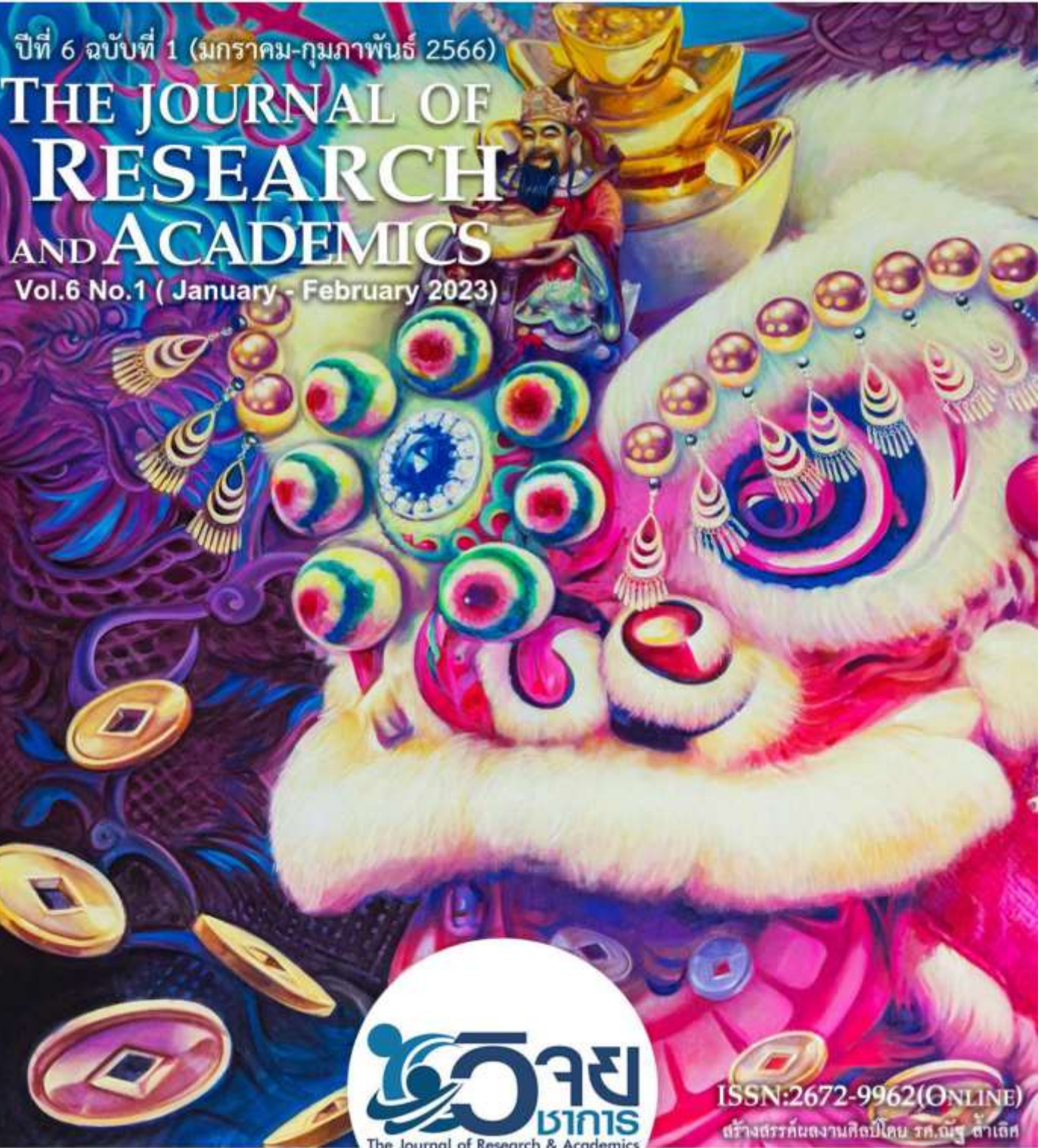

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2566)

THE JOURNAL OF RESEARCH AND ACADEMICS

Vol.6 No.1 (January - February 2023)

**วิจัย
น่าน**
The Journal of Research & Academics

ISSN:2672-9962(ONLINE)

สร้างสรรกันผลงานวิจัยโดย รศ.ณัฐ คำเดช

GRADUATE PROGRAMME,MCU NAKHONSAWAN CAMPUS
999 Mueang Nakhon Sawan District, Nakhon Sawan Province 60000

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra>

วัตถุประสงค์

เพื่อตีพิมพ์และเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการและบทความหนังสือที่เป็นภาษาไทยและมีข้อค้นพบข้อเสนอแนะที่เป็นนวัตกรรม รวมถึงความคิดริเริ่มที่มีผลกระทบต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติในวงกว้าง อีกทั้งยังมุ่งหมายที่จะเป็นเวทีในการนำเสนอผลงานทางวิชาการเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสาขาต่าง ๆ และสนับสนุนการศึกษา การสอน โดยเน้นสาขาวิชาพระพุทธศาสนา การบริหารการศึกษา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-กุมภาพันธ์ ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน ฉบับที่ 3 พฤษภาคม-มิถุนายน ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม ฉบับที่ 5 กันยายน-ตุลาคม และฉบับที่ 6 พฤศจิกายน-ธันวาคม

คณะกรรมการที่ปรึกษาวารสารวิจัยวิชาการ

พระพรหมบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.

พระเทพพรเมธี, รองศาสตราจารย์ ดร.

พระเทพปริยัติเมธี, รองศาสตราจารย์ ดร.

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.

พระสุวรรณเมธากรณ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.กาญจนา เจริญชัย

รองศาสตราจารย์ ดร.โกณัฐ ศรีทอง

บรรณาธิการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครเดช พรหมกัลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ**มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

พระศรีสมโพธิ, ดร.

รองศาสตราจารย์ สยาม คำปรีดา

ดร.ภราดร แก้วบุตรดี

ดร.ประเวศน์ มหารัตน์สกุล

หน่วยงานภายนอก

ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตร์เจริญ

พระเมธาวิธาน, รองศาสตราจารย์ ดร.

รองศาสตราจารย์ ดร.ชินนทร์ วสันนท์

รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ

รองศาสตราจารย์ ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ

รองศาสตราจารย์ พ.ด.อ. ดร.ทักษกร แสงทองดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ สุขสถิตย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปอง สุวรรณภูมิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญชัย บุญหนัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิมลมาศ ปฐมวนิชกุล

ดร.จรรยาภัคดิ์ สุนทรเดชา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บริษัท เอเซีย คอนเน็คท์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด

ฝ่ายจัดการวารสาร

ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงาน

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ 999 หมู่ 6 ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 60000 โทรศัพท์ 099-2969229

E-mail: journal.jra@gmail.com

https:// https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra/index

จัดพิมพ์โดย

ร้านอาจวัน 867/9 ม.9 ต.นครสวรรค์ตก อ.เมืองนครสวรรค์ จ.นครสวรรค์ 60000 โทร. 056-331150

E-mail: copy5@hotmail.com

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารวิจัยวิชาการ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

1. พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. พระราชวัชรเมธี, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. พระราชรัตนเวที, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
5. พระศรีสมโพธิ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. พระครูนิวาสิตขันธ์, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
7. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
9. พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
10. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษฏ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
11. พระมหาไธ้ ธมฺมเมธี, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
12. ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
13. ศ.ดร.จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
14. รศ.ดร.สุพล สุธะพรหม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
15. รศ.ดร.สุรินทร์ นียมมากร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
16. รศ.ดร.ประเทือง ภูมิภัทราคม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
17. รศ.ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
18. รศ.ดร.พิสมัย รบชนะชัย พูลสุข	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
19. รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
20. รศ.ดร.สมาน งามสนิท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
21. รศ.ดร.ธงชัย สิงอุดม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
22. รศ.ดร.วรกฤต เกื่อนช้าง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
23. รศ.ดร.วัชรินทร์ ชาญศิลป์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
24. รศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
25. รศ.ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
26. รศ.ชุมพล ปานเกตุ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
27. ผศ.ดร.สมคิด พุ่มทุเรียน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
28. ผศ.ดร.อมลวรรณ อบสิน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
29. ผศ.ดร.ศิริโรจน์ นามเสนา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
30. ผศ.ดร.อานนท์ เมธีวรณัฏฐ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
31. ผศ.ดร.ปฐิธธรรม สำเนียง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
32. ผศ.ดร.ผดุง วรรณทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
33. ผศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
34. ผศ.ดร.ชนทอง วัฒนประดิษฐ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
35. ผศ.ศศิกิจจ อ่ำจ้อย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
36. ดร.สมบัติ นามบุรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
37. ดร.ประเวศน์ มหารัตนสกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
38. ดร.ภราดร แก้วบุตรดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
39. ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

1. พระเมธาวิเชียรสร, รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. ศ.ดร.วัชรระ งามจิตรเจริญ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. ศ. (พิเศษ) ดร.กาญจนา เจริญศิริ ผู้ทรงคุณวุฒิสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
4. รศ.ดร.กุหลาบ รัตนสังธรรม มหาวิทยาลัยบูรพา
5. รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
6. รศ.ดร.สุชาติ แสงทอง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
7. รศ.ดร.ธานี เกสทอง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
8. รศ.ดร.อุทัยวรรณ ภูเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
9. รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
10. รศ.ดร.ชนินทร์ วสันันท์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
11. รศ.ดร.ช่วงโชติ พันธุ์เวช นักวิชาการอิสระ
12. รศ.ดร.พฤตธรรม์ สุทธิไชยเมธี มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
13. รศ.ดร.สุริย์พงศ์ โพธิ์ทองสุนันท์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
14. รศ.พ.ต.อ. ดร.ทัชชกร แสงทองดี โรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน
15. รศ.ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
16. รศ.ดร.โชติ บดีรัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
17. รศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
18. ผศ.ดร.โสภณ ลาวรรณ มหาวิทยาลัยนเรศวร
19. ผศ.ดร.ศศิธร วชิรปัญญาพงศ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
20. ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน มหาวิทยาลัยมหิดล
21. ผศ.ดร.ยุวดี วิทย์พันธ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
21. ผศ.ดร.นันทนา อุ่นเจริญ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
22. ผศ.ดร.เนติรัฐ วีระนาคินทร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
23. ผศ.ดร.อุทัย สติมันน์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
24. ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
25. ผศ.ดร.สมปอง สุวรรณภุมมา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
26. ผศ.ดร.ธัญชัย บุญหนัก มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
27. ผศ.ดร.วิมลมาศ ปฐมวนิชกุล มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
28. ผศ.ดร.ภูริวัฒน์ คัมภีร์ภาพพัฒน์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
29. ผศ.ดร.กิตติพงษ์ โสภณธรรมภาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
30. ผศ.ดร.สาธิต ทรัพย์รุ่งทอง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
31. ผศ.ดร.ศิริวรรณ กมลสุขสถิตย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
32. ผศ.ดร.วันชัย สุขตาม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
33. ผศ.ดร.ประภัสสร วรณสถิตย์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
34. ผศ.ดร.เบญจมาศ สุขสถิตย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
35. ผศ.ดร.กฤษณะ ดาราเรือง มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา
36. ผศ.ดร.จารุวรรณ พลอยดวงรัตน์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ลาดกระบัง
37. ผศ.ดร.พรรณอร วันทอง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
38. ผศ.ดร.คุณากร กรสิงห์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
39. ผศ.ดร.วงธรรม สรณะ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
40. ผศ.ดร.จันทร์ศรี ภูติอริยวัฒน์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
41. สิบเอก ดร.เศรษฐวิทย์ พรหมสิทธิ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
42. ดร.อัคนันท์ อริยศรีพงษ์ นักวิชาการอิสระ
43. ดร.จินตนาภา โสภณ ผู้ทรงคุณวุฒิสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

44. ดร.ชนิกา แสงทองดี	นักวิชาการอิสระ
45. ดร.พิเชษฐ์ จอมบุญเรือง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
46. ดร.จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา	บริษัท เอเชีย คอนเน็คท์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด
47. ดร.สมนึก หงษ์ยิ้ม	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุทัยธานี
48. ดร.วรพล ชินเพชร	สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
49. พันเอก ดร.สาธิต ทิพย์มณี	กรมแพทยทหารบก
50. ดร.ปัญญวัฒน์ องค์กรปรัชญากุล	สำนักงานปณณิสาร หน่วยงาน
51. ดร.วิไลวรรณ เทียนประนอมกร	โรงเรียนแย้มจากวิชาอนุสรณ์
52. ดร.พิเชษฐ์ วันทอง	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร
53. ดร.ณัฐพัชร วรพงศ์พัชร	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
54. นางสาวอรอนงค์ สรรเสริญ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
55. นางสาวไอปอล รังสินันตชาติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาต่างประเทศ

1. ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.กาญจนา เจริญชัย	ผู้ทรงคุณวุฒิสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
2. รศ.ดร.สุริยพงศ์ โพธิ์ทองสุนันท์	มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
3. รศ.ดร.สมาน งามสนิท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. รศ. ชุมพล ปานเกตุ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
5. รศ. สยาม คำปรีดา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. ผศ.ดร.สุดาภาภรณ์ ปัทมดิเลก	มหาวิทยาลัยนเรศวร

บทบรรณาธิการ

วารสารวิจัยวิชาการ วิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยกองบรรณาธิการได้พิจารณาขยายพื้นที่ทางวิชาการจากเดิมปีละ 4 เล่ม เป็นปีละ 6 เล่ม เพื่อขยายฐานรองรับกับความต้องการในการที่ผู้นิพนธ์จะนำเสนอบทความให้คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) พิจารณากลับกรองเพื่อความสมบูรณ์ของบทความก่อนการตีพิมพ์ให้เกิดคุณภาพสูงสุด ทั้งนี้เพราะบทความวิชาการที่อยู่ในการวารสารฯ นั้นต่างก็มีข้อค้นพบ ข้อเสนอแนะ ที่จะกลายเป็นนวัตกรรม รวมถึงอาจจะส่งผลกระทบ (Impact) ต่อชุมชน สังคมและประเทศชาติ โดยในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิจัย 22 บท บทความวิชาการ 3 บท และบทวิจารณ์หนังสือ 1 บท ซึ่งทางกองบรรณาธิการได้มีการคัดเลือกมานำเสนอเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทเชิงสถานการณ์ ดังนี้

พระครูชัยพัฒนาทร (ใน สุนทรโร), สามารท สุขปรการ และวัฒน์ะ กัลยาณัพัฒนกุล บทความวิจัยเรื่อง “การวางแผนผังของวัดฝายอรัญวาสีในสังคมไทย” พบว่า 1) จากที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตอารามแล้วพระเจ้าพิมพิสารจึงถวายสวนป่าไผ่ คือวัดเวฬุวัน ต่อมาเมื่อผู้ศรัทธาสร้างวิหารถวายภายในวัดเวฬุวัน พัฒนาการของวัดก็ยิ่งมีมากขึ้นโดยที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้างเสนาสนะมากมายภายในวัดเชตวัน และรวมถึงปราสาทขนาดใหญ่ในวัดบุพพาราม ของนางวิสาขา มหาอุบาสิกาอีกด้วย 2) วัดฝายอรัญวาสี ทั้งฝ่ายมหานิกาย และฝ่ายธรรมยุต นิยมตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่าเขา ไม่มีแผนผังตายตัวในการสร้างวัด แต่นิยมการอยู่อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ เสนาสนะส่วนใหญ่มีเพียงศาลาอเนกประสงค์ ซึ่งใช้เป็นโบสถ์ เป็นศาลา ในที่เดียวกัน มีกุฏิกรรมฐาน มีห้องน้ำ เป็นต้น 3) แนวทางการวางแผนผังของวัดฝายอรัญวาสี ควรเว้นจากอัสปายะ แต่ควรใช้แนวทางของสัปปายะ 7 รวมถึงมีการกำหนดองค์ประกอบของเสนาสนะ และแบ่งเขตพื้นที่สำคัญของวัดให้ชัดเจนได้แก่ มีเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตอุบาสกอุบาสิกา มีศาลาปฏิบัติธรรม ลานปฏิบัติธรรม อาคารที่พัก กุฏิกรรมฐาน ห้องน้ำห้องสุขา เป็นต้น ให้อยู่ในทิศทางที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึงการสร้างวัดในลักษณะที่เอื้อสภาวะที่เกื้อหนุนต่อสถานที่หรือบุคคลซึ่งเป็นที่สบายเหมาะกันเกื้อกูลกันโดยเฉพาะที่จะช่วยเกื้อหนุนการปฏิบัติธรรมบำเพ็ญภาวนา

พระครูสิทธิปัญญกร (ทองลอย ธนปญโญ), สามารท สุขปรการ และวัฒน์ะ กัลยาณัพัฒนกุล บทความวิจัยเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาของพระ

สังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี” พบว่า 1) โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่หรือสิ่งก่อสร้างที่ที่พร่องรอยของกิจกรรมของมนุษย์ในอดีตที่มีคุณค่าในทางพระพุทธศาสนา พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานกล่าวไว้ว่า โบราณสถานหมายถึงสิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ โบสถ์ วิหาร สถานที่อันเกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนา ที่มีอายุเกินกว่า 100 ปี โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาเป็นมรดกวัฒนธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สูงค่า เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนใดชุมชนหนึ่งรวมไปถึงของชาติ 2) สภาพปัจจุบันของการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี พระสังฆาธิการควรเน้นในด้านการปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนในท้องถิ่นให้รู้จักรักษาโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ไม่ให้ชำรุดทำลายหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ให้เกิดความเสียหาย วัดที่มีโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ควรดูแลรักษาไม่ให้ทรุดโทรม ไม่ก่อสร้างอาคารอื่นในบริเวณโบราณสถาน ซึ่งอาจมีผลให้โบราณสถานเกิดความเสียหายได้ และ 3) พระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี พึงมีบทบาทในการเสริมสร้างศักยภาพในการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา อย่างเป็นรูปธรรม พระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี ควรเน้นในด้านการปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนในท้องถิ่นให้รู้จักรักษาโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี ควรประสานกับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบโบราณสถานทางพระพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งมีบทบาทในการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา

พระครูพิศาลโชติวัฒน์ (วิฑูรย์ โชติปญโญ), วัดชนะ กัลยาณพัฒนกุล และสามารถ สุขุปรากการ บทความวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ของจิตกับหลักปฏิบัติกัมมัฏฐาน” พบว่า 1) ความสัมพันธ์ของจิต 6 กับการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน ดังนี้ ผู้มีราคะจิตให้ปฏิบัติกัมมัฏฐานได้แก่อสุภ 10 กับกายคตาสติ ผู้มีโทสะจิตให้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน 8 อย่าง คือ พรหมวิหาร 4 และวิถนกลสิน 4 ผู้มีโมหะจิต และวิตกจิต ให้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน คือ อานาปานสติ ผู้มีสัทธะจิต ให้ปฏิบัติกัมมัฏฐานในอนุสสติ 6 อย่างเบื้องต้น มีพุทธานุสสติ ฯลฯ และเทวตานุสสติ ผู้มีพุทธิจิต ให้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน คือ มรณานุสสติ อุปสมานุสสติ อาหาระปฏิกุศลสัญญา และจตุธาตววัตถาน ส่วน อรูป 4 ภูตกลสิน 4 อาโลกกลสิน และอากาศกลสิน นั้นเหมาะกับบุคคลทุกจิต 2) ความสัมพันธ์ของจิต 2 กับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน สำหรับผู้มีตัณหาจิต มีปัญญาอ่อน และผู้เป็นสมถยานิก มีปัญญาอ่อน ให้ปฏิบัติกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้มีตัณหาจิต มีปัญญาก้าว และผู้เป็นสมถยานิก มีปัญญาก้าว ให้ปฏิบัติเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้มีทิวฐิจิต มีปัญญาอ่อน และผู้เป็นวิปัสสนายานิก มีปัญญาอ่อน ให้ปฏิบัติจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้มีทิวฐิจิต มีปัญญาก้าว และผู้เป็นวิปัสสนายานิก มีปัญญาก้าว ให้ปฏิบัติธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน และ 3) ความสัมพันธ์ของจิตกับหลักปฏิบัติกัมมัฏฐานนั้นกล่าวได้ว่า จิตเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการปฏิบัติทั้งสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน จิต 6 สัมพันธ์กับสมถะเป็นหลักตั้งราคจิตกับการปฏิบัติอสุภกัมมัฏฐาน 10 หรือกายคตาสติ ย่อมระงับดับนิรวณ จิตเป็นสมาธิแน่วแน่นจนถึงฌาน แล้วใช้เป็นบาทฐานให้เกิด

ญาณปัญญาเห็นไตรลักษณ์จนบรรลุอรหัตผลได้ ส่วนจริต 2 สัมพันธ์กับวิปัสสนาด้วยการปฏิบัติในสติปัฏฐาน 4 ทำเกิดนิพพิทาเบื่อหน่าย คลายจากตัณหา เกิดญาณปัญญาพิจารณาเห็นความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดำเนินไปถึงนิพพานได้

พระครูสิริธรรมบัณฑิต, บุรินทร์ รุจจนพันธุ์, ณรงค์ ปัดแก้ว และอรรถัย พิไชยวงศ์ บทความวิจัยเรื่อง “การสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา” พบว่า 1) สร้างเครื่องมือจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ แบ่งได้ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1.1) การศึกษาความต้องการระบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน 1.2) จัดทำแบบฟอร์มเก็บข้อมูล และ 1.3) สร้างเครื่องมือจัดการพิพิธภัณฑ์บนระบบจัดการเนื้อหา 2) การพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ แบ่งได้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 2.1) ออกแบบเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน 2.2) อบรมการใช้งานเครื่องมือจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน 2.3) ดำเนินการบันทึกข้อมูลลงสื่อมัลติมีเดีย และ 2.4) ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ และ 3) เสนอต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยจัดทำระบบข้อมูลโบราณวัตถุทั้งหมด 90 ชิ้นจากทั้ง 3 วัดในล้านนา มาวัดละ 30 ชิ้น เพื่อนำมาจัดทำต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ แบ่งได้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 3.1) คัดเลือกโบราณวัตถุเพื่อเสนอต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน 3.2) บันทึกข้อมูล และจัดทำคิวอาร์โค้ดโบราณวัตถุ 3.3) เสนอเว็บแอปพลิเคชันต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน และ 3.4) เสนอแอปพลิเคชันสำหรับอุปกรณ์เคลื่อนที่ และได้เสนอต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนสู่สังคม

พระมหาสุเมธ สมานิตโต, พระครูพิจิตรวรเวท, จันทนา กองกันภัย และรินทร์ระพีร์ ไวยวัฒน์ บทความวิจัยเรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร” พบว่า รูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร (6ส.) ประกอบด้วย 1) สามเศียร หมายถึง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงาน “บวร” ประกอบด้วย วัด บ้าน และราชการ 2) สร้างเสริม (เติมแต่งให้สมบูรณ์) เป็นลักษณะในการออกนโยบายร่วมกันระหว่างวัดกับชุมชน 3) สอดส่อง (สังวรปธาน ป้องกันไม่ให้สูญหาย) 4) สะสาง (ปหานปธาน แก้ไข ปรับปรุงให้ดีกว่าเดิม) 5) สืบสาน (อนุรักษ์ขนาน ปธาน รักษาให้คงอยู่) 6) สร้างสรรค์ (ภาวนาปธาน พัฒนา ต่อยอด)

มนสิชา โพธิ์เสนา และสัมพันธ์ ถิ่นเวียงทอง บทความวิจัยเรื่อง “การสำรวจการแสดงแทนของนักเรียนในลำดับกิจกรรมการสอนในชั้นเรียนที่ใช้วิธีการแบบเปิด” พบว่า 1) การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทีมการศึกษาชั้นเรียนโดยวิเคราะห์แนวคิดของนักเรียนผ่านการแสดงแทน ได้คาดการณ์แนวคิดนักเรียนเป็นการแสดงแทนโลกจริง สื่อกึ่งรูปธรรม และโลกคณิตศาสตร์ 2) การสังเกตการสอนร่วมกัน ชั้น 1 พบว่า นักเรียนได้ทำความเข้าใจสถานการณ์ปัญหาโดยใช้ประสบการณ์จริงในการทำความเข้าใจในสถานการณ์ปัญหา ชั้นที่ 2 นักเรียนได้ลงมือแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีการแสดงโลกจริงเปรียบเทียบกับสถานการณ์ปัญหากับประสบการณ์การของตนจากนั้นลงมือแก้ปัญหา มีการใช้สื่อกึ่งรูปธรรมก่อนที่จะนำไปสู่โลกคณิตศาสตร์ที่อยู่ในรูปแบบการเขียนสมการ ชั้นที่ 3 เกิดการอภิปรายแนวคิดร่วมกันมีการใช้สื่อกึ่งรูปธรรมแสดงแนวคิดที่มีความเป็นนามธรรม

ทางคณิตศาสตร์ให้อยู่ในรูปแบบการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ และขั้นที่ 4 เกิดการเชื่อมโยงแนวคิดเป็นการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ในทุกแผนการจัดการเรียนรู้ 3) การสะท้อนบทเรียนหลังการสอนร่วมกับทีมการศึกษาชั้นเรียนมีการสะท้อนผลในประเด็นการแสดงแทนของนักเรียนและนำมาพิจารณาปรับปรุงการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีแนวคิดการแก้ปัญหาที่หลากหลาย ผู้วิจัยพบว่า การสอนด้วยวิธีการแบบเปิดทำให้เกิดการแสดงแทนที่หลากหลายในชั้นเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยอธิบายแนวคิดและความเข้าใจของนักเรียนผ่านรูปแบบต่าง ๆ จากสิ่งที่อยู่ในชีวิตจริงของนักเรียนไปยังสิ่งที่มีความเป็นนามธรรมทางคณิตศาสตร์

เอกรินทร์ คงชุม, ธนาตล สมบูรณ์, วีระ วงศ์สรรค์ และณฐาพัชร วรพงศ์พัชร
บทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้หลากหลายโดยใช้สื่อวีดิทัศน์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล เขต 1” พบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้หลากหลาย โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง โดยรวมคิดเป็นร้อยละ 88.4 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 80 2) ความก้าวหน้าทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 ที่เรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้หลากหลาย โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 75.31 และ 3) ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้หลากหลาย พบว่า ความคิดเห็นโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยรวม 2.9 ± 0.29 อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

สมยศ ปัญญามาก บทความวิจัยเรื่อง “การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา” พบว่า 1) สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ มีสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ลดลง เนื่องจากในปัจจุบันหน่วยงานต่าง ๆ หลายภาคส่วนเล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาจึงบูรณาการความร่วมมือเพื่อจัดโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเป็นการช่วยเหลือ และส่งเสริมให้กลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ที่มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง 2) มูลเหตุที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เกิดจากมูลเหตุ 8 ด้าน ได้แก่ รายได้ การถือครองทรัพย์สิน การเข้าถึงบริการทางสังคม และโครงสร้างพื้นฐานการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมโดยอำนาจรัฐ การแก้ไขปัญหาคายากจน และสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสังคม และคุณภาพชีวิต เพศ และการแสดงความคิดเห็น และ 3) แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ ควรสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการประกอบอาชีพ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ สร้างโอกาสในการมีที่ดินทำกินให้กับเกษตรกรที่และมีความชัดเจนในเรื่องสิทธิในที่ดินเพื่ออยู่อาศัยทำกิน ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อแก้ไขปัญหาคายากจน และสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับขีดความสามารถและศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

สุชาติ เสนาดี, วันเพ็ญ นันทะศรี และทรัพย์ศิริธัญ จันทักษ์ บทความวิจัยเรื่อง “องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” พบว่า 1) องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากการสังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การสร้างภาวะผู้นำตนเอง (2) การเป็นแบบอย่างภาวะผู้นำตนเอง (3) การตั้งเป้าหมายและวิสัยทัศน์ (4) การสร้างพลังทางบวก (5) การสนับสนุนและเสริมแรง และ (6) การสร้างวัฒนธรรมภาวะผู้นำตนเอง และ 2) ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้จากการยืนยันของผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า องค์ประกอบที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้รายด้านในระดับมากไปน้อยเรียงตามลำดับ ได้แก่ (1) การสร้างภาวะผู้นำตนเอง ($\bar{X} = 4.80$) (2) การเป็นแบบอย่างภาวะผู้นำตนเอง ($\bar{X} = 4.80$) (3) การสร้างพลังทางบวก ($\bar{X} = 4.80$) (4) การสนับสนุนและเสริมแรง ($\bar{X} = 4.80$) (5) การตั้งเป้าหมายและวิสัยทัศน์ ($\bar{X} = 4.60$) และ (6) การสร้างวัฒนธรรมภาวะผู้นำตนเอง ($\bar{X} = 4.60$)

ปาติตรา บางสมบุญ และธานิ วรภัทร์ บทความวิจัยเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายในการยกระดับสถานะของสัตว์เลี้ยงภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์” พบว่า 1) ปัญหาเกี่ยวข้องกับสถานะของสัตว์เลี้ยง พบว่า สถานะของสัตว์เลี้ยงมีสถานะเป็นเพียงทรัพย์สินโดยกฎหมายไม่ได้มองว่าสัตว์เลี้ยงเป็นสิ่งมีชีวิตและมีความรู้สึก จึงทำให้เกิดปัญหาในการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยง เช่น ในกรณีที่เกิดการกระทำละเมิดเป็นเหตุให้สัตว์เลี้ยงตาย หากศาลพิจารณาว่าสัตว์เลี้ยงเป็นเพียงทรัพย์สินจึงไม่อาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนทางด้านอารมณ์ให้กับเจ้าของสัตว์เลี้ยง ทั้งในกรณีที่มีการหย่าร้างซึ่งทรัพย์สินดังกล่าวเป็นสัตว์เลี้ยง หากสถานะของสัตว์เลี้ยงเป็นเพียงทรัพย์สินศาลจะไม่ได้พิจารณาที่สวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงเป็นหลัก และนอกจากที่ได้กล่าวมายังส่งผลให้สัตว์เลี้ยงไม่อาจได้รับการคุ้มครองสิทธิภายใต้กฎหมายมรดก 2) สถานะของสัตว์เลี้ยงของประเทศไทยกับกฎหมายในต่างประเทศมีความแตกต่างกันโดยพบว่า ต่างประเทศให้ความสำคัญกับสถานะและการคุ้มครองสิทธิของสัตว์เลี้ยงเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในสมาพันธ์รัฐสวิสได้มีการบัญญัติสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งอย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของกฎหมายในบรรพอื่น ๆ แต่ปัญหาของประเทศไทยเกิดจากการที่สถานะของสัตว์เลี้ยงยังเป็นเพียงทรัพย์สินไม่ใช่เป็นสิ่งมีชีวิตและมีความรู้สึก จึงพบว่าประเทศไทยจำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนของการนิยามของสัตว์เลี้ยงโดยอาศัยแนวทางของกฎหมายต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ณิรดา เวชญาณลักษณ์ บทความวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ภาวะผู้นำพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา” พบว่า 1) ภาวะผู้นำตามแนวคิดพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา

พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

พิมพา จันทาแล้ว และมัสยา รุ่งอรุณ บทความวิจัยเรื่อง “ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของชุมชนชายฝั่งชายแดนภาคตะวันออก ของตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด” พบว่า ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศจำแนกได้ 8 ประการ 1) ด้านแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจสนับสนุนให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ อาทิ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนชายแดน 2 แผ่นดิน, แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวทางการอนุรักษ์และการเรียนรู้ 2) ด้านอาหารมีความอุดมสมบูรณ์ในด้านอาหาร การฟื้นฟูระบบนิเวศทำให้มีสัตว์ทะเล 3) ด้านที่พักที่จัดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวแบบรีสอร์ทและแบบโฮมสเตย์ 4) ด้านความปลอดภัยมีการเตรียมพร้อมจากภาครัฐและภาคประชาชน 5) ด้านเครือข่ายในการจัดการท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้ชุมชนบ้านหาดเล็กจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ ประกอบด้วย เครือข่ายภาครัฐ เอกชนและประชาชน 6) ด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศโดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเป็นฐาน 7) ด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกชาวบ้านเรียนรู้ นำมาสู่การเสริมสร้างจิตสำนึกในการเห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ 8) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนมีตัวแทนจากไตรภาคีให้มีส่วนร่วมและรับรู้ในการขับเคลื่อนภารกิจเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างมั่นใจส่งผลทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม

วสันต์ ขวักใจไพบูลย์, สายทิพย์ ยะฟู และปพนสรค์ โพธิพิทักษ์ บทความวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท” พบว่า 1) ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.57) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การไว้วางใจ ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = 0.58) รองลงมา คือ การทำงานแบบเป็นทีม ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = 0.59) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ จินตนาการ ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.59) 2) ระดับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.54) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.53) รองลงมา คือ การส่งเสริม สนับสนุนให้พัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = 0.53) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการวิจัย ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.58) และ 3) ค่าความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน มีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับสูง ($r_{xy} = 0.89$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าความสัมพันธ์สูงสุด คือ การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล กระบวนการจัดการเรียนรู้ ($r_{xy} = 0.87$) รองลงมา คือ การพัฒนา มาตรฐานการเรียนรู้ วางแผน ทบทวน จัดทำ และพัฒนา หลักสูตรโรงเรียน ($r_{xy} = 0.86$) และด้านที่

มีค่าความสัมพันธ์ต่ำที่สุด คือ การส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการวิจัย ($r_{xy} = 0.78$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตรีมิตร ทิรัณย์ภาณุสิน และพงษ์พิษณุ รักดิณรงค์ บทความวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย กรณีศึกษา หอพักรอบมหาวิทยาลัยมหิดลพื้นที่วิทยาเขตศาลายา” พบว่า 1) ระดับความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัยในภาพรวมและทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก จำนวน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการป้องกันและระงับการเกิดอัคคีภัย ด้านการบรรเทาสาธารณภัย และ 2) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย จำแนกตามตัวแปรเพศ และตัวแปรชั้นปีที่กำลังศึกษา พบว่า เพศที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัยไม่ต่างกัน ในขณะที่นักศึกษาที่มีชั้นปีที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย ด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุ และด้านการดูแลรักษาความปลอดภัยแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังนี้ 1) ด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 ปีที่ 3 และปีที่ 4 มีความคิดเห็นสูงกว่านักศึกษาชั้นปีที่ 1 นอกจากนี้ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 มีความคิดเห็นสูงกว่านักศึกษาชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 4 2) ด้านการดูแลรักษาความปลอดภัย นักศึกษาชั้นปีที่ 3 มีความคิดเห็นสูงกว่านักศึกษาชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 4

พรรณภัทร เพ็ชรอุไร บทความวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ของศิลปกรรมวัดราชวรากับชุมชนในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย” พบว่า ศิลปกรรมส่วนใหญ่ภายในวัดนั้นได้รับการปรับปรุงมาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่ปรากฏศิลปกรรมที่สะท้อนคติ ความเชื่อ ของชุมชนรอบวัดที่นอกเหนือไปจากพุทธมหานิกายออกมา แบ่งเป็นศิลปกรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองศรัทธาทางศาสนา อาทิ ศาสนาพุทธนิกายมหายาน ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศิลปกรรมอื่น ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์หรือระลึกถึงบุคคลสำคัญของวัด ที่เวลาต่อมาได้กลายมาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดไป ซึ่งศิลปกรรมจากความเชื่อของชุมชนเหล่านี้ทำให้วัดราชวรานั้นมีความน่าสนใจและแตกต่างไปจากวัดหลวง เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เหล่านี้สามารถเพิ่มขึ้นมาได้ตามศรัทธาของชาวบ้าน และได้กลายมาเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่ดึงดูดให้คนเข้าวัดมากขึ้น

พูนพิพัฒน์ ตั้งคำ บทความวิจัยเรื่อง “การจัดการหนังสือราชการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม: กรณีศึกษา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานีสํานักงานปลัดกระทรวง กระทรวงวัฒนธรรม” พบว่า สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานีมีการดำเนินการจัดการหนังสือราชการ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมไปถึงกระบวนการจัดการเอกสารตามทฤษฎีการจัดการเอกสารและมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016 เฉพาะในส่วนกระบวนการการสร้าง การรับ และการส่งหนังสือราชการ ซึ่งไม่ครบทุกกระบวนการ โดยยังขาดในกระบวนการ การเก็บรักษา การ

ยืมหนังสือราชการ การประเมินคุณค่า การส่งหนังสือราชการออกจากระบบ (การทำลายหรือการเปลี่ยนสถานะเป็นจดหมายเหตุ) ตามแนวทางของมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016 ซึ่งส่งผลให้กระบวนการจัดการหนังสือราชการไม่ครบทุกกระบวนการ ทำให้พบว่าการจัดการหนังสือราชการของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี ในปัจจุบันมีบางส่วนที่ยังคลาดเคลื่อนมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016

แพรวนภา แจ่มจรัส, ปฎิธรรม สำเนียง และวรกฤต เกื่อนช้าง บทความวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารการศึกษาของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์” พบว่า 1) สภาพการบริหารการศึกษาของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย 4 ด้าน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.61$, S.D. = 0.46) เมื่อพิจารณาจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) ด้านการบริหารงบประมาณ 2) ด้านการบริหารทั่วไป 3) ด้านการบริหารบุคคลและด้านที่น้อยที่สุด 4) ด้านการบริหารวิชาการ และ 2) สภาพการบริหารการศึกษาของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า 2.1) ด้านการบริหารงบประมาณหลักธรรมสำคัญที่ทุกศาสนาใช้ในการบริหารจะเน้นเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต 2.2) ด้านการบริหารทั่วไป หลักธรรมที่ทุกศาสนาใช้จะเน้นเรื่องความเสียสละ เช่นการระดมทรัพยากรและการบริจาคในด้านต่าง ๆ 2.3) ด้านการบริหารบุคคล หลักธรรมที่ทุกศาสนาใช้จะเน้นเรื่องการอยู่ร่วมกันให้มีความสุขโดยใช้หลักธรรมของแต่ละศาสนาเข้ามามีบทบาทในการเข้าสังคมโดย และ 2.4) ด้านการบริหารวิชาการ ครูและผู้บริหารจะเน้นเรื่องการสอนหลักธรรมของแต่ละศาสนาให้เข้ามามีบทบาทในการใช้ชีวิตของนักเรียนในชีวิตประจำวัน

คุณานนต์ จันทรภูมิ บทความวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของผู้เข้ารับการประเมินรับรองความรู้ความสามารถต่อคุณภาพการให้บริการของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี” พบว่า 1) ความคิดเห็นของผู้เข้ารับบริการที่มีต่อการประเมินรับรองความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านหลักเกณฑ์และคุณสมบัติของผู้รับบริการ ด้านการให้บริการที่มีคุณภาพ และด้านการบริการและคุณภาพการให้บริการ และ 2) ความคิดเห็นของผู้เข้ารับบริการที่มีต่อการประเมินรับรองความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี จำแนกตามอายุ การศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ทำงาน พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อาภาวี เรืองรุ่ง บทความวิจัยเรื่อง “ปัจจัยแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี” พบว่า 1) ระดับแรงจูงใจด้านปัจจัยจูงใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ปัจจัยแรงจูงใจด้านความสำเร็จในการทำงานมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านลักษณะของงานที่สร้างสรรค์และท้าทาย และด้านความรับผิดชอบในงานน้อยที่สุด ด้านปัจจัยค้ำจุนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กรมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านการปกครองบังคับบัญชา และด้านความมั่นคงในงานน้อยที่สุด 2) ระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในภาพรวม

อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านคุณภาพของงานมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน และด้านปริมาณงานน้อยที่สุด และ 3) ปัจจัยแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี พบว่า ด้านปัจจัยจูงใจ ได้แก่ ความรับผิดชอบในงาน สามารถพยากรณ์ได้ร้อยละ 12.6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และด้านปัจจัยค้ำจุน ได้แก่ การปกครองบังคับบัญชาและสถานภาพในการทำงาน สามารถพยากรณ์ได้ ร้อยละ 24.4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$\text{ด้านปัจจัยจูงใจ} = 3.407 + 0.384 (\text{ความรับผิดชอบในงาน})$$

$$\text{ด้านปัจจัยค้ำจุน} = 4.106 + 0.370 (\text{การปกครองบังคับบัญชา}) + 0.238 (\text{สถานภาพในการทำงาน})$$

ฐานิสร์ มณีนารถ บทความวิจัยเรื่อง “สมรรถนะหลักที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง” พบว่า 1) สมรรถนะหลักของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง อยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง อยู่ในระดับมาก 3) สมรรถนะหลักด้านการทำงานเป็นทีมส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง สามารถพยากรณ์โดยภาพรวมได้ ร้อยละ 30.80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการแสดงความสัมพันธ์ได้ดังนี้ สมรรถนะหลัก = $3.084 + 0.195$ (ด้านการทำงานเป็นทีม)

บุษกร วัฒนบุตร, ตระกูล จิตวัฒนากร, วิโรจน์ หมั่นเทพ และเกียรติ บุญโย บทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง” พบว่า 1) พิพิธภัณฑ์ของวัดปงสนุกเหนือ วัดไหล่หินหลวง และวัดบ้านหลุก เกิดขึ้นจากการพัฒนาชุมชนให้เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ ที่จัดให้มีการศึกษาที่เกี่ยวเนื่องให้บุคคลในชุมชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยกระจายโอกาสการเรียนรู้สู่ชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาศักยภาพของตนเองตามวิถีชีวิตที่สามารถจับต้องได้ 2) กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่าย ประกอบด้วย วิเคราะห์แหล่งที่มาของความรู้ สังเคราะห์เนื้อหาความรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ พัฒนารูปแบบการเผยแพร่ความรู้ และการถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่อการเรียนรู้ และ 3) สร้างขั้นตอนร่วมกับวัดและชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนในการสร้างระบบและกลไก พัฒนาระบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ค้นหาแกนนำท้องถิ่น สร้างทีมงานทำแผนชุมชน ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อให้สมาชิกได้เห็นถึงอัตลักษณ์ตัวตนที่แท้จริงของตนเองและชุมชน โดยมีผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น ที่หมั่นกระดาศ หรือพวงกุญแจในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น

กัญญารัตน์ แหยมแก้ว และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ บทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1” พบว่า 1) สภาพปัจจุบันสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) องค์ประกอบและตัวชี้วัดสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียน มี 4 องค์ประกอบ จำนวน 23 ตัวชี้วัด ยืนยันโดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 3) การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนที่พัฒนาขึ้นผลการประเมินโปรแกรมอยู่ในระดับมากที่สุด 4) ผลการนำโปรแกรมไปใช้ พบว่า ผลการทดสอบความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนก่อนการพัฒนามีค่าเฉลี่ย 11.66 คิดเป็นร้อยละ 58.3 และมีคะแนนหลังการพัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียน มีค่าเฉลี่ย 17.1 คิดเป็นร้อยละ 85.5 ครูมีความสามารถในการบริหารจัดการชั้นเรียนภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโปรแกรมโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

พระเมธาวิณัยรส (สุเทพ พุทธจรรยา) และสาลินี รักกตัญญู บทความวิชาการเรื่อง “การบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข” พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรที่ต้องใช้การบริหารจัดการดำเนินการและแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น บทความนี้จึงต้องการนำเสนอปัญหา อุปสรรค และการแก้ไขตามทฤษฎี POSDCoRB ของลูเธอร์ กูลิค ของเทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้งนี้ เพราะองค์กรนี้เคยประสบปัญหาหรืออุปสรรคหลายด้าน คือ 1) ด้านการวางแผน เช่น ทำงานโดยไม่มีแผน 2) ด้านการจัดองค์กร เช่น มอบหมายงานไม่ตรงอำนาจหน้าที่ 3) ด้านการจัดกำลังคน เช่น จัดบุคลากรปฏิบัติงานไม่ตรงความรู้ ความสามารถ 4) ด้านการอำนวยความสะดวก เช่น การขาดศิลปะการบริหารงาน 5) ด้านการประสานงาน เช่น การไม่ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอก 6) ด้านการรายงาน เช่น ไม่มีระบบการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจ และ 7) ด้านการงบประมาณ เช่น มีความล่าช้าในการเบิกจ่ายเงินงบประมาณ เมื่อเกิดปัญหาหรืออุปสรรคดังกล่าวในองค์กร ผู้บริหารได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคทันทีตามลำดับอย่างต่อเนื่อง จนทำให้ปัญหาหรืออุปสรรคลดลงและหมดไปในที่สุด โดยการใช้วิธีการแก้ไขปัญหามิใช่การแก้ปัญหาลดละด้าน ดังนี้ 1) ด้านการวางแผนโดยมีการจัดทำแผนรายปีเสนอล่วงหน้า 2) ด้านการจัดองค์กรโดยวางตำแหน่งงานหรือหน้าที่ให้ชัดเจน 3) ด้านการจัดกำลังคนโดยมีระบบกำหนดมาตรฐานคุณสมบัติผู้ปฏิบัติงาน 4) ด้านการอำนวยความสะดวกโดยจัดฝึกอบรมศิลปะการบริหารงานแก่ผู้บริหาร 5) ด้านการประสานงานโดยจัดให้มีหน่วยงานกลางรับปัญหาหรืออุปสรรคการปฏิบัติงาน 6) ด้านการรายงานโดยจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารงานปกครองส่วนท้องถิ่นกลาง และ 7) ด้านการงบประมาณโดยจัดทำระบบประเมินการเบิกจ่ายงบประมาณให้ชัดเจน

พระมนุศักดิ์ อดุตโร บทความวิชาการเรื่อง “พุทธวิถีการจัดการเวลาในยุคนิวนอร์มัล” พบว่า การจัดการเวลาที่จะส่งผลไปถึงการจัดการตนเอง ต้องมีการเผื่อเวลา โดยการจัดสรรเวลาอย่างไม่ประมาท ไม่ขาดสติ เกิดสมาธิ ใช้โยนิโสมนสิการ เพื่อการวางแผนในการทำงานหรือกิจกรรมอย่างยืดหยุ่น ต้องใช้เวลาในการศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ตามหลักปัญญา 3 โดยเฉพาะ

ภาวนามยปัญญา ให้สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ เป็นการสร้างความคุ้นเคยกับการพึ่งพาตนเอง ต้องจัดสรรเวลาตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา เพื่อสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างการใช้ชีวิต การทำงาน การพักผ่อน ให้มีความเหมาะสมต่อบุคคล เพื่อไม่ให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพกายและใจ และการปรับเวลาให้มีความเหมาะสม ด้วยการยอมรับความเปลี่ยนแปลงของเวลาซึ่งเป็นอนิจจตา ความไม่แน่นอนของสถานการณ์ที่ไม่อาจคาดเดาได้ เพื่อให้งานและกิจกรรมสามารถดำเนินได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การจัดการเวลาจะนำไปสู่การจัดการตนเอง

โกเมศ ขวัญเมือง, พระเทพปริยัติเมธี, สักกัญญาณัฐ อบสิน และสมบัติ นวลระยอง บทความเรื่อง “ว่าด้วยหลักนิติรัฐ” พบว่า หลักการสำคัญของกฎหมายมหาชนที่เรียกร้องให้รัฐมีการปกครองที่ดี ตามที่หลักนิติรัฐเรียกร้องก็คือ “การปกครองโดยกฎหมาย ไม่ใช่การปกครองโดยคน” ซึ่งมีรากเหง้าจากข้อเสนอของอริสโตเติล ในวรรณกรรมชื่อ “การเมือง” ที่อริสโตเติลได้พูดถึงการปกครองที่ดีคือ “การปกครองโดยกฎหมาย เป็นเรื่องที่พึงปรารถนามากกว่าการปกครองโดยมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใดก็ตาม” ภายหลังจากที่กรุงโรมได้ถูกทำลายโดยชนเยอรมันนิก ใน ปี ค.ศ. 476 นักนิติศาสตร์ชาวเยอรมันได้นำแนวคิดเกี่ยวกับ “สิ่งสาธารณะ” ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติรัฐผสมผสานกับแนวคิดกฎหมายของชนชาวเยอรมัน อันทำให้เกิด “ระบบกฎหมายโรมาน-เยอรมานิก” ที่มีอิทธิพลต่อระบบประมวลกฎหมายในประเทศภาคพื้นยุโรปและเป็นรากฐานสำคัญของหลักนิติรัฐ เป็นหลักที่ยึดถือและยึดมั่นในหลักการที่ว่า การปกครองที่ดี คือ “การปกครองโดยกฎหมาย ไม่ใช่โดยคน” ต่อมาภายใต้ความคิดการปกครองโดยกฎหมายของนักคิดในยุคร่วมสมัย ปัจจุบัน มีความเห็นร่วมกันว่าในรัฐเสรีประชาธิปไตยปัจจุบันนั้น หลักนิติรัฐเรียกร้องว่า แม้รัฐจะมีอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดก็ตาม แต่รัฐสมัยใหม่ที่เป็นรัฐเสรีประชาธิปไตย จะต้องเคารพกฎหมายและผูกพันตนเองด้วยกฎหมายที่รัฐสร้างขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้รัฐหรือหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีอำนาจเหนือปัจเจกชนไม่ให้ใช้อำนาจในการตรากฎหรือออกคำสั่งทางปกครอง สั่งการให้ปัจเจกชนกระทำการหรือละเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดแจ้ง และแม้ว่าจะมีกฎหมายให้อำนาจดังกล่าวไว้ก็ตาม แต่จะต้องใช้อำนาจนั้นภายในกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น จึงอาจจะกล่าวได้ในที่สุดว่า หลักนิติรัฐมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐโดยอำเภอใจ

พระกฤษฎา สุเมโธ (สารนอก) และศิริโรจน์ นามเสนา บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “พิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่น” พบว่า ได้ศึกษาค้นคว้าพิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่นโดยแบ่งเนื้อหาเป็น 4 ภาคด้วยกันคือ 1) พิธีกรรมและความเชื่อของภาคเหนือ 2) พิธีกรรมและความเชื่อของภาคกลาง 3) พิธีกรรมและความเชื่อของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ 4) พิธีกรรมและความเชื่อของภาคใต้ ซึ่งพิธีกรรมในท้องถิ่นเป็นกิจกรรมทางสังคมโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนที่เป็นมาด้วยดีด้วยความผูกพันและสามัคคีโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางหรือมีหัวหน้าหมู่บ้านเป็นตัวเชื่อมเป็นความเชื่อว่าจะถ้าปฏิบัติตามแล้วจะเกิดความร่มเย็นเป็น

สุขแก่ครอบครัวและชุมชนในทางตรงกันข้ามหากไม่มีการจัดพิธีกรรมในท้องถิ่นบางพิธีการอาจถูกละทิ้งให้ครอบครัวเด็ตร้อนไม่มีความสุขก็เป็นได้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครเดช พรหมกัลป์)
บรรณาธิการวารสารวิจัยวิชาการ

สารบัญ

กองบรรณาธิการ	ก
คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ	ข-ง
บทบรรณาธิการ	จ-ณ

บทความวิจัย:

การวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังคมไทย : พระครูชัยพัฒนาทร (ใน สุนทรโร), สามารด สุขปรากการ และวัฒนะ กัลยาณพัฒนกุล	1
แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการใน จังหวัดสุพรรณบุรี : พระครูสิทธิปัญญากร (ทองลอย ธนปญโญ), สามารด สุขปรากการ และวัฒนะ กัลยาณพัฒนกุล	15
ความสัมพันธ์ของจิตกับหลักปฏิบัติกัมมัฐาน : พระครูพิศาลโชติวัฒน์ (วิฑูรย์ โชติปญโญ), วัฒนะ กัลยาณพัฒนกุล และสามารด สุขปรากการ	29
การสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนใน ล้านนา : พระครูสิริธรรมบัณฑิต, บุรินทร์ รุจจนพันธุ์, ณรงค์ ปัดแก้ว และ อรทัย พิไชยวงศ์	41
รูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร : พระมหาสุเมฆ สมาหิโต, พระครูพิจิตรวรเวท, จันทนา กองกันภัย และรินทร์ระพีร์ ไวยวัฒน์	51
การสำรวจการแสดงแทนของนักเรียนในลำดับกิจกรรมการสอนในชั้นเรียนที่ใช้ วิธีการแบบเปิด : มนสิชา โพธิ์เสนา และสัมพันธ์ ถิ่นเวียงทอง	63
การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล เขต 1	

: เอกนรินทร์ คงชุม, ธนาถล สมบูรณ์, วีระ วงศ์สรรค์ และณฐาพัชร วรพงศ์พัชร	79
การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในอำเภอเชียงคำ จังหวัด พะเยา	
: สมยศ ปัญญามาก	91
องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	
: สุชาติ เสนาสี, วันเพ็ญ นันทะศรี และทรัพย์หิรัญ จันทรักษ์	105
มาตรการทางกฎหมายในการยกระดับสถานะของสัตว์เลี้ยงภายใต้ประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์	
: ปาติตรา บางสมบูรณ์ และธานี วรภัทร์	119
ความสัมพันธ์ภาวะผู้นำหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการ บริหารจัดการสถานศึกษา	
: ณิชดา เวชญาลักษณ์	131
ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของชุมชนชายฝั่งชายแดนภาค ตะวันออก ของตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด	
: สิตางค์ เจริญวงศ์, วงธรรม สรณะ, เชษฐณรงค์ อรุณ, ชูวงศ์ อุบลี และอังศุมาริน สุชัยรัตน์โชค	145
ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับการดำเนินงานวิชาการของ โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท	
: วสันต์ ขวกิจไพบูลย์, สายทิพย์ ยะฟู และปพนสรณ์ โพธิพิทักษ์	161
ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบ มหาวิทยาลัย กรณีศึกษา หอพักรอบมหาวิทยาลัยมหิดลพื้นที่วิทยาเขตศาลายา	
: ตรีมิตร หิรัญย์ภาณุสิน และพงษ์พิษณุ รักดีณรงค์	177
ความสัมพันธ์ของศิลปกรรมวัดราษฎร์กับชุมชนในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย	
: พรรณภัทร เพ็ชรอุไร	191
ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการจัดการความรู้ของกองบิน 4	
: กิตติศักดิ์ แดงแท้	191

การจัดการหนังสือราชการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสาร บรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม: กรณีศึกษา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ปัตตานีสํานักงานปลัดกระทรวง กระทรวงวัฒนธรรม	
: พูนพิพัฒน์ ตั้งคำ	207
แนวทางการบริหารการศึกษาของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์	
: แพรวนภา แจ่มจำรัส, ปฏิธรรม สำเนียง และวรกฤต เกื้อนช้าง	221
ความคิดเห็นของผู้เข้ารับการประเมินรับรองความรู้ความสามารถต่อคุณภาพ การให้บริการของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี	
: คุณานนต์ จันทรภูมิ	233
ปัจจัยแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาล ตำบลโคกสำโรง อำเภโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี	
: อาภาวี เรืองรุ่ง	243
สมรรถนะหลักที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัด กระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง	
: ฐานิศร์ มณีนารถ	255
การศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง	
: บุษกร วัฒนบุตร, ตระกูล จิตวัฒนากร, วิโรจน์ หมั่นเทพ และเกียรติ บุญโยโป	267
การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนใน สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1	
: กัญญารัตน์ แหยมแก้ว และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ	277

บทความวิชาการ:

การบริหารจัดการองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น: ปัญหา อุปสรรค และแนวทาง แก้ไข	
: พระเมธาวิณัยรส (สุเทพ พุทธรจรรยา) และสาลินี รักกตัญญู	289
พุทธวิธีการจัดการเวลาในยุคนิวอร์มัล	
: พระมนูศักดิ์ อดุลโร	303

ว่าด้วยหลักนิติรัฐ

: โกเมศ ขวัญเมือง, พระเทพปริยัติเมธี, สุกัญญาณัฐ อบสิน และ
สมบัติ นวลระยอง

317

บทวิจารณ์หนังสือ:

พิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่น

: พระกฤษฎา สุเมธ (สารนอก) และศิริโรจน์ นามเสนา

327

ภาคผนวก

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารวิจัยวิชาการ 342

แนวปฏิบัติในการเตรียมต้นฉบับบทความเพื่อลงตีพิมพ์ 343

หนังสือขอส่งบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์ในวารสารวิจัยวิชาการ 361

ใบสมัครสมาชิก 362

การวางแผนผังของวัดฝ้ายอรัญวาสีในสังคมไทย

Planning of the Aranyavasi Temples in Thai Society

พระครูชัยพัฒนานาทร (ใน สุนทรโร)¹ สามารท สุขปการ² และวัฒนะ กัลยาณพัฒนานกุล³

Phrakhruachayapattanathorn (Nai Sundaro), Samart Sukhuprakarn, and

Wattana Kanlayapatthanakul

Received: July 14, 2022

Revised: August 19, 2022

Accepted: August 25, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติ และพัฒนาการของวัดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) ศึกษาการวางแผนผังของวัดฝ้ายอรัญวาสีในสังคมไทย และ 3) วิเคราะห์แนวทางการวางแผนผังของวัดฝ้ายอรัญวาสีในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา เกี่ยวกับวัดที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา คัมภีร์วิสุทธิมรรค รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัย พบว่า 1) จากที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตอารามแล้วพระเจ้าพิมพิสารจึงถวายสวนป่าไผ่ คือวัดเวฬุวัน ต่อมาเป็นผู้ศรัทธาสร้างวิหารถวายภายในวัดเวฬุวัน พัฒนาการของวัดก็ยังมีมากขึ้นโดยที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีสร้างเสนาสนะมากมายภายในวัดเชตวัน และรวมถึงปราสาทขนาดใหญ่ในวัดบุพพาราม ของนางวิสาขา มหาอุบาสิกาอีกด้วย 2) วัดฝ้ายอรัญวาสี ทั้งฝ่ายมหานิกาย และฝ่ายธรรมยุต นิยมตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่าเขา ไม่มีแผนผังตายตัวในการสร้างวัด แต่นิยมการอยู่อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ เสนาสนะส่วนใหญ่มีเพียงศาลาอเนกประสงค์ ซึ่งใช้เป็นโบสถ์ เป็นศาลา ในที่เดียวกัน มีกุฏิกรรมฐาน มีห้องน้ำ เป็นต้น 3) แนวทางการวางแผนผังของวัดฝ้ายอรัญวาสี ควรเว้นจากสัปปายะ แต่ควรใช้แนวทางของสัปปายะ 7 รวมถึงมีการกำหนดองค์ประกอบของเสนาสนะ และแบ่งเขตพื้นที่สำคัญของวัดให้ชัดเจนได้แก่ มีเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตอุบาสกอุบาสิกา มีศาลาปฏิบัติธรรม ลานปฏิบัติธรรม อาคารที่พัก กุฏิกรรมฐาน ห้องน้ำห้องสุขา เป็นต้น ให้อยู่ในทิศทางที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึงการสร้างวัดในลักษณะที่เอื้อสภาวะที่เกื้อหนุนต่อสถานที่หรือ

¹ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชัยนาท Chainat Provincial Office of Buddhism

²⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: nainamkaew902@gmail.com, Tel. 089-5285007

บุคคลซึ่งเป็นที่สบายเหมาะกันเกื้อกูลกันโดยเฉพาะที่จะช่วยเกื้อหนุนการปฏิบัติธรรมบำเพ็ญ
ภาวนา

คำสำคัญ: แผนผัง, วัดฝ่ายอรัญวาสี, สังคมไทย

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the history and development of temples in Theravada Buddhist scriptures; 2) to study the planning of the Aranyavasi temples in Thai society; and 3) to analyze the planning guidelines of the Aranyavasi temples in Thai society. It was a qualitative research by descriptive analysis method about the temples appearing in Tipitaka, Commentary, and Visuddhimagga including related research. The results of the research were as follows: 1) according to the Lord Bhuddha's permission for the temple, King Bimbisara dedicated a bamboo plantation that was Wat Weruvan. Later, believers built a Vihara in Wat Weluvan. The development of the temple was even greater as Anathapindika, a millionaire, built many dwellings in the Jetavana Temple including a large castle in Wat Bupparam of Visakha-Maha Upasika as well; 2) Wat Aranyavasi, both Maha Nikaya and Dhammayuttika Nikaya, usually located in a forested area. There was no fixed plan for building a temple, but it was in harmony with nature. Most of the buildings had only a multi-purpose pavilion which was used as a church and a pavilion in the same place. There was also a monk's house for meditation, a bathroom, etc.; 3) guidelines for planning of the Aranvasi temples should abstain from Asappaya but should use the Sappaya 7 including the determination of the components of the dwelling and demarcation of the important areas of the temple clearly, namely chapel area, monks' living quarters area, Upasaka and Ubasika area. There were a meditation hall, meditation grounds, accommodation buildings, meditation ground, a monk's house for meditation, bathrooms, toilets, etc., that should be in an appropriate direction. This meant building temples in such a way that was conducive to a place or person that was comfortable and suitable for each other, especially to support the practice of meditation.

Keywords: Planning, Aranyavasi Temple, Thai Society

บทนำ

คำว่า “อาราม” เป็นคำเรียกชื่อศาสนสถานในทางพุทธศาสนาที่ใช้เรียกเสนาสนะที่มีผู้ศรัทธาถวายพระพุทธรูปองค์ในสมัยพุทธกาลระยะแรก ๆ เช่น “เชตวนาราม” (วิ. มหา. 1/234/249) หรือชื่อเต็มว่า “เชตวนอนาถบิณฑิกสสอาราม” ซึ่งมีความหมายว่า “สวนของอนาถบิณฑิกที่ป่าเขต” หรือ “เวฬุวนาราม” หรือ “บุพผาราม” เป็นต้น โดย “อาราม” หรือ “อาราม” ในคำอ่านของไทยแปลว่าสวนนอกจากนี้ในเวลาต่อมายังมีคำที่ใช้เรียกอีกอย่างว่า “วิหาร” หรือ “วิหาร” ซึ่งหมายถึงวัดในพระพุทธศาสนา

ในสมัยพุทธกาลระยะแรกไม่มีการสร้างอาคารสถานให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะเจาะจง เนื่องจากพระพุทธรูปองค์ไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุมิที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งถาวร ด้วยจะทำให้เกิดความยึดติดในทรัพย์สินทางโลก จึงทรงกำหนดสถานที่สำหรับใช้เป็นที่พักอาศัยพื้นฐานสุด คือ “รุกขมูลเสนาสนะ” อันหมายถึงการอยู่รอบโคนต้นไม้ (อง. จตุกก. 21/27/42) แล้วให้จาริกไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้เพื่อมิให้จิตมีสิ่งผูกพัน เมื่อพระพุทธรูปเจ้าพร้อมเหล่าสาวกออกเผยแผ่พระศาสนา ปรากฏว่ามีผู้เลื่อมใสศรัทธาพากันบวชเป็นพระภิกษุจำนวนมากที่ไม่ได้บวชต่างก็ให้ความอุปถัมภ์เกื้อกูล โดยเฉพาะพระเจ้าพิมพิสารทรงประกาศตนเป็นองค์ศาสนูปถัมภกแล้วถวาย “เวฬุวัน” ให้เป็นที่ประทับของพระพุทธรูปเจ้า และเหล่าสาวก เพราะวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์มิใช่มุ่งเน้นให้บำเพ็ญวิปัสสนาญาณเท่านั้น หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการจาริกออกไปในที่ต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอน จึงเป็นมูลเหตุให้ทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับอารามที่หายากถวายได้ เช่น เชตวนาราม และบุพผารามวิหาร เป็นต้น (พระครูสันติธรรมาภีรัต (บุญชัย สนติกโร), 2557)

สมัยหลังพุทธกาลเมื่อมีการสร้างพระสถูปเจดีย์ขึ้น ทำให้บริเวณเหล่านี้เกิดเป็นที่ชุมนุมของเหล่าพระสงฆ์ และศฤงคารที่เดินทางมาถึง จึงมีพระภิกษุบางรูปสมัครใจที่จะอยู่พำนักเพื่อบำรุงรักษาสังเวชนียสถานเหล่านั้น ทั้งมีผู้ศรัทธาสรางกุฏิสงฆ์ถวายแก่พระภิกษุในที่สุดได้กลายสภาพเป็น “วัด” โดยสมบูรณ์ และสืบทอดกันมา ปัจจุบันการสร้างวัดกลายเป็นประเพณีที่นิยมกันในที่ต่าง ๆ วัดจึงมีปรากฏอย่างแพร่หลายทั้งในเมือง นอกเมือง และในชนบท จนทำให้จุดมุ่งหมายของการบวชนั้นเปลี่ยนไปในเวลาต่อมา เพราะพระสงฆ์ส่วนหนึ่งมีที่พักอาศัยอย่างถาวรยึดติดในเสนาสนะ แทนการมุ่งเน้นปฏิบัติเพื่อรื้อออกซึ่งความทุกข์ และเพื่อทำให้แจ้งแห่งการดับทุกข์ พระภิกษุในเวลาถัดมาจึงมีลักษณะที่แตกต่างกัน 2 แบบ คือ

1. ฝ่ายหนึ่งซึ่งยังคงตั้งมั่นอยู่กับแนวปฏิบัติเดิมนั้นคือปลื้มความรื่นเริงจากโลกออกสู่ป่าเพื่อแสวงหาความวิเวก มุ่งเน้นทางวิปัสสนาธุระ เรียกว่าพระป่า พระอรัญวาสี
2. ฝ่ายหนึ่งซึ่งนิยมการอยู่ขิดติดวัดภายในเขตชุมชน โดยมุ่งเน้นการศึกษา คือการมุ่งศึกษาเพื่อให้รู้ถึงพระพุทธรูป พุทธธรรมวินัย รวมทั้งพระอภิธรรมต่าง ๆ เรียกฝ่ายที่อยู่ในเมืองว่า พระคามวาสี (สุนทร ธีรสิริ 2539)

ในปัจจุบันพระภิกษุทั้งฝ่ายอรัญวาสี และคามวาสี จะต้องสังกัดไม่วัดใดก็วัดหนึ่ง วัดฝ่ายคามวาสีส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ภายในหรือรอบนอกเมืองที่มีชุมชนอาศัยอยู่ ส่วนวัดฝ่ายอรัญวาสี

จะตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชน ในพระวินัยปิฎกกำหนดไว้ว่าวัดฝ่ายอรัญวาสีควรตั้งอยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลจากหมู่บ้านจนเกินไป คือให้อยู่ในระยะประมาณ 500 ชั่วคันธนู (วิ. มหา. 2/653-654/147) หรือประมาณ 1 กิโลเมตร เพื่อเอื้อให้พระภิกษุสามารถเดินทางไปรับการบิณฑบาต และกลับมาทันฉันอาหารเพลก่อนเที่ยงวัน วัดอรัญวาสี นิยมตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่าเขา ส่วนใหญ่มีเพียงกุฏิและศาลาโถงเอนกประสงค์ ไม่เน้นการก่อสร้างอาคาร การทำสังฆกรรมใด ๆ ก็เพียงอาศัยการกำหนดขึ้นใช้เพียงชั่วคราวเท่านั้น ไม่มีการวางแผนผังของวัดที่ตายตัว จึงเป็นปัญหาในการวางแผนผังของเสนาสนะ การสร้างตามอำนาจเจ้าอาวาส เพราะเมื่อมีเจ้าอาวาสองค์ใหม่ขึ้นมา ก็รื้อถอนเสนาสนะเดิมออกแล้วสร้างใหม่ เป็นการก่อสร้างที่ไม่จบสิ้น อีกทั้งยังสิ้นเปลืองงบประมาณในการก่อสร้าง ผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังกัดไทย และเป็นข้อมูลพื้นฐานทางวิชาการในการอ้างอิง และเพื่อประโยชน์แก่การวางแผนผังของวัดในสังกัดไทย สืบต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติ และพัฒนาการของวัดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาการวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังกัดไทย
3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังกัดไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากการวิจัยเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. วิจัยเชิงเอกสาร ใช้ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส และคัมภีร์สำคัญอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นฐานข้อมูลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่หนึ่ง และใช้ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ หนังสือ งานเขียนงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1.1 ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หลักฐานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งหนังสือ งานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยประวัติ และพัฒนาการของวัดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นกรอบในการศึกษา

1.2 การศึกษาการวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังกัดไทย ในยุคต่าง ๆ ทั้งฝ่ายธรรมยุต และมหานิกาย

1.3 ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังกัดไทย

1.4 สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวทางการวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังกัดไทย

2. การศึกษาภาคสนาม เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังกัดไทยโดยมีขั้นตอนศึกษา ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 รูป/คน ประกอบด้วย ประกอบด้วยบรรพชิต 5 รูป ข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนา 2 คน สำนักโยธา และผังเมือง 2 คน สถาปนิก 1 เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังคมไทย เป็นต้น

2.2 ดำเนินการเชิงลึกโดยเน้นแนวทางการวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังคมไทย ในการดำเนินการวิจัย

2.3 สรุป และนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาเชิงเอกสาร และภาคสนามโดยนำมาวิเคราะห์ประเด็นสำคัญ

2.4 สรุปผลการศึกษาวิจัยและข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เน้นการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นการแสวงหาความรู้โดยดำเนินการ และใช้เครื่องมือที่สำคัญ ดังนี้

3.1 แบบสัมภาษณ์สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 10 รูป/คน ประกอบด้วย บรรพชิต 5 รูป ข้าราชการ และสถาปนิก 5 คน ในเรื่องแนวทางการวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังคมไทย

3.2 การจดบันทึก และถอดเทปบันทึกเสียงเพื่อวิเคราะห์แนวทางการวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังคมไทย

4. การวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาในเชิงเอกสาร และข้อมูลเชิงประจักษ์ สัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นที่ตั้งไว้

4.2 นำผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิด เพื่อให้เห็นผลการวิจัย กระบวนการตามวัตถุประสงค์ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ระดับนโยบาย

สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติ และพัฒนาการของวัดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ในสมัยพุทธกาล วัดเวฬุวัน และวัดเชตวัน เป็นสถานที่ร่มรื่น มีป่า มีต้นไม้ใหญ่ ไม้ดอก ไม้ผล รวมความว่าเป็นวัดที่สงบ คนเข้าไปแล้วรู้สึกสงบได้ทันที เพราะบรรยากาศดึงดูดให้สงบคนในวัดมีความสำคัญมากพอ ๆ กับหรือมากกว่าบรรยากาศของวัด คือ คนในวัดเป็นคนที่มีความรู้ เป็นคนที่ได้พัฒนาจิตใจของตนดีแล้ว อยู่ใกล้แล้วมีความสุขใจ บรรยากาศของวัดให้ความสุขกาย คนในวัดก็ให้ความสุขใจ ให้ความเย็นอกเย็นใจ มีการปฏิสันถารดี เมื่อมองย้อนหลังไปในด้านของความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านนั้น มีความสัมพันธ์ กันในแง่บุญกุศล ในสมัยพุทธกาลยังเห็นได้อย่างชัดเจน คือ ชาวบ้านกับพระสงฆ์จะมีความสัมพันธ์ในแง่บุญกุศล สังเคราะห์ด้วยความศรัทธาเลื่อมใสด้วยความรู้สึกอ้อมอกอ้อมใจ มีความรู้สึกที่ดีต่อ

พระสงฆ์ว่าปฏิบัติตนดีแล้วสงเคราะห์ชาวบ้าน เอื้อเฟื้อ เอ็นดูประพัตติตนเป็นแบบอย่าง สั่งสอนชาวบ้าน และในส่วนของกิจกรรมของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีแต่สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงให้ทำเท่านั้น เช่น จาริตศีล อุโบสถ สังฆกรรม เข้าพรรษา ออกพรรษาทำพิธีกรรมเฉพาะที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเท่านั้น พิธีกรรมอย่างอื่นเหมือนสมัยปัจจุบันนี้ไม่มี จากองค์ประกอบสำคัญของวัด และเสนาสนะที่ปรากฏในคัมภีร์ ทั้งในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และคัมภีร์วิสุทธิมรรค ทำให้ทราบว่า การที่จะสร้างวัด ควรยึดตามหลักสัปปายะทั้ง 7 เป็นหลัก คือ อาวาสสัปปายะ โคจรสัปปายะ ภัตตสัปปายะ บุคคลสัปปายะ โภชนสัปปายะ อุตสัปปายะ อิริยาปถสัปปายะ ซึ่งเป็นธรรมหรือเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลที่เอื้อต่อการประพัตติวัตรปฏิบัติธรรมจึงจะทำให้การปฏิบัติมีความเจริญก้าวหน้าได้ ทั้งด้านทางกายและทางจิตใจ พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปประทับจำพรรษา ณ วัดหรือพระวิหารต่าง ๆ ได้แก่ วัดพระเวฬุวัน ภูฏาคาร เขตวันมหาวิหาร ชวิกัมพวัน บุพพาราม โขสิตาราม จันทนศาลา นิโครธาราม เป็นต้น วัดในสมัยพุทธกาลระยะแรกไม่มีเสนาสนะ มีแต่เพียงพื้นที่อันเป็นสัปปายะที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม ต่อมา มีผู้ศรัทธาสร้างเสนาสนะถวายก็เกินไปเพื่อความหลีกเร้นเพื่อการบำเพ็ญสมณธรรมไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องของการวางแผนผังเกี่ยวกับเสนาสนะอย่างชัดเจนหรือตายตัว

วัดนั้นมีพัฒนาการมาโดยลำดับ จากที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตอาราม โดยมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นผู้ถวายสวนป่าไผ่ คือวัดเวฬุวันเป็นวัดแห่งแรกแล้ว ต่อมา มีผู้ศรัทธาสร้างวิหาร ถวายภายในวัดเวฬุวัน พัฒนาการของวัดก็ยิ่งมีมากขึ้น โดยที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีได้สร้างวัดเขตวันถวาย และสร้างเสนาสนะมีศาลาโรงธรรม ศาลาโรงไฟ สร้างสถูป สร้างเจดีย์ รวมถึงกำแพง และซุ้มประตูของวัดเขตวัน รวมถึงปราสาทขนาดใหญ่ในวัดบุพพาราม ของนางวิสาขา มหาอุบาสิกา และเสนาสนะอย่างอื่น ๆ อีกด้วย การสร้างวัดแต่ละแห่งนั้นเกิดขึ้นเพราะความศรัทธาของผู้สร้าง โดยมีสิ่งปลูกสร้างที่แตกต่างกันออกไป ใช้ทรัพยากรในการก่อสร้างมากมาย เห็นได้จาก วัดเขตวันมหาวิหาร ใช้ทรัพยากรในการก่อสร้างถึง 45 โกฏิ วัดบุพพาราม ใช้ทรัพยากรในการก่อสร้างถึงทั้งสิ้น 27 โกฏิ เป็นต้น แม้วัดอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน พัฒนาการของวัดเกิดขึ้นจากศรัทธาของผู้สร้างวัดถวายในพระพุทธศาสนา ที่มีศรัทธาต่อพระพุทธเจ้า พระธรรม พระอริยสงฆ์ จะเห็นได้ว่าในแต่ละวัดได้มีการถวายที่ดิน เสนาสนะ ฎีกา วิหาร ศาลา สระน้ำ บ่อน้ำ รั้วกำแพง และอื่น ๆ มากมาย ในวัดนั้น ๆ เพื่อความปรารถนาที่จะได้รับอานิสงส์ในการสร้างวัดถวายในพระพุทธศาสนาด้วยความศรัทธา

2. การวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังคมไทย พบว่า การสร้างวัดตั้งแต่สมัยพุทธกาล มาจนกระทั่งสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ล้วนแต่สร้างขึ้นตามความเชื่อถือศรัทธา วัดป่า “อรัญวาสี” และวัดบ้าน “คามวาสี” มีปรากฏเด่นชัดมาตั้งแต่ในสมัยสุโขทัยมา วัดฝ่ายอรัญวาสี นิยมตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่าเขา ส่วนใหญ่มีเพียงกุฏิ ศาลาโถงเอนกประสงค์ ไม่มีอาคาร และไม่มีแบบแผนมากนัก พระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสีนี้จะอยู่จำวัดเฉพาะเพียงช่วงเข้าพรรษา และจะมุ่งธุดงค์เข้าป่าลึก ปักกลด ผีกัณฑ์กรรมฐาน และจาริกไปเรื่อย ๆ ก่อนกลับออกมาจำพรรษาที่วัดอีกครั้งเมื่อถึงฤดูเข้าพรรษา วัดอรัญวาสีส่วนใหญ่มีเพียงกุฏิ และศาลาโถง

อเนกประสงค์ ไม่มีอาคารมากมายนัก และไม่มีแผนผังตายตัวในการสร้าง แต่เมื่อมีผู้ศรัทธามากขึ้น การสร้างกุฏิของพระภิกษุค่อย ๆ เปลี่ยนจากกุฏิชั่วคราวเป็นถาวร และถาวร อย่างไรก็ ตามกุฏิของพระป่ามักจะมีลักษณะคล้าย ๆ กัน ต่างกันแต่ขนาด และวัสดุก่อสร้าง กุฏิชั่วคราว มักจะตั้งยกพื้นสูงประมาณ 50 เซนติเมตร เพียงให้พ้นจากการรบกวนของสัตว์ เช่น งู หรือหนู ถ้าเป็นกุฏิถาวรมักทำใต้ถุนสูงพอเข้าไปอาศัยหรือยืนได้ ตามธรรมดาจะมีอยู่ห้องหนึ่งเป็นที่จำวัด หรือนั่งสมาธิภาวนา และเก็บสิ่งของเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดเฉลี่ยกว้างด้านละประมาณสอง เมตรครึ่ง มีเฉลียงสำหรับนั่งพักหรือรับแขก ขนาดพอสมควรแก่การใช้งาน ถ้าสร้างกว้างใหญ่ มากก็จะผิดพระวินัย แผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีส่วนใหญ่เป็นสถานที่อันสัปปายะ ตามหลัก สัปปายะ 7 คือ อาวาสสัปปายะ โคจรสัปปายะ ภัสสสัปปายะ บุคคลสัปปายะ โภชนสัปปายะ อุตุสัปปายะ อิริยาปถสัปปายะ มีความสงบร่มรื่น และเป็นธรรมชาติ มีความเหมาะสม เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรม และสัปปายะ 4 อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เหมาะสม มีครูบาอาจารย์ อาหารหาง่าย บรรยากาศดี บุคคลสัปปายะ มีบุคคลแวดล้อมที่เหมาะสม อาหารสัปปายะ บริโภคอาหารที่พอเหมาะ ธัมมสัปปายะ มีข้อปฏิบัติที่เหมาะสมแก่จริต รวมถึงหลักพระธรรมวินัย คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หลักธุดงค์วัตร นำมาใช้ปฏิบัติ จะทำให้มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สันโดษ อันเป็นแนวทางที่นำไปสู่การปล่อยวาง และไม่ยึดมั่นถือมั่นในเบญจขันธ์ โยคาวจรจรผู้ประสงค์ จะรักษาปฏิภาณนิมิตไว้ให้ตึ้นพ้นเงื้อมมือจากอัสสัปปายะอันไม่ควรแก่ภาวนาสมาธิ 7 อย่าง คือ อาวาสที่อยู่อาศัย โคจรคามหมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่จะไปบิณฑบาต ภัสสเสถียรคำที่พูด บุคคลละ บุคคล โภชนะอาหาร อุตุอากาศ อิริยาปถนั่งนอนยืนเดิน แล้วพึงเสพแต่สัปปายะอันควรแก่ ภาวนาสมาธิ 7 อย่างนั้นเช่นกันเมื่อได้ปฏิบัติดังกล่าวมานี้บางท่านก็อาจสำเร็จอุปนาภาวนา อย่างไรก็ตาม วัดฝ่ายอรัญวาสีส่วนใหญ่มีเพียงกุฏิ และศาลาโถงอเนกประสงค์ และห้องน้ำ ไม่มี อาคารมากมายนัก และไม่มีแบบแปลนแผนผังตายตัวในการสร้างวัด แต่จะเน้นการอยู่อย่าง กลมกลืนกับธรรมชาติ

3. แนวทางการวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังคมไทย พบว่า ลักษณะของการ วางแผนผังวัดควรประกอบด้วยหลักสัปปายะ 7 คือ ด้านอาวาส ควรก่อสร้างอย่างเหมาะสมกับ สภาพพื้นที่เน้นความร่มรื่นสะดวกสบายด้านนโคจร วัดควรให้ตั้งอยู่ในทำเลที่สะดวกแก่การ เข้าถึง ด้านภัสสส ควรมีการพูดคุย สนทนาปราศรัยหรือเผยแพร่ธรรมะพอเหมาะ เน้นการปฏิบัติ มากกว่าการพูดคุย ด้านบุคคล มีวัตรปฏิบัติดังงามนำเคารพศรัทธาเข้าใกล้พูดคุยสนทนา ธรรมะ ด้านโภชนะ เครื่องบริโภคถูกกายถูกใจเกื้อกูลต่อสุขภาพเหมาะสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม ด้านอุตุ สภาพแวดล้อมฟ้าอากาศเหมาะสม และด้านอิริยาปถ กิจกรรมการปฏิบัติธรรมหรือการ เป็นอยู่มีความเหมาะสม วัดฝ่ายอรัญวาสี และ วัดฝ่ายคามวาสี มีปรากฏในสมัยสุโขทัย เมื่อถึง สมัยรัตนโกสินทร์คณะสงฆ์ไทย แบ่งออกเป็น 2 นิกาย คือ มหานิกาย กับธรรมยุต อย่างไรก็ตาม วัดฝ่ายอรัญวาสี ทั้งฝ่ายมหานิกาย และฝ่ายธรรมยุต นิยมตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่าเขา ส่วนใหญ่ มีเพียง ศาลาโถงอเนกประสงค์ซึ่งใช้เป็นโบสถ์ เป็นศาลาในที่เดียวกัน มีกุฏิกรรมฐาน มีห้องน้ำ เป็นต้น ไม่มีอาคาร ไม่มีแบบแปลนแผนผังตายตัวในการสร้างวัด วัดฝ่ายอรัญวาสีส่วนใหญ่มี

เพียงกุฏิสงฆ์ ศาลาโถงเอนกประสงค์ และห้องน้ำ ทางจงกรม ทางเดิน ไม่มีอาคารมากมายนัก และไม่มีแบบแปลนแผนผังตายตัวในการสร้างวัด แต่นิยมสร้างเสนาสนะตามความเหมาะสมของแต่ละวัด แต่ละพื้นที่ และเน้นกลมกลืนกับธรรมชาติ และมืองค์ประกอบที่สำคัญในวัดได้แก่ มีเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตอุบาสก อุบาสิกา มีศาลาปฏิบัติธรรม หรือหอสวดมนต์ มีลานปฏิบัติธรรม มีอาคารที่พัก มีห้องน้ำ ห้องสุขา อันเป็นที่สัปปายะเหมาะแก่การเข้ามาปฏิบัติธรรม การวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีควรใช้แนวทางของหลักสัปปายะ 7 อย่าง คืออาวาส ที่อยู่ โคจร ที่บิณฑบาต หรือแหล่งอาหาร ภัตสละ เรื่องพูดคุยที่ส่งเสริมการปฏิบัติ บุคคล ผู้ที่อยู่ใกล้ แล้วจิตผ่องใสสงบมั่นคง โภชนะ อาหาร อุตุ อุณภูมิ และอิริยาบถ สภาพแวดล้อม เพื่อให้วัดเกิดความสงบเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม โยคาวจรผู้ประสงค์จะรักษาปฏิภาคนิमितไว้ให้ตีฟังเว้นจากอัสปายะ แล้วพึงเสพแต่สัปปายะอันควรแก่ภวานาสมาธิ เมื่อปฏิบัติดังนี้แล้วบางท่านอาจสำเร็จอุปภาวนาได้ ดังที่พระราชรัตนมุนี ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ (2538) กล่าวไว้ว่า วัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสงบสุขตามหลักสัปปายะ 4 อย่าง คือ 1) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นที่ร่มรื่นรื่นรมย์ เป็นธรรมเนียมสถานเจริญตาสบายใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ 2) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตาตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร 3) บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย เรื่องของบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และเด็กวัด 4) ธรรมสัปปายะ ธรรมที่เป็นสบาย จดมุ่งหมายหลักของวัด คือ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประวัติ และพัฒนาการของวัดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ในสมัยพุทธกาล วัดเวฬุวัน และวัดเชตวัน เป็นสถานที่ร่มรื่น มีป่า มีต้นไม้ใหญ่ ไม้ดอก ไม้ผล รวมความว่าเป็นวัดที่สงบ คนเข้าไปแล้วรู้สึกสงบได้ทันที เพราะบรรยากาศดึงดูดให้สงบคนในวัดมีความสำคัญมากพอ ๆ กับหรือมากกว่าบรรยากาศของวัด คือ คนในวัดเป็นคนที่มีคุณภาพ เป็นคนที่ได้พัฒนาจิตใจของตนดีแล้ว อยู่ใกล้แล้วมีความเย็นเกิดความสุขใจ บรรยากาศของวัดให้ความสุขกาย คนในวัดก็ให้ความสุขใจ ให้ความเย็นอกเย็นใจ มีการปฏิสันถารดี เมื่อมองย้อนหลังไปในด้านของความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านนั้น มีความสัมพันธ์ กันในแง่บุญกุศล ในสมัยพุทธกาลยังเห็นได้อย่างชัดเจนคือชาวบ้านกับพระสงฆ์จะมีความสัมพันธ์ในแง่บุญกุศล สงเคราะห์ด้วยความศรัทธาเลื่อมใสด้วยความรู้สึกอึ้งอัมมก้อมใจ มีความรู้สึกที่ดีต่อพระสงฆ์ว่าปฏิบัติตนดีแล้วสงเคราะห์ชาวบ้าน เอื้อเฟื้อ เอ็นดูประพடுத்தตนเป็นแบบอย่าง สั่งสอนชาวบ้าน และในส่วนของกิจกรรมของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีแต่สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงให้ทำเท่านั้น เช่น จาริตศีล อุโบสถ สังฆกรรม เข้าพรรษา ออกพรรษาทำพิธีกรรมเฉพาะที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเท่านั้น พิธีกรรมอย่างอื่นเหมือนสมัยปัจจุบันนี้ไม่มี จากองค์ประกอบสำคัญของวัด และเสนาสนะตามที่ปรากฏในคัมภีร์ ทั้งในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุ

ฎีกา และคัมภีร์วิสุทธิมรรค ทำให้ทราบว่าการที่จะสร้างวัด ควรยึดตามหลักสัปปายะทั้ง 7 คือ อาวาสสัปปายะ โคจรสัปปายะ ภัตตสัปปายะ บุคคลสัปปายะ โภชนสัปปายะ อุตสัปปายะ อิริยาปถสัปปายะ ซึ่งเป็นธรรมหรือเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลที่เอื้อต่อการประพฤติวัตร ปฏิบัติธรรมจึงจะทำให้การปฏิบัติมีความเจริญก้าวหน้าได้ ทั้งด้านทางกาย และทางจิตใจ สอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2552) กล่าวว่า “สัปปายะ” คือ สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกี่ยวข้องช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปประทับจำพรรษา ณ วัดหรือพระวิหารต่าง ๆ ได้แก่ วัดพระเวฬุวัน ภูฏาคาร เขตวันมหาวิหาร ชวิกัมพวัน บุพพาราม โฆสิตาราม จันทนศาลา นิโครธาราม เป็นต้น วัดในสมัยพุทธกาลระยะแรกไม่มีเสนาสนะ มีแต่เพียงพื้นที่อันเป็นสัปปายะที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม ต่อมาเมื่อผู้ศรัทธาสร้างเสนาสนะถวายก็เกินไปเพื่อความหลีกเร้นเพื่อการบำเพ็ญสมณธรรม ไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องของการวางแผนผังเกี่ยวกับเสนาสนะอย่างชัดเจนหรือตายตัว

วัดนั้นมีพัฒนาการมาโดยลำดับ จากที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตอาราม โดยมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นผู้ถวายสวนป่าไผ่ คือวัดเวฬุวันเป็นวัดแห่งแรกแล้ว ต่อมาเมื่อผู้ศรัทธาสร้างวิหาร ถวายภายในวัดเวฬุวัน พัฒนาการของวัดก็ยิ่งมีมากขึ้น โดยที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีได้สร้างวัดเชตวันถวาย และสร้างเสนาสนะมีศาลาโรงธรรม ศาลาโรงไฟ สร้างสกุ๊ป สร้างเจดีย์ รวมถึงกำแพง และซุ้มประตูของวัดเชตวัน รวมถึงปราสาทขนาดใหญ่ในวัดบุพพาราม ของนางวิสาขา มหาอุบาสิกา และเสนาสนะอย่างอื่น ๆ อีกด้วย การสร้างวัดแต่ละแห่งนั้นเกิดขึ้นเพราะความศรัทธาของผู้สร้าง โดยมีสิ่งปลูกสร้างที่แตกต่างกันออกไป ใช้ทรัพยากรในการก่อสร้างมากมาย เห็นได้จาก วัดเชตวันมหาวิหาร ใช้ทรัพยากรในการก่อสร้างถึง 54 โกฏิ วัดบุพพาราม ใช้ทรัพยากรในการก่อสร้างถึงทั้งสิ้น 27 โกฏิ เป็นต้น แม้วัดอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน พัฒนาการของวัดเกิดขึ้นจากศรัทธาของผู้สร้างวัดถวายในพระพุทธศาสนา ที่มีศรัทธาต่อพระพุทธเจ้า พระธรรม พระอริยสงฆ์ จะเห็นได้ว่าในแต่ละวัดได้มีการถวายที่ดิน เสนาสนะ กุฏิ วิหาร ศาลา สระน้ำ บ่อน้ำ รั้วกำแพง และอื่น ๆ มากมาย ในวัดนั้น ๆ เพื่อความปรารถนาที่จะได้รับอานิสงส์ในการสร้างวัดถวายในพระพุทธศาสนาด้วยความศรัทธา

2. การวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังคมไทย การสร้างวัดตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนกระทั่งสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ล้วนแต่สร้างขึ้นตามความเชื่อถือศรัทธา วัดป่า “อรัญวาสี” และวัดบ้าน “คามวาสี” มีปรากฏเด่นชัดมาตั้งแต่ในสมัยสุโขทัยมา วัดฝ่ายอรัญวาสีนิยมตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่าเขา ส่วนใหญ่มีเพียงกุฏิ ศาลาโรงอเนกประสงค์ ไม่มีอาคาร และไม่มีแบบแผนมากนัก พระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสีนี้จะอยู่จำวัดเฉพาะเพียงช่วงเช้าพรรษา และจะมุ่งรุดงค์เข้าป่าลึก ปักกลด ฝึกหัดกรรมฐาน และจาริกไปเรื่อย ๆ ก่อนกลับออกมาจำพรรษาที่วัดอีกครั้งเมื่อถึงฤดูเข้าพรรษา วัดอรัญวาสีส่วนใหญ่มีเพียงกุฏิ และศาลาโรงอเนกประสงค์ ไม่มีอาคารมากมายนัก และไม่มีแบบแปลนแผนผังตายตัวในการสร้าง แต่เมื่อมีผู้ศรัทธามากขึ้น การสร้างกุฏิของพระป่าก็ค่อย ๆ เปลี่ยนจากกุฏิชั่วคราวเป็นถาวร และถาวร อย่างไรก็ตามกุฏิของพระปามักจะมีลักษณะคล้าย ๆ กัน ต่างกันแต่ขนาด และวัสดุก่อสร้าง กุฏิชั่วคราวมักจะเตี้ยยก

พื้นสูงประมาณ 50 เซนติเมตร เพียงให้พ้นจากการรบกวนของสัตว์ เช่น งู หรือหนู ถ้าเป็นกุฏิถาวรมักทำใต้ถุนสูงพอเข้าไปอาศัยหรือยืนได้ ตามธรรมดาจะมีอยู่ห้องหนึ่งเป็นที่จำวัด หรือนั่งสมาธิภาวนา และเก็บสิ่งของเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดเฉลี่ยกว้างด้านละประมาณสองเมตรครึ่ง มีเฉลียงสำหรับนั่งพักหรือรับแขก ขนาดพอสมควรแก่การใช้งาน ถ้าสร้างกว้างใหญ่มากก็จะผิดพระวินัย แผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีส่วนใหญ่เป็นสถานที่อันสัปปายะ ตามหลักสัปปายะ 7 คือ อาวาสสัปปายะ โคจรสัปปายะ ภัสสสัปปายะ บุคคลสัปปายะ โภชนสัปปายะ อุตุสัปปายะ อิริยาบถสัปปายะ มีความสงบร่มรื่น และเป็นธรรมชาติ มีความเหมาะสม เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรม และสัปปายะ 4 อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เหมาะสม มีครูบาอาจารย์ อาหารหาง่าย บรรยาการดี บุคคลสัปปายะ มีบุคคลแวดล้อมที่เหมาะสม อาหารสัปปายะ บริโภคอาหารที่พอเหมาะ ธรรมสัปปายะ มีข้อปฏิบัติที่เหมาะสมแก่จริต รวมถึงหลักพระธรรมวินัย คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หลักธุดงค์วัตร นำมาใช้ปฏิบัติ จะทำให้มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สันโดษ อันเป็นแนวทางที่นำไปสู่การปล่อยวาง และไม่ยึดมั่นถือมั่นในเบญจขันธ์ สอดคล้องกับพระพุทธโฆสเถระ (2560) กล่าวไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ว่า โยคาวจรผู้ประสงค์จะรักษาปฏิภาณนิมิตไว้ให้นั้นพึงเว้นจากอสัปปายะอันไม่ควรแก่ภิกษุสงฆ์ 7 อย่าง คืออาวาสที่อยู่อาศัย โคจรคาม หมู่บ้านหรือท้องถื่นที่จะไปบิณฑบาต ภัสสะถ้อยคำพูด บุคคลละบุคคล โภชนะอาหาร อุตุอากาศ อิริยาบถนั่งนอนยืนเดิน แล้วพึงเสพแต่สัปปายะอันควรแก่ภิกษุสงฆ์ 7 อย่างนั้นเช่นกันเมื่อได้ปฏิบัติดังกล่าวมานี้บางท่านก็อาจสำเร็จอุปมาภิกษุสงฆ์ อย่างไรก็ตาม วัดฝ่ายอรัญวาสีส่วนใหญ่มีเพียงกุฏิ และศาลาโถงอเนกประสงค์ และห้องน้ำ ไม่มีอาคารมากมายนัก และไม่มีแบบแปลนแผนผังตายตัวในการสร้างวัด แต่จะเน้นการอยู่อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ

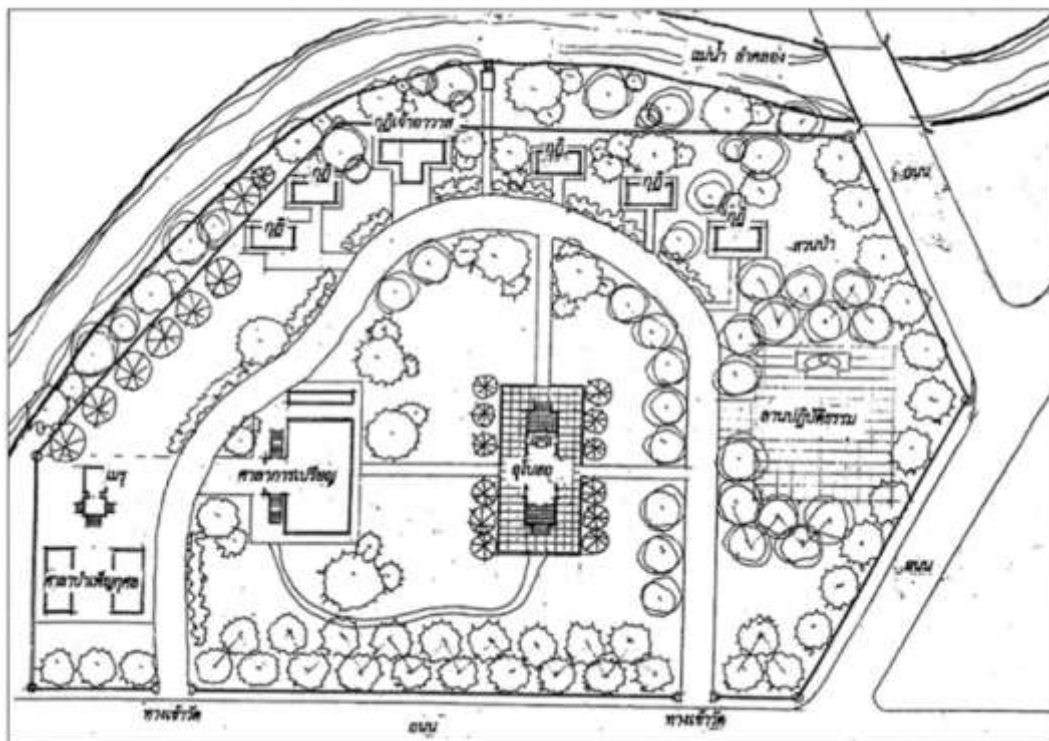
3. แนวทางการวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังคมไทย ลักษณะของการวางแผนผังวัดควรประกอบด้วยหลักสัปปายะ 7 เช่น ด้านอาวาส ควรมีกรอบแนวคิด และทิศทางในการก่อสร้าง ด้านโคจร ควรบริหารจัดการวัดให้ตั้งอยู่ในทำเลที่สะดวกแก่การเข้าถึง ด้านภัสสะควรมีการพูดคุย สนทนาปราศรัยหรือเผยแพร่ธรรมะพอเหมาะ เน้นการปฏิบัติมากกว่าการพูดคุย ด้านบุคคล มีวัตรปฏิบัติตั้งงามนำเคารพศรัทธาเข้าใกล้พูดคุยสนทนาธรรมะ ด้านโภชนะเครื่องบริโภคถูกใจเกื้อกูลต่อสุขภาพเหมาะสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม ด้านอุตุ สภาวะดินฟ้าอากาศเหมาะสม และด้านอิริยาบถ กิจกรรมการปฏิบัติธรรมหรือการเป็นอยู่มีความเหมาะสม วัดฝ่ายอรัญวาสี และวัดฝ่ายคามวาสี มีปรากฏในสมัยสุโขทัย เมื่อถึงสมัยรัตนโกสินทร์คณะสงฆ์ไทยแบ่งออกเป็น 2 นิิกาย คือ มหานิกาย กับธรรมยุต อย่างไรก็ตามวัดฝ่ายอรัญวาสีทั้งฝ่ายมหานิกาย และฝ่ายธรรมยุตนิยมตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่าเขา ส่วนใหญ่มีเพียงศาลาโถงอเนกประสงค์ ซึ่งใช้เป็นโบสถ์ เป็นศาลา ในที่เดียวกัน มีกุฏิกรรมฐาน มีห้องน้ำ เป็นต้น ไม่มีอาคาร ไม่มีแบบแปลนแผนผังตายตัวในการสร้างวัด วัดฝ่ายอรัญวาสีส่วนใหญ่มีเพียงกุฏิสงฆ์ ศาลาโถงอเนกประสงค์ และห้องน้ำ ทางจงกรม ทางเดิน ไม่มีอาคารมากมายนัก และไม่มีแบบแปลนแผนผังตายตัวในการสร้างวัด แต่นิยมสร้างเสนาสนะตามความเหมาะสมของแต่ละวัด แต่ละพื้นที่ และเน้นการอยู่อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ และมีองค์ประกอบที่สำคัญในวัดได้แก่ มี

เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตอุบาสก อุบาสิกา มีศาลาปฏิบัติธรรม หรือหอสวดมนต์ มีลานปฏิบัติธรรม มีอาคารที่พัก มีห้องน้ำ ห้องสุขา อันเป็นที่สัปปายะเหมาะแก่การเข้ามาปฏิบัติธรรม การวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีควรใช้แนวทางของหลักสัปปายะ 7 อย่าง คืออาวาส ที่อยู่ โจรจร ที่บิณฑบาต หรือแหล่งอาหาร ภัตตาคาร เรื่องพูดคุยที่ส่งเสริมการปฏิบัติ บุคคล ผู้ที่อยู่ใกล้แล้วจิตผ่องใสสงบมั่นคง โภชนะ อาหาร อุตุ อุณหภูมิจ และอิริยาบถ สภาพแวดล้อม เพื่อให้วัดเกิดความสงบเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม สอดคล้องกับพระพุทธโฆสเถระ (2560) กล่าวไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ว่า โยคาวจรผู้ประสงค์จะรักษาปฏิบัติภาวนาให้จิตผ่องใสจากสัปปายะ แล้วพึงเสพแต่สัปปายะอันควรแก่ภาวนาสมาธิ เมื่อปฏิบัติดังนี้แล้วบางท่านอาจสำเร็จอัปปนภาวนาได้ และยังสอดคล้องกับพระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) (2538) กล่าวไว้ว่า วัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสงบสุขตามหลักสัปปายะ 4 คือ 1) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นที่ร่มรื่นน่านรมย์ เป็นรมณีสถานเจริญตา สบายใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ 2) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร 3) บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย เรื่องของบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และเด็กวัด 4) ธรรมสัปปายะ ธรรมที่เป็นสบาย จุดมุ่งหมายหลักของวัด คือ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการวางแผนผังของวัดฝ่ายอรัญวาสีในสังคมไทย ควรเว้นจากสัปปายะ ให้ใช้แนวทางสัปปายะ 7 ซึ่งหมายถึงการสร้างวัดในลักษณะที่เอื้อสภาวะที่เกื้อหนุน สถานที่หรือบุคคลซึ่งเป็นที่สบายเหมาะกันเกื้อกูลโดยเฉพาะที่จะช่วยเกื้อหนุนการปฏิบัติธรรมบำเพ็ญภาวนา และประทับครองรักษาสติปัญญามี 7 อย่าง คืออาวาส ที่อยู่ โจรจร ที่บิณฑบาต หรือแหล่งอาหาร ภัตตาคาร เรื่องพูดคุยที่ส่งเสริมการปฏิบัติ บุคคล ผู้ที่อยู่ใกล้แล้วจิตผ่องใสสงบมั่นคง โภชนะ อาหาร อุตุ อุณหภูมิจ และอิริยาบถ สภาพแวดล้อมอันเป็นสัปปายะ กลมกลืนกับธรรมชาติเพื่อให้วัดเกิดความสงบเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เอื้อต่อการปฏิบัติสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน สมดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เสนาสนะที่ประกอบด้วยองค์คุณ 5 ประการ อย่างนี้ คือ ภิกษุทั้งหลาย เสนาสนะในศาสนานี้ ย่อมเป็นสถานที่ไม่ไกลนัก ไม่ไกลนักแต่โจรครม มีทางไปทางมาสะดวกสบาย ปลอดภัย กลางวันไม่พลุกพล่านด้วยผู้คน กลางคืนเงียบสงัดไม่มีเสียงอึกทักครึกโครม ไม่มีเหลือบ ยุง และสัตว์เลื้อยคลานขบกัดไม่มีสัมผัสอันนเกิดแต่ลม และแดดรบกวน ผู้ที่อยู่ในเสนาสนะนั้นไม่มีความผัดเคืองด้วยปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยาแก้ไข้ ในเสนาสนะนั้น มีภิกษุชั้นเถระ ผู้พหุสูตร สำเร็จการศึกษาปริยัติธรรม ทรงธรรมทรงวินัย และทรงมาติกา เป็นเสนาสนะ “วัด” ที่สมควรแก่การเจริญภาวนา รวมถึงมีการกำหนดองค์ประกอบของเสนาสนะ และแบ่งเขตพื้นที่สำคัญของวัดให้ชัดเจน ได้แก่ มีเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตอุบาสกอุบาสิกา มี

ศาลาปฏิบัติธรรม ลานปฏิบัติธรรม อาคารที่พัก ห้องน้ำห้องสุขา เป็นต้น ให้อยู่ในทิศทางที่เหมาะสมของพื้นที่ ดังปรากฏในแผนผังตามภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการวางแผนของวัดฝ่ายอรัญญวาสีในสังกัดม.ป.ท.

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรมีมาตรการกำหนดองค์ประกอบ และแบ่งเขตที่สำคัญของวัดให้ชัดเจนได้แก่ มีเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตอุบาสก อุบาสิกา ควรจะอยู่ในทิศทางใด เพื่อความเป็นระเบียบเหมาะสมกับสถานที่ จำนวนผู้ใช้ รวมถึงความลงตัวกับสิ่งปลูกสร้างเดิมนอกจากนี้ ยังป้องกันสิ่งปลูกสร้างอันไม่พึงประสงค์ และควรคำนึงถึงสถานที่อันเป็นสัปปายะ และเสนาสนะสัปปายะ ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

2. คณะสงฆ์ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรมีมาตรการควบคุมไม่ให้สร้างค่านิยมที่ไม่เหมาะสมในการสร้างเสนาสนะภายในวัด เป็นการก่อสร้างที่ไม่จบสิ้น อีกทั้งยังสิ้นเปลืองงบประมาณในการก่อสร้าง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. คณะสงฆ์ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรมีมาตรการในการวางแผนผังของวัดโดยยึดแนวทางตามหลักสัปปายะ 7 และเสนาสนะสัปปายะ 5 ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ในการสร้างวัดให้มีลักษณะที่เอื้อสภาวะที่เกื้อหนุน ต่อสถานที่หรือบุคคลซึ่งเป็นทีสบายเหมาะกันเกื้อกูลกันโดยเฉพาะที่จะช่วยเกื้อหนุนการปฏิบัติธรรมบำเพ็ญภาวนา

2. คณะสงฆ์ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรยึดหลักสัปปายะ 7 มาเป็นแนวทางในการสร้างวัด เช่น ด้านอาวาส ควรมีการกำหนดกรอบ และทิศทางในการก่อสร้าง ด้านโคจร ควรบริหารจัดการวัดให้ตั้งอยู่ในทำเลที่สะดวกแก่การเข้าถึง ด้านภัสสะ ควรมีการพูดคุย สนทนาปราศรัยหรือเผยแพร่ธรรมะพอเหมาะ เน้นการปฏิบัติมากกว่าการพูดคุย ด้านบุคคล มีวัตรปฏิบัติงดงามน่าเคารพศรัทธาน่าเข้าใกล้พูดคุยสนทนาธรรม ด้านโภชนะ เครื่องบริโภคถูกใจเกื้อกูลต่อสุขภาพเหมาะสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม ด้านอุตุ สภาวะดินฟ้าอากาศเหมาะสม และด้านอิริยาบถ กิจกรรมการปฏิบัติธรรมหรือการเป็นอยู่มีความเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

- พระครูสันติธรรมภาวิรัต (บุญชัย สนติกโร). (2557). ศาสนสถานแหล่งท่องเที่ยวในพระพุทธศาสนา. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา, 8(1), 89-96.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2552). พุทธธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทธโฆสเถระ. (2560). คัมภีร์วิสุทธิมรรค. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: บริษัท ธนาเพรส จำกัด.
- พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ). (2538). การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุนทร ณ ริงสี. (2539). การปกครองคณะสงฆ์: อดีต ปัจจุบัน อนาคต. วารสารพุทธศาสนศึกษา, 3(3), 6-15.

แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการใน จังหวัดสุพรรณบุรี

Guidelines for Conserving Buddhist Archaeological Sites of the
Ecclesiastical Administrative Officers in Suphan Buri Province

พระครูสิทธิปัญญากร (ทองลอย ธนปญโญ)¹ สามารถ สุขุปรากการ² และวัฒนะ กัลยาณพัฒน์กุล³
Phrakhru Sitthipanyakorn (Thongloi Thanapanyo), Samart Sukhuprakarn, and
Watthana Kanlayapatthanakul

Received: June 14, 2022

Revised: August 18, 2022

Accepted: August 25, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติ และความสำคัญของ
โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการอนุรักษ์โบราณสถานทาง
พระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี และ 3) เสนอแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานทาง
พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดย
ทำการวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ถูกเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มี
คุณลักษณะสอดคล้องกับสาระสำคัญของการวิจัย จำนวน 15 รูป/คน ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา
ผลการวิจัย พบว่า 1) โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่หรือสิ่งก่อสร้างที่ที่พบ
ร่องรอยของกิจกรรมของมนุษย์ในอดีตที่มีคุณค่าในทางพระพุทธศาสนา พจนานุกรม ฉบับ
ราชบัณฑิตยสถานกล่าวไว้ว่า โบราณสถานหมายถึงสิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น พระพุทธรูป เจดีย์
โบสถ์ วิหาร สถานที่อันเกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนา ที่มีอายุเกินกว่า 100 ปี โบราณสถานทาง
พระพุทธศาสนาเป็นมรดกวัฒนธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สูงค่า เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่
แสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และความ
เจริญรุ่งเรืองของชุมชนใดชุมชนหนึ่งรวมไปถึงของชาติ 2) สภาพปัจจุบันของการอนุรักษ์
โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี พระสังฆาธิการควรเน้นในด้านการ
ปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนในท้องถิ่นให้รู้จักรักษาโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ไม่ให้ขาด

¹ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุพรรณบุรี, Suphanburi Provincial Office of Buddhism

²⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: ssitthipanyakorn@gmail.com, Tel. 081-8566782

ทำลายหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ให้เกิดความเสียหาย วัดที่มีโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ควรดูแลรักษาไม่ให้ทรุดโทรม ไม่ก่อสร้างอาคารอื่นในบริเวณโบราณสถาน ซึ่งอาจมีผลให้โบราณสถานเกิดความเสียหายได้ และ 3) พระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี พึงมีบทบาทในการเสริมสร้างศักยภาพในการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา อย่างเป็นรูปธรรม พระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี ควรเน้นในด้านการปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนในท้องถิ่นให้รู้จักรักษาโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี ควรประสานกับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบโบราณสถานทางพระพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งมีบทบาทในการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: การอนุรักษ์, โบราณสถาน, พระสังฆาธิการ, จังหวัดสุพรรณบุรี

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the history and importance; 2) to study the current condition of conservation; and 3) to propose the guidelines for the conservation of the Buddhist archaeological sites of the Ecclesiastical Administrative Officers in Suphan Buri Province. It was a qualitative research by conducting documentary research and in-depth interviews with 15 key informants who were specifically selected from those whose characteristics were consistent with the main point of the research. Content analysis was used. The results of the research were found that 1) the Buddhist archaeological sites were the places or buildings where traces of human activities in the past have been found that were valuable in Buddhism. Dictionary, Royal Institute Edition states that archaeological sites refer to things that cannot be moved, such as Buddha images, pagodas, churches, Vihara, and places related to Buddhism which were over 100 years old. The Buddhist archaeological sites were valuable cultural heritage in Buddhism. It was a local identity that showed history, beliefs, religion, traditions and the prosperity of any community including the nation; 2) in terms of the current condition of conservation of the Buddhist archaeological sites in Suphan Buri Province, the Ecclesiastical Administrative Officers should focus on cultivating the awareness of the local community to know how to preserve the Buddhist archaeological sites, not excavate important historical evidence to cause damage. The temples with the Buddhist archaeological sites should take care not to deteriorate, not build other buildings in the area of the Buddhist archaeological sites which may result in damage to archaeological sites; and 3) the Ecclesiastical

Administrative Officers in Suphan Buri province should play a role in enhancing the potential of conserving the Buddhist archaeological sites concretely. The Ecclesiastical Administrative Officers in Suphan Buri province should emphasize on cultivating the conscience of the local community to know how to preserve the Buddhist archaeological sites. The Ecclesiastical Administrative Officers in Suphan Buri province should directly coordinate with government agencies responsible for the Buddhist archaeological sites which played a role in forming a master plan for the preservation of the Buddhist archaeological sites.

Keywords: Conservation, Archaeological Sites, Ecclesiastical Administrative Officers, Suphan Buri Province

บทนำ

ประเทศไทยเป็นชาติที่มีประวัติศาสตร์ สืบเนื่องมาหลายร้อยปี นับตั้งแต่แผ่นดินล้านนาไทย กรุงสุโขทัย อุทอง กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี รัตนโกสินทร์ จนถึงสมัยในปัจจุบัน สิ่งที่เป็นวัฒนธรรมวัตถุ โบราณสถาน ที่คนไทยก่อสร้างมากมายทั้งที่ถูกทำลายเป็นจำนวนมาก จากการเสียกรุงส่วนหนึ่ง เป็นผลงานทางด้านในอดีตเหล่านี้เห็นได้จาก โบราณวัตถุ ร่องรอยของเมืองโบราณ แหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดี และโบราณสถาน สำหรับโบราณสถานของไทยส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่ในสภาพของ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม อยู่ภายในวัด เนื่องจากสมัยก่อนผู้มีอำนาจหรือกษัตริย์จะให้ความเคารพศรัทธาต่อสถาบันศาสนาอย่างสูง จึงมีการสรรค์สร้างศิลปกรรมอย่างล้ำเลิศขึ้นในวัดที่ตนศรัทธา เช่น การสร้างโบสถ์ วิหาร เจดีย์ กุฏิ พระพุทธรูป ฯลฯ งานศิลปกรรมจึงมีปรากฏขึ้นในวัดมากมาย ซึ่งศิลปกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ (กรมศิลปากร, 2538)

คำว่า “โบราณสถาน” นั้น ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน พ.ศ. 2504 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมายไว้ในมาตรา 4 ว่า “อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทาง ศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี โบราณสถาน สถาปัตยกรรม ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย” การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของกฎหมายในอันที่จะคุ้มครองควบคุมดูแลรักษา โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 7 ได้กำหนดเรื่องการขึ้นทะเบียนโบราณสถานไว้ว่า เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและควบคุมโบราณสถานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ ให้อธิบดีมีอำนาจในราชกิจจานุเบกษา ขึ้นทะเบียนโบราณสถานใด ๆ ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้ และให้มีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของ

โบราณสถาน โดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานมรดกโลกด้วยก็ได้ ประกาศดังกล่าวนี้อธิบดีจะเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมก็ให้กระทำได้โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา การขึ้นทะเบียนโบราณสถานมรดกโลกนั้น เจตนารมณ์ของกฎหมายก็เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษา และการควบคุมโบราณสถาน (กรมศิลปากร, 2544)

กรมศิลปากร แนวทางการจัดการโบราณสถานในบัญชีมรดกทางวัฒนธรรมของโลก ด้วยโบราณสถานจังหวัดสุพรรณบุรีของไทยที่มีอายุยาวนาน เป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชนชาติไทย โบราณสถานต่าง ๆ ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียน เป็นโบราณสถาน แหล่งโบราณสถานภายในเมืองสุพรรณบุรี และอุททอง ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับแหล่งโบราณสถานมรดกโลกแหล่งอื่น ๆ กรมศิลปากรมีหน้าที่ควบคุมดูแลรักษาทำนุบำรุงมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ได้อนุรักษ์เมืองสุพรรณบุรีไว้เป็นหลักฐานทางโบราณสถาน และประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชาติในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการศึกษารายธรรมของโลก และได้จัดทำแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์สุพรรณบุรี ถึงแม้จะได้รับการดูแลจากหน่วยงานของรัฐแล้วก็ตาม แต่จำนวนแหล่งโบราณสถานที่มีอยู่มากมาย เมื่อกาลเวลาผ่านไปก็ได้อุทธานายลงไปในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย จากการสำรวจเมื่อพบว่า ในบริเวณดังกล่าวมีโบราณสถานมากกว่า 50 แห่ง โบราณสถานดังกล่าวได้อุทธานายไปจนเหลืออยู่เพียง 36 แห่งเท่านั้น จะเห็นได้ว่า มีการทำลายโบราณสถานจนสูญหายไป ความสูญหายของมรดกทางวัฒนธรรมที่ร้ายแรงมาก และจากการสำรวจโบราณสถาน พ.ศ. 2531-2532 เพื่อจัดทำแผนแม่บทพบว่า โบราณสถานภายในเมืองสุพรรณบุรีและอุททอง ซึ่งสาเหตุที่ทำให้แหล่งโบราณสถานในเมืองสุพรรณบุรี อุททอง ชำรุดทรุดโทรมสูญหายและถูกทำลายไป เกิดจากสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้ (วีระ เปล่งรัศมี, 2543)

1. การเสื่อมสลายไป เนื่องจากระบบการทางธรรมชาติและกาลเวลา กรณีนี้ได้แก่ การพังทลายของดิน การชะของลำดิน เนื่องจากการกระทำของน้ำฝน น้ำท่วม แผ่นดินยุบตัว แผ่นดินไหว รวมทั้งจากการกระทำของลมและภูมิอากาศ รวมทั้งความชื้น ความร้อนของอุณหภูมิ ฯลฯ นอกจากนี้ ยังเกิดเนื่องจากเป็นกฎของธรรมชาติที่เมื่อกาลเวลาผ่านไป วัตถุต่าง ๆ ย่อมผุพังเสื่อมสลายรูปลักษณ์เดิม แต่โดยทั่วไปแล้วการเสื่อมสลายเนื่องจากกาลเวลามักเป็นไปอย่างช้า ๆ

2. การเสื่อมสลายเนื่องจากการกระทำของคน การเสื่อมสลายของมรดกทางวัฒนธรรม ประเภทโบราณสถาน โบราณวัตถุแหล่งโบราณคดี บันทึกประวัติศาสตร์และจดหมายเหตุ เนื่องจากการกระทำของคน นับเป็นปัญหาใหญ่และมีผลในการทำลายมากที่สุดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้การกระทำที่นำไปสู่การทำลายนั้นก็มีทั้งทำไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น การก่อสร้างสิ่งใหม่ ๆ ทับแหล่งโบราณคดี หรือโบราณสถาน การขุดดินบริเวณโบราณสถาน เพื่อใช้ในการก่อสร้าง หรือการพยายามซ่อมแซมโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยขาดความรู้เป็น

ต้น และที่นำไปโดยจงใจ เช่น การลักลอบขุดหาโบราณวัตถุเพื่อนำไปขายหรือเก็บเป็นของส่วนตัว เป็นต้น

3. การเสื่อมสลายเนื่องจากการกระทำของพืชและสัตว์ รากของพืชที่ขึ้นอยู่ตามแหล่ง โบราณคดีโบราณสถาน หรือสิ่งก่อสร้างที่มีความงดงามทางศิลปะ สามารถงอกขึ้นไปตามช่องว่าง และรอยต่อส่วนต่าง ๆ ของสิ่งก่อสร้างได้ เมื่อพืชเหล่านี้เติบโตมีรากใหญ่ขึ้นก็จะดันให้สิ่งก่อสร้างเกิดรอยแยกจนกระทั่งร้าวและแตกหักหลุดออกไป ส่วนสัตว์ประเภทมด ปลวก มอด ก็สามารถทำลายส่วนประกอบของโบราณสถานสถาปัตยกรรม โบราณวัตถุที่เป็นไม้ และอินทรีย์วัตถุให้สูญสลายไปได้อย่างรวดเร็วมาก รวมทั้งสามารถทำลายบันทึกประวัติศาสตร์ และจดหมายเหตุที่ทำด้วยกระดาษ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, 2555)

4. บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการตามที่กฎหมายกำหนดในการดูแลศิลปะวัฒนธรรมนั้น มีขอบเขตที่กว้างขวางมาก ก่อนอื่นต้องพิจารณาเสียก่อนว่า บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการจะไป เกี่ยวข้องกับกฎหมายใดบ้าง หากได้มีการศึกษาอย่างแท้จริงจะเห็นได้ว่ากฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้นความจริงมีอยู่มากมาย กฎหมายที่เกี่ยวข้องอยู่ในเวลานี้น้อยก็มีถึง 2 ฉบับ ได้แก่ กฎหมายว่าด้วย คณะสงฆ์และกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่น ๆ อีกหลายฉบับที่เกี่ยวข้อง แต่ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งในปัจจุบันมีการแก้ไขปรับปรุงใหม่ เรียกชื่อเต็ม ๆ ว่า “พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 หรืออาจจะเรียกสั้น ๆ ย่อ ๆ ว่า พระราชบัญญัติโบราณสถานมรดกโลก โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504” “หรือพระราชบัญญัติโบราณสถาน พ.ศ. 2504” ก็เป็นที่เข้าใจกัน (กรมศิลปากร, 2555)

5. ดังนั้น บรรดาหลักฐานทางโบราณสถาน โบราณวัตถุภายในวัดจึงได้รับการอนุรักษ์คงสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์ แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ พระสังฆาธิการซึ่งเป็นแกนนำในการดูแลจัดการแหล่งโบราณสถานโบราณวัตถุอยู่แล้วนั้น เริ่มมีบทบาทลดลง เมื่อมีหน่วยงานของฝ่ายฆราวาสเข้ามาทำหน้าที่แทน กล่าวคือ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะนั้นพระสงฆ์ที่ยังเป็นช่างอยู่มีจำนวนพอสมควร แต่หลังจากที่กรมช่างสิบหมู่ ซึ่งรวบรวมผู้มีความรู้เรื่องช่างเข้าด้วยกัน พระสงฆ์ที่มีความรู้เรื่องช่างมีโอกาสนในการใช้ความรู้ช่างน้อยลง เพราะการซ่อมแซมวัดเริ่มมีช่างหลวงมาทำหน้าที่แทนมากขึ้น การสืบทอดวิชาช่างจึงค่อย ๆ ขาดหายไป จนถึงในปัจจุบันเหลือพระสงฆ์ที่มีความรู้เรื่องงานช่างน้อยลงมาก การบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถานมรดกโลก โบราณวัตถุในวัดไม่สามารถกระทำเองได้ ต้องเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่จากทางราชการ ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านการบูรณปฏิสังขรณ์ ระหว่างพระสงฆ์ และหน่วยงานราชการ

อยู่เสมอ ถือเป็นสัญญาณแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงทางความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ต่อบทบาทการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม (ชูศักดิ์ แซ่เอี้ยะ และคณะ, 2532)

6. นับว่าเป็นเรื่องที่น่ากังวลห่วงใยในมรดกของชาติซึ่งเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องเร่งดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ดังนั้น การอนุรักษ์ และการสร้างสรรค์อนาคตแหล่งโบราณสถานในจังหวัดสุพรรณบุรี ให้เป็นแนวทางที่เหมาะสมเอื้ออำนวยให้เกิดผลทางเศรษฐกิจแก่ประเทศชาติ และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้น ควรจะตกเป็นของประชาชนชาวไทยทุกคน โดยเป็นมรดกของแผ่นดิน และสิ่งที่ประชาชนคนไทยทุกคนที่ร่วมเป็นเจ้าของจะต้องปฏิบัติ คือ รักและหวงแหน ร่วมมือช่วยกันดูแลรักษา และอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดสุพรรณบุรี ของวัดซึ่งมีพระสังฆาธิการเป็นผู้ดูแลเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง ในการอนุรักษ์วัด และโบราณสถาน ในจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นแหล่งที่ชาวไทยและชาวต่างชาติให้ความสนใจ

ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้อยู่ในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญจากประเด็นปัญหาดังกล่าว จึงได้ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบ เพื่อศึกษาการพัฒนาของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้วัฒนธรรมประเพณีของชาติไทย ได้เป็นที่รู้จักแพร่หลายไปทั่วโลก อีกทั้งยังเป็นข้อมูล และหลักฐานเพื่อประกอบการศึกษา สำหรับผู้ที่ต้องการจะศึกษาในงานด้านนี้ เพื่ออนุรักษ์มรดกอันมีคุณค่าของชาติสืบต่อไปอีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติ และความสำคัญของโบราณสถาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดสุพรรณบุรี
3. เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม (Qualitative Research in the field) โดยวิเคราะห์จากเอกสารประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา และเอกสารทางโบราณสถาน สถาปัตยกรรม โบราณคดี งานเขียน งานวิจัย บทความ เอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยมีขอบข่ายครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ถูกเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีคุณลักษณะสอดคล้องกับสาระสำคัญของการวิจัย จำนวน 15 รูป/คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มพระสังฆาธิการจำนวน 5 รูป และกลุ่มที่ 2 กลุ่มข้าราชการ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทั้งหมดโดยใช้เทคนิค 6 C ได้แก่ Conceptualize (การจัดกรอบคิด) Communication (การอธิบาย) Category (จัดหมวดหมู่) Classify (การจำแนกกลุ่ม) Content (สาระสำคัญ) และ Concept (ประเด็น) จะกระทำไปพร้อม ๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการ

บันทึกข้อมูล การถอดเทปสัมภาษณ์ รวมไปถึงภาพถ่ายในแต่ละครั้งจัดหมวดหมู่ตามแต่ละตัวแปร และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความหมายในรูปของการวิเคราะห์เนื้อหาแบบกระบวนการภาษาวิธี (Simple Language) มี 4 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะยืนยัน 2) ลักษณะปฏิเสธ 3) ลักษณะยอมรับ และปฏิเสธ และ 4) ลักษณะหาข้อสรุปรวม ซึ่งจะกระทำไปพร้อม ๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกข้อมูล การถอดเทปสัมภาษณ์ รวมไปถึงภาพถ่ายไปแต่ละครั้ง จัดหมวดหมู่ตามแต่ละตัวแปรว่าครบถ้วนเพียงพอ และเหมาะสมแก่การนำไปวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติ และความสำคัญของโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา พบว่าโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่หรือสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นโดยฝีมือมนุษย์หรือสถานที่ที่พบร่องรอยของกิจกรรมของมนุษย์ในอดีตที่มีคุณค่าในทางพระพุทธศาสนา พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานกล่าวไว้ว่า โบราณสถานหมายถึงสิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ โบสถ์ วิหาร สถานที่อันเกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนา ที่มีอายุเกินกว่า 100 ปี โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาเป็นมรดกวัฒนธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สูงค่า เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนใดชุมชนหนึ่งรวมถึงของชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สะท้อนเรื่องราวในอดีตของท้องถิ่น อีกทั้งยังให้ข้อมูลในการศึกษาทางวิชาการด้านต่าง ๆ คือ ด้านเอกลักษณ์ แสดงการรับรู้หรือความเข้าใจถึงที่มา สถานที่ตั้ง ชนชาติ ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่ง ด้านวิชาการ เพื่อสะท้อนเรื่องราวในอดีต เป็นข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่ของชุมชนของชาติ รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านเศรษฐกิจ เป็นแหล่งรายได้ให้ชุมชนและประเทศ ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว สร้างกิจกรรมต่าง ๆ อันสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว พร้อมกับการศึกษาหาความรู้ ด้านการใช้สอย สามารถนำมาใช้งานได้ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการไม่ก่อให้เกิดการเสื่อมสภาพการเปลี่ยนแปลงหรือการทำลายโบราณสถานนั้น ด้านสังคม แสดงถึงคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีเป็นความภาคภูมิใจของคนในสังคม ด้านการเมือง แสดงถึงความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ การกำหนดขอบเขต หรือการรักษาอธิปไตย และการสร้างความร่วมมือร่วมใจของคนทั้งชาติ ด้านสุนทรียภาพ แสดงคุณค่าความงามของศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์โบราณคดี ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ความสัมพันธ์กับดินแดนอื่น ๆ เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน และของประเทศชาติ ที่สามารถก่อให้เกิดรายได้ทั้งทางตรง และทางอ้อม เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคม

2. สภาพปัจจุบันของการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า

2.1 โบราณสถานเป็นสิ่งเปราะบางต่อการเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา การจะซ่อมบูรณะ ต้องระวังไม่ให้เสียหายไปกว่าเดิม อีกทั้งยังได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเสื่อมสภาพ มีผลต่อความมั่นคงแข็งแรงทางโครงสร้าง เกิดการแตกร้าว หักพังทลาย

2.2 โบราณสถานในจังหวัดสุพรรณบุรีหลายแห่งมีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุ การถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ ไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร ไม่ได้รับการซ่อมแซม มีการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่ขึ้นในพื้นที่โบราณสถาน มีต้นไม้ขึ้นปกคลุม

2.3 พระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรีส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ที่ถูกต้องในการอนุรักษ์โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่วัด ผลของการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัดจึงทำให้โบราณสถานเกิดความเสียหายผิผิวไม่คงสภาพเดิม ไม่ค่อยมีการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามโบราณสถาน

2.4 โบราณสถานในจังหวัดสุพรรณบุรีหลายแห่งมีหน่วยงานของรัฐแสดงความเป็นเจ้าของ และรวมถึงการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐติดขัดเรื่องข้อกฎหมายมีขั้นตอนในการดำเนินการล่าช้า รวมไปถึงปัญหาการบูรณะที่คลาดเคลื่อนจากความถูกต้องก็เสี่ยงต่อการเสียหายที่ไม่อาจซ่อมแซมให้กลับคืนมาได้

3. แนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า

3.1 พระสังฆาธิการพึงมีบทบาทในการเสริมสร้างศักยภาพในการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา อย่างเป็นรูปธรรม โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน ประจำจังหวัดขึ้น โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่มีโบราณสถานอยู่ในครอบครอง ให้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ มีหน้าที่กำกับ ดูแล และติดตามการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ที่อยู่ในวัดให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนด

3.2 พระสังฆาธิการควรเน้นในด้านการปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนในท้องถิ่นให้รู้จักรักษาโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ไม่ให้ขุดทำลายหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ให้เกิดความเสียหาย วัดที่มีชื่อเสียงเรื่องโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ควรดูแลรักษาไม่ให้ทรุดโทรม ไม่ก่อสร้างอาคารอื่นในบริเวณโบราณสถาน มีการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามโบราณสถาน ซึ่งอาจมีผลให้โบราณสถานเสื่อมสภาพได้

3.3 พระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี ควรประสานกับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบโบราณสถานทางพระพุทธศาสนาโดยตรง ได้แก่กรมศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี สำนักโบราณคดี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสุพรรณบุรี และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอู่ทอง ซึ่งมีบทบาทในการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา โดยจะต้องเป็นแผน

แม่บทที่ประกอบด้วย แผนงาน แผนปฏิบัติการ ที่ระบุถึงการดูแลทำความสะอาดโบราณสถานในรอบหนึ่งปี แผนงานที่ระบุขั้นตอนการบูรณะโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หรืองานศิลปกรรมที่ปรากฏบนโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา และการบริหารบุคลากรในวัดเพื่อมอบอำนาจรับผิดชอบงานต่าง ๆ ตามแผนงานที่มีอยู่ และกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนแม่บทไว้ด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประวัติ และความสำคัญของโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา พบว่าโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่ หรือสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นโดยฝีมือมนุษย์ หรือสถานที่ที่พบร่องรอยของกิจกรรมของมนุษย์ในอดีตที่มีคุณค่าในทางพระพุทธศาสนา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานกล่าวไว้ว่าโบราณสถาน หมายถึง สิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ โบสถ์ วิหาร สถานที่อันเกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนาที่มีอายุเกินกว่า 100 ปี โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาเป็นมรดกวัฒนธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สูงค่า เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนใดชุมชนหนึ่งรวมถึงของชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สะท้อนเรื่องราวในอดีตของท้องถิ่น อีกทั้งยังให้ข้อมูลในการศึกษาทางวิชาการด้านต่าง ๆ คือ ด้านเอกลักษณ์แสดงการรับรู้หรือความเข้าใจถึงที่มา สถานที่ตั้ง ชนชาติ ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่ง ด้านวิชาการเพื่อสะท้อนเรื่องราวในอดีต เป็นข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่ของชุมชนของชาติ รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านเศรษฐกิจ เป็นแหล่งรายได้ให้ชุมชนและประเทศ ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสร้างกิจกรรมต่าง ๆ อันสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว พร้อมกับการศึกษาหาความรู้ ด้านการใช้สอย สามารถนำมาใช้งานได้ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการไม่ก่อให้เกิดการเสื่อมสภาพการเปลี่ยนแปลง หรือการรื้อทำลายโบราณสถานนั้น ด้านสังคม แสดงถึงคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีเป็นความภาคภูมิใจของคนในสังคม ด้านการเมือง แสดงถึงความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ การกำหนดขอบเขต หรือการรักษาอธิปไตย และการสร้างความร่วมมือร่วมใจของคนทั้งชาติ ด้านสุนทรียภาพ แสดงคุณค่าความงามของศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์โบราณคดี ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ความสัมพันธ์กับดินแดนอื่น ๆ เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนและของประเทศชาติ ที่สามารถก่อให้เกิดรายได้ทั้งทางตรง และทางอ้อม เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคม สอดคล้องกับกรมศิลปากร สำนักโบราณคดี (2547) กล่าวไว้ว่า โบราณสถานมีความสำคัญ ด้านเอกลักษณ์ ด้านวิชาการ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการใช้สอย ด้านสังคม และด้านสุนทรียภาพ

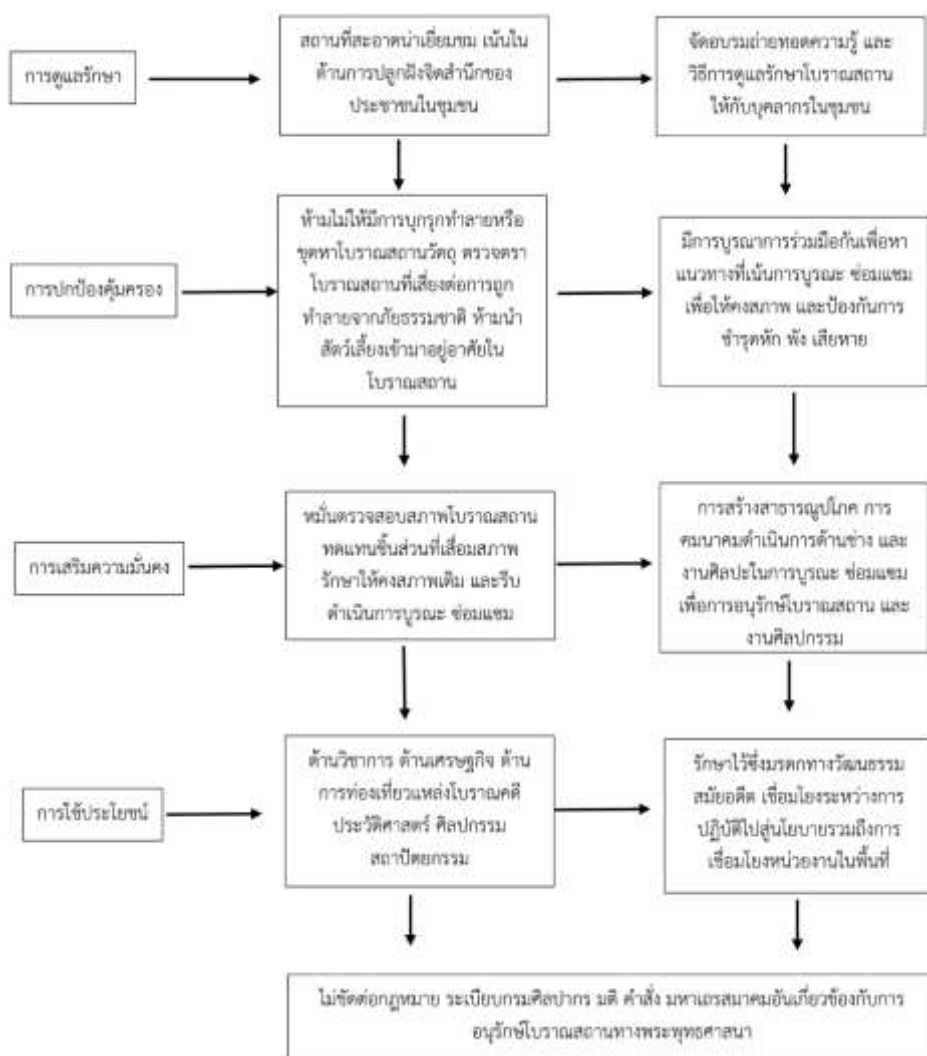
2. สภาพปัจจุบันของการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า 2.1 โบราณสถานเป็นสิ่งเปราะบางต่อการเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา การจะซ่อม บูรณะ ต้องระวังไม่ให้เสียหายไปกว่าเดิม อีกทั้งยังได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเสื่อมสภาพ มีผลต่อความมั่นคงแข็งแรงทางโครงสร้าง เกิดการแตกร้าว หักพัง ทลาย 2.2 มีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุ การถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ ไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร ไม่ได้รับการซ่อมแซม มีการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่ขึ้นในพื้นที่โบราณสถาน มีต้นไม้ขึ้นปกคลุม 2.3 พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ที่ถูกต้องในการอนุรักษ์โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่วัด ผลของการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัดจึงทำให้โบราณสถานเกิดความเสียหายผิดเพี้ยนไม่คงสภาพเดิม ไม่ค่อยมีการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามโบราณสถาน 2.4 หน่วยงานของรัฐแสดงความเป็นเจ้าของมากเกินไปรวมถึงการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐติดขัดเรื่องข้อกฎหมายมีขั้นตอนในการดำเนินการล่าช้า รวมไปถึงปัญหาการบูรณะที่คลาดเคลื่อนจากความถูกต้อง ก็เสี่ยงต่อการเสียหายที่ไม่อาจซ่อมแซมให้กลับคืนมาได้อีก สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสำราญ ฐานุตตโม (ประเสริฐซึ่ง) (2562) พบว่า การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานเก่าให้มีความมั่นคง แข็งแรง ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน บูรณการวิถีชีวิตความเป็นไทย โดยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและศาสนา การพัฒนาวัด และสิ่งแวดล้อมเชิงบูรณาการระหว่างวัด บ้าน ชุมชน ศาสนาอื่น และภาคีเครือข่าย ในการอนุรักษ์พุทธสถาน ซึ่งหมายถึงโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา

3. แนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า 3.1 พระสังฆาธิการพึงมีบทบาทในการเสริมสร้างศักยภาพในการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน ประจำจังหวัดขึ้น โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่มีโบราณสถานอยู่ในครอบครอง ให้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ มีหน้าที่กำกับ ดูแล และติดตามการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ที่อยู่ในวัดให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนด 3.2 พระสังฆาธิการควรเน้นในด้านการปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนในท้องถิ่นให้รู้จักรักษาโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ไม่ให้ขุดทำลายหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ ให้เกิดความเสียหาย วัดที่มีชื่อเสียงเรื่องโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ควรดูแลรักษาไม่ให้ทรุดโทรม ไม่ก่อสร้างอาคารอื่นในบริเวณโบราณสถาน มีการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามโบราณสถาน ซึ่งอาจมีผลให้โบราณสถานเสื่อมสภาพได้ 3.3 พระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี ควรประสานกับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา โดยตรง ได้แก่ กรมศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี สำนักโบราณคดี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสุพรรณบุรี และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอู่ทอง ซึ่งมีบทบาทในการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนา โดยจะต้องเป็นแผนแม่บทที่ประกอบด้วย แผนงาน แผนปฏิบัติการ ที่ระบุถึงการดูแลทำความสะอาดโบราณสถานในรอบหนึ่งปี แผนงานที่ระบุ

ขั้นตอนการบูรณะโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หรืองานศิลปกรรมที่ปรากฏบนโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา และการบริหารบุคลากรในวัดเพื่อมอบอำนาจรับผิดชอบงานต่าง ๆ ตามแผนงานที่มีอยู่ และกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนแม่บทไว้ด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของสุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ (2539) พบว่า การอนุรักษ์ที่ดำเนินการบนพื้นฐานแนวคิดจากตะวันตกในปัจจุบันสามารถรักษารูปแบบศิลปกรรมสถาปัตยกรรม พุทธสถาน โบราณสถานไว้ได้ แต่ยังขาดข้อมูลในด้านภูมิปัญญา การอนุรักษ์ที่ผ่านมาจึงทำได้เพียงแค่ว่าในด้านวัตถุหรือรูปธรรมทำให้ปรากฏเป็นซากพุทธสถาน โบราณสถาน ที่ไร้ชีวิต และปราศจากการใช้สอย การอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณสถาน และวัดจะมีธรรมชาติที่แตกต่างกันไปปัญหาหลัก ๆ คือ ตัวพุทธสถาน โบราณสถานต่าง ๆ เอง อยู่ในสภาพอย่างไร ขำรดหักพังมากน้อยอย่างไร มีประวัติ และความสำคัญทางการศึกษาหรือไม่เพียงไร ได้รับการขึ้นทะเบียนพุทธสถาน โบราณสถานหรือไม่ วัสดุและโครงสร้างของตัวพุทธสถาน โบราณสถานเป็นปัจจัยในการกำหนดแนวทางในการ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ (2552) พบว่า ความสำคัญของศาสนสถาน คือ เป็นวัตถุธรรมที่แสดงสัญลักษณ์ทางศาสนา และพระรัตนตรัย เช่น พระพุทธรูปแสดงสัญลักษณ์ถึงพระพุทธเจ้า พระอุโบสถเป็นที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์เจติยพระปรารค์เป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุพระพุทธเจ้า พระวิหาร มักเป็นสถาปัตยกรรมและภาพจิตรกรรมอันแสดงถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความสำคัญของศาสนสถานสิ่งแรก คือ เป็นสิ่งก่อสร้างที่เกิดจากแรงศรัทธาทางพระพุทธศาสนา

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

แนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถานทางพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุพรรณบุรี จึงควรคำนึงถึงความเหมาะสม ลักษณะของโบราณสถานว่า เป็นโบราณสถานร้างหรือใช้งานอยู่ ควรให้ความรู้แก่พระภิกษุ ให้ทราบเสียแต่ก่อนลงมือบูรณะปฏิสังขรณ์ ถ้าสงสัยหรือขัดข้องอย่างไร ก็ควรรีบอธิบายให้ทราบถึงกระบวนการ วิธี วัสดุ ก่อนการอนุรักษ์หรือการให้ความรู้แก่พระสังฆาธิการได้ทราบเบื้องต้นรวมทั้งควรมีการพิจารณาในภาพรวมทั้งจังหวัดก่อนการตั้งงบประมาณของกรมศิลปากรว่า โบราณสถานแห่งใดที่มีความเสียหายมากและเร่งด่วน ควรนำมาพิจารณาตั้งงบประมาณก่อนโบราณสถานที่มีความเสียหายน้อยกว่า และควรมีการปรึกษารื้อกับคณะพระสังฆาธิการภายในจังหวัดสุพรรณบุรีด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์ควรกำหนดนโยบายในการดูแลความสะอาดภายนอกแหล่งโบราณสถานในรอบด้านจนถึงที่พักของภิกษุสามเณรร่วมด้วย
2. คณะสงฆ์ควรจัดหาเจ้าหน้าที่ทางวัดให้มากขึ้น และวางกฎระเบียบให้ชัดเจนในการดูแลแหล่งโบราณสถาน
3. คณะสงฆ์ควรจัดกิจกรรมปลูกจิตสำนึกสร้างให้เห็นความสำคัญในโบราณสถานที่วัดมีอยู่อย่างต่อเนื่องประจำ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. พระสังฆาธิการ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่วัด ควรพัฒนาด้านการจัดการศาสนบุคคล หรือบุคลากรในวัด ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มากยิ่งขึ้น
2. พระสังฆาธิการ ควรจัดทำแผนผังภายในวัด ให้ชัดเจน เข้าใจง่ายเหมาะสมแก่คนทุกคนรวมทั้งนักท่องเที่ยวได้ใช้เป็นเครื่องมือในการเดินทางได้อย่างถูกต้อง
3. เจ้าหน้าที่ และบุคลากรในวัดควรแต่งกายสะอาดตา นุ่งผ้าขาว มีมารยาท มีน้ำใจไมตรีในการต้อนรับผู้ที่มาวัดเพื่อชมโบราณสถาน

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร สำนักโบราณคดี. (2547). คู่มือการปฏิบัติงานการดูแลรักษาโบราณสถาน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.
- กรมศิลปากร. (2538). แนวทางการจัดการโบราณสถานในบัญชีมรดกทางวัฒนธรรมของโลก. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์สัมพันธ์ จำกัด.
- กรมศิลปากร. (2544). พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 พร้อมด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์สัมพันธ์ จำกัด.
- กรมศิลปากร. (2555). แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2555). มาตรฐานการดูแลโบราณสถาน. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.
- ชูศักดิ์ แซ่เอี้ยะ และคณะ. (2532). การศึกษาพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักฐานโบราณคดี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ. (2552). *ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร*. (รายงานการวิจัย). คณะมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสำราญ ฐานุตโตโม (ประเสริฐซึ้ง). (2562). *การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- วีระ เป่ารัมย์. (2543). *บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดเชียงราย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. (2539). *ปัญหาการอนุรักษ์โบราณสถาน และวัดในจังหวัดเชียงใหม่*. (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่: คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ความสัมพันธ์ของจิตกับหลักปฏิบัติกัมมัฏฐาน

Relationship between Carita and the Principles of Meditation Practice

พระครูพิศาลโชติวัฒน์ (วิฑูรย์ โชติปัญญา)¹ วัฒนะ กัลยาณพัฒน์กุล² และสามารถ สุขุปรากการ³
Phrakhraphisanchothiwat (Withoon Chotipanyo), Watthana Kanlayapatthanakul and
Samart Sukhuprakarn

Received: July 09, 2022

Revised: August 19, 2022

Accepted: August 25, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสัมพันธ์ของจิต 6 กับการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน 2) ศึกษาความสัมพันธ์ของจิต 2 กับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ของจิตกับหลักปฏิบัติกัมมัฏฐาน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา และคัมภีร์วิสุทธิมรรค วิมุตติมรรค คัมภีร์เนตติปกรณ์ ข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัย ผลการวิจัย พบว่า 1) ความสัมพันธ์ของจิต 6 กับการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน ดังนี้ ผู้มีราคะจิตให้ปฏิบัติกัมมัฏฐานได้แก่ อสุภ 10 กายคตาสติ ผู้มีโทสะจิตให้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน 8 อย่าง คือ พรหมวิหาร 4 และวันณกสิณ 4 ผู้มีโมหะจิต และวิตกจิตให้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน คือ อานาปานสติ ผู้มีสัทธาจิต ให้ปฏิบัติกัมมัฏฐานในอนุสสติ 6 อย่างเบื้องต้น มีพุทธานุสสติ ฯลฯ และเทวตานุสสติ ผู้มีพุทธิจิต ให้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน คือ มรณานุสสติ อุปमानุสสติ อาหาเรปฏิกูลสัญญา และจตุราตฺตวตฺถาน ส่วน อรูป 4 ภูตกสิณ 4 อาโลกกสิณ และอากาศกสิณ นั้นเหมาะกับบุคคลทุกจิต 2) ความสัมพันธ์ของจิต 2 กับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน สำหรับผู้มีตัณหาจิต มีปัญญาอ่อน และผู้เป็นสมถยานิก มีปัญญาอ่อน ให้ปฏิบัติกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้มีตัณหาจิต มีปัญญากล้า และผู้เป็นสมถยานิก มีปัญญากล้า ให้ปฏิบัติเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้มีทิฐิจิต มีปัญญาอ่อน และผู้เป็นวิปัสสนายานิก มีปัญญาอ่อน ให้ปฏิบัติจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้มีทิฐิจิต มีปัญญากล้า และผู้เป็นวิปัสสนายานิก มีปัญญากล้า ให้ปฏิบัติธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน และ 3) ความสัมพันธ์ของจิตกับหลักปฏิบัติกัมมัฏฐานนั้นกล่าวได้ว่า จิตเป็นองค์ประกอบที่

¹ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลพบุรี; Office of Buddhism, Lopburi Province

²⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์; Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Sawan Campus

Corresponding author, e-mail: tmpukha22@gmail.com, Tel. 084-3388102

สำคัญของการปฏิบัติทั้งสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน จริต 6 สัมพันธ์กับสมถะเป็นหลัก ดังปรากฏการปฏิบัติอสุภกัมมัฏฐาน 10 หรือกายคตาสติ ย่อมระงับดับนิวรณ์ จิตเป็นสมาธิแน่วแน่จนถึงฌาน แล้วใช้เป็นบาทฐานให้เกิดญาณปัญญาเห็นไตรลักษณ์จนบรรลุอรหัตผลได้ ส่วนจริต 2 สัมพันธ์กับวิปัสสนาด้วยการปฏิบัติในสติปัฏฐาน 4 ทำเกิดนิพพิทาเบื่อหน่าย คลายจากตัณหา เกิดญาณปัญญาพิจารณาเห็นความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดำเนินไปถึงนิพพานได้

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์, จริต, กัมมัฏฐาน

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the relationship between Carita 6 and the tranquility meditation practice; 2) to study the relationship between Carita 2 and the insight meditation practice; and 3) to study the relationship between Carita and the meditation practice. This was a document research by studying primary data, namely Tipitaka, Commentary Visuddhimagga, Vimuttimagga, Nettipakarana. Secondary data was from documents, textbooks and research. The results of the research revealed that 1) the relationship between Carita 6 and the tranquility meditation practice was as follows: persons with Ragacarita should practice Asubha 10 and Kayagatasati; persons with Dosacarita should practice Kammatthana 8, namely Brahmavihara 4 and Vannakasina 4; persons with Mohacarita and Vitakkacarita should practice Anapanasati; persons with Saddhacarita should practice meditation practice in Anussati 6, namely Buddhanussati, Devatanussati, etc.; persons with Buddhacarita should practice Marananussati, Upasamanussati, Aharepatikulasanya, and Catudhatuvavatthana. For Arupa 4, Bhutakasina 4, Alokakasina and Akasakasin, they were suitable for every person. 2) The relationship between Carita 2 and Vipassana meditation practice for those who had Tanhacarita, were retarded, and those who were Samathayanika, retarded, should practice Kayanupassana- Satipatthana. Those who had Tanhacarita, wisdom, and those who were Samathayanika, had wisdom should practice Vedananupassana-satipatthana. The person with Ditthicarita, retarded, and those who were Samathayanika, retarded, should practice Cittanupassana- Satipatthana. The person with Ditthicarita, wisdom, and those who were Vipassanayanika, wisdom, should practice Dhammanupassana- Satipatthana; and 3) The relationship between Carita and the principles of meditation practice can be said that Carita was an important element of both tranquility meditation and insight meditation practices. The relationship between Carita 6 and

the Samatha was the same as Ragacarita and Asubhakammamatthana 10 or Kayagatasati that would suspend Nivaraṇa. When Citta was steadfastly concentrated until absorption (Jhāna) and then used as a basis for wisdom to see Tilakkhaṇa until attaining Arahatta-phala. For Carita 2, it related to Vipassana by practicing in Satipatthana 4 causing Nibbida, disgusted, released from craving. Wisdom arose to contemplate Anicca, Dukkha, Anatta leading to nirvana.

Keywords: Relationship, Carita, Meditation

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่นับถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และถือปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนอันเป็นคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค ซึ่งจะเห็นประจักษ์ได้โดยทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยนั้น คือ วัด อันเป็นพุทธสถานที่คนไทยสร้างขึ้นตามหมู่บ้านของตน เพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการประกอบกิจกรรมของสังคมร่วมกัน และเป็นสถานที่ในการให้การศึกษาอบรม (ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2561) และทำกิจกรรมตามหลักศาสนพิธีในพระพุทธศาสนา แม้องค์พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ได้ทรงเสวยสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างวัด บูรณะวัดขึ้นในเขตพระราชฐานเช่นเดียวกับประชาชน คนไทยจึงมีอุปนิสัยที่รักสงบ มีความเคารพบิดามารดาผู้ใหญ่ในวงศ์ตระกูล สงเคราะห์เอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระหว่างเครือญาติ เมื่อยามเกิดภัยธรรมชาติที่ร้ายแรงในประเทศขึ้นคนไทยส่วนใหญ่มักมีจิตที่เป็นกุศลร่วมแรงร่วมใจเสวยสละบริจาคสงเคราะห์ช่วยเหลือบุคคลที่ประสบความเดือดร้อนด้วยความรักและเอื้ออาทรต่อกัน คุณลักษณะเช่นนี้มีสมมูลฐานเกิดขึ้นจากการปลูกฝังหลักธรรมพื้นฐานของพระพุทธศาสนาในหลักที่ชื่อว่า บุญกิริยาวัตถุ คือ ทานมัย (อง.อรรถ. 23/36/294) การบำเพ็ญบุญด้วยการบริจาค ที่มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพชนจนถึงปัจจุบันนี้

เมื่อสังคมโลกมีการแข่งขันกันด้วยการพัฒนาตามหลักวิทยาศาสตร์ และอุตสาหกรรมที่ทันสมัยแบบก้าวกระโดด มีการพัฒนาอุปกรณ์เครื่องอาศัยของมนุษย์ที่เจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว การก้าวเข้าสู่ยุคสมัยที่ใช้เทคโนโลยีเข้ามาดำเนินชีวิตตั้งแต่เด็กเล็ก เยาวชนจนถึงผู้สูงวัย อาจจะกล่าวได้ว่าเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาท และเข้าไปแทนที่หลักธรรมในพุทธศาสนาอันเป็นพื้นฐานของวิถีการดำเนินชีวิตของคนในประเทศส่วนใหญ่ไปแล้ว การดำเนินชีวิตต้องเปลี่ยนจากการทำมาหากิน พออยู่พอกิน แบ่งปันช่วยเหลือ มาเป็นชีวิตที่ตั้งอยู่บนฐานของการมีเงินเท่านั้น ต้องทำงานแสวงหาเงินอย่างไม่วันหยุดพัก ไม่มีโอกาสเข้าวัดอยู่รักษาศีลฟังธรรมเจริญกัมมัฏฐานในวันพระได้เหมือนกับสมัยปู่ย่า ตายายครั้งในอดีตอีก เงินที่ได้มาส่วนหนึ่งเพื่อใช้ในการจุนเจือครอบครัว ให้มีความอยู่ดีกินดีมีสุขให้เหมือนบุคคลอื่นเขา อีกส่วนหนึ่งนำไปแปรเปลี่ยนเป็นของกินของใช้ส่วนตัวที่ต้องแข่งขันกันตามสมัยนิยมของสังคมยุคใหม่ ทั้งสองส่วนนี้มีรากฐานเกิดมาจากกามตัณหา

กับภวตัตถา คือ ต้นเหตุแห่งความทุกข์ ที่ได้แสดงไว้ในหลักอริยสัจ (พร รัตนสุวรรณ, 2536) ทำให้คนในปัจจุบันนี้มีความเครียดทางอารมณ์มากขึ้นจนนำไปสู่การแย่งชิง การเอาเปรียบ การเห็นแก่ตัว และพวกพ้อง การทุจริตคดโกง การดำเนินชีวิตในปัจจุบันนี้ จึงต้องประสบกับปัญหาค่อนข้างมาก ทั้งปัญหาทางด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ และทางด้านสังคม มีคนจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถหาทางออกให้กับชีวิตได้ จึงมีการนำเสนอข่าวการเสียชีวิตด้วยการประทุษร้ายทำลายตนเองเกิดขึ้นในสังคมไทยถี่ขึ้นอย่างไม่สมควรที่จะมี

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สำคัญสำหรับการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ไว้นั้นคือ กัมมัฏฐาน ซึ่งมีอยู่ 2 ประการ ได้แก่ สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในปัจจุบันนี้ผู้ที่ประสบปัญหาหรือประสบกับความทุกข์ทั้งที่เกิดขึ้นกับตนเองโดยเฉพาะ หรือเกิดขึ้นกับหน่วยงาน หรือองค์กรของตน โดยหันมาปฏิบัติกัมมัฏฐานกันมากขึ้น แต่ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถเข้าถึง หรือยังไม่สามารถประยุกต์หลักกัมมัฏฐานไปใช้ได้ เพราะกัมมัฏฐานเป็นหลักธรรมที่จะต้องปฏิบัติ หรือต้องกระทำด้วยตนเองเท่านั้น โดยต้องทำตามลำดับขั้นตอน และต้องตรงกับจริต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551) ของตนด้วย กล่าวคือ บุคคลผู้มีโทสจริต ควรเลือกกัมมัฏฐานปฏิบัติ คือ พรหมวิหาร 4 และวิณณกสิณ 4 เพราะกัมมัฏฐานเหล่านี้ทำให้เอาชนะโทสะได้ แต่ถ้าไปปฏิบัติในอสุภ 10 ซึ่งเป็นกัมมัฏฐานที่ไม่ตรงกับจริตก็จะทำให้ปฏิสัญญาเกิดขึ้น การปฏิบัติก็จะไม่ก้าวหน้า และอาจเป็นผลเสียแก่ผู้ปฏิบัติได้ การปฏิบัติกัมมัฏฐานในอดีตนั้นต้องอาศัยอาจารย์ผู้ได้สำเร็จไตรปิฎกที่ทราบวาระจิตตรวจสอบจิตผู้ปฏิบัติก่อนจึงสอนกัมมัฏฐานที่ตรงให้ สำหรับอาจารย์ในปัจจุบันจำเป็นที่จะต้องรู้จักจริตของผู้ปฏิบัติด้วยการสอบถามหรือสังเกตแล้วจึงสอนกัมมัฏฐานที่ตรงกับจริตให้ เมื่อดำเนินตามด้วยความพากเพียรอย่างถูกต้องครบถ้วนแล้ว ปัญหาหรือทุกข์ที่เกิดขึ้นกับการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมสมัยเทคโนโลยี ข่าวร้ายอันน่าเศร้าที่เกิดขึ้นในสังคมไทยซึ่งเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา และได้ชื่อว่ามีพระพุทธศาสนาที่รุ่งเรืองมั่นคงที่สุดจะบรรเทาลดลงตามหลักธรรมที่ว่า ชีวิตจะก้าวล่วงทุกข์ได้ด้วยคามเพียร (ช.อิตติ. 25/34/381) ผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าจะสามารถนำไปสู่การเสริมสร้างปัญญาที่เรียกว่า สัมมาทิฐิด้วยกระบวนการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในพระพุทธศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของจริต 6 กับการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของจริต 2 กับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของจริตกับหลักปฏิบัติกัมมัฏฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ชั้นปฐมภูมิ ได้แก่พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา อรรถกถา คัมภีร์วิมุตติ

มรรค คัมภีร์วิสุทธิมรรค และข้อมูลจากเอกสาร ชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ หนังสือ งานเขียน งานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของจิตกับหลักปฏิบัติกัมมัฏฐาน ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา คัมภีร์วิมุตติมรรค คัมภีร์วิสุทธิมรรค วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในยุคหลัง รวมถึงเอกสารทางวิชาการ หนังสือ งานเขียน งานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนที่เป็นหลักการ แนวคิด ทฤษฎี โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบทเพื่อนำเสนอความสัมพันธ์ของจิตกับหลักปฏิบัติกัมมัฏฐานต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. ความสัมพันธ์ของจิต 6 กับการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน พบว่า กิริยาอาการความประพฤติดของบุคคลโดยทั่วไปเรียกว่า จิต ในทางพระพุทธศาสนาจำแนกจิตไว้ 6 อย่าง ได้แก่ รากจิต ความประพฤติเป็นไปด้วยอำนาจแห่งราคะ โสภจิต ความประพฤติเป็นไปด้วยอำนาจแห่งโทสะ โมหจิต ความประพฤติเป็นไปด้วยอำนาจแห่งโมหะ สัทธาจิต ความประพฤติเป็นไปด้วยอำนาจแห่งศรัทธา พุทธิจิต ความประพฤติเป็นไปด้วยอำนาจแห่งปัญญา และวิตกจิต ความประพฤติเป็นไปด้วยอำนาจแห่งวิตก การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบต้องใช้การเพ่งอารมณ์ เรียกว่า การปฏิบัติกัมมัฏฐาน ในทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงกัมมัฏฐานไว้ 2 อย่าง คือ สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน อารมณ์กัมมัฏฐานตามลักษณะของจิตของแต่ละบุคคลมีหลักในการปฏิบัติ คือ บุคคลผู้มีรากจิตให้ปฏิบัติในสมถกัมมัฏฐาน 11 อย่าง คือ อสวกัมมัฏฐาน 10 กับ กายคตาสติกัมมัฏฐาน บุคคลผู้มีโสภจิตให้ปฏิบัติในสมถกัมมัฏฐาน 8 อย่าง คือ พรหมวิหาร 4 และวันณกสิณ 4 ได้แก่ นิลกสิณ ปิตกสิณ โลหิตกสิณ และโอทาทกสิณ บุคคลผู้มีโมหจิต และบุคคลผู้มีวิตกจิต ให้ปฏิบัติในสมถกัมมัฏฐาน คือ อานาปานสติ บุคคลผู้มีสัทธาจิต ให้ปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน คือ ในอนุสสติ 6 อย่าง มีพุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ และเทวตานุสสติ บุคคลผู้มีพุทธิจิต ให้ปฏิบัติในสมถกัมมัฏฐาน คือ มรณานุสสติ อุปสมานุสสติ อาหาราปฏิภูมิจิตตญาณ และจตุตตาวัตถตาน ส่วน อรูป 4 ภูตกสิณ 4 อาโลกกสิณ และอากาศกสิณ นั้นเหมาะกับบุคคลทุกจิต

ผลของการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน ในกายคตาสติสูตร ได้แสดงอานิสงส์ไว้ 10 ประการ คือ 1) เป็นผู้อุดกั้นต่อความไม่ยินดี และความยินดีได้ 2) เป็นผู้อุดกั้นต่อภัย และความหวาดกลัวได้ 3) เป็นผู้อุดทนต่อความหนาว ร้อน หิวกระหาย อุดกั้นเวทนาที่เกิดขึ้นแล้วได้ 4) เป็นผู้ได้มาน 4 เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน 5) แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง 6) ได้ยินเสียงทิพย์ เสียงมนุษย์ ด้วยหูทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ 7) กำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น และบุคคลอื่นได้ 8) ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ 9) เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ 10) ย่อมทำให้แจ้งแจ้งโสดวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ และในอานาปานสติสูตร ได้แสดงไว้ว่า ผู้บำเพ็ญเพียรในการเจริญอานาปานสติอยู่

ยอมทำสติปัฏฐาน 4 ให้บริบูรณ์ ย่อมทำโพชฌงค์ 7 ให้บริบูรณ์ แล้วยอมทำวิชชา และวิมุตติให้บริบูรณ์

2. ความสัมพันธ์ของจริต 2 กับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน พบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางของพระพุทธศาสนา คือ สติปัฏฐาน 4 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การมีสติพิจารณาเห็นกายเกิดขึ้นในกาย เป็นการใช้สติระลึกรู้ในรูปนามปัจจุบันว่า ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตน เรา เขา รูปนามนี้เป็นแต่เพียงธาตุ 4 มาประกอบกันอยู่ 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การมีสติพิจารณาเห็นเวทนาเกิดขึ้นในเวทนาทั้งหลาย ให้มีสติรู้อยู่ในเวทนา ในอิริยาบถทางกาย เมื่อมีการเสวยอารมณ์ความรู้สึก สุข ทุกข์ ไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ในตัวเอง พิจารณาธรรมอันเป็นเหตุเกิดหรือดับในเวทนา 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติพิจารณาเห็นจิตในจิต เป็นการพิจารณาเห็นเหตุเกิดหรือดับในจิต ใช้สติกำหนดรู้อาการทางวิญญาณชั้นว่าจิตกำลังมีสภาวะอารมณ์ คือ ราคะ โทสะ โมหะ ความหดหู่ ฟุ้งซ่านแห่งจิตเป็นต้น 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติพิจารณาเห็นธรรมเกิดขึ้นในธรรมทั้งหลาย ซึ่งเป็นการพิจารณาในธรรม 5 หมวด คือ นิรวณ 5 ชั้น 5 อายตนะ 12 โพชฌงค์ 7 และสัจจะ 4

สติปัฏฐาน 4 นี้เป็นประโยชน์แก่เวไนยสัตว์ที่เป็น ตัณหาจริต และทวิจฺจจริต ผู้เป็นสมถยานิก และวิปัสสนายานิก ที่มีปัญญอ่อน และปัญญากล้า กล่าวคือ ผู้มีตัณหาจริต มีปัญญอ่อนเหมาะสำหรับปฏิบัติในหมวดกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้มีตัณหาจริต มีปัญญากล้าเหมาะสำหรับปฏิบัติในหมวดเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้มีทวิจฺจจริต มีปัญญอ่อนเหมาะสำหรับปฏิบัติในหมวดจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้มีทวิจฺจจริต มีปัญญากล้าเหมาะสำหรับปฏิบัติในหมวดธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ส่วนเวไนยสัตว์ผู้เป็นสมถยานิก มีปัญญอ่อนเหมาะสำหรับปฏิบัติในกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้เป็นสมถยานิก มีปัญญากล้าเหมาะสำหรับปฏิบัติในเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้เป็นวิปัสสนายานิกมีปัญญอ่อนเหมาะสำหรับปฏิบัติในจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้เป็นวิปัสสนายานิกมีปัญญากล้าเหมาะสำหรับปฏิบัติในธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 คือ การเข้าถึงความเป็นพระอรหันต์ผลในปัจจุบัน ถ้าอุปาทิเหลืออยู่ย่อมเป็นผู้ถึงความเป็นพระอนาคามี ในธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานหมวดโพชฌงค์ 7 ได้แสดงอานิสงส์ไว้ 7 ประการ คือ 1) จะได้บรรลุอรหัตตผลทันทีในปัจจุบัน 2) จะได้บรรลุอรหัตตผลในเวลาใกล้ตาย 3) หากในปัจจุบัน และในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรลุ จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อนตราปรินิพพาน 4) จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปัชฌาย์ปรินิพพาน 5) จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังฆารปรินิพพาน 6) จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังฆารปรินิพพาน และ 7) จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุทฺธงฺโกโสโตกนิภูคคามิ เพราะว่าโอรัมภาคิยสังโยชน 5 ประการสิ้นไป

3. ความสัมพันธ์ของจริตกับหลักปฏิบัติกัมมัฏฐาน พบว่า เมื่อฝึกปฏิบัติโดยการใช้อารมณ์ของสมถกัมมัฏฐานอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กล่าวมาแล้ว สมาธิระดับต้น คือ ขณิกสมาธิย่อมเกิดขึ้น เมื่อได้หมั่นฝึกจิตบ่อย ๆ จิตก็จะตั้งมั่นมากขึ้น จนกระทั่งเป็นอุปจารสมาธิแล้ว ถ้าหากไม่ทอดทิ้ง หมั่นประกอบรักษาสมาธิที่ได้นั้นไว้ ในที่สุดจิตก็ย่อมถึงความสงบตั้งมั่นปักติงในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งแนบแน่นเต็มที่เป็นอัปปนาสมาธิ เมื่อจิตเป็นระดับอัปปนาสมาธิแล้ว องค์ฌานก็จะ

เกิดขึ้น เอาองค์เดานั้นเป็นบาทฐานในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน นอกจากการใช้องค์เดานี้เป็นบาทฐานในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ยังสามารถใช้อารมณ์สมถกัมมัฏฐานบางหมวดเป็นบาทฐานเพื่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจนสามารถบรรลุอรหัตผลได้ เช่น การปฏิบัติในอสุภะอนุสสติ จตุธาตุววัฏฐาน อาหารปฏิกุศลสัญญา

สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีความสัมพันธ์กันในแง่ของรูปแบบการปฏิบัติทั้ง 4 แบบ คือ 1) การปฏิบัติวิปัสสนาที่มีสมถะนำหน้านั้น เป็นลักษณะการปฏิบัติแบบสมถยานิกะ ผู้ปฏิบัติใช้อารมณ์สมถกัมมัฏฐานอย่างใดอย่างหนึ่งจนเกิดอุปจารสมาธิหรืออัปปนาสมาธิ เกิดองค์เดานจากนั้นจึงใช้ปัญญาพิจารณาสมานั้น และธรรมที่เกิดพร้อมด้วยสมานั้น ให้เห็นแจ้งโดยลักษณะ 3 ประการ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา 2) การปฏิบัติสมถะที่มีวิปัสสนานำหน้านั้น เป็นลักษณะการปฏิบัติแบบวิปัสสนายานิกะ คือ ผู้เจริญวิปัสสนาล้วน ๆ ยังไม่ได้บำเพ็ญสมถะโดยพิจารณาเบญจขันธ์โดยความเป็นไตรลักษณ์มีไม่เที่ยงเป็นต้น ผู้ปฏิบัติโดยวิธีนี้จะไม่ได้เดานมาก่อน เมื่อปฏิบัติวิปัสสนาแล้วอยากได้เดาน จึงหันมาบำเพ็ญสมถะ ทำเดานให้เกิดขึ้นในภายหลังจนกระทั่งได้สมบัติ 8 ประการ 3) การปฏิบัติแบบการเจริญสมถะ วิปัสสนาควบคู่กัน มีความเกี่ยวข้องกันระหว่างการเข้าสมาบัติ และการพิจารณาสังขาร คือ เข้าสมาบัติถึงไหนก็พิจารณาสังขารถึงนั้น พิจารณาสังขารถึงไหนก็เข้าสมาบัติถึงนั้น และ 4) การปฏิบัติเมื่อจิตถูกทำให้ชั่วเขด้วยธัมมูทัจจ เป็นลักษณะการปฏิบัติที่เกิดขึ้นเมื่อกำลังพิจารณาสังขารทั้งหลายโดยความเป็นไตรลักษณ์แล้ววิปัสสนูปกิเลส คือ อุปกิเลสแห่งวิปัสสนา 10 อย่าง เกิดขึ้นแก่ผู้ได้วิปัสสนาญาณอ่อน ๆ ขวนให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจผิดว่าตนได้บรรลุผลแล้ว ทำให้คลาดออกนอกวิปัสสนาวิถิ คือ พลาดทางวิปัสสนาแล้วก็จะทิ้งกัมมัฏฐานเดิมเสีย ให้พิจารณาโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตนของเรา เมื่อกำจัดวิปัสสนูปกิเลสได้แล้ว จิตก็จะเข้าสู่วิถิเพื่อการบรรลุผลต่อไป

นอกจากนี้แล้ว สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน ยังมีความสัมพันธ์กันในแง่ของการบรรลุธรรม กล่าวคือ การปฏิบัติวิปัสสนาที่มีสมถะนำหน้า หรือการปฏิบัติสมถะ และวิปัสสนาควบคู่กัน เรียกผู้ปฏิบัติว่า สมถยานิก เมื่อบรรลุธรรมแล้ว เป็นพระอริยบุคคลประเภทอุกโกตภาค วิมุตติ มีวิชา 3 อภิญญา 6 และปฏิสัมภิทา 4 ส่วนการปฏิบัติสมถะที่มีวิปัสสนานำหน้า และการปฏิบัติเมื่อจิตถูกทำให้ชั่วเขด้วยวิปัสสนูปกิเลส เรียกผู้ปฏิบัติว่า วิปัสสนายานิก เมื่อบรรลุธรรมแล้วเป็นพระอริยบุคคลประเภทปัญญาวิมุตติ เป็นอรหัตต์ประเภทสุกขวิปัสส

จริงจึงมีความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติกัมมัฏฐานทั้งสมถและวิปัสสนา ดังในจรีต 6 ผู้มีราคะจิตย่อมสัมพันธ์กับกัมมัฏฐาน มีอสุภ 10 กับ กายคตาสติกัมมัฏฐานมากที่สุด เพราะกัมมัฏฐานเหล่านี้ทำให้เอาชนะราคะได้ แต่ถ้าไปปฏิบัติในพรหมวิหาร 4 อันมีนิมิตทั้งดงาม ซึ่งเป็นกัมมัฏฐานที่ไม่สัมพันธ์กับจรีต จะเป็นอันตรายแก่เขา เพราะบุคคลราคะจิตไม่เหมาะที่จะพิจารณานิมิตทั้งดงาม เปรียบได้กับบุคคลที่เป็นไข้หวัดแล้วบริโภคอาหารชั้นดี เมื่อราคะซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิเลสนิวรณ์สงบลง จิตก็จะสงบตั้งมั่นเป็นสมาธิก็จะพบกับความสุขได้ในเบื้องต้น ถ้าดำเนินต่อไปสู่ขั้นเดานแล้วใช้เดานเป็นบาทฐานเข้าสู่วิปัสสนาก็จะเข้าถึงนิพพานได้ ส่วนจรีต 2 เช่น ผู้มีตัณหาจรีต มีปัญญาอ่อน ปฏิบัติวิปัสสนาในสติปัฏฐาน 4 ข้อยากยานุปัสสนา เพราะมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสม ด้วย

ในข้อกายนุสสนานี้ มีหลักปฏิบัติ คือ ปฏิบัติปัพพะ ใช้สติพิจารณาร่างกายโดยอาการ 32 มีเกศา ผม โลมา ขน นขา เล็บ เป็นต้น หรือสุกะปัพพะ 9 อย่าง ด้วยการใช้สติพิจารณาร่างกายดูจากศพ ที่ตายแล้ว 2-3 วัน ที่มีอาการขึ้นพองมีสีเขียวคล้ำ หรือที่ถูกตัดขาดเป็นท่อน ๆ เป็นต้น ก็จะเกิดความเบื่อหน่าย คลายจากตัณหาจริต เกิดญาณปัญญาพิจารณาเห็นความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นสัมมาทิฐิสามารถดำเนินไปจนถึงนิพพานได้

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความสัมพันธ์ของจริต 6 กับการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน กิริยาอาการความประพฤติของบุคคลโดยทั่วไปเรียกว่า จริต ในทางพระพุทธศาสนาจำแนกจริตไว้ 6 อย่าง ได้แก่ รากจริต ความประพฤติเป็นไปด้วยอำนาจแห่งรากะ โทสจริต ความประพฤติเป็นไปด้วยอำนาจแห่งโทสะ โมหจริต ความประพฤติเป็นไปด้วยอำนาจแห่งโมหะ สัทธาจริต ความประพฤติเป็นไปด้วยอำนาจแห่งศรัทธา พุทธิจริต ความประพฤติเป็นไปด้วยอำนาจแห่งปัญญา และวิตกจริต ความประพฤติเป็นไปด้วยอำนาจแห่งวิตก การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบต้องใช้การเพ่งอารมณ์ เรียกว่า การปฏิบัติกัมมัฏฐาน ในทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงกัมมัฏฐานไว้ 2 อย่าง คือ สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน อารมณ์กัมมัฏฐานตามลักษณะของจิตของแต่ละบุคคลมีหลักในการปฏิบัติ คือ บุคคลผู้มีรากจริตให้ปฏิบัติในสมถกัมมัฏฐาน 11 อย่าง คือ อสุกัมมัฏฐาน 10 กับ กายคตาสติกัมมัฏฐาน บุคคลผู้มีโทสจริตให้ปฏิบัติในสมถกัมมัฏฐาน 8 อย่าง คือ พรหมวิหาร 4 และวัณณกสิณ 4 ได้แก่ นีลกสิณ ปิตกสิณ โลหิตกสิณ และโอทาตกสิณ บุคคลผู้มีโมหจริต และบุคคลผู้มีวิตกจริต ให้ปฏิบัติในสมถกัมมัฏฐาน คือ อานาปานสติ บุคคลผู้มีสัทธาจริต ให้ปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน คือ ในอนุสสติ 6 อย่าง มีพุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ และเทวทานุสสติ บุคคลผู้มีพุทธิจริต ให้ปฏิบัติในสมถกัมมัฏฐาน คือ มรณานุสสติ อุปสมานุสสติ อาหาเรปฏิกูลสัญญา และจุธาตุวัตถถาน ส่วน อรูป 4 ภูตกสิณ 4 อาโลกกสิณ และอากาศกสิณ นั้นเหมาะกับบุคคลทุกจริต ซึ่งสอดคล้องกับสมบุรณ์ ตาสนธิ (2555) ผู้ศึกษา พึงเลือกเส้นทางปฏิบัติตามอัธยาศัย หรือตามจริตที่เราคิดว่าทำแล้วง่าย ไม่ยาก ผ่อนคลาย ก็ให้เลือกแบบที่เราชอบ

ผลของการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน ในกายคตาสติสูตร ได้แสดงอานิสงส์ไว้ 10 ประการ คือ 1) เป็นผู้อดกลั้นต่อความไม่ยินดี และความยินดีได้ 2) เป็นผู้อดกลั้นต่อภัย และความหวาดกลัวได้ 3) เป็นผู้อดทนต่อความหนาว ร้อน หิวกระหาย อดกลั้นเวทนาที่เกิดขึ้นแล้วได้ 4) เป็นผู้ได้มาน 4 เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน 5) แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง 6) ได้ยินเสียงทิพย์ เสียงมนุษย์ ด้วยหูทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ 7) กำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น และบุคคลอื่นได้ 8) ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ 9) เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ 10) ย่อมทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ และในอานาปานสติสูตร ได้แสดงไว้ว่า ผู้บำเพ็ญเพียรในการเจริญอานาปานสติอยู่ ย่อมทำสติปัฏฐาน 4 ให้บริบูรณ์ ย่อมทำโพชฌงค์ 7 ให้บริบูรณ์ แล้วย่อมทำวิชชา และวิมุตติให้บริบูรณ์

2. ความสัมพันธ์ของจรีต 2 กับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางของพระพุทธศาสนา คือ สติปัฏฐาน 4 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การมีสติพิจารณาเห็นกายเกิดขึ้นในกาย เป็นการใช้สติระลึกรู้ในรูปนามปัจจุบันว่า ไม่ใช่สัตว์บุคคล ตัวตนเรา เขา รูปนามนี้เป็นแต่เพียงธาตุ 4 มาประกอบกันอยู่ 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การมีสติพิจารณาเห็นเวทนาเกิดขึ้นในเวทนาทั้งหลาย ให้มีสติรู้อยู่ในเวทนา ในอิริยาบถทางกาย เมื่อมีการเสวยอารมณ์ความรู้สึก สุข ทุกข์ ไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ในตัวเอง พิจารณาธรรมอันเป็นเหตุเกิดหรือดับในเวทนา 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติพิจารณาเห็นจิตในจิต เป็นการพิจารณาเห็นเหตุเกิดหรือดับในจิต ใช้สติกำหนดรู้อาการทางวิญญาณชั้นว่าจิตกำลังมีสภาวะอารมณ์ คือ ราคะ โทสะ โมหะ ความหดหู่ ฟุ้งซ่านแห่งจิตเป็นต้น 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติพิจารณาเห็นธรรมเกิดขึ้นในธรรมทั้งหลาย ซึ่งเป็นการพิจารณาในธรรม 5 หมวด คือ นิรวณ 5 ชั้น 5 आयตนะ 12 โพชนงค์ 7 และสังขะ 4

สติปัฏฐาน 4 นี้เป็นประโยชน์แก่เวไนยสัตว์ที่เป็น ตัณหาจรีต และทวิจรีต ผู้เป็นสมถยานิก และวิปัสสนายานิก ที่มีปัญญาอ่อน และปัญญากล้า กล่าวคือ ผู้มีตัณหาจรีต มีปัญญาอ่อน เหมาะสำหรับปฏิบัติในหมวดกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้มีตัณหาจรีต มีปัญญากล้า เหมาะสำหรับปฏิบัติในหมวดเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้มีทวิจรีต มีปัญญาอ่อน เหมาะสำหรับปฏิบัติในหมวดจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้มีทวิจรีต มีปัญญากล้า เหมาะสำหรับปฏิบัติในหมวดธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ส่วนเวไนยสัตว์ผู้เป็นสมถยานิก มีปัญญาอ่อน เหมาะสำหรับปฏิบัติในกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้เป็นสมถยานิก มีปัญญากล้า เหมาะสำหรับปฏิบัติในเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้เป็นวิปัสสนายานิกมี ปัญญาอ่อน เหมาะสำหรับปฏิบัติในจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ผู้เป็นวิปัสสนายานิก มีปัญญากล้า เหมาะสำหรับปฏิบัติในธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ซึ่งสอดคล้องกับคณะกรรมการโครงการจัดสร้างพระไตรปิฎกนิสสยะ (2554) โดยทั่ว ๆ ไปในปัจจุบันได้ทำการสอนโดยการนำเอา กายานุปัสสนาเป็นฐานเป็นส่วนมาก หากโยคีได้ทำการปฏิบัติตามแล้วสามารถมีสติรู้รูปนามที่เกี่ยวข้องได้ตามความเป็นจริง สามารถมีสติรู้ได้ด้วยอนุปัสสนาอย่างใดอย่างหนึ่งตามความเหมาะสมกับอักษณสยะ กล่าวคือ อัธยาศัย และจริตของตน ๆ ไชรก็ชื่อว่าสามารถที่จะพัฒนาลำดับญาณขึ้นไปเป็นชั้น ๆ จนถึงมรรคผลนิพพานในที่สุด

ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 คือ การเข้าถึงความเป็นพระอรหันตผลในปัจจุบัน ถ้าอุปาทิเหลืออยู่ย่อมเป็นผู้ถึงความเป็นพระอนาคามี ในธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานหมวดโพชนงค์ 7 ได้แสดงอานิสงส์ไว้ 7 ประการ คือ 1) จะได้บรรลอรหันตผลทันทีในปัจจุบัน 2) จะได้บรรลอรหันตผลในเวลาใกล้ตาย 3) หากในปัจจุบัน และในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรล จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพาน 4) จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปปหัจจปรินิพพาน 5) จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพาน 6) จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพาน และ 7) จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุทกังโสโตกนิภูคามี เพราะว่าโอรัมภาคียสังโยชน 5 ประการสิ้นไป

3. ความสัมพันธ์ของจรีตกับหลักปฏิบัติกัมมัฏฐาน กล่าวคือ เมื่อฝึกปฏิบัติโดยการใช้อารมณ์ของสมถกัมมัฏฐานอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กล่าวมาแล้ว สมาธิระดับต้น คือ ขณิกสมาธิย่อม

เกิดขึ้น เมื่อได้หมั่นฝึกจิตบ่อย ๆ จิตก็จะตั้งมั่นมากขึ้น จนกระทั่งเป็นอุปปาสนาสมาธิแล้ว ถ้าหากไม่ห้อย หย่อน หมั่นประกอบรักษาสมาธิได้นั้นไว้ ในที่สุดจิตก็ย่อมถึงความสงบตั้งมั่นปักติ้งในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งแนบแน่นเต็มทีจนเป็นอัปปนาสมาธิ เมื่อจิตเป็นระดับอัปปนาสมาธิแล้ว องค์ฌานก็จะเกิดขึ้น เอาองค์ฌานนั้นเป็นบาทฐานในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน นอกจากการใช้องค์ฌานเป็นบาทฐานในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้ว ยังสามารถใช้อารมณ์สมถกัมมัฏฐานบางหมวดเป็นบาทฐานเพื่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจนสามารถบรรลุอรหัตผลได้ เช่น การปฏิบัติในอสุภะ อนุสสติ จตุธาตุววัฏฐาน อาหาเรปฏิกูลสัญญา

สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีความสัมพันธ์กันในแง่ของรูปแบบการปฏิบัติ ทั้ง 4 แบบ คือ 1) การปฏิบัติวิปัสสนาที่มีสมถะนำหน้านั้น เป็นลักษณะการปฏิบัติแบบสมถยานิกะ ผู้ปฏิบัติใช้อารมณ์สมถกัมมัฏฐานอย่างใดอย่างหนึ่งจนเกิดอุปปาสนาสมาธิหรืออัปปนาสมาธิ เกิดองค์ฌานจากนั้นจึงใช้ปัญญาพิจารณาสมานินั้น และธรรมที่เกิดพร้อมด้วยสมานินั้น ให้เห็นแจ้งโดยลักษณะ 3 ประการ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา 2) การปฏิบัติสมถะที่มีวิปัสสนาหน้าหน้านั้น เป็นลักษณะการปฏิบัติแบบวิปัสสนายานิกะ คือ ผู้เจริญวิปัสสนาล้วน ๆ ยังไม่ได้บำเพ็ญสมถะ โดยพิจารณาเบญจขันธ์โดยความเป็นไตรลักษณ์มีไม่เที่ยงเป็นต้น ผู้ปฏิบัติโดยวิธีนี้จะไม่ได้ฌานมาก่อน เมื่อปฏิบัติวิปัสสนาแล้วอยากได้ฌาน จึงหันมาบำเพ็ญสมถะ ทำฌานให้เกิดขึ้นในภายหลัง จนกระทั่งได้สมาบัติ 8 ประการ 3) การปฏิบัติแบบการเจริญสมถะ วิปัสสนาควบคู่กัน มีความเกี่ยวข้องกันระหว่างการเข้าสมาบัติ และการพิจารณาสังขาร คือ เข้าสมาบัติถึงไหนก็พิจารณาสังขารถึงนั้น พิจารณาสังขารถึงไหนก็เข้าสมาบัติถึงนั้น และ 4) การปฏิบัติเมื่อจิตถูกทำให้ไขว้เขวด้วยธัมมูทัจจ เป็นลักษณะการปฏิบัติที่เกิดขึ้นเมื่อกำลังพิจารณาสังขารทั้งหลายโดยความเป็นไตรลักษณ์แล้ววิปัสสนูปกิเลส คือ อุปกิเลสแห่งวิปัสสนา 10 อย่าง เกิดขึ้นแก่ผู้ได้วิปัสสนาญาณอ่อน ๆ ขวนให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจผิดว่าตนได้บรรลุผลแล้ว ทำให้คลาดออกนอกวิปัสสนาวิถิ คือ พลาดทางวิปัสสนาแล้วก็จะทิ้งกัมมัฏฐานเดิมเสีย ให้พิจารณาโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตนของเรา เมื่อกำจัดวิปัสสนูปกิเลสได้แล้ว จิตก็จะเข้าสู่วิถิเพื่อการบรรลุผลต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับสุกัร ทุมทอง และคณะ (2563) ลำดับการเกิดของคุณสมบัติ 5 ประการ คือ ศีลที่เป็นกุศลมีความไม่เดือดร้อนเป็นผล ความไม่เดือดร้อนมีความปราโมทย์เป็นผล ความปราโมทย์มีปิติเป็นผล ปิตีมีปีติสัทธีเป็นผล ปีติสัทธีมีสุขเป็นผล สุขมีสมาธิเป็นผล

นอกจากนี้แล้ว สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน ยังมีความสัมพันธ์กันในแง่ของการบรรลุธรรม กล่าวคือ การปฏิบัติวิปัสสนาที่มีสมถะนำหน้า หรือการปฏิบัติสมถะ และวิปัสสนาควบคู่กัน เรียกผู้ปฏิบัติว่า สมถยานิก เมื่อบรรลุธรรมแล้ว เป็นพระอริยบุคคลประเภทอุกโกตภาค วิมุตติ มีวิชา 3 อภิญญา 6 และปฏิสัมภิทา 4 ส่วนการปฏิบัติสมถะที่มีวิปัสสนาหน้าหน้า และการปฏิบัติเมื่อจิตถูกทำให้ไขว้เขวด้วยวิปัสสนูปกิเลส เรียกผู้ปฏิบัติว่า วิปัสสนายานิก เมื่อบรรลุธรรมแล้วเป็นพระอริยบุคคลประเภทปัญญาวิมุตติ เป็นอรหันต์ประเภทสุกขวิปัสสก ดังนั้นจึงมีใช้เฉพาะแต่เพียงสามารถนำไปเป็นแนวทางการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานเท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปเป็นแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ด้วยเช่นกัน เพราะจิตล้วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของ

การปฏิบัติทั้งสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน จริต 6 เป็นเรื่องของสมถกัมมัฏฐานเป็นหลัก แต่การปฏิบัติวิปัสสนาเป็นแนวทางที่สามารถปฏิบัติได้สำหรับบุคคลทุกจริต แต่ไม่ว่าจริต 6 หรือจริต 2 ถ้าบุคคลใดรู้จักจริตของตัวเองอย่างถ่องแท้แล้วเลือกกัมมัฏฐานที่เหมาะสมในการปฏิบัติย่อมส่งผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติกัมมัฏฐานจนสามารถที่จะบรรลุธรรมผลนิพพานได้

องค์ความรู้ใหม่

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแบ่งจริตไว้เพื่อประโยชน์ในการฝึกสอน การที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจำแนกประเภทของหมู่มนุษย์ออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามลักษณะของจริต โดยใช้หลายกฎเกณฑ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับโอกาส และสถานการณ์ในการจำแนกประเภท เมื่อทรงแบ่งบุคคลเป็นหลายประเภทแล้วย่อมทรงแนะนำแนวทาง และพร่ำสอนด้วยวิธีที่แตกต่างกันออกไปตามจิตนิสัย พื้นเพ ความแก่กล้าของอินทรีย์ของบุคคลประเภทนั้น ๆ แล้วมุ่งเน้นที่การปฏิบัติกัมมัฏฐาน ทั้งการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน และการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งเป็นทางสายเอกที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงค้นพบ และปฏิบัติเพื่อความหมดสิ้นไปแห่งอาสวะกิเลสทั้งหลาย และเพื่อถึงซึ่งความพ้นทุกข์ คือ พระนิพพาน สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีความสัมพันธ์กันในแง่ของการบรรลุธรรม กล่าวคือ การปฏิบัติวิปัสสนาที่มีสมถนำหน้าหรือการปฏิบัติสมถะ และวิปัสสนาควบคู่กันเรียกผู้ปฏิบัติว่า สมถยานิก เมื่อบรรลุธรรมแล้ว เป็นพระอริยบุคคลประเภทอุกโกโตภาควิมุตติ มีวิชา 3 อภิญญา 6 และปฏิสัมภิทา 4 ส่วนการปฏิบัติสมถะที่มีวิปัสสนานำหน้า และการปฏิบัติเมื่อจิตถูกทำให้ชั่วแว่ด้วยวิปัสสนูปกิเลส เรียกผู้ปฏิบัติว่า วิปัสสนายานิก เมื่อบรรลุธรรมแล้วเป็นพระอริยบุคคลประเภทปัญญาวิมุตติ เป็นอรหันต์ประเภทสุกขวิปัสสโก ดังนั้น จริตจึงมีใช้เฉพาะแต่เพียงสามารถนำไปเป็นแนวทางการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานเท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปเป็นแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ด้วยเช่นกัน เพราะจริตล้วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการปฏิบัติทั้งสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน จริต 6 เป็นเรื่องของสมถกัมมัฏฐานเป็นหลัก แต่การปฏิบัติวิปัสสนาเป็นแนวทางที่สามารถปฏิบัติได้สำหรับคนทุกจริต แต่ไม่ว่าจริต 6 หรือจริต 2 ถ้าบุคคลใดรู้จักจริตของตัวเองอย่างถ่องแท้แล้วเลือกกัมมัฏฐานที่เหมาะสมในการปฏิบัติย่อมส่งผลให้เกิดปัญญาเจริญก้าวหน้าจนสามารถบรรลุอรหัตผลได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เจ้าสำนักกัมมัฏฐานควรให้ความสำคัญกับลักษณะจริตของผู้ที่เข้ามาปฏิบัติ เพราะว่าการปฏิบัติกัมมัฏฐานสามารถปฏิบัติได้ตามจริตของแต่ละคน แม้จะไม่ใช่จุดประสงค์เพื่อความหลุดพ้นจากกิเลส และกองทุกข์ก็ตาม แต่ก็สามารถปฏิบัติเพื่อความสงบของจิตใจ เพื่อให้จิตใจเกิดความสุข มีพลัง มีสัมปชัญญะ มีศักยภาพในการดำเนินชีวิต
2. เจ้าสำนักกัมมัฏฐานควรให้ความสำคัญต่อรูปแบบการปฏิบัติ ตามลักษณะที่สำคัญ คือ การปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน แล้วต่อเนื่องไปเป็นวิปัสสนากัมมัฏฐาน หรือปฏิบัติวิปัสสนา

กัมมัญฐานโดยมีสมถกัมมัญฐานเป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่ง ก็สามารถปฏิบัติได้เพื่อความเหมาะสมตามจริตของแต่ละบุคคล

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า

1. เจ้าสำนักกัมมัญฐานพึงแนะนำบุคคลผู้มีราคะจริตให้ปฏิบัติในสมถกัมมัญฐาน 11 อย่าง คือ อสุภกัมมัญฐาน 10 กับ กายคตาสติกัมมัญฐาน บุคคลผู้มีโทสะจริตให้ปฏิบัติในสมถกัมมัญฐาน 8 อย่าง คือ พรหมวิหาร 4 และวันณกสิณ 4 ได้แก่ นิลกสิณ ปิตกสิณ โลหิตกสิณ และโอทาทกสิณ บุคคลผู้มีโมหะจริตและบุคคลผู้มีวิตกจริต ให้ปฏิบัติในสมถกัมมัญฐาน คือ อานาปานสติ บุคคลผู้มีสัทธาจริต ให้ปฏิบัติสมถกัมมัญฐาน คือ ในอนุสสติ 6 อย่าง มีพุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ และเทวตานุสสติ บุคคลผู้มีพุทธีจริต ให้ปฏิบัติในสมถกัมมัญฐาน คือ มรณานุสสติ อุปमानุสสติ อาหาระปฏิกุศลสัญญา และจตุธาตุววัตถาน

2. ในส่วนของ อรูป 4 ภูตกสิณ 4 อาโลกกสิณ และอาภาสกสิณ นั้นเหมาะกับบุคคลทุกจริต

3. ในส่วนของการปฏิบัติวิปัสสนาเป็นแนวทางที่สามารถปฏิบัติได้สำหรับคนทุกจริต แต่โดยทั่วไปควรปฏิบัติในหมวดกายานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นหลัก

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการโครงการจัดสร้างพระไตรปิฎกนิสสยะ. (2554). *พระไตรปิฎกนิสสยะ [ฉบับพิเศษ] พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค มหาสติปัฏฐานสูตร*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดประยูรสาส์นไทย การพิมพ์.

ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). *คู่มือการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ราชบุรี: เมืองราชการพิมพ์.

พร รัตนสุวรรณ. (2536). *สมาธิและวิปัสสนาในชีวิตประจำวัน เล่ม 3*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิญญาน.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมบุญ ตาสนธิ. (2555). *พระอรหันตสาวกบรรลุธรรมได้อย่างไร*. นนทบุรี: อิงค์ ปียอนด์ บุ๊คส์.

สุภีร์ ทุมทอง. ธาณี สุวรรณประทีป และวิโรจน์ คุ่มครอง. (2563). *ปราโมทย์และปิติ ธรรมสมาธิ*. นนทบุรี: บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.

การสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา

Prototype of Temple and Community Museums in the Electronic System of Lanna Community

พระครูสิริธรรมบัณฑิต¹ บุรินทร์ รุจจนพันธุ์² ณรงค์ ปัดแก้ว³ และอรัญญ์ พิไชยวงศ์⁴
Phrakhusirithammabandit, Burin Rujjanapan, Narong Padkaew and Orathai Pichaiwong

Received: September 01, 2022

Revised: September 29, 2022

Accepted: October 24, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างเครื่องมือจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ 2) พัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ และ 3) เสนอต้งแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พิพิธภัณฑ์ในล้านนาจำนวน 316 แห่ง เลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง คือ พิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในล้านนา จำนวน 3 แห่ง ใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 16 รูปหรือคน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัย พบว่า 1) สร้างเครื่องมือจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ แบ่งได้ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1.1) การศึกษาความต้องการระบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน 1.2) จัดทำแบบฟอร์มเก็บข้อมูล และ 1.3) สร้างเครื่องมือจัดการพิพิธภัณฑ์บนระบบจัดการเนื้อหา 2) การพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ แบ่งได้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 2.1) ออกแบบเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน 2.2) อบรมการใช้งานเครื่องมือจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน 2.3) ดำเนินการบันทึกข้อมูลลงสื่อมัลติมีเดีย และ 2.4) ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ และ 3) เสนอต้งแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยจัดทำระบบข้อมูลโบราณวัตถุทั้งหมด 90 ชิ้นจากทั้ง 3 วัดในล้านนา มาวัดละ 30 ชิ้น เพื่อนำมาจัดทำต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ แบ่งได้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 3.1) คัดเลือกโบราณวัตถุเพื่อเสนอต้งแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน 3.2) บันทึกข้อมูล และจัดทำคิวอาร์โค้ดโบราณวัตถุ 3.3) เสนอเว็บแอปพลิเคชันต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัด

^{1,3,4} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

² มหาวิทยาลัยเนชั่น; Nation University

Corresponding author, email: phanu_mculp@hotmail.com, Tel. 064-9495999

และชุมชน และ 3.4) เสนอแอปพลิเคชันสำหรับอุปกรณ์เคลื่อนที่ และได้เสนอต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนสู่สังคม

คำสำคัญ: ต้นแบบ, พิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน, ระบบอิเล็กทรอนิกส์, ล้านนา

Abstract

The purposes of this research article were 1) to create an electronic system for managing temple and community museums; 2) to develop a system and network for temple and community museums in electronic systems; and 3) to propose a prototype of temple and community museums with electronic systems. It was a qualitative research. The population used in this research was 316 museums in Lanna. The sample was selected by purposive sampling including 3 temple and community museums in Lanna. Interviews were conducted with 16 key informants and it was a participatory action research. The results of the research were as follows: 1) creating an electronic system for temple and community museum management was divided into 3 steps: 1.1) a study of the needs of the temple and community museum system, 1.2) the preparation of a data collection form, and 1.3) building a museum management tool on content management system; 2) the development of the system and network of the temple and community museum in an electronic system can be divided into 4 steps: 2.1) design of the temple and community museum network, 2.2) training on how to use the temple and community museum management tools, 2.3) recording data on multimedia media, 2.4) registration of antiques; and 3) in terms of proposing prototype of temple and community museums through electronic systems, a total of 90 antiquities from all 3 temples in Lanna had been created, 30 for each temple, to be used to create a prototype of the temple and community museum using the electronic system. It can be divided into 4 steps: 3.1) selection of antiques to be proposed as prototypes for the temple and community museums, 3.2) recording data and generating QR codes of antiques, 3.3) proposing a prototype web application for the temple and community museum, and 3.4) proposing an application for mobile devices and proposing a prototype of the temple and community museum to society

Keywords: Prototype, Temple and Community Museum, Electronic System, Lanna

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้าไปเป็นกลไกขับเคลื่อนในทุกองค์การ ไม่ว่าจะเป็นองค์การของภาครัฐหรือภาคเอกชน เข้าไปในทุกประเภทธุรกิจ เช่น ธุรกิจการศึกษา ธุรกิจท่องเที่ยว ธุรกิจบันเทิง ธุรกิจสุขภาพ และธุรกิจอาหาร ธุรกิจนำเข้าและส่งออก ฯลฯ เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศถูกใช้ประโยชน์ในหลายวัตถุประสงค์ เช่น การจัดเก็บข้อมูล การสืบค้นหาข้อมูล การประมวลผลข้อมูล และการเผยแพร่ การเลือกเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมไปใช้กับองค์การนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเพิ่มประสิทธิผลและประสิทธิภาพในองค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนด และเปิดให้มีการเข้าถึงข้อมูลได้โดยง่าย ด้วยสภาพปัจจุบันที่ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศก้าวหน้าไปมาก การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เป็นต้นแบบของระบบสารสนเทศเสมือนจริงได้มีการศึกษาและพัฒนาในหลายพื้นที่ เช่น จังหวัดลำปาง (ณฤณย์ ศรีสุข และคณะ, 2565) หรือจังหวัดสุพรรณบุรี (เด่นเดือน เลิศทยากุล, 2561) หนึ่งในแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ คือ พิพิธภัณฑ์ (Museum) เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทำให้คนเกิดกระบวนการเรียนรู้ ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงเป็นมากกว่าสถานที่ที่เก็บสิ่งของ เครื่องมือ เครื่องใช้ หรือโบราณวัตถุ แต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่มีรูปแบบเฉพาะที่สนองต่อสิ่งที่เป็นความต้องการของชุมชนเกิดจิตสำนึกและตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของตัวเอง เพื่อเข้าใจตัวเอง ชุมชน และท้องถิ่น ดังนั้นการตั้งพิพิธภัณฑ์แบบนี้จึงไม่ใช่เพื่อแสดงให้คนอื่นได้เห็นเท่านั้น แต่เป็นการกระตุ้นความเข้าใจกระตุ้นจิตสำนึกบางอย่างในตัวเอง (ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล, 2548)

ในอดีตนักท่องเที่ยวนิยมเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ด้วยการเดินชมโบราณวัตถุที่นำมาจัดแสดงและหยุดอ่านป้ายข้อมูล หากต้องการทราบข้อมูลโบราณวัตถุ ที่เป็นสิ่งของที่ถูกจัดแสดงให้ละเอียดยิ่งขึ้นต้องสืบหาข้อมูลเพิ่มเติม ฟังการบรรยาย สอบถามจากเจ้าหน้าที่ที่นำชมพิพิธภัณฑ์ แต่เมื่อเทคโนโลยีสารสนเทศถูกพัฒนาอย่างมาก การติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนกันผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ได้กลายเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นต่อการดำเนินชีวิต จึงทำให้องค์การให้ความสำคัญกับสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศมากยิ่งขึ้น พิพิธภัณฑ์ที่พร้อมปรับตัวเริ่มให้ตระหนักต่อการใช้เทคโนโลยีมาสนับสนุนการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในหลายช่องทาง มีการให้ข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในหลายรูปแบบ เช่น การนำเสนอสารสนเทศผ่านเว็บแอปพลิเคชัน แอปพลิเคชันสำหรับอุปกรณ์เคลื่อนที่ หรือคิวอาร์โค้ดที่ช่วยให้เข้าถึงข้อมูลทั้งภาพ เสียง คลิปวิดีโอ หรือข้อมูลชุดอักษร (ณฤณย์ ศรีสุข และคณะ, 2565)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา ที่เป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับองค์การและหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเสนอรูปแบบการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศได้ง่ายขึ้น มีความสะดวกรวดเร็วผ่านต้นแบบแอปพลิเคชันพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบระบบอิเล็กทรอนิกส์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างเครื่องมือจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์
2. เพื่อพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์

3. เพื่อเสนอต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่เป็นคำถามแบบปลายเปิดให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งประกอบไปด้วยผู้บริหาร ผู้จัดการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสถานที่ เพื่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างและการจัดการพิพิธภัณฑ์ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ 1) เป็นผู้ที่มีส่วนในการดูแลพิพิธภัณฑ์ 2) เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ 3) เป็นบุคคลที่มีส่วนในการบริหารจัดการ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

ประชากร คือ พิพิธภัณฑ์ในล้านนาจากฐานข้อมูลในประเทศไทย มีจำนวน 316 แห่ง (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2565) ซึ่งจังหวัดในล้านนาประกอบด้วย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน (ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์, 2556) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีเลือกแบบเจาะจงตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ พิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในล้านนาจำนวน 3 แห่ง ซึ่งเป็นสถานที่รวบรวมโบราณวัตถุที่เก่าแก่ และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ได้แก่ วัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และวัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้ 1) การสัมภาษณ์ 2) การสนทนากลุ่มเฉพาะ 3) การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย 3.1) ร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา 3.2) ร่วมวางแผน 3.3) ร่วมดำเนินการการสนทนากลุ่มเฉพาะ 3.4) ร่วมรับผลประโยชน์ 3.5) การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงาน อันจะก่อให้เกิดรากฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน

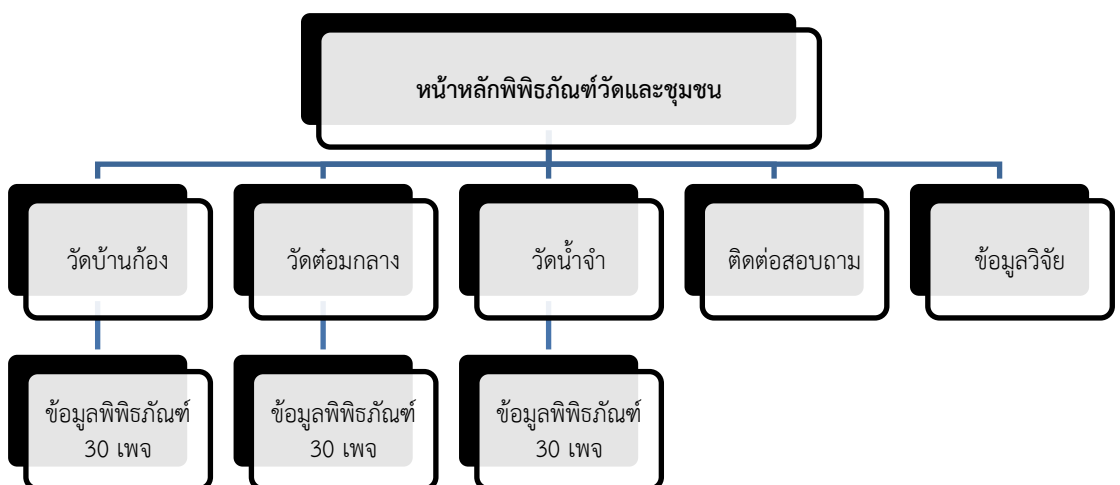
ซอฟต์แวร์ที่ใช้ในการพัฒนาต้นแบบพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วย 1) เครื่องบริการใช้โปรแกรมอาปาเช่ (Apache) 2) ที่อยู่เว็บไซต์ กำหนดเป็น <https://lampang.mcu.ac.th> 3) ระบบฐานข้อมูลใช้โปรแกรมมายเอสคิวแอล (MySQL) 4) ภาษาสคริปต์ใช้ภาษาพีเอชพี (PHP) 5) ระบบจัดการเนื้อหาใช้โปรแกรมเวิร์ดเพรสส์ (Word Press)

ขั้นตอนการวิจัยประกอบด้วย 5 ขั้นตอน มีดังนี้ 1) การศึกษาและสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปประเด็นที่จะใช้ในการศึกษา ได้ดำเนินการดังนี้ ขั้นที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูล เป็นการศึกษาเชิงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นที่ 2 กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยจากข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การหาแนวทางจากผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดเครื่องมือ 3) การลงพื้นที่เพื่อการสัมภาษณ์ การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ 4) การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสรุปและสังเคราะห์ 5) การสร้างองค์ความรู้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ในประเด็นการสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์

สรุปผลการวิจัย

1. สร้างเครื่องมือจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ จากการศึกษาวิจัย พบว่า คณะผู้วิจัยได้จัดสร้างเว็บแอปพลิเคชัน ซึ่งหน้าหลักพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนมีที่อยู่โฮมเพจที่ https://lampang.mcu.ac.th/?page_id=2145 โดยได้นำเสนอเรื่องราวประวัติความเป็นมาของวัด ประวัติการสร้างพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน รวมทั้งภาพถ่าย 3 มิติของโบราณวัตถุ พร้อมด้วยข้อมูลเกี่ยวกับโบราณวัตถุในเขตพื้นที่ 3 จังหวัดในล้านนา ซึ่งเป็นสถานที่รวบรวมโบราณวัตถุที่เก่าแก่ และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ได้แก่ วัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และวัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน การสร้างแอปพลิเคชันพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ แบ่งได้ 3 ขั้นตอน คือ (1) การศึกษาความต้องการระบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน (2) จัดทำแบบฟอร์มเก็บข้อมูล (3) สร้างเครื่องมือจัดการพิพิธภัณฑ์บนระบบจัดการเนื้อหา โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 16 รูป/คน ที่เป็นผู้ที่มีส่วนในการดูแลพิพิธภัณฑ์ เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ และเป็นบุคคลที่มีส่วนในการบริหารจัดการภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

แบบฟอร์มเก็บข้อมูลเพื่อบันทึกในทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ มีเขตข้อมูลสำหรับบันทึกรายละเอียดของโบราณวัตถุ ได้แก่ เลขทะเบียนโบราณวัตถุ ชื่อของโบราณวัตถุ หมวดหมู่ ประเภทของวัสดุ ขนาดของโบราณวัตถุ ปีพุทธศักราชที่สร้างผลงาน ภาพถ่ายโบราณวัตถุ และควรมีเอกสารลงทะเบียนโบราณวัตถุ ที่จัดหมวดหมู่อย่างชัดเจน ซึ่งการจัดหมวดหมู่ควรพิจารณาตามประเภทของสิ่งของที่อยู่ภายในพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งที่ได้แบ่งตามประเภทของโบราณวัตถุ เช่น สิ่งของที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของครูบาแก้ว ชยเสน เครื่องมือเครื่องใช้ แบบจำลองอาชีพช่างในอำเภอสันกำแพง เสื้อผ้า ผ้ายันต์ พระพุทธรูป เป็นต้น

ภาพที่ 1 หน้าหลักพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน

2. การพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ จากการศึกษาวิจัย พบว่า พิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในเขตพื้นที่ 3 จังหวัดในล้านนา เป็นสถานที่รวบรวมโบราณวัตถุที่เก่าแก่ และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ยังไม่ได้มีการพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ คณะผู้วิจัยและผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีความเห็นว่าการพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าข้อมูล และเพื่อเป็นการรักษาสถานข้อมูลเอาไว้ได้ในระยะยาว โดยก่อนจะมีการพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ คณะผู้วิจัยโครงการย่อยที่ 2 โดยพระครูสิทธิธรรมบัณฑิตและคณะผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อจัดทำรูปแบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อนำมาพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ต่อไปตามลำดับ แบ่งได้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ออกแบบเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน (2) อบรมการใช้งานเครื่องมือจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน (3) ดำเนินการบันทึกข้อมูลลงสื่อมัลติมีเดีย (4) ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ

การให้รหัสโบราณวัตถุ ดังนี้ 1) วัดน้ำจ้ำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เลขลำดับโบราณวัตถุเป็น นจ65.001 - นจ65.030 2) วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ให้เลขลำดับโบราณวัตถุเป็น บตก.01-65 - บตก.30-65 3) วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ให้เลขลำดับโบราณวัตถุเป็น วบก65.001 - วบก65.030

ภาพที่ 2 ภาพขยายแบบเต็มจอของโบราณวัตถุ

3. ต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ จากการศึกษาวิจัย พบว่า พิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนแต่ละแห่ง ยังไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลในระบบอิเล็กทรอนิกส์ คณะผู้วิจัยจึงได้เสนอการสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ด้วยการลงพื้นที่เพื่อไปจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุ และจัดทำระบบข้อมูลโบราณวัตถุทั้ง 90 ชิ้น จากวัดทั้ง 3 วัด วัดละ 30 ชิ้น เพื่อมาจัดทำพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งมีการนำระบบเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดเก็บข้อมูลของโบราณวัตถุ แบ่งได้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) คัดเลือกโบราณวัตถุเพื่อเสนอ

ต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน (2) บันทึกข้อมูล และจัดทำคิวอาร์โค้ดโบราณวัตถุ (3) เสนอเว็บแอปพลิเคชันต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน (4) เสนอแอปพลิเคชันสำหรับอุปกรณ์เคลื่อนที่

สำหรับการสร้างเว็บแอปพลิเคชันต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนนั้น พิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน เลือกใช้ระบบจัดการเนื้อหาของเวิร์ดเพรสส์ และใช้ธีม (Theme) ชื่อเนวี (Neve) โดยมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ การปรับเปลี่ยนตามขนาดอุปกรณ์ (Responsive Web Design) และโปรโตคอลการสื่อสารอินเทอร์เน็ตที่ช่วยรักษาความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ส่งระหว่างคอมพิวเตอร์ของผู้ใช้กับเว็บไซต์ (HTTPS = Hypertext Transfer Protocol Secure) ซึ่งระบบถูกติดตั้งบนเครื่องบริการที่บูรณาการเนื้อหาเว็บไซต์ของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ซึ่งมีข้อดีในการสร้างเว็บแอปพลิเคชันบนระบบจัดการเนื้อหา (Content Management System - CMS) ดังนี้ 1) มีผู้ดูแลเครื่องบริการที่เชื่อมโยงกับเนื้อหาที่ชัดเจน 2) มีส่วนหัว ส่วนท้าย และโครงสร้างเว็บเพจที่เป็นมาตรฐาน 3) ปรับเปลี่ยนการแสดงผลให้เหมาะสมกับทุกอุปกรณ์ 4) มีระบบจัดการภาพตัวอย่างและภาพขยาย 5) มีความปลอดภัยในการเข้าถึงร่วมกันเป็นเครือข่าย

การนำเสนอเว็บแอปพลิเคชันต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนนั้น ได้นำเสนอโฮมเพจพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนไปยังกลุ่มเป้าหมายหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นเครือข่ายกัน ผ่านหลายช่องทางสื่อ และมีความต่อเนื่อง ซึ่งการเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ lpmuseum.net ที่เป็นแหล่งเดิม และเว็บไซต์ของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางที่เป็นแหล่งใหม่นั้น ส่งผลให้กลุ่มเครือข่ายวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้แก่ นิสิต อาจารย์ ขวาลำปาง และบุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงเนื้อหาได้ รวมไปถึงผู้สนใจพิพิธภัณฑ์ที่อยู่ในกลุ่มเครือข่ายวัดทั้งสามแห่ง คือ วัดน้ำจำ จังหวัดเชียงใหม่ วัดบ้านต๋อม จังหวัดพะเยา วัดบ้านก้อง จังหวัดลำพูน ได้ถูกพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความรู้ระหว่างกัน

ภาพที่ 3 โฮมเพจพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน

การสร้างแอปพลิเคชันสำหรับอุปกรณ์เคลื่อนที่นั้น ทีมวิจัยเลือกใช้บริการสร้างแอปพลิเคชันแอนดรอยด์ (Android application) ของทังเกเบิล (Thunkable.com) เพื่อสร้างแอปพลิเคชันพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน โดยใช้องค์ประกอบ (Component) แบบเว็บวิว (Webview) เชื่อมโยงกับที่อยู่เว็บแอปพลิเคชัน โดยกำหนดความกว้าง และความสูงเป็นแบบเต็มพื้นที่ ทำให้เนื้อหาในเว็บเพจที่ถูกออกแบบสำหรับอุปกรณ์ได้หลากหลาย (Responsive Web Design) สามารถปรับเปลี่ยนการแสดงผลให้เหมาะสมได้กับทุกอุปกรณ์

จากนั้นผู้วิจัยที่พัฒนาแอปพลิเคชันต้องดาวน์โหลดแพ็คเกจเอพีเค (APK) ที่ได้รับลิงค์ผ่านอีเมล แล้วดาวน์โหลดจากโปรแกรมบราวเซอร์ (Browser) เมื่อได้แฟ้ม lpmuseum6.apk แล้ว ผู้วิจัยที่ดูแลระบบจัดการเนื้อหาได้ส่งแฟ้มขึ้นไปบนเครื่องบริการ (Upload) แล้วดาวน์โหลด (Download) ไปทดสอบติดตั้งบนอุปกรณ์เคลื่อนที่ จากนั้นได้ทำเป็นคิวอาร์โค้ด (QR Code) ตามที่อยู่เว็บ แล้วส่งให้ทีมวิจัยได้ร่วมกันทดสอบ พบว่า สามารถติดตั้งและใช้งานได้ จากนั้นได้เผยแพร่แอปพลิเคชันสำหรับอุปกรณ์เคลื่อนที่ ไปบนเว็บไซต์ของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เมื่อผู้เข้าถึงพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนบนเว็บไซต์ที่มีทั้งนิสิต อาจารย์ ประชาชนที่ผู้สนใจและใช้งานระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ ได้ทำการดาวน์โหลดและติดตั้งแอปพลิเคชันบนอุปกรณ์ของตน ก็จะเข้าถึงพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนผ่านอุปกรณ์เคลื่อนที่ได้ทุกที่ทุกเวลา

การนำเสนอแอปพลิเคชันสำหรับอุปกรณ์เคลื่อนที่นั้น ถูกนำเสนอไปยังกลุ่มเป้าหมายหลายกลุ่มทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่ใช้อุปกรณ์เคลื่อนที่ที่ติดตั้งระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์สามารถเข้าถึงเนื้อหาพิพิธภัณฑ์ได้ เมื่อมีแหล่งเผยแพร่ที่ชัดเจนในเว็บไซต์แล้ว ต่อจากนั้นได้ทำการส่งข้อมูลประชาสัมพันธ์โครงการผ่านอีเมล การส่งลิงค์ที่อยู่ของต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนไปยังสื่อสังคมในหลายแพลตฟอร์ม พิมพ์ลงไปในเอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ทำให้การนำเสนอแอปพลิเคชันสำหรับอุปกรณ์เคลื่อนที่ไปถึงกลุ่มเป้าหมายจนเกิดการรับรู้ รับทราบ และนำไปใช้อย่างแพร่หลายเพิ่มขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. สร้างเครื่องมือจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ พบว่า ได้สร้างต้นแบบแอปพลิเคชันพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ในรูปของเว็บแอปพลิเคชัน โดยได้นำเสนอเรื่องราวประวัติความเป็นมาของวัด ประวัติการสร้างพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน รวมทั้งภาพถ่าย 3 มิติของโบราณวัตถุ พร้อมด้วยข้อมูลเกี่ยวกับโบราณวัตถุ สอดคล้องกับงานวิจัยของจุฑามาศ แก้วพิจิตร (2559) พบว่า กระบวนการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ เสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ศึกษาแนวทางการ และกระบวนการเรียนรู้ของภัณฑารักษ์ในการเปลี่ยนแปลงพิพิธภัณฑ์ไปสู่พิพิธภัณฑ์รูปแบบใหม่ ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ 1) การสร้างความสนใจ 2) การสำรวจและค้นหา 3) การอธิบาย และ 4) การประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องและดำเนินไปพร้อมกับกรอบการพัฒนาของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (สพร.)

2. การพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ พบว่า การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ทั้ง 3 แห่งในเขตพื้นที่ 3 จังหวัดในล้านนา เพื่อง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าข้อมูล และรักษารฐานข้อมูลเอาไว้ได้ในระยะยาว คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูล ดำเนินการ เชิงปฏิบัติการควบคู่กันไป และจัดทำรูปแบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อนำไปพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบ อิเล็กทรอนิกส์ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาภาณุวัฒน์ ปฎิภาณเมธี และศศิวิมล แร่งสิงห์ (2562) ที่สรุปว่าบทบาทของวัดนั้นต้องร่วมทำงานกับทุกภาคส่วน ร่วมกันพัฒนาชุมชน รวมถึงมี บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษา ด้านส่งเสริมเครื่องรางของขลัง ด้านการส่งเสริมและเผยแผ่ธรรม ด้านการส่งเสริมศิลปะ ด้านการท่องเที่ยว ด้วยการทำงานเป็นเครือข่ายในชุมชนที่ประกอบด้วย พระสงฆ์และผู้มีศรัทธาในชุมชน

3. ต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ พบว่า ได้มีการเผยแพร่ ผ่านเว็บไซต์แอปพลิเคชัน และแอปพลิเคชันสำหรับอุปกรณ์เคลื่อนที่นั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพร พิมล ประพตติดี (2561) พบว่า มีในเรื่องการตลาดของพิพิธภัณฑ์แบบแฝงอยู่เนื่องจากภาครัฐให้การ สนับสนุนด้านงบประมาณลดน้อยลงส่งผลให้พิพิธภัณฑ์รวมถึงแกลลอรี่เอกชนต้องหารายได้ เพื่อ ดำเนินการจัดการภายในและแย่งชิงผู้เข้าชมที่มีจำนวนจำกัดในท้องตลาดที่มีการแข่งขันสูงผ่านการ ประชาสัมพันธ์ในหลากหลายรูปแบบภายใต้หน้าจอสื่อเหมือนจริง โดยพิจารณาจากพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่มีชื่อเสียงและมีการนำเสนอเหมือนจริงที่สมบูรณ์รวมถึงความแตกต่างทางด้านโครงสร้าง รูปแบบ และเนื้อหา เพื่อเป็นแนวทางหรือข้อเสนอแนะในการนำเสนอพิพิธภัณฑ์ศิลปะเหมือนจริง ดังต่อไปนี้ Louvre Museum (France), National Gallery in London (United Kingdom), The Frick Collection (United States of America) and The Uffizi Gallery (Italy)

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ คือ แนวทางการสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัด และชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา และได้เสนอต้นแบบพิพิธภัณฑ์ด้วยระบบ อิเล็กทรอนิกส์ผ่านทั้งเว็บไซต์แอปพลิเคชัน และแอปพลิเคชันสำหรับอุปกรณ์เคลื่อนที่เผยแพร่สู่สังคม

ข้อเสนอแนะ

บทความวิจัยเรื่อง การสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของ ชุมชนในล้านนา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะทางการวิจัย ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรนำแนวทางไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวางแผนการทำงานแบบ บูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ให้ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่น

2. ควรนำไปสร้างแหล่งท่องเที่ยวในระบบอิเล็กทรอนิกส์สำหรับนักท่องเที่ยวทั้ง ชาวไทยและชาวต่างชาติให้เข้าไปเรียนรู้ในโลกเสมือนจริงที่ส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรมีการวิจัยการเชื่อมโยงความรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพคน เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ
2. ควรมีการวิจัยในประเด็นแนวทางการสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ให้มีความเป็นสากล โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีส่วนช่วยในการบริหารจัดการ

เอกสารอ้างอิง

- จุฑามาศ แก้วพิจิตร. (2559). การศึกษากระบวนการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต. *วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ*, 8(1), 32-59.
- ณณณีย์ ศรีสุข, พระอธิการสุชาติ จนฺทสโร (สายโรจน), และบุรินทร์ รุจจนพันธุ์. (2565). การสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 13(1), 140-159.
- เด่นเดือน เลิศทยากุล. (2561). การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอิเล็กทรอนิกส์เสมือนจริง: กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ผ้าทอพื้นเมืองโบราณลาวซึ ลาวครั้ง จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 8(3), 52-62.
- ปริตตา เณลิเม่า กอนันตกุล. (2548). *สะท้อนภูมิปัญญาพื้นบ้านผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น*. เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/travel/detail/9480000102926>.
- พรพิมล ประพฤติดี. (2561). การนำเสนอเทคโนโลยีเสมือนจริงในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 12(3), 1104-1118.
- พระมหาภาณุวัฒน์ ปฎิภาณเมธี และศศิวิมล แรงสิงห์. (2562). บทบาทและความสำคัญของวัดมิ่งเมืองมุล : ในบริบทสังคมกระแสปัจจุบัน. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์ นครสวรรค์*, 7(3), 151-164.
- ภิญญพันธุ์ พงนะลาวัณย์. (2556). ไทย-ลันนา ลันนา-ไทย : ประวัติศาสตร์ นิพนธ์ สถาปัตยกรรม ลันนา (พุทธศตวรรษที่ 25-พ.ศ. 2549). หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย, 10, 26-59.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2565). *ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://db.sac.or.th/museum/>.

รูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร

Model of Conserving Long Boat Racing Tradition in Phichit Province

พระมหาสุเมฆ สมานิต¹ พระครูพิจิตรวรเวท² จันทนา กองกันภัย³ และรินทร์ระพีร์ ไวยวัฒน์⁴

Phramahasumek Samahito, Phrakhruphichitworawet, Juntana Kongkanphai and

Rinrapee Waiyuwat

Received: February 25, 2021

Revised: May 18, 2022

Accepted: May 18, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตรโดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 18 รูป/คน ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอรรถาธิบาย และพรรณนาความ ผลการวิจัย พบว่ารูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร (6ส.) ประกอบด้วย 1) สามเศียร หมายถึง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงาน “บวร” ประกอบด้วย วัด บ้าน และราชการ 2) สร้างเสริม (เติมแต่งให้สมบูรณ์) เป็นลักษณะในการออกนโยบายร่วมกันระหว่างวัดกับชุมชน 3) สอดส่อง (สังวรปธาน ป้องกันไม่ให้สูญหาย) 4) สะสาง (ปหานปธาน แก้ไข ปรับปรุงให้ดีกว่าเดิม) 5) สืบสาน (อนุรักษ์นา ปธาน รักษาให้คงอยู่) 6) สร้างสรรค์ (ภาวนาปธาน พัฒนา ต่อยอด)

คำสำคัญ: การอนุรักษ์, ประเพณีแข่งขันเรือยาว, จังหวัดพิจิตร

Abstract

The purpose of this research was to present a model of conserving the long boat racing tradition in Phichit Province. This was a qualitative research. Data were collected from in-depth interviews with 18 key informants to answer the research objectives by selecting purposive method. Descriptive data analysis methods and descriptions were used. The results showed that Phichit Long Boat

¹⁻⁴ วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya

University, Phichit Buddhist College

Corresponding author, e-mail: sumek.taw@mcu.ac.th, Tel. 063-9593541

Racing Tradition Conservation Model (6Sor.) consisted of 1) three heads (Samsian) meant those involved in organizing the event, namely "Bowon" consisting of temples, houses and government officials; 2) enhancing (Sarmgserm-adding to complete) was a form of joint policy between the temple and the community; 3) watching (Sodsong-Sangvarapadhana, preventing loss); 4) cleaning up (Sasang-Pahanapadhana, correcting, improving); 5) inheriting (Suebsan=Anurakkhanapadhana) maintain) 6) creativity (Sangsang=Bhavanapadhana, develop, extend)

Keywords: Conservation, Long Boat Racing Tradition, Phichit Province

บทนำ

จังหวัดพิจิตรเป็นจังหวัดเก่าแก่มาจกจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำตอนบนในเขตที่ราบภาคกลางของประเทศไทยโดยสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี เชื่อกันว่าเจ้ากาญจนกุมาร (พระยาโคตรบอง) โอรสพระยาโคตมเทวราช เป็นผู้สร้างเมือง เหนือฝั่งแม่น้ำน่านในปี พ.ศ. 1601 เดิมมีหลายชื่อ คือ เมืองสระหลวง เมืองโฆมะบุรี เมืองชัยบรรและเมืองปากยมเป็นดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตร เพราะเป็นดินตะกอนที่เกิดจากน้ำท่วมทับถมทุกปีมีปลาชุกชุมเพราะมีแม่น้ำยม และแม่น้ำน่านซึ่งเปรียบเสมือนสายเลือดที่หล่อเลี้ยงชาวพิจิตรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ชาวพิจิตรมีความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดของตน เริ่มตั้งแต่ชื่อเมือง "พิจิตร" แปลว่างาม พิจิตรเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ จึงได้รับคำชมว่า "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว" มีผลไม้ที่มีเอกลักษณ์สร้างชื่อเสียง คือ ส้มท่าข่อย มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ คือ หลวงพ่อเพชร เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่สมัยเชียงแสน อายุกว่า 700 ปี ที่งดงามล้ำค่าด้านพุทธศิลป์ อีกทั้งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพิจิตร นอกจากนี้ยังเป็นถิ่นประสูติของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาพระองค์หนึ่ง คือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8 หรือที่เรียกกันอย่างสามัญว่า "พระเจ้าเสือ" เป็นถิ่นกำเนิดของพระมหาราชครูหรือพระโหราธิบดีในราชสำนักสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นถิ่นกำเนิดของเกจิอาจารย์ชื่อดังเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป คือ "หลวงพ่ोजิน" มีบึงสี่ไฟเป็นมรดกทางธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ และยังมีประเพณีแข่งขันเรือยาว ที่สืบสานกันมาช้านาน ด้วยเหตุนี้จังหวัดพิจิตรจึงมีคำขวัญที่ว่า "ถิ่นประสูติพระเจ้าเสือ แข่งเรือยาวประเพณี พระเครื่องดีหลวงพ่ोजิน เพลิดเพลินบึงสี่ไฟ ศูนย์รวมใจหลวงพ่อเพชร รสเด็ดส้มท่าข่อย ข้าวเจ้าอร่อยลือเลื่อง ตำนานเมืองชาละวัน" การแข่งขันเรือยาวของชาวจังหวัดพิจิตรเป็นประเพณีที่ชาวพิจิตรมีความภาคภูมิใจมากและสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดพิจิตรเป็นอย่างยิ่ง

การจัดงานประเพณีแข่งขันเรือยาวของจังหวัดพิจิตรในสมัยก่อนมีธรรมเนียมว่า วัดใดถ้าจัดงานปิดทอง ไหว้พระแล้วก็ต้องจัดงานแข่งเรือควบคู่กันไปด้วยซึ่งมักจัดกันในฤดูน้ำหลาก โดยในปัจจุบันจะจัดประมาณ วันเสาร์-อาทิตย์ หรือวันธรรมดาต้นเดือนสิงหาคมถึงตุลาคมของทุกปี

โดยประเพณีแข่งเรือยาวทำหน้าที 4 ประการ กล่าวคือ 1) หน้าที่เป็นกระเจกเงาสะท้อนวัฒนธรรม 2) หน้าทีด้านให้การศึกษาต่อสมาชิกชุมชน 3) หน้าทีทำให้เกิดการยอมรับแบบแผนพฤติกรรมของสังคม 4) หน้าทีด้านการให้ความบันเทิง เพลิดเพลิน (รัตนา จันทรเทาว์, 2559) ในปัจจุบันประเพณีการแข่งขันเรือยาวเริ่มเลือนหายไปโดยจากสถิติการจัดงานแข่งขันเรือยาวพระเพณีทั้งประเทศระหว่างปี 2552-2562 พบว่า ในปี พ.ศ. 2552 มีการจัดงานแข่งขันเรือยาวพระเพณีทั้งประเทศจำนวน 80 สนาม (ไทยรัฐออนไลน์, 2552) ในขณะที่ พ.ศ. 2562 มีการจัดงานแข่งขันเรือยาวพระเพณีทั้งประเทศ จำนวน 56 สนาม (เรารักเรือยาว, 2562) ซึ่งลดจำนวนการจัดงานประเพณีลงไปจำนวน 24 สนาม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของญาณิศา บุญจิตรและสุชาติ มีสมบัติ (2554) พบว่า สภาพปัญหาของงานประเพณีแห่พระแข่งเรือยาว อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร มีหลายประการ คือ 1) ปัจจุบันไม่ทีใช้ชุดทำเรือค่อนข้างหายากคนชุดเรือค่อนข้างอาวุโสและไม่มีการสืบทอดความรู้และประสบการณ์ ช่างทำเรือ 2) การจัดเป็นเรือสวยงาม ต้องใช้ค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง จึงทำให้น้อย 3) ฝีพายเรือทีสมัครใจและพร้อมทุ่มเททั้งร่างกายแรงใจในการฝึกฝนหายาก 4) ขาดแคลนสถานที่ในการจอดเรือพระบกทำให้อต้องรับนำเรือกลับวัด และ 5) ขาดแคลนกองทุนสำหรับจัดงานประเพณี ซึ่งการจัดงานแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิิจิตรก็ได้รับผลกระทบจากปัญหาทีเกิดขึ้นดังกล่าวเช่นกัน แต่ถึงกระนั้นวัดและชุมชนยังคงสามารถรักษาประเพณีแข่งขันเรือยาวอันเป็นรากเหง้าวัฒนธรรมชีวิตกับสายน้ำให้คงอยู่คู่กับจังหวัดพิิจิตรไว้ได้

ดังนั้นการทีวัดและชุมชนในจังหวัดพิิจิตรมีปัจจัยใดทีส่งเสริมสนับสนุนให้การรักษาประเพณีแข่งขันเรือยาวยังคงอยู่ได้ถึงปัจจุบัน รวมถึงมีกระบวนการบริหารจัดการอย่างไร ซึ่งองค์ความรู้จากการวิจัยจะเป็นแนวทาง และเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวของวัดและชุมชนจังหวัดพิิจิตร รวมถึงในพื้นที่อื่นสืบไป

วัตถุประสงค์

เพื่อนำเสนอรูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิิจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทีเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 18 รูปหรือคนโดยมีกระบวนการ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการทบทวนจากแนวคิดทฤษฎีเอกสาร และงานวิจัยทีเกี่ยวข้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิิจิตร

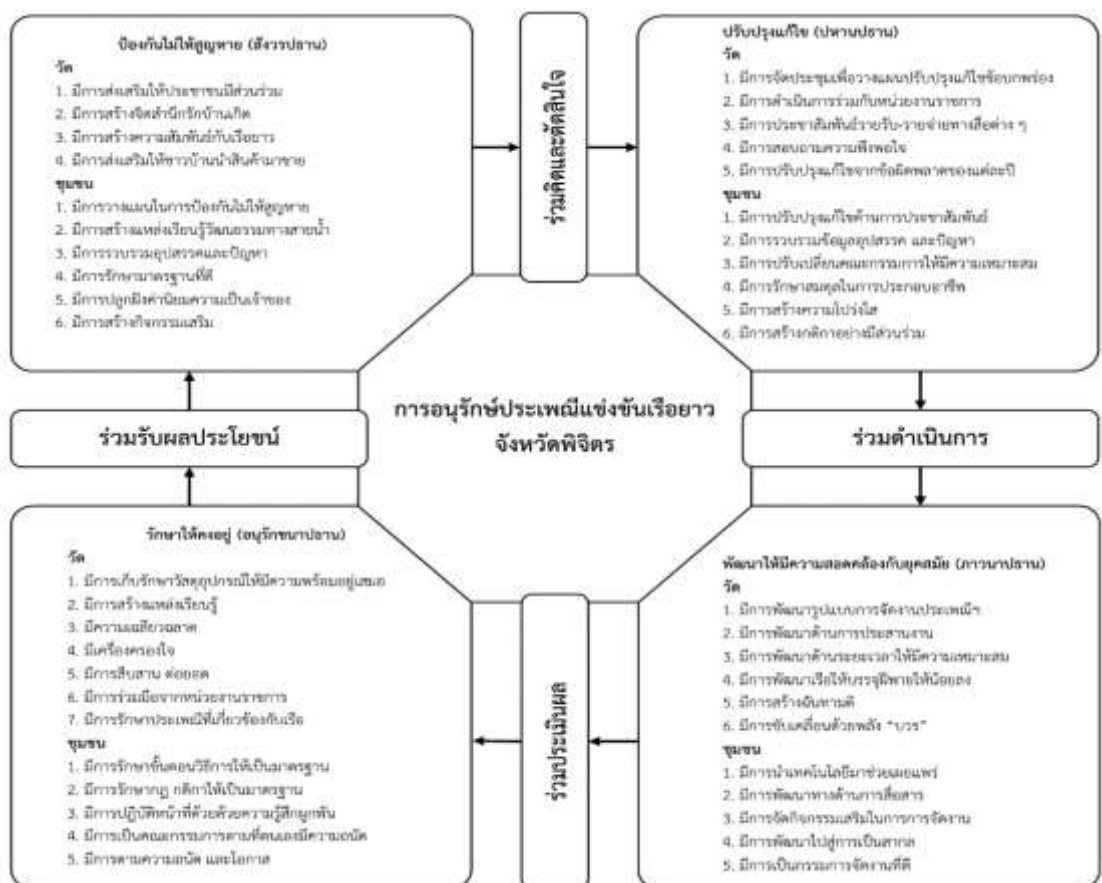
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทีถูกเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ โดยจัดแบ่งออกได้ 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านพระสังฆาธิการจากวัดทีมีการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาวในจังหวัดพิิจิตร 2) ด้านผู้บริหารจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทีมีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดงานประเพณีแข่งขันเรือยาวของวัด 3) ด้าน

ผู้นำท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดงานประเพณีแข่งขันเรือยาวของวัด 4) ด้านประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกเป็นคณะกรรมการจัดงานประเพณีแข่งขันเรือยาวของวัด และ 5) ด้านนักวิชาการจำนวน 18 รูปหรือคน ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา คือ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาวของวัดและชุมชนในจังหวัดพิจิตรโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

3) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) ซึ่งเป็นการสังเกตที่ทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ และการลงพื้นที่ในห้วงเวลาอื่น ๆ ในจังหวัดพิจิตร

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตรดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร

จากภาพที่ 1 รูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตรสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การดำเนินการของวัด ประกอบด้วย

1.1 ด้านการป้องกันไม่ให้อุญหาย (สังวรปธาน) ประกอบด้วย 1.1.1 มีการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม 1.1.2 มีการสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด 1.1.3 มีการสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่าย 1.1.4 การส่งเสริมให้ชาวบ้านนำสินค้ามาขาย

1.2 ด้านการปรับปรุงแก้ไข (ปหานปธาน) ประกอบด้วย 1.2.1 มีการจัดประชุมเพื่อวางแผนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง 1.2.2 มีการดำเนินการร่วมกับหน่วยงานราชการ 1.2.3 มีการประกาศรายรับ-รายจ่ายทางสื่อต่าง ๆ 1.2.4 มีการสอบถามความพึงพอใจ 1.2.5 มีการปรับปรุงแก้ไขจากข้อผิดพลาดของแต่ละปี

1.3 ด้านการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย (ภาวนาปธาน) ประกอบด้วย 1.3.1 มีการพัฒนารูปแบบการจัดงานประเพณีฯ 1.3.2 มีการพัฒนาด้านการประสานงาน 1.3.3 มีการพัฒนาด้านระยะเวลาให้มีความเหมาะสม 1.3.4 มีการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายให้น้อยลง 1.3.5 มีการสร้างฉันทามติ 1.3.6 มีการขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร”

1.4 ด้านการรักษาให้คงอยู่ (อนุรักษนาปธาน) ประกอบด้วย 1.4.1 มีการเก็บรักษาวัสดุอุปกรณ์ให้มีความพร้อมอยู่เสมอ 1.4.2 มีการสร้างแหล่งเรียนรู้ 1.4.3 มีทักษะของผู้นำ 1.4.4 มีเครื่องครองใจ 1.4.5 มีการสืบสาน ต่อยอด 1.4.6 มีการร่วมมือจากหน่วยงานราชการ 1.4.7 มีส่วนร่วมตามความถนัด และโอกาส 1.4.8 มีการรักษาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเรือ

2. การดำเนินการของชุมชน ประกอบด้วย

2.1 ป้องกันไม่ให้อุญหาย (สังวรปธาน) ประกอบด้วย 2.1.1 มีการวางแผนในการป้องกันไม่ให้อุญหาย 2.1.2 มีการจัดสร้างแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมทางสายน้ำ 2.1.3 มีการรวบรวมอุปสรรคและปัญหา 2.1.4 มีการรักษามาตรฐานที่ดี 2.1.5 มีการปลูกฝังค่านิยมความเป็นเจ้าของ 2.1.6 มีการสร้างกิจกรรมเสริม

2.2 ปรับปรุงแก้ไข (ปหานปธาน) ประกอบด้วย 2.2.1 มีการปรับปรุงแก้ไขด้านการประชาสัมพันธ์ 2.2.2 มีการรวบรวมข้อมูลอุปสรรค และปัญหา 2.2.3 มีการปรับเปลี่ยนคณะกรรมการให้มีความเหมาะสม 2.2.4 มีการรักษาสมดุลในการประกอบอาชีพ 2.2.5 มีการสร้างความโปร่งใส 2.2.6 มีการสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วม

2.3 พัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย (ภาวนาปธาน) ประกอบด้วย 2.3.1 มีการนำเทคโนโลยีมาช่วยเผยแพร่ 2.3.2 มีการพัฒนาทางด้านการสื่อสาร 2.3.3 มีการจัดกิจกรรมเสริมในการการจัดงาน 2.3.4 มีการพัฒนาไปสู่การเป็นสากล 2.3.5 มีคณะกรรมการจัดงานที่ดี

2.4 รักษาให้คงอยู่ (อนุรักษนาปธาน) ประกอบด้วย 2.4.1 มีการรักษาขั้นตอนวิธีการให้เป็นมาตรฐาน 2.4.2 มีการรักษากฎ กติกาให้เป็นมาตรฐาน 2.4.3 มีความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ 2.4.4 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากประชาชนภายในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. การดำเนินการของวัด ประกอบด้วย

1.1 ด้านการป้องกันไม่ให้อุญหาย (สังวรปธาน) ประกอบด้วย 1.1.1 มีการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม 1.1.2 มีการสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด 1.1.3 มีการสร้างความสัมพันธ์กับเรือยาว 1.1.4 การส่งเสริมให้ชาวบ้านนำสินค้ามาขายสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุพัตรา คงคำ และเครือวัลย์ คงคำ (2561) พบว่า ประวัติความเป็นมาภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแหเรือพระบของตำบลเขาใหญ่ สืบทอดมาจากประเทศอินเดีย และได้รับอิทธิพลทางด้านพุทธศาสนาจากนครศรีธรรมราช โดยมีเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงคือ พอท่านเถี่ยมได้นำการชักแหเรือพระเข้ามาในชุมชนเมื่อ 90 ปี ที่แล้วส่วนแนวทางการอนุรักษ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ให้ชัดเจนต่อเนื่อง มีการให้ความรู้ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนมีระบบเครือข่ายสารสนเทศเพื่อประชาสัมพันธ์ผลงาน ประกาศเกียรติคุณผู้ที่มีผลงานการอนุรักษ์รวมกลุ่มพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว ปลุกจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

1.2 ด้านการปรับปรุงแก้ไข (ปหานปธาน) ประกอบด้วย 1.2.1 มีการจัดประชุมเพื่อวางแผนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง 1.2.2 มีการดำเนินการร่วมกับหน่วยงานราชการ 1.2.3 มีการประกาศรายรับ-รายจ่ายทางสื่อต่าง ๆ 1.2.4 มีการสอบถามความพึงพอใจ 1.2.5 มีการปรับปรุงแก้ไขจากข้อผิดพลาดของแต่ละปีสอดคล้องกับผลการวิจัยของธนสันต์ ปานแก้ว และรงค์ บุญสวยขวัญ (2558) พบว่า การจัดงานประเพณีได้รับการสนับสนุนสนับสนุนจาก 3 ฝ่าย คือ หน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจ และชุมชนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมประเพณี สนับสนุนเงินรางวัล วรรค์ประชาสัมพันธ์ ประสานขอความร่วมมือในทุกภาคส่วน ให้ความร่วมมือกับชาวบ้านในการจัดงาน ขณะเดียวกันภาคธุรกิจในอำเภอเกาะพะงันยังมีบทบาทอนุรักษ์ประเพณีชักพระทางทะเล โดยการสนับสนุนด้านงบประมาณ และกำลังคนให้กับชุมชนในพื้นที่ของตนเอง ขณะที่บทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีชักพระทางทะเลโดยปราชญ์ในชุมชนมีการถ่ายทอดภูมิความรู้เกี่ยวกับประเพณีชักพระทางทะเลรวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ใช้ในงานประเพณี ขณะที่ในส่วนของผู้นำในชุมชนก็จะมียบทบาทในการชักนำคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของประเพณีท้องถิ่นและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในส่วนของชาวบ้านในพื้นที่ก็จะมียบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมจนเสร็จสิ้นกิจกรรม

1.3 ด้านการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย (ภาวนาปธาน) ประกอบด้วย 1.3.1 มีการพัฒนารูปแบบการจัดงานประเพณีฯ 1.3.2 มีการพัฒนาด้านการประสานงาน 1.3.3 มีการพัฒนาด้านระยะเวลาให้มีความเหมาะสม 1.3.4 มีการพัฒนาเรือให้บรรจุผู้พายให้น้อยลง 1.3.5 มีการสร้างฉันทามติ 1.3.6 มีการขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร” สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหา นิพนธ์ นิปโก (เกินสกุล) (2560) พบว่า รูปแบบการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนามี 4 ด้านคือ รูปแบบการอนุรักษ์โบราณสถาน การบูรณะซ่อมแซมจากกรมศิลปากร รูปแบบการอนุรักษ์

ด้านโบราณวัตถุ รูปแบบการอนุรักษ์ด้านศิลปวัตถุ รูปแบบการอนุรักษ์ด้านประเพณี ซึ่งเจ้าอาวาส กรรมการวัด ประชาชนและกรมศิลปากร หน่วยงานที่รับผิดชอบในจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย รับผิดชอบร่วมกันอย่างเป็นระบบใน รักษาดูแล บูรณะ การอบรมให้มีความรู้การ ประชาสัมพันธ์ ถือให้เป็นนโยบายสำคัญในการอนุรักษ์

1.4 ด้านการรักษาให้คงอยู่ (อนุรักษ์นาปธาน) ประกอบด้วย 1.4.1 มีการเก็บรักษา วัสดุอุปกรณ์ให้มีความพร้อมอยู่เสมอ 1.4.2 มีการสร้างแหล่งเรียนรู้ 1.4.3 มีทักษะของผู้นำ 1.4.4 มี เครื่องครองใจ 1.4.5 มีการสืบสาน ต่อยอด 1.4.6 มีการร่วมมือจากหน่วยงานราชการ 1.4.7 มีส่วน ร่วมตามความถนัด และโอกาส 1.4.8 มีการรักษาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเรือสวดคล้องกับ ผลการวิจัยของพระไชยยา พิณบรรเลง (2552) พบว่า แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีเห่ เรือบงจังหวัดเพชรบุรีมี 2 ประการ คือ แนวทางในการอนุรักษ์มี 4 ส่วน คือ 1) องค์การบริหารส่วน ตำบล (อบต.) ให้ความสำคัญกับการเห่เรือบง และเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านนโยบายและทุน สนับสนุน 2) โรงเรียนจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนการละเล่นเห่เรือบง และเพลงพื้นบ้าน สนับสนุนงบประมาณจ้างวิทยากร และหาอุปกรณ์การเล่นอย่างต่อเนื่อง 3) พ่อเพลง แม่เพลง จัดตั้ง กลุ่มพ่อเพลง แม่เพลงเห่เรือบง มีการพบปะ ปรึกษาหารือถึงปัญหา และแนวทางการแก้ไข และ 4) ประชาชน จัดตั้งกลุ่มหรือ องค์กร เพื่อกำหนดนโยบายและแนวทางการละเล่นเห่เรือบง และ รูปแบบการอนุรักษ์มีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ 1) อนุรักษ์ของเดิมไว้เป็นแม่บท โดยการ อนุรักษ์รูปแบบ คือ อนุรักษ์ เรือ เครื่องแต่งกาย และเพลงในรูปแบบเดิม และการอนุรักษ์เนื้อหา โดยการศึกษาและเก็บเรื่องราวที่เกี่ยวกับการเห่เรือบงไว้ให้เป็นระบบ 2) ปรับเปลี่ยนรูปแบบให้ เหมาะสมกับยุคสมัย แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ และ 3) สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการเห่เรือ บง โดยนำเสนอในรูปแบบของความบันเทิงนำเสนอในรูปแบบของการท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวสนใจและจะช่วยให้อนุรักษ์ประเพณีพื้นบ้านนี้ต่อไปได้

2. การดำเนินการของชุมชน ประกอบด้วย

2.1 ป้องกันไม่ให้สูญหาย (สังวรปธาน) ประกอบด้วย 2.1.1 มีการวางแผนในการ ป้องกันไม่ให้สูญหาย 2.1.2 มีการจัดสร้างแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมทางสายน้ำ 2.1.3 มีการรวบรวม อุปสรรคและปัญหา 2.1.4 มีการรักษามาตรฐานที่ดี 2.1.5 มีการปลูกฝังค่านิยมความเป็นเจ้าของ 2.1.6 มีการสร้างกิจกรรมเสริมสอดคล้องกับผลการวิจัยของญาณิศา บุญจิตร และสุชาติ มีสมบัติ (2554) พบว่า แนวทางอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่พระแข่งเรือยาวขึ้นโขงชิงธง อำเภอลำสน จังหวัดชุมพร ได้แก่ 1) มีการรักษารูปแบบกิจกรรมสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณี 2) ในการ อนุรักษ์ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง 3) สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่งานประเพณี ทำ ได้ด้วยการสร้างรายได้ให้แก่เศรษฐกิจชุมชน และ 4) ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยงาน ประเพณี ควรเพิ่มรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย และปรับเนื้อหาสาระในการ ประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และยาวนานของงานประเพณี ปรับรูปแบบของกิจกรรมในงาน ให้น่าสนใจและน่าตื่นตื้นเต้นมากกว่าที่เป็นอยู่ มีการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของอำเภอลำสน วัดสำคัญ ๆ ตลอดจนวิถีชุมชนพื้นบ้าน และสวนผลไม้โดย

จัดบริการรถนำเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ เที่ยวชม จัดให้มีพิพิธภัณฑ์งานแห่งพระแข่งเรือยาวขึ้นโขง ชิงธงของอำเภอหลังสวน และ มีการแสดงสัญลักษณ์ ของงานประเพณีบริเวณจุดต่าง ๆ

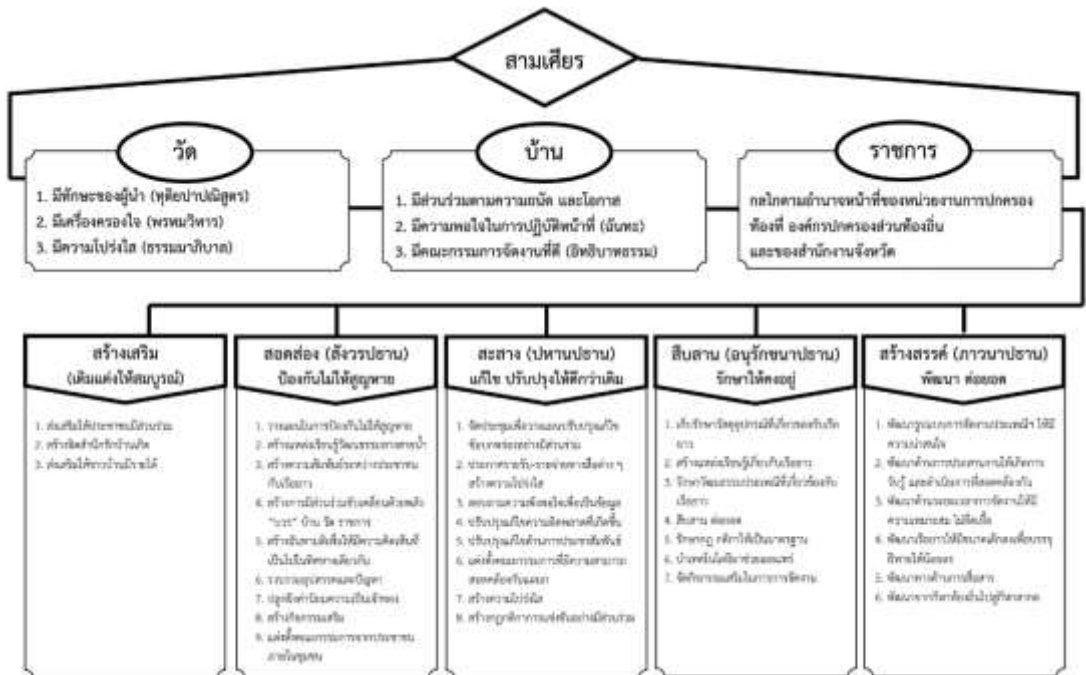
2.2 ปรับปรุงแก้ไข (ปทานปทาน) ประกอบด้วย 2.2.1 มีการปรับปรุงแก้ไขด้านการประชาสัมพันธ์ 2.2.2 มีการรวบรวมข้อมูลอุปสรรค และปัญหา 2.2.3 มีการปรับเปลี่ยนคณะกรรมการให้มีความเหมาะสม 2.2.4 มีการรักษาสมดุลในการประกอบอาชีพ 2.2.5 มีการสร้างความโปร่งใส 2.2.6 มีการสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วมสอดคล้องกับผลการวิจัยของศรคม เผือกผิวงค์ และคณะ (2560) พบว่า แนวทางการสร้างความร่วมมือ ดังนี้ 1) การปรับทัศนคติของชุมชนในการหวงแหนวัดเป็นสมบัติของชุมชน 2) การสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วมและยึดเป็นแนวปฏิบัติที่ชุมชนต้องร่วมมือ 3) การปรับใจเข้าหากันมองทุกอย่างด้วยเมตตา 4) การพัฒนาท่าทีการแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา 5) การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เมตตาในชุมชน และ 6) การจัดสรรด้วยความเป็นธรรมในมุมมองประโยชน์ต่อส่วนรวม

2.3 พัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย (ภาวนาปทาน) ประกอบด้วย 2.3.1 มีการนำเทคโนโลยีมาช่วยเผยแพร่ 2.3.2 มีการพัฒนาทางการสื่อสาร 2.3.3 มีการจัดกิจกรรมเสริมในการการจัดงาน 2.3.4 มีการพัฒนาไปสู่การเป็นสากล 2.3.5 มีคณะกรรมการจัดงานที่ดีสอดคล้องกับผลการวิจัยของภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ (2557) พบว่า ประเพณีส่วงเฮือ (แข่งเรือ) ของชุมชนชายฝั่งลุ่มน้ำโขงเป็นประเพณีโบราณที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตามฮีตสิบสองของอาณาจักรล้านช้าง เดิมมีบทบาทสำคัญในการเฉลิมฉลองความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว มีการพัฒนาไปสู่ความเป็นสากล โดยต่อมารัฐบาลไทยได้ใช้ประเพณีดังกล่าวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตลอดจนการตอบสนองนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน ภาครัฐและเอกชนอีกด้วย

2.4 รักษาให้คงอยู่ (อนุรักษนาปทาน) ประกอบด้วย 2.4.1 มีการรักษาขั้นตอนวิธีการให้เป็นมาตรฐาน 2.4.2 มีการรักษากฎ กติกาให้เป็นมาตรฐาน 2.4.3 มีความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ 2.4.4 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากประชาชนภายในชุมชนสอดคล้องกับผลการวิจัยของนวมณต์ อุดมรัตน์ (2558) พบว่า ประชาชนชุมชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในระดับการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย ในรูปแบบของการเข้าร่วมในวันงานส่วนแนวทางสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ประชาชนเห็นควรปฏิบัติ ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร กิจกรรมงานประเพณีให้แก่ผู้ที่สนใจ และการสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมงานประเพณีอย่างอิสระและเท่าเทียมกัน โดยการตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนนั้นสามารถอธิบายด้วยแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การเข้ามีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกรักและผูกพันในท้องถิ่นและ 2) การเข้ามีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นมอญ

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยที่ได้รับ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์เพื่อสร้างองค์ความรู้รูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร ได้แก่ “6 ส.” ดังภาพ

ภาพที่ 2 รูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร “6 ส.”

จากภาพที่ 2 รูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร “6 ส.” มีรายละเอียด ดังนี้

1. สามเศียร หมายถึง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงาน ประกอบด้วย

1.1 เศียรที่ 1 วัด หมายถึง พระสงฆ์เจ้าอาวาสระดับวัด ประกอบด้วย เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการ ประกอบด้วย 1) มีทักษะของผู้นำ (พุทธปาปนิสูตร) ได้แก่ ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านการจัดการ และทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ 2) มีเครื่องครองใจ (พรหมวิหาร) การดำเนินการทุกสิ่งบนพื้นฐานแห่งความรัก ความปรารถดี ความพลอยยินดี รวมถึงความถูกต้องให้ประชาชนในชุมชนเกิดความศรัทธา และ 3) มีความโปร่งใส (ธรรมมาภิบาล)

1.2 เศียรที่ 2 บ้าน หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชน ต้องมีคุณลักษณะ 3 ลักษณะ ประกอบด้วย 1) มีความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ (ฉันทะ) 2) มีส่วนร่วมตามความถนัด และโอกาส 3) มีคณะกรรมการจัดงานที่ดี (อิทธิบาทธรรม) มีความพอใจเป็นจิตอาสาในการเป็น

คณะกรรมการจัดงาน มีความขยันอดทน มีความใส่ใจ และมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่การปฏิบัติหน้าที่กรรมการจัดงานของตนเอง

1.3 เสียรที่ 3 ราชการ หมายถึง ระบบกลไกตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานการปกครองท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และของสำนักงานจังหวัด

2. สร้างเสริม (เติมแต่งให้สมบูรณ์) เป็นลักษณะในการออกนโยบายร่วมกันระหว่างวัดกับชุมชน ได้แก่

2.1 ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม หมายถึง จัดทำนโยบายในการอนุรักษ์การแข่งขันเรือยาวประเพณีเพื่อให้มีทิศทางในการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นไปถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผลประโยชน์

2.2 สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด หมายถึง จัดทำนโยบายสร้างจิตสำนึกเพื่อป้องกันไม่ให้ประเพณีการแข่งขันเรือยาวสูญหาย เช่น การประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดงานแข่งขันเรือยาวว่ามีความสำคัญอย่างไร จะได้รับผลประโยชน์อย่างไรจากการจัดการแข่งขันเรือยาวบ้างทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมร่วมกันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อพื้นที่ชุมชน สร้างจิตสำนึกหวงแหนรักบ้านเกิด

2.3 ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้ หมายถึง จัดทำนโยบายสนับสนุนให้ชาวบ้านได้นำสินค้าที่มีชื่อเสียงของบ้านตนเองมาจำหน่ายภายในงาน รวมทั้งเป็นการเพิ่มพื้นที่ในการประชาสัมพันธ์อีกทั้งเป็นการเพิ่มความร่วมมือของคนในชุมชน ผลประโยชน์มีทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง คือ มีรายได้เพิ่มจะได้รับผลประโยชน์จากการจำหน่ายสินค้า ทางอ้อม เป็นเรื่องของมูลค่าโดยรวมของเศรษฐกิจภายในจังหวัด

3. สอดส่อง (สังวรปธาน ป้องกันไม่ให้สูญหาย) หมายถึง กระบวนการดำเนินการในการดำเนินการป้องกันไม่ให้ประเพณีการแข่งขันเรือยาวสูญหาย โดยเริ่มจากการรวบรวมอุปสรรคและปัญหาที่เกิดจากการจัดงานครั้งที่ผ่านมาเพื่อเป็นข้อมูลในการร่วมกันพิจารณาวางแผนในการป้องกันไม่ให้สูญหายอย่างมีส่วนร่วม การสร้างแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมทางสายน้ำ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนภายในชุมชนกับเรือยาว การปลูกฝังค่านิยมความเป็นเจ้าของ การสร้างฉันทามติเพื่อให้มีความคิดเห็นที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การแต่งตั้งคณะกรรมการจากประชาชนภายในชุมชน การสร้างการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร” บ้าน วัด ราชการ รวมถึงการสร้างกิจกรรมเสริมเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับการจัดงาน

4. สะสาง (ปหานปธาน แก้ไข ปรับปรุงให้ดีกว่าเดิม) หมายถึง กระบวนการดำเนินการในการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการจัดงานที่ผ่านมาให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เช่น การจัดประชุมเพื่อวางแผนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องอย่างมีส่วนร่วม การประกาศรายรับ-รายจ่ายทางสื่อต่าง ๆ สร้างความโปร่งใส การสอบถามความพึงพอใจเพื่อเป็นข้อมูลปรับปรุงแก้ไขความผิดพลาดที่เกิดขึ้น การปรับปรุงแก้ไขด้านการประชาสัมพันธ์ให้มีความ

หลากหลายและเข้าถึงประชาชนมากยิ่งขึ้น การสร้างกฎกติกาการแข่งขันอย่างมีส่วนร่วม และการแต่งตั้งคณะกรรมการที่มีความสามารถสอดคล้องกับแผนก

5. สืบสาน (อนุรักษ์ขนานปธาน รักษาให้คงอยู่) หมายถึง กระบวนการดำเนินการในการรักษาให้ประเพณีการแข่งขันเรือยาวคงอยู่คู่สังคมไทย เช่น การรักษา การสืบสานด้วยกระบวนการต่าง ๆ เช่น การสร้างแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับเรือยาวโดยการเก็บรักษาวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรือยาวเพื่อเป็นการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเรือยาว การรักษา กฎกติกาให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทุกสนามแข่งขัน การนำเทคโนโลยีมาช่วยเผยแพร่ในการประชาสัมพันธ์ การถ่ายทอดสดผ่านช่องทางต่าง ๆ รวมทั้งการจัดกิจกรรมเสริมในการการจัดงาน

6. สร้างสรรค์ (ภาวนาปธาน พัฒนา ต่อยอด) หมายถึง กระบวนการดำเนินการในการพัฒนา ต่อยอดให้ประเพณีการแข่งขันเรือยาวมีการพัฒนาให้มีความสอดคล้อง และทันสมัย เช่น การพัฒนารูปแบบการจัดงานประเพณีฯ ให้มีความน่าสนใจ การพัฒนาทางด้านการสื่อสารเพื่อให้การประสานงาน และดำเนินการที่สอดคล้องกัน การพัฒนาด้านระยะเวลาการจัดงานให้มีความเหมาะสม ไม่ยืดเยื้อ การพัฒนาเรือยาวให้มีขนาดเล็กลงเพื่อบรรจุฝีพายให้น้อยลง และการพัฒนาจากกีฬาท้องถิ่นไปสู่กีฬาสากล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รัฐบาลควรมีนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี เอกลักษณ์ของชาติ เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูและเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาของท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของชาติพร้อมทั้งมีการสนับสนุนการสร้างสรรคศิลปวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากองค์ความรู้ที่ได้รับ คือ “6 ส.” ซึ่งจะเป็นเครื่องมือ หรือแนวทางในการส่งเสริมและการพัฒนาการอนุรักษ์ประเพณีแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตรได้อย่างแท้จริง จึงควรมีการนำผลวิจัยดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนา เผยแพร่ความรู้หลักการและวิธีการแก้วัดและชุมชนรวมถึงผู้ที่ต้องการนำไปใช้ประโยชน์หรือนำไปศึกษาต่อ

เอกสารอ้างอิง

- ญาณิศา บุญจิตร และสุชาติ มีสมบัติ. (2554). การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่พระแข่งเรือยาว ขึ้นโขงชิงธงอำเภอลำสนวน จังหวัดชุมพร เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (รายงานการวิจัย). กรมส่งเสริมวัฒนธรรม: กระทรวงวัฒนธรรม.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2552). คลอดปฏิทินแข่งเรือยาวประเพณีปีนี้มี 80 สนาม. เข้าถึงได้จาก <https://www.thairath.co.th/content/8418>
- ธนสันต์ ปานแก้ว. (2558). ประเพณีชักพระทางทะเล อำเภอกะพงงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา, 4(3), 114-123.

- นวมณต์ อุดมรัตน์. การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ: กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร”. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษย ศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 10(2), 302-310.
- พระไชยยา พินบรรเลง. (2552). *การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการแห่เรือบั้งจังหวัดเพชรบุรีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหานิพนธ์ นิบโก (เก็นสกุล). (2560). รูปแบบการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดปทุมธานี. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 13(3), 89-100.
- ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์. (2557). ประเพณีสงฆ์เรือชาวยิงลุ่มน้ำโขง: บทบาทดั้งเดิมและการปรับเปลี่ยนตามนโยบายของรัฐบาล. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ*, 21(2), 77-94.
- รัตนา จันทรเทว. (2559). *เรือยาวประเพณี วิถีชีวิตอีสาน*. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เรารักเรือยาว We Love Longboat. (2562). “ปฏิทินเรือยาวประจำปี 2562”. เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/welovelongboat/posts/2854645854605985>
- ศรคม เผือกผิววงศ์และคณะ. (2560). แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคูบอง เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(ฉบับพิเศษ), 134-145.
- สุพัตรา คงขำ และเครือวัลย์ คงขำ. (2561). แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านการชักแห่เรือพระบกของตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย*, 10(2), 277-288.

การสำรวจการแสดงแทนของนักเรียนในลำดับกิจกรรมการสอนในชั้นเรียนที่ใช้วิธีการแบบเปิด

Exploring of Students' Representations in Flow of Lesson in Classroom using Open Approach

มนสิชา โพธิ์เสนา¹ และสัมพันธ์ ถิ่นเวียงทอง²

Monsicha Phosena and Sampan Thinwangthong

Received: August 26, 2022

Revised: September 24, 2022

Accepted: September 28, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงแทนของนักเรียนในลำดับกิจกรรมการสอนในชั้นเรียนที่ใช้วิธีการแบบเปิด เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 6 คน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 โรงเรียนชุมชนบ้านหนองเม็ก อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องสมการจำนวน 7 แผน แบบบันทึกภาคสนาม เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพนิ่ง เครื่องบันทึกวิดีโอ วิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิดของลำดับกิจกรรมการสอน ผลการวิจัย พบว่า 1) การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทีมการศึกษาชั้นเรียนโดยวิเคราะห์แนวคิดของนักเรียนผ่านการแสดงแทน ได้คาดการณ์แนวคิดนักเรียนเป็นการแสดงแทนโลกจริง สื่อกึ่งรูปธรรม และโลกคณิตศาสตร์ 2) การสังเกตการสอนร่วมกัน ชั้น 1 พบว่า นักเรียนได้ทำความเข้าใจสถานการณ์ปัญหาโดยใช้ประสบการณ์จริงในการทำความเข้าใจในสถานการณ์ปัญหา ชั้นที่ 2 นักเรียนได้ลงมือแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีการแสดงโลกจริงเปรียบเทียบสถานการณ์ปัญหากับประสบการณ์ของตนเองจากนั้นลงมือแก้ปัญหา มีการใช้สื่อกึ่งรูปธรรมก่อนที่จะนำไปสู่โลกคณิตศาสตร์ที่อยู่ในรูปแบบการเขียนสมการ ชั้นที่ 3 เกิดการอภิปรายแนวคิดร่วมกันมีการใช้สื่อกึ่งรูปธรรมแสดงแนวคิดที่มีความเป็นนามธรรมทางคณิตศาสตร์ให้อยู่ในรูปแบบการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ และชั้นที่ 4 เกิดการเชื่อมโยงแนวคิดเป็นการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ในทุกแผนการจัดการเรียนรู้ 3) การสะท้อนบทเรียนหลังการสอนร่วมกับทีมการศึกษาชั้นเรียนมีการสะท้อนผลในประเด็นการแสดงแทนของนักเรียนและนำมาพิจารณาปรับปรุงการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีแนวคิดการแก้ปัญหาที่หลากหลาย ผู้วิจัย

¹⁻² มหาวิทยาลัยขอนแก่น; Khon Kaen University

Corresponding author, e-mail: parn.mon@kkumail.com, Tel. 084-7971001

พบว่า การสอนด้วยวิธีการแบบเปิดทำให้เกิดการแสดงแทนที่หลากหลายในชั้นเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยอธิบายแนวคิดและความเข้าใจของนักเรียนผ่านรูปแบบต่าง ๆ จากสิ่งที่อยู่ในชีวิตจริงของนักเรียนไปยังสิ่งที่มีความเป็นนามธรรมทางคณิตศาสตร์

คำสำคัญ: การแสดงแทนของนักเรียน, ลำดับกิจกรรมการสอน, วิธีการแบบเปิด

Abstract

This research article aimed to study the Students' representations in flow of lesson in classroom using open approach. This was a qualitative research. The target group was 6 Mathayomsuksa 3 students in the first semester of 2021, Ban Nong Mek Community School, Nong Han District, Udon Thani Province. The tools used for data collection were 7 learning management plans on equations, a field record form, voice recorder, still image recorder, video recorder. Data were analyzed according to the conceptual framework of teaching activities sequence. The results of the research were as follows: 1) creating a learning management plan together with the class study team by analyzing students' concepts through representation had projected the student concept as a representation of the real world, semi-concrete media and mathematics world; 2) observation of teaching together was as follows: Step 1: It was found that students had understood the problem situation by using real experience in understanding the problem situation. Step 2: Students had solved the problem by themselves. There were real-world performances comparing the problem situation with one's experience, and then taking action to solve the problem. Semi-concrete media were used before leading to the mathematical world in the form of writing equations. Step 3: There was a discussion of common ideas. Semi-concrete media were used to present concepts that were mathematically abstract in a form representing the mathematical world and the fourth step was connected with concepts representing the mathematics world in every learning plan; 3) reflection after teaching with the classroom education team reflected on the issues of representation of students and taken into account to improve teaching that encouraged students to have a variety of problem-solving concepts. The researcher found teaching with an open approach created a wide variety of representations in the classroom. It helped explain students' concepts and understandings through various forms, from students' real life to mathematical abstractions.

Keywords: Students' Representations, Sequence of Teaching Activities, Open Approach

บทนำ

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องเตรียมคน ไปเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว รุนแรง พลิกผันและคาดไม่ถึง คนยุคใหม่จึงต้องมีทักษะสูงในการเรียนรู้และปรับตัว (วิจารณ์ พานิช, 2556) การศึกษาไทยมีปัญหาเกิดขึ้นหลาย ๆ อย่างสาเหตุมาจากการเรียนการสอนของไทยที่เน้นการท่องจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์ (รุ่ง แก้วแดง, 2559) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เรียนรู้ด้วยความหมาย ทำให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ (สถาพร พุทธิพิฏฐกุล, 2558) การให้ผู้เรียนแก้ปัญหาด้วยแนวคิดของตัวผู้เรียน จำเป็นต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนได้รับอิสระในการทำกิจกรรม มีอิสระในการคิดเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาที่หลากหลายด้วยตนเอง (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2557) การพัฒนานักเรียนให้มีความสามารถด้านคณิตศาสตร์จึงมีความจำเป็นที่จะปฏิรูปแนวทางการสอนเพื่อคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ (วิทยากร เชียงกุล, 2559)

ในประเทศไทยรองศาสตราจารย์ ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ได้นำการศึกษาชั้นเรียนมาปรับใช้ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2545 ซึ่งการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) มาใช้จะเป็นวงจรการพัฒนาวิชาชีพครูและพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2557) และวิธีการแบบเปิดเป็นนวัตกรรมการสอนอย่างหนึ่งที่พัฒนาต่อเนื่องมาจากการใช้ปัญหาปลายเปิด (Open-ended Problem) ค.ศ.1960 โดย Shigeru Shimada ต่อมาทศวรรษที่ 1970 (ค.ศ.1970-1980) ในโครงการวิจัยเกี่ยวกับการประเมินการคิดขั้นสูงของนักเรียนญี่ปุ่นโครงการดังกล่าวได้ขยายไปสู่การดำเนินการพัฒนาแนวทางการสอนแบบใหม่ (Isoda, M., 2007) หลังจากนั้น รองศาสตราจารย์ ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ได้นำมาใช้ในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ของไทยและพัฒนาต่อเนื่องเป็นแนวทางการสอนแบบใหม่ ซึ่งเรียกว่า วิธีการแบบเปิด (Open Approach) เป็นวิธีการสอนที่การให้ความสำคัญกับเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเฉพาะความแตกต่างทางด้านการคิด เน้นศักยภาพการคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิด กว้างคิดหลากหลาย และคิดสร้างสรรค์มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ตามบริบทของเนื้อหา ทำให้เกิดแนวคิดของนักเรียนที่หลากหลาย (Inprasitha, M., 2010) โดยชั้นเรียนคณิตศาสตร์ปัจจุบันมีความพยายามที่จะทำให้มีการเชื่อมโยงระหว่างคณิตศาสตร์นอกโรงเรียนกับคณิตศาสตร์ในโรงเรียน มีการปรับคณิตศาสตร์ในโรงเรียนสอดคล้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียนเพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2561) หัวข้อนี้ยังได้รับการกล่าวถึงในการประชุมนานาชาติด้านคณิตศาสตร์ศึกษาครั้งที่ 13 (ICME-13) ซึ่งสอดคล้องกับไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2561) กล่าวว่า เพื่อเชื่อมโยงโลกจริงและโลกคณิตศาสตร์ของนักเรียน มีองค์ประกอบ 3 ส่วน ประกอบด้วย 1) การแสดงแทนโลกจริง 2) สื่อถึงรูปธรรม 3) การแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ สามส่วนนี้จะเป็นการเรียงลำดับการสอนทำให้เข้าถึงแนวคิดของนักเรียนได้ เรียกว่า “ลำดับกิจกรรมการสอน (Flow of Lesson)” เป็นเครื่องมือพัฒนา กิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนดังที่ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2559) กล่าวว่าเพื่อที่จะทำให้

นักเรียนแสดงแนวคิดหรือสิ่งที่อยู่ภายในและนำเสนอแนวคิดนั้นออกมาให้เห็น ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การออกแบบกิจกรรมปัญหาที่ทำให้นักเรียนเกิดแนวคิดหรือการแสดงแทนที่เพื่ออธิบายความเข้าใจของตนเองได้ การคิดหรือแนวคิดของบุคคลนั้นเกิดขึ้นภายในซึ่งเราไม่สามารถมองเห็นได้โดยตรง เพื่อให้ทราบถึง การคิดหรือแนวคิดสามารถสังเกตได้จากการตอบสนองภายนอกที่เกิดขึ้นนักเรียนเมื่อแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์จะมีการแสดงแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ซึ่งเป็นแนวคิดที่อยู่ภายในออกมาภายนอก นอกจากนี้ Lesh, R. and Zawojewski, J.S. (2007) ได้เสนอแนวคิดที่แสดงว่านักเรียนสามารถใช้วิธีแสดงแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ได้ในหลากหลายรูปแบบ ยังได้กล่าวว่าในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ในวิชาคณิตศาสตร์ต้องส่งเสริมการเชื่อมโยงการแสดงนักเรียนและต้องใช้การแสดงแทนที่หลากหลายจึงจะช่วยให้นักเรียนสามารถแก้ปัญหาได้

จากการวิจัยในชั้นเรียนที่ใช้วิธีการสอนด้วยวิธีการแบบเปิด เป็นชั้นเรียนที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนคิด ทำให้นักเรียนเกิดแนวคิดที่หลากหลายผ่านการแสดงแทนของนักเรียน การจัดลำดับกิจกรรมการสอนจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการเข้าถึงแนวคิดโดยผ่านการแสดงแทนทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน ดังนั้นการศึกษาศึกษาการแสดงแทนของนักเรียนจะเป็นการศึกษาแนวคิดของนักเรียนเพื่อจะนำไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการแสดงแทนของนักเรียนในลำดับกิจกรรมการสอนในชั้นเรียนที่ใช้วิธีการแบบเปิด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสำรวจการแสดงแทนของนักเรียนในลำดับกิจกรรมการสอนในชั้นเรียนใช้วิธีการแบบเปิด

1. กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 6 คน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 โรงเรียนชุมชนบ้านหนองเม็ก อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องสมการ จำนวน 7 แผน แบบบันทึกภาคสนาม และเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ กรอบแนวคิดของไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2559) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ได้จากการออกแบบร่วมกับผู้ร่วมวิจัยเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ จากนั้นนำเสนอแบบบันทึกภาคสนามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

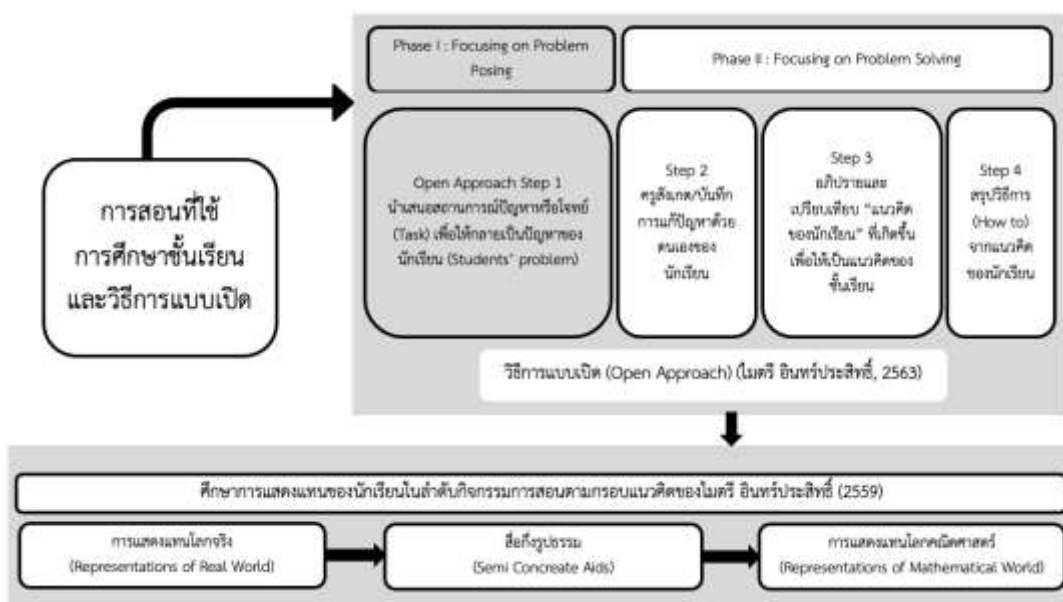
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ก่อนเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการประชุมร่วมกันกับทีมการศึกษาชั้นเรียนวางแผนเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล และเขียนแผนการจัดการเรียนรู้จากนั้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ

3.2 ระหว่างเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมชิ้นงานของนักเรียน และนำไฟล์วิดีโอ ไฟล์เสียง ไฟล์ภาพ มาจัดทำโปรโตคอล เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.3 หลังการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการสะท้อนร่วมกันกับทีมการศึกษาชั้นเรียนโดยสรุปผลการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับประเด็นการแสดงแทนของนักเรียน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ที่อาศัยการวิเคราะห์โพรโทคอล (Protocol Analysis) ตามกรอบแนวคิดวิธีการแบบเปิด ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2563) โดยมีกรอบแนวคิดลำดับกิจกรรมการสอนของไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2559)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดลำดับกิจกรรมการสอน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องสมการ ร่วมกัน การสังเกตการสอนร่วมกัน และการสะท้อนผลบทเรียนหลังการสอนร่วมกัน จำนวน 7 แผนการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยขอแสดงรายละเอียดตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่แสดงให้เห็นถึงการแสดงแทนของนักเรียนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทีมการศึกษาชั้นเรียน

1. การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน ได้มีการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 สร้างประโยคสัญลักษณ์ที่ใช้ตัวแปร กิจกรรม ได้ก็เรียบร้อยแล้ว สร้างสถานการณ์ปัญหาจากคาดการณ์การแสดงแทนของนักเรียน ดังนี้

สถานการณ์ปัญหา: จากยอดเงินในกล่องรับบริจาคจากโครงการ “หนึ่งบาท เพื่อผู้ป่วย COVID – 19” ถ้าเราอยากรู้จำนวนเหรียญทั้งหมดที่อยู่ในกล่อง โดยไม่นำเหรียญออกจากกล่องจะมีวิธีการอย่างไร

ช่วงที่ 1 คำสั่ง: นักเรียนเขียนวิธีการหาจำนวนเหรียญทั้งหมดที่อยู่ในกล่องได้อย่างไรบ้าง

ช่วงที่ 2 คำสั่ง: ถ้าให้ x แทนจำนวนเหรียญ จะเขียนความสัมพันธ์ของน้ำหนักได้อย่างไรบ้าง

ภาพที่ 2 สถานการณ์ปัญหาจากแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 กิจกรรม ได้ก็เหรียญแล้ว

การแสดงแทนโลกจริง เมื่อครูนำเสนอสถานการณ์ปัญหาล้วนแล้วนักเรียนมีการทำความเข้าใจสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยเปรียบเทียบกับบริบทหรือประสบการณ์การใช้ตราซังของนักเรียนมีการทดลองชั่งน้ำหนักและเลือกเครื่องชั่งน้ำหนักตามประสบการณ์ของตัวเองนักเรียน

การแสดงแทนสื่อสิ่งรูปธรรม เมื่อนักเรียนทำความเข้าใจปัญหาแล้วนักเรียนมีการวาดจำลองสถานการณ์ปัญหาเพื่ออธิบายแนวคิดตนเองโดยอาจจะมีการวาดภาพประกอบแทนสถานการณ์ปัญหาหรือการวาดภาพแสดงแทนความเข้าใจของตัวเองนักเรียนเอง

การแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ นักเรียนได้ทำการเขียนสถานการณ์ปัญหาในรูปแบบของสมการและได้พยายามหาจำนวนเงิน มีการเขียนสมการและแก้สมการเพื่อหาจำนวนเงินที่มีอยู่ในกล่อง

ทีมการศึกษาชั้นเรียนได้คาดการณ์การแสดงแทนของนักเรียน ที่อาจจะเกิดขึ้นในแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นแนวคิดที่อาจจะเกิดขึ้นในชั้นเรียนที่มาจาก การที่นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมในชั้นเรียนนี้ โดยคาดการณ์ว่านักเรียนจะสามารถที่จะแก้ปัญหาได้โดยผ่านการเรียนรู้ตามลำดับกิจกรรมการสอนโดยแสดงแนวคิดในการแก้ปัญหาผ่านการแสดงแทนโดยมีการเชื่อมโยงแนวคิดทำความเข้าใจการแสดงแทนโลกจริงของนักเรียนมีการแก้ปัญหาการแสดงแทนสื่อสิ่งรูปธรรมและนำเสนอออกมาในรูปแบบสมการซึ่งเป็นการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ได้ หรืออาจจะไม่สามารถสร้างสมการในการแก้ปัญหาก็ได้

2. การสังเกตการสอนร่วมกัน

ขั้นที่ 1 นำเสนอสถานการณ์ปัญหา นักเรียนมีการแสดงแทนโลกจริงของสถานการณ์ปัญหาดัง Item 8-10 โดยนักเรียนได้พูดคุยถึงวิธีการหาจำนวนเหรียญบาทและการชั่งน้ำหนัก มีการถามซ้ำเพื่อเน้นย้ำถึงความชัดเจนของเงื่อนไขในสถานการณ์ปัญหา “เหรียญ 1 บาทใช้

ไหม” “ใช้ตราช้างอันไหนก็ได้ใช้ไหม” ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเรียนมองเห็นถึงโลกจริงของตนเองจากสถานการณ์ปัญหาและพร้อมที่จะแก้สถานการณ์ปัญหา

Item 8	นร1	เหรียญ 1 บาทใช้ไหม
Item 9	นร2	ใช่ ถ้าอยากรู้จำนวนเหรียญทั้งหมดที่อยู่ในกล่อง โดยไม่นำเหรียญออกจากกล่องจะมีวิธีการอย่างไร
Item 10	นร2	ใช้ตราช้างอันไหนก็ได้ใช้ไหม หน่วยตามนี้เลยไหม

ขั้นที่ 2 พบการแก้ปัญหาด้วยตนเองของนักเรียน เกิดการแสดงแทนโลกจริงคือใช้เครื่องชั่งที่ครูเตรียมมาให้ให้นำมาใช้ร่วมกับการวาดภาพที่เป็นสื่อถึงรูปธรรมแล้วเขียนออกมาในรูปของประโยคสัญลักษณ์ซึ่งเป็นการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ ใช้ในการแสดงแนวคิดรูปแบบสมการ

ขั้นตอนที่ 3 อภิปรายและเปรียบเทียบ “แนวคิดของนักเรียน” ที่เกิดขึ้นเพื่อให้เป็นแนวคิดของชั้นเรียน เกิดการพูดคุยถึงสถานการณ์ปัญหาอภิปรายแนวคิดที่เกิดขึ้นและร่วมกันแก้สมการซึ่งเป็นการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์

ขั้นตอนที่ 4 สรุปวิธีการจากแนวคิดของนักเรียน เกิดการรวมแนวคิดแสดงแทนโลกจริงของนักเรียนแต่ละกลุ่ม แล้วเขียนเป็นสมการเป็นการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ ใช้การสรุปเชื่อมโยงแนวคิดที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนของนักเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การแก้ปัญหาด้วยตนเองของนักเรียน

เกิดการแสดงแทนโลกจริงคือใช้เครื่องชั่งที่ครูเตรียมมาให้ให้นำมาใช้ร่วมกับการวาดภาพที่เป็นสื่อถึงรูปธรรมแล้วเขียนออกมาในรูปของประโยคสัญลักษณ์ซึ่งเป็นการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ ใช้ในการแสดงแนวคิดรูปแบบสมการ

Item 23	นร2	ใช้อันที่เป็นดิจิตอล ใช้ง่ายกว่าอันที่เป็นเข็มอ่านยาก

Item 29	นร1	น้ำหนัก 3.3 กรัม

Item 29	นร1	กล่องมีเหรียญหนัก 103.3 กรัม

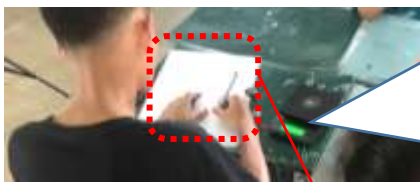
จากโปรโตคอลข้างต้น การแสดงแทนโลกจริงที่ปรากฏเกิดขึ้น เมื่อนักเรียนช่วยกันแก้ปัญหา นักเรียนได้พูดคุยกันเช่น Item 23 นักเรียนรู้จักอุปกรณ์และมีความคุ้นเคยกับเครื่องชั่งน้ำหนัก แสดงถึงการมีประสบการณ์ในการเลือกใช้อุปกรณ์ นอกจากนี้โปรโตคอล Item ข้างต้นยังปรากฏการแสดงแทนโลกจริงของนักเรียนโดย มีการพูดคุยกันมีการนำอุปกรณ์จริงมาชั่งน้ำหนัก นักเรียนได้ทดลองที่จะชั่งน้ำหนักด้วยตนเอง ลองคำนวณจำนวนเหรียญมีการคาดคะเนจำนวนในกล่องเบื้องต้น และมีการแสดงแทนโดยใช้สื่อสิ่งรูปธรรมโดยนักเรียนมีการแสดงแทนพฤติกรรมหรือคำพูดเมื่อแก้ปัญหาด้วยตนเองตามสถานการณ์ปัญหาตามโปรโตคอลดังต่อไปนี้

Item 65 นร3 เขียนร่างไว้ก่อนค่อยเขียนลงในใบกิจกรรม

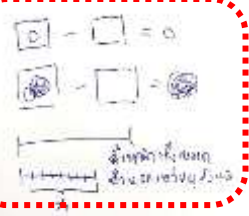
ข้อที่ 1: ให้นักเรียนเขียนวิธีการหาจำนวนเหรียญทั้งหมดที่อยู่ในกล่อง

นักเรียนรูปที่ 1 เขียนวิธีหาจำนวนเหรียญทั้งหมดที่อยู่ในกล่อง

นักเรียนรูปที่ 2 เขียนวิธีหาจำนวนเหรียญทั้งหมดที่อยู่ในกล่อง

Item 66 นร3 เราว่าถ้าจะหาเฉพาะเหรียญก็ต้องเอา น้ำหนักออกก่อน คือ ถ้ากล่องรวมเหรียญ เหรียญเดียวคืออันกลม ถ้าอยากรู้อันกลม ก็ต้องเอากล่องออกก่อนก็จะรู้ ถ้ามันมีหลายเหรียญเอากล่องออกก็รู้หลายเหรียญเนี่ยๆ แบบนี้ละ

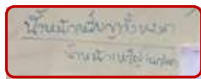
จากโปรโตคอลข้างต้น การแสดงแทนโดยสื่อสิ่งรูปธรรมที่ปรากฏเกิดขึ้น เมื่อนักเรียนช่วยกันแก้ปัญหา นักเรียนได้ใช้การแสดงแทนโดยสื่อสิ่งรูปธรรมโดยวาดเขียนแผนภาพแสดงความเข้าใจของนักเรียนตาม Item 66 จะเห็นว่านักเรียนได้ใช้การแสดงแทนสื่อสิ่งรูปธรรมมาอธิบายความเข้าใจของตนโดยการวาดภาพพร้อมอธิบายแนวคิดระหว่างการพูดคุยกับเพื่อนภายในกลุ่มของตนเอง และมีการขีดเส้นที่แสดงแทนจำนวนของน้ำหนักเหรียญทั้งหมดและเริ่มมีการแทนค่าเส้นด้วยค่าของตัวแปร จากข้างต้นจะเริ่มเห็นว่านักเรียนค่อย ๆ พยายามอธิบายความเข้าใจของตนให้เพื่อนฟังโดยมีการใช้การแสดงแทนของตนใช้ในการสื่อสารเริ่มมีการทำความเข้าใจและเขียนภาพที่มีการผสมรูปแบบของสมการเบื้องต้นเพื่อสื่อสารกับเพื่อนให้เพื่อนเข้าใจแนวคิดของตน แล้วมีการใช้การ

แสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ นักเรียนมีการแสดงแทนพฤติกรรมหรือคำพูดเมื่อแก้ปัญหาด้วยตนเองตามสถานการณ์ปัญหาตามโปรโตคอลดังต่อไปนี้

Item 79	นักเรียน1	ทำคำสั่งที่ 2 ต่อ เขาให้แทน x เป็นเงิน
Item 80	นักเรียน2	เขียนความสัมพันธ์เอาเป็นสัดส่วนใหม่อะ ได้อยู่ละ เหยี่ยูทั้งหมดหนักเท่าไร ต่อ เหยี่ยู 1 เหยี่ยู
Item 81	นักเรียน3	ให้เขียนเป็นเศษส่วนใช้ไหม แทนค่าด้วยนะ แบบนี้นะ

จากโปรโตคอลข้างต้น การแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ ที่ปรากฏเกิดขึ้น เมื่อนักเรียนช่วยกันแก้ปัญหา นักเรียนได้พูดคุยกันถึงความสัมพันธ์ของน้ำหนักโดย Item 79-81 นักเรียนได้ทำความเข้าใจแล้วเขียนแนวคิดที่จะใช้ในการแก้ปัญหา จาก Item 80 จะเห็นว่านักเรียนได้ใช้การแสดงแทนแทนโลกคณิตศาสตร์ อธิบายความเข้าใจของตนโดยเขียนสมการโดยมีการให้ความหมายของ x นอกจากนั้น Item 81 มีการแทนค่าน้ำหนักจากการชั่งน้ำหนักลงในสมการเพื่อหาค่า x ทดลอง ตามสถานการณ์ปัญหาที่กำหนดมาให้ จากการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ที่เป็นสมการตามแนวคิดของกลุ่มตน

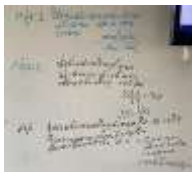
ขั้นตอนที่ 3 อภิปรายและเปรียบเทียบ “แนวคิดของนักเรียน” ที่เกิดขึ้น เพื่อให้เป็นแนวคิดของชั้นเรียน ได้ปรากฏการแสดงแทนของนักเรียนในลำดับกิจกรรมการสอนทั้ง 2 องค์ประกอบ คือ การแสดงโลกจริง และการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ ดังนี้

Item 112	ครู	เราลองมาดูทั้งสองกลุ่มกันนะคะ ได้ก็เหยี่ยูกันบ้าง ครูทั้งสองกลุ่มจะหาคำนวนเงินได้จากจำนวนเหยี่ยู ใช้ความสัมพันธ์ของน้ำหนักเหยี่ยู โดยเป็น $x =$
		แต่ละกลุ่มหาเหยี่ยูได้เท่าไรกันบ้างคะ

จากโพโทคอลข้างต้น เมื่อนักเรียนอธิบายและเปรียบเทียบแนวคิดที่เกิดขึ้นนักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีการแสดงแทนโลกจริง โดยการพูดถึงเรื่องน้ำหนักของเหรียญที่ทั้งสองกลุ่ม นักเรียนได้พูดคุยกันตาม Item 112 และร่วมกันหาจุดร่วมแนวคิดการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์โดยใช้การเขียนเศษส่วนเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ของน้ำหนักเหรียญทั้งหมดกับน้ำหนักเหรียญบาท

ขั้นตอนที่ 4 สรุปวิธีการจากแนวคิดของนักเรียน

หลังจากที่นักเรียนได้ร่วมกันอธิบายและเปรียบเทียบ ครูจึงให้นักเรียนร่วมกันสรุปวิธีการจากแนวคิดของนักเรียนดังกล่าว และเมื่อนำโพโทคอลที่ได้จากการร่วมกันสรุปวิธีการจากแนวคิดของนักเรียนมาวิเคราะห์ในขั้นตอนนี้ได้ปรากฏการแสดงแทนของนักเรียนในลำดับกิจกรรมการสอนทั้ง 2 องค์ประกอบ คือ การแสดงโลกจริง และการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ ดังนี้

Item 121	นักเรียน	นักเรียนได้ออกมาเขียนสรุปแนวคิดด้วยตนเอง	
Item 122	ครู	โอเคค่ะ จากที่เราคุยกันเมื่อกี้ เรามาดูกระดานสิดูแต่ละกลุ่ม มีใครจะอธิบายเสริมไหมคะ	

จากโพโทคอลข้างต้น การแสดงแทนโลกจริงที่ปรากฏเกิดขึ้น คือ การชั่งน้ำหนักจากเครื่องชั่งน้ำหนักจากนั้นนำค่าที่ได้จากการชั่งไปแทนในความสัมพันธ์ที่ได้ร่วมกันสรุป จาก Item 121-122 จากเห็นว่ากลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ช่วยกันสรุปแนวคิดโดยแนวคิดที่ออกมาของชั้นเรียนนี้ ได้มีการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ในรูปแบบข้อความบรรยายพร้อมกับการเขียนแสดงความสัมพันธ์ของน้ำหนักเหรียญทั้งหมดกับน้ำหนักเหรียญบาทเป็นเศษส่วน นักเรียนได้พูดคุยนักเรียนได้ทำความเข้าใจแล้วแสดงแทนโดยเขียนอธิบายความเข้าใจร่วมกันสรุปสิ่งที่พบปัจจัยสิ่งที่ทำให้การคำนวณที่คลาดเคลื่อนและวิธีการแก้ปัญหาของสถานการณ์ปัญหา

3) การสะท้อนบทเรียนหลังการสอนร่วมกัน ทีมการศึกษาชั้นเรียนได้ร่วมกันสะท้อนผลในประเด็นการแสดงแทนของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีการแสดงแทนโลกจริงโดยนักเรียนได้ประสบการณ์ของตนใช้ในการแก้ปัญหาแล้วใช้การแสดงแทนสื่อรูปธรรมช่วยร่วมในการแก้ปัญหาแล้วจึงแทนโลกคณิตศาสตร์จากนั้นค่อยร่วมกันอธิบายแนวคิดระหว่างการพัฒนาการพูดคุยกันในชั้นเรียน และร่วมกันหาจุดร่วมแนวคิดแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ สังเกตว่าในทุกชั้นของวิธีการแบบเปิดนักเรียน

ได้มีการแสดงแทนโลกจริงของตนเองในทุกชั้น ซึ่งทำให้เห็นว่านักเรียนมีการแก้ปัญหาที่มีการอ้างอิงจากโลกจริงเป็นหลัก จึงควรสร้างกิจกรรมหรือสถานการณ์ปัญหาให้เข้ากับบริบทของผู้เรียนให้มากที่สุด

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์การแสดงแทนของนักเรียนในการสอนที่ใช้การศึกษาขั้นและวิธีการแบบเปิดทั้ง 7 แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องสมการ โดยวิเคราะห์การแสดงแทนของนักเรียน

ช่วง	Phase I : Focusing on Problem Posing			Phase II : Focusing on Problem Posing								
	Open Approach Step 1 นำเสนอสถานการณ์ปัญหาหรือ โจทย์(Task) เพื่อให้กลายเป็น ปัญหาของนักเรียน (Students' problem)			Step 2 ครูสังเกต/บันทึกการ แก้ปัญหาด้วยตนเองของ นักเรียน			Step 3 อภิปรายและ เปรียบเทียบ “แนวคิด ของนักเรียน” ที่เกิดขึ้น เพื่อให้เป็นแนวคิดของ ชั้นเรียน			Step 4 สรุปวิธีการ (How to) จากแนวคิดของ นักเรียน		
แผนการ จัดการ เรียนรู้ที่	โลกจริง	สื่อสิ่งโลกคณิตศาสตร์	โลกคณิตศาสตร์	โลกจริง	สื่อสิ่งโลกคณิตศาสตร์	โลกคณิตศาสตร์	โลกจริง	สื่อสิ่งโลกคณิตศาสตร์	โลกคณิตศาสตร์	โลกจริง	สื่อสิ่งโลกคณิตศาสตร์	โลกคณิตศาสตร์
1	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	✓
2	✓	✓	-	✓	✓	✓	-	-	✓	-	-	✓
3	✓	✓	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓
4	✓	✓	-	✓	✓	✓	-		✓	✓	✓	✓
5	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓
6	✓	✓	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓
7	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

- ✓ หมายถึง ปรากฏการแสดงแทนของนักเรียนในลำดับกิจกรรมการสอนในชั้นเรียนที่ใช้วิธีการแบบเปิด
- หมายถึง ไม่ปรากฏการแสดงแทนของนักเรียนในลำดับกิจกรรมการสอนในชั้นเรียนที่ใช้วิธีการแบบเปิด

พบว่า ชั้นเรียนที่ใช้การศึกษาขั้นและวิธีการแบบเปิดทั้ง 7 แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องสมการ โดยวิเคราะห์การแสดงแทนของนักเรียนที่แสดงออกมา ตามแนวคิดของไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2559) ในลำดับกิจกรรมการสอนของไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2563) แนวคิดวิธีการแบบเปิด ที่แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 การมีปัญหของตนเอง (Problem Posing) และช่วงที่การแก้ปัญหา (Problem Solving) โดยนักเรียนมีแสดงแนวคิดตนเองผ่านการแสดงแทนในชั้นเรียนตาม

ขั้นตอนที่ 1, 2, 3 และ 4 ของวิธีการแบบเปิด พิจารณาองค์ประกอบของแสดงแทนของนักเรียนในลำดับกิจกรรมการสอน 3 องค์ประกอบ คือ การแสดงแทนโลกจริง สื่อกึ่งรูปธรรมและการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ พบการแสดงแทนของนักเรียน ทั้ง 3 องค์ประกอบจากการวิเคราะห์โพโทคอล ผลงานนักเรียน แบบบันทึกภาคสนาม การสะท้อนผล บทเรียนหลังการสอนร่วมกัน และตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในทุกแผนการจัดการเรียนรู้ นักเรียนได้แสดงแนวคิดผ่านการแสดงแทนในลำดับกิจกรรมการสอนที่ใช้วิธีการแบบเปิด พบการแสดงแทนของนักเรียน ทั้ง 3 องค์ประกอบ โดย ขั้นที่ 1 การนำเสนอสถานการณ์ปัญหา เกิดการแสดงแทนโลกจริง ขั้นที่ 2 เมื่อแก้ปัญหา นักเรียนเกิดการแสดงแทนโลกจริงโดยใช้ประสบการณ์ของนักเรียนใช้ร่วมกับสื่อกึ่งรูปธรรมโดยการวาดภาพแล้วเขียนออกมาในรูปของประโยคสัญลักษณ์ซึ่งเป็นการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ ขั้นตอนที่ 3 อภิปรายและเปรียบเทียบ “แนวคิดของนักเรียน” ที่เกิดขึ้นเพื่อให้เป็นแนวคิดของชั้นเรียน เกิดการพูดคุยถึงสถานการณ์ปัญหาอภิปรายแนวคิดที่เกิดขึ้นและร่วมกันแก้สมการซึ่งเป็นการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ ขั้นตอนที่ 4 สรุปวิธีการจากแนวคิดของนักเรียน เกิดการรวมแนวคิดแสดงแทนโลกจริงของนักเรียนแต่ละกลุ่ม แล้วเขียนเป็นสมการเป็นการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ ใช้การสรุปเชื่อมโยงแนวคิดที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนของนักเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันกับทีมการศึกษาชั้นเรียน โดยคาดการณ์การแสดงแทนของนักเรียนโดยคำนึงถึงโลกจริงของนักเรียน คือสถานการณ์ปัญหาที่นำมาจัดกิจกรรมนักเรียนนั้นต้องรู้จัก ค้นเคย พบเจอได้ในชีวิตจริงของนักเรียน จากนั้นออกแบบสื่อกึ่งรูปธรรมเพื่อให้ นักเรียนเข้าใจมาสถานการณ์ปัญหายิ่งขึ้นก่อนที่จะนำไปสู่การออกแบบการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2561) กล่าวว่า เพื่อเชื่อมโยงโลกจริงและโลกคณิตศาสตร์ของนักเรียน มีองค์ประกอบสามส่วน 1) การแสดงแทนโลกจริง 2) สื่อกึ่งรูปธรรม 3) การแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ สามส่วนนี้จะเป็นการเรียงลำดับการสอนทำให้เข้าถึงแนวคิดของนักเรียนได้ เรียกว่า “ลำดับกิจกรรมการสอน (Flow of Lesson)” เป็นเครื่องมือพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนและสอดคล้องกับ Lewis, C. (2000) กล่าวว่า กระบวนการของการพัฒนาการสอน ครูต้องร่วมมือกันวางแผนการสอน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Tall, D. (2008) ที่กล่าวว่า การร่วมมือการทำงานของครูเพื่อออกแบบ การจัดการเรียนรู้ รวมไปถึงการคาดการณ์แนวคิด ของนักเรียนที่สามารถเกิดขึ้นได้ในชั้นเรียน การศึกษาชั้นเรียนจึงเป็นแนวคิดหลักที่จะสนับสนุนให้ นักเรียนมีวิธีการเพื่อที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหา

การสังเกตการสอนร่วมกัน ทีมการศึกษาชั้นเรียนได้ร่วมกันสังเกตการณ์สอน โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้สอน ขั้นที่ 1 ขั้นการนำเสนอสถานการณ์ปัญหาปลายเปิด นักเรียนมีการตีความจากสถานการณ์ปัญหา ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งที่อยู่ในชีวิตจริงของนักเรียนหรือเป็นสิ่งที่นักเรียนเคยเรียนรู้มาก่อนสอดคล้องกับไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2561) เสนอว่า นักเรียนทำความเข้าใจสถานการณ์ปัญหาต้องเกี่ยวข้องกับโลกจริงประสบการณ์จริงของนักเรียนเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น ขั้นที่ 2 ชั้นเรียนรู้ด้วย

ตนเองของนักเรียน เกิดการแสดงแทนโดยใช้สื่อทั้งรูปธรรมและการแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ของนักเรียนทุกแผนการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากในขั้นที่ 2 นั้นนักเรียนได้ลงมือแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีการจัดการกับปัญหาเพื่อที่จะอธิบายแนวคิดในการแก้ปัญหาของตนเองก่อนที่จะนำไปสู่สิ่งที่มีความเป็นนามธรรมทางคณิตศาสตร์ที่อยู่ในรูปแบบการดำเนินการทางคณิตศาสตร์ ในขั้นที่ 3 นักเรียนและครูมีโอกาสนในการอภิปรายร่วมกันทั้งชั้นเรียน ทำให้เกิดการอธิบายแนวคิดในการจัดการกับปัญหาที่มีการเรียนรู้ร่วมกันไปสู่แนวคิดที่มีความเป็นนามธรรมทางคณิตศาสตร์ที่อยู่ในรูปแบบแนวคิดที่เป็นดำเนินการทางคณิตศาสตร์ เมื่อนักเรียนได้แก้ปัญหาด้วยตนเองนอกจากจะตระหนักในแนวคิดของตนเองแล้ว ยังตระหนักถึงแนวคิดที่ได้ร่วมจากการอภิปรายทั้งชั้นเรียน และขั้นที่ 4 ขั้นสรุปเชื่อมโยงแนวคิดที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนของนักเรียน เกิดการแสดงแทนโลก คณิตศาสตร์ทุกแผนการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากในขั้นนี้เป็นขั้นตอนที่จะสรุปแนวคิดและวิธีการในการจัดการกับปัญหา ของนักเรียนไปสู่วัตถุประสงค์ของคาบเรียนนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2559) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้เริ่มต้นจากสถานการณ์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโลกจริงของนักเรียน แล้วนักเรียนจะค่อย ๆ ทำความเข้าใจแสดงออกผ่านสื่อทั้งรูปธรรม และเชื่อมโยงไปโลกที่เป็นคณิตศาสตร์ ผู้วิจัยพบว่า การสอนด้วยวิธีการแบบเปิด ทำให้เกิดการแสดงแทนที่หลากหลายในชั้นเรียน

การสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อทำการสรุป วิเคราะห์แสดงแทนทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน พบว่า กิจกรรมในชั้นเรียนที่ใช้วิธีการแบบเปิด เรื่องสมการ เน้นให้ผู้เรียนได้หาวิธีการหาคำตอบที่หลากหลาย ผ่านการแสดงแทนทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน สอดคล้องกับ Claude, J., (1987) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ในวิชาคณิตศาสตร์ต้องส่งเสริมการแสดงนักเรียนและต้องใช้ในการแสดงแทนที่หลากหลายจึงจะช่วยให้ นักเรียนสามารถแก้ปัญหาได้ นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนแนวคิด การใช้การแสดงแทนที่หลากหลายจะช่วยให้ นักเรียนเกิดความเข้าใจคณิตศาสตร์ได้อย่างลึกซึ้ง โดยอาศัยแนวคิดในการมองเห็นจากโลกจริง การแสดงแทนด้วยสื่อทั้งรูปธรรม มาสู่การแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2561) กล่าวว่า การเชื่อมโยงระหว่างคณิตศาสตร์นอกโรงเรียนกับคณิตศาสตร์ในโรงเรียน มีการปรับคณิตศาสตร์ในโรงเรียนสอดคล้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียนเพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับคณิตศาสตร์

ข้อเสนอแนะ

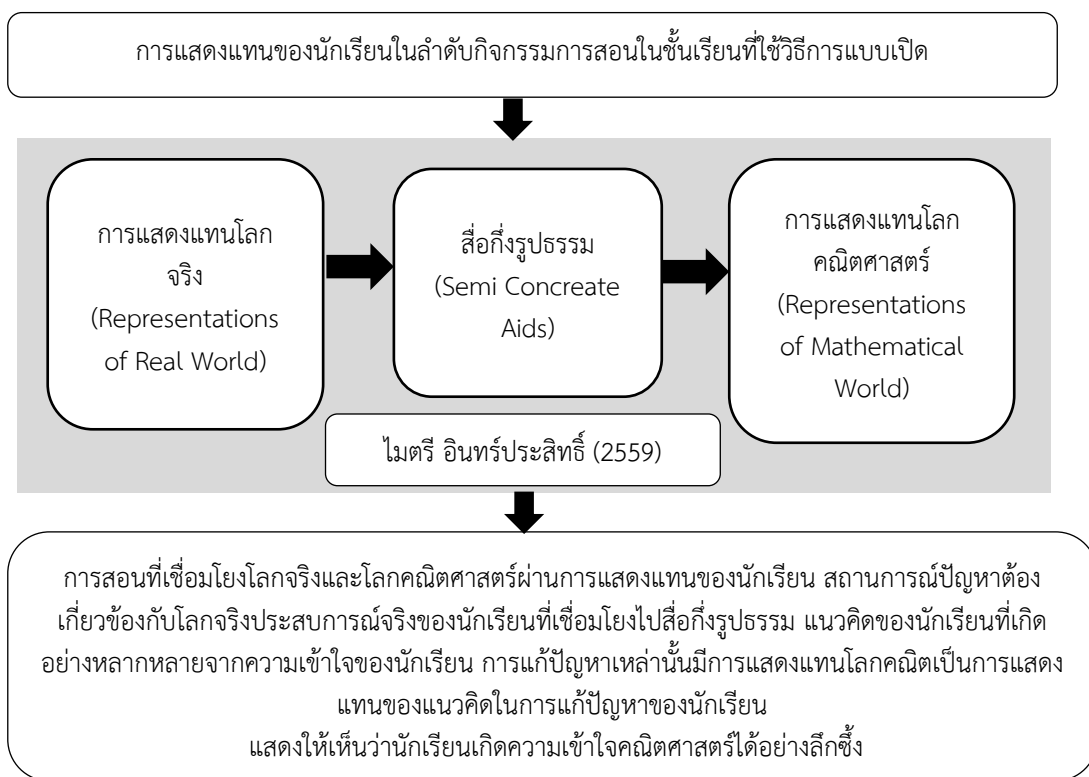
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

สำหรับครูที่สอนด้วยวิธีการแบบเปิด สามารถนำแนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นแนวคิดการแก้ปัญหาผ่านการแสดงแทนของนักเรียนในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ นำไปใช้เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเกิดแนวคิดที่หลากหลายในการแก้ปัญหา

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยนี้จะทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับการแสดงแทนของนักเรียนที่เกิดขึ้นผ่านลำดับกิจกรรมการสอน (Flow of Lesson) ซึ่งประกอบด้วยการแสดงแทนโลกจริง สื่อทั้งรูปธรรม และ

การแสดงแทนโลกคณิตศาสตร์ และเกิดประโยชน์ต่อชั้นเรียนคณิตศาสตร์ นำไปใช้เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเกิดแนวคิดที่หลากหลายในการแก้ปัญหา เป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมประสิทธิภาพทางการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ภาพที่ 3 การเชื่อมโยงโลกจริงและโลกคณิตศาสตร์ผ่านการแสดงผลของนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

- ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2557). กระบวนการแก้ปัญหาในคณิตศาสตร์ระดับโรงเรียน. ขอนแก่น: เพ็ญพรินตัง.
- ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2559). เอกสารประกอบการบรรยายในกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติ การสำหรับบุคลากรในโรงเรียน โครงการพัฒนาการคิดขั้นสูงทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยคณิตศาสตร์ศึกษา.
- ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2561). การสอนทักษะการคิดในศตวรรษที่ 21: การออกแบบลำดับการสอน (Flow of Lesson). กรุงเทพฯ: EDUCA 2019.
- ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2563). สถานการณ์ในการศึกษา ณ ปัจจุบัน และนวัตกรรมศึกษาชั้นเรียน และวิธีการแบบเปิด. ระยอง: สาขาวิชาคณิตศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น.

- รุ่ง แก้วแดง. (2559). *สภาวะการศึกษาไทยปี 2559/2560: แนวทางการปฏิรูปการศึกษาไทยเพื่อก้าวสู่ยุค Thailand 4.0*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- วิจารณ์ พานิช. (2556). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: ส.เจริญการพิมพ์.
- วิทยากร เชียงกุล. (2559). *รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2557/2558 จะปฏิรูปการศึกษาไทยให้ทันโลกในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์จำกัด.
- สถาพร พงษ์พิบูล. (2558). *เอกสารประกอบการฝึกอบรม “คุณภาพผู้เรียนเกิดจากกระบวนการเรียนรู้”*. สระแก้ว: คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว.
- Claude, J. (1987). *Problems of representation in the teaching and learning of mathematics*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Inprasitha, M. (2010). One feature of adaptive lesson study. In *Thailand: Designing learning unit. Proceeding of the 45th Korean National Meeting of Mathematics Education* (pp. 193-206). Gyeongju: Dongkook University.
- Isoda, M. (2007). Lesson Study in Teacher Education Programs: How Do Students Become Teacher That Implement Lesson Study. In M. Isoda, M. Stephens, Y. Ohara, & T. Miyakawa (Eds.), *Japanese Lesson Study in Mathematics: Its Impact, Diversity and Potential for Educational Improvement*. Singapore: World Scientific.
- Lesh, R. and Zawojewski, J.S. (2007). Problem Solving and Modeling. In: Lester, F., Ed., *Second Handbook of Research on Mathematics Teaching and Learning*. Greenwich, CT: Information Age Publishing.
- Lewis, C. (2000). Lesson study: The core of Japanese professional development. *Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association* (pp. 1-48). Washington: National Science Foundation.
- Tall, D. (2008). Using Japanese Lesson Study in Teaching Mathematics. *The Scottish Mathematical Council Journal*, 38, 45-50.

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล เขต 1

Development of Learning Achievement on Vegetable and Fruit Carving with Rose Pattern Using Video Media for Prathomsuksa 6 Students at Anubanmanang School, Satun Primary Educational Service Area Office 1

เอกนรินทร์ คงชุม¹ ธนาตล สมบูรณ์ วีระ วงศ์สรรค์ และณฐาพัชร วรพงศ์พัชร⁴
Eknarin Khongchum, Tanadol Somboon, Weera Wongsan and Ntapat Worapongpat

Received: August 10, 2022

Revised: September 16, 2022

Accepted: September 26, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล เขต 1 ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ร้อยละ 80 2) ศึกษาความก้าวหน้าทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล เขต 1 3) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเดียว มีการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย (1) บทเรียน (2) แผนการจัดการเรียนรู้ (3) สื่อวีดิทัศน์ (4) แบบประเมินทักษะ (5) แบบทดสอบ (6) แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง โดยรวมคิดเป็นร้อยละ 88.4 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 80 2)

¹⁻⁴ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี; Faculty of Education Bangkok Thonburi University
Corresponding author, e-mail: bannarot7@gmail.com, Tel. 064-6643163

ความก้าวหน้าทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 ที่เรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 75.31 และ 3) ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ พบว่า ความคิดเห็นโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยรวม 2.9 ± 0.29 อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

คำสำคัญ: การแกะสลักผักและผลไม้, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, ลายกุหลาบ, สื่อวีดิทัศน์

Abstract

The objectives of this research article were 1) to develop learning achievement on vegetable and fruit carving with rose pattern using video media of Prathomsuksa 6 students at Anubanmanang School, Satun Primary Educational Service Area Office 1 to meet the specified criteria, 80 percent; 2) to study the learning progress on vegetable and fruit carving with rose pattern using video media of Prathomsuksa 6 students at Anubanmanang School, Satun Primary Educational Service Area Office 1; 3) to study the opinions of Prathomsuksa 6 students on vegetable and fruit carving with rose pattern using video media. The research design was a quasi-experimental research by using a single sample. There were pre- and post-tests. The population used in the research were 50 Prathomsuksa 6 students at Anubanmanang school, Manang District, Satun Province in the second semester of the academic year 2021. The research tools consisted of (1) lessons, (2) lesson plans, (3) video media, (4) skill assessment form, (5) test and (6) questionnaire. Statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation. The results of the research were as follows: 1) learning achievements on vegetable and fruit carving with rose pattern by using video media of Prathomsuksa 6 students at Anubanmanang School, overall, was 88.4 percent, higher than the specified criteria of 80 percent; 2) learning progress of Prathomsuksa 6 students learning on vegetable and fruit carving with rose pattern using video media was 75.31%; and 3) the opinions of Prathomsuksa 6 students towards learning on vegetable and fruit carving with rose pattern found that the overall opinions had an average score of 2.9 ± 0.29 , in a very agreeable level.

Keywords: Vegetable and Fruit Carving, Learning Achievement, Rose Pattern, Video Media

สภาพเศรษฐกิจและสังคมของคนไทยในปัจจุบันมีการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองมากขึ้น ด้วยการน้อมนำแนวพระราชดำริเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเพื่อการดำรงชีวิตที่สมบูรณ์ตามแบบวิถีไทยโดยการนำภูมิปัญญาชาวบ้านท้องถิ่น มาปฏิบัติและเพื่อการลดต้นทุนค่าใช้จ่าย รวมถึงการสร้างอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ตลอดจนกลไกต่าง ๆ ที่สามารถทำให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ส่งเสริมและบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้ากับการศึกษาในสถานศึกษา สอดแทรกในการเรียนการสอน เพื่อเป็นการพัฒนาขยายโอกาสทางการศึกษาในช่วงวัยต่าง ๆ เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ พัฒนาคุณธรรม นำความรู้ ความสามารถ และทักษะต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้ค้นพบความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตนเอง ทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนมีความสามารถในการประกอบกิจการงาน และอาชีพตามควรแก่วัย

กลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาการงานอาชีพ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) การจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพนั้น ก็ได้มีกระบวนการเรียนการสอนทั้งในภาคทฤษฎีและในภาคปฏิบัติ เพื่อให้นักเรียนได้นำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพประกอบไปด้วย 2 สาระคือ 1) การดำรงชีวิตและครอบครัว 2) การอาชีพ ลักษณะเฉพาะกลุ่มสาระการงานอาชีพเป็นสาระการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการงานอาชีพ มีทักษะการทำงาน ทักษะการจัดการ มาใช้ในการทำงานเป็นหมู่คณะ มีนิสัยรักการทำงาน เห็นคุณค่าและมีเจตคติที่ดีต่องาน ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน ได้แก่ ความขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด และอดทน อันจะนำไปสู่การให้ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือตนเอง และพึ่งตนเองได้ตามพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ร่วมมือ และแข่งขันในระดับสากลในบริบทของสังคมไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) หลักสูตรโรงเรียนอนุบาลมะนัง พุทธศักราช 2564 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพในด้านความรู้ ทักษะสมรรถนะ คุณธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ให้สามารถใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต วิชา โครงงานฐานอาชีพ รายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ เพื่อพัฒนาทักษะในการคิด สืบค้นความรู้ใหม่จากแหล่งความรู้ และเกิดความคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลายตามความสนใจของกลุ่มผู้ดำเนินการตามโครงการ มีโอกาสพัฒนาทักษะและรูปแบบให้ก้าวหน้าขึ้นตามลำดับโดยมีครูคอยให้คำแนะนำ และช่วยเหลือ เมื่อเกิดปัญหาในขณะปฏิบัติงาน ทำให้เกิดการเรียนรู้มีความสุข ตลอดจนสามารถปรับพฤติกรรม ของนักเรียนให้เป็นที่ยอมรับ นำไปพัฒนาอาชีพ และวิถีชีวิตของตนเองและชุมชน ตลอดจนนำสมรรถนะไปใช้ในชีวิตประจำวัน การพัฒนาการเรียนการสอนจะสำเร็จและมีประสิทธิผลนั้น สื่อการสอนเป็นสิ่งสำคัญที่มีบทบาทในการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นตัวกลางที่ช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้สอน และผู้เรียนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจความหมายของเนื้อหาบทเรียนได้ตรงกับที่ผู้สอนต้องการทำให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้

ตามวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนวางไว้เป็นอย่างดี การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะให้ได้ผลดี อีกอย่างคือ การเรียนโดยเน้นให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ทำให้เข้าใจเรื่องได้เร็ว และยังทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจและใช้ทักษะชีวิตได้เป็นอย่างดี และช่วยส่งเสริมให้นักเรียนใช้สมองและทักษะการคิดเพื่อให้เข้าใจความหมายในเรื่องที่ศึกษา (กลยา ทองอ้วน, 2552)

แต่เนื่องด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 COVID-19 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564) ให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนส่งเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ผ่านรูปแบบ 5 On คือ On Air, On Hand, On Site, On Demand และ Online การจัดกระบวนการเรียนการสอนในปัจจุบันของโรงเรียนอนุบาลมะนัง เป็นไปในรูปแบบออนไลน์ (Online) ครูผู้สอนรายวิชา โครงการฐานอาชีพ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ เรื่อง สูตรอาหารของฉันทน์ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนบางส่วนมีปัญหาในการเข้าเรียนออนไลน์ และบางส่วนอินเทอร์เน็ตไม่เสถียร ทำให้การสอนในรายวิชาการปฏิบัติ จึงเป็นไปได้ยากลำบาก ในด้านการลงมือปฏิบัติทำให้นักเรียนขาดความสนใจ ไม่เข้าใจ และไม่มีความกระตือรือร้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนของครูผู้สอน จากปัญหาดังกล่าวครูผู้สอนจึงเลือกใช้สื่อวีดิทัศน์มาใช้ในการพัฒนานักเรียน เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว สื่อวีดิทัศน์เป็นสื่อในลักษณะที่นำเสนอเป็นภาพเคลื่อนไหวที่สร้างความต่อเนื่องของการกระทำของวัตถุจากเรื่องราวต่าง ๆ และสร้างความรู้สึกลึกซึ้งกับผู้ชม เป็นสื่อที่เข้าถึงง่าย มีความรวดเร็วในการนำเสนอเหตุการณ์อย่างทันทั่วทั้งที่ นอกจากนี้สื่อวีดิทัศน์ยังเป็นเรื่องของการสื่อสาร การถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่อวีดิทัศน์ไปยังกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนและครู เป็นจุดมุ่งหมายหลัก ขั้นตอนการผลิตสื่อวีดิทัศน์ นั้นเหมือนกับการผลิตรายการวีดิทัศน์ทั่วไป แต่จะแตกต่างกันที่รายละเอียด ของขั้นตอนการจัดทำ และการสื่อความหมายเพื่อการเรียนรู้ การสอนรายการวีดิทัศน์ ที่มีคุณภาพนั้นต้องสื่อความหมายหรือถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ได้ตามวัตถุประสงค์หลักที่ตั้งเอาไว้ Miller, J.W & Brennan, M. (1983) ได้กล่าวไว้ว่า การใช้สื่อวีดิทัศน์นั้นง่ายและสะดวกแต่สิ่งที่ได้เปรียบคือ นักเรียนได้ฟังทั้งเสียงและเห็นภาพประกอบด้วยพร้อมกันและยังได้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษาพูดและท่าทางอีกด้วย

การศึกษาในครั้งนี้ คือ การผลิตวีดิทัศน์ที่ใช้ในการแกะสลักผักและผลไม้ เพื่อเป็นต้นแบบในการนำไปใช้กับงานแกะสลักผักและผลไม้ในรูปแบบอื่น ๆ โดยการพัฒนาสื่อการสอนด้านทักษะการแกะสลักผ่านระบบออนไลน์ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ และศึกษาความคิดเห็นในเรื่องการแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบของนักเรียน เป็นแนวทางในการเพิ่มจำนวนผู้เชี่ยวชาญด้านการแกะสลักผักและผลไม้ อีกทั้งยังเป็นการสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่คู่กับคนไทยตลอดไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล เขต 1 ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ร้อยละ 80

2. เพื่อศึกษาความก้าวหน้าทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล เขต 1

3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อวีดิทัศน์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experiment) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเดียว มีการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง (One group, Pretest-posttest Design) ประกอบด้วย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 โรงเรียนอนุบาลมะนัง อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล จำนวน 1 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมด จำนวน 50 คน และการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากประชากรทั้งหมด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. สร้างบทเรียน ผู้วิจัยศึกษาหลักสูตรโรงเรียนอนุบาลมะนัง พุทธศักราช 2564 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) รายวิชา ใครงานฐานอาชีพ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ โครงสร้างเวลา คำอธิบายรายวิชา ออกแบบหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สูตรอาหารของฉันท แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ

2. สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องการแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ จำนวน 1 แผน 6 ชั่วโมง ความสอดคล้องเท่ากับ 1.00

3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ เป็นข้อสอบแบบปรนัย 4 ตัวเลือก 10 ข้อ ค่าความสอดคล้องเท่ากับ 0.94

4. แบบสอบถามความคิดเห็น ค่าความสอดคล้องเท่ากับ 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานดังนี้

1. ขออนุญาตจากทางมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ถึงโรงเรียนอนุบาลมะนัง อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ชี้แจงจุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การเรียนรู้

3. ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยแบบวัดความรู้ เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ ใช้เวลา 10 นาที

4. จัดกิจกรรมตามแผนจัดการเรียนรู้ที่เป็นแนวทางไว้จนจบกระบวนการ

5. ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้ ด้วยแบบวัดความรู้ เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ ใช้เวลา 10 นาที

6. นำข้อมูลที่ได้จากการทดสอบไปวิเคราะห์ตามวิธีการทางสถิติ เพื่อทดสอบสมมติฐานและสรุปผลการวิจัยเป็นลำดับถัดไป

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์เปรียบเทียบผลการเรียนเรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ เรื่องการแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อนวัตกรรม การทดสอบค่าที (t-test) แบบทางเดียว (One-tailed Test)

2. วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการเรียนเรื่องการแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อนวัตกรรม นำคะแนนที่ได้จากการประเมินความคิดเห็นของนักเรียนมาหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และร้อยละ

สรุปผลการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อนวัตกรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล เขต 1 ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ร้อยละ 80 พบว่า กลุ่มทดลองที่ได้รับการเรียนโดยใช้สื่อนวัตกรรม มีผลการเรียนโดยรวมคิดเป็นร้อยละ 88.4 มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 80

2. ความก้าวหน้าทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อนวัตกรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล เขต 1 พบว่า ความก้าวหน้าทางการเรียนโดยการใช้สื่อนวัตกรรม มีคะแนนเท่ากับ 0.75 (E.I) แสดงให้เห็นว่าสื่อนวัตกรรม สามารถพัฒนาความก้าวหน้าทางการเรียนได้ถึง 75.31 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อนวัตกรรม พบว่า ความคิดเห็นโดยรวมมีคะแนน ค่าเฉลี่ยรวม 2.9 ± 0.29 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 96.67 ของนักเรียนจำนวน 50 คน ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก โดยสื่อนวัตกรรมมีความเข้าใจง่าย เสียงชัดเจน ความยาวของเนื้อหาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นทักษะการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อนวัตกรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล เขต 1 สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล เขต 1 ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ร้อยละ 80 พบว่า ทักษะการปฏิบัติระหว่างเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อยู่ในเกณฑ์ร้อยละ 88.4 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ดี จะเห็นได้ว่านักเรียนสามารถปฏิบัติได้ดีเหมือนเรียนในห้องเรียนปกติ และสิ่งสำคัญที่สุดในกระบวนการจัดกิจกรรมหรือนอกเหนือกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา ทั้งในและนอกสถานที่ตามที่ตนเองสะดวก ยึดหลักการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงแคในห้องเรียนหรือสถานศึกษาเท่านั้น ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยได้สร้างบทเรียนโดยใช้สื่อวีดิทัศน์อย่างเป็นระบบ โดยใช้การศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างชุดการสอน วิเคราะห์จุดประสงค์ เนื้อหา หลักสูตร ซึ่งนำมาจัดทำกรออกแบบการสอนในรายวิชาโครงงานฐานอาชีพ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ หน่วยการเรียนรู้ สูตรอาหารของฉันทน์ เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ ตามแนวทางการสอนมีการลำดับเนื้อหาการเรียนจากง่ายไปสู่เนื้อหาที่ยาก โดยเน้นทักษะการปฏิบัติการแกะสลัก และการเรียนในรูปแบบออนไลน์ จึงมีแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรู้แบบสื่อวีดิทัศน์ ให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา โดยใช้หลักครูสามเส้า คือ ครู ผู้ปกครอง คนในชุมชน มีส่วนร่วมในการเรียนของนักเรียน นักเรียนสามารถศึกษาวิถีทัศน์ได้ตลอดเวลาโดยสามารถเปิดซ้ำในส่วนเนื้อหาที่ไม่เข้าใจ และสามารถให้ผู้ปกครองหรือบุคคลรอบข้างช่วยดูได้ เป็นการใช่วิธีการดูซ้ำ กระทำซ้ำ จนชำนาญ และกระบวนการจดจำรับรู้มากขึ้นจนสามารถลงมือปฏิบัติได้ และนำความรู้ ทักษะด้านการแกะสลักผักและผลไม้ไปใช้ในกระบวนการตกแต่งจานอาหารต่อไป อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของเศมวี ฤกษ์มงคล (2565) พบว่า คุณภาพของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ออนไลน์แบบห้องเรียนกลับด้านเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครูศาสตร์บัณฑิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช คุณภาพระดับดีมาก ($\bar{X}$ = 4.70, S.D. = 0.44) ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนแบบห้องเรียนกลับด้านมีค่าเท่ากับ 83.60 บทเรียนบนเครือข่ายสังคมออนไลน์มีค่าเท่ากับ 84.16 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนก่อนเรียนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ออนไลน์แบบห้องเรียนกลับด้านเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนของนักศึกษาครูศาสตร์บัณฑิตอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Miller, R. S. (1984) สรุปได้ว่าการใช้สื่อวีดิทัศน์เป็นสื่อที่มีประโยชน์มากต่อการพัฒนาการเรียนการสอนในปัจจุบัน โดยเฉพาะในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้สูงขึ้น เมื่อเทียบกับการสอนแบบปกติที่มีครูสอนโดยตรง และสามารถนำไปใช้ได้ในทุกระดับชั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเทคนิคของการผลิตที่มีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมตามความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ และสอดคล้องกับพัชนี มหาโพธิ์ (2565) พบว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานอาชีพเพื่อส่งเสริมความรู้เท่ากับ 85.10 และทักษะอาชีพมีประสิทธิภาพเท่ากับ 84.24 คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คะแนนเฉลี่ยร้อยละทักษะอาชีพของนักเรียนที่ได้เรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้โครงงานอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 84.30

และ ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานอาชีพ เรื่อง การประกอบธุรกิจของตนเอง โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด

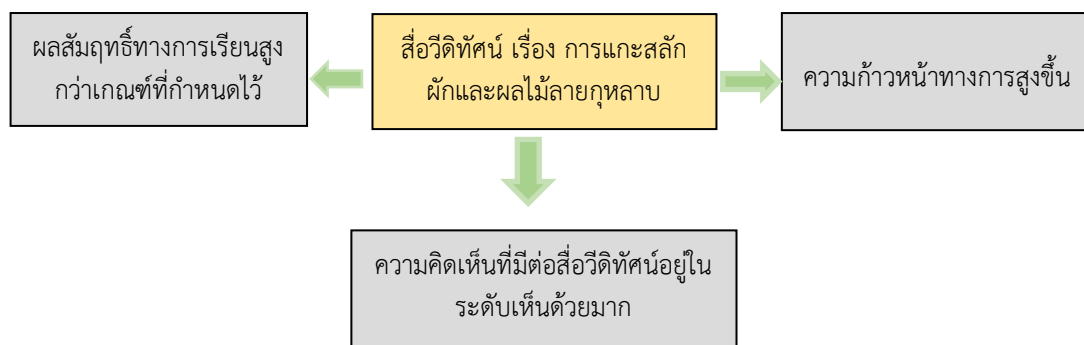
2. ความก้าวหน้าทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล เขต 1 พบว่า ค่าความก้าวหน้าทางการเรียน เรื่องการแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ มีคะแนนเท่ากับ 0.7531 (E.I) ซึ่งสูงกว่าสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เพราะ กิจกรรมการเรียนรู้ได้มีลำดับเนื้อหาขึ้นตอนที่ย่อยไปยากเน้นการปฏิบัติระหว่างการเรียน นักเรียนสามารถศึกษาจากสื่อวีดิทัศน์ได้ตลอดเวลาเมื่อสะดวกที่อยากจะเรียน ได้ฝึกฝน ฝึกซ้อม และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการตกแต่งจานอาหารต่อไป ในกระบวนการเรียนรู้ จะเน้นการปฏิบัติ การแกะสลัก โดยวิธีการต่าง ๆ ที่นักเรียนหรือผู้ปกครองก็สามารถเข้าใจได้ง่าย และการใช้ชุดการสอนประกอบไปด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดการสอนประกอบด้วย เนื้อหา ใบความรู้ แบบฝึกหัด สื่อวีดิทัศน์ ช่วยแรงจูงใจในการสอน มีเนื้อหาที่เข้าใจง่ายตามลำดับความยาว รวมทั้งรูปภาพประกอบเนื้อหาส่วนต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมกับการพัฒนาตามช่วงวัยของผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของพรรณิ คงเงิน (2560) พบว่า นักเรียนมีทักษะ และกระบวนการทางคณิตศาสตร์ ด้านการแก้ปัญหา การให้เหตุผล การสื่อสาร การสื่อความหมาย และการนำเสนอ การเชื่อมโยงความรู้ต่าง ๆ ทางคณิตศาสตร์ และการเชื่อมโยงคณิตศาสตร์กับศาสตร์อื่น ๆ และการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อยู่ในระดับดี นักเรียนมีความมุ่งมั่น ในการปฏิบัติงาน ใฝ่รู้ใฝ่เรียน และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องคู่อันดับและกราฟ และเรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียวอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง (คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 67.72 และ 73.61 ตามลำดับ) ซึ่งสูงกว่าผลการทดสอบความรู้ พื้นฐานทางการเรียน ที่อยู่ในเกณฑ์อ่อน และปานกลาง (คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 52.98 และ 66.32 ตามลำดับ) ประกิจ ไชยธาดา (2564) พบว่า นักศึกษาสามารถเข้าใจในแนวคิดโดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = -25.238$) นักศึกษาสามารถเข้าใจทฤษฎีและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น ดัชนีความก้าวหน้าน้อยกว่า 0.30 จำนวน 3 คน (ร้อยละ 6.82) มีการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีดัชนีความก้าวหน้าอยู่ในช่วง 0.30-0.49 จำนวน 18 คน (ร้อยละ 40.91) และมีนักศึกษาที่มีการพัฒนาอยู่ในระดับสูง คือ มีดัชนีความก้าวหน้ามากกว่า 0.50 จำนวน 23 คน (ร้อยละ 52.27) การวิเคราะห์ความก้าวหน้าทางการเรียนพบว่ามีพัฒนาการทางการเรียนที่เพิ่มขึ้นจริง ร้อยละ 34.62 และมีดัชนีความก้าวหน้าของนักศึกษาทั้งหมดเท่ากับ 0.51 จัดอยู่ในระดับสูง นักศึกษามีพฤติกรรมการทำงานร่วมกันโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมากที่ระดับคะแนน 4.51 ± 0.53 ทักษะที่ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด คือ สมาชิกในกลุ่มเรียนรู้ที่จะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.73 ± 0.45 และปัสดา ดาวเรือง (2564) พบว่า กลุ่มผู้เรียนที่เลือกรูปแบบของสื่อการเรียนตามที่ระบบแนะนำ (Follow) จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 61.54 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยร้อยละ 76.12 ความก้าวหน้าทางการเรียนเฉลี่ยร้อยละ 44.38 ความสำเร็จทางการเรียนเฉลี่ยร้อยละ 73.72 กลุ่มผู้เรียนที่กึ่งเลือกรูปแบบของสื่อการเรียนตามที่ระบบแนะนำ (Semi Follow) จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 28.85 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยร้อยละ 67

.62 ความก้าวหน้าทางการเรียนร้อยละ 34.00 และกลุ่มที่ไม่เลือกรูปแบบการเรียนตามทีระบบแนะนำ (Not Follow) จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 9.61 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยร้อยละ 60.57 มีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าทางการเรียนร้อยละ 13.71

3. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ พบว่า ความคิดเห็นโดยรวมมีคะแนน ค่าเฉลี่ยรวม 2.9 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 96.67 ระดับความคิดเห็น คือ เห็นด้วยมาก ทั้งนี้เพราะสื่อวีดิทัศน์มีความเข้าใจง่าย เสียงชัดเจน ความยาวของเนื้อหาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นทักษะการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ส่งผลให้นักเรียนมีความสนุกกับรูปแบบกิจกรรมที่ได้เรียนรู้ สื่อวีดิทัศน์ดึงดูดความสนใจของผู้เรียน สร้างแรงจูงใจในการทำงาน สะดวกต่อการเรียนรู้ และสามารถทบทวนได้ตลอดเวลาตามความสนใจของผู้เรียน ซึ่งการออกแบบสื่อวีดิทัศน์ในครั้งนี้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ สามารถใช้ประกอบการเรียนได้ทุกรูปแบบ On Site, Online, On Demand และ On Hand ช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจในบทเรียนนี้มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของธนพรรณ คงชนะ (2564) พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยรังสิต จำนวน 3 คณะ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมประชาธิปไตยในมหาวิทยาลัยรังสิตในระดับมาก จากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ตัวแปรทางด้านเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมประชาธิปไตยในมหาวิทยาลัยรังสิตที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่ตัวแปรทางด้าน รายได้ต่อเดือน คณะและระดับชั้นปีศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมประชาธิปไตยในมหาวิทยาลัยรังสิตไม่แตกต่างกัน และพบว่า ค่านิยมพื้นฐานของประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการส่งเสริมประชาธิปไตยในมหาวิทยาลัยรังสิต ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีทัศนคติเชิงบวกต่อวิสัยทัศน์นานาชาติมีความเชื่อมั่นความเป็นนานาชาติขององค์กรและประสิทธิภาพการสื่อสารภาษาอังกฤษของสายวิชาการเห็นด้วยกับการใช้ภาษาอังกฤษและการพัฒนาสู่ความเป็นนานาชาติ โดยคะแนนรวมของแบบสอบถามอยู่ระดับปานกลางถึงมาก คะแนนเฉลี่ย (Mean+S.D.) ส่วนเบี่ยงเบนจากมากที่สุด (3.83+0.42) เรื่องความเป็นนานาชาติของคณะเวชศาสตร์เขตร้อนและน้อยสุด (2.95+0.91) เรื่อง ความมั่นใจทักษะภาษาอังกฤษของตนเองบุคลากรส่วนใหญ่ยินดีที่จะสอบวัดความรู้ภาษาอังกฤษ (76%) และสนใจพัฒนาภาษาอังกฤษ โดยเลือกการร่วมการฝึกอบรมร้อยละ 46.4, สันทนาการเป็นภาษาอังกฤษร้อยละ 23.6 และทุนศึกษา/ดูงานร้อยละ 30 การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าบุคลากรทุกระดับเห็นด้วยกับวิสัยทัศน์และการธำรงความเป็นนานาชาติขององค์กร และพร้อมใจที่จะพัฒนาภาษาอังกฤษ และนันทนาการ นามคันธ์ (2562) พบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการรับประทานอาหารตามสั่งในศูนย์อาหารทำให้ดูดีมีระดับมีรสนิยมมากกว่าการรับประทานอาหารตามสั่งทั่วไป โดยจะให้ความสำคัญกับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านการส่งเสริมการตลาดมากที่สุด รองลงมา คือด้านกระบวนการ โดยผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ความคิดเห็นที่มีต่อการบริการร้านอาหารตามสั่งและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดร้านอาหารตามสั่งในศูนย์อาหารของผู้บริโภค มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจใช้บริการร้านอาหารตามสั่งในศูนย์อาหาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล เขต 1 ได้องค์ความรู้ใหม่ คือ 1) กลุ่มทดลองที่ได้รับการเรียนโดยใช้สื่อวีดิทัศน์ มีผลการเรียนโดยรวมคิดเป็นร้อยละ 88.4 มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 80 2) ความก้าวหน้าทางการเรียนโดยการใช้สื่อวีดิทัศน์ มีคะแนนเท่ากับ 0.75 (E.I) แสดงให้เห็นว่าสื่อวีดิทัศน์ สามารถพัฒนาความก้าวหน้าทางการเรียนได้ถึง 75.31 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนเรื่องการแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ ความคิดเห็นโดยรวมมีคะแนน ค่าเฉลี่ยรวม 2.9 ± 0.29 คะแนน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลมะนัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล เขต 1 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ร้อยละ 80 ดังนั้น จึงสามารถนำบทเรียนที่ใช้สื่อวีดิทัศน์ไปใช้เป็นสื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้

2. สื่อวีดิทัศน์มีผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ สูงกว่าการเรียนแบบปกติ การเรียนแบบใช้สื่อวีดิทัศน์ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ดีกว่าเดิม แก้ไขปัญหานักเรียนไม่กล้าถามครูหากสงสัยในส่วนที่ไม่เข้าใจ สามารถดูซ้ำได้ในจุดที่ไม่เข้าใจ ดังนั้น เขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหาร คณะครูที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนส่งเสริมให้

มีการนำบทเรียนแบบสื่อวีดิทัศน์ไปใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพมากขึ้น

3. สื่อวีดิทัศน์มีผลทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนพัฒนาได้คุณภาพอยู่ในระดับดี ดังนั้น หน่วยงานทางการศึกษา ควรส่งเสริมสนับสนุนสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น อินเทอร์เน็ต เครื่องคอมพิวเตอร์ งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ คณะครูและบุคลากร ผู้มีความรู้ความสามารถเพื่อร่วมพัฒนาและสร้างสื่อวีดิทัศน์ให้หลากหลาย พัฒนาคุณภาพศึกษาให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อวีดิทัศน์ วิชา โครงงานฐานอาชีพ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 5 เพิ่มเติม เพื่อให้ได้องค์รวมของบทเรียนแบบสื่อวีดิทัศน์

2. การจัดการเรียนรู้ในเรื่องการแกะสลักผักและผลไม้ มีเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ค่อนข้างยากซับซ้อนนั้น ครูผู้สอนควรวางแผนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และนำเสนอหรือเทคนิคต่าง ๆ นำมาใช้ควบคู่กับกระบวนการเรียนรู้ด้วยชุดการสอน รวมถึงการใช้วิธีการเสริมแรงเข้ามาช่วยในกระบวนการเรียนรู้

3. ควรมีการศึกษาถึงการออกแบบและวิธีการสร้างบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์บนเครือข่ายเพื่อเป็นพื้นฐานในการออกแบบบทเรียน

เอกสารอ้างอิง

- เศณี ฤกษ์มงคล. (2565). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ออนไลน์แบบห้องเรียนกลับด้านเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครุศาสตรบัณฑิต. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*, 9(4), 80-92.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *แนวทางการจัดการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- กัลยา ทองอ้วน. (2552). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนแบบโครงงาน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธนพรรณ คงชนะ. (2564). ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการส่งเสริมประชาธิปไตยในมหาวิทยาลัยรังสิต. *วารสารการวัดผลการศึกษา*, 38(104), 63-70.

- นฤนาท นามคันที. (2564). *ความคิดเห็นของผู้บริโภค และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มี ความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจใช้บริการร้านอาหารตามสั่งในศูนย์อาหารของผู้บริโภคใน กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต). คณะนิเทศศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี*
- ปัสสุดา ดาวเรือง. (2564). ผลของการเรียนด้วยระบบการเรียนรู้แบบปรับเหมาะตามรูปแบบการ เรียนรู้ VARK เพื่อเสริมสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ วิทยา เขตปราชญ์บุรี. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 27(2), 117-191
- ประกิต ไชยธาดา. (2564). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหัวข้ออุณหพลศาสตร์เคมีและจลนพล ศาสตร์เคมีในรายวิชาเคมี 2 โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือและสรุป เนื้อหาบทเรียนโดยใช้แผนผังความคิด. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขล านครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*, 32(2), 12-24
- พรรณี คงเงิน. (2560). การพัฒนาทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลตาคี (ขุนตาคีคณะกิจ) จังหวัดนครสวรรค์ ที่ได้รับ การจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านและเทคนิคการประเมินความก้าวหน้าทางการ เรียน. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 18(1), 42-54.
- พัชนี มหาโพธิ์. (2565). การพัฒนาการเรียนรู้แบบโครงงานอาชีพเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และทักษะอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี 6. *วารสารวิจัยและพัฒนาสห วิทยาการ*, 4(3), 23-35.
- Miller, J.W & Brennan, M. (1983). Using an English Language Teaching Videotape in the Classroom. *English Language Teaching Forum*, 3(3), 32-35.
- Miller, R. S. (1984). *The Effectiveness of Video Technology in Safety Training at an Industrial Site. (LSU Historical Dissertations and Theses). Agricultural & Mechanical College: Louisiana State University.*

การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

Reducing Social Inequality Among Hmong Ethnic Groups in Chiang Kham District, Phayao Province

สมยศ ปัญญามาก¹

Somyot Panyamak

Received: August 19, 2022

Revised: September 07, 2022

Accepted: September 21, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม 2) ศึกษามูลเหตุที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และ 3) นำเสนอแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 คน วิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา สรุปตามวัตถุประสงค์ และนำข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ มีสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ลดลง เนื่องจากในปัจจุบันหน่วยงานต่าง ๆ หลายภาคส่วนเล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาจึงบูรณาการความร่วมมือเพื่อจัดโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเป็นการช่วยเหลือ และส่งเสริมให้กลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง 2) มูลเหตุที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เกิดจากมูลเหตุ 8 ด้าน ได้แก่ รายได้ การถือครองทรัพย์สิน การเข้าถึงบริการทางสังคม และโครงสร้างพื้นฐานการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมโดยอำนาจรัฐ การแก้ไขปัญหาความยากจน และสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสังคม และคุณภาพชีวิต เพศ และการแสดงความคิดเห็น และ 3) แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ ควรสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการประกอบอาชีพ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ สร้างโอกาสในการมีที่ดินทำกินให้กับเกษตรกรที่และมีความชัดเจนในเรื่องสิทธิในที่ดินเพื่อยุ่อาศัยทำกิน ส่งเสริมการพัฒนา

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา; Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus

Corresponding author, e-mail: somyot_pan@hotmail.co.th, Tel. 089-9989987

อาชีพเสริมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับขีดความสามารถและศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การลดความเหลื่อมล้ำ, กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง, ความเหลื่อมล้ำทางสังคม

Abstract

The purposes of this research article were 1) to analyze the problems of social inequality; 2) to study the causes of social inequality; and 3) to propose ways to reduce social inequality of the Hmong ethnic group in Chiang Kham District, Phayao Province. This was a qualitative research by interviewing 25 key informants. Data were analyzed according to content by summarizing based on objectives and taking data from document analysis together with the information obtained from the in-depth interview. The results of the research were as follows: 1) the problem condition of social inequality of the Hmong ethnic group in Chiang Kham District had a problem condition of reducing inequality. At present, because various agencies in many sectors recognize the importance of the problems, therefore they integrated cooperation to organize various projects and activities that will help and encourage the Hmong ethnic group in the area to develop a better quality of life continuously; 2) the cause of social inequality of the Hmong ethnic group was caused by 8 causes including income, property holdings, access to social services and infrastructure, unfair treatment by state powers, poverty alleviation and community strengthening, participation in social development and quality of life, gender, and commenting; and 3) in terms of guidelines for reducing social inequality of the Hmong ethnic group in Chiang Kham District, cooperation should be created between local government organizations and community leaders to develop the ability to pursue a career, access to information on occupational development for the Hmong ethnic group in the area, creating opportunities for farmers to have land for farming and having clarity on land rights for living and making a living, promoting the development of additional occupations to solve poverty problems and supporting the integration of occupational groups that were consistent with the capabilities and potential of the Hmong ethnic group in the area to drive continuous development work.

Keywords: Reducing Inequality, Hmong Ethnic Group, Social Inequality

บทนำ

“ความเหลื่อมล้ำ” (Inequality) ปรากฏการณ์ที่สะท้อนถึงปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคมไทย เนื่องจากเป็นสาเหตุ หรือต้นตอของปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในหลากหลายมิติ ซึ่งความไม่เท่าเทียมกันปรากฏในทุก ๆ เรื่อง ทุก ๆ พื้นที่ ทุก ๆ ภาคส่วน และทุก ๆ เวลา ดังนั้นจึงเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่อาจจะขจัดให้หมดสิ้นไปได้ ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมาอย่างยาวนาน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการผลิตซ้ำที่เกิดขึ้นจากหลายปัจจัยร่วมกันโดยเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยมีกลุ่มคนเปราะบาง คนชายขอบ ที่ยังคงเป็นตัวแสดงหลักที่รับบทเป็นผู้ที่ถูกเลือกปฏิบัติ ถูกกีดกัน และถูกตีตราอยู่เสมอไป ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ใด ๆ ก็ตาม ภาพสถานการณ์ในปัจจุบัน เราจะเห็นความเหลื่อมล้ำได้ชัดเจนตั้งแต่การเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ที่อุบัติขึ้นทั่วโลกอย่างกว้างขวาง และรวดเร็ว ซึ่งรวมถึงประเทศไทยที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ ทำให้สังคมในทุกภาคส่วนได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในคราวนี้จึงเป็นอีกสถานการณ์หนึ่งที่ทำให้เราได้เห็นความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมอีกครั้ง และดูเหมือนระลอกนี้จะมียุคเวลาที่ยาวนานสร้างความสาหัสให้กับผู้คนเป็นจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิ่งตามมาคือ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน และอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งกันเองระหว่างคนในสังคมเดียวกัน ทั้งทางตรงและทางอ้อม (คันธรส แสนวงศ์และคณะ , 2555)

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประเทศไทยที่นับวันจะทวีความรุนแรงและส่งผลกระทบและก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมในปัจจุบันในทุกภาคส่วนของสังคมทั้งทางตรง และทางอ้อมเนื่องจากการกระจุกตัวของความร่ำรวยอยู่ในกลุ่มคนจำนวนน้อยโดยเฉพาะในกลุ่มที่ร่ำรวยที่สุด หรือมีฐานะทางเศรษฐกิจดีเนื่องจากโครงสร้างเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์นายทุนมากกว่าเจ้าของแรงงาน การกระจายบริการพื้นฐานของรัฐมีความเหลื่อมล้ำทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพอันเป็นผลจากการพัฒนาที่กระจุกตัวอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลรวมทั้งเมืองใหญ่ การบริหารจัดการโครงสร้างภาษียังไม่เป็นธรรมจึงไม่ช่วยสนับสนุนการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาได้อย่างทั่วถึง ปัญหาระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินซึ่งมีความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินที่ส่วนใหญ่อยู่ในมือของนายทุนเพียงไม่กี่คน ปัญหากรรมสิทธิ์รวมไปถึงความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับภาครัฐ เพราะคนจนยังไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึง การบริหารราชการแผ่นดินที่ขาดประสิทธิภาพ และความโปร่งใสในการดำเนินนโยบายสาธารณะ การจัดบริการสาธารณะเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ยังขาดประสิทธิภาพประสิทธิผลรวมไปถึงสถานการณ์ทางการเมืองที่ยังไม่เป็นประชาธิปไตย และสถานะเศรษฐกิจที่ตกต่ำทั้งในและต่างประเทศ มีการย้ายฐานการผลิต และปิดกิจการเนื่องจากนักลงทุนในต่างประเทศไม่เชื่อมั่นในการลงทุนยิ่งเสมือนเป็นการเติมปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประเทศไทยให้หนักขึ้น แม้รัฐบาลปัจจุบันจะมีนโยบาย และประกาศให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นวาระแห่งชาติที่ต้องทำการปฏิรูปเพื่อแก้ไขปัญหาให้เร็วที่สุดแต่ในทางปฏิบัติกลับทำได้น้อยมากเนื่องจากข้อจำกัดหลายประการ

แม้ว่าในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ภาครัฐจะได้กำหนดนโยบาย และมาตรการในการพยายามบรรเทาและแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในกลุ่มชาติพันธุ์ ด้วยการออกนโยบายมาตรการ และโครงการต่าง ๆ เช่น การพัฒนาส่งเสริมการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ การส่งเสริมบริการสุขภาพ ด้วยการกระจายโอกาสการเข้าถึงกองทุนสำหรับผู้มีปัญหาสถานะ และสิทธิของบุคคล เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวยังคงมีอยู่ ปัจจัยสำคัญเกิดจากการดำเนินการที่ขาดความชัดเจน และต่อเนื่อง โดยเฉพาะการพิจารณากฎหมายที่สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งนับว่าเป็นสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในกลุ่มผู้ที่มีปัญหาสถานะ และกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งช่องว่างของการดำเนินนโยบายที่สำคัญ คือ การสร้างความเท่าเทียมด้านสิทธิมนุษยชน การดำเนินการเชิงรุกในการพัฒนาศักยภาพ และการขยายโอกาสทางการศึกษา โอกาส ความเสมอภาคในการเข้าถึงหลักประกันด้านสิทธิมนุษยชน การเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจที่ยังไม่ตรงกับบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ (สถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเอเชีย, 2556) ดังนั้น หากสังคมเปิดโอกาสให้กับบุคคลทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม และเสมอภาคกัน ย่อมลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้ สอดคล้องตามเจตนารมณ์ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 27 เรื่องความเสมอภาคของบุคคลบัญญัติไว้ว่าบุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชาย และหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกาย หรือสุขภาพสถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใดจะกระทำมิได้ (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับทิศทางการตามแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ที่กำหนดกรอบการพัฒนาให้ประเทศมีขีดความสามารถในการแข่งขัน มีรายได้สูงอยู่ในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว คนไทยมีความสุข อยู่ดีกินดีสังคมมีความมั่นคงเสมอภาคและเป็นธรรม โดยมุ่งเน้นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยคือ ยุทธศาสตร์ที่ (4) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนให้เป็นศูนย์กลางโดยเน้นการพัฒนาคนในทุกช่วงวัย การมีส่วนร่วมของทุกคน และการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำระหว่างประชาชนกลุ่มต่าง ๆ

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมมักเกิดขึ้นในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ดังเช่นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีสาเหตุหลักเกิดจากลักษณะการตั้งถิ่น ส่วนใหญ่อยู่กระจัดกระจาย ห่างไกล และทุรกันดาร พื้นที่การเกษตรมีน้อย และมีข้อจำกัดในการใช้พื้นที่ ขาดบริการ และปัจจัยการผลิตภาคเกษตร และบริการสังคมพื้นฐานที่จำเป็นยังกระจายไม่ทั่วถึง สิ่งสำคัญกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวยังขาดกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งในด้านการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การปกครอง และขาดความสำนึกในการเป็นพลเมืองไทยส่งผลให้ประชากรของกลุ่มชาติพันธุ์ยังด้อยโอกาสในการ

เข้าถึงบริการพื้นฐานต่าง ๆ ทำให้มีสภาพยากจน และคุณภาพชีวิตต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน (สำนักงานกิจการชาติพันธุ์, 2557)

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าจำเป็นต้องศึกษาสภาพความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนายุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง โดยการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในเขตพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เพื่อใช้เป็นต้นแบบในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในเขตพื้นที่อย่างแท้จริง และสอดคล้องกับสภาพบริบททางสังคมของชุมชนชาติพันธุ์ องค์ความรู้ที่ได้ในการศึกษาในครั้งนี้ สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
2. เพื่อศึกษามูลเหตุที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยที่เน้นการหารายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิด จิตใจ และอารมณ์ของบุคคลที่ถูกศึกษาเพื่อที่จะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องนั้น ๆ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 5 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 25 คน ประกอบด้วย 1) ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จำนวน 8 คน 2) กำนัน และผู้ใหญ่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ตำบลร่มเย็น อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จำนวน 5 คน 3) ข้าราชการในพื้นที่อำเภอเชียงคำ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางสังคมในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จำนวน 5 คน 4) เจ้าหน้าที่ และบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางสังคมในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จำนวน 4 คน และ 5) นักรัฐศาสตร์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางสังคม จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) เพื่อสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยมีการออกแบบโครงสร้างของข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในการกระบวนการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบชี้นำ (Guided Interview) อันเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามที่มีความชัดเจนตายตัว โดยเป็นแต่เพียง

การกำหนดแนวข้อคำถามแบบเปิดกว้าง หรือเป็นการใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิธีการวิจัยที่มีผลทำให้ข้อคำถามมีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง โดยเทคนิคของการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนั้น เป็นเทคนิค และกระบวนการวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการนำมาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ส่วนบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่เป็นผู้ที่มีความรู้ และความชำนาญ หรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา โดยกระบวนการวิธีการวิจัยในลักษณะเช่นนี้ จะเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้ และความชำนาญ หรือมีความเชี่ยวชาญสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างหลากหลายในทุกแง่มุม โดยผู้วิจัย หรือผู้สัมภาษณ์สามารถที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ และสามารถที่จะสอบถาม ติดตาม และซักไซ้ไล่เรียงข้อมูลข้อเท็จจริง หรือรายละเอียดปลีกย่อยที่สำคัญ และมีความน่าสนใจในแต่ละประเด็นของคำตอบจากผู้ตอบคำถามในการวิจัย หรือผู้ให้สัมภาษณ์อันทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความหลากหลายในมิติต่าง ๆ และข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติที่มีความหลากหลายในมิติต่าง ๆ ที่มีทั้งมิติของความลึก และมิติของความกว้างในเรื่องที่ดำเนินกระบวนการวิธีการวิจัยนี้

การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งแบบสัมภาษณ์ลักษณะนี้เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เคร่งครัดในการตั้งคำถาม แต่ผู้วิจัยมีการตั้งคำถามหลักเอาไว้ ในการสัมภาษณ์ไม่เรียงคำถาม หรือในบางครั้งก็ถามนอกเหนือจากคำถามที่ได้ตั้งไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ระหว่างการสัมภาษณ์ แต่ก็จะไม่เกินขอบเขตความต้องการในการวิจัย โดยแบบสัมภาษณ์นี้ผู้วิจัยได้จากการทบทวนวรรณกรรม และการลงพื้นที่กรณีศึกษาในครั้งแรกแล้วนำมาประมวลเพื่อตั้งเป็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ โดยแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นจะมีความแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม และตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การบันทึกเสียง การบันทึกเสียงสัมภาษณ์ หรือเสียงสนทนา ผู้วิจัยใช้วิธีการบันทึกเสียง เพื่อเป็นการช่วยความจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือการสนทนากลุ่ม ทั้งนี้คณะผู้วิจัยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนเสมอ

การบันทึกภาพ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการถ่ายภาพ เพื่อนำมาสะท้อน/เตือนความจำ เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถระลึกถึงบริบท/บรรยากาศที่เกิดขึ้นโดยการสังเกต และระหว่างการสัมภาษณ์ หรือสนทนากลุ่ม หากมีการนำภาพถ่ายต่าง ๆ ไปใช้ในการยืนยัน หรือใด ๆ ก็ตาม คณะผู้วิจัยขออนุญาตผู้ที่อยู่ในภาพก่อนเสมอ

การจดบันทึกภาคสนาม (Field Note) โดยคณะผู้วิจัยทำการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตเห็น คำให้สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม ในช่วงแรกทำการจดบันทึกอย่างย่อก่อน แล้วจึงนำมาขยายความทันทีหลังการสัมภาษณ์หรือสนทนากลุ่ม ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บรักษาสมุดบันทึกไว้เป็นอย่างดี

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษา และบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่

ทำการศึกษาตรวจสอบ และรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วง หรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้น และข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา และการนำเสนอภาพกิจกรรม เพื่อให้ได้ผลเป็นเชิงประจักษ์ และนำผลไปใช้ประโยชน์ได้จริงในวงกว้าง โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์สรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ด้านปัญหาส่วนบุคคลโดยรวมแล้วมีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งเกิดจากปัญหาส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ภาษာ วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในพื้นที่อำเภอเชียงคำ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในอำเภอเชียงคำเกิดความรู้สึกว่าตนเองยังไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมมากพอที่จะทำให้ตนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเต็มตัว แม้ว่าสภาพพื้นที่ที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในพื้นที่อำเภอเชียงคำจะมีการพัฒนาไปอย่างมาก แล้วก็ตาม แต่กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ยังยึดถือหลักจารีตประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมอยู่ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่เป็นเพศหญิง ที่ยังคงมีปัญหาเรื่องของความเหลื่อมล้ำ ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะไม่กล้าที่ออกไปพบปะ หรือกับบุคคลภายนอก เนื่องจากว่ากลุ่มคนเหล่านี้บางคนยังใช้ภาษาม้งในการสื่อสาร ทำให้สื่อสารกับบุคคลภายนอกได้เข้าใจกันยากขึ้น ด้านโอกาสทางสังคม พบว่า ข้อจำกัดของการเข้าถึงบริการทางสังคมในการให้บริการประชาชนนั้น ยังไม่สามารถเข้าถึงได้อย่างทั่วถึง สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากปัจจัยด้านปัจเจกบุคคล กล่าวคือ กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง บางรายไม่ได้เรียนหนังสือ การสื่อสาร และเขียนภาษาไทยไม่ได้ และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากปัจจัยด้านระบบการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ยากต่อการเข้าถึง เช่น การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีค่าใช้จ่ายสูง การดำเนินคดีใช้เวลายาวนานทำให้ต้นทุนสูง รวมทั้งการเน้นแบบแผน ขั้นตอนปฏิบัติของทางราชการโดยเคร่งครัด ต้องมีเอกสารหลักฐานครบถ้วน การใช้ภาษาที่ยากต่อการเข้าใจ การผูกขาดอำนาจไว้ที่รัฐโดยไม่กระจายสู่ชุมชน เป็นต้น และด้านนโยบายของรัฐที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำ พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในพื้นที่อำเภอเชียงคำ โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำในด้านรายได้ หรือการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม สิ่งที่ปรากฏเห็นเด่นชัด คือ รายได้ในภาคครัวเรือนของประชาชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ส่วนรายได้เสริมอื่น ๆ แทบจะไม่มี สาเหตุสำคัญของการเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำดังกล่าว เกิดจากลักษณะของการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ที่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ห่างไกล และทุรกันดาร โครงสร้าง และกลไกในการบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ขาดประสิทธิภาพ ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำในด้านโอกาสของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในพื้นที่อำเภอเชียงคำ การขาดกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง ข้อจำกัดของการเข้าถึง

บริการทางสังคมในด้านกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ที่ยังไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึง และข้อจำกัดของวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่มีอัตลักษณ์แตกต่างกัน

2. มูลเหตุที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า 2.1 ด้านรายได้ เกิดจากการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้ครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในพื้นที่อำเภอเชียงคำ ประสบกับสภาพปัญหาความยากจน ส่งผลกระทบที่รุนแรงต่อการดำเนินชีวิตอย่างปกติของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ 2.2 ด้านการถือครองทรัพย์สิน เกิดจากการขาดสิทธิครอบครองที่ดินเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต เนื่องจากแหล่งพื้นที่อาศัย และพื้นที่ทำกินของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในอำเภอเชียงคำ ส่วนมากอยู่ในเขตพื้นที่ป่าทำให้ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิได้ แต่สามารถเพาะปลูกพืชทางการเกษตรได้ในพื้นที่ที่ภาครัฐกำหนดให้เท่านั้น ไม่สามารถขยายพื้นที่เพาะปลูกได้ 2.3 ด้านการเข้าถึงบริการทางสังคม และโครงสร้างพื้นฐาน เกิดจากการบริการ และโครงสร้างสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน โครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษา การให้บริการทางด้านสวัสดิการสังคม การบริการ และโครงสร้างพื้นฐานทางกระบวนการยุติธรรม 2.4 ด้านการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมโดยอำนาจรัฐ การปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมโดยอำนาจรัฐนั้น ถือได้ว่าอยู่ในระดับที่น้อย ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ในพื้นที่มีการส่งเสริม และพัฒนาเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีคุณภาพ โดยเฉพาะมีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมทางอาชีพอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีระบบบริหารราชการที่เข้มแข็ง มีระบบถ่วงดุลอำนาจ และการตรวจสอบที่เข้มงวด เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐส่วนใหญ่มีจิตสำนึกที่ดีในการปฏิบัติงานยึดมั่นในคุณธรรม และความโปร่งใส โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ หรือสองมาตรฐาน การปฏิบัติไม่มีข้อจำกัดในด้านเชื้อชาติ หรือสถานะบุคคลทางกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องแต่อย่างใด 2.5 ด้านการแก้ไขปัญหาความยากจน และสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน เกิดจากการขาดโอกาสการมีงานทำ การฝึกอาชีพ ตลอดจนการเข้าถึงโครงการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาความยากจน และแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบ 2.6 ด้านการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสังคม และคุณภาพชีวิต เกิดจากการขาดโอกาสการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาสังคม และคุณภาพชีวิต เช่น ขาดโอกาสในการเข้าร่วมรับฟังการประชุมชี้แจงเกี่ยวกับปัญหาของชุมชน ตลอดจนขาดโอกาสในการเข้ามีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินกิจกรรม และการติดตามประเมินผล 2.7 ด้านเพศ เกิดจากการขาดโอกาสที่เท่าเทียมกับเพศชายในการได้รับการถ่ายทอดทักษะอาชีพ การหารายได้เสริม นอกจากการทำเกษตร การวางแผนเพื่อประกอบธุรกิจ และการค้าขาย การมีบทบาทด้านการเมืองท้องถิ่น ตลอดจนการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำเป็นได้แค่เพียงแรงงานที่สำคัญในครอบครัวเท่านั้น และ 2.8 ด้านการแสดงความคิดเห็น เกิดจากการขาดโอกาส และสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาศักยภาพของตนเองที่ไม่ต้องพึ่งพิงการช่วยเหลือจากภาคส่วนต่าง ๆ สิทธิในการแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่ หรือแม้แต่กระทั่งการมีส่วนร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็นโครงการต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน ตลอดจนสิทธิในการออกเสียงเลือกผู้นำชุมชนในพื้นที่ ทั้งนี้ มองว่าที่ผ่านมา

หากกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่จะไม่ได้รับการยอมรับ หรือตอบสนองจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่าที่ควร

3. แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า 3.1 ด้านรายได้ ควรสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชนในพื้นที่เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการประกอบอาชีพ สนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ส่วนใหญ่มีสภาพความยากจน และมีอาชีพการเกษตรแบบดั้งเดิม สนับสนุนวิสาหกิจทั้งขนาดกลางและขนาดย่อม มุ่งเน้นการเชื่อมโยง ภูมิปัญญาวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชนเผ่า เพื่อพัฒนาต่อยอดสู่วิสาหกิจชุมชน 3.2 ด้านการถือครองทรัพย์สิน ควรสร้างโอกาสในการมีที่ดินทำกินให้กับเกษตรกรที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่เพื่อเป็นการสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น ควรมีความชัดเจนในเรื่องสิทธิในที่ดินเพื่ออยู่อาศัยทำกินของกลุ่มชาติพันธุ์ และภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนแสดงความคิดเห็น เพื่อกำหนดพื้นที่การใช้ที่ดินที่เหมาะสมต่อกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่ 3.3 ด้านการเข้าถึงบริการทางสังคมและโครงสร้างพื้นฐาน ควรส่งเสริมและเปิดโอกาสให้กลุ่มชาติพันธุ์สามารถเข้าถึงบริการสาธารณะที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียม และทั่วถึง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรจัดบริการด้านสุขภาพให้กับประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่สามารถเข้าถึงการบริการด้านสุขภาพครอบคลุมในทุกมิติ 3.4 ด้านการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมโดยอำนาจรัฐ ควรทำการตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมบทบาทหน้าที่และสร้างความตระหนักที่ดีในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐในพื้นที่ และควรจัดสวัสดิการและค่าตอบแทนที่ดีแก่เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ทุรกันดารเพื่อป้องกันการทุจริต ประพฤติมิชอบโดยเฉพาะการเรียกรับผลประโยชน์กับกลุ่มชาติพันธุ์ 3.5 ด้านการแก้ไขปัญหาความยากจนและสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ควรส่งเสริมการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับขีดความสามารถและศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งบนพื้นที่สูง 3.6 ด้านการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต ภาครัฐควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนตั้งแต่กระบวนการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และควรส่งเสริมบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งบนพื้นที่สูงในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและการตัดสินใจเพื่อสนับสนุนการพัฒนาในเชิงพื้นที่มากขึ้น 3.7 ความเหลื่อมล้ำทางเพศ ควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งให้มีระดับการศึกษา ทักษะ และความรู้ที่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพอย่างเท่าเทียมกับกลุ่มเป้าหมายชาย ส่งเสริมให้กลุ่มชาติพันธุ์ได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคและควรส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจและปลูกฝังค่านิยมด้านความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายในพื้นที่ 3.8 ด้านการแสดงความคิดเห็น ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ และควรส่งเสริมกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ด้านปัญหาส่วนบุคคล โดยรวมแล้วมีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางสังคมซึ่งเกิดจากปัญหาส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในพื้นที่อำเภอเชียงคำ ปัญหาเหล่านี้ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ม้งในอำเภอเชียงคำเกิดความรู้สึกว่าตนเองยังไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมมากพอที่จะทำให้ตนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเต็มตัว แม้ว่าสภาพพื้นที่ที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในพื้นที่อำเภอเชียงคำจะมีการพัฒนาไปอย่างมากแล้วก็ตาม แต่กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ยังยึดถือหลักจารีตประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมอยู่ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่เป็นเพศหญิง ที่ยังคงมีปัญหาเรื่องของความเหลื่อมล้ำ ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะไม่กล้าที่ออกไปพบปะ หรือกับบุคคลภายนอก เนื่องจากว่ากลุ่มคนเหล่านี้บางคนยังใช้ภาษาม้งในการสื่อสาร ทำให้สื่อสารกับบุคคลภายนอกได้เข้าใจกันยากขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของสัญญาพงศ์ ลิ้มประเสริฐ (2561) พบว่า 1) สาเหตุความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงความยุติธรรม ประกอบด้วยสาเหตุ หลัก 5 ประการ ได้แก่ ความยากจน การไม่รู้กฎหมาย รู้กฎหมายเพียงบางส่วนและความรู้ที่ไม่ถูกต้อง การนำความรู้ทางกฎหมายหรือการใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์อันมิชอบ การไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม และปัญหาข้อจำกัดด้านอื่น ๆ 2) ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงความยุติธรรมสามารถลดลงได้ด้วยกระบวนการยุติธรรมชุมชน โดยการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดและศูนย์ยุติธรรมชุมชน 3) ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ได้แก่ กระบวนการยุติธรรมชุมชนสามารถลดความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงความยุติธรรมในสังคมไทยในมิติการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุก่อนที่จะเกิดปัญหา การให้ความรู้ ความช่วยเหลือหลังเกิดปัญหา กระบวนการยุติธรรมชุมชนช่วยให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมและเข้าถึงการรับบริการการอำนวยความสะดวกเป็นธรรมจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมได้ทุกพื้นที่ โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว ประหยัดเป็นธรรม และเท่าเทียมกัน และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของพระเชมทัต สีลสารโร (เร็นสำราญ) (2560) พบว่า จากการศึกษาสภาพปัญหา และผลกระทบของความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย พบว่า การเข้าถึงการศึกษาภาคบังคับของคนไทยอยู่ในสัดส่วนที่สูง แต่ยังมีเด็กในวัยเรียนบางส่วนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา ในส่วนด้านรายได้นั้น ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยมากขึ้น ในด้านที่ดิน ชาวบ้านที่ทำการเกษตรไม่ได้มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง คนรวยก็มีแต่จะใช้อำนาจใช้เงินกว้านซื้อที่ดินเพิ่มมากขึ้น และด้านการบริการสาธารณสุข ผู้ที่มีรายได้น้อยมีโอกาสเสียชีวิตจากโรคภัยไข้เจ็บสูงกว่าคนที่มียาได้มาก ระบบสวัสดิการของภาครัฐระหว่างสวัสดิการของข้าราชการกับบริการ 30 บาทรักษาทุกโรค หรือระบบประกันสังคมจากนายจ้าง สิ่งที่เป็นสิทธิประโยชน์ไม่เท่ากัน

2. มูลเหตุที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เกิดจากการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกัน ความไม่เท่าเทียมของโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรม และผลประโยชน์ต่าง ๆ การถูกเอารัดเอาเปรียบ การขาดสิทธิครอบครองที่ดินใน

การออกเอกสารสิทธิในการใช้พื้นที่ การเข้าถึงบริการทางสังคม และโครงสร้างพื้นฐาน อันได้แก่ สาธารณสุขขั้นพื้นฐาน การศึกษา สวัสดิการสังคม กระบวนการยุติธรรม และโครงสร้างพื้นฐาน ส่วน การปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมโดยอำนาจรัฐนั้นเกิดจากการถูกดูถูก ดูหมิ่นเหยียดหยามการเลือกปฏิบัติ การละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ การทุจริตไทยพัวพันกับกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อย่างมิชอบ การถูกเอารัดเอาเปรียบ ตลอดจนการขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐาน การขาดโอกาสการมีงานทำ การฝึกอาชีพ-การขาดโอกาส-การเข้าถึงโครงการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ การขาดโอกาสการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ขาดโอกาสในการเข้ามีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินกิจกรรม และการติดตามประเมินผล การขาดโอกาส และสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาศักยภาพของตนเอง และขาดโอกาสในการแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่ สอดคล้องกับผลการ ศึกษาวิจัยของสัญญาพงศ์ ลิ้มประเสริฐ (2561) พบว่า) สาเหตุความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงความ ยุติธรรม ประกอบด้วยสาเหตุ หลัก 5 ประการ ได้แก่ ความยากจน การไม่รู้กฎหมาย รู้กฎหมาย เพียงบางส่วนและความรู้ที่มีไม่ถูกต้องการนำความรู้ทางกฎหมายหรือการใช้อำนาจหน้าที่แสวงหา ผลประโยชน์อันมิชอบ การไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม และปัญหาข้อจำกัด ด้านอื่น ๆ 2) ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงความยุติธรรมสามารถลดลงได้ด้วยกระบวนการยุติธรรม ชุมชน โดยการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดและศูนย์ยุติธรรมชุมชน 3) ข้อค้นพบที่ได้จาก การศึกษา ได้แก่ กระบวนการยุติธรรมชุมชนสามารถลดความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงความยุติธรรม ในสังคมไทยในมิติการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุก่อนที่จะเกิดปัญหา การให้ความรู้ ความช่วยเหลือหลังเกิด ปัญหา กระบวนการยุติธรรมชุมชนช่วยให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมและเข้าถึงการรับบริการการ อำนาจความเป็นธรรมจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมได้ทุกพื้นที่ โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว ประหยัดเป็นธรรม และเท่าเทียมกัน และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของเอมอร แสนภูวา (2563) พบว่า ปัญหาของกลุ่มผู้ร่วมพัฒนาความมั่นคง ได้แก่ ปัญหาที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิเป็น ของตนเอง ปัญหาหนี้สิน ปัญหาด้านเศรษฐกิจ พืชผลการเกษตรราคาตกต่ำและ ปัญหาคนว่างงาน ความต้องการของกลุ่มผู้ร่วมพัฒนาความมั่นคงชุมชน ได้แก่ ต้องการให้รัฐประกันราคายางพารา และข้าว ให้มีราคาสูงขึ้น ต้องการให้ภาครัฐที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือจัดการเรื่องระบบน้ำ และ ต้องการ ให้ส่งเสริมอบรมให้ความรู้แก่เยาวชน และแนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ร่วมพัฒนาความมั่นคง ได้แก่ ฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพหลัก และอาชีพเสริมให้แก่คนในชุมชน อบรมให้ความรู้แก่ ประชาชนเรื่องวิธีการลดหนี้สิน รวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อจำหน่ายผลผลิตการเกษตร ประหยัดคอดออม ปลุกพืชเลี้ยงสัตว์ไว้กิน และแบ่งขาย จัดหาพื้นที่ทำกิน และเอกสารสิทธิที่ทำกินให้ประชาชน จัด สวัสดิการสินค้าราคาต้นทุน ส่งเสริมปลูกพืชหมุนเวียนที่เหมาะสมกับพื้นที่ ส่งเสริมสร้างความรัก ความเข้าใจความอบอุ่นในครอบครัว และส่งเสริมให้เยาวชนเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น

3. แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า ควรสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชนใน พื้นที่เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการประกอบอาชีพ ควรสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการ พัฒนาอาชีพให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ ควรสร้างโอกาสในการมีที่ดินทำกินให้กับเกษตรกรที่เป็น

กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่เพื่อเป็นการสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น ควรมีความชัดเจนในเรื่องสิทธิในที่ดินเพื่ออยู่อาศัยทำกินของกลุ่มชาติพันธุ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรทำการตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมบทบาทหน้าที่และสร้างความตระหนักที่ดีในการปฏิบัติงาน ควรส่งเสริมการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับขีดความสามารถและศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งบนพื้นที่ ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนตั้งแต่กระบวนการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ตลอดจนการกำหนดแนวทางและการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตที่ดีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ ควรส่งเสริมบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งบนพื้นที่สูงในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและการตัดสินใจเพื่อสนับสนุนการพัฒนาในเชิงพื้นที่มากขึ้น ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ และควรส่งเสริมกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของพระเชมทัต สีสาสโร (รื่นสำราญ) (2560) พบว่า ด้านการศึกษา ควรขยายการจัดการศึกษาทางไกลโดยใช้โครงข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อช่วยเหลือโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลและขาดแคลนครูผู้สอน ด้านรายได้ ควรเพิ่มเบี้ยคนพิการและเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่ยากจนให้เพียงพอที่จะดำรงชีพได้ สนับสนุนชุมชนให้มีการจัดบริการตามความจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ ด้านที่ดิน รัฐควรสนับสนุนการมีที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนในรูปแบบจัดสรรที่ดินทำกินอย่างมีเงื่อนไขเพื่อป้องกันการเปลี่ยนมือ และสนับสนุนการจัดตั้งธนาคารที่ดิน ทำให้เกิดการกระจายการถือครองที่ดินและด้านบริการสาธารณสุข ควรจัดบริการด้านสุขภาพให้กับประชากรที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล เข้าถึงบริการจากสถานพยาบาลของรัฐในพื้นที่ได้ พัฒนาระบบส่งต่อผู้ป่วยตั้งแต่ระดับชุมชนไปสู่ระดับจังหวัด ภาค และระดับประเทศให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา โดยรวมแล้วมีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งเกิดจากปัญหาส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่อำเภอเชียงคำ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ม้งในอำเภอเชียงคำเกิดความรู้สึกว่าตนเองยังไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมมากพอที่จะทำให้ตนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเต็มตัว ซึ่งปัญหาเหล่านี้เกิดจากการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกัน ความไม่เท่าเทียมของโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรม และผลประโยชน์ต่าง ๆ การถูกเอารัดเอาเปรียบ การขาดสิทธิ์ครอบครองที่ดินในการออกเอกสารสิทธิ์ในการใช้พื้นที่ การเข้าถึงบริการทางสังคม และโครงสร้างพื้นฐาน อันได้แก่ สาธารณสุขขั้นพื้นฐาน การศึกษา สวัสดิการสังคม กระบวนการยุติธรรม และโครงสร้างพื้นฐาน แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จึงควรสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ ควรส่งเสริมให้เกิดผู้ประกอบการใหม่ สนับสนุน

วิสาหกิจทั้งขนาดกลางและขนาดย่อม มุ่งเน้นการเชื่อมโยงภูมิปัญญาวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชนเผ่า สร้างโอกาสในการมีที่ดินทำกินให้กับเกษตรกรที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์มั่งในพื้นเพื่อเป็นการสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น และมีความชัดเจนในเรื่องสิทธิในที่ดินเพื่ออยู่อาศัยทำกินของกลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้กลุ่มชาติพันธุ์สามารถเข้าถึงบริการสาธารณะที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง และควรจัดบริการด้านสุขภาพให้กับประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่สามารถเข้าถึงการบริการด้านสุขภาพครอบคลุมในทุกมิติ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ปัญหาความเหลื่อมล้ำ และความไม่เป็นธรรมนั้น เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่มาจากปัจจัย หรือเงื่อนไขสำคัญ คือ อำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมซึ่งอำนาจดังกล่าวเกิดจาก ความสามารถในการเข้าถึง และใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรทางสังคม และทรัพยากรทางการเมืองของประชาชนแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกัน

2. ควรเพิ่มงบประมาณในการจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน เพิ่มเบี้ยเลี้ยงสวัสดิการให้กับครูผู้สอนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับครูผู้สอน ส่วนในด้านการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐ ควรมีการเพิ่มเบี้ยยังชีพให้กับผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในสังคมได้ สวัสดิการของรัฐควรคำนึงถึงความเป็นจริงของหลักการใช้ชีวิตของผู้พิการ ควรมีโรงพยาบาลที่ดัดแปลงสำหรับการขนย้ายผู้พิการหากเกิดการเจ็บป่วย และ รถประจำทางเป็นรถเมล์ เพื่อให้ผู้พิการได้สามารถเดินทางไปไหนมาไหนได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น ในด้านที่ดิน ควรพิจารณาออกกฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิในการถือครองที่ดิน และการเก็บภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้า เป็นสิ่งที่สำคัญ และน่าจะผลักดันให้ออกกฎหมายมาบังคับใช้ เพราะจะทำให้นายทุนไม่สามารถกว้านซื้อ กักตุนที่ดินโดยไม่ทำประโยชน์อะไรเลย ช่วยลดปัญหาการถือครองที่ดินที่มากเกินไปจนเป็นจำป็นของนายทุนได้ ช่วยสร้างโอกาสให้ชาวบ้านได้มีที่ดินทำกินมากขึ้น และการบริการสาธารณสุขขั้นตอนการรับบริการควรมีความสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ลดขั้นตอนเรื่องเอกสารลงเพื่อความรวดเร็วในการบริการ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขควรมีอัธยาศัยที่ดีต่อผู้ป่วย ไม่ควรใช้คำพูดที่ไม่สุภาพกับผู้ป่วยที่มีฐานะยากจน คือ ไม่ควรเลือกปฏิบัติกับผู้ป่วยที่มีฐานะต่างกัันนั่นเอง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรศึกษาวิจัยการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่อื่น ๆ เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปกำหนดเป็นนโยบายในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในระดับจังหวัด และระดับประเทศ

2. ควรศึกษาวิจัยนโยบายพัฒนาสังคมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย และการส่งเสริมในการพัฒนาอาชีพเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในด้านเศรษฐกิจของสังคมไทย โดยศึกษาแบบเจาะลึกข้อมูลเฉพาะด้าน ในแต่ละด้านเพื่อให้ได้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยที่ละเอียดยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- คันธรส แสนวงศ์ และคณะ. (2555). การพัฒนา และแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคมใน กรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาชุมชนคลองบางชื่อ-รัชดาภิเษก. วารสารวิชาการศิลปะ ศาสตร์ ประยุกต์, 5(1), 46-53.
- พระเชมทัต สีสาสโร (รื่นสำราญ). (2560). การวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างยั่งยืน. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเอเชีย. (2556). โครงการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการติดตาม และประเมินผลกระบวนการแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคมภายใต้ โครงการบริหารจัดการแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11สู่การปฏิบัติ. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สัญญาพงศ์ ลิ้มประเสริฐ. การลดความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงความยุติธรรมในสังคมไทยโดย ยุติธรรมชุมชน. ในงานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี 2562 (น. 1458-1474). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- สำนักกิจการชาติพันธุ์. (2557). แผนแม่บทพัฒนาชาติพันธุ์ในประเทศไทย (พ.ศ.2558-2560). (อัดสำเนา)
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- เอมอร แสนภูวา. (2563). การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนของกลุ่มผู้ร่วมพัฒนาความมั่นคงชุมชนตามแนวชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

Components of Super Leadership of Basic Education School Administrators

สุชาติ เสนาสี¹ วันเพ็ญ นันทะศรี² และทรัพย์หิรัญ จันทรักษ์³

Suchat Senasee, Wanpen Nantasi and Suphirun Jantarak

Received: July 23, 2022

Revised: September 10, 2022

Accepted: September 26, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการ 2 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 13 แหล่ง เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และแบบสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อยืนยันองค์ประกอบ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์และแปรผลจากค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากการสังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การสร้างภาวะผู้นำตนเอง (2) การเป็นแบบอย่างภาวะผู้นำตนเอง (3) การตั้งเป้าหมายและวิสัยทัศน์ (4) การสร้างพลังทางบวก (5) การสนับสนุนและเสริมแรง และ (6) การสร้างวัฒนธรรมภาวะผู้นำตนเอง และ 2) ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้จากการยืนยันของผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า องค์ประกอบที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้รายด้านในระดับมากไปน้อยเรียงตามลำดับ ได้แก่ (1) การสร้างภาวะผู้นำตนเอง ($\bar{X} = 4.80$) (2) การเป็นแบบอย่างภาวะผู้นำตนเอง ($\bar{X} = 4.80$) (3) การสร้างพลังทางบวก ($\bar{X} = 4.80$) (4) การ

¹⁻³ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร; Faculty of Education Sakon Nakhon Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: noomnoi2704@gmail.com, Tel. 085-4396326

สนับสนุนและเสริมแรง ($\bar{X} = 4.80$) (5) การตั้งเป้าหมายและวิสัยทัศน์ ($\bar{X} = 4.60$) และ (6) การสร้างวัฒนธรรมภาวะผู้นำตนเอง ($\bar{X} = 4.60$)

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ, ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

Abstract

The purposes of this research article aimed to study the components of super leadership of Basic Education School Administrators. There were 2 steps in this process: 1) to study the documents about the components of super leadership of Basic Education School Administrators from 13 sources in order to synthesize the components of super leadership of Basic Education School Administrators; 2) to examine appropriateness and possibility of the components of super leadership of Basic Education School Administrators with confirmation from a qualified persons. This was a mixed methods research consisting of quantitative and qualitative research. The research tools were interviews with experts and a questionnaire for experts to confirm the components. Key informants were 5 experts. Statistics used in the research were frequency, percentage, mean and standard deviation. Data analysis was done by analyzing and interpreting the mean and standard deviation. The results of the research revealed that 1) from document synthesis and interviews with experts, the components of super leadership of Basic Education School Administrators consisted of 6 components, namely (1) building self-leadership, (2) being a model of self-leadership, (3) setting goal and vision, (4) positive empowerment, (5) supporting and reinforcement, and (6) building a culture of self-leadership; and 2) the results of suitability and feasibility checks from the confirmation of the experts found that the components that were appropriate and feasible in each aspect, respectively, were (1) creating self-leadership ($\bar{X} = 4.80$), (2) being a model of self-leadership ($\bar{X} = 4.80$), (3) positive empowerment ($\bar{X} = 4.80$), (4) supporting and reinforcement ($\bar{X} = 4.80$), (5) setting goal and vision ($\bar{X} = 4.60$), and (6) building a culture of self-leadership ($\bar{X} = 4.60$).

Keywords: Super Leadership, Leadership over Leadership, Basic School Administrator

บทนำ

ในสังคมปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาจะเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนและพัฒนาการศึกษา โดยต้องมีภาวะผู้นำในการชักจูงใช้อำนาจเชิงบวกเพื่อกระตุ้นให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง กล่าวคือ ผู้นำต้องพัฒนาผู้ตามให้เป็นผู้นำตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของสุรศักดิ์ ศุภเมธีวรกุล (2557) ที่มีความเห็นว่ากระแสสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคโลกาภิวัตน์ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลและองค์กรทุกระดับให้มีความสำคัญต่อบทบาทและภารกิจต่าง ๆ มากขึ้น เพื่อให้มีความรอบรู้ มีสติปัญญา มีภาวะผู้นำองค์กรก็จะมุ่งสร้างบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

ภาวะผู้นำเหนือผู้นำมุ่งเน้นการมอบอำนาจ (Empowerment) ให้แก่ผู้ตามเพื่อกระตุ้นส่งเสริมให้ผู้ตามได้พัฒนาตนเองให้สามารถควบคุม กำกับ ดูแลตนเองได้ในฐานะของการควบคุมดูแลตนเอง เป็นพฤติกรรมที่มีอิสระในการปฏิบัติงาน ผู้นำไม่จำเป็นต้องกำกับดูแลมากนัก เป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ สร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ตาม ทั้งนี้เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของกระบวนทัศน์ทางการบริหารองค์การที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน องค์กรทุกประเภทไม่สามารถอยู่ได้ด้วยวิธีการที่มีผู้นำคอยควบคุม ดูแล และกำกับสั่งการอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากในยุคข้อมูลข่าวสารองค์การต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ Manz, C. C., & Sims, H. P. (2001) ที่ได้กล่าวว่า ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเหนือผู้นำจะใช้ความรู้ความสามารถและศักยภาพทางการบริหารสถานศึกษาเป็นไปได้อย่างเรียบร้อย มุ่งสร้างคนให้เป็นผู้นำตามแบบฉบับแห่งผู้นำด้วยการสร้างภาวะผู้นำเหนือผู้นำ (Super Leadership Constructed) ที่สามารถเป็นผู้นำให้ผู้อื่นตามแบบอย่าง โดยมีภาวะผู้นำเหนือผู้นำที่เป็นคนนำให้คนอื่นมีความเป็นผู้นำด้วยตนเอง (A Super leadership is One Who Leads Others to Lead Themselves) และสิ่งสำคัญจะต้องมีภาวะผู้นำในตนเอง (Self-Leadership) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับยุทธาน ไชยจุลกุลและประทีป จินน์ (2560) ที่กล่าวว่า ผู้ที่มีภาวะผู้นำเหนือผู้นำจะเป็นผู้นำที่สามารถแนะนำให้ผู้อื่นสามารถนำตัวของพวกเขาเองได้ สามารถดึงศักยภาพที่มีอยู่ภายในของตัวตนเองออกมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้ผู้อื่นสามารถทำเช่นนั้นได้หรือที่เรียกว่า มีภาวะผู้นำตนเอง (Self-leadership) ทั้งนี้สอดคล้องกับดาวรรุณ ถวิลการ (2558) ที่ได้กล่าวว่า การพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำจะต้องพัฒนาจากบุคลากรที่อยู่ในทุกระดับขององค์การให้มีความเป็นผู้นำในตนเอง เกิดพฤติกรรมของความเป็นผู้นำ ให้ผู้นำเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานกับผู้ร่วมงาน ให้ผู้ตามสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร มีการฝึกฝนและมีการส่งเสริมให้ได้แสดงความสามารถ และสนับสนุนให้ผู้ตามได้ปฏิบัติพฤติกรรมของผู้นำ ดังนั้นการทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงานในองค์กรสามารถนำตนเองได้นับเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างสรรค์ความมุ่งมั่นและการพัฒนาศักยภาพในตัวเองของบุคลากร และยังถือได้ว่าเป็นความสามารถของผู้นำที่จะได้แสดงออกถึงการมีภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารองค์กรนั่นเอง

ปัจจุบันนักวิชาการทางการศึกษาได้แสดงความคิดเห็นถึงปัญหาเกี่ยวกับภาวะผู้นำจากอดีตจนถึงปัจจุบันว่า ผู้นำในอดีตถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามาจากสมมติฐานที่ยึดผู้นำเป็นศูนย์กลาง (Leader-centered Assumptions) ผู้นำใช้อิทธิพลมาจากทิศทางเดียวคือจากผู้นำไปยังผู้ตามเท่านั้น ผู้นำไม่ได้แสดงภาวะความเป็นผู้นำแต่ผู้ตามเลย ส่งผลให้ผู้ตามขาดความภูมิใจในเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งตน (Low Self-esteem) ส่วนภาวะผู้นำยุคใหม่หรือยุคปฏิรูปผู้นำจะให้ความสำคัญกับผู้ตามหรือผู้ร่วมงานมากกว่า ซึ่งผู้นำจะใช้จิตวิทยาเพื่อปลุกเร้าทางอารมณ์ของผู้ตามและสร้างความใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้ตาม และในขณะเดียวกันก็สามารถกระตุ้นให้ผู้ตามรู้สึกต้องการที่จะทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายส่วนรวม ผู้นำจะกระตุ้น ส่งเสริมให้ผู้ตามสามารถเป็นผู้นำตนเองได้ สอดคล้องกับเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2561) ที่ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำสมัยใหม่ว่าเป็นภาวะผู้นำเหนือผู้นำ (Super Leadership) และให้ข้อเสนอว่าควรมีวิธีการหรือกระตุ้นให้บุคลากรหรือผู้ร่วมงานทุกคนสมควรได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำในตัวเองตั้งแต่เขายังเป็นพนักงานในระดับปฏิบัติการ เพื่อเตรียมความพร้อมให้สามารถก้าวขึ้นเป็นผู้นำในตำแหน่งที่ต้องนำได้อย่างประสบผลสำเร็จ โดยขั้นแรกผู้นำจะต้องชี้ทิศทางให้บุคลากรรับทราบหน้าที่ของตน เพื่อให้ทุกคนรู้ว่าจะทำงานที่นั่นจะก้าวหน้าไปอย่างไร ขั้นตอนที่สองจะต้องสานสัมพันธ์ เพื่อการสนับสนุนให้แต่ละคนในทีมทำความรู้จักกันและกันให้ดียิ่งขึ้นเพราะจะช่วยให้สัมพันธ์ภายในกลุ่มเข้มแข็ง มีความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ขั้นที่สามจะต้องสร้างพันธะผูกพัน โดยการแบ่งปันความรับผิดชอบ และพูดคุยเกี่ยวกับเป้าหมายของงานที่ต้องทำร่วมกันว่าต้องการทำอะไรบ้างเพื่อให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และขั้นที่สี่จะต้องแนะนำและทำให้ดู โดยผู้นำต้องทำหน้าที่เหมือนแม่ทัพและเป็นคนนำพาให้ทุกคนในทีมพาไป ทำให้ดู ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา เพื่อให้ทุกคนในทีมเกิดความมั่นใจในการเริ่มต้นคิดงานเหล่านั้นด้วยทีมของเขาเอง เมื่อผู้นำทำครบทั้งสี่ขั้นตอนนี้แล้วผลที่เห็นได้คือจะเกิดทีมงานที่มีคุณภาพและเมื่อทีมงานมีคุณภาพแล้วการขับเคลื่อนงานขององค์กรราบรื่นขึ้นอย่างแน่นอน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 มีความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่เมื่อพิจารณาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติ (ONET) ของนักเรียนในปีการศึกษา 2564 ที่ผ่านมาโดยรวมบางกลุ่มอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่น่าพอใจเนื่องจากผลเฉลี่ยไม่ถึงร้อยละ 50 คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ และกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ซึ่งวิชาดังกล่าวเป็นวิชาที่มีความจำเป็นสำหรับนักเรียนในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2, 2564) ซึ่งผลดังกล่าวประเด็นหนึ่งเกิดจากการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่ยังขาดภาวะผู้นำ และจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญในการสนับสนุนให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเองน้อย ขาดการตั้งเป้าหมายและวิสัยทัศน์ที่ดี การนิเทศและติดตามประเมินผลไม่สม่ำเสมอ การสนับสนุนและเสริมแรงแก่บุคลากรค่อนข้างน้อย จากสภาพปัญหาดังกล่าวพิจารณาได้ว่าส่วนหนึ่งเกิดจากผู้บริหารขาดภาวะผู้นำเหนือผู้นำและการแนะแนวทางให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเองที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจกับทุกฝ่าย สอดคล้องกับพิชญภา

ยืนยาว (2560) ที่ให้ความเห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคพลวัตแห่งการเปลี่ยนแปลง หรือยุคไทยแลนด์ 4.0 จะต้องเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนสถานศึกษาของตนให้พร้อมรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา การเป็นผู้นำที่มีคุณลักษณะ “ผู้นำเหนือผู้นำ” อาจเป็นคำตอบหนึ่งที่ทำให้สถานศึกษาได้พัฒนาพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทุกรูปแบบ กล่าวคือ ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถนำตนเองได้ สร้างความมั่นใจในสิ่งที่บุคลากรจะนำไปปฏิบัติ นอกเหนือจากที่คาดหวัง ส่งเสริมให้บุคลากรมีโอกาสดูแลเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ บ่งบอกถึงปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีและเหมาะสม เพื่อชี้แนะให้คนอื่น ๆ ปฏิบัติตามได้ ค้นหาแรงจูงใจของครูและบุคลากรในโรงเรียนให้เกิดความพยายามในการพัฒนาตนเองจนสามารถบรรลุตามศักยภาพได้อย่างเต็มที่

จากความเป็นมาและความสำคัญที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ถ้าได้พัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำให้กับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเป็นระบบ โดยการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำที่สามารถใช้พัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรมแล้ว จะช่วยให้สถานศึกษาดำเนินกิจกรรมสนองตอบต่อนโยบายการพัฒนาการศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษานำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานด้านการบริหารสถานศึกษาและพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษาให้บรรลุสัมฤทธิ์ผลกับนักเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์เอกสารจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 13 แหล่ง ได้แก่ Manz, C. C., & Sims, H. P. (2001); Strack, G. & Fottler, M. D. (2002); Cristofaro, M. (2020); Goldsby, M. G. (2021); วรเทพ ภูมิภักดีพรรณ (2550); ภูมิพงศ์ จอมหงส์พิพัฒน์ (2556); เสกสรรค์ ปัญญาแก้ว (2557); สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2557); ดาวรรณ ถวิลการ (2558); พิษญาภา ยืนยาว (2560); ยุทธนา ไชยจุล และประทีป จินน์ (2560) และเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2561) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำจากแหล่งที่ศึกษาลงในตารางสังเคราะห์องค์ประกอบ รูปแบบวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการนับค่าความถี่ที่ได้ตั้งแต่ระดับ 3 ขึ้นไป เพื่อให้ได้องค์ประกอบภาวะผู้นำที่คัดสรร

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินการออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

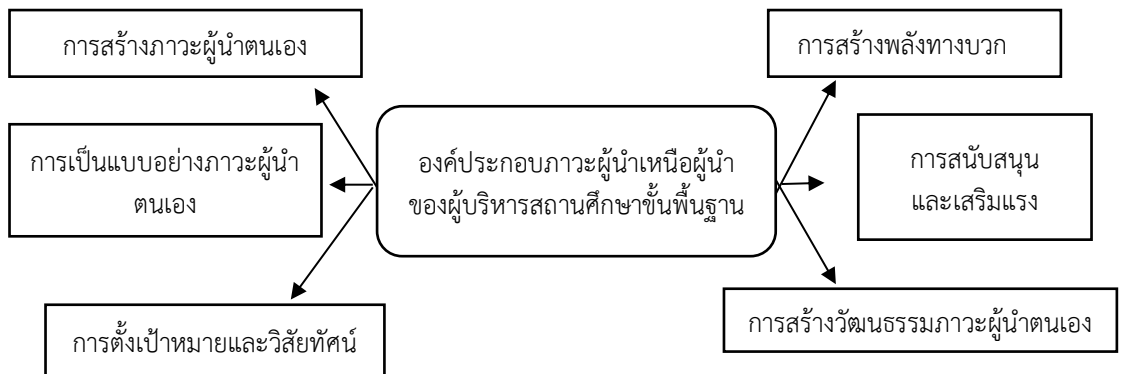
1. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อให้ได้องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำเพิ่มเติมจากการสังเคราะห์เอกสาร จากนั้นนำมาปรับปรุง แก้ไข ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ รูปแบบวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำมาสังเคราะห์และจัดหมวดหมู่องค์ประกอบเพิ่มเติมโดยรับการเสนอแนะ ปรับปรุง แก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษา

2. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อยืนยันความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิลงคะแนนความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบ รูปแบบวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบจากค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยนำผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยขององค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้ 1) อาจารย์มหาวิทยาลัย เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอนทางการบริหารการศึกษามากกว่า 5 ปี และมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกทางการบริหารการศึกษาจำนวน 1 คน 2) ผู้บริหารการศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และมีวุฒิการศึกษามากกว่าระดับปริญญาเอกทางการบริหารการศึกษา จำนวน 2 คน และ 3) ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกทางการบริหารการศึกษา จำนวน 2 คน

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่ได้จากการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การสร้างภาวะผู้นำตนเอง 2) การเป็นแบบอย่างภาวะผู้นำตนเอง 3) การตั้งเป้าหมายและวิสัยทัศน์ 4) การสร้างพลังทางบวก 5) การสนับสนุนและเสริมแรง และ 6) การสร้างวัฒนธรรมภาวะผู้นำตนเอง แสดงในภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากภาพที่ 1 ผู้วิจัยนำผลการสังเคราะห์องค์ประกอบ มาจัดทำเป็นนิยามเชิงปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แสดงในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 องค์ประกอบของนิยามเชิงปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

องค์ประกอบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ	ตัวบ่งชี้
1. การสร้างภาวะผู้นำตนเอง	ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม แสดงพฤติกรรมที่นำตนเองและบุคลากร จัดระบบการทำงานที่เป็นระบบ และกำหนดมาตรฐานงาน มอบหมายงานให้ทำที่ท้าทายความสามารถ เปิดโอกาสให้บุคลากรใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน สามารถควบคุมตนเองได้และกล้าตัดสินใจ และมุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมให้บุคลากรขึ้นเป็นผู้นำ	1) ส่งเสริมให้บุคลากรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม 2) แสดงพฤติกรรมที่นำตนเองและบุคลากร 3) จัดระบบการทำงานที่เป็นระบบและกำหนดมาตรฐานงาน 4) มอบหมายงานให้ทำที่ท้าทายความสามารถ 5) เปิดโอกาสให้บุคลากรใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน 6) สามารถควบคุมตนเองได้และกล้าตัดสินใจ 7) มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมให้บุคลากรขึ้นเป็นผู้นำ
2. การเป็นแบบอย่างภาวะผู้นำตนเอง	ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากร กระตุ้น แนะนำ ใช้อิทธิพลให้บุคลากรเปลี่ยนพฤติกรรม ส่งเสริมให้บุคลากรมีคุณธรรมจริยธรรม และส่งเสริมให้บุคลากรแสดงความสามารถและมีความเชี่ยวชาญ	1) แสดงพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากร 2) การกระตุ้น แนะนำ ใช้อิทธิพลให้บุคลากรเปลี่ยนพฤติกรรม 3) ส่งเสริมให้บุคลากรมีคุณธรรมจริยธรรม 4) ส่งเสริมให้บุคลากรแสดงความสามารถและมีความเชี่ยวชาญ
3. การตั้งเป้าหมายและวิสัยทัศน์	ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุน ส่งเสริมให้บุคลากรกำหนดเป้าหมายด้วยตนเอง สร้างความตระหนักเข้าใจในเป้าหมายตนเองและหน่วยงาน สร้างแรงจูงใจในการ	1) สนับสนุน ส่งเสริมให้บุคลากรกำหนดเป้าหมายด้วยตนเอง

องค์ประกอบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ	ตัวบ่งชี้
	มอบหมายงานให้รับผิดชอบ ให้การตัดสินใจในการพัฒนาและแก้ปัญหา และส่งเสริมการทำงานอย่างมีทิศทางและเป็นระบบ	2) สร้างความตระหนักเข้าใจในเป้าหมายตนเองและหน่วยงาน 3) สร้างแรงจูงใจในการมอบหมายงานให้รับผิดชอบ 4) ให้การตัดสินใจในการพัฒนาและแก้ปัญหา 5) ส่งเสริมการทำงานอย่างมีทิศทางมีระบบ
4. การสร้างพลังทางบวก	ผู้บริหารสถานศึกษากระตุ้น เสนอแนะแสดงความคิดเห็นที่สร้างสรรค์ มีกระบวนการสร้างรูปแบบความคิดที่ดี แก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์ บุคลากรสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ดี เสนอนวัตกรรมทางความคิดเพื่อสร้างสรรค์ และบุคลากรมีคุณลักษณะที่ดี เช่น มองโลกในแง่ดี กระตือรือร้น	1) กระตุ้น เสนอแนะแสดงความคิดเห็นที่สร้างสรรค์ 2) มีกระบวนการสร้างรูปแบบความคิดที่ดี 3) แก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์ 4) บุคลากรสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ได้ดี 5) เสนอนวัตกรรมทางความคิดเพื่อสร้างสรรค์ 6) บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดี เช่น มองโลกในแง่ดี กระตือรือร้น
5. การสนับสนุนและเสริมแรง	ผู้บริหารสถานศึกษากระตุ้นจูงใจให้บุคลากรได้รับการพัฒนา พัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถตามศักยภาพ ให้รางวัลแก่บุคลากรเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจที่ดี สร้างความสัมพันธ์ที่ดีแก่บุคลากร และสนับสนุนความคิดให้โอกาสในการพัฒนางาน	1) กระตุ้นจูงใจให้บุคลากรได้รับการพัฒนา 2) พัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถตามศักยภาพ 3) ให้รางวัลแก่บุคลากรเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจที่ดี 4) สร้างความสัมพันธ์ที่ดีแก่บุคลากร 5) สนับสนุนความคิดให้โอกาสในการพัฒนางาน
6. การสร้างวัฒนธรรมภาวะผู้นำตนเอง	การที่ผู้บริหารสถานศึกษาแสวงหาโอกาส ความท้าทาย และความริเริ่มสร้างสรรค์ จัดระบบโครงสร้างองค์กรที่มีความยืดหยุ่น มุ่งเน้นวัฒนธรรมองค์กรที่มีค่านิยมร่วมกันและสร้างโอกาสใหม่ สร้างระบบความคิด ความพึงพอใจแก่บุคลากรที่ดี และอำนวยความสะดวกแก่บุคลากรเพื่อให้เกิดวัฒนธรรมที่ดี	1) แสวงหาโอกาส ความท้าทาย และความริเริ่มสร้างสรรค์ 2) จัดระบบโครงสร้างองค์กรที่มีความยืดหยุ่น 3) มุ่งเน้นวัฒนธรรมองค์กรที่มีค่านิยมร่วมกันและสร้างโอกาสใหม่ 4) สร้างระบบความคิด ความพึงพอใจแก่บุคลากรที่ดี 5) อำนวยความสะดวกแก่บุคลากรเพื่อให้เกิดวัฒนธรรมที่ดี

จากตารางที่ 1 พบว่า แต่ละองค์ประกอบหลัก ผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยเพื่อให้ได้นิยามเชิงปฏิบัติการและตัวบ่งชี้ จากนั้นนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เพื่อสัมภาษณ์ยืนยันความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการยืนยันองค์ประกอบ แสดงดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงผลยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

ข้อที่	องค์ประกอบ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การสร้างภาวะผู้นำตนเอง		4.80	0.45	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
1.1	ส่งเสริมให้บุคลากรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม	4.80	0.45	มากที่สุด	4.80	0.45	มากที่สุด
1.2	แสดงพฤติกรรมที่นำตนเองและบุคลากร	4.80	0.45	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
1.3	จัดระบบการทำงานที่เป็นระบบและกำหนดมาตรฐานงาน	4.60	0.55	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
1.4	มอบหมายงานให้ทำที่ท้าทายความสามารถ	4.60	0.55	มากที่สุด	4.80	0.45	มากที่สุด
1.5	เปิดโอกาสให้บุคลากรใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน	4.40	0.55	มาก	4.40	0.55	มาก
1.6	สามารถควบคุมตนเองได้และกล้าตัดสินใจ	4.60	0.55	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
1.7	มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมให้บุคลากรขึ้นเป็นผู้นำ	4.80	0.40	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
2. การเป็นแบบอย่างภาวะผู้นำตนเอง		4.80	0.45	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
2.1	แสดงพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากร	4.40	0.55	มาก	4.40	0.55	มาก
2.2	การกระตุ้น แนะนำ ใช้อิทธิพลให้บุคลากรเปลี่ยนพฤติกรรม	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
2.3	ส่งเสริมให้บุคลากรมีคุณธรรมจริยธรรม	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
2.4	ส่งเสริมให้บุคลากรแสดงความสามารถเชี่ยวชาญ	4.40	0.55	มาก	4.40	0.55	มาก
3. การตั้งเป้าหมายและวิสัยทัศน์		4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
3.1	สนับสนุน ส่งเสริมให้บุคลากรกำหนดเป้าหมายด้วยตนเอง	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด
3.2	สร้างความตระหนักเข้าใจในเป้าหมายตนเองและหน่วยงาน	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด
3.3	สร้างแรงจูงใจในการมอบหมายงานให้รับผิดชอบ	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
3.4	ให้การตัดสินใจในการพัฒนาและแก้ปัญหา	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด
3.5	ส่งเสริมการทำงานอย่างมีทิศทางและเป็นระบบ	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
4. การสร้างพลังทางบวก		4.80	0.45	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
4.1	กระตุ้น เสนอแนะแสดงความคิดเห็นที่สร้างสรรค์	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด
4.2	มีกระบวนการสร้างรูปแบบความคิดที่ดี	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด
4.3	แก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
4.4	บุคลากรสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ดี	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด
4.5	เสนอนวัตกรรมทางความคิดเพื่อสร้างสรรค์	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
4.6	บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดี เช่น มองโลกในแง่ดี กระตือรือร้น	4.40	0.55	มาก	4.40	0.55	มาก

ข้อที่	องค์ประกอบ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
5.	การสนับสนุนและเสริมแรง	4.80	0.45	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
5.1	กระตุ้นจิตใจให้บุคลากรได้รับการพัฒนา	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด
5.2	พัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถตามศักยภาพ	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด
5.3	ให้รางวัลแก่บุคลากรเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจที่ดี	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
5.4	สร้างความสัมพันธ์ที่ดีแก่บุคลากร	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด
5.5	สนับสนุนความคิดให้โอกาสในการพัฒนางาน	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
6.	การสร้างวัฒนธรรมภาวะผู้นำตนเอง	4.60	0.45	มาก	5.00	0.00	มาก
6.1	แสวงหาโอกาส ความท้าทาย และความริเริ่มสร้างสรรค์	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด
6.2	จัดระบบโครงสร้างองค์กรที่มีความยืดหยุ่น	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด
6.3	เน้นวัฒนธรรมองค์กรที่มีค่านิยมร่วมกันและสร้างโอกาสใหม่	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด
6.4	สร้างระบบความคิด ความพึงพอใจแก่บุคลากรที่ดี	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด
6.5	อำนวยความสะดวกแก่บุคลากรเพื่อให้เกิดวัฒนธรรมที่ดี	4.60	0.55	มากที่สุด	4.60	0.55	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 ผลยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน พบว่า

1. ผลการยืนยันองค์ประกอบหลักภาพรวม พบว่า ด้านการสร้างภาวะผู้นำตนเอง ด้านการเป็นแบบอย่างภาวะผู้นำตนเอง ด้านการสร้างพลังทางบวก และด้านการสนับสนุนและเสริมแรง มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = 0.45) รองลงมาเป็นด้านการตั้งเป้าหมายและวิสัยทัศน์ มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$, S.D.=0.55) และด้านการสร้างวัฒนธรรมภาวะผู้นำตนเอง มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.60$, S.D.=0.45)

2. ผลการยืนยันองค์ประกอบรายด้าน พบว่า

2.1 การสร้างภาวะผู้นำตนเอง ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด 6 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ส่งเสริมให้บุคลากรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม ($\bar{X} = 4.80$, S.D.=0.45) แสดงพฤติกรรมที่นำตนเองและบุคลากร ($\bar{X} = 4.80$, S.D.=0.45) จัดระบบการทำงานที่เป็นระบบและกำหนดมาตรฐานงาน ($\bar{X} = 4.60$, S.D.=0.55) มอบหมายงานให้ทำที่ท้าทายความสามารถ ($\bar{X} = 4.60$, S.D.=0.55) สามารถควบคุมตนเองได้และกล้าตัดสินใจ ($\bar{X} = 4.60$, S.D.=0.55) มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมให้บุคลากรขึ้นเป็นผู้นำ ($\bar{X} = 4.80$, S.D.=0.40)

2.2 การเป็นแบบอย่างภาวะผู้นำตนเอง ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุดและมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน 2 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การกระตุ้น แนะนำ ใช้อิทธิพลให้บุคลากรเปลี่ยนพฤติกรรม และส่งเสริมให้บุคลากรมีคุณธรรมจริยธรรม ($\bar{X} = 4.60$, S.D.=0.55)

2.3 การตั้งเป้าหมายและวิสัยทัศน์ ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุดทุกตัวบ่งชี้และมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ได้แก่ สนับสนุน ส่งเสริมให้บุคลากรกำหนดเป้าหมายด้วยตนเอง สร้างความตระหนักเข้าใจในเป้าหมายตนเองและหน่วยงาน สร้างแรงจูงใจในการมอบหมายงานให้รับผิดชอบ ให้การตัดสินใจในการพัฒนาและแก้ปัญหา และส่งเสริมการทำงานอย่างมีทิศทางและเป็นระบบ ($\bar{X} = 4.60$, S.D.=0.55)

2.4 การสร้างพลังทางบวก ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุดและมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน 5 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ กระตุ้น เสนอแนะแสดงความคิดเห็นที่สร้างสรรค์ มีกระบวนการสร้างรูปแบบความคิดที่ดี แก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์ บุคลากรสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ดี และเสนอนวัตกรรมทางความคิดเพื่อสร้างสรรค์ ($\bar{X} = 4.60$, S.D.=0.55)

2.5 การสนับสนุนและเสริมแรง ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุดและมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ได้แก่ กระตุ้นจูงใจให้บุคลากรได้รับการพัฒนา พัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถตามศักยภาพ ให้รางวัลแก่บุคลากรเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจที่ดี สร้างความสัมพันธ์ที่ดีแก่บุคลากร และสนับสนุนความคิดให้โอกาสในการพัฒนางาน ($\bar{X} = 4.60$, S.D.=0.55)

2.6 การสร้างวัฒนธรรมภาวะผู้นำตนเอง ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุดและมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ได้แก่ แสวงหาโอกาส ความท้าทาย และความริเริ่ม สร้างสรรค์ จัดระบบโครงสร้างองค์กรที่มีความยืดหยุ่น เน้นวัฒนธรรมองค์กรที่มีค่านิยมร่วมกันและสร้างโอกาสใหม่ สร้างระบบความคิด ความพึงพอใจแก่บุคลากรที่ดี และอำนวยความสะดวกแก่บุคลากรเพื่อให้เกิดวัฒนธรรมที่ดี ($\bar{X} = 4.60$, S.D.=0.55)

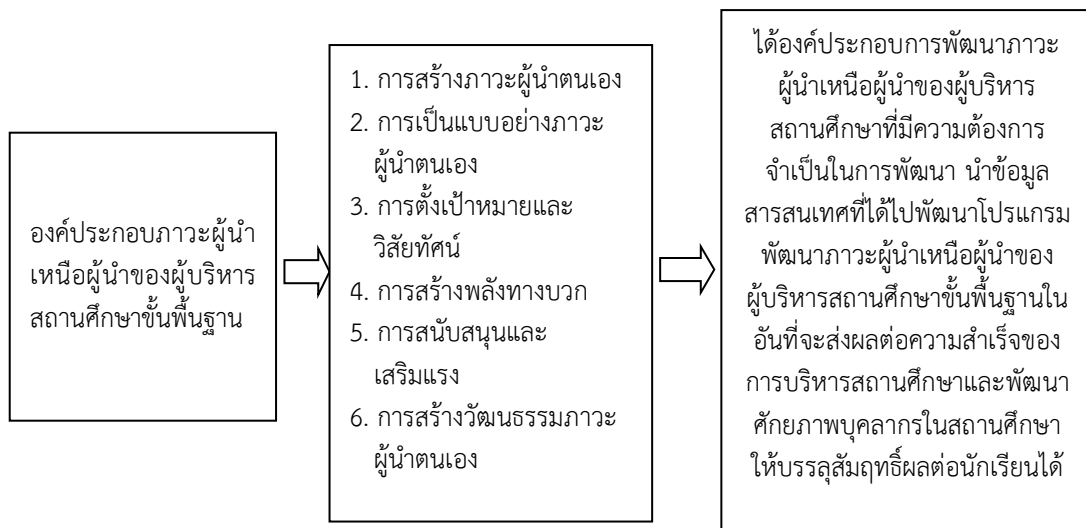
อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ด้านการสร้างภาวะผู้นำตนเอง 2) ด้านการเป็นแบบอย่างภาวะผู้นำตนเอง 3) ด้านการตั้งเป้าหมายและวิสัยทัศน์ 4) ด้านการสร้างพลังทางบวก 5) ด้านการสนับสนุนและเสริมแรง และ 6) ด้านการสร้างวัฒนธรรมภาวะผู้นำตนเอง องค์ประกอบที่พบมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับแนวคิดของ Manz, C. C., & Sims, H. P. (2001) สรุปว่าผู้นำเหนือผู้นำจะเปลี่ยนลักษณะพฤติกรรมของตนเองเพื่อให้พฤติกรรมของตนเองที่ตนเองแสดงออกส่งผลกระทบต่อผู้ตามทั้งด้านความรู้สึก ความคิด และเจตคติ เพื่อทำให้ผู้ตามยอมรับในพฤติกรรมของผู้นำและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชาให้เป็นผู้นำตนเอง โดยมีกระบวนการที่สำคัญ 7 องค์ประกอบ คือ การทำให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง การแสดงเป็นแบบฉบับให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง การกระตุ้นให้ผู้ตามตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง การสร้างรูปแบบความคิดทางบวก การอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง การสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน และการอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง

สอดคล้องกับ Cristofaro, M. (2020) สรุปโครงสร้างหรือองค์ประกอบของการเป็นผู้นำเหนือผู้นำที่ นักการศึกษาหรือนักทฤษฎีเห็นพ้องต้องกันสำหรับผู้บริหารที่มีความก้าวหน้าหรือผู้บริหารมืออาชีพ ประกอบด้วย การใช้อิทธิพลเชิงบวกต่อผลการปฏิบัติงาน การสังเกตตนเองและการรับรู้ ความสามารถของตนเอง การตั้งเป้าหมายในตนเอง การให้รางวัลตนเอง และการอำนวยความสะดวกให้พนักงานบรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับดาวรรุวรรณ ถวิลการ (2558) ที่ได้ สรุปว่าการสร้างผู้นำจะต้องสร้างจากบุคลากรที่อยู่ในทุกระดับขององค์การให้มีความเป็นผู้นำใน ตนเอง การสร้างผู้นำโดยผู้นำเหนือผู้นำ ต้องสร้างให้เกิดพฤติกรรมของความเป็นผู้นำ ให้ผู้นำเข้ามา มีส่วนร่วมในการทำงานกับผู้ร่วมงาน ให้ผู้ตามสามารถเข้าถึงข้อมูล มีการฝึกฝนและมีการส่งเสริมให้ ได้แสดงความสามารถ และสนับสนุนให้ผู้ตามได้ปฏิบัติพฤติกรรมของผู้นำ ดังนั้น ผู้บริหาร สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สามารถนำรูปแบบการจัดการเพื่อพัฒนาผู้นำเหนือผู้นำไปประยุกต์ใช้ ในการบริหารจัดการเพื่อให้ทุกคนสามารถทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การสร้าง บรรยากาศองค์การและวัฒนธรรมการทำงาน ส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของ สถานศึกษาในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยที่ได้จากการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหาร สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยสอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานถึง ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า องค์ประกอบ ใดบ้างที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังกล่าวมีความต้องการจำเป็นที่จะต้องพัฒนา โดยผู้วิจัยได้ศึกษาและจัด โปรแกรมในการพัฒนาตามกระบวนการขั้นตอนการวิจัย เนื่องจากสถานการณ์ของโลกที่ เปลี่ยนแปลง ผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำเพื่อความสำเร็จในการบริหารโดยเฉพาะภาวะผู้นำเหนือ ผู้นำที่ต้องเน้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือบุคลากรในองค์กรเป็นผู้นำตนเอง โดยผู้บริหารกระตุ้น จูงใจ สร้างความตระหนักให้มีความสำคัญกับบุคลากรเป็นผู้นำตนเองเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่บรรลุ เป้าประสงค์ของสถานศึกษา ดังนั้น จากผลการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยจึงได้องค์ความรู้ใหม่ ดังภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

1. ควรศึกษาองค์ประกอบภาวะเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนคุณภาพตามนโยบายรัฐบาล เพื่อให้ได้ข้อมูล สารสนเทศ ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร พร้อมทั้งกำหนดแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำตามสภาพความแตกต่างนั้นต่อไป
2. ควรศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารด้านอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน เช่น ภาวะผู้นำเชิงวิชาการ ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ เป็นต้น เพื่อจะได้สารสนเทศที่ยืนยันว่ามีความเป็นจริงเชิงประจักษ์ว่าส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนจริงหรือไม่

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นำผลการวิจัยไปสอบถามความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำ เพื่อได้ข้อมูลสารสนเทศ มาสังเคราะห์ เพื่อพัฒนาเป็นกรอบ แนวทางการพัฒนา หรือโปรแกรมการพัฒนา หรือหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือบุคลากรในสังกัด เพื่อบุคลากรมีภาวะผู้นำตนเอง มีความสามารถและปฏิบัติหน้าที่บรรลุเป้าหมาย และส่งผลให้เกิดคุณภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2561). *SUPER LEADERSHIP: สุดยอดภาวะผู้นำ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ชัคเชส พับลิชชิง.
- ดาวรรุณณ ถวิลการ. (2558). “ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ” แบบภาวะผู้นำแห่งศตวรรษที่ 21. *วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 11(2), 23-35.
- พิชญาภา ยืนยาว. (2560). รูปแบบการเรียนการสอนแบบบันเทิงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(3), 904-920.
- ภูมิพงศ์ จอมหงส์พิพัฒน์. (2560). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดอภิปัญญาโยนิโสมนสิการและชุมชนการเรียนรู้แบบร่วมงาน เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักศึกษาครูระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏ. *วารสารวิชาการหลักสูตรและการสอน*, 9(25), 235-244.
- ยุทธนา ไชยจุลและประทีป จินนี. (2560). *เอกสารประกอบการสอนวิชาการวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วรเทพ ภูมิภักดีพรรณ. (2550). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน. *ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา*.
- เศกสรรค์ ปัญญาแก้ว. (2558). ภาวะผู้นำสร้างผู้นำ. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ*, 3(9), 1-15.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2. (2564). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ 2564. กลุ่มนโยบายและแผน. เอกสารหมายเลข 4/2565. (อัดสำเนา)*.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2557). *ภาวะผู้นำ ทฤษฎีและปฏิบัติ: ศาสตร์และศิลป์สู่การเป็นผู้นำที่สมบูรณ์แบบ*. กรุงเทพฯ: วิรัตน์เอดดูเคชั่น.
- สุรศักดิ์ ศุภเมธีวรกุล. (2557). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- Manz, C. C., & Sims, H. P. (2001). *super-leadership other to lead the selves*. New York: Prentice Hall.
- Cristofaro, M. (2020). *Core Self-Evaluations, Self-Leadership, and the Self-Serving Bias in Managerial Decision Making: A Laboratory Experiment*. Italy: University of Rome ‘Tor Vergata.
- Goldsby, M. G. (2021). *Self-Leadership: A Four Decade Review of the Literature and Trainings*. USA: Ball State University, Muncie.
- Strack, G. & Fottler, M. D. (2002). Spirituality and effective leadership in healthcare: is there a connection?. *Front Health Serv Manage*, 18(4), 3-18.

มาตรการทางกฎหมายในการยกระดับสถานะของสัตว์เลี้ยงภายใต้ประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์

Legal Measures to Upgrade the Status of Pets under the Thai Civil and Commercial Code

ปาติตรา บางสมบุญ¹ และธานี วรภัทร์²

Patitra Bangsomboon and Thanee Vorapatr

Received: August 11, 2022

Revised: September 08, 2022

Accepted: September 12, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานะของสัตว์เลี้ยงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ภายใต้กฎหมายของประเทศไทย 2) เปรียบเทียบสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในประเทศไทยกับในต่างประเทศ และเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงสถานะทางกฎหมายของสัตว์เลี้ยงภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาเกี่ยวข้องกับสถานะของสัตว์เลี้ยง พบว่า สถานะของสัตว์เลี้ยงมีสถานะเป็นเพียงทรัพย์สินโดยกฎหมายไม่ได้มองว่าสัตว์เลี้ยงเป็นสิ่งมีชีวิตและมีความรู้สึก จึงทำให้เกิดปัญหาในการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยง เช่น ในกรณีที่เกิดการกระทำละเมิดเป็นเหตุให้สัตว์เลี้ยงตาย หากศาลพิจารณาว่าสัตว์เลี้ยงเป็นเพียงทรัพย์สินจึงไม่อาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนทางด้านอารมณ์ให้กับเจ้าของสัตว์เลี้ยง ทั้งในกรณีที่มีการหย่าร้างซึ่งทรัพย์สินดังกล่าวเป็นสัตว์เลี้ยง หากสถานะของสัตว์เลี้ยงเป็นเพียงทรัพย์สินศาลจะไม่ได้พิจารณาที่สวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงเป็นหลัก และนอกจากที่ได้กล่าวมายังส่งผลให้สัตว์เลี้ยงไม่อาจได้รับการคุ้มครองสิทธิภายใต้กฎหมายมรดก 2) สถานะของสัตว์เลี้ยงของประเทศไทยกับกฎหมายในต่างประเทศมีความแตกต่างกันโดยพบว่า ต่างประเทศให้ความสำคัญกับสถานะและการคุ้มครองสิทธิของสัตว์เลี้ยงเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในสมาพันธรัฐสวิสได้มีการบัญญัติสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งอย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของกฎหมายในบรรพอื่น ๆ แต่ปัญหาของประเทศไทยเกิดจากการที่สถานะของสัตว์เลี้ยงยังเป็นเพียงทรัพย์สินไม่ใช่เป็นสิ่งมีชีวิตและมีความรู้สึก จึงพบว่าประเทศไทยจำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวล

¹⁻² มหาวิทยาลัยรังสิต; Rangsit University

Corresponding author, e-mail: justpa.patitra@gmail.com, Tel. 094-7098725

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนของคำนิยามของสัตว์เลี้ยงโดยอาศัยแนวทางของกฎหมายต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

คำสำคัญ: สัตว์เลี้ยง, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, สวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยง

Abstract

This research article aimed to 1) study the status of pets according to the Civil and Commercial Code under the laws of Thailand; 2) compare between the status of pets under the Civil and Commercial Code in Thailand and those in other countries. At the same time, suggestions were made to improve the legal status of pets under the Civil and Commercial Code of Thailand. This was a documentary research. The results of the research revealed that 1) in terms of the problems of pet condition, it was found that the status of the pet was just a property by law, not looking at the pet as a living thing and having feelings. This caused problems in protecting the rights and welfare of pets, for example, in the event of an infringement that caused the pet to die. If the court considered pets to be property, then emotional compensation cannot be awarded to pet owners. And in the event of a divorce, if the pet's status was merely property, the court will not primarily consider the pet's welfare. In addition to the aforementioned, sending to a pet may not be protected under the inheritance law; 2) the status of pets in Thailand and the laws in other countries were different. Foreign countries attached great importance to the status and protection of the rights of pets. Especially in the Swiss Confederation, the status of pets was clearly defined in the civil code. This had resulted in the change of the law in other chapters, but the problems in Thailand arose from the fact that the pets' status was still a property, not being a living being and having feelings. Therefore, it was found that Thailand needed to amend the status of pets in the Civil and Commercial Code in terms of the definition of pets based on foreign law guidelines. This was to effectively protect the rights and welfare of pets.

Keywords: Pets, Civil and Commercial Code, Pet Welfare

บทนำ

เนื่องจากในปัจจุบันสัตว์เลี้ยงได้มีความสำคัญต่อบุคคลในสังคมประเทศไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากบุคคลได้นิยมนำสัตว์เลี้ยงมาเลี้ยงเพื่อเป็นเพื่อนคลายความเหงา จึงมีความผูกพันกับสัตว์เลี้ยงเสมือนหนึ่งสมาชิกในครอบครัว แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้จะนิยมนำสัตว์เลี้ยงมาเลี้ยงแต่สถานะ

ของสัตว์เลี้ยงและความตระหนักรู้ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยงยังคงเป็นในแง่ทางด้านศีลธรรมเท่านั้น ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้เขียนต้องการที่จะทำการศึกษากฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยงไว้เพื่อเป็นเพื่อนโดยเฉพาะ กล่าวคือเป็นสัตว์ที่ถูกควบคุมโดยมนุษย์ ในเรื่องการให้อาหาร การคุ้มครองดูแล การผสมพันธุ์ของสัตว์ตามต้องการได้ และสร้างความผูกพันต่อกันระหว่างคนกับสัตว์ จึงเรียกว่าสัตว์เลี้ยง แต่จะไม่นับสัตว์ที่อยู่ในสวนสัตว์ สัตว์ที่อยู่ในห้องทดลองว่าเป็นสัตว์เลี้ยงด้วย เหตุเพราะไม่มีส่วนผูกพันกับชีวิตและความเป็นอยู่ของคนโดยตรง สัตว์เลี้ยง คือ มิตร คือ เพื่อนผู้ซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อเจ้าของเท่านั้น (ศุภโชค บุญเจริญ, 2556)

ทั้งนี้ในประเทศไทยได้มีการบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยง ซึ่งปรากฏในพระราชบัญญัติการป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ.2557 (ราชกิจจานุเบกษา, 2557) และประมวลกฎหมายอาญามาตรา 381 และมาตรา 382 พ.ศ.2499 (ราชกิจจานุเบกษา, 2558) ซึ่งกฎหมายทั้งสองฉบับแสดงให้เห็นว่ามีเจตนารมณ์ที่จะต้องการยกระดับสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงในทางกฎหมายให้ได้รับความคุ้มครองที่มีความแตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไปแล้ว แต่หากจะพิจารณาสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยนั้น สถานะของสัตว์เลี้ยงในกฎหมายดังกล่าวมีความแตกต่างจากกฎหมายที่ได้กล่าวมาในข้างต้น ยกตัวอย่างเช่น สถานะของสัตว์เลี้ยงในมุมมองของกฎหมายครอบครัว สัตว์เลี้ยงยังมีสถานะเช่นเดียวกับทรัพย์สินทั่วไป กฎหมายไม่มองว่าสัตว์เลี้ยงเป็นสิ่งมีชีวิตและมีความรู้สึก ดังนั้นเมื่อสิ้นสุดการสมรสสัตว์เลี้ยงจะต้องถูกแบ่งทรัพย์สินระหว่างคู่สามีและภรรยา ซึ่งหากตกลงกันไม่ได้ ก็นำมาซึ่งปัญหาในการแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามี ภรรยา ที่จะต้องทำการแบ่งทรัพย์สินกัน (พงศ์ศักดิ์ เจ๊ะพงศ์, 2564) และศาลก็จะนำบทบัญญัติในหมวดทรัพย์สินมาบังคับใช้ในกรณี ซึ่งกฎหมายดังกล่าวไม่ได้พิจารณาที่สวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงเป็นหลักแต่อย่างใด ซึ่งนอกจากจะทำให้สัตว์เลี้ยงไม่ได้รับสวัสดิภาพที่ดี และอาจส่งผลทำให้เกิดปัญหาการทารุณกรรมสัตว์อย่างที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ถึงแม้ประเทศไทยจะมีการพัฒนาสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงไว้อย่างก้าวหน้าก็ตามแต่ก็ไม่ได้พัฒนาไปจนถึงการให้การคุ้มครองสิทธิของสัตว์เลี้ยงภายใต้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งจะยกตัวอย่างสัตว์เลี้ยงในกฎหมายมรดก กล่าวคือ สิทธิของสัตว์เลี้ยงที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายมรดก ด้วยเหตุผลที่ว่าสัตว์นั้นไม่อาจจะเป็นผู้ทรงสิทธิได้ในทางกฎหมาย หรืออยู่ในสถานะที่เป็นทายาทของเจ้ามรดกได้ เพราะสถานะของสัตว์ในทางกฎหมายยังคงเป็นเพียงทรัพย์สินซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับทรัพย์สินทั่วไป ดังนั้น หากเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย สัตว์เลี้ยงอาจจะไม่ได้รับการดูแลและได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ หากสัตว์เลี้ยงได้รับการจัดสรรแบ่งปันให้กับทายาทในลักษณะเช่นเดียวกับการแบ่งปันทรัพย์สินมรดก ในขณะที่กฎหมายในต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นสมาพันธรัฐสวิส ราชอาณาจักรสเปน สาธารณรัฐโปรตุเกส สถานะของสัตว์เลี้ยงในประเทศดังกล่าวไม่ได้เป็นทรัพย์สินแต่เป็นสิ่งมีชีวิตและมีความรู้สึก จึงมีการบัญญัติกฎหมายที่ให้อำนาจผู้พิพากษาในการพิจารณาที่มีความเกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยง โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงเป็นสำคัญ นอกจากนี้การพิจารณาในคดีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำละเมิดจนเป็นเหตุให้สัตว์เลี้ยงถึงแก่ความตาย หากศาลพิจารณาว่าสัตว์เลี้ยงเป็นเพียงทรัพย์สินของเจ้าของสัตว์เลี้ยงเท่านั้น ศาลไมอาจ

พิจารณาค่าสินไหมทดแทนทางด้านจิตใจให้เจ้าของสัตว์เลี้ยงได้แต่จะพิจารณาได้เพียงค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการสูญเสียทรัพย์สินเท่านั้น จึงทำให้เจ้าของสัตว์เลี้ยงมีความรู้สึกว่าได้ได้รับความเป็นธรรม ซึ่งปรากฏได้จากคดีหนึ่งซึ่งในการพิจารณาคดีที่ศาลได้มีคำพิพากษาให้ผู้เสียหายที่ยื่นฟ้องคดีเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงเป็นผู้ชนะคดี โดยเจ้าของสัตว์เลี้ยงได้การพาสุนัขชื่อเจอร์นีซึ่งเป็นสุนัขพันธุ์ลาบดอร์ไปโรงพยาบาลเพื่อทำการรักษาและผ่าตัดเนื้องอกที่ปอด ซึ่งก่อนที่จะมีการผ่าตัดสุนัขเจอร์นี สัตวแพทย์ได้กระทำการรักษาโดยประมาทเจาะโดนเส้นเลือดของสุนัข จึงทำให้สุนัขตาย ทั้งนี้เมื่อพิจารณาประกอบผลการตรวจจากการเอาชิ้นเนื้อไปตรวจไม่ปรากฏว่าก่อนที่จะมีการผ่าตัดสุนัขเจอร์นีมีความอ่อนแอ ในลักษณะที่จะทำให้ถึงแก่ความตาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2562 ผู้เสียหายซึ่งเป็นเจ้าของสัตว์เลี้ยงจึงฟ้องร้องโรงพยาบาลสัตว์ ในความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้สุนัขตาย โดยผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องโรงพยาบาลและสัตวแพทย์เพื่อให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นจำนวนเงินหนึ่งล้านบาทโดยได้รับผิดเป็นลูกหนี้ร่วม เนื่องจากผู้เสียหายไม่ได้มองว่าสัตว์เลี้ยงเป็นเพียงแค่ทรัพย์สินเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามแม้ศาลชั้นต้นจะได้มีพิพากษาให้เจ้าของสัตว์เลี้ยงชนะคดีและให้โรงพยาบาลและสัตวแพทย์ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่ศาลได้มีการพิจารณาค่าสินไหมทดแทนเป็นจำนวนเงิน 70,000 บาท เท่ากับมูลค่าของสุนัขพันธุ์ลาบดอร์ในขณะที่ยื่นฟ้อง ซึ่งเป็นการคิดค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริงเท่ากับมูลค่าในสัตว์เลี้ยงในขณะนั้น (Thai PBS New, 2565) ซึ่งมีความแตกต่างจากสถานะของสัตว์เลี้ยงในกฎหมายในต่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่นสมาพันธ์รัฐสวิส ซึ่งกฎหมายได้ให้อำนาจผู้พิพากษาในการใช้ดุลยพินิจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายทางด้านจิตใจให้แก่เจ้าของสัตว์เลี้ยงได้ เนื่องจากสถานะของสัตว์เลี้ยงในทางกฎหมายไม่ได้เป็นเพียงทรัพย์สินทั่วไปเท่านั้น (Michel, M. & Kayasseh, E. S., 2011) เป็นต้น ดังนั้นจากที่กล่าวมาในช่วงต้นจะเห็นได้ว่าสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงตามกฎหมายแพ่งอันสมควรที่จะได้รับการแก้ไขเพื่อประโยชน์ต่อการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

เมื่อได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและสถานะของสัตว์เลี้ยง พบว่าทฤษฎีให้การสนับสนุนสิทธิของสัตว์และสถานะของสัตว์เลี้ยงในทางกฎหมาย ซึ่งหลักเกณฑ์ที่สำคัญได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับสถานะของสัตว์ ซึ่งเป็นแนวความคิดที่มองว่าสัตว์ควรมีสติและมีมนุษย์ก็ควรมีหน้าที่ต่อสัตว์ ทั้งแนวความคิดนี้ยังได้มีการพัฒนาและได้มีการยกระดับสถานะของสัตว์ถึงขั้นให้สัตว์มีสถานะเช่นเดียวกับมนุษย์ จึงเป็นแนวคิดที่ทำให้เกิดแนวความคิดปรัชญาในเรื่องสิทธิสัตว์เกิดขึ้นโดยทฤษฎีสิทธิสัตว์ (ศรีธัญญา แจ้งขำ, 2557) เป็นทฤษฎีที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาสิทธิของสัตว์ในทางกฎหมาย เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่ถือว่าสัตว์สามารถเป็นผู้ทรงสิทธิในฐานะเป็นสิ่งมีชีวิต ซึ่งมนุษย์จะต้องให้ความเคารพ และจะต้องพิจารณาถึงความเท่าเทียมของสัตว์ในเชิงผลประโยชน์ที่สัตว์ควรจะได้รับ ในต่างประเทศได้นำทฤษฎีดังกล่าวมาปรับใช้ โดยเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนากฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยง และอีกแนวความคิดที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎีสวัสดิภาพสัตว์เป็นทฤษฎีที่มีความสำคัญต่อการพัฒนากฎหมายคุ้มครองสัตว์

เลี้ยงเช่นเดียวกัน เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่มองว่ามนุษย์จะต้องมีความรับผิดชอบต่อสัตว์และมนุษย์ก็มีหน้าที่ที่จะต้องจัดให้สัตว์ได้มีสิ่งจำเป็นพื้นฐานที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต และมนุษย์จะต้องแสวงหามาตรการในการปฏิบัติต่อสัตว์อย่างมีมนุษยธรรม และการจัดการสวัสดิภาพของสัตว์อย่างเหมาะสม มนุษย์จะต้องอาศัยข้อมูลทางวิทยาศาสตร์วัฒนธรรม จรรยาบรรณ (ประพิมพ์พรรณ เงินทิพย์, 2554) ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับต่อเหตุผลที่ควรจะต้องการแก้ไขสถานะของสัตว์เลี้ยง เนื่องจากต้องการที่ให้สัตว์เลี้ยงได้รับความคุ้มครองทางด้านสวัสดิภาพ ซึ่งเป็นหลักกฎหมายที่มีความสำคัญที่ควรจะต้องปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น เมื่อพิจารณาทฤษฎีที่ได้กล่าวมาข้างต้น ล้วนเป็นทฤษฎีที่แสดงให้เห็นถึงการยกระดับสถานะของสัตว์เลี้ยงในทางกฎหมาย เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่ให้การสนับสนุนการคุ้มครองสิทธิของสัตว์เลี้ยงและเพื่อที่จะคุ้มครองสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงในทางกฎหมาย และแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างว่าสัตว์เลี้ยงเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึก ซึ่งแตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไป

จากที่กล่าวมาในข้างต้นจึงสรุปได้ว่าจะเห็นได้ว่าถึงแม้ในประเทศไทยจะมีกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองสัตว์เลี้ยง ซึ่งปรากฏในพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมสัตว์และการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ.2557 และในประมวลกฎหมายอาญาก็ตาม แต่สถานะทางกฎหมายของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีความไม่สอดคล้องกับกฎหมายทั้ง 2 ฉบับข้างต้น เนื่องจากสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีสถานะเช่นเดียวกับทรัพย์สินทั่วไปเท่านั้น ไม่ได้ได้สถานะพิเศษเหนือกว่าทรัพย์สินทั่วไปแต่อย่างใด ประกอบกับประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ Civil Law เป็นหลัก (รัชดาวัลย์ หิรัญสายและคณะ, 2558) เมื่อไม่ได้มีการกำหนดสถานะทางกฎหมายของสัตว์เลี้ยงให้มีความแตกต่างจากทรัพย์สิน จึงทำให้เกิดปัญหาในการพิจารณาคดีในกรณีที่เกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงต้องนำบทบัญญัติทรัพย์สินมาบังคับใช้ จึงทำให้กฎหมายดังกล่าวไม่ได้มีลักษณะที่จะเอื้อต่อผลประโยชน์ของสัตว์เลี้ยงหรือคำนึงถึงสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงแต่อย่างใด ดังนั้นเพื่อจะทำการแก้ปัญหาให้ตรงจุด ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องแก้ไขสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยการคำนึงถึงสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงและเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของสัตว์เลี้ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการปรับแก้ไขโดยยึดมาตรฐานทางกฎหมายของต่างประเทศเป็นเกณฑ์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานะของสัตว์เลี้ยงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ภายใต้กฎหมายของประเทศไทย
2. เพื่อเปรียบเทียบสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในประเทศไทยกับสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งในต่างประเทศและเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงสถานะทางกฎหมายของสัตว์เลี้ยงภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย รวมถึงเสนอแนะมาตรการต่าง ๆ โดยอาศัยกฎหมายของ สมพันธ์รัฐสวัสดิราช

อาณาจักรสเปน สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐออสเตรีย สาธารณรัฐโปรตุเกส รัฐควิเบก แคนาดา

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ในองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับมาตรการในการคุ้มครองสถานะของสัตว์เลี้ยงภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยศึกษาค้นคว้าวิจัยและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ หนังสือ บทความ วารสาร การวิจัย เอกสารทางกฎหมาย มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและมาตรการทางกฎหมายของประเทศสมาพันธรัฐสวิส ราชาอาณาจักรสเปน สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐออสเตรีย สาธารณรัฐโปรตุเกส รัฐควิเบก แคนาดา และการสัมภาษณ์ ค้นคว้า สอบถามข้อมูลจากบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับสถานะของสัตว์เลี้ยงภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และการนำเสนอวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

1. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสถานะของสัตว์เลี้ยงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ของประเทศไทย พบว่า จากปัญหาที่เกิดขึ้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสัตว์เลี้ยงจะพบว่าบุคคลส่วนใหญ่ไม่ได้ตระหนักถึงสถานะของสัตว์เลี้ยงในทางกฎหมายอย่างแท้จริง จึงทำให้บุคคลปฏิบัติกับสัตว์เลี้ยงเช่นเดียวกับทรัพย์สิน นอกจากนี้เมื่อกฎหมายไม่ได้มีการบัญญัติสถานะของสัตว์เลี้ยงไว้อย่างชัดเจนจึงส่งผลให้ในการพิจารณาคดีทางแพ่งที่เกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยงศาลจึงต้องหยิบยกบทบัญญัติกฎหมายในหมวดทรัพย์สินมาบังคับใช้เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยงโดยตรง จึงทำให้ในการพิจารณาคดีนั้นศาลจะไม่ได้พิจารณาเพื่อการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงแต่อย่างใด ซึ่งจะยกตัวอย่างเช่น ในกรณีที่คู่สามีและภริยาทำการหย่าร้างศาลจะต้องพิจารณาคัดสินในคดีหย่าร้างเพื่อทำการแบ่งทรัพย์สิน ซึ่งศาลจะต้องพิจารณาเพื่อแก้ไขข้อพิพาทของคู่กรณี โดยไม่ได้คำนึงว่าสัตว์เลี้ยงของอดีตคู่สามีและภริยานั้นเป็นสิ่งมีชีวิตและมีความรู้สึก ทั้งนี้ศาลอาจจะตัดสินโดยกำหนดให้บุคคลที่ซื้อสัตว์เลี้ยงเข้ามาเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์โดยที่ไม่ได้คำนึงว่าบุคคลดังกล่าวจะสามารถดูแลสัตว์เลี้ยงและมีความและมีความผูกพันกับสัตว์เลี้ยงดีกว่าอีกคนหรือไม่ ซึ่งตรงนี้อาจส่งผลให้สัตว์เลี้ยงไม่ได้รับสวัสดิภาพที่ดีได้

2. ผลการเปรียบเทียบสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยกับสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งต่างประเทศ พบว่า เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างจากกฎหมายในต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศสมาพันธรัฐสวิส ภายหลังจากที่ได้แก่สถานะของสัตว์เลี้ยงในกฎหมายแพ่งได้มีการบัญญัติกฎหมายให้อำนาจผู้พิพากษาที่จะพิจารณาเพื่อประโยชน์และสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงเป็นหลัก ซึ่งศาลจะสามารถใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาคดีว่าบุคคลใดสามารถดูแลสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงได้ดีกว่า ซึ่งพิจารณาจากสัตว์เลี้ยงเป็นหลัก โดยจะไม่นำหลักในเรื่องทรัพย์สินมาบังคับใช้ ทั้งในกฎหมายมรดก ยังให้สิทธิเจ้ามรดกกำหนดพินัยกรรมใน

การคุ้มครองสิทธิของสัตว์เลี้ยง โดยการกำหนดให้ทายาทหรือบุคคลที่มีสิทธิได้รับมรดกจะต้องดูแลสัตว์เลี้ยงให้เป็นไปตามข้อกำหนดในพินัยกรรม กล่าวคือ จะต้องดูแลสัตว์เลี้ยงให้เป็นไปตามหลักสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงชนิดนั้น เป็นต้น จึงทำให้เห็นว่าภายหลังจากที่มีการแก้ไขสถานะทางกฎหมายของสัตว์เลี้ยงในสมาพันธรัฐสวิส ส่งผลให้สัตว์ได้รับการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่ง นอกเหนือจากกฎหมายอื่น ๆ ที่ใช้คุ้มครองสัตว์เลี้ยงอีกด้วย

3. แนวทางในการปรับปรุงสถานะทางกฎหมายของสัตว์เลี้ยงภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย รวมถึงเสนอแนะมาตรการต่าง ๆ โดยอาศัยกฎหมายของสมาพันธรัฐสวิส ราชอาณาจักรสเปน สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐออสเตรีย สาธารณรัฐโปรตุเกส รัฐควิเบกแคนาดา พบว่า สถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยถือเป็นปัญหาที่สำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขโดยนำมาตราการทางกฎหมายต่างประเทศมาเป็นแบบอย่างในการแก้ไข เพื่อให้แก้ไขปัญหามาตรังตรงประเทศไทยจึงควรแก้ไขโดยเพิ่มเติมสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไว้อย่างชัดเจนและแยกหมวดหมู่กฎหมายที่มุ่งบังคับใช้กับสัตว์เลี้ยงโดยตรง โดยการไม่นำบทบัญญัติทรัพย์สินมาบังคับใช้กับสัตว์เลี้ยงในกรณีที่เกิดข้อพิพาทที่มีสัตว์เลี้ยงเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อการให้การคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้โดยยึดมาตรการทางกฎหมายต่างประเทศเป็นเกณฑ์

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิจัยในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานะของสัตว์เลี้ยงของประเทศไทยและของต่างประเทศ ปัญหาที่สำคัญของประเทศไทยที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะได้มีการบัญญัติกฎหมายที่คุ้มครองสัตว์เลี้ยงซึ่งปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ.2557 และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 381 และมาตรา 382 พ.ศ.2499 ซึ่งทั้งกฎหมายทั้งสองฉบับได้มีการเจตนาที่จะยกระดับให้สัตว์เลี้ยงมีสถานะเหนือกว่าทรัพย์สิน แต่จะเห็นได้ว่าสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีความไม่สอดคล้องกับกฎหมายทั้งสองฉบับ ซึ่งกฎหมายทุกฉบับควรที่จะมีความสอดคล้องกันกล่าวคือสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยนั้น สัตว์เลี้ยงยังมีคงมีสถานะเป็นเพียงทรัพย์สินเช่นเดียวกับทรัพย์สินทั่วไปเท่านั้น รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อคุ้มครองเจ้าของสัตว์เลี้ยงเท่านั้น โดยไม่ได้มีเจตนารมณ์เพื่อการคุ้มครองตัวสัตว์เลี้ยงโดยตรง ดังนั้นจึงทำให้เกิดปัญหาในการพิจารณาที่มีความเกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยง เนื่องจากด้วยเหตุที่สถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ยังคงมีสถานะเป็นเช่นเดียวกับทรัพย์สินทั่วไป ดังนั้นในการพิจารณาคดีศาลจะพิจารณาเพื่อแก้ไขข้อพิพาทในทางทรัพย์สินของคู่กรณีเท่านั้น โดยไม่ได้คำนึงถึงสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงเป็นสำคัญ

ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายในต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ราชอาณาจักรสเปน สาธารณรัฐออสเตรีย สาธารณรัฐโปรตุเกส และรัฐควิเบก

แคนาดา ก็ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงสถานะทางกฎหมายของสัตว์เลี้ยง ซึ่งผลทางกฎหมายก็มีความเปลี่ยนแปลงที่คล้ายคลึงกัน โดยสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ภายหลังจากได้มีการแก้ไขสถานะทางกฎหมายของสัตว์ในประมวลกฎหมายแพ่ง โดยได้มีการบัญญัติกฎหมายให้อำนาจผู้พิพากษาในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าของสัตว์เลี้ยงในส่วนที่เป็นค่ารักษาพยาบาล แม้ว่าค่าสินไหมทดแทนจะมีจำนวนที่สูงกว่ามูลค่าของตัวสัตว์เลี้ยงก็ตาม ซึ่งก่อนหน้านี้จะมีการแก้ไขนี้ ศาลมักจะไม่ได้กำหนดค่ารักษาพยาบาลให้แก่เจ้าของสัตว์เลี้ยง หากว่ามีจำนวนเกินมูลค่าของตัวสัตว์เลี้ยง นอกจากนี้ยังเกิดความเปลี่ยนแปลงในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยได้มีการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 765a (Zivilprozessordnung) กล่าวคือ ในการพิจารณาที่มีผลกระทบกับสัตว์เลี้ยง ศาลจะต้องตัดสินโดยคำนึงถึงการประเมินความรับผิดชอบของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์เลี้ยง ซึ่งแสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่าศาลได้ทำการตัดสินโดยพิจารณาสัตว์เลี้ยงให้มีความแตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไป นอกจากนี้สัตว์เลี้ยงที่มีมูลค่าต่ำกว่า 220 ปอนด์ไม่ถือว่าเป็นทรัพย์สินซึ่งเจ้าหนี้จะร้องขอให้ขายยึดเพื่อบังคับ (Giménez-Candela, M., 2018) เป็นต้น จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าในประมวลกฎหมายแพ่งของต่างประเทศ สัตว์เลี้ยงไม่เป็นแค่เพียงทรัพย์สินของเจ้าของสัตว์เลี้ยงเท่านั้น แต่ได้มีการยกระดับสิทธิและสถานะของสัตว์เลี้ยงในทางกฎหมายอยู่เหนือกว่าทรัพย์สินทั่วไป อันเป็นการแก้ที่ต้นเหตุของปัญหา และสัตว์เลี้ยงสามารถได้รับความคุ้มครองในทางกฎหมายได้อย่างแท้จริง

เมื่อทำการเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายของประเทศไทยกับกฎหมายต่างประเทศแล้ว จะพบความแตกต่างอย่างชัดเจนว่าสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยถือเป็นปัญหาสำคัญที่ควรจะได้รับการแก้ไขเพื่อให้สามารถคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิเคราะห์จะให้เห็นได้จากที่กล่าวมาโดยข้างต้น สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงปัญหาสำคัญสำหรับการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยง ได้แก่ สถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย เนื่องด้วยสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยนั้นมีสถานะเช่นเดียวกับทรัพย์สินทั่วไป จึงส่งผลให้สัตว์เลี้ยงไม่สามารถได้รับความคุ้มครองทางด้านสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงภายใต้กฎหมายแพ่ง ผู้เขียนจึงเห็นสมควรที่จะแก้ไขสถานะของสัตว์เลี้ยง โดยการบัญญัติมาตราซึ่งเป็นค่านิยมของสัตว์เลี้ยงเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้มีความชัดเจนขึ้น โดยการบัญญัติว่าสัตว์เลี้ยงเป็นสิ่งมีชีวิตและมีความรู้สึก นอกจากนี้ควรจะมีการบัญญัติเพิ่มเติมเกี่ยวกับกฎหมายที่มุ่งบังคับใช้กับสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยไม่นำบทบัญญัติในหมวดทรัพย์สินมาบังคับใช้กับสัตว์เลี้ยง เพื่อประโยชน์ต่อการพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงโดยตรง ทั้งนี้กฎหมายควรให้อำนาจศาลในการใช้ดุลยพินิจเพื่อพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยงให้มีความแตกต่างจาก

ทรัพย์สินทั่วไป เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพในกฎหมายทุกฉบับ

ข้อเสนอแนะ

เมื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นรวมถึงกฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศแล้ว นั้น เห็นว่าประเทศไทยสามารถนำมาตรการทางกฎหมายในการยกระดับสถานะของสัตว์ในประมวลกฎหมายแพ่งในต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จมาปรับใช้กับประเทศไทย จึงมีข้อเสนอให้มีการแก้ไข

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ให้แก้ไขสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยโดยแก้ไข สถานะของสัตว์เลี้ยง โดยการบัญญัติเพิ่มเติมมาตราขึ้นใหม่ ในส่วนของคำนิยามโดยบัญญัติว่า สัตว์เลี้ยงไม่เป็นทรัพย์สินเช่นเดียวกับทรัพย์สินทั่วไป โดยสัตว์เลี้ยงเป็นสิ่งมีชีวิตและมีจิตใจ และสัตว์เลี้ยงจะได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายพิเศษ ทั้งนี้กฎหมายที่มุ่งบังคับใช้กับสัตว์เลี้ยงจะต้องพิจารณาเพื่อให้มีความสอดคล้องต่อธรรมชาติของสัตว์เลี้ยง ในกรณีที่ไม่มีข้อกำหนดพิเศษสำหรับสัตว์เลี้ยง ให้นำบทบัญญัติในหมวดทรัพย์สินมาบังคับใช้ ซึ่งการแก้ไขจะเป็นประโยชน์ต่อการที่ศาลจะหยิบยกบทบัญญัติในการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยงมาบังคับใช้ในคดีที่เกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยงโดยเฉพาะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรที่จะมีการบัญญัติแก้ไขกฎหมายเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยงใหม่ อาทิ ควรจะมีการบัญญัติแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพย์สินในกรณีที่เกิดการหายหรือ แบ่งกรรมสิทธิ์ร่วมในกรณีที่ทรัพย์สินดังกล่าวนั้นเป็นสัตว์เลี้ยง โดย การบัญญัติเพิ่มเติมกฎหมายโดยให้อำนาจผู้พิพากษาพิจารณาโดยคำนึงถึงผลประโยชน์และสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยงเป็นหลัก ประกอบกับการใช้เกณฑ์ในการพิจารณาหากสัตว์เลี้ยงอยู่กับบุคคลใด จะได้รับสวัสดิภาพที่ดีกว่ากัน ซึ่งสวัสดิภาพขั้นพื้นฐานของสัตว์เลี้ยง อาจพิจารณาได้จากตัวอย่าง ได้แก่ ความต้องการขั้นพื้นฐานในชีวิตประจำวัน การดูแลทางการแพทย์ และยักรวมถึงความเป็นอยู่ที่ดีทางจิตใจ นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมเป็นส่วนสำคัญที่จะนำมาใช้ประกอบการพิจารณา สภาพแวดล้อมของผู้ที่จะรับเลี้ยงดูสัตว์เลี้ยง ซึ่งหมายถึง อายุ สุขภาพ ความคล่องตัว ที่พักอาศัย ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ขึ้นอยู่กับสัตว์เลี้ยงแต่ละชนิดซึ่งมีความแตกต่างกัน

2. ควรบัญญัติกฎหมายให้สัตว์เลี้ยงได้รับความคุ้มครองสิทธิภายใต้กฎหมายมรดก กล่าวคือ บัญญัติกฎหมายให้อำนาจเจ้ามรดกสามารถทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้ทายาทบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยสามารถกำหนดภาระและเงื่อนไข โดยผู้ทำพินัยกรรมอาจกำหนดเป็นเงื่อนไขในพินัยกรรม โดยการระบุรายละเอียดเกี่ยวกับการดูแลสัตว์เลี้ยง เช่น การให้อาหาร ที่อยู่อาศัย การดูแลทางการแพทย์ หรือรายละเอียดขั้นพื้นฐาน และจำนวนเงินโดยกำหนดเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนให้แก่ทายาทที่ได้เป็นเจ้าของสัตว์เลี้ยงเพื่อให้มีผลบังคับใช้ตามกฎหมาย ยกตัวอย่างเช่น ผู้ทำ

พินัยกรรมอาจร้องขอให้ทายาทดูแลสัตว์เลี้ยงของตน ซึ่งอาจเป็นภาระของทายาทที่จะต้องดูแลสัตว์เลี้ยงเป็นการส่วนตัว โดยกำหนดภาระหรือเงื่อนไขในการดูแลสัตว์เลี้ยงดีเท่าที่สัตว์เลี้ยงมีชีวิตอยู่เป็นต้น

3. ภายหลังจากที่มีการแก้ไขสถานะของสัตว์เลี้ยงในประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ ควรที่จะมีการบัญญัติแก้ไขกฎหมายเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยงใหม่ อาทิ เช่น ในหมวดกฎหมายละเมิด โดยการแก้ไขเพิ่มเติมเข้าไปใน มาตรา 426 ในการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยงโดยให้อำนาจผู้พิพากษาในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนทางด้านจิตใจในกรณีที่เจ้าของสัตว์เลี้ยงได้รับความสูญเสีย นอกเหนือจากค่าสินไหมทดแทนในกรณีปกติตามมาตรา 420 ทั้งนี้โดยใช้เกณฑ์ในการกำหนดดุลยพินิจในการคำนวณค่าสินไหมทดแทนโดยผู้พิพากษาจะต้องพิจารณาความผูกพันของเจ้าของสัตว์กับสัตว์เลี้ยง ความสัมพันธ์ของเจ้าของและสัตว์เลี้ยง และพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ ประกอบ เช่น ชนิดของสัตว์อายุ และสุขภาพของสัตว์ คุณค่าความสามารถในการดำรงอยู่ของการรักษาจากมุมมองของวิทยาศาสตร์การสัตวแพทย์ตลอดจนผลประโยชน์สูงสุดของสัตว์เลี้ยงที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพสัตว์ โดยไม่นำสถานะทางการเงินของเจ้าของสัตว์เลี้ยงมาใช้ประกอบการพิจารณาในการกำหนดค่าสินไหมทดแทน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- ประพิมพ์พรรณ เงินทิพย์. (2554). *เรื่องมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสัตว์ตามหลักสวัสดิภาพ*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). นิตยสาร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 มาตรา 381 และมาตรา 382 แก้ไขเพิ่มเติมโดย มาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 22). (2558, 13 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 132 ตอนที่ 10 ก, หน้า 45.
- พงศ์ศักดิ์ เจ๊ะพงศ์. (2564). *สถานะทางกฎหมายของสัตว์เลี้ยงในกรณีการหย่าร้างภายใต้กฎหมายครอบครัว*. *วารสารกฎหมาย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 39(1), 81-93.
- พระราชบัญญัติ ป้องกันการทารุณกรรม และการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557. (2557, 26 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 131 ตอนที่ 87 ก, หน้า 4-13.
- รัชดาวัลย์ หิรัญสาย และคณะ. (2558). *การบริหารจัดการเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. (รายงานการวิจัย). ออسترเลีย: มหาวิทยาลัยนิวเซาท์เวลส์.
- ศรัณญา แจ้งขำ. (2557). *ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันการทารุณกรรมสัตว์ ศึกษากรณีสัตว์เลี้ยง* (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายมหาชน). นิตยสาร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภโชค บุญเจริญ. (2556). *มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมจัดการมิให้สัตว์เลี้ยงตกเป็นสัตว์ไม่มีเจ้าของ* (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). นิตยสาร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- Thai PBS News. (2565). *คดีแรกของไทย! ชนเคตตีฟ้องหมอ-รพ.ทำสุนัขตาย*. เข้าถึงได้จาก <http://www2.ops3.moc.go.th>

- Giménez-Candela, M. (2018). *The De-Objectification of Animals in the Spanish Civil Code*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/328031716_The_De-objectification_of_Animals_in_Spanish_Civil_Code>.
- Michel, M. & Kayasseh, E. S. (2011). The Legal Situation of Animals in Switzerland: Two Steps Forward, One Step Back-Many Steps to go. *Journal of Animal Law*, 7, 13-31.

ความสัมพันธ์ภาวะผู้นำพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา

Relationship between Multi-Intelligence Leadership of School Administrators and School Management Efficiency

ณิรดา เวชญาณลักษณ์¹

Nirada Wechayaluck

Received: July 02, 2022

Revised: September 07, 2022

Accepted: September 12, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ภาวะผู้นำพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ จำนวน 52 แห่ง จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .980 ผลการวิจัย พบว่า 1) ภาวะผู้นำตามแนวคิดพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำพหุปัญญา, ผู้บริหาร, ประสิทธิภาพ

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม; Faculty of Education, Pibulsongkram Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: Nirada_17@hotmail.com, Tel. 081-2892091

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the level of multi-intelligence leadership of school administrators; 2) to study the efficiency of school management; and 3) to study the relationship between the multi-intelligence leadership of school administrators and school management efficiency. This was a quantitative research. The sample consisted of 52 schools under the Secondary Educational Service Area Office Phitsanulok Uttaradit from the sample size according to Craigie and Morgan's table. The research tool was a questionnaire with a reliability of .980. The results of the research revealed that 1) leadership based on the concept of multi-intelligences of the school administrators, overall, was at a high level; 2) efficiency of school management of school administrators, overall, was at a high level; and 3) in terms of the relationship between the multi-intelligence leadership of school administrators and school management efficiency, it was found that there was statistically significant at .01 level. The statistics used for data analysis were mean and standard deviation. The relationship was analyzed by Pearson correlation coefficient.

Keywords: Multi-intelligence Leadership, Administrators, Efficiency

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วหลาย ๆ ด้าน ทั้งทางด้านการศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งในปัจจุบันมนุษย์จึงต้องหันมาปรับตัวให้ทันต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แม้กระทั่งการศึกษาที่ต้องพัฒนาและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากไม่ว่าสิ่งทีรอบตัว เนื้อหาความรู้ ล้วนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ฉะนั้นการบริหารจัดการการศึกษาของประเทศต้องคำนึงถึงการให้ความสำคัญของการบริหารจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับประเทศไปจนถึงระดับระดับสถานศึกษาเพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการที่ส่งผลต่อผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการศึกษา สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 5 การบริหารและการจัดการศึกษาได้กล่าวว่า ให้กระทรวงมีหน้าที่ส่งเสริม กำกับดูแลการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท ซึ่งจากการบริหารภายในส่วนของกระทรวงศึกษาธิการได้แบ่งระเบียบออกเป็น ระเบียบบริหารราชการในส่วนกลาง ระเบียบบริหารราชการเขตพื้นที่การศึกษา และระเบียบบริหารราชการในสถานศึกษา สำหรับการบริหารและการจัดการสถานศึกษาให้ยึดระเบียบบริหารราชการในสถานศึกษา ที่ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้บังคับบัญชา ควบคุม ดูแล บริหารจัดการภารกิจของสถานศึกษา (สำนักงานการปฏิรูปการศึกษา, 2544)

ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของในการจัดการศึกษา และการบริหารจัดการของสถานศึกษาคือ ผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากผู้บริหารเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายในการบริหารการจัดการถึงความคิดริเริ่มในการวางแผน การบริหาร กำกับ ดูแล และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่วางไว้ ผู้บริหาร จึงเป็นผู้มีอิทธิพลที่สามารถส่งผลกระทบต่อความเป็นไปของทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับณิรดา เวชญาลักษณ์ (2560) กล่าวถึงความสำคัญของภาวะผู้นำว่าเป็นหัวใจสำคัญที่บ่งบอกถึงการปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการบริหารสถานศึกษา เนื่องจากเป็นสิ่งที่ทำให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น หากผู้บริหารมีภาวะผู้นำหุปัญญา จะช่วยในการชักนำ โน้มน้าว การจูงใจ สร้างความเชื่อมั่น สร้างแรงบันดาลใจ ให้บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ให้ความร่วมมือในกิจกรรมจนบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ส่งผลถึงประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของงาน ดังนั้นแล้วเพื่อให้การบริหารจัดการสถานศึกษามีประสิทธิภาพและดำเนินไปสู่ ความสำเร็จ ผู้บริหารจึงต้องมีคุณลักษณะที่ดีทั้งด้านความเชี่ยวชาญ การสังเคราะห์ข้อมูล ความคิดสร้างสรรค์ ความเคารพและให้เกียรติบุคคลในองค์กรและที่สำคัญ คือ การปฏิบัติหน้าที่ที่วางตัวอยู่ใน จริยธรรม

การบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง รวมไปถึงการปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายในสถานการณ์ที่จำเป็นอย่างเร่งด่วน จึงเป็นปัญหาและความท้าทายของผู้บริหารสถานศึกษาเผชิญอยู่ และเป็นข้อจำกัดในการบริหารจัดการและพัฒนาตนเอง แนวคิดทฤษฎีปัญญาจึงเป็นแนวทาง หรือวิธีการหนึ่งที่จะทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่มีองค์ประกอบสำคัญและจำเป็นในศตวรรษอนาคต ซึ่งเป็นยุคแห่งเทคโนโลยีที่ต้องจัดการศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนและระบบสนับสนุนให้เกิดทักษะในศตวรรษที่ 21 มีความรู้ ความต้องการหลักเกี่ยวกับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และความร่วมมือ (Hoy, W. K., & Miskel, C. G., 2013) สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีปัญญาของ Howard Gardner (2007) โดยแนวคิดทฤษฎีปัญญาเป็นแนวคิดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และปฏิรูปการศึกษาที่เน้นการพัฒนามนุษย์ ที่สมบูรณ์ประกอบด้วย 1) ความเชี่ยวชาญ (Disciplined Mind) เป็นความเชี่ยวชาญในการคิดเกี่ยวกับวิทยาการสาขาใดสาขาหนึ่งเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการรู้คิดที่แยกออกไปตามลักษณะเฉพาะของสาขาวิชาหรือตามภาระหน้าที่ของอาชีพหนึ่ง ๆ ที่มีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเพื่อการพัฒนาทักษะและความเข้าใจมีวินัยในตนเองอย่างสูง หากปราศจากความเชี่ยวชาญในทางใดทางหนึ่งแล้วก็เสมือนว่าถูกกำหนดให้อยู่ในการควบคุมของคนอื่น 2) การสังเคราะห์ (Synthesizing Mind) ความสามารถในการรับรู้ข้อมูลจากหลาย ๆ แหล่งนำมาทำความเข้าใจและประเมินข้อมูลโดยปราศจากอคติและผสมผสานให้กลายเป็นสารสนเทศใหม่ที่มีความหมายต่อตัวผู้สังเคราะห์และผู้อื่น 3) การสร้างสรรค์ (Creative Mind) เป็นความสามารถที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ที่มีอยู่จิตสร้างสรรค์จึงต้องล้ำหน้ากว่าคอมพิวเตอร์ หรือหุ่นยนต์ที่ซับซ้อนที่สุดอย่างน้อยหนึ่งก้าว และองค์ประกอบสำคัญ คือ ความคิดริเริ่ม (Originality) ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) และ ความคิด

ละเอียดลออ (Elaboration) 4) ความเคารพ (Respectful Mind) การมองเห็นคุณค่าและความสำคัญ การตระหนักในความดีงามอันมีอยู่ในตัวคนอื่นและในสิ่งอื่นแล้วปฏิบัติต่อบุคคลนั้นด้วยความจริงใจ 5) จริยธรรม (Ethical Mind) พฤติกรรมหรือการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ จากสภาพจริงที่เป็นกุศล เป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้การบริหารสถานศึกษาดำเนินไปด้วยความราบรื่น ทำให้ผู้ร่วมงานอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข และส่งเสริมการบริหารงานสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันในงานทั้งสี่ฝ่าย ประกอบไปด้วย ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคลและด้านการบริหารทั่วไปซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของบุคคลทุกคน

จากการศึกษาเอกสารปัจจุบันพบว่า มีการนำแนวคิดทฤษฎีปัญญามาพัฒนานักกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียน หล่อหลอมให้มีทักษะและภาวะผู้นำที่มีความคิดสร้างสรรค์ในอนาคต ดังนั้นในสำคัญของแนวคิดทฤษฎีปัญญาช้างต้น แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำทฤษฎีปัญญาย่อมมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานในหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน อันส่งผลให้การบริหารจัดการสถานศึกษาดำเนินไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ และทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาศึกษาภาวะผู้นำทฤษฎีปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษามัธยมศึกษา พิชญ์โลก อุดรดิตถ์ เพื่อสามารถนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ในทางการบริหารจัดการและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิผลที่ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำทฤษฎีปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิชญ์โลก อุดรดิตถ์
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิชญ์โลก อุดรดิตถ์
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ภาวะผู้นำทฤษฎีปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิชญ์โลก อุดรดิตถ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้รูปแบบการศึกษาเชิงสหสัมพันธ์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิชญ์โลก อุดรดิตถ์ จำนวน 57 แห่ง กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิชญ์โลก อุดรดิตถ์ จำนวน 52 แห่ง จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R.V., & Morgan, D.W., 1970) ผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิตามจังหวัดเพื่อให้ได้ข้อมูลที่กระจาย โดยใช้จำนวนที่ได้จากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 52 คน และครูผู้สอน 52 คน รวมทั้งสิ้น 104 คน เครื่องมือคือ แบบสอบถาม นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา จำนวน 5 คน (Content Validity) พิจารณาข้อความในแบบสอบถามเป็น

ข้อคำถามที่ตรงกับสิ่งที่ต้องการศึกษาถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาเชิงทฤษฎีที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ และกำหนดไว้เป็นนัยามศัพท์ มีค่าสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.6-1.0 และนำไปทดลองใช้ (Try-Out) และหาคุณภาพด้านความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีการหาสูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .980 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product-moment Correlation Coefficient) และใช้เกณฑ์การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ค่า r จะอยู่ระหว่าง -1 ถึง +1 ถ้าค่า r เข้าใกล้ -1 และ +1 แสดงถึงความสัมพันธ์สูง และถ้าค่า r เข้าใกล้ 0 แสดงว่าความสัมพันธ์ต่ำ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product-moment Correlation Coefficient)

สรุปผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำตามแนวคิดทฤษฎีปัญหาของผู้บริหารสถานศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านความเชี่ยวชาญมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านการสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังตาราง 1

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาภาวะผู้นำทฤษฎีปัญหาของผู้บริหารสถานศึกษา

ด้าน	รายการ	n = 104		ระดับ	ลำดับ
		($\bar{X}$)	S.D.		
1	ด้านความเชี่ยวชาญ	4.41	0.47	มาก	1
2	ด้านการสังเคราะห์	4.28	0.53	มาก	4
3	ด้านการสร้างสรรค์	4.27	0.53	มาก	5
4	ด้านการเคารพ	4.32	0.54	มาก	3
5	ด้านจริยธรรม	4.37	0.55	มาก	2
รวม		4.33	0.48	มาก	

ผลจากตาราง 1 เมื่อพิจารณารายด้านปรากฏดังนี้

ภาวะผู้นำทฤษฎีปัญหาทฤษฎีปัญหาของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.33$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความเชี่ยวชาญ ($\bar{X} = 4.41$) รองลงมาคือ ด้านจริยธรรม ($\bar{X} = 4.37$) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการสร้างสรรค์ ($\bar{X} = 4.27$)

2. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการบริหารวิชาการมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนด้านการบริหารงบประมาณมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังตาราง 2

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา

ด้าน	รายการ	n = 104		ระดับ	ลำดับ
		($\bar{X}$)	S.D.		
1	ด้านการบริหารวิชาการ	4.41	0.42	มาก	1
2	ด้านการบริหารงบประมาณ	4.29	0.50	มาก	4
3	ด้านการบริหารงานบุคคล	4.30	0.44	มาก	3
4	ด้านการบริหารงานทั่วไป	4.37	0.49	มาก	2
รวม		4.34	0.34	มาก	

จากตาราง 2 ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.34) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการบริหารวิชาการ ($\bar{X}$ = 4.41) รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานทั่วไป ($\bar{X}$ = 4.37) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการบริหารงบประมาณ ($\bar{X}$ = 4.29)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ดังตาราง 3

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา ภาพรวม

ภาวะผู้นำพหุปัญญา	ประสิทธิภาพการบริหาร				
	วิชาการ	งบประมาณ	บุคคล	ทั่วไป	รวม
1. ด้านความเชี่ยวชาญ	.464**	.228*	.397**	.624**	.580**
2. ด้านการสังเคราะห์	.287**	.329**	.539**	.698**	.635**
3. ด้านการสร้างสรรค์	.198*	.285**	.598**	.699**	.612**
4. ด้านการเคารพ	.211*	.261**	.597**	.721**	.614**
5. ด้านจริยธรรม	.149	.232*	.493**	.856**	.600**
รวม	.280**	.293**	.577**	.790**	.666**

** p < .01 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* p < .05 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับด้านวิชาการ และด้านงบประมาณ ในระดับต่ำ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับด้านบุคคล ในระดับปานกลาง และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับด้านงานทั่วไป ในระดับสูงตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำปัญหาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านการบริหารวิชาการ

ภาวะผู้นำปัญหา	ประสิทธิภาพการบริหารวิชาการ		
	r	P-value	ระดับความสัมพันธ์
1. ด้านความเชี่ยวชาญ	.464**	0.000	ปานกลาง
2. ด้านการสังเคราะห์	.287**	0.003	ต่ำ
3. ด้านการสร้างสรรค์	.198*	0.044	ต่ำ
4. ด้านการเคารพ	.211*	0.032	ต่ำ
5. ด้านจริยธรรม	.149	0.130	ต่ำ
รวม	.280**	0.004	ต่ำ

** p < .01 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* p < .05 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จาก ตาราง 4 พบว่า ภาวะผู้นำปัญหาของผู้บริหารสถานศึกษาด้านความเชี่ยวชาญ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการบริหารด้านวิชาการ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ อยู่ในระดับปานกลาง (r = .464) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำปัญหาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านการบริหารงบประมาณ

ภาวะผู้นำปัญหา	ประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณ		
	r	P-value	ระดับความสัมพันธ์
1. ด้านความเชี่ยวชาญ	.228*	0.020	ต่ำ
2. ด้านการสังเคราะห์	.329**	0.001	ปานกลาง
3. ด้านการสร้างสรรค์	.285**	0.003	ต่ำ
4. ด้านการเคารพ	.261**	0.008	ต่ำ
5. ด้านจริยธรรม	.232*	0.018	ต่ำ
รวม	.293**	0.003	ต่ำ

** p < .01 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* p < .05 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 5 พบว่า ภาวะผู้นำปัญหาของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการสังเคราะห์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการบริหารด้านงบประมาณ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ อยู่ในระดับปานกลาง (r = .329) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำปัญหาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านการบริหารบุคลากร

ภาวะผู้นำปัญหา	ประสิทธิภาพการบริหารบุคลากร		
	r	P-value	ระดับความสัมพันธ์
1. ด้านความเชี่ยวชาญ	.397**	0.000	ปานกลาง
2. ด้านการสังเคราะห์	.539**	0.000	สูง
3. ด้านการสร้างสรรค์	.598**	0.000	สูง
4. ด้านการเคารพ	.597**	0.000	สูง
5. ด้านจริยธรรม	.493**	0.000	สูง
รวม	.577**	0.000	สูง

** p < .01 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* p < .05 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 6 พบว่า ภาวะผู้นำปัญหาของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการเคารพ และด้านการสร้างสรรค์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการบริหารด้านบุคลากร ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ อยู่ในระดับปานกลาง (r = .597, r = .598) ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำปัญหาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านการบริหารงานทั่วไป

ภาวะผู้นำปัญหา	ประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไป		
	r	P-value	ระดับความสัมพันธ์
1. ด้านความเชี่ยวชาญ	.624**	0.000	สูง
2. ด้านการสังเคราะห์	.698**	0.000	สูง
3. ด้านการสร้างสรรค์	.699**	0.000	สูง
4. ด้านการเคารพ	.721**	0.000	สูง
5. ด้านจริยธรรม	.856**	0.000	สูง
รวม	.790**	0.000	สูง

** p < .01 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* p < .05 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 7 พบว่า ภาวะผู้นำปัญหาของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการสังเคราะห์ และด้านการสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการบริหารด้านบริหารงานทั่วไป ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ อยู่ในระดับสูง (r = .698, r = .699) ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความเชี่ยวชาญ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเชี่ยวชาญเป็นทักษะที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงานในองค์กร เพื่อให้เกิดการดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจำเป็นต้องมีภาวะการเป็นผู้นำและมีความชำนาญในศาสตร์ต่าง ๆ และเป็นแบบอย่างที่ดีในทางปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของกันยมาส ชูจินและคณะ (2562) พบว่า การมีวินัย การประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม มีความรักและศรัทธาต่อวิชาชีพ และมีความรับผิดชอบในวิชาชีพ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับผลการวิจัยของยศวดี คำทรัพย์และคณะ (2562) พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม พบว่า องค์ประกอบสำคัญของของผู้นำในการพัฒนาองค์กรให้ประสบความสำเร็จสูงสุดองค์ ประกอบด้วยภาวะผู้นำในเชิงคุณลักษณะ เชิงพฤติกรรม เชิงสถานการณ์ เชิงการเปลี่ยนแปลง เชิงวิชาการ และเชิงปฏิรูป สอดคล้องกับผลการวิจัยของรัฐพี พิพัฒน์ธนะวงศ์และคณะ (2562) พบว่า การพัฒนาปัญญามนุษย์เชิงบูรณาการแนวพุทธสามารถพัฒนาความชำนาญในศาสตร์ต่าง ๆ และจริยธรรมไปพร้อมกัน ทั้งการพัฒนาจิตชำนาญการและจิตเคารพ โดยใช้หลักธรรมอินทรีย์ 5 เป็นตัวชี้วัดในการพัฒนาปัญญาให้ดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง ความชำนาญในศาสตร์และคุณธรรมจะทำให้บุคคลสามารถสร้างสรรค์และสังเคราะห์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการสร้างสรรค์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษามีศิลปะในการเข้ากับผู้อื่นได้แตกต่างกัน การดำเนินกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ต้องอาศัยความร่วมมือ การประสานงานกัน เพื่อให้การดำเนินงานต่าง ๆ มีประสิทธิภาพผู้นำต้องมีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ร่วมงาน

2. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการบริหารวิชาการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ในการปฏิบัติงานบริหารผู้บริหารได้มีการกำหนดพันธกิจของสถานศึกษา ด้านการบริหารหลักสูตรและการสอน ด้านการนิเทศการสอน ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน ด้านการเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของวรรณา เฟื่องฟู (2558) พบว่า การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและการวางแผนกลยุทธ์ของโรงเรียนเป็นบทบาทสำคัญของผู้บริหาร โดยมีการดำเนินการประชุมเพื่อชี้แจงการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของโรงเรียน และเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดและวางแผนการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาให้มีคุณภาพและมุ่งเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ จัดให้มีโครงการนิเทศการสอนครู มีการนิเทศกำกับติดตามและประเมินผลในด้านการจัดการเรียนการสอนและให้คำแนะนำชี้แนะกับครูผู้สอน วางแผนและกำหนดเป้าหมายของโรงเรียนที่ชัดเจน มีภาวะผู้นำทางวิชาการ มีการวางแผนและปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนของครู มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการ

เรียนเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน โดยให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นที่ตัวผู้เรียนเป็นหลัก เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจในบทเรียนมากขึ้น และส่งเสริมให้ครูมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารงบประมาณ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัญหาการบริหารงานงบประมาณ มีความซับซ้อนด้านเอกสาร และต้องดำเนินการภายใต้ระเบียบและกฎเกณฑ์ที่กำหนดอย่างเคร่งครัด ต้องมีผู้รับผิดชอบที่มีความชำนาญและเชี่ยวชาญโดยเฉพาะ มีความรอบรู้ด้านกฎหมายการเบิกจ่ายเงิน และสามารถให้ความรู้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของสิริพร โยศรีธา (2564) พบว่า ปัญหาการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา อำเภอลานสัก ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านการประเมินผลและการรายงานมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนา กลุ่มแก้วและคณะ (2564) พบว่า สภาพและแนวทางการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ ด้านการจัดสรรงบประมาณขาดความเข้าใจในการพิจารณาจัดสรรงบประมาณของสถานศึกษา งบประมาณที่ได้รับจากส่วนกลางไม่เพียงพอในการบริหารสถานศึกษาทำให้ต้องปรับลดงบประมาณโครงการต่าง ๆ ลง การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินงบประมาณยังขาดความโปร่งใส การชี้แจงเกี่ยวกับงบประมาณในการดำเนินงานแต่ละโครงการ เมื่อสิ้นสุดการดำเนินโครงการแล้วไม่มีการรายงานและประเมินผลให้กับผู้บริหารได้รับทราบ ผู้ปฏิบัติงานการบริหารการเงิน ขาดความรู้ และทักษะในการทำงานเนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งและการโยกย้ายหน้าที่บ่อย ทำให้ขาดความล่าช้าและความต่อเนื่อง ในการทำงาน ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญในการปฏิบัติงานด้านการบริหารบัญชี การบันทึกบัญชีในระบบ (GFMIS) และการรายงานข้อมูลทางการเงินให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ตรงตามกำหนดระยะเวลาที่กำหนด และผู้ปฏิบัติงานด้านการบริหารพัสดุและสินทรัพย์ จะต้องศึกษาระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดซื้อจัดจ้างอยู่เสมอ การจัดทำทะเบียนคุมพัสดุ ครุภัณฑ์ทางการศึกษาบางรายการยังไม่เป็นปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริโชค เจริญราชและคณะ (2564) พบว่า ปัญหาการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก การทำรายงานทางการเงินและการเผยแพร่ให้สาธารณะชนทราบไม่เป็นไปตามกำหนด การหารายได้และแผนการบริหารสินทรัพย์ไม่เป็นไปตามเวลา ไม่มีการกำหนดรูปแบบในการคำนวณต้นทุนการผลิตที่ชัดเจน มีความผิดพลาดในการขอเบิกงบประมาณซึ่งทำให้การปฏิบัติงานล่าช้า และการจัดพัสดุไม่เป็นไปตามที่ระยะเวลากำหนดไว้

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.697 สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่า ภาวะผู้นำพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา มี

ความสัมพันธ์ทางบวก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สามารถนำพาสถานศึกษาเพื่อบ่มงูไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของโกสินทร์ สังกัดกลางและคณะ (2564) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำและภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน มีความสัมพันธ์กันทั้งในภาพรวม และรายด้าน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2562) พบว่า ความสัมพันธ์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับสูงมาก (.884) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์กันในแต่ละด้านพบว่า มีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับสูงมาก หรือมีความสัมพันธ์ ในลักษณะที่คล้อยตามกัน ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องมีภาวะผู้นำในตนเองและภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสูง จึงจะก่อให้เกิดการนำพาโรงเรียนไปในทิศทางที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยภาวะผู้นำพหุปัญญายังสอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้นำที่ประสบผลสำเร็จของ Greenberg, J. & Baron, R.A. (2003) ทั้งคุณลักษณะส่วนบุคคล การบริหาร และสังคม

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 ผังองค์ความรู้

ภาวะผู้นำตามแนวคิดพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำพหุปัญญาจะสามารถบริหารจัดการสถานศึกษาในภาพรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์จากผลความสัมพันธ์ พบว่า ผู้บริหารควรพัฒนาภาวะผู้นำพหุปัญญาของตนเองให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการบริหารจัดการด้านวิชาการ และงบประมาณ เนื่องจากยังมีค่าความสัมพันธ์ในระดับต่ำ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา จึงเป็นกระบวนการที่ต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่องและรอบด้าน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของงานทุกฝ่ายในสถานศึกษา ขณะเดียวกัน ผู้บริหารควรจะมีการส่งเสริม และสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษาได้มีโอกาสได้พัฒนาภาวะผู้นำพหุปัญญาของตนเอง เพื่อความเป็นผู้นำในอนาคตต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำพหุปัญญา และข้อมูลความสัมพันธ์ภาวะผู้นำพหุปัญญา กับประสิทธิภาพของการบริหารจัดการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พิษณุโลก อุตรดิตถ์ สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลกำหนดวางแผนงานการศึกษาและสถานศึกษาในการวางแผน ส่งเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำของบุคลากรในสถานศึกษาให้มีศักยภาพ พร้อมทั้งจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัยการศึกษาภาวะผู้นำตามแนวคิดพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พิษณุโลก-อุตรดิตถ์ พบว่า ด้านการสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด จึงควรส่งเสริมและพัฒนาด้านการสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มศักยภาพภาวะผู้นำให้มี ศาสตร์และศิลป์ในการบริหาร เช่น การสร้างมนุษยสัมพันธ์ การประสานงาน การจูงใจ การบูรณาการความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอันจะส่งผลให้การบริหารสถานศึกษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กันยมาส ชูจีนและคณะ. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์*, 21(2), 20-33.
- โกสินทร์ สังกัดกลางและคณะ. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำและภาวะผู้นำทาง วิชาการของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2. *สัปดาห์: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (สทมส.)*, 27(3), 216-227.
- ณิรดา เวชญาลักษณ์. (2560). *ภาวะผู้นำทางการบริหาร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

- ยศวดี ดำทรัพย์และคณะ. (2562). การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 47(1), 272-293.
- รัฐรพี พิพัฒน์ธนะวงศ์และคณะ. (2562). การพัฒนาปัญญามนุษย์เชิงบูรณาการแนวพุทธ. *วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 8(4), 155-167.
- รัตนา กลุ่มแก้วและคณะ. (2564). สภาพและแนวทางการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 9(35), 173-182.
- วรรณณา เฟื่องฟู. (2558). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี เขต 2. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
- ศิริโชค เจริญราชและคณะ. (2564). การศึกษาปัญหาการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42. *วารสารครุศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 4(2), 10-22.
- สำนักงานการปฏิรูปการศึกษา. (2544). *การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการปฏิรูปการศึกษา (สปศ). องค์กรมมหาชนเฉพาะกิจ.
- สิริพร โยศรีธา. (2564). แนวทางการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษาอำเภอลานสัก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 4(3), 91-101.
- สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 30(1), 183-193.
- Gardner, H. (2007). *Five minds for the future*. Boston, Mass.: Harvard Business School Press.
- Greenberg, J. & Baron, R.A. (2003). *Behavior in Organizational*. (7th ed). New Jersey: Prentice-Hall.
- Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2013). *Educational administration: Theory, research, and practice*. (9th ed). New York: McGraw-Hill.
- Krejcie, R.V., & Morgan, D.W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของชุมชนชายฝั่งชายแดน ภาคตะวันออก ของตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด¹

Potential in the Management of Eco-community Tourism in the Eastern
Border Communities of Hat Lek Sub-district, Khlong Yai District,
Trat Province

สิตางค์ เจริญวงศ์² วงธรรม สรณะ² เชษฐณรงค์ อรชุน³ ชuwong Ubalee⁴
และอังศุมาริน สุขัยรัตนโชค⁵

Sitang Chareanwong, Wongtham Sarana, Chetnarat Orachun, Chuwong Ubalee
and Aungsumarin Suchairatanachoke

Received: August 07, 2022

Revised: August 27, 2022

Accepted: September 04, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด เป็นงานวิจัยแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพเสริมจากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์แบบอุปนัย ศึกษาข้อมูลจากสิ่งที่ป็นรูปธรรมโดยจำแนกชนิดข้อมูลออกเป็น 2 แบบ คือ การวิเคราะห์แบบใช้ทฤษฎี และเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูลที่น่าไปสู่ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ผลการวิจัย พบว่า ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศจำแนกได้ 8 ประการ 1) ด้านแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจสนับสนุนให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ อาทิ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนชายแดน 2 แผ่นดิน, แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวทางด้านการอนุรักษ์และการเรียนรู้ 2) ด้านอาหารมีความอุดมสมบูรณ์ในด้าน

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่องการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจจากฐานรากโดยการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของชุมชนชายฝั่งชายแดนภาคตะวันออก: กรณีศึกษา ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด

²⁻⁶ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี: Rambhai Barni Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: saiew@yahoo.com, Tel. 092-9639566

อาหาร การฟื้นฟูระบบนิเวศน์ทำให้มีสัตว์ทะเล 3) ด้านที่พักที่จัดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวแบบ รีสอร์ทและแบบโฮมสเตย์ 4) ด้านความปลอดภัยมีการเตรียมพร้อมจากภาครัฐและภาคประชาชน 5) ด้านเครือข่ายในการจัดการท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้ชุมชนบ้านหาดเล็กจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ ประกอบด้วย เครือข่ายภาครัฐ เอกชนและประชาชน 6) ด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศโดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเป็นฐาน 7) ด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกชาวบ้านเรียนรู้ นำมาสู่การเสริมสร้างจิตสำนึกในการเห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ 8) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนมีตัวแทนจากไตรภาคีให้มีส่วนร่วมและรับรู้ในการขับเคลื่อนภารกิจเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างมั่นใจส่งผลทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม

คำสำคัญ: ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว, ชุมชนเชิงนิเวศ, ชุมชนชายฝั่งชายแดนภาคตะวันออกเฉียง, บ้านหาดเล็ก

Abstract

This research article aimed to study the community's potential for eco-community tourism management in Hat Lek Subdistrict, Khlong Yai District, Trat Province. It was a participatory action research from all sectors and used qualitative data to supplement it. Then data were analyzed using inductive analysis techniques, interpreting data from concrete objects by categorizing data types into 2 types: theoretical analysis and comparison of data to connect to find the relationship of the data that led to understanding of the existence and change of the phenomenon that occurs. The research results showed that the potential of eco- community tourism management could be classified into 8 aspects: 1) in terms of eco-community tourist attractions, there were tourist attractions that supported the management of eco-community tourism, such as eco-tourism, historical attractions of border communities, cultural attractions, and conservation and learning attractions; 2) in the aspect of food, there were abundance in food, and restoration of the ecosystem had resulted in sea animals; 3) in terms of accommodation, there were services for resort and home stay tourists; 4) in case of security, there was preparation from the government and the public sector; 5) in the event of the network in tourism management that supported Ban Hat Lek community to organize eco-tourism, it consisted of government, private and public networks; 6) in case of organizing community eco-tourism activities,

community-based natural resources were used; 7) in case of educating and creating awareness of villagers learning, it will bring about raising awareness of the value of natural resources, ecosystems and environmental preservation; and 8) in terms of community participation, there were representatives from tripartite to participate and gain awareness in driving the community's tourism mission confidently, resulting in the community receiving benefits from tourism both directly and indirectly.

Keywords: Tourism Management Potential, Eco-community, Eastern Border Community, Ban Hat Lek

บทนำ

บ้านหาดเล็ก อำเภอลคลองใหญ่ จังหวัดตราด เป็นชุมชนชายแดนชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเฉียงใต้ มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติทั้งทางบกและทางทะเล นับตั้งแต่ พ.ศ.2540 เป็นต้นมา เกิดปัญหาภัยธรรมชาติซึ่งส่งผลต่อการดำรงชีวิต วิธีการทำประมงเปลี่ยนแปลงจากเพื่อการค้ายังชีพเป็นการเพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจมากขึ้น (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542) ผลกระทบต่อมาเกิดจากเงื่อนไขจากกฎหมายที่สร้างข้อจำกัดในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต ในปี พ.ศ. 2558 สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ประกาศใช้พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ.2558 มีผลบังคับใช้เมื่อ 28 เมษายน พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติดังกล่าวมีข้อกำหนดในการจัดการประมงผิดกฎหมาย ได้แก่ การควบคุมเรือประมงหากไม่ขึ้นทะเบียน ไม่มีใบมอบอนุญาต หรือที่เรียกกันว่า “อาชญาบัตร” จะไม่สามารถออกจับปลาได้ มีการห้ามใช้เรืออวนลาก การติดตั้งเครื่องมือติดตามเรือสำหรับประมงนอกน่านน้ำขนาด 60 ตันกรอสขึ้นไป รวมถึงการใช้ระบบควบคุมการแจ้งเข้า-ออกของเรือประมงขนาด 30 ตันกรอส ขึ้นไป นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วมีเงื่อนไขอื่น ๆ อีกกว่า 15 มาตรา (คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, 2559) กฎหมายฉบับดังกล่าวได้ครอบคลุมทั้งกิจการเรือประมงพาณิชย์และประมงพื้นบ้าน เป็นสาเหตุให้เรือประมงพาณิชย์บางส่วนย้ายไปประกอบกิจกรรม ณ ท่าเรือปากคลอง ประเทศกัมพูชา เพื่อหาปลาในเขตน่านน้ำของกัมพูชา และขนส่งสินค้าประมง เมื่อเรือประมงพาณิชย์ส่วนใหญ่ขยายออกจากพื้นที่จึงส่งผลให้เศรษฐกิจในพื้นที่บ้านหาดเล็กซบเซายิ่งขึ้นไปอีก ชาวบ้านที่อาศัยอยู่พยายามปรับตัวให้สามารถดำรงวิถีชีวิต แต่ผลกระทบจากกฎหมายทำให้กลุ่มผู้ทำประมงพาณิชย์ต้องย้ายฐานทำกินบางส่วนหยุดทำกิจกรรมประมง ชาวประมงพื้นบ้านที่ได้รับผลกระทบจากข้อกำหนดของพระราชบัญญัติประมง พ.ศ.2558 และฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 (ราชกิจจานุเบกษา, 2558) กล่าวคือผู้ที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านไม่สามารถที่จะทำประมงนอกชายฝั่ง (3 ไมล์ทะเล)

การเผชิญกับความเสี่ยงที่กล่าวมานั้นส่งผลให้ชาวบ้านไม่สามารถแสวงหารายได้จากการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากทรัพยากรทางธรรมชาติทางทะเลหรือการทำประมงได้อย่างเพียงพอ นำมาสู่การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณเขต 3 ไมล์ทะเล คนหนุ่มสาวจำนวนหนึ่งออกนอกพื้นที่เพื่อประกอบอาชีพอื่น (ศรุตม์ ขาวคม, 2564, 3 เมษายน) นอกจากปัญหาจากสถานการณ์ที่กล่าวมาแล้ว ชาวบ้านยังเผชิญกับปัญหาเกี่ยวกับระบบนิเวศ ดังจะเห็นได้จากพื้นที่ของตำบลหาดเล็กมีเทือกเขาบรรทัดกั้นระหว่างไทยกัมพูชา ไม่สามารถทำเกษตรแนวเช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ ชาวบ้านใช้พื้นที่เชิงเขาบรรทัดเป็นที่พักอาศัย ส่วนทางด้านทิศตะวันตกติดอ่าวไทย ดังนั้นจึงมีชาวบ้านปลูกที่อยู่อาศัยอยู่ในทะเล หรือ “เรียกว่าบ้านในน้ำ” อีกทั้งสถานการณ์การแพร่ระบาดของ Covid19 ทำให้ตลาดการค้าชายแดนบ้านหาดเล็กต้องปิดชายแดนและตลาดการค้าส่งผลกระทบอย่างกว้างขวาง อาทิ กลุ่มที่ประกอบอาชีพสองแถวคอยรับนักท่องเที่ยวต้องหยุดดำเนินการ กลุ่มผู้ค้าปลีกรและส่งบริเวณชายแดนหลายร้านต้องปิดตัวลง การที่ไม่สามารถเดินทางข้ามแดนได้ กิจกรรมทางเศรษฐกิจการค้าในพื้นที่จึงได้รับผลกระทบมากยิ่งขึ้น (วิชัย กิมสร้อย, 2564, 3 เมษายน) สถานการณ์ที่กล่าวถึงข้างต้นทำให้ชุมชนให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจบนฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและการทำประมงเชิงอนุรักษ์ควบคู่กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนในชุมชน รวมทั้งสงวนอาชีพประมงพื้นบ้านให้คงอยู่ เพราะเป็นเพียงอาชีพเดียวที่สร้างรายได้หลักให้ชุมชน

การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของตำบลหาดเล็ก เกิดขึ้นราว พ.ศ.2562 โดยมีการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศการทำกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพประมง การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน งานเทศกาลประเพณี ลอยกระทง 2 แผ่นดิน กิจกรรมการแพเปือก เป็นต้น ต่อมาจึงจัดตั้งคณะกรรมการชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลหาดเล็ก มีกลุ่มผู้นำชุมชนและตัวแทนของประชาชนจากทุกหมู่บ้านเป็นคณะกรรมการฯ แต่การขับเคลื่อนกิจกรรมที่กล่าวมาเป็นการดำเนินการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเพียงผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม (สมประสงค์ ซ่อลัดดา, 2564, 26 สิงหาคม) ทำให้การจัดการท่องเที่ยวของตำบลหาดเล็กเป็นเรื่องเฉพาะ ไม่ได้นำศักยภาพของชุมชนเชิงนิเวศที่เป็นจุดเด่น รวมถึงหลักในการบริหารจัดการกลุ่มยังไม่ได้มีการจัดทำอย่างเป็นรูปธรรม

จากข้อเสนอ World Tourism Organization (2004) อธิบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนหากมีการวางแผนพัฒนาการจัดการที่ดี การท่องเที่ยวจะทำให้เกิดอาชีพในชุมชน สร้างรายได้และเป็นโอกาสให้เกิดการประกอบธุรกิจ ย่อมส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังทำให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติในชุมชน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปะงานหัตถกรรมและวัฒนธรรมประเพณีช่วยในการพัฒนาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชนจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และ

ชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิ ในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน สำหรับ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์
2. ด้านองค์กรชุมชน มีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้และมีทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย รู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา
3. ด้านการจัดการ มีกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงาน เพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้ออำนวยประโยชน์ที่เอื้อต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างความรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือน กับคนในชุมชน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม
4. ด้านการเรียนรู้ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างความรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการจัดการ ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับชาวบ้านอีกทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

จากหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้กล่าวมาทำให้เห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นพื้นที่ทางธรรมชาติ ระบบสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ควบคู่กันไป ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดการกระจายรายได้ ผลประโยชน์แก่ชาวบ้านในพื้นที่และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นควรนำไปสู่ความยั่งยืนภายใต้การมีส่วนร่วมจากในระดับชุมชนรวมไปถึงนักท่องเที่ยว ดังนั้นหากชาวชุมชนมีความเข้าใจย่อมสามารถจัดการตนเองและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างมีศักยภาพ ในการสร้างรายได้บนฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จะทำให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมได้ คณะผู้วิจัยจึงศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานรากโดยการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้เป็นงานวิจัยแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(Participation Action Research-par) มีดำเนินการดังนี้

พื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนบ้านหาดเล็ก ตำบลหาดเล็ก อำเภอลือชัย จังหวัดตรัง ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ภาครัฐในระดับการวางแผนนโยบาย ระดับปฏิบัติงาน ชาวชุมชน ผู้นำท้องถิ่น

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษาเอกสาร ได้แก่ เอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรองใช้เพื่อการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ รูปแบบในการจัดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ เพื่อนำมาใช้เป็นองค์ความรู้ประกอบการจัดการท่องเที่ยว และเป็นข้อมูลในการออกแบบแนวสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการหาข้อมูลในพื้นที่ (Field Research) และสัมภาษณ์จากผู้ที่สามารถให้ข้อมูลหลัก (Key-Informants) ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ภาครัฐทั้งในระดับการวางแผนนโยบายและในระดับปฏิบัติงาน คนในชุมชน ผู้นำท้องถิ่น นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนี้ผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

3. การสังเกตการณ์ วิธีการนี้เป็นรูปแบบการเก็บข้อมูลเสริมวิธีการอื่น ๆ โดยใช้ในกระบวนการสังเกต เช่น กิริยาท่าทางในการเข้าร่วมประชุม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสะท้อนปัญหา ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน และชาวบ้านกับหน่วยงานอื่น ๆ เป็นต้น

4. การเสวนากลุ่ม เป็นการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง โดยจะเป็นลักษณะของการนั่งจับเข่าคุยกันระหว่างนักวิจัยกับชาวบ้านที่มีตัวแทนมาจากผู้นำท้องถิ่น (กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้นำทางธรรมชาติ ปราชญ์ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

5. การตรวจสอบข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ นอกจากนั้นยังตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้หลักการสามเส้า ได้แก่ การตรวจสอบด้านข้อมูล การตรวจสอบแหล่งเวลา การตรวจสอบสถานที่ การตรวจสอบบุคคล

กระบวนการในการดำเนินการวิจัยได้แบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นต้นน้ำ เป็นการลงพื้นที่สร้างสัมพันธ์กับชุมชนและสำรวจประเด็นปัญหาของชุมชน โดยดำเนินการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน บริบทและศักยภาพของชุมชน เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการเตรียมคนที่จะนำมาสู่การทำวิจัยที่สำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชนประมง ผู้นำกลุ่มท่องเที่ยว กำนันผู้ใหญ่บ้าน และเทศบาลตำบลหาดเล็ก

ขั้นกลางน้ำ นำวิธีการเชิงคุณภาพผสมกับปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยการให้ข้อมูลข่าวสารกับนักวิจัยชาวบ้าน ในประเด็นที่เกี่ยวกับกับเศรษฐกิจฐานราก การปรึกษาหารือในส่วนของประเด็นและขอบเขตในการดำเนินวิจัย จึงทำให้เกิดการปรึกษาหารือกับนักวิจัยชุมชนเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาวิจัยร่วมกัน ต่อมานักวิจัยชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำวิจัยมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน, จากนั้นจึงร่วมมือในการทำ

การวิจัย นักวิจัยฝ่ายวิชาการจะเสริมสร้างความรู้ในการทำวิจัยให้กับนักวิจัยชาวบ้านในเรื่องของเทคนิคและวิธีการทำวิจัยเบื้องต้น ได้แก่ หลักของการสัมภาษณ์ การเก็บข้อมูลการวิจัย หลังจากนั้นทีมวิชาการและนักวิจัยชาวบ้านจะร่วมปฏิบัติการวิจัย การวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัยร่วมกัน ต่อมาจึงมีการเสริมพลังอำนาจโดยการจัดเวทีคืนข้อมูลให้กับชุมชนเพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ โดยมีนักวิจัยชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้จากการทำการวิจัยให้กับชุมชนเพิ่มเติม

ชั้นปลายน้ำ (การประเมินผลวิจัย) เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวกับการวัดผลสำเร็จของการดำเนินการวิจัย เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่เป็นผลของการวิจัยว่าครบถ้วนถูกต้องหรือไม่โดยการจัดเวทีชุมชนเพื่อนำเสนอผลการวิจัย การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยกับชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถนำผลของการวิจัยไปดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์แบบอุปนัย เพื่อตีความข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมโดยจำแนกชนิดข้อมูล ออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น

2. การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) คือการจำแนกข้อมูลเป็นชนิด (Typologies) โดยใช้การวิเคราะห์ใน 2 รูปแบบ คือ ได้แก่

ก. *การวิเคราะห์แบบใช้ทฤษฎี* ประกอบด้วย การวิเคราะห์การกระทำ (Acts) เป็นการวิเคราะห์พฤติกรรมและท่าทีของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละเวที สังเกตพฤติกรรม การแสดงความคิดเห็น และนำมาวิเคราะห์กิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศที่จะสอดคล้องกับพฤติกรรมและลักษณะนิสัย ตลอดจนความรู้ความสามารถของแต่ละคนได้

- การวิเคราะห์กิจกรรม (Activities) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศให้สอดคล้องกับชีวิต หรือนำประเพณีหรืออัตลักษณ์ ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ เป็นต้น

- การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Relationship) เป็นการวิเคราะห์โครงสร้างของชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวตำบลหาดเล็ก ว่ามีใครมาจากกลุ่มไหนและมีความขัดแย้งอย่างไร เพื่อที่จะนำไปสู่การสร้างข้อเสนอและการตกลงผลประโยชน์ที่ลงตัวของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ รวมถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในชุมชน

- การวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Participation) ในงานวิจัยชิ้นนี้คณะวิจัยเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนจึงทำให้มีข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

ข. *การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison)* คือการใช้วิธีการเปรียบเทียบโดยการนำข้อมูลต่าง ๆ ทั้งข้อมูลเชิงสถิติ ข้อมูลเอกสารหลังจากนั้นนำข้อมูลมาเปรียบเทียบเป็นปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยต้องการ

ภาพที่ 1 การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของชุมชนชายฝั่งชายแดนภาคตะวันออก ของตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด พบว่า ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ สามารถจำแนกได้ 8 ประการ ดังนี้

1. ด้านแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ มีแหล่งท่องเที่ยวที่จะสามารถนำมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ ได้แก่ 1.1 เชิงนิเวศ 1.2 เชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนชายแดน 2 แผ่นดิน 1.3 เชิงวัฒนธรรม และ 1.4 เชิงอนุรักษ์และการเรียนรู้ รายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 เชิงนิเวศ พบว่า เป็นพื้นที่ชายฝั่งชายแดนภาคตะวันออกที่มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญ ได้แก่ มีชายหาดเล็กที่มีขนาดเล็กที่สุดในภาคตะวันออก มีขนาดพื้นที่กว้าง 6 เมตร ในพื้นที่ยังมีป่าชายเลนครอบคลุมพื้นที่กว่า 100 ไร่ แต่หลังเกิดพายุโซนร้อน เมื่อ พ.ศ. 2540 สูญเสียป่าชายเลนจึงส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสัตว์ทะเล ต่อมามีการขับเคลื่อนของกลุ่มชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูป่าชายเลน ปีพ.ศ.2558 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จากกรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ภาคตะวันออก) สร้างสะพานคอนกรีตระยะทาง 30 เมตร ทำให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวสัมผัสความร่มรื่นและสามารถอนุรักษ์ป่าชายเลนร่วมกัน พ.ศ.2559 มีการก่อสร้างสะพานเพิ่มขึ้นอีก 60 เมตร

นอกจากที่กล่าวมาแล้วในพื้นที่ที่มีส่วนที่แคบที่สุดในประเทศไทย ณ บริเวณหมู่ที่ 2 บ้านโชดทราย เมื่อวัดระยะจากบริเวณภูเขาถึงชายทะเลมีความกว้าง เพียง 450 เมตร ปัจจุบันมีการปรับปรุงสถานที่สำหรับนักท่องเที่ยว เป็นจุดชมวิวที่นักท่องเที่ยวสามารถขึ้นไปถ่ายรูป ขึ้นชมบรรยากาศและทิวทัศน์ สามารถมองเห็นเกาะกูดได้ในระยะไกล

1.2 *เชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนชายแดน 2 แผ่นดิน* คนไทย 2 แผ่นดิน หมายถึง คนไทยที่มีเชื้อสายไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดนไทยกัมพูชา ในอดีตพื้นที่แห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดปัจจันตคิรีเขต แต่ชาวบ้านในชุมชนของทั้ง 2 ประเทศยังไปมาหาสู่ โดยมีการสื่อสารเป็นภาษาไทยและกัมพูชา จากประวัติศาสตร์วัฒนธรรมที่เชื่อมร้อยความเป็นชุมชนชายแดน 2 แผ่นดินร่วมกัน ยังมีเรื่องราวที่เกี่ยวพันประวัติศาสตร์การเมืองของไทย หลังเกิดเหตุรัฐประหารในประเทศไทย พ.ศ.2500 จอมพล ป.พิบูลสงคราม อดีตนายกรัฐมนตรี ลี้ภัยทางการเมืองโดยล่องเรือออกนอกประเทศ จากการเหตุการณ์ในครั้งนั้น จึงนับได้ว่าเป็นบ้านหาดเล็กเป็นจุดสุดท้าย หรือ ก้าวสุดท้าย ของจอมพล ป. ที่มีได้กลับมาประเทศไทยอีกเลย

1.3 *เชิงวัฒนธรรม* สภาพภูมิโนเวศเป็นพื้นที่ชายฝั่งทะเล ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงจึงสร้างบ้านเรือนอยู่ในน้ำ ต่อมากรมเจ้าท่าได้ยกให้เป็นต้นแบบการพัฒนาที่อยู่อาศัยเรียกว่า “หาดเล็กโมเดล” ปัจจุบันชุมชนในน้ำ มี 2 หมู่บ้านได้แก่ บ้านคลองมะขาม (หมู่ที่1) และบ้านโชดทราย (หมู่ที่ 2) ชาวประมงจะจอดเรือประมงเทียบสะพานหน้าบ้าน ซึ่งชาวบ้านสามารถดูเรือและรักษาภูมิโนเวศน์ การบริหารจัดการชุมชน การจัดการขยะ การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ไปพร้อมกัน

1.4 *เชิงอนุรักษ์และการเรียนรู้* การอยู่อาศัยและเคยสูญเสียความสมดุลจากภัยธรรมชาติ ชาวบ้านบางส่วนเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการอนุรักษ์ภูมิโนเวศน์เพื่อการดำรงวิถีชีวิตต่อมาได้เมื่อมีการทำกิจกรรมร่วมกันจึงรวมกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากร เช่น การทำโครงการบ้านปลา-ธนาคารปู การอนุรักษ์ป่าชายเลน การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อรักษาวิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน การส่งเสริมและปลูกฝังเยาวชนให้เรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และเรียนรู้เกี่ยวกับศักยภาพของพื้นที่

2. *ด้านอาหาร* พบว่า หลังจากเผชิญกับการสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ทางทะเล ทำให้เกิดความร่วมมือในการฟื้นฟูระบบนิเวศจนมีสัตว์ทะเล อาทิ ปลาทะเล (ปลาสะเล ปลาแซ่ไก่ ปลาอินทรีข้าง, ปลาข้างเหลือง ปลาเกะ ปลาโคก ปลาเก๋า) หมึก หอยนางรม กุ้ง เคย หอยแมลงภู่ (เป็นแหล่งผลิตหอยแมลงภู่) หอยตะเภา หอยเม่น หอยเสียบ หอยหนาม แมงดาทะเล หอยเสียบ หอยป็น ปลาเกะตัก (ส่งออกในประเทศทำเป็นน้ำปลา) แมงกะพรุน (ต้องผัดอินทรี) เพิ่มขึ้นนอกจากนั้นชาวบ้านยังสามารถฟื้นฟูเมนูอาหารพื้นบ้านของตำบลหาดเล็กที่เกือบหายสาบสูญได้ เช่น *ปลาเจียน น้ำจิ้มกระบั้ง* เป็นเมนูอาหารพื้นบ้าน รับประทานคล้ายเมี่ยงคำ มีวัตถุดิบที่สำคัญคือ ปลาทะเลที่หาได้ทุกฤดูกาล ได้แก่ ปลาโคก ปลาเกะปี กินกับเครื่องเคียงได้แก่ ใบโหระพา ผักชีโร ผักกาดขาว เป็นต้น

ทะเลกะปิ ตำบลหาดเล็ก สามารถผลิตกะปิจาก “เคยดำ” ที่ได้มาจากการการด่ำลงไปช้อนเคยขึ้นมาทำให้ “เคย” ไม่มีส่วนผสมของกรวดทราย เมื่อนำมาผลิตกะปิจึงทำให้มีความสะอาดและมีกลิ่นหอม

ปูใบน้ำจิ้มมะขาม เป็นปูพื้นถิ่นลักษณะตัวเล็กแต่ก้ามใหญ่ ซึ่งก้ามขนาดใหญ่นี้ จะหลุดหรือหักออกได้ตามธรรมชาติและจะงอกขึ้นใหม่ หากจับปูใบได้ชาวบ้านจะบริโภคเพียง

ก้ามปูที่และปล่อยตัวปูให้เจริญเติบโตต่อไป นอกจากนั้นมีสินค้าของฝาก เป็นสินค้าอาหารทะเลแปรรูปไว้บริการนักท่องเที่ยวตลอดทั้งปี

3. ด้านที่พัก พบว่า มีที่พักให้บริการแก่นักท่องเที่ยว แบบรีสอร์ท ราคาเริ่มต้นที่ 400 บาท มีทั้งแบบเตียงเดี่ยว เตียงคู่ รองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวน 30 คน และที่พักแบบโฮมสเตย์ มีเป็นห้องพักที่จัดทำขึ้นโดยกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน มีพื้นที่ปิ้งย่างและจัดเลี้ยงเล็ก ๆ ราคาเริ่มต้น 500 บาท และมีที่พักที่บริหารจัดการโดยชาวบ้านในชุมชน ในปัจจุบัน (มิถุนายน 2565) มีการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการบริการการท่องเที่ยวในส่วนของที่พักและอาหาร

4. ด้านความปลอดภัย พบว่า พื้นที่ชายแดนมีความเข้มงวดในด้านความปลอดภัย ที่ผ่านมาสามารถสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว อาทิ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความปลอดภัย ได้แก่ ตำรวจ ตำรวจน้ำ หน่วยงานกู้ภัยสว่างบุญช่วยเหลือ , ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง, กองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรีและตราด และมาตรการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว ส่วนการท่องเที่ยวทางน้ำการเป็นชาวประมงพื้นบ้านจึงมีความเชี่ยวชาญจะจัดกิจกรรมในช่วงที่ไม่มีลมมรสุม ก่อนออกเรือจะตรวจสอบสภาพภูมิอากาศก่อน

5. ด้านเครือข่ายในการจัดการท่องเที่ยว พบว่า เครือข่ายที่สามารถสนับสนุนให้ชุมชนบ้านหาดเล็กสามารถจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ จำแนกออกเป็น 3 เครือข่าย ได้แก่ 1) เครือข่ายภาครัฐ กลุ่ม/องค์กรสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนได้แก่ ได้แก่ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดตราด, สำนักงานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 1 (ระยอง) เทศบาลตำบลหาดเล็ก, กลุ่มองค์กรประมง, กำนันผู้ใหญ่บ้าน, โรงเรียนบ้านคลองมะขามและโรงเรียนบ้านหาดเล็ก(มัคคุเทศก์น้อย) 2) เครือข่ายภาคเอกชน ได้แก่ เครือข่ายผู้นำท้องถิ่น การค้าระหว่างแดนไทย-กัมพูชา, หอการค้าจังหวัดตราดและ 3) เครือข่ายภาคประชาชน กลุ่มวิสาหกิจแปรรูปและพืชสมุนไพรบ้านหาดศาลเจ้า, กลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนสองแผ่นดิน, วิสาหกิจพืชสมุนไพรหาดเล็ก

6. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเป็นพื้นฐาน ได้แก่ 1) กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และการอนุรักษ์ ได้แก่ การวางแผนปะการัง ปล่อยพันธุ์ปู การวางซั้งเชือก การปลูกป่าชายเลน และ 2) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ได้แก่ การชมวิถีชีวิตชุมชนประมงในน้ำ, เทศกาลลอยกระทง 2 แผ่นดินหมู่ที่ 4, เทศกาลสือรัก 2 แผ่นดิน, พิธีบุญปล่อยเรือก่อกองพระทราย, กิจกรรมนมัสการพระเกจิอาจารย์ (หลวงพ่อมหิก หลวงพ่อเวียน หลวงพ่อรอด), การแห่ดอกไม้แดง (ปลัดขิก), สักการะศาลเจ้าแม่หาดเล็ก และนมัสการเจ้าพ่อองค์ได้ เป็นต้น

7. ด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ผลกระทบจากสถานการณ์ที่ผ่านมาทำให้ชาวบ้านเรียนรู้และการเสริมสร้างจิตสำนึก การเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกันของชาวบ้านและส่งต่อกระบวนการในท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

เกิดบุคลากรที่มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศ การอนุรักษ์ ให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการนำเที่ยวและชุมชน เช่น นายศรุดิ ขาวคม หรือลุงเอก เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติ

8. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการรวมกลุ่มกันเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน พ.ศ.2562 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวตำบลหาดเล็กโดยมีตัวแทนจากไตรภาคี ชาวบ้านมีส่วนร่วมและรับรู้ในการขับเคลื่อนภารกิจเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชน ส่งผลทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติและร่วมกันส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้มีองค์กรภาครัฐ มีส่วนในการหนุนเสริมกิจกรรมจนเกิดความคล่องตัว ดังนี้

8.1 การแต่งตั้งคณะกรรมการชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลหาดเล็ก เพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนสร้างเครือข่ายในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มคนรุ่นใหม่เข้ามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกระจายตัวไปตามหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบลหาดเล็ก อาทิ นายศรุดิ ขาวคม นายเอก หรือลุงเอก อายุ 65 ปี เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ชาวประมง ผู้นำชุมชน เป็นคนไทย 2 แผ่นดินที่สามารถที่สื่อสารได้ทั้งภาษาไทยและกัมพูชา มีเยาวชนจากโรงเรียนในพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมเป็นมัคคุเทศก์น้อยที่สื่อสารได้ทั้งภาษาไทยและกัมพูชาให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

8.2 ความร่วมมือจากนักธุรกิจการค้าชายแดน ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความสามารถสื่อสารได้ทั้งภาษาไทยและกัมพูชา ศักยภาพดังกล่าวนำมาสู่ในการเจรจาการค้า การสร้างเครือข่ายทางธุรกิจระหว่างประเทศ นำมาสู่การสร้างรายได้เกิดมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม สามารถส่งต่อความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่เข้ามาเที่ยวและทำกิจกรรมต่าง ๆ (ทั้งในเชิงธุรกิจและการท่องเที่ยว) ในตำบลหาดเล็กและพื้นที่ใกล้เคียง

8.3 เกิดการรวมกลุ่มจัดตั้งตามความถนัดของพื้นที่ภายใต้วิสาหกิจชุมชน ได้แก่ 1) วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวโดยชุมชน 2 แผ่นดินบ้านหาดเล็ก 2) วิสาหกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลหาดเล็ก 3) วิสาหกิจชุมชนอาหารทะเลและพืชสมุนไพรบ้านหาดศาลเจ้า เหตุผลส่วนหนึ่งของจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นผลักดันการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศในตำบลหาดเล็ก เป็นต้น ซึ่งการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นได้ว่า ชาวชุมชนได้นำประสบการณ์จากอดีต องค์ความรู้จากการทำกิจกรรม การเผชิญจากในอดีตมาการขับเคลื่อนกิจกรรมที่สามารถนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศในระยะต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

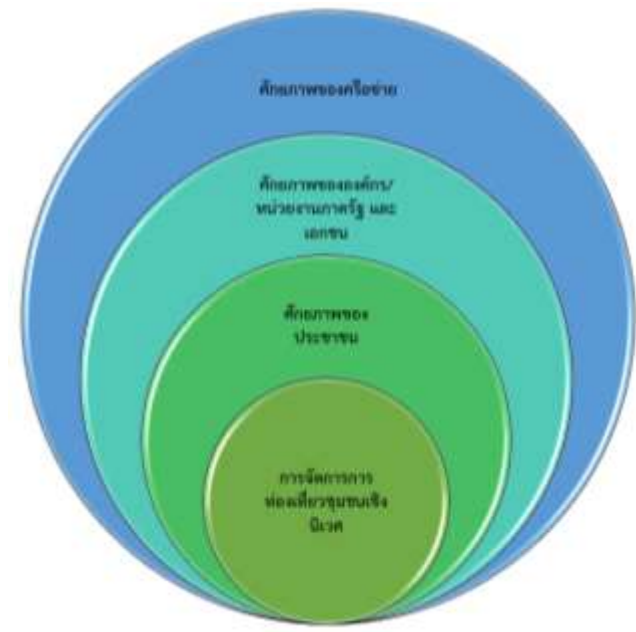
จากผลการวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวชุมชน

เชิงนิเวศไม่สามารถดำเนินการอย่างยั่งยืนหากขาดความเชื่อมโยงระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ และการมีส่วนร่วมของบุคคล/องค์กร ได้แก่ ชาวบ้าน เครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ นอกจากนี้ ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศต้องเชื่อมโยงถึงศักยภาพเชิงพื้นที่และกลุ่มคน การรวมเป็นกลุ่มย่อย เช่น การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำให้แต่ละกลุ่มมีพลังอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มต่าง ๆ และนำไปสู่การจัดการกิจกรรมตามเป้าประสงค์ของกลุ่ม เนื่องจากการขับเคลื่อนแบบปัจเจกชนส่วนใหญ่ไร้อำนาจในการต่อรองกับภาคส่วนอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของหัตถรัตน์ วัฒนพฤกษ (2563) พบว่า ศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าดึงดูดใจ ทั้งในด้านการเข้าถึง การจัดการรูปแบบ เส้นทาง เรือนำเที่ยว ผู้นำเที่ยว อาหารและสิ่งอำนวยความสะดวก และสอดคล้องกับงานวิจัยของภัทรธนกัลย์ เตียไพบูลย์ (2557) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการมีส่วนร่วมอย่างรอบด้าน ทั้งในมิติด้านพื้นที่ บุคคลและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องภายในและภายนอกชุมชน การจัดการภายในชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ก่อนจัดการทรัพยากรในชุมชนทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การจัดตั้งกลุ่มองค์กรชุมชนกลุ่มออมทรัพย์กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมพัฒนาร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยว การสร้างการเรียนรู้ให้คนในชุมชนการจัดการการท่องเที่ยว การมีผู้นำที่เข้มแข็งและได้รับการยอมรับสามารถสร้างความน่าเชื่อถือพร้อมทั้งเป็นผู้ที่มีบทบาทด้านการท่องเที่ยวร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยว การสร้างการเรียนรู้ให้คนในชุมชน โดยใช้ปัจจัยที่มีอยู่ในชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่นเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวและการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว นอกจากนี้ชุมชนยังสามารถพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามปัจจัยชี้วัดประสิทธิภาพและประสิทธิผลจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อกำหนดแผนแนวทางและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

การวิจัยที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านในตำบลหาดเล็กเกิดความตระหนักรู้ถึงศักยภาพของตนเองและพื้นที่ โดยจะเห็นได้จากการนำเสนอต่อหน่วยงานภาครัฐและองค์กรอื่น ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมจนนำมาสู่การผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมินิเวศ การร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมพัฒนาร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยว การสร้างการเรียนรู้ให้คนในชุมชน การจัดการการท่องเที่ยว โดยเห็นได้จากการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านสถานที่ อาหาร ความปลอดภัย บุคลากรรวมถึงมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจ การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจเป็นการสะท้อนให้เห็นได้ว่า ชาวชุมชนได้นำประสบการณ์จากอดีต องค์ความรู้ต่าง ๆ รวมถึงการเผชิญกับปัญหามากขับเคลื่อนกิจกรรมที่สามารถนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศในระยะต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กระบวนการของพลังเครือข่าย

สำหรับองค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาวิจัยชิ้นนี้ เป็นภาพวงกลมซ้อนทับกัน คณะวิจัยต้องเสนอให้เห็นถึงพลังของเครือข่าย (Network Power) จากการประสานความร่วมมือแบบไตรภาคี ซึ่งประกอบด้วย ภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชนทุกระดับ (ทั้งภายใน/นอกกลุ่ม หรือแม้แต่ต่างประเทศ) อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จะก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมได้อย่างยั่งยืน ดังที่เห็นจากกรณีการศึกษาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ ทำให้เห็นได้ว่าการขับเคลื่อนทุกกิจกรรม มีการบูรณาการอย่างรอบด้านทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง (ในที่นี้หมายถึงการเมืองในระดับท้องถิ่น) โดยมีการดำเนินการร่วมกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจึงจะนำมาสู่สัมฤทธิ์ผลที่ยั่งยืน นอกจากนั้นนำมาสู่ความมั่นใจ (ให้กับภาคประชาชน) ในการสร้างอำนาจต่อรองที่นำไปสู่การพัฒนากิจกรรมอื่น ๆ ในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรพัฒนาพื้นที่ที่เรียกว่า “ส่วนที่แคบที่สุดในประเทศไทย” เนื่องจากที่ผ่านมาเมื่อมีการศึกษาดูงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เดินทางมาในพื้นที่ตำบลขนาดเล็กที่แหว่งพักถ่ายภาพ แต่ไม่สามารถใช้เวลาอยู่ในบริเวณนี้ได้นานเนื่องจากสภาพอากาศร้อน จึงควรปรับปรุงการ สร้างความร่มรื่นและดูแลสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อพัฒนาไปเป็นจุดเช็คอินได้ในอนาคต

2. ควรมีการพัฒนาจุดเช็คอินในสถานที่ของชุมชนที่มีสถานที่ ร่มรื่นล้อมรอบไปด้วย ระบบนิเวศที่สมบูรณ์หลายแห่ง เช่น ต้นไม้อายุกว่า 100 ปีในบ้านหมู่3 บ้านหาดศาลเจ้า , ชายหาดเล็กที่มีความกว้างเพียง 6 เมตร นอกจากนั้นยังเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ หรือที่เรียกว่า “เก้าสุดท้ายของจอมพล ป พิบูลสงคราม” การพัฒนาจุดเช็คอินเหล่านี้ องค์กรปกครองท้องถิ่นหรือชุมชน อาจร่วมกันพัฒนาโดยไม่ต้องลงทุนใหม่

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. บุคคล กลุ่มหรือชุมชน ควรพัฒนาศักยภาพตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้าน ภาษการพัฒนาบทบาทในการทำหน้าที่เป็นวิทยากรโดยทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ความสามารถ และการดูแลอนุรักษ์ระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติให้กับนักท่องเที่ยว การพัฒนาเยาวชนให้เป็นมัคคุเทศก์น้อย เป็นการปลูกฝังและสร้างคุณค่าแก่เยาวชนที่กำลังเติบโตให้มีความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของระบบนิเวศ อีกทั้งการที่ชุมชนหาดเล็กมีเยาวชนไทยและกัมพูชาที่เรียนหนังสือจึงมีความสัมพันธ์เกิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภาษา วัฒนธรรมรวมถึงวิถีชีวิตของชุมชน การเสริมสร้างศักยภาพในลักษณะนี้นอกจากจะทำให้เกิดคุณค่าในตนเองแล้ว ยังเป็นสร้างเครือข่ายในระดับประเทศอีกด้วย

2. ด้านการพัฒนาศักยภาพเครือข่าย สถานการณ์โควิดเบาบางลงแล้วชาวบ้าน องค์กรปกครองท้องถิ่น รวมทั้งวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ควรเตรียมความพร้อมในด้าน สาธารณูปโภค ด้านสถานที่ ด้านกิจกรรม ด้านบุคลากร (ด้านการบริการและการสื่อสาร) เป็นการขยายฐานการท่องเที่ยวระหว่างประเทศในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยหัวข้อศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของชุมชนชายฝั่งชายแดนภาคตะวันออกของตำบลหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด ได้หยิบยกผล การศึกษาบางส่วนมาจากการวิจัยเรื่อง การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจจากฐานรากโดยการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของชุมชนชายฝั่งชายแดนภาคตะวันออก: กรณีศึกษา ตำบลหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด เป็นงานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรม แผนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2564 ในการนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณเทศบาลหาดเล็กและภาคีที่อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานวิจัยตามแผนที่กำหนด ขอขอบคุณนายประเสริฐ ศิริ (ลุงจืด) นายศรภูมิ ขาวคม (ลุงเอก) นายสุบิน บุญตูป (พี่เอ) นายกาจพล ฝอยทอง และชาวชุมชนบ้านหาดเล็ก และอีกหลายท่านที่คณะผู้วิจัยสามารถเอ่ยนามได้อย่างครบถ้วน ณ ที่นี้ ทุกท่านมีส่วนอย่างสำคัญในการให้ข้อมูล การส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานวิจัยชิ้นนี้จนสำเร็จลุล่วง คณะผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่าน ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตราด*. เข้าถึงได้จาก <https://www.museumthailand.com/th/794/storytelling>.
- คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก. (2559). *คู่มือการส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก”*. กรุงเทพฯ: สำนักสนับสนุนขบวนองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- พระราชบัญญัติการประมง. (2558, 13 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 132 ตอนที่ 34 ก, หน้า 1-41.
- ภัทรธนกัลย์ เต๋ยไพบูลย์. (2557). *ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน บ้านห้วยนอนวัด ตำบลแม่ทอม อำเภอปางงแล จังหวัดสงขลา*. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วิชัย กิมสร้อย. (2564, 3 เมษายน). *ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของชุมชน*. (นางสาววธรรม สรณะ, ผู้สัมภาษณ์).
- ศรวิทย์ ขาวคม. (2564, 3 เมษายน). *ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของชุมชน*. (นางสาวสิตางค์ เจริญวงศ์, ผู้สัมภาษณ์).
- สมประสงค์ ซ่อลัดดา. (2564, 26 สิงหาคม). *ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศของชุมชน*. (นางสาวสิตางค์ เจริญวงศ์, ผู้สัมภาษณ์).
- หทัยรัตน์ วัฒนพฤกษ์. (2563). การจัดการการท่องเที่ยวประมงพื้นบ้านเพื่อสนับสนุนเมืองเก่าสงขลา เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน. *มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์*, 8(1), 32-41.
- World Tourism Organization. (2004). *Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations A Guidebook*. Retried from <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284407262>.

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับการดำเนินงานวิชาการของ โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

Relationship between Creative Leadership and Academic Operation of
Schools under the Chainat Primary Educational Service Area Office

วสันต์ ชวากิจไพบูลย์¹ สายทิตย ยะฟู² และปพนสรร์ โพธิพิทักษ์³
Wasan Chawakitphaiboon, Saythit Yafu and Paponson Potipitak

Received: July 05, 2022

Revised: August 24, 2022

Accepted: August 25, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารของโรงเรียน 2) ศึกษาระดับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน และ 3) หาความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน มีวิธีดำเนินการวิจัย โดยการใช้กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท จำนวน 285 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครชีและมอร์แกน และทำการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.57) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การไว้วางใจ ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = 0.58) รองลงมา คือ การทำงานแบบเป็นทีม ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = 0.59) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ จินตนาการ ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.59) 2) ระดับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.54) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.53) รองลงมา คือ การส่งเสริม สนับสนุนให้พัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = 0.53) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการวิจัย ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.58) และ 3) ค่าความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน มีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับสูง (r_{xy}

¹⁻³ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์; Nakhon Sawan Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: wasanplayer@gmail.com, Tel. 096-8176038

= 0.89) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าความสัมพันธ์สูงสุด คือ การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล กระบวนการจัดการเรียนรู้ ($r_{xy} = 0.87$) รองลงมา คือ การพัฒนา มาตรฐานการเรียนรู้ วางแผน ทบทวน จัดทำ และพัฒนา หลักสูตรโรงเรียน ($r_{xy} = 0.86$) และ ด้านที่มีค่าความสัมพันธ์ต่ำที่สุด คือ การส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการวิจัย ($r_{xy} = 0.78$) อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์, งานวิชาการของโรงเรียน, ความสัมพันธ์

Abstract

This research article aimed 1) to study the level of creative leadership of school administrators; 2) to study the level of school academic operation; and 3) to find the relationship between creative leadership and school academic operation. There was a way to conduct research by using a sample group that consisted of 285 teachers under the Chai Nat Primary Educational Service Area Office. Samples were determined using the Craigie and Morgan tables and simple randomization. Research tools were questionnaires. Statistics used to analyze data were mean, standard deviation and the Pearson correlation coefficient. The results of the research were as follows: 1) the level of creative leadership, overall, was at the highest level ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.57). When considering each aspect, it was found that the aspect with the highest mean was trust ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = 0.58), followed by teamwork ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = 0.59) and the aspect with the lowest mean was imagination ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.59); 2) the level of academic operation of school, overall, was at the highest level ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.54). When considering each aspect, it was found that the aspect with the highest mean was the development of a student-centered learning management process ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.53), followed by promotion and support for the development of innovative media and educational technology ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = 0.53) and the aspect with the lowest average was promotion and support of research processes ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.58); and 3) the relationship value between creative leadership and school academic operation had a high positive correlation ($r_{xy} = 0.89$). When considering each aspect, it was found that the aspect with the highest correlation was supervision, follow up, monitoring and evaluation of the learning management process ($r_{xy} = 0.87$), followed by development of standard of learning, planning, reviewing, preparing and developing school curriculum ($r_{xy} = 0.86$) and the aspect with the lowest correlation was research process promotion and support ($r_{xy} = 0.78$) with statistical significance at the .01 level.

Keywords: Creative Leadership, School Academic Work, Relationship

บทนำ

ปัจจุบันในแต่ละวันมีการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี กระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบให้เกิดความจำเป็นที่ต้องปรับเปลี่ยนการบริหารองค์การในแบบเดิมไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงได้ส่งผลกระทบให้ประเทศไทยจำเป็นต้องเร่งพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงระบบการจัดการศึกษาของประเทศ เพื่อให้สามารถพัฒนาคนให้มีคุณภาพอย่างเพียงพอต่อการดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมที่กำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมโดยต้องการให้ประชากรของประเทศสามารถร่วมมือและแข่งขันกับประชาคมโลกได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการจึงกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาทั้งด้านการดำเนินงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ไปยังคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียนโดยตรง เพื่อเป็นกรอบการทำงานหลักในการการบริหาร และการจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังโรงเรียน โรงเรียนปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ซึ่งมุ่งหวังจะให้เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา และตอบสนองความต้องการของชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2553) ดังนั้นการพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงระบบการจัดการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำ เพื่อให้เกิดคุณภาพในด้านผลผลิต กระบวนการจัดการ และปัจจัยต่าง ๆ โดยบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ ผู้บริหารโรงเรียน เพราะต้องเป็นทั้งผู้นำและผู้ประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย ผู้บริหารโรงเรียนจึงเปรียบได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญ มีวิสัยทัศน์ สามารถวินิจฉัยสั่งการหรือตัดสินใจต่าง ๆ เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพที่จะนำพาโรงเรียนให้ก้าวไปในกระแสแห่งการปฏิรูปได้อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี โรงเรียนที่มีประสิทธิภาพหรือโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จนั้นต้องอาศัยความทุ่มเท ความพยายามในทุกด้านจากบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องอาศัยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต้องอาศัยเป้าหมายที่ชัดเจนและท้าทาย ต้องอาศัยทรัพยากรที่เพียงพอและมีคุณภาพ ต้องอาศัยความมีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร การสอนและเทคโนโลยี ต้องอาศัยภาวะความเป็นผู้นำทั้งของผู้บริหารและของคณะครู ต้องอาศัยบรรยากาศแห่งการยอมรับนับถือไว้วางใจซึ่งกันและกันที่สำคัญคือ ต้องอาศัยหลักการแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นทิศทางของการพัฒนาที่ถูกต้องอันเป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหาร (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2553)

หากโรงเรียนใดมีผู้นำหรือผู้บริหารขาดภาวะผู้นำก็จะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโรงเรียน แต่หากโรงเรียนใดมีผู้นำหรือผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำสูง มีคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ โรงเรียนนั้นก็จะสามารถแข่งขันกับผู้อื่นและประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้เป็นอย่างดี และผู้นำที่ดีต้องมีภาวะผู้นำที่สามารถที่จะจูงใจให้ผู้นับตามปฏิบัติตามได้โดยใช้ความรู้ความสามารถในการนำคนไปสู่เป้าหมายตามสถานการณ์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ หัวใจสำคัญที่จะช่วยให้โรงเรียนอยู่ได้อย่าง

มันคง ผู้นำต้องมีความเป็นผู้บริหารโรงเรียนยุคใหม่ มีความเชื่อมั่น กล้าตัดสินใจ กล้าเสี่ยง ยอมรับสิ่งที่จะเกิดขึ้น พร้อมเผชิญปัญหา มีความสามารถในการสร้างกำลังใจ สามารถปฏิบัติงานจนได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล (สุวิมล โดปิ่นใจ, 2556) และการที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้นั้นต้องมีความเป็นกลางต้อง เป็นผู้นำในการบริหารจัดการเพื่อการยอมรับของคนในโรงเรียน และของผู้ใช้บริการ ผู้นำจึงต้องมุ่งเน้นเรื่องการสื่อสารให้ชัดเจน และต้องอาศัยศักยภาพของตนเอง และของทีมงานร่วมกัน โดยคำนึงการจัดระบบโครงสร้างในโรงเรียน ที่สำคัญ คือ การมีวิสัยทัศน์ของผู้บริหารในการกำหนดทิศทาง และเป้าหมายของโรงเรียน การมีเป้าหมายที่ชัดเจนของโรงเรียนตั้งแต่แรกก็จะสามารถประเมินผลสำเร็จของโรงเรียนได้ (วินา สุทธิโพธิ์, 2561) ดังนั้นภาวะผู้นำจึงมีความสำคัญต่อการปรับกระบวนการทำงาน เพื่อให้บรรลุประสิทธิภาพ ของโรงเรียนแล้ว ผู้บริหารยังต้องให้ความสนใจต่อบุคลากรในโรงเรียนด้วย ภาวะผู้นำนั้นถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นำในการที่จะนำพาโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จได้ (ธีระพงศ์ ธนเจริญรัตน์, 2553)

ส่วนภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์นั้นเป็นการแสดงพฤติกรรมที่ตอบสนองเชิงจินตนาการโดยการคิดไตร่ตรองอย่างละเอียดถี่ถ้วนในสถานการณ์ต่าง ๆ และประเด็นต่าง ๆ มีความเป็นผู้นำที่มีการเรียนรู้ตลอดเวลา มีทัศนคติเชิงเชิงบวก ต่อโลกและต่อชีวิต เชื่อมั่นในคุณค่าและ ศักยภาพของตนเองและผู้อื่น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักใช้วิกฤตที่เกิดขึ้นให้เป็นโอกาสผู้นำเชิงสร้างสรรค์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ มีไหวพริบ และมีข้อมูลในเรื่องที่เป็นประเด็นปัญหา การแก้ปัญหาของผู้นำต้องอาศัยความรู้ที่จะกำหนดแนวความคิด การมีเชี่ยวชาญจะช่วยให้ มีความคล่องแคล่วและมีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี เป็นผู้ที่สามารถรับมือกับความขัดแย้งและความวุ่นวายได้เป็นอย่างดี ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ต้องยึดถือความถูกต้อง มีพลังที่จะฟันฝ่าอุปสรรคและเป็นคนเปิดเผยตรงไปตรงมา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ตอบสนองความต้องการของบุคลากรในด้านความสามารถในการนำความสร้างสรรค์และกระตุ้นให้เกิดความสร้างสรรค์ ซึ่งภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นความสามารถในผลักดันให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมาย (เพ็ญภา ศรีภูธร, 2562) และภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์คือความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจ จูงใจ ส่งเสริม แนะนำ และเป็นผู้นำในกระบวนการทำงานภายในโรงเรียน เพื่อที่จะทำให้อุทิศบุคลากรสามารถคิดนอกกรอบ กล้าคิดกล้าตัดสินใจมีความคิดสร้างสรรค์หาแนวทางในการบริหารงานและสื่อสารภายในโรงเรียนมีความสามารถในการปรับตัวและกระบวนการทำงานในโรงเรียนให้มีความคล่องตัวและยืดหยุ่นเข้ากับสถานการณ์ได้ดีมากขึ้น ดังนั้นภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้บริหารในการดำเนินงานในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ (ภรณ์ทิพย์ บั่นก้อง, 2559)

งานวิชาการเป็นงานหัวใจของการบริหารการศึกษา เพราะจุดมุ่งหมายของโรงเรียนก็คือ การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ซึ่งขึ้นอยู่กับงานวิชาการทั้งสิ้น งานวิชาการเป็นกิจกรรมการจัดการเกี่ยวกับงานด้านหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ การคัดเลือกแบบเรียน งานด้านการจัดการเรียนการสอน งานสื่อประกอบการเรียนการสอน งานวัดผลและประเมินผล งานห้องสมุด

งานนิเทศการศึกษา งานวางแผนการศึกษา และงานประชุมอบรมทางวิชาการ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิจารณ์ พานิช, 2555) และจะเห็นได้ว่าการบริหารงานวิชาการนับเป็นงานที่สำคัญของโรงเรียน เป็นหน้าที่หลักของโรงเรียน ถือเป็นหัวใจของการบริหารโรงเรียน โรงเรียนจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับงานวิชาการของโรงเรียน ที่จะสร้างนักเรียนให้มีคุณภาพ มีความรู้ มีจริยธรรม และคุณสมบัติตามที่ต้องการ เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมต่อไปได้เป็นอย่างดี (สุรศักดิ์ เล็กวงษ์, 2563) ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาทจึงได้นำแนวทางการจัดการศึกษา และการดำเนินงานวิชาการไปสู่การปฏิบัติของโรงเรียน โดยการบริหารและจัดการศึกษา ส่งเสริม และสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาร่วมกับโรงเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่น รวมถึงนโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน “วิถีนใหม่ วิถีคุณภาพ” ในรูปแบบบริหารจัดการที่ใช้พื้นที่เป็นฐาน และนวัตกรรมในการขับเคลื่อน โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ การพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศชาติ และจากรายงานผลการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาทในปีการศึกษา 2561 ปีการศึกษา 2562 และปีการศึกษา 2563 พบว่า การทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินขั้นพื้นฐาน (O-NET: Ordinary National Educational Test) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และการทดสอบระดับชาตินขั้นพื้นฐาน (NT) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีนักเรียนบางส่วนทำคะแนนได้เต็ม และมีนักเรียนที่ทำคะแนนได้สูงกว่าคะแนนค่าเฉลี่ยระดับชาติเป็นจำนวนมาก (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท, 2564)

ความสำเร็จนี้เกิดขึ้นได้เพราะผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ที่มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในระดับสูงที่จะส่งผลให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อการดำเนินงานวิชาการที่เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงและเป็นไปในทางที่ดีขึ้น มีโลกทัศน์ที่กว้างไกลเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้มีวิสัยทัศน์ที่สามารถกำหนดภาพจุดมุ่งหมายในอนาคตของโรงเรียนได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดมุ่งหมายของการดำเนินงานวิชาการ ซึ่งเป็นงานที่สำคัญสำหรับผู้บริหารโรงเรียน ใช้ผลักดันให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายทำให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานวิชาการ จัดทำหลักสูตรโรงเรียนให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วม มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีตัวชี้วัดคุณภาพของการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ และสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้น (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท, 2564)

จากความสำเร็จและปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะทำวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน เพื่อให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์มีความสำคัญต่อการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน ซึ่งเป็นงานที่เป็น

หัวใจสำคัญในการบริหารโรงเรียน เพราะผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อการบริหารงานวิชาการเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น มีโลกทัศน์ที่กว้างไกลที่เป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้มีวิสัยทัศน์ที่สามารถกำหนดภาพเป้าหมายในอนาคตของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนได้อย่างชัดเจน มีจิตวิญญาณและความผู้นำทางวิชาการ และมีความรู้ในหลักการบริหารงานวิชาการ เทคนิคบริหารงานวิชาการ และมีการวางแผนกลยุทธ์บริหารงานวิชาการ รวมทั้งต้องรู้จักนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารงานวิชาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ และดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนให้ประสบผลสำเร็จตามจุดหมาย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท
2. เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท
3. เพื่อหาความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู จำนวน 285 คน โดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) และทำการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามสำหรับครู ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย ตำแหน่ง อายุ และประสบการณ์ในการทำงาน ตอนที่ 2 ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารของโรงเรียน จำนวน 40 ข้อ ครอบคลุมทั้งหมด 8 ด้าน ดังนี้ 1) ความคิดสร้างสรรค์ 2) การทำงานเป็นทีม 3) วิสัยทัศน์ 4) การปรับตัวและยืดหยุ่นตามสถานการณ์ 5) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล 6) จินตนาการ 7) การไว้วางใจ 8) การร่วมมือแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ตอนที่ 3 การดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน จำนวน 26 ข้อ ครอบคลุมทั้งหมดทั้งหมด 5 ตัวชี้วัด ดังนี้ 1) การพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ วางแผน ทบทวน จัดทำ และพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ 3) การส่งเสริม สนับสนุนให้พัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา 4) การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล กระบวนการจัดการเรียนรู้ 5) การส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการวิจัย เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

สรุปผลการวิจัย

1. ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ตามความคิดเห็นของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ =

4.56, S.D. = 0.57) และเมื่อพิจารณาารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ระดับในมากที่สุด และด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การไว้วางใจ ($\bar{x}$ = 4.59, S.D. = 0.58) รองลงมา คือ การทำงานแบบเป็นทีม ($\bar{x}$ = 4.59, S.D. = 0.59) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ จินตนาการ ($\bar{x}$ = 4.53, S.D. = 0.59)

2. ระดับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาชัยนาท ตามความคิดเห็นของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.60, S.D. = 0.54) และเมื่อพิจารณาารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ระดับในมากที่สุด และด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ($\bar{x}$ = 4.64, S.D. = 0.53) รองลงมา คือ การส่งเสริม สนับสนุนให้พัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ($\bar{x}$ = 4.63, S.D. = 0.53) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการวิจัย ($\bar{x}$ = 4.51, S.D. = 0.58)

3. ความสัมพันธ์ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารกับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน พบว่า ตัวชี้วัดการดำเนินงานวิชาการ 5 ตัวชี้วัด คือ 1) การพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ วางแผน ทบทวน จัดทำ และพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ 3) การส่งเสริม สนับสนุนให้พัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา 4) การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล กระบวนการจัดการเรียนรู้ และ 5) การส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการวิจัย มีความสัมพันธ์กันทางบวก (r_{xy} = 0.89) กับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง (r_{xy} = 0.89) เมื่อพิจารณาารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าความสัมพันธ์สูงสุด คือ การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล กระบวนการจัดการเรียนรู้ (r_{xy} = 0.87) รองลงมา คือ การพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ วางแผน ทบทวน จัดทำ และพัฒนา หลักสูตรโรงเรียน (r_{xy} = 0.86) การส่งเสริม สนับสนุนให้พัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา (r_{xy} = 0.84) การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ (r_{xy} = 0.81) และข้อที่มีค่าความสัมพันธ์ต่ำที่สุด คือ การส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการวิจัย (r_{xy} = 0.78) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ทั้ง 8 ด้าน โดยภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะ ปัจจุบันผู้บริหารมีการแสดงออกเชิงจินตนาการและมีหลักการ มีวิสัยทัศน์ที่ดี มีการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี มีการทำงานแบบทีมในการสืบเสาะหาความรู้ ร่วมมือกันแก้ปัญหา มีการตรวจสอบความเชื่อร่วมกัน สร้างจินตนาการของอนาคตที่ควรเป็น เก็บรวบรวมวิเคราะห์ และแปลผลข้อมูล มีการยืดหยุ่นและปรับการรูปแบบการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ มีความคิดริเริ่มที่สร้างสรรค์ และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลมอบหมายงานได้ตรงกับความสามารถของบุคคลนั้น เพื่อนำโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ชัดเจน

ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของวินา สุธิโพธิ์ (2561) พบว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารของโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ทั้ง 8 ด้าน พบว่า

1.1 ด้านความคิดสร้างสรรค์ โดยรวมส่งผลอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารมีความสามารถในการสร้างภาพภายในจิตใจอย่างมีหลักการและเหตุผล แล้วนำไปสู่การสิ่งนวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการบริหาร ทำงานด้วยความกระฉับกระเฉงรวดเร็ว มีความคล่องแคล่วว่องไวในการคิดอย่างมีเหตุผล ผู้บริหารโรงเรียนเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนใช้ความรู้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ในการปฏิบัติงาน มอบหมายงานให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนรับผิดชอบอย่างทั่วถึงโดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถและความเหมาะสมของแต่ละบุคคล ให้ความช่วยเหลือรับฟังปัญหาเรื่องส่วนตัวและเรื่องปฏิบัติงานได้เหมาะสม แล้วนำไปความสำเร็จของโรงเรียน และเป็นที่ยอมรับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของบุศรา ปุณริบูรณ์ (2559) พบว่า ด้านความคิดสร้างสรรค์ โดยภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด

1.2 ด้านการทำงานแบบเป็นทีม โดยรวมส่งผลอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบการทำงานของครูเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นระบบและชัดเจนและทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ซึ่งมีเป้าหมายในแบบเดียวกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ มีการช่วยเหลือกัน มีการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบ และร่วมมือทำงานด้วยกัน สามารถนำจุดเด่น จุดดี ของครูและบุคลากรแต่ละบุคคลมาช่วยให้งานจนทำให้บรรลุเป้าหมายที่ร่วมกันตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และการมีกระบวนการติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของศักดา ทองดี (2560) พบว่า ด้านการทำงานแบบเป็นทีม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

1.3 ด้านวิสัยทัศน์ โดยรวมส่งผลอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารมีความสามารถในการมองภาพในอนาคต และอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง โดยการกำหนดวิสัยทัศน์นั้นมีการสนับสนุนให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ สร้างขวัญกำลังใจ มีความเพียรพยายาม และมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงานที่มุ่งสู่ความสำเร็จอย่างสม่ำเสมอ สนับสนุนให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จ และมีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ที่ทันสมัยทั้งปัจจุบันและอนาคต และเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสำเร็จของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเพ็ญภา ศรีภูธร (2562) พบว่า ด้านวิสัยทัศน์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

1.4 ด้านการปรับตัวและยืดหยุ่นตามสถานการณ์ โดยรวมส่งผลอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์และบริบทที่เปลี่ยนไป มีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปจากเดิมโดยปรับเปลี่ยนแผนงานตามความเหมาะสม มีการสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูและบุคลากรคิดหาวิธีการที่แปลกใหม่มาใช้ในการปฏิบัติงาน และการเปิดโอกาสและรับฟัง

ความคิดเห็นที่แตกต่างของบุคลากรและข้อเสนอแนะจากบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการแก้ปัญหาและเป็นแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนศึกษาร่วมกัน และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานและนำพาโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของบุศรา ปุณริบูรณ์ (2559) พบว่า ด้านการปรับตัวและยืดหยุ่นตามสถานการณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

1.5 ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล โดยรวมส่งผลอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารมีความสามารถที่ผู้บริหารสามารถเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมเสมอภาคกัน มีการมอบหมายงานได้ตรงกับความสามารถ และเปิดโอกาสให้แต่ละบุคคลได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ตามที่แต่ละคนต้องการ มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานและเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้นอย่างเท่าเทียม สร้างแหล่งเรียนรู้และสนับสนุนเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้สำหรับครูในการพัฒนากระบวนการสอนตามความถนัดและความสนใจ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีการติดตามผลการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรเป็นรายบุคคลอย่างต่อเนื่อง และสร้างบรรยากาศในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ระหว่างครูด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของภรณ์ทิพย์ บั่นก้อง (2559) พบว่า ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

1.6 ด้านจินตนาการ โดยรวมส่งผลอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารสามารถมองอนาคตและสร้างภาพอนาคตได้ก้าวหน้าไปไกล สร้างภาพอนาคตที่ควรเป็นอย่างมีความเชื่อมั่นและนำไปสู่การพัฒนางานในรูปแบบใหม่ ก่อให้เกิดการบรรลุเป้าหมาย สร้างแรงจูงใจให้กับผู้ร่วมงานในการริเริ่ม มีมุมมองหรือภาพอนาคตที่มองไปข้างหน้าอย่างชัดเจน ผู้บริหารมีแนวทางในการบริหารจัดการโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ และผู้บริหารมีกระบวนการทำงานรูปแบบใหม่ ๆ ที่ทำให้โรงเรียนมีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอยู่เสมอ มีการเปลี่ยนแปลงงานโดยใช้นวัตกรรมเชิงระบบ มีศักยภาพทางสติปัญญาในการสร้างวิสัยทัศน์ที่เฉลิยฉลาดผู้บริหารมีมุมมองหรือภาพอนาคตที่มองไปข้างหน้าอย่างชัดเจน ผู้บริหารมีแนวทางในการบริหารจัดการโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ และผู้บริหารมีกระบวนการทำงานรูปแบบใหม่ ๆ ที่ทำให้โรงเรียนมีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอยู่เสมอ แก้ไขปัญหาด้วยการคิดวิเคราะห์และนำทางเลือกในการแก้ปัญหาไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของทวิภรณ์ วรชิน (2559) ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ด้านจินตนาการ โดยภาพรวมมีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด

1.7 ด้านการไว้วางใจ โดยรวมส่งผลอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารสามารถสร้างความเชื่อถือไว้วางใจให้กับสมาชิกในโรงเรียน สร้างความน่าเชื่อถือโดยการยึดหลักคุณธรรม ความซื่อสัตย์ ความเป็นกลาง ความมีวินัยและความอดทนในการบริหารงาน ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการบริหาร เป็นแม่แบบที่ดี และให้เกียรติผู้อื่น เคารพและให้การสนับสนุนผู้อื่น สอบถามและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้แสดงความคิดเห็น รับฟังปัญหาและให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม ยอมรับผลจากการตัดสินใจโดยไม่โทษผู้อื่น และผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีด้านระเบียบวินัยและความรับผิดชอบเป็นคนเปิดเผยและไว้วางใจได้ และรับ

ฟังปัญหาและให้ความช่วยเหลือผู้ได้บังคับบัญชา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของบุญรดา ทรงบุญศาสตร์ (2560) พบว่า ด้านการไว้วางใจ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

1.8 ด้านการร่วมมือแก้ไขปัญหาย่างสร้างสรรค์ โดยรวมส่งผลอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกับครู โดยมุ่งเน้นประโยชน์สูงสุดของโรงเรียน สามารถประสานพลังสร้างสรรค์จากผู้ร่วมงานทุกคน โดยการนำจุดแข็งหรือข้อดีในแต่ละคนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ มีการคิดไตร่ตรอง สุขุม รอบคอบในงานที่ทำ การคิดแก้ปัญหาเป็นพื้นฐานของสติปัญญาและความเข้าใจ การคิดแก้ปัญหาเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจ การคิดแก้ปัญหานำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงและการคิดแก้ปัญหาสร้างความสามารถในการแข่งขันในสังคมแห่งความรู้ มีการสร้างความรู้สึกร่วมกันในการทำงานร่วมกันเป็นทีมด้วยการแบ่งปันประสบการณ์และความคิดเห็นจากทุก ๆ คนในทีม เพื่อให้ทุกคนเกิดความรู้สึกร่วมกันในการสร้างสรรค์ผลงานและเป็นการเสริมสร้างกำลังใจในการทำงานร่วมกันมีการจูงใจทุกฝ่ายไปสู่จุดที่พอใจ ได้รับผลประโยชน์สูงสุด และบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุรศักดิ์ ปักกระโท (2560) พบว่า ด้านการร่วมมือแก้ไขปัญหาย่างสร้างสรรค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2. ระดับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาชัยนาท โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะการดำเนินงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่ถือว่าเป็นหัวใจของโรงเรียนหรือโรงเรียนผู้ บริหารต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ให้ความเวลาในการบริหารมากกว่าบริหารงานอื่น ๆ ให้ส่วนงานอื่น ๆ เป็นงานสนับสนุนให้งานวิชาการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุมระบบของโรงเรียนได้ ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกคนจำเป็นต้องให้ความสนใจและให้ความสำคัญในการดำเนินงานวิชาการเป็นอันดับแรก โดยมุ่งหวังให้การดำเนินงานวิชาการช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทางด้านสติปัญญาเกิดการเรียนรู้ และมีคุณธรรมจริยธรรมตรงตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และเพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณภาพและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาของโรงเรียนนั้น ๆ ที่มีส่วนในการผลักดันกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีรูปแบบที่สมบูรณ์ชัดเจน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ควบคู่กับการมีคุณธรรม จริยธรรม อีกทั้งช่วยพัฒนาประเทศชาติและสังคมให้เจริญก้าวหน้า ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเพ็ญภา ศิริภูธร (2562) พบว่า การดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ทั้ง 5 ตัวชี้วัด พบว่า

2.1 การพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ วางแผน ทบทวน จัดทำ และพัฒนาหลักสูตรโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน มีการคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในโรงเรียนอย่างมีคุณภาพ มีการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน มีการ

แนะแนว ส่งเสริมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีการติดตามนิเทศการศึกษา จัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของการวางแผนงานด้านวิชาการ ประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับโรงเรียนและโรงเรียนอื่น มีการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาให้มีแหล่งเรียนรู้และสาระหลักสูตรท้องถิ่น ส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ และการวิจัยเพื่อคุณภาพการศึกษาในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาสมรรถนะ และการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเบญจมาศ หนูไชยทอง (2561) พบว่า การพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ วางแผน ทบทวน จัดทำ และพัฒนา หลักสูตรโรงเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2.2 การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ โดยมีการจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนมีผลงานทางวิชาการ สามารถได้รับรางวัลจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีการส่งเสริมและพัฒนาความเป็นเลิศของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ช่วยเหลือนักเรียนพิการ ด้วยโอกาสให้มีส่วนร่วม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และมีความพร้อมในการดำรงชีวิตในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุทธิชัย นาคะอินทร์ (2561) พบว่า การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2.3 การส่งเสริม สนับสนุนให้พัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้บริหารโรงเรียน มีการส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้เด็กนักเรียนมีทักษะการคิดและสร้างนวัตกรรมได้ มีการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม มีการพัฒนาอาคารสถานที่ และจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้บริหารสามารถนำโรงเรียนให้ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของวินา สุธิโพธิ์ (2561) พบว่า การส่งเสริม สนับสนุนให้พัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2.4 การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม เตรียมความพร้อมและประเมินผลกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยส่งเสริมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพ เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างและสนับสนุนให้โรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ พร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอก มีการสร้างการรับรู้ระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ โดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ เช่น การประชุม สัมมนา เอกสาร หนังสือ ประชาสัมพันธ์ เพื่อความเข้าใจและรู้

เป้าหมายของนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล กระบวนการจัดการเรียนรู้ มีการกำหนดวิธีการนิเทศ และกิจกรรมการนิเทศที่เหมาะสมตามสภาพปัญหาและความต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของจันจิรา น้ำขาว (2562) พบว่า การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล กระบวนการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด

2.5 การส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการวิจัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีการพัฒนาครูให้มีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัย มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้งานวิจัยและใช้ประโยชน์จากงานวิจัย โดยการจัดกิจกรรมการทำวิจัยร่วมกัน และนำผลการวิจัยและองค์ความรู้จากงานวิจัยมาใช้ในการพัฒนาโรงเรียน ร่วมสร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษา โดยสร้างเครือข่ายแบบโรงเรียนที่โรงเรียนน้องหรือกลุ่มโรงเรียน มีการขอให้หน่วยงานต้นสังกัดสนับสนุน ส่งเสริม และมีนโยบายในการจัดทำเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาโดยให้การสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ มีการพัฒนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างจริงจัง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูใช้กระบวนการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนานักเรียน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเพ็ญภา ศรีภูธร (2562) พบว่า การส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการวิจัย โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท เมื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท มีการบริหารโรงเรียนโดยการขับเคลื่อนนโยบายการจัดการศึกษา สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจและสังคม และการที่ผู้บริหารสามารถบริหารงานวิชาการให้มีคุณภาพได้นั้น ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เพราะต้องเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อการบริหารโรงเรียนเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงและเป็นไปในทางที่ดีขึ้น มีโลกทัศน์ที่กว้างไกลเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้ผู้นำโรงเรียนมีวิสัยทัศน์ที่สามารถกำหนดภาพจุดมุ่งหมายในอนาคตของโรงเรียนได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดมุ่งหมายของการบริหารงานวิชาการ ซึ่งเป็นงานที่สำคัญสำหรับผู้บริหารโรงเรียน เนื่องจากการบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนโดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของโรงเรียนและเป็นเครื่องชี้ความสำเร็จและความสามารถของผู้บริหาร ใช้ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารโรงเรียน เพราะผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อการบริหารงานวิชาการเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น มีโลกทัศน์ที่กว้างไกลที่เป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้มีวิสัยทัศน์ที่สามารถกำหนดภาพเป้าหมายในอนาคตของการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนได้อย่างชัดเจน มีจิตวิญญาณและความผู้นำทางวิชาการ

และมีความรู้ในหลักการบริหารงานวิชาการ เทคนิคบริหารงานวิชาการ และมีการวางแผนกลยุทธ์บริหารงานวิชาการ รวมทั้งต้องรู้จักนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารบริหารงานวิชาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ และดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ Sowden, P. T. & Dawson, L. (2011) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน มีความสัมพันธ์ในระดับสูงและเป็นไปในทิศทางบวก

องค์ความรู้ใหม่

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียน เมื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนในระดับสูง ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้บริหารโรงเรียนมีการบริหารโรงเรียนโดยการขับเคลื่อนนโยบายการจัดการศึกษา สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจและสังคม และการที่ผู้บริหารสามารถบริหารงานวิชาการให้มีคุณภาพได้นั้น ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เพราะต้องเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อการบริหารโรงเรียนเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงและเป็นไปในทางที่ดีขึ้น มีโลกทัศน์ที่กว้างไกลเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้ผู้นำโรงเรียนมีวิสัยทัศน์ที่สามารถกำหนดภาพจุดมุ่งหมายในอนาคตของโรงเรียนได้อย่างชัดเจน มีจิตวิญญาณและความผู้นำทางวิชาการ มีความรู้ในหลักการบริหารงานวิชาการ เทคนิคบริหารงานวิชาการ และมีการวางแผนกลยุทธ์บริหารงานวิชาการ รวมทั้งต้องรู้จักนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารบริหารงานวิชาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดมุ่งหมายของการบริหารงานวิชาการ ซึ่งเป็นงานที่สำคัญสำหรับผู้บริหารโรงเรียน เนื่องจากการบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนโดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของโรงเรียนและเป็นเครื่องชี้ความสำเร็จและความสามารถของผู้บริหาร และดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารหน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการพัฒนาในด้านวิสัยทัศน์ที่ดี เพื่อสร้างภาพอนาคตที่ควรเป็นได้ อย่างสร้างสรรค์และมีหลักการ เพื่อนำไปปฏิบัติในโรงเรียน และนำไปสู่ความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ชัดเจน
2. ผู้บริหารหน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการพัฒนาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยมีการติดตามนิเทศการศึกษา เพื่อให้โรงเรียนได้ข้อมูลมา

พัฒนาการจัดเรียนการสอนในโรงเรียน และจะทำให้นักเรียนได้พัฒนาสมรรถนะและการเรียนรู้
เต็มตามศักยภาพ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. เนื่องจากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ด้านของจินตนาการ มีความสำคัญมาเป็นลำดับสุดท้าย ซึ่งส่งผลต่อการมีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษา ดังนั้นจึงควรศึกษาแนวทางการสร้างเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร ในด้านของจินตนาการให้สูงขึ้น

2. เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล กระบวนการจัดการเรียนรู้ นั้นส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการมากที่สุด ดังนั้นการที่จะพัฒนางานวิชาการให้มีคุณภาพ จึงควรศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารและครูของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญฤทัย ภูสาระ. (2562). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- จันจิรา น้ำขาว. (2562). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารกับการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธีระพงศ์ ธนเจริญรัตน์. (2553). *หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารอยู่กลางการประกันภัย*. (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารธุรกิจ). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บุศรา ปุณริบูรณ์. (2559). *องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- เบญจมาศ หนูไชยทอง. (2561). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิผลของโรงเรียนตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

- เพ็ญภา ศรีภูธร. (2562). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียนขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่. (การศึกษาค้นคว้าอิสระ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ภรณ์ทิพย์ ปั่นก้อง. (2559). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3. (การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์.
- วินา สุทธิโพธิ์. (2561). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2. (การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิโรจน์ สารัตนะ. (2553). ผู้บริหารโรงเรียนสามมิติ การพัฒนาวิชาชีพสู่ความเป็นผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา.
- ศักดิ์ดา ทองดี. (2560). การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์สำหรับผู้บริหารโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. วารสารชุมชนวิจัย, 11(1), 182-184.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท. (2564). วิสัยทัศน์/พันธกิจ/ยุทธศาสตร์. เข้าถึงได้จาก <https://www.cnt.go.th/cnt/>.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2553). แนวทางการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนเพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุทธิชัย นาคะอินทร์. (2561). รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สุรศักดิ์ ปักการะโถ. (2560). การศึกษาบทบาทภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17. (การศึกษาค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิตมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

- สุรศักดิ์ เล็กวงษ์. (2563). *บทบาทภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียนขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี. (การศึกษาค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิตมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.*
- สุวิมล โตปิ่นใจ. (2556). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มบางบ่อ 2 อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2. (การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.*
- Sowden, P. T. & Dawson, L. (2011). *Creative feelings: the effect of mood on creative ideation and evaluation.* United Kingdom: University of Surrey.

ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย กรณีศึกษา หอพักรอบมหาวิทยาลัยมหิดลพื้นที่วิทยาเขตศาลายา

Students' Opinions toward the Safety Management of Dormitories
around the University: a Case Study of Dormitories around Mahidol
University Salaya Campus

ตรีมิตร หิรัณย์ภาณุสิน¹ และพงษ์พิชญ์ รักดีณรงค์²

Treemin Hirunphanusin and Pongpitsanu Pakdeenarong

Received: July 06, 2022

Revised: August 20, 2022

Accepted: August 24, 2022

DOI:

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย และ 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดลจำนวน 400 คน มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาระหว่าง 0.66-1.00 และค่าความเชื่อมั่น .953 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และหาความแตกต่างรายคู่โดยใช้วิธีการหา LSD ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัยในภาพรวมและทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก จำนวน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการป้องกันและระงับการเกิดอัคคีภัย ด้านการบรรเทาสาธารณภัย และ 2) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย จำแนกตามตัวแปรเพศ และตัวแปรชั้นปีที่กำลังศึกษา พบว่า เพศที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัยไม่ต่างกัน ในขณะที่นักศึกษาที่มีชั้นปีที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย ด้านการป้องกันและบรรเทาอัคคีภัย และด้านการดูแลรักษาความปลอดภัยแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญ

¹⁻² คณะตำรวจศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ; Faculty of Police Science, Royal Police Cadet Academy

Corresponding author, e-mail: duangpron_saw@hotmail.com, Tel. 092-6596948

ทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังนี้ 1) ด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติภัย นักศึกษาชั้นปีที่ 2 ปีที่ 3 และปีที่ 4 มีความคิดเห็นสูงกว่านักศึกษาชั้นปีที่ 1 นอกจากนี้ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 มีความคิดเห็นสูงกว่านักศึกษาชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 4 2) ด้านการดูแลรักษาความปลอดภัย นักศึกษาชั้นปีที่ 3 มีความคิดเห็นสูงกว่านักศึกษาชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 4

คำสำคัญ: การจัดการความปลอดภัย, หอพักนักศึกษา, กลยุทธ์การจัดการความปลอดภัย

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the opinions of students toward the safety management of dormitories around the University; and 2) to compare students' opinions toward the safety management of dormitories around the university. It was a quantitative research. A questionnaire was used to collect data. A sample group was 400 Mahidol University students with a content validity between 0.66-1.00 and a confidence value of .953. Data were analyzed by t-test and one-way analysis of variance. Pairwise differences were obtained using LSD determination. The research findings were as follows: 1) the level of students' opinions toward the safety management of the dormitories around the university, overall and all aspects was at a high level. When considering each side, it was found that the level was at a high level for 2 aspects, namely the prevention and suppression of fire; and 2) in terms of a comparison of students' opinions toward the safety management of dormitories around the university classified by gender and the year of study, it was found that different genders had no different opinions on safety management of dormitories around the university. On the other hand, students of different years had their opinions on the safety management of the campus dormitories, disaster prevention and mitigation and aspects of safety were different with statistical significance at the 0.05 level as follows: 1) in terms of accident prevention and mitigation, Second, third and fourth year students had higher opinions than first year students. In addition, third year students had higher opinions than second and fourth year students; 2) in case of safety, the 3rd year students had higher opinions than the 1st year, 2nd year and 4th year students.

Keywords: Safety Management, Dormitory, Safety Management Strategy

บทนำ

สถาบันอุดมศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีการมุ่งเน้นเพื่อส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงโดยมีภารกิจทั้งด้านการสอน การทำวิจัย ให้บริการวิชาการแก่สังคม การถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ดังนั้นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้มหาวิทยาลัยก้าวไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ คือ การมีระบบบริหารงานที่ดีมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการส่งเสริมให้สถานศึกษาควรมีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยเอื้อต่อการเรียนการสอน อย่างไรก็ตามสถานศึกษาเป็นแหล่งรวมประชากรจากหลายพื้นที่และหลายครอบครัว ปัญหาของความไม่ปลอดภัยมักเกิดขึ้นในหลายรูปแบบซึ่งเป็นข้อให้เห็นกันอยู่บ่อยครั้ง เช่น ข่าวคนร้ายบุกหอพักนักเรียนหญิงตระเวนเปิดประตูห้องเพื่อลวนลามกลางดึก (Nation Online, 2564) หรือข่าวผู้ต้องหาตระเวนลักทรัพย์ตามหอพัก (PPTV Online, 2564) นอกเหนือจากกลุ่มนักเรียนนักศึกษาแล้ว บุคลากรและบุคคลทั่วไปที่มีส่วนเกี่ยวข้องภายในสถานศึกษาก็สามารถตกเป็นเหยื่อของความไม่ปลอดภัยได้เช่นกัน จึงเป็นที่น่าสนใจในการจัดการด้านความปลอดภัยสำหรับนักศึกษา บุคลากรและบุคคลทั่วไปที่อยู่หรือใช้บริการในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาให้มีความปลอดภัยในทุก ๆ ด้าน

นอกจากนี้ความปลอดภัยด้านสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาจากการก่อสร้างปรับปรุงต่อเติมอาคารสถานที่ต่าง ๆ ที่มีการควบคุมไม่ดีอาจทำให้เกิดวัสดุร่วงก่อให้เกิดอันตรายกับนักศึกษาที่สัญจรผ่านไปมา รวมถึงความปลอดภัยด้านการเดินทางไปและกลับมหาวิทยาลัยซึ่งพบว่าปัญหาสภาพการจราจรในมหาวิทยาลัยนั้น นอกจากจะทำให้ผู้ใช้รถใช้ถนนสัญจรไปมาอย่างยากลำบากแล้ว ยังก่อให้เกิดอุบัติเหตุบนท้องถนน และปัญหามลภาวะทางสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงโมงเร่งด่วนและในบริเวณที่มีปริมาณรถหนาแน่น มีคนเดินถนน พลุกพล่าน รวมถึงรถจักรยานและจักรยานยนต์ (พีรพัฒน์ ปังใจและภานุพงศ์ ชำของกิจ, 2552) รวมถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ยกตัวอย่างเช่น การใช้ชีวิตของนักเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกาที่อาจมีความเสี่ยงในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งทุกมหาวิทยาลัยจะมีหลักสูตรปฐมนิเทศนักเรียนใหม่และในหลักสูตรจะมีการบรรยายและแนะนำเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัย หากเลือกพักอาศัยนอกสถานศึกษา ให้ศึกษาสถานที่ตั้งและสภาพชุมชนรอบบริเวณที่จะเลือกพัก และให้เลือกพักอาศัยในสถานที่ที่ปลอดภัยไว้ก่อน (สำนักงานผู้ดูแลนักเรียนในสหรัฐอเมริกา, 2563)

มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา มีส่วนงาน หน่วยงาน และกลุ่มภารกิจ ในสังกัด ประกอบด้วย สำนักงานสภามหาวิทยาลัย, สำนักงานอธิการบดี, บัณฑิตวิทยาลัย, หอสมุดและคลังความรู้, คณะ 16 คณะ, สถาบัน 7 สถาบัน, วิทยาลัย 6 วิทยาลัย, ศูนย์ 10 ศูนย์, กองงานในสำนักงานอธิการบดี 12 กองงาน และโครงการจัดตั้งวิทยาเขต 2 โครงการ นอกจากนี้ยังมีสถาบันสมทบอีก 17 แห่ง และสถาบันรวม 1 แห่ง มีบุคลากรเข้ามาปฏิบัติงานและนักศึกษาทำการศึกษาเล่าเรียนและประกอบกิจกรรมในพื้นที่เป็นจำนวนมากและเพิ่มขึ้นทุกปี โดยปัจจุบันมีนักศึกษาประมาณ 15,000 คน และบุคลากรประมาณ 4,000 คน อย่างไรก็ตาม

นักศึกษาส่วนใหญ่มาจากต่างพื้นที่และต้องใช้ชีวิตในรั้วมหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นระยะเวลา 4 ปี จึงต้องมองหาที่พักอาศัยที่มีความปลอดภัยและสามารถเดินทางไป-กลับมหาวิทยาลัยได้สะดวก ดังนั้น หอพักนักศึกษารอบมหาวิทยาลัยจึงเป็นตัวเลือกที่พอกให้แก่นักศึกษาได้เป็นอย่างดี สวัสดิภาพของนักศึกษาเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง หอพักต่าง ๆ จึงควรมีมาตรการความปลอดภัย และแนวทางการจัดความปลอดภัยที่พอกอย่างมีประสิทธิภาพ จากการสำรวจเบื้องต้นโดยหอพักรอบมหาวิทยาลัยมหิดล (2564) ณ ช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2564 พบว่ามีจำนวน 34 แห่ง

ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย จึงนำมาตรการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน พ.ศ.2552 มหาวิทยาลัยมหิดล ตามประกาศมหาวิทยาลัยมหิดล เรื่อง มาตรการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน พ.ศ.2552 ประกอบด้วย 4 หมวดคือหมวด 1 การป้องกันและระงับการเกิดอัคคีภัย หมวด 2 การบรรเทาสาธารณภัย หมวด 3 การป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุภัย หมวด 4 การดูแลรักษาความปลอดภัย มาประยุกต์เป็นกรอบในการศึกษาในการวิจัย เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย และนำผลการศึกษาที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดมาตรการการจัดการด้านความปลอดภัยของอาคารสถานที่ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย จำแนกตามเพศ และชั้นปีที่กำลังศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบด้วย *ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง*

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา ที่กำลังศึกษาระดับชั้นปีการศึกษา 1-4 ในปีการศึกษา 2564 ที่อาศัยในหอพักรอบมหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอนดังนั้น การกำหนดขนาดตัวอย่าง สามารถคำนวณจากสูตรไม่ทราบขนาดตัวอย่างจาก W.G. Cochran โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่น 95% สัดส่วนความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขนาดตัวอย่างเพิ่มจำนวน 16 คน เพื่อป้องกันความผิดพลาดจากการรวบรวมข้อมูล จึงได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัยครั้งนี้จำนวนทั้งสิ้น 400 คน และใช้วิธีการเลือกสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญซึ่งเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา จำนวน 400 คน ที่อาศัยในหอพักรอบมหาวิทยาลัยมหิดล

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการป้องกันและระงับการเกิดอัคคีภัย ด้านการบรรเทาสาธารณภัย ด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุ ด้านการดูแลรักษาความปลอดภัย

ขอบเขตด้านตัวแปร ประกอบด้วย 1) ตัวแปรอิสระ แบ่งออกเป็น 1.1) เพศ ได้แก่ เพศชายและเพศหญิง 1.2) ชั้นปีที่กำลังศึกษา ได้แก่ ชั้นปี 1 ชั้นปี 2 ชั้นปี 3 และชั้นปี 4 และ 2) ตัวแปรตาม ได้แก่ การจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย แบ่งออกเป็น 2.1) ด้านการป้องกันและระงับการเกิดอัคคีภัย 2.2) ด้านการบรรเทาสาธารณภัย 2.3) ด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุ และ 2.4) ด้านการดูแลรักษาความปลอดภัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วยข้อมูล 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ชั้นปีที่ศึกษา และประสบการณ์ความไม่ปลอดภัยในหอพัก

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มีเกณฑ์ 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert Scale) ดังนี้ 5 หมายถึง ระดับมากที่สุด 4 หมายถึง ระดับมาก 3 หมายถึง ระดับปานกลาง 2 หมายถึง ระดับน้อย และ 1 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. การวิเคราะห์ค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Index of Item Objective Congruence: IOC) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อทำการตรวจสอบความถูกต้องและความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยเกณฑ์การเลือกคือ เลือกข้อที่มีค่า IOC มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ข้อใดที่มีค่าน้อยกว่า 0.5 ใช้ไม่ได้ให้นำมาปรับปรุงแก้ไข ค่า IOC ในแบบสอบถามอยู่ระหว่าง 0.66-1.00

2. การหาความเที่ยงของแบบสอบถาม (Reliability) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับนักศึกษามหาวิทยาลัย จำนวน 30 คน แล้วนำมาหาค่าความเที่ยงในสูตรการหาสัมประสิทธิ์อัลฟาของคอนบราค (Cronbach's Alpha Coefficient) (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ได้ค่าความเที่ยงของแบบสอบถามทั้งฉบับ .953

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา จำนวน 400 คน พร้อมรื้อรับแบบสอบถามคืนในวันเดียวกัน

2. นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องแล้วดำเนินการวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามมาลงรหัส (Coding) ตามที่กำหนดรหัสไว้ล่วงหน้า และทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

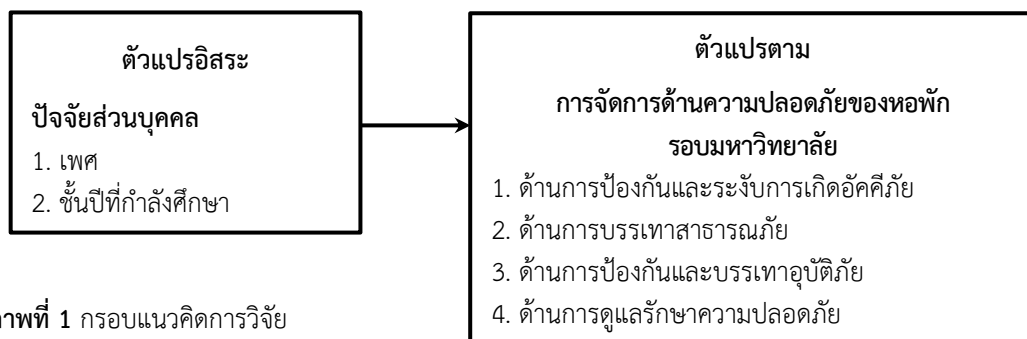
1. ค่าร้อยละ ความถี่ ใช้อธิบายข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษา ประสบการณ์ความไม่ปลอดภัยในหอพัก
2. ค่าเฉลี่ย (Mean) ใช้วิเคราะห์และอธิบายระดับความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย
3. ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายการกระจายของข้อมูล
4. การทดสอบค่าที (t-test) ใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย โดยจำแนกตามตัวแปรเพศ
5. การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way Analysis of Variance) ใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย โดยจำแนกตามตัวแปรชั้นปีที่กำลังศึกษา เมื่อพบความแตกต่างนำไปวิเคราะห์เป็นรายคู่โดยใช้วิธีการหา LSD (Least Significant Difference) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานการวิจัย

1. นักศึกษาที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัยแตกต่างกัน
2. นักศึกษาที่มีชั้นปีที่กำลังศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัยแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย” โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้มาประยุกต์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 286 คน คิดเป็นร้อยละ 71.5 กำลังศึกษาชั้นปีที่ 2 จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 33.75 และไม่เคยมีประสบการณ์ความไม่ปลอดภัยในหอพัก จำนวน 271 คน คิดเป็นร้อยละ 67.75 อย่างไรก็ตาม ผู้ที่เคยมีประสบการณ์ความไม่ปลอดภัยในหอพัก จำนวน 129 คน จะมีประสบการณ์ความไม่ปลอดภัยในหอพักด้านการดูแลรักษาความปลอดภัย จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 47.29

1. ระดับความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.61$) โดยนักศึกษามีระดับความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัยด้านการป้องกันและระงับการเกิดอัคคีภัย และด้านการบรรเทาสาธารณภัย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.43$) รองลงมาคือ ด้านการดูแลรักษาความปลอดภัย ($\bar{x} = 3.32$) และด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุ ($\bar{x} = 3.28$)

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และระดับความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย

การจัดการด้านความปลอดภัย	$\bar{X}$	SD	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านการป้องกันและระงับการเกิดอัคคีภัย	4.43	0.48	มากที่สุด
2. ด้านการบรรเทาสาธารณภัย	4.43	0.52	มากที่สุด
3. ด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุ	3.28	0.58	ปานกลาง
4. ด้านการดูแลรักษาความปลอดภัย	3.32	0.47	ปานกลาง
รวม	3.61	0.38	มาก

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย โดยจำแนกตามตัวแปรเพศ ซึ่งใช้การทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัยโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามเพศ

ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการ ด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย	เพศชาย		เพศหญิง		t	p
	n = 114		n = 286			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านการป้องกันและระงับการเกิดอัคคีภัย	4.45	0.51	4.43	0.47	0.329	0.74

ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการ ด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย	เพศชาย n = 114		เพศหญิง n = 286		t	p
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านการบรรเทาสาธารณภัย	4.44	0.53	4.43	0.52	0.097	0.92
ด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติภัย	3.23	0.63	3.31	0.56	-1.224	0.22
ด้านการดูแลรักษาความปลอดภัย	3.25	0.45	3.35	0.48	-1.797	0.07
โดยรวม	3.57	0.40	3.63	0.37	-1.484	0.14

3. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย โดยจำแนกตามตัวแปรชั้นปีที่กำลังศึกษา ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way Analysis of Variance) ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่มีชั้นปีที่กำลังศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัยในภาพรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักศึกษาที่มีชั้นปีที่กำลังศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัยด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติภัยและด้านการดูแลรักษาความปลอดภัยแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อย่างไรก็ตาม นักศึกษาที่มีชั้นปีที่กำลังศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย ด้านการป้องกันและระงับการเกิดอัคคีภัย และด้านการบรรเทาสาธารณภัยไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามชั้นปีที่กำลังศึกษา

ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพัก รอบมหาวิทยาลัย	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p
ด้านการป้องกันและระงับการเกิดอัคคีภัย	ระหว่างกลุ่ม	3	0.129	0.043	0.184	0.907
	ภายในกลุ่ม	396	92.392	0.233		
	รวม	399	92.521			
ด้านการบรรเทาสาธารณภัย	ระหว่างกลุ่ม	3	0.134	0.045	0.165	0.920
	ภายในกลุ่ม	396	107.553	0.272		
	รวม	399	107.688			
ด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติภัย	ระหว่างกลุ่ม	3	10.113	3.371	10.901	0.000*
	ภายในกลุ่ม	396	122.457	0.309		
	รวม	399	132.571			
ด้านการดูแลรักษาความปลอดภัย	ระหว่างกลุ่ม	3	8.141	2.714	13.384	0.000*
	ภายในกลุ่ม	396	80.289	0.203		
	รวม	399	88.429			

ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพัก รอบมหาวิทยาลัย	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม	3	4.394	1.465	10.929	0.000*
	ภายในกลุ่ม	396	53.077	0.134		
	รวม	399	57.472			

*p < .05

ดังนั้น จึงเปรียบเทียบเพื่อหาความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยการทดสอบ LSD ดังนี้

ตารางที่ 4 การทดสอบความแตกต่างของความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัยโดยรวม จำแนกตามชั้นปีที่กำลังศึกษา เป็นรายคู่

ชั้นปีที่กำลังศึกษา	$\bar{x}$	1	2	3	4
		3.47	3.59	3.78	3.54
1	3.47	–	0.126	0.309*	0.074
2	3.59		–	0.184*	–0.052
3	3.78			–	–0.236*
4	3.54				–

*p < .05

จากตารางที่ 4 พบว่า นักศึกษาที่กำลังศึกษาชั้นปีที่ 3 มีความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัยโดยรวม สูงกว่านักศึกษาที่กำลังศึกษาชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 5 การทดสอบความแตกต่างของความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย ด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุ จำแนกตามชั้นปีที่กำลังศึกษา เป็นรายคู่

ชั้นปีที่กำลังศึกษา	$\bar{x}$	1	2	3	4
		2.99	3.28	3.51	3.20
1	2.99	–	0.291*	0.525*	0.211*
2	3.28		–	0.234*	–0.079
3	3.51			–	–0.314*
4	3.20				–

*p < .05

จากตารางที่ 5 พบว่า นักศึกษาที่กำลังศึกษาชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 มีความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย ด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุ สูงกว่านักศึกษาที่กำลังศึกษาชั้นปีที่ 1 นอกจากนี้ นักศึกษาที่กำลังศึกษาชั้นปีที่

3 มีความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย ด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุ สูงกว่านักศึกษาที่กำลังศึกษาชั้นปีที่ 2 และนักศึกษาที่กำลังศึกษาชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 6 การทดสอบความแตกต่างของความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย ด้านการดูแลรักษาความปลอดภัย จำแนกตามชั้นปีที่กำลังศึกษา เป็นรายคู่

ชั้นปีที่กำลังศึกษา	$\bar{x}$	1	2	3	4
		3.15	3.30	3.55	3.21
1	3.15	–	0.142	0.392*	0.052
2	3.30		–	0.250*	–0.090
3	3.55			–	–0.340*
4	3.21				–

*p < .05

จากตารางที่ 6 พบว่า นักศึกษาที่กำลังศึกษาชั้นปีที่ 3 มีความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย ด้านการดูแลรักษาความปลอดภัย สูงกว่านักศึกษาที่กำลังศึกษาชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย เป็นการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัย จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ 1.1 ด้านการป้องกันและระงับการเกิดอัคคีภัย 1.2 ด้านการบรรเทาสาธารณภัย 1.3 ด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุ และ 1.4 ด้านการดูแลรักษาความปลอดภัย พบว่า นักศึกษามีระดับความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัยด้านการป้องกันและระงับการเกิดอัคคีภัย และด้านการบรรเทาสาธารณภัย อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะการติดตั้งระบบป้องกันกระแสไฟฟ้าลัดวงจรหรืออุปกรณ์ตัดกระแสไฟฟ้าอัตโนมัติทุกอาคารจะช่วยลดความเสี่ยงของการเกิดอัคคีภัยภายในอาคารได้ นอกจากนี้ การจัดเก็บทรัพย์สิน สัมภาระ ให้สามารถเคลื่อนย้ายได้ จะช่วยบรรเทาสาธารณภัยขณะเกิดเหตุการณ์ที่เป็นอันตรายต่อชีวิตได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเดชน จรุงเรืองฤทธิ์ (2549) ที่กล่าวถึงมาตรการในการรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับสถานที่ โดยต้องมีระบบป้องกันระงับอัคคีภัยและบันไดหนีไฟ และสอดคล้องกับมาตรการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน พ.ศ.2552 มหาวิทยาลัยมหิดล หมวด 2 การบรรเทาสาธารณภัย ที่กำหนดว่า ให้ส่วนงานจัดเก็บทรัพย์สิน สัมภาระ วัสดุ อุปกรณ์ และเอกสารสำคัญให้สามารถเคลื่อนย้ายได้

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย จำแนกตามเพศ และชั้นปีที่กำลังศึกษา

2.1 เพศ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัยโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะหอพักรอบมหาวิทยาลัยได้ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องความปลอดภัยอาชีวอนามัยของนักศึกษาผู้ที่พักอาศัยที่เป็นทั้งเพศชายและเพศหญิง จึงวางแผนทางที่จะพัฒนาระบบความปลอดภัยอาชีวอนามัยและสิ่งแวดล้อม

2.2 ชั้นปีที่กำลังศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่มีชั้นปีที่กำลังศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัยแตกต่างกัน เมื่อทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธี LSD พบคู่ที่แตกต่างกันดังนี้ 1) ด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุ พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 1 มีความคิดเห็นด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุแตกต่างจากนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 นอกจากนี้ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 มีความคิดเห็นด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุแตกต่างจากนักศึกษาชั้นปีที่ 3 และนักศึกษาชั้นปีที่ 3 มีความคิดเห็นด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุแตกต่างจากนักศึกษาชั้นปีที่ 4 2) ด้านการดูแลรักษาความปลอดภัย พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2 มีความคิดเห็นด้านการดูแลรักษาความปลอดภัยแตกต่างจากนักศึกษาชั้นปีที่ 3 และนักศึกษาชั้นปีที่ 3 มีความคิดเห็นด้านการดูแลรักษาความปลอดภัยแตกต่างจากนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ทั้งนี้เพราะนักศึกษาที่กำลังศึกษาชั้นปีที่ 4 ให้ความสนใจในเรื่องการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักน้อยกว่านักศึกษาที่กำลังศึกษาชั้นปีที่ 3 เนื่องจากกำลังจะเรียนจบภาคการศึกษาในระยะอันใกล้ จึงใส่ใจชีวิตส่วนตัวในอนาคตเมื่อออกจากรั้วมหาวิทยาลัยมากกว่าสภาพแวดล้อมที่พบเจอในปัจจุบัน ซึ่งทองเรียน อมรัชกุล (2525) กล่าวว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 3 จะมีวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของตนเองเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในลักษณะที่สูงมาก สำหรับในกลุ่มนักศึกษาด้วยกันเองจะมีความคิดเห็นแตกแยกออกไปน้อยมาก กล่าวคือมีความคิดไปในแนวเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ มีค่านิยมคล้ายคลึงกันและทุกคนจะมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ส่วนนักศึกษาชั้นปีที่ 4 มีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจออกไปจากมหาวิทยาลัยเริ่มตั้งแต่ไม่สนใจวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของนักศึกษา รวมทั้งไม่ยอมรับระเบียบประเพณีของนักศึกษาด้วยกันเอง โดยส่วนใหญ่จะสนใจกับเรื่องส่วนตัวเฉพาะอย่างยิ่งชีวิตภายหลังสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมากกว่าสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ภายในมหาวิทยาลัย สอดคล้องกับการศึกษาของธนัชพร เลิศเดชเดชา (2557) พบว่า ปัจจัยที่นักศึกษาให้ความสำคัญในการเลือกหอพัก คือ ความปลอดภัย พื้นที่ใช้สอยภายในและใกล้สถานศึกษา

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย กรณีศึกษา หอพักรอบมหาวิทยาลัยมหิดลพื้นที่วิทยาเขตศาลายา ทำให้หอพักสามารถนำผลข้อมูลจากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดมาตรการการจัดการด้านความปลอดภัยด้านต่าง ๆ ของอาคารสถานที่

ภาพที่ 1 มาตรการการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพัก

มาตรการการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพัก ประกอบด้วย

1. การตรวจสอบสภาพอาคาร ตรวจสอบระบบป้องกันไฟฟ้าลัดวงจร ตรวจสอบสายไฟให้มีความสมบูรณ์อยู่เสมอ
2. การซ้อมแผนเมื่อเกิดอัคคีภัยในอาคาร เพื่อสามารถเรียนรู้วิธีการและไม่ตื่นตระหนกต่อเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นจริง
3. การจัดทำคู่มือมาตรการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เพื่อให้สามารถเข้าใจระบบการแจ้งเตือนต่าง ๆ
4. การจัดวางคัดแยกขยะให้อยู่ในลักษณะที่มิดชิด เพื่อป้องกันวัตถุอันตรายหรือเป็นวัตถุไวไฟ
5. การคัดกรองบุคคลเข้า-ออกภายในอาคารอย่างเคร่งครัด

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย เรื่องความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการด้านความปลอดภัยของหอพักรอบมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อเสนอแนะได้ 2 ประเด็น ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หอพักควรพิจารณาจัดทำโครงการประเมินความเสี่ยงการเกิดอัคคีภัยในทุกไตรมาส เพื่อป้องกันและระงับการเกิดอัคคีภัย
2. หอพักควรมีการเผยแพร่ความรู้ในการปฏิบัติตนเมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่ปลอดภัยแก่นักศึกษาที่เป็นผู้เข้ามาพักอาศัยใหม่
3. หอพักควรจัดการบ่อน้ำ สระน้ำ ให้มีความสะอาดไม่มีกลิ่นและสิ่งปฏิกูลอย่างสม่ำเสมอ
4. หอพักควรวางนโยบาย แผนรักษาความปลอดภัยในหอพักจากการทำร้ายตนเองและการฆ่าตัวตายของผู้ที่พักอาศัย จัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยดูแลอาคารสถานที่ และทรัพย์สินให้อยู่ในความเรียบร้อยและปลอดภัยทุกอาคาร และมีระบบการควบคุมป้องกันโรคติดต่อและโรคระบาดอย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ด้านการป้องกันและระงับการเกิดอัคคีภัย ควรมีการตรวจสอบสภาพอาคาร ระบบป้องกันไฟฟ้าลัดวงจรสายไฟให้มีความสมบูรณ์อยู่เสมอ และมีการซ่อมแซมเมื่อเกิดอัคคีภัยในอาคาร ซึ่งจะให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้ และไม่ตื่นตระหนก
2. ด้านการบรรเทาสาธารณภัย ควรมีการจัดการแจ้งเตือนล่วงหน้า พร้อมทั้งควรมีคู่มือมาตรการป้องกันวางไว้ประจำห้องพัก
3. ด้านการป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุ ควรมีการจัดวางคัดแยกขยะให้มีทิศทางเพื่อป้องกันวัตถุอันตรายหรือเป็นวัตถุไวไฟ
4. ด้านการดูแลรักษาความปลอดภัย ควรมีการคัดกรองบุคคลเข้า-ออก ตรวจสอบคัดกรองโรคทำความสะอาดสถานที่เพื่อฆ่าเชื้อโรคอย่างสม่ำเสมอ

เอกสารอ้างอิง

- เดชน์ จรูญเรืองฤทธิ์. (2549). *ความรู้พื้นฐานเรื่องการรักษาความปลอดภัยสำหรับผู้บริหาร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองเรียน อมรัชกุล. (2525). *การบริหารกิจการนิสิต ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: กรมการฝึกหัดครู.
- ธนะพร เลิศเดชเดชา. (2557). *ปัจจัยทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อการเลือกหอพักเอกชนของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น

- พีรพัฒน์ ปิงใจ และภานุพงศ์ ชำชองกิจ. (2552). การจัดการจราจรพิจารณาสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกรณีพื้นที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เข้าถึงได้จาก <https://civil.eng.cmu.ac.th/research/in/2552/370>.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2552) มาตรการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2552. เข้าถึงได้จาก <https://la.mahidol.ac.th/th/wp-content/uploads/fileload/pdf-59f0461830e087.23123780.pdf>.
- สำนักงานผู้ดูแลนักเรียนในสหรัฐอเมริกา. (2563). ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สำนักงานผู้ดูแลนักเรียนในสหรัฐอเมริกา ในคู่มือการดำรงชีพในสหรัฐอเมริกา. เข้าถึงได้จาก <http://www.oeadc.org/Miscellaneous/StudentManual/Safety>.
- หอพักรอบมหาวิทยาลัยมหิดล. (2564). แผนผังแสดงที่พักอาศัยสำหรับนักศึกษา บริเวณใกล้เคียงมหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา. เข้าถึงได้จาก <http://m.facebook.com/dormitory.student.mahidol>.
- Nation Online. (2564). สน.บางนา รวบโจรกรุงตระเวนลักทรัพย์ตามหอพัก หลายพื้นที่ พบประวัติโชกโชก หากมีผู้เสียหายรายใดถูกคนร้ายรายนี้ก่อเหตุสามารถติดต่อ สน.บางนา. เข้าถึงได้จาก <https://www.nationtv.tv/news/378844303>
- PPTV Online. (2564). คนร้ายบุกหอพัก นร.หญิง ตระเวนเปิดประตูห้องลานกลางดึก ตร. เชื้อคนในพื้นที่. pptvhd36 เข้าถึงได้ จาก <https://www.pptvhd36.com/news/%>

ความสัมพันธ์ของศิลปกรรมวัดราษฎร์กับชุมชนในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย

Relationship between Artistic Motif of Private Temples and Communities
in Pom Prap Sattru Phai District

พรรณภัทร เพ็ชรอุไร¹

Pannapat Phet-ourai

Received: July 23, 2022

Revised: August 20, 2022

Accepted: August 24, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศิลปกรรมวัดราษฎร์ที่ได้รับอิทธิพลจากคติความเชื่อของชุมชนในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร โดยศึกษาใน 2 ด้าน คือ ด้านองค์ประกอบของศิลปกรรมภายในวัด รวมไปถึงประวัติความเป็นมาของวัด และในด้านของชุมชน ศึกษาวัฒนธรรม คติ ความเชื่อของชุมชน ที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบศิลปกรรมภายในวัด โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร ประกอบไปด้วยเอกสารทางประวัติศาสตร์ หนังสือ และผลงานวิชาการ ร่วมกับการสำรวจข้อมูลภาคสนามในพื้นที่จริง จากนั้นเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อวิเคราะห์คตินิ ความเชื่อของชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบของศิลปกรรมในวัดราษฎร์ โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นวัดราษฎร์ ในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย จำนวน 4 วัด ได้แก่ วัดพระพิเรนทร์ วัดสิตาราม วัดคณิกาผล และวัดสุนทรธรรมทาน ทั้งหมดเป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกายที่มีประวัติค่อนข้างยาวนาน และเป็นศูนย์กลางของชาวบ้าน โดยรอบมาโดยตลอด ผลการวิจัย พบว่า ศิลปกรรมส่วนใหญ่ภายในวัดนั้นได้รับการปรับปรุงมาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่ปรากฏศิลปกรรมที่สะท้อนคตินิ ความเชื่อ ของชุมชนรอบวัดที่นอกเหนือไปจากพุทธมหายานิกายออกมา แบ่งเป็นศิลปกรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองศรัทธาทางศาสนา อาทิ ศาสนาพุทธนิกายมหายาน ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศิลปกรรมอื่น ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์หรือระลึกถึงบุคคลสำคัญของวัด ที่เวลาต่อมาได้กลายมาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดไป ซึ่งศิลปกรรมจากความเชื่อของชุมชนเหล่านี้ทำให้วัดราษฎร์นั้นมีความน่าสนใจและแตกต่างไปจากวัดหลวง เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เหล่านี้สามารถเพิ่มขึ้นมาได้ตามศรัทธาของชาวบ้าน และได้กลายมาเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่ดึงดูดให้คนเข้าวัดมากขึ้น

¹ มหาวิทยาลัยศิลปากร; Silpakorn University

Corresponding author, e-mail: Phetourai_p@silpakorn.edu, Tel. 081-7756280

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์ของศิลปกรรม, ชุมชน, วัดราชบุรี

Abstract

The purpose of this research article aimed to study the artistic motif of temples influenced by the beliefs of the communities in Pom Prap Sattru Phai district, Bangkok. The study was conducted in 2 aspects, namely, the element of artistic motif in the temples including the history of the temples and in terms of communities, there were the studies of the relationship between cultures and beliefs of the communities and artistic motif styles within the temples. This was a qualitative research by gathering information from documents consisting of historical documents, books and academic works together with field surveys in real areas, then linking the data to analyze the beliefs of the communities that correlate with artistic motif styles in the temples with the target group being Private Temples In Pom Prap Sattru Phai district consisting of 4 temples, namely Wat Prapiren, Wat Sitaram, Wat Khanikaphon and Wat Sunthon Thammathan. All of them were temples belonging to the Mahanikaya Sangha with a long history and had always been the center of the surrounding villagers. It was found that most of the artistic motif within the temple had been continuously improved but also displayed artistic motif that reflected the beliefs of the communities around the temples in addition to Maha Nikaya Buddhism. It was divided into artistic motif that were created in response to religious faith, such as Mahayana Buddhism, Brahmanism, Hinduism. And other artistic motif that were created to symbolize or commemorate important people of the temples that later became the sacred object of the temples. The artistic motif from the beliefs of these communities made Private Temples interesting and different from Royal Temples because these sacred things can be increased according to the faith of the villagers and had become another tool that attracted more people to the temples.

Keywords: Relationship of Artistic Motif, Community, Private Temple

บทนำ

วัด เป็นศาสนสถานสำคัญทางพุทธศาสนา ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ได้ให้ความหมายวัดไว้ว่าเป็นสถานที่ทางศาสนา โดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของสงฆ์หรือนักบวชเป็นต้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของวัดและพระภิกษุเป็นหลัก แต่ในส่วน

ของฆราวาสเองก็มีส่วนสำคัญต่อพุทธศาสนาอย่างขาดไม่ได้เช่นกัน เพราะในพระภิกษุณั้ย่อมไม่สามารถหาเลี้ยงชีพได้ด้วยตนเอง การคงอยู่ได้ของพุทธศาสนานั้นจึงจะต้องอาศัยศรัทธาของชาวบ้านที่จะเข้ามาช่วยจุนเจืออีกทางด้วย (เอดเวิร์ด คอนซ์, 2552) ทำให้วัดและชาวบ้านนั้นแยกออกจากกันไม่ได้ วัดที่ถูกสร้างขึ้นเป็นที่พำนักของพระภิกษุและใช้ประกอบศาสนพิธีต่าง ๆ ได้กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสังคมไทยในสมัยก่อนที่พุทธศาสนาได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต วัดนอกจากการเป็นสถานที่เผยแผร์หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา เป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนแล้ว วัดยังเอื้อประโยชน์ต่อชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านนำบุตรหลานมาฝากฝังให้ได้ศึกษาเล่าเรียน เป็นสถานที่พึ่งพิงของผู้ยากไร้ เป็นที่พึ่งสุดท้ายยามเมื่อตายแล้วนำอัฐิมาฝากไว้กับวัด จนเรียกได้ว่าวัดนั้นมีบทบาทกับผู้คนแทบจะตลอดชีวิต และเมื่อไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใดจึงมีการสร้างวัดเอาไว้เพื่อเป็นเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนนั้น จนมีคำกล่าวที่ว่าที่ใดมีวัด ที่นั่นมีชุมชน ส่งผลให้วัดกลายเป็นศูนย์กลางของสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมศิลปวัฒนธรรมและวิทยาการต่าง ๆ เอาไว้โดยเฉพาะในด้านศิลปกรรม เพราะการก่อสร้างวัดนั้นเป็นการรวมผลงานศิลปะชั้นเยี่ยมเข้าไว้ด้วยกัน ทุกสิ่งภายในวัดนั้นเกิดล้วนสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความศรัทธาในศาสนา ซึ่งองค์ประกอบของสิ่งก่อสร้างภายในวัด รวมไปถึงจิตรกรรมและประติมากรรมที่ใช้ประดับตกแต่งแม้จะดูเหมือนมีลักษณะรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน แต่ที่จริงแล้วในรายละเอียดปลีกย่อยของศิลปกรรมเหล่านั้นจะแตกต่างกันไปตามสภาพสังคม ยุคสมัยผู้สร้าง ช่างฝีมือ และอิทธิพลทางศิลปะอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับวัดราษฎร์ วัดที่ถูกสร้างและทำนุบำรุงโดยประชาชนทั่วไป ที่วัดและชุมชนนั้นมีลักษณะใกล้ชิดกันมาก ด้วยความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ รูปแบบศิลปกรรมภายในวัดจึงสะท้อนถึงคติ ความเชื่อ สภาพสังคม ของผู้คนในชุมชนผ่านรูปแบบศิลปกรรมออกมาได้ในทางใดทางหนึ่ง

การสร้างวัดราษฎร์นั้นปรากฏอยู่แทบทุกพื้นที่ในประเทศ รวมไปถึงในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ที่เป็นเขตอนุรักษเมืองเก่า และเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ที่ตั้งของชุมชนสำคัญทางประวัติศาสตร์หลากหลายชุมชน (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) ดังที่กล่าวมาข้างต้นเมื่อมีแหล่งชุมชนเกิดขึ้นก็มักจะมีการสร้างวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนตามมา ทำให้เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายนั้นมีวัดเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งวัดราษฎร์หรือวัดที่มีความใกล้ชิดกับชาวบ้านนั้น รูปแบบของศิลปกรรมภายในวัดจึงอาจมีบางส่วนที่สะท้อนถึง คติความเชื่อ สภาพสังคม และวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนออกมา ในการศึกษาครั้งนี้มีกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษารวม 4 วัด ได้แก่ วัดพระพิเรนทร์ วัดสิริธาราม วัดคณิกาผล และวัดสุนทรธรรมทาน ซึ่งทั้งหมดเป็นวัดราษฎร์สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายที่มีประวัติค่อนข้างจะยาวนาน และเป็นศูนย์กลางของชาวบ้านโดยรอบมาโดยตลอด การศึกษาวิจัยจะศึกษาใน 2 ด้าน คือ ด้านศิลปกรรมของวัด ประวัติของวัด ยุคสมัย ปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดรูปแบบการสร้างศิลปกรรมของวัด โดยมุ่งเน้นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเป็นหลัก และด้านของชุมชน สภาพสังคม วัฒนธรรม คติความเชื่อต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับรูปแบบศิลปกรรมภายในวัด

จากนั้นจะเชื่อมโยงข้อมูลทั้งสองส่วนเข้าด้วยกันเพื่อหาผลสรุปความสัมพันธ์ของศิลปกรรมภายในวัดราษฎร์และชุมชนในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติ รูปแบบ และองค์ประกอบของศิลปกรรมในวัดราษฎร์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย
2. เพื่อศึกษาคติ ความเชื่อ และวัฒนธรรมของชุมชนในเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบของศิลปกรรมในวัดราษฎร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบ่งวิธีการศึกษาออกเป็น

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 1.1 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร จากหนังสือ เอกสารวิชาการ เอกสารทางประวัติศาสตร์ งานวิจัยต่าง ๆ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ด้าน คือ
 - 1.1.1 ด้านศิลปกรรมของวัด ประกอบไปด้วย ประวัติการสร้าง เนื้อหา รูปแบบ อายุ ยุคสมัย ปัจจัยที่กำหนดการสร้าง และผู้สร้าง
 - 1.1.2 ด้านชุมชน ประกอบไปด้วย ความเป็นมา สภาพสังคม วัฒนธรรม ความสัมพันธ์กับวัดในด้านต่าง ๆ
 - 1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จากการลงพื้นที่วัดและชุมชนรอบวัด
 - 1.3 เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยศึกษาข้อมูลที่รวบรวมมาได้มาตั้งประเด็นต่าง ๆ ที่จะเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และผู้ทรงคุณวุฒิ
2. ทำการจัดระเบียบและประเมินค่าข้อมูล โดยจำแนกข้อมูลออกเป็นประเด็นต่าง ๆ เพื่อทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบศิลปกรรมภายในวัดและชุมชน
3. วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการเชื่อมโยงรูปแบบศิลปกรรมกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยอ้างอิงจากเอกสารหลักฐานที่เป็นที่ยอมรับ
4. สรุปผลการศึกษา และนำเสนอผลการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

พื้นที่ของเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายนั้นอยู่นอกกำแพงพระนครทางทิศตะวันตก ตั้งแต่อดีตมาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นพื้นที่ละแวกนี้มีลักษณะเป็นท้องทุ่งและสวน มีบ้านเรือนตั้งอยู่น้อยมาก และอยู่ห่างออกมาจากศูนย์กลางความเจริญของเกาะรัตนโกสินทร์ ทำให้สถานที่ต่าง ๆ รวมไปถึงศาสนสถานอาจจะไม่มีความสำคัญไม่เท่าในเขตชั้นใน จนเมื่อมีการขุดคลองผดุงกรุงเกษมเพื่อขยายพระนคร ทำให้ความเจริญเข้ามาสู่นิเวศน์ตามลำดับ ผู้คนจึงได้เข้ามาตั้งถิ่น

ฐานเพิ่มมากขึ้นทั้งชาวไทยและชาวจีน โดยจะอาศัยอยู่ริมคลองเป็นหลัก และมีการสร้างวัดเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และต่อมาได้กลายมาเป็นศูนย์กลางของชุมชนในที่สุด

1. ประวัติ รูปแบบ และองค์ประกอบของศิลปกรรมในวัดราษฎร์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย พบว่า วัดราษฎร์ในเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายมีความสำคัญที่ตำแหน่งที่ตั้งและประวัติศาสตร์ของวัดนั้นมีความสัมพันธ์กับการตั้งหลักแหล่งและวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ โดยในการศึกษาครั้งนี้เลือกศึกษาวัดที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ผู้สร้าง และลักษณะที่แตกต่างกันออกไปโดยแต่ละวัดที่ศึกษานั้นประกอบไปด้วย

วัดพระพิเรนทร์

วัดพระพิเรนทร์ ตั้งอยู่บนถนนวรจักร แขวงบ้านบาตร วัดพระพิเรนทร์นั้นเป็นวัดโบราณ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลายหรือราวปี พ.ศ.2300 (กองพุทธศาสนสถาน, 2525) แต่เนื่องด้วยวัดพระพิเรนทร์ถูกสร้างมาแต่ก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จึงไม่ปรากฏเรื่องราวบันทึกไว้มากทำให้ไม่สามารถสืบหาความเป็นมาในการสร้างวัดแต่แรกเริ่มได้ ที่พอจะสืบย้อนลงไปได้ถึงเพียงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นยุคสมัยที่มีการสร้างและบูรณะวัดเป็นจำนวนมาก วัดพระพิเรนทร์เป็นอีกหนึ่งในวัดที่ได้รับการบูรณะในสมัยนั้น โดยพระพิเรนทรเทพบดีศรีสมุห หรือชื่อเดิมคือ ขำ ณ ราชสีมา ข้าราชการตำแหน่งเจ้ากรมพระตำรวจใหญ่ขวา ผู้ซึ่งมีจิตศรัทธาในพุทธศาสนาได้ทำมาการบูรณะปฏิสังขรณ์วัด และได้มีการขนานนามวัดนี้ซึ่งแต่เดิมไม่มีชื่อว่า วัดชำเขมการาม ก่อนจะเปลี่ยนเป็นวัดชำโคราชในปี พ.ศ. 2411 (สมเด็จพระยามหาราชานุภาพ, 2514) เป็นการบอกให้รู้อย่างชัดเจนถึงผู้บูรณปฏิสังขรณ์และใช้มาถึง พ.ศ.2430 ต่อมาจึงเปลี่ยนนามวัดตามนามบรรดาศักดิ์ของผู้สร้างว่าวัดพระพิเรนทร์ และใช้สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้วัดพระพิเรนทร์จะเป็นวัดโบราณ แต่ศิลปกรรมภายในวัดพระพิเรนทร์นั้นโดยส่วนมากแล้วถูกบูรณะให้มีสภาพสมบูรณ์สวยงามทั้งสิ้น

วัดสิตาราม

วัดสิตาราม ตั้งอยู่บนถนนดำรงรักษ์ แขวงคลองมหานาค จากรายงานของกรมการศาสนาระบุว่า วัดสิตารามสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราวปี พ.ศ. 2340 โดยมีเจ้ากรมยี่ม ได้ชักชวนชาวจีนที่อาศัยเลี้ยวหมุขายอยู่ละแวกนั้นมาร่วมกันสร้างวัดขึ้นในตอนแรกนั้นจึงมีการขนานนามวัดนี้ว่า วัดคอกหมู ต่อมาพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้าทรงเสนอให้เปลี่ยนนามวัดเป็นวัดสิตาราม โดยมีพระราชประสงค์ให้มีชื่อของผู้สร้างปรากฏอยู่ด้วย จึงนำศัพท์จากภาษาบาลีที่มีความหมายตรงกับคำว่า ยี่ม ซึ่งก็คือ สิต นำมาสนธิกับคำว่า อาราม จึงเป็นชื่อวัดที่ว่า สิตาราม มีความหมายว่าวัดของเจ้ากรมยี่ม หรือเจ้ากรมยี่มเป็นผู้สร้าง (คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, 2525) วัดสิตารามนั้นถูกจัดเป็นโบราณสถานขึ้นทะเบียนแล้ว ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม112 ตอน 59ง ประกาศ ณ วันที่ 25 กรกฎาคม 2538 กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนอุโบสถและวิหารเป็นโบราณสถาน ทำให้ลักษณะของศิลปกรรมของอาคารทั้งสองหลังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

วัดคณิกาผล

วัดคณิกาผล ตั้งอยู่ที่ถนนพลับพลาไชย แขวงป้อมปราบ จากรายงานของกรมการศาสนาระบุว่าวัดคณิกาผล สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2376 และถูกจัดเป็นโบราณสถานยังไม่ขึ้นทะเบียน ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีคุณท้าวแพ่งหรือที่คนทั่วไปนิยมเรียกยายแพ่ง ผู้เป็นเจ้าของสำนักโสเภณีชื่อดังในย่านนั้น ได้มีจิตศรัทธาในพุทธศาสนา จึงได้ชวนหญิงโสเภณีในสำนัก เอารายได้จากการค้าประเวณีมาลงขันกันสร้างวัดขึ้น ซึ่งแต่เดิมวัดนี้ไม่ได้มีชื่อแต่ชาวบ้านมักเรียกกันว่าวัดใหม่ยายแพ่ง ต่อมาได้มีการซ่อมแซมบูรณะวัดนี้ขึ้นใหม่ให้สวยงามสมบูรณ์ และกราบบังคมทูลขอพระราชทานนามใหม่โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามให้มีความหมายถึงเรื่องราวความเป็นมาของวัดว่า วัดคณิกาผล หมายถึงวัดที่สร้างขึ้นจากผลประโยชน์ของหญิงงามเมืองหรือนางคณิกา (คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551)

วัดสุนทรธรรมทาน

วัดสุนทรธรรมทาน ตั้งอยู่ในแขวงวัดโสมนัส จากรายงานของกรมการศาสนาระบุว่าถูกสร้างขึ้นใน พ.ศ.2380 แต่เดิมวัดมีชื่อว่าวัดสนามกระบือหรือวัดสนามควาย ตามที่ตั้งของวัดคือตำบลสนามควาย โดยประวัติของวัดนั้นมีตำนานเป็นเรื่องเล่าปรัมปราสืบทอดกันมาว่า วัดเมื่อแรกตั้งเป็นเพียงบ้านของพระยาจำแสนยากร ผู้ซึ่งพบพระพุทธรูปองค์หนึ่งจมอยู่ใต้น้ำที่ตำบลบางคอแหลม และได้นำมาประดิษฐานไว้ ณ บ้านพักของตนเอง ต่อมาได้มีผู้คนขอเข้ามานมัสการพระพุทธรูปองค์นี้เพิ่มจำนวนมากขึ้น พระยาจำแสนยากรจึงได้อุทิศบ้านสร้างเป็นวัด ชาวบ้านจึงเรียกขานนามเรียกวัดแห่งนี้ว่าวัดสนามควาย (ลับแล ศรีพนมมาศ, 2500) ในเวลาต่อมาได้มีการโปรดเกล้าฯ ให้ชาวนอกหรือชาวปักขีได้อพยพมาจากเหตุการณ์กบฏไทรบุรีมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณโดยรอบวัด ชาวบ้านจึงได้เรียกวัดแห่งนี้ว่าวัดแคหรือวัดแค ที่แปลว่าวัดใกล้ ๆ บ้านตามสำเนียงปักขีได้ ต่อมาได้มีพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นสุนทรธิติและพระธรรมทานาจารย์ ได้มีจิตศรัทธาจึงร่วมกันบูรณปฏิสังขรณ์ และสร้างถาวรวัตถุในวัดเพิ่มเติมจนสมบูรณ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวัดใหม่โดยนำนามผู้ปฏิสังขรณ์ทั้ง 2 ท่านมารวมกันว่าวัดสุนทรธรรมทาน (กองพุทธศาสนสถาน, 2525) และต่อมาเมื่อมีการขุดคลองผดุงกรุงเกษมเพื่อขยายพระนครบริเวณชุมชนก็ได้ขยายตัวออกไป ทำให้ผู้คนโดยเฉพาะคนจีนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานกันหนาแน่นขึ้น เริ่มมีความเจริญขึ้นกลายเป็นย่านการค้าใหม่ที่เรียกว่าย่านนางเลิ้ง วัดแคที่ชาวบ้านยังคงนิยมเรียกกัน จึงมีการต่อท้ายชื่อว่าวัดแค นางเลิ้ง และยังปรากฏชื่อวัดแค นางเลิ้งในเอกสารต่าง ๆ มาจนถึงปัจจุบัน

วัดทั้ง 4 นั้นมีประวัติค่อนข้างยาวนาน วัดพระพิเรนทร์สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย และอีก 3 วัดสร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือวัดสิตารามถูกสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 วัดคณิกาผลและวัดสุนทรธรรมทาน ถูกสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ตามลำดับ แต่ละวัดนั้นได้มีการบูรณะปรับปรุงสิ่งก่อสร้างและศิลปกรรมภายในวัดมาโดยตลอด และเนื่องจากวัดทั้ง 4 อยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ศิลปกรรมส่วนใหญ่จึงได้รับอิทธิพลมาจากส่วนกลางหรือรูปแบบ

มาตรฐาน จึงทำให้องค์ประกอบทางศิลปกรรมภายในวัดนั้นค่อนข้างมีลักษณะคล้ายคลึงกันตาม และเป็นไปตามสมัยนิยม โดยแตกต่างกันไปในรายละเอียดเพราะวัดราชนั้นไม่ได้มีมาตรการควบคุมการบูรณปฏิสังขรณ์ การจัดหาช่างฝีมือมาบูรณะนั้นโดยส่วนใหญ่ก็จะเป็นสิ่งที่ทางวัดจัดหาเอง บ้างก็เป็นช่างฝีมือ ช่างชาวบ้าน รวมไปถึงพระสงฆ์ภายในวัดเอง ส่งผลให้ลักษณะของศิลปกรรมนั้นอาจจะไม่ได้วิจิตรตระการตาเทียบเท่าได้กับฝีมือวัดหลวง แต่ก็เต็มเปี่ยมไปด้วยศรัทธาในพุทธศาสนา ตามความต้องการของวัดหรือผู้บูรณะอุปถัมภ์

2. ผลการศึกษาศิลปกรรมวัดราชนั้นในเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายที่ได้รับอิทธิพลจากชุมชนพบว่าศิลปกรรมของทั้ง 4 วัดนั้น ส่วนใหญ่นั้นได้รับการบูรณะปรับปรุงให้มีสภาพเรียบร้อยสวยงามมาอย่างต่อเนื่อง และศิลปกรรมภายในวัดนั้นได้รับอิทธิพลส่วนใหญ่มาจากส่วนกลางหรือส่วนของวัดหลวง ทำให้ลักษณะของรูปแบบและองค์ประกอบของวัดนั้นเป็นไปตามระเบียบแบบแผนอย่างมาตรฐานไทยประเพณี แต่จะแตกต่างกันไปในรายละเอียดเนื่องจากวัดทั้ง 4 นั้นเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยรอบมาตั้งแต่อดีต วัดและชุมชนยังคงมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อมีการทำนุบำรุงวัดในแต่ละครั้งจึงยังได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากความศรัทธาของชาวบ้าน ส่งผลให้ภายในวัดนั้นปรากฏหลักฐานทางศิลปกรรมบางอย่างที่สะท้อนถึงอิทธิพล วัฒนธรรม ความเชื่อของชาวบ้านโดยรอบวัดแบ่งเป็น 2 กลุ่มดังต่อไปนี้

2.1 ศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อทางศาสนา

กลุ่มศิลปกรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนา ทั้งทางพุทธมหายานิกายและการผสมผสานความเชื่อความศรัทธาจากศาสนาอื่น ๆ ประกอบไปด้วย พระพุทธรูปอันเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ที่ภายในวัดที่ศึกษานั้นมีพระพุทธรูปหลายองค์ที่มีชื่อเรียกเฉพาะและถูกกล่าวขานในด้านของการมีอิทธิฤทธิ์ เช่น หลวงพ่อทองคำ วัดคณิกาผล หลวงพ่อทองกายสิทธิ์ วัดสีตาราม หลวงพ่อบารมี วัดสุนทรธรรมทาน ซึ่งความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปนั้นก็ควบคู่ไปกับความศรัทธาในตัวพระสงฆ์ โดยเฉพาะพระสงฆ์สายปฏิบัติและพระสงฆ์ผู้ซึ่งให้การช่วยเหลือและสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมภายในวัดที่ทำการศึกษานั้นปรากฏการจัดสร้างรูปหล่อของพระสงฆ์ที่ชาวบ้านต่างศรัทธาเอาไว้ เช่น รูปหล่อสมเด็จพระพุฒาจารย์ รูปหล่อเจ้าอาวาสต่าง ๆ ที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่วัดและเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านโดยรอบ เช่น พระราชธรรมวิจารณ์ อดีตเจ้าอาวาสวัดสุนทรธรรมทาน พระเทพคุณาธาร อดีตเจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ ทั้งหมดต่างเป็นที่เคารพศรัทธาแก่บรรดาชาวบ้านโดยรอบเป็นอย่างมาก

นอกจากนั้น ภายในวัดที่ทำการศึกษายังปรากฏรูปเคารพที่มาจากศรัทธาในศาสนาอื่น ๆ อีกเช่น รูปเคารพของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกวนอิม พระสังกัจจายน์ เทพเจ้ากวนอู เทพเจ้าไฉ่ซิงเอี้ย ซึ่งทั้งหมดเป็นเทพเจ้าตามคติพุทธศาสนานิกายมหายาน ที่ภายหลังมาก็ได้กลายมาเป็นที่นับถือของผู้คนโดยทั่วไปด้วยเช่นกัน

อิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู นั้นพบมากที่ส่วนประดับตกแต่ง สถาปัตยกรรม เช่น มีสัญลักษณ์อัฐพิธมงคล อัฐโลกบาล เทวดานพเคราะห์ ประดับตกแต่ง บริเวณเขตพุทธาวาส หรือจิตรกรรมเทพเจ้าพราหมณ์-ฮินดู ที่กลายมาเป็นทวารบาลผู้พิทักษ์ บาลประตุน้าต่างของอุโบสถ และที่ปรากฏอย่างชัดเจนที่อาศรมพ่อแก่ วัดพระพิเรนทร์ ที่ถูก สร้างขึ้นมาจากบรรดาศิลปินปี่พาทย์ทั้งหลายที่มีความเคารพในพ่อแก่ฤๅษี ผู้เป็นบรมครูในนาฏย ศาสตร์ ซึ่งทั้งหมดนี้ได้รับความเคารพบูชา และจัดเป็นของสูงไม่ต่างจากพระพุทธรูปในพุทธ ศาสนา สะท้อนถึงความเชื่อความศรัทธาที่หลากหลายที่มารวมกันอยู่ภายในวัดเหล่านี้

ภาพที่ 1 พระสังกัจจายน์โพธิสัตว์ วัดพระพิเรนทร์

ภาพที่ 2 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกวณโถมปางพันกร วัดสุนทรธรรมทาน

ภาพที่ 3 (ซ้าย) ศาลเจ้าแม่กวนอิม วัดลิตาราม ภาพที่ 4 (ขวา) พระโพธิสัตว์กวนอิม วัดคณิกาผล

ภาพที่ 5 ภาพพ่อแก่ฤๅษี ภายในอาศรมพ่อแก่ วัดพระพิเรนทร์

2.2 ศิลปกรรมจากอิทธิพลจากความเชื่ออื่น ๆ

วัดที่ทำการศึกษานั้นปรากฏรูปเคารพอื่น ๆ ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์หรือระลึกถึงบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวัด เมื่อเวลาผ่านไปรูปเคารพต่าง ๆ ได้กลายมาเป็นสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดตอบสนองความเชื่อของชาวบ้าน และเป็นที่เคารพสักการะไม่ต่างจาก พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ หรือเทพเจ้าต่าง ๆ ประกอบไปด้วย

วัดคณิกาผล ภายในวัดนั้นมีรูปหล่อของยายแพงผู้สร้างวัดอยู่ 2 รูป อยู่ที่ภายในวิหารเป็นรูปหล่อเต็มตัวของยายแพงภายในวิหาร เป็นภาพหญิงผมยาวประบ่า ศีรษะสวมกระบังหน้านาง ซึ่งการสวมกระบังหน้านางนั้นมีความหมายถึงหญิงสามัญชนทั่วไปที่ไม่ได้อยู่ในตำแหน่งสูง ในมือถือถุงเงิน ยายแพงในวิหารนี้วางอยู่ด้านหน้าแผ่นจารึกรายนามผู้ร่วมบริจาคเงินเพื่อสร้างวัดคณิกาผลแห่งนี้ และด้านหลังของอุโบสถบริเวณกำแพงบรรจุอัฐิ มีอาคารขนาดเล็กภายในมีรูปหล่อครึ่งตัวของยายแพง โดยคนทั่วไปเรียกอาคารนี้ว่าศาลยายแพง มีจารึกที่ฐานที่เขียนว่าวัดคณิกาผลนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2376 โดยคุณแม่แพง บรรพบุรุษของตระกูลเปาโรหิตย์ ซึ่งลักษณะของยายแพงในศาลนี้ต่างจากรูปหล่อยายแพงที่อยู่ในวิหาร เพราะมีลักษณะเป็นหญิงชราศีรษะโล้น ที่สวมชุดอุบาสิกาแล้ว แต่เดิมรูปหล่อนี้ไม่ได้มีตู้ใส่ครอบเช่นในปัจจุบัน แต่เนื่องด้วยมีผู้คนมาบนบานกับยายแพงกันมาก และได้มีการแก้บนด้วยการแต่งหน้า แต่งกายให้กับรูปหล่อยายแพงทำให้ความหมายผิดเพี้ยนไปจากเดิมที่ยายแพงอยู่ในชุดอุบาสิกา ทำให้ลูกหลานทายาทของยายแพงได้ขออนุญาตมาทำตู้ใส่ครอบเอาไว้

ภาพที่ 6 (ซ้าย) ภาพรูปหล่อยายแพงภายในวิหาร วัดคณิกาผล

ภาพที่ 7 (ขวา) ภาพรูปหล่อยายแพงภายในศาล วัดคณิกาผล

นอกจากนั้น ด้านหลังของศาลยายแพงมีศาลขนาดเล็กเท่ากันตั้งอยู่ ภายในบรรจุโครงกระดูกสภาพสมบูรณ์ถูกตกแต่งด้วยชุดจีน มีตำนานบอกเล่าต่อกันมาว่าพื้นที่บริเวณนี้แต่เดิมนั้นเป็นป่าช้าเก่า ได้มีการขุดพื้นดินเพื่อทำการขยายพื้นที่เมื่อตอนบูรณะปฏิสังขรณ์วัด และได้พบกับโครงกระดูกที่อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์มาก จึงเล่าต่อกันต่อกันไปบ้างก็ว่าเป็นอุบาสิกาที่

เคยมาปฏิบัติธรรมที่วัดนี้ บ้างก็ว่าเป็นของนางโสภณีในเคยอยู่บริเวณนี้ จึงได้นำขึ้นมาและตั้งศาลไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์และขนานนามเรียกว่าฮ้วนอยม่า

ภาพที่ 8 ภาพศาลฮ้วนอยม่า วัดคณิกาผล

วัดสุนทรธรรมทาน นั้นมีอนุสรณ์ที่ระลึกของมิตร ชัยบัญชา อดีตพระเอกชื่อดังของประเทศไทย ผู้ซึ่งเคยอาศัยอยู่ในย่านนี้และมีความศรัทธาวัดสุนทรธรรมทานมาก เมื่อมิตรได้กลายเป็นพระเอกชื่อดังจึงได้กลับมาให้การอุปถัมภ์วัดสุนทรธรรมทานตลอดมา เมื่อเขาได้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุตกเครื่องเฮลิคอปเตอร์ขณะถ่ายทำภาพยนตร์ ก็ได้มีการนำศพมาบำเพ็ญกุศลที่วัดสุนทรธรรมทาน และด้วยความโด่งดังของเขาทำให้มีผู้คนหลั่งไหลมาร่วมงานจำนวนมาก จนเป็นเหตุให้ต้องย้ายวัดไปเพื่อประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพ แต่ก็ยังคงนำอัฐิของมิตรนั้นมาเก็บในช่องเก็บที่วัดสุนทรธรรมทานนี้ต่อไป และในทุก ๆ ปี เมื่อครบรอบวันเสียชีวิตของมิตร ชัยบัญชา ยังคงมีการจัดงานรำลึกให้เขาในวัดอยู่เป็นประจำ ซึ่งภายในวิหารนั้นจึงมีรูปหล่อของมิตร ชัยบัญชา 2 ชิ้น คือ รูปหล่อแบบยืนเต็มตัวด้วยท่ากอดอก แต่งกายด้วยเสื้อผ้าและใส่หน้ากากอินทรีแดง ซึ่งมาจากภาพยนตร์เรื่องอิทธิทอง ภาพยนตร์เรื่องสุดท้ายของมิตร ชัยบัญชา และรูปหล่อถึงช่วงอกของมิตร แต่งกายอย่างเป็นทางการคาดว่าต้นแบบเป็นรูปสมัยเขาได้รับราชการเป็นทหารอากาศก่อนจะมาเป็นนักแสดง ด้านล่างมีชื่อจารึก พิเชษฐ พุ่มเหม ซึ่งเป็นชื่อเดิมของมิตร ชัยบัญชา พบว่าเบื้องหน้าของรูปหล่อมีเครื่องเช่น พวงมาลัย น้ำแดง การแพะทอง สรงน้ำกับรูปหล่อเช่นเดียวกับการไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่พบเห็นทั่วไป

ภาพที่ 9 (ซ้าย) รูปหล่อเต็มตัวมิตร ชัยบัญชา วัดสุนทรธรรมทาน

ภาพที่ 10 (ขวา) รูปหล่อครึ่งตัวมิตร ชัยบัญชา วัดสุนทรธรรมทาน

และในส่วนของวัดสิตารามนั้นไม่ได้มีรูปเคารพของบุคคล แต่มีอนุสรณ์รูปหมูสีทองอยู่บนแท่นบริเวณใกล้กับกำแพงหน้าวัด ซึ่งเป็นการระลึกถึงประวัติของวัดแห่งนี้ ที่ก่อนจะมาสร้างวัดพื้นที่ในละแวกนี้เป็นพื้นที่ที่ถูกใช้ล้อมเป็นคอกหมูและต้อนหมูมาเลี้ยง และเมื่อแรกสร้างวัดก็ได้มีการขนานนามเรียกวัดแห่งนี้ว่า วัดคอกหมู และเช่นเดียวกับวัดอื่น ๆ เมื่อมีรูปเคารพปรากฏขึ้นในวัด รูปเคารพนั้นก็ได้กลายมาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัด และมีของเซ่นไหว้เซ่นพวงมาลัยและน้ำแดงเซ่นกัน

ภาพที่ 11 ภาพอนุสรณ์รูปหมู วัดสิตาราม

ศิลปกรรมภายในวัดนั้นถูกสร้างขึ้นจากความเชื่อความศรัทธา เมื่อเวลาผ่านไปศิลปกรรมเหล่านี้ บางสิ่งได้กลายมาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด และถูกเล่าขานในด้านมีอิทธิฤทธิ์ที่จะสามารถดลบันดาลให้ผู้ที่มาสักการะสมหวัง เริ่มมีการบนบานศาลกล่าว และมีเริ่มมีข้อกำหนด วิธีการ รูปแบบของการเซ่นไหว้ และถึงแม้ว่าบางสิ่งจะไม่ใช่วัสดุประกอบที่เกี่ยวข้องในทางพุทธศาสนาก็ตาม เช่น เป็นที่ระลึกรู้ถึงบุคคลสำคัญ หรือบอกเล่าถึงประวัติความเป็นมาของวัด แต่ทว่าศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้มีความสัมพันธ์และผูกพันกับชาวบ้านโดยทั่วไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองทำให้วัดราษฎร์นั้นมีความแตกต่างไปจากวัดหลวง เพราะสามารถสร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เพิ่มขึ้นได้ตามศรัทธาของชาวบ้าน และได้กลายมาเป็นอีกหนึ่งจุดสนใจของวัดที่ช่วยดึงดูดให้คนเข้าวัดมากขึ้นด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษารั้วนี้ได้มีกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษารั้วจำนวน 4 วัด ประกอบไปด้วย วัดพระพิเรนทร์ถูกสร้างในสมัยอยุธยา วัดสิตารามถูกสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 วัดคณิกาผล และวัดสุนทรธรรมทาน ถูกสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ตามลำดับ ซึ่งทั้งหมดเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ถึงแม้ว่าในปัจจุบันศิลปกรรมในวัดเหล่านี้ ได้มีการบูรณะปรับปรุงสิ่งก่อสร้างภายในวัดมาโดยตลอด ศิลปกรรมส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลรูปแบบมาจากแบบมาตรฐาน ทำให้ลักษณะขององค์ประกอบของวัดนั้นคล้ายคลึงกัน แต่ในแง่ของความสัมพันธ์กับชุมชน วัดทั้ง 4 นั้น ยังคงเป็นศูนย์กลางของชาวบ้านโดยรอบมาโดยตลอด เมื่อมีการทำนุบำรุงวัดในแต่ละครั้งก็ยังคงได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากความศรัทธาของชาวบ้านโดยรอบมาโดยตลอด ซึ่งชุมชนในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย นั้นเป็นชุมชนเก่าที่มีการตั้งถิ่นฐานกันมาอย่างยาวนาน ประกอบไปด้วยทั้งผู้คนที่ตั้งถิ่นฐานเดิมและผู้ที่ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ ทั้งชาวไทย ชาวจีน และอื่น ๆ ซึ่งได้นำเอาความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งต่าง ๆ เฉพาะกลุ่มของตนเอามาด้วยความเชื่อเหล่านี้ไปปรากฏอยู่ภายในวัดสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนมาโดยเสมอส่งผลให้ภายในวัดนั้นปรากฏลักษณะศิลปกรรมที่สะท้อนความเชื่อ ความศรัทธาของชาวบ้านโดยรอบออกมา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมคิด จิระทัศนกุล, โชติมา จตุรวงศ์และชาญวิทย์ สรรพศิริ (2548) พบว่า ศาสนสถานนั้นมีความสัมพันธ์กับชุมชน โดยมีฐานะที่เป็นศูนย์รวมจิตใจและความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน ศาสนสถานแสดงออกถึงความเชื่อ ความศรัทธาของผู้คนในชุมชนผ่านทางองค์ประกอบต่าง ๆ และสามารถสะท้อนความเป็นชุมชน ถึงแม้ว่าจะผ่านช่วงที่มีการออกนโยบายเพื่อพัฒนาวัดในด้านต่าง ๆ ออกมา รูปแบบศิลปกรรมภายในวัดมีความเป็นมาตรฐานมากขึ้น แต่ลักษณะศิลปกรรมภายในวัดนั้นยังคงมีบางประการที่เป็นไปอย่างที่ผู้อุปถัมภ์วัดนั้นต้องการอยู่

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศิลปกรรมวัดราษฎร์ ในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร พบว่า วัดราษฎร์นั้นนอกจากการเป็นสถานที่เผยแพร่หลักธรรมคำสอนของ

พุทธศาสนาแล้ว วัดยังเป็น ศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน องค์ประกอบทางศิลปกรรมภายในวัดนั้นนอกจากมีความสัมพันธ์กับการใช้งานในการประกอบพิธีทางศาสนาแล้วยังคงสะท้อนถึงความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบวัดอีกด้วย เพราะวัดราชภูรนั้นมีกลิ่นชิตกับชุมชนมาก ทุกสิ่งภายในวัดล้วนสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความศรัทธาในศาสนาอันเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คน และความเชื่อแห่งบุญกุศลต่าง ๆ ที่จะได้รับในจึงเกิดการทำนุบำรุงวัดให้เกิดความงดงาม สะอาด เรียบร้อย ทั้งตัวอาคารและศิลปกรรมภายในวัดล้วนเปี่ยมไปด้วยพลังศรัทธาของผู้สร้าง ซึ่งมีส่วนที่จะสะท้อนให้เห็นภาพของลักษณะของสังคม ผู้คน ความเจริญรุ่งเรืองและความเสื่อมได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านการจัดเก็บข้อมูล วัดจากกลุ่มข้อมูลที่ศึกษานั้นเกือบทั้งหมดเป็นโบราณสถานที่ยังไม่ขึ้นทะเบียน ยกเว้นอุโบสถและวิหารของวัดสิตาราม ส่งผลให้การบูรณปฏิสังขรณ์แต่ละครั้งนั้น ขาดการควบคุมดูแล ทำให้สภาพของศิลปกรรมภายในวัดเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่เป็นระเบียบ และขาดการบันทึกข้อมูลอย่างต่อเนื่อง จึงควรมีการจัดทำข้อมูลการบูรณะปรับปรุง สิ่งก่อสร้างและศิลปกรรมภายในวัดอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อเป็นการเชิดชูเกียรติของผู้มีส่วนในการช่วยบูรณะวัด และทำให้สืบค้นข้อมูลทั้งลักษณะของศิลปกรรมช่างฝีมือที่มีส่วนร่วมในการบูรณะ เป็นไปอย่างสะดวก เพื่อในอนาคตหากมีศิลปกรรมส่วนใดที่ชำรุด หรือมีความต้องการที่จะบูรณะเพิ่มเติม ลักษณะทางศิลปกรรมจะได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. ด้านการดูแลศิลปกรรม เนื่องจากวัดราชภูรเป็นวัดที่มีความใกล้ชิดกับชาวบ้านมาก ทำให้วัดกลายเป็นศูนย์รวมความเชื่อ ความศรัทธาของชาวบ้านโดยรอบ ประกอบกับการที่วัดไม่ได้มีมาตรการที่เข้มงวดในการดูแลศิลปกรรมภายในวัด ส่งผลให้ศิลปกรรมบางอย่างถูกจับต้อง สัมผัส สรงน้ำ ปิดทอง ฯลฯ ด้วยความศรัทธา ส่งผลให้ศิลปกรรมอาจเสื่อมสภาพหรือชำรุดเสียหายได้ ทางวัดจึงควรมีมาตรฐานที่จะดูแลและรักษาศิลปกรรมนั้นให้คงสภาพที่ดีที่สุด เช่น การงดสัมผัส ปิดทอง คล้องพวงมาลัยที่ศิลปกรรมโดยตรง ไปจนถึงการทำตุ๊กตาครอบศิลปกรรมนั้นไว้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

วัดราชภูรส่วนใหญ่นั้นพบการบันทึกข้อมูลเรื่องราวไว้ค่อนข้างน้อย และเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่อง เพราะอาจไม่ได้มีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ระดับประเทศมากนัก แต่วัดราชภูรเหล่านี้มีคุณค่าในระดับของชุมชนมาเสมอ การได้ศึกษาศิลปกรรมภายในวัดราชภูรนั้นเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยให้รับรู้ถึงที่มา ความสำคัญ คุณค่าวัด และชุมชนโดยรอบได้ ซึ่งการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นเพียงการศึกษาในกลุ่มเล็ก ๆ ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร จึง

สามารถศึกษากลุ่มอื่น ๆ หรือศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ภาพรวมของศิลปกรรมของวัดราษฎร์ในแง่รูปแบบที่กว้างและลึกต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

- กองพุทธศาสนสถาน. (2525). *ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร. (2542, 22 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 116 ตอนที่ 32ง หน้า 53.
- คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. (2525). *จดหมายเหตุการอนุรักษกรุงรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ลับล แล ศรีพนมมาศ. (2500). *ประวัติวัดสุนทรธรรมทาน และความรู้เรื่องพระอุโบสถ*. พระนคร: โรงพิมพ์บริษัทไทยหัตถการพิมพ์. (พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพิธีลงเสาเข็มวางศิลาฤกษ์สร้างพระอุโบสถ วัดสุนทรธรรมทาน (วัดแค-นางเลิ้ง)).
- คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย. (2551). *ชื่อบ้านนามเมืองในกรุงเทพฯ*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: มติชน.
- สมคิด จิระทัศนกุล โขติมา จตุรวงศ์ และชาญวิทย์ สรรพศิริ. (2548). *รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของวัดในพุทธศาสนาในชุมชนท้องถิ่น*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2514). *ประชุมพระนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนา*. พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพคุณาธาร (ผล ชินปุตโต) ณ ฌาปนสถานวัดพระพิเรนทร์ 21 มีนาคม 2514).
- เอตเวิร์ด คอนซ์. (2552). *พุทธศาสนา: สาระและพัฒนาการ*. (นิธิ เอียวศรีวงศ์, ผู้แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มติชน.
- ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร. (2542, 22 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 116 ตอนที่ 32ง หน้า 53.

**การจัดการหนังสือราชการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ
พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม: กรณีศึกษา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี
สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงวัฒนธรรม**

Management of Official Documents according to the
Regulation of the Office of the Prime Minister on Archives, B.E. 2526
(1983) and its amendments: a Case Study of the Pattani Provincial
Cultural Office, Office of the Permanent Secretary, Ministry of Culture

พูนพิพัฒน์ ตั้งคำ¹

Phunphiphat Tangkham

Received: August 02, 2022

Revised: August 21, 2022

Accepted: August 24, 2022

DOI:

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการหนังสือราชการในความรับผิดชอบของหน่วยงานตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยใช้กรณีศึกษาของผู้ปฏิบัติงานภายในสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี เปรียบเทียบกับมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016 นำผลการวิจัยที่ได้มาปรับปรุงกระบวนการจัดการหนังสือราชการของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัย พบว่า สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานีมีการดำเนินการจัดการหนังสือราชการ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมไปถึงกระบวนการจัดการเอกสารตามทฤษฎีการจัดการเอกสารและมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016 เฉพาะในส่วนกระบวนการการสร้าง การรับ และการส่งหนังสือราชการ ซึ่งไม่ครบทุกกระบวนการ โดยยังขาดในกระบวนการ การเก็บรักษา การยืมหนังสือราชการ การประเมินคุณค่า การส่งหนังสือราชการออกจากระบบ (การทำลายหรือการเปลี่ยนสถานะเป็นจดหมายเหตุ) ตามแนวทางของมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016 ซึ่งส่งผลให้กระบวนการจัดการหนังสือราชการไม่ครบทุกกระบวนการ ทำให้พบว่าการจัดการหนังสือราชการ

¹ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร; Faculty of Archaeology, Silpakorn University

Corresponding author, e-mail: phunphiphat.t@gmail.com@gmail.com, Tel. 087-6287007

ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี ในปัจจุบันมีบางส่วนที่ยังคลาดเคลื่อนมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016

คำสำคัญ: การจัดการหนังสือราชการ, ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม, มาตรฐาน ISO 15489-1: 2016

Abstract

The purpose of this research article was to study the process of managing official documents under the responsibilities of the agencies according to the Regulation of the Office of the Prime Minister on Archives, B.E. 2526 (1983) and its amendments using a case study of officials in the Pattani Provincial Cultural Office by comparison with ISO 15489-1: 2016 standard. The research results were used to improve the process of handling official documents of the Pattani Provincial Cultural Office to be more effective. By using qualitative research, it was found that the Pattani Provincial Cultural Office had managed official documents according to the Regulations of the Prime Minister's Office on Archives, B.E. 2526 (1983) and its amendments including document management processes based on document management theory and ISO 15489-1: 2016 standards, specifically in the process of creating, receiving and submitting official documents which did not cover all processes which was still lacking in the process of keeping, borrowing official documents, valuation, sending official documents out of the system (Destruction or change to archive status) in accordance with ISO 15489-1: 2016 standards which resulted in incomplete processing of official documents management. It was found that the management of the official documents of the Pattani Provincial Cultural Office at present were still some deviations from ISO 15489-1:2016.

Keywords: Management of Official Documents, Regulation of the Office of the Prime Minister on Archives, B.E. 2526 (1983) and its amendments, ISO 15489-1: 2016 Standard

บทนำ

เอกสาร และข้อมูลสารสนเทศเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงการดำเนินงานขององค์กร สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ การให้บริการและการพัฒนานโยบายและการสื่อสารภายในองค์กร (Scottish Public Authorities, 2002) ยิ่งไปกว่านั้น วราภรณ์ พูลสถิตวิวัฒน์ (2562) ยังได้

อธิบายว่า เอกสารยังถูกนำไปใช้เป็นหลักฐานในการตรวจสอบการดำเนินงานของผู้ปฏิบัติงานภายในองค์กร นอกจากนี้ ผู้บริหารในหลากหลายองค์กรยังใช้ข้อมูลและสารสนเทศที่ถือว่าถูกต้องและน่าเชื่อถือที่มีอยู่ภายในเอกสารเป็นเครื่องมือประกอบการตัดสินใจวางแผนและหรือกำหนดนโยบายต่าง ๆ และเมื่อเอกสารไม่ได้ถูกใช้งานแล้ว บางส่วนยังถูกจัดเก็บถาวรในฐานะเป็นจดหมายเหตุหรือหลักฐานชั้นต้นทางประวัติศาสตร์ที่มนุษย์สามารถนำไปศึกษาและวิจัยเพื่อต่อยอดองค์ความรู้และนวัตกรรมได้อีกด้วย เมื่อพิจารณาจากความสำคัญของเอกสารที่กล่าวถึงไปแล้วข้างต้นจะพบว่า การทำให้เอกสารสามารถดำรงอยู่จะเป็นส่วนสำคัญที่จะส่งผลต่อบุคคลองค์กร และประเทศชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเอกสารเป็นตัวจัดเก็บและสร้างการมีอยู่ของข้อมูลอันจะเป็นส่วนสำคัญในการสร้างและสะท้อนภาพการดำเนินงานและการตัดสินใจในอดีตที่จะส่งผลต่อบริบทในปัจจุบัน ดังนั้นกระบวนการบริหารจัดการเอกสารภายในหน่วยงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานภาครัฐซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะกำหนดความเป็นไปของสังคมและประเทศชาติ อันเนื่องมาจากหน่วยงานภาครัฐเป็นองค์กรที่ใช้ภาษาของประชาชนในการดำเนินงานทั้งในด้านบุคลากร ทรัพยากร รวมถึงเทคโนโลยีต่าง ๆ และเป็นฟันเฟืองหลักในการบริหารประเทศ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารจัดการเอกสารอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้เอกสารในองค์กรสามารถดำรงอยู่ได้ตลอดความต้องการใช้งาน และสามารถนำออกมาให้ประชาชนได้รับทราบการดำเนินงานขององค์กรภาครัฐเมื่อมีการร้องขอ เมื่อเอกสารเหล่านั้นไม่กระทบต่อสิทธิส่วนบุคคลหรือกฎหมายอื่น อันเป็นภาพสะท้อนความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ผลจากความสำคัญของเอกสารที่ถูกกล่าวถึงไปแล้วข้างต้น ได้ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐของประเทศไทยออกกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเอกสารที่สำคัญและเป็นหลักในการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าวอยู่ 2 ฉบับ เพื่อใช้เป็นกลไกและแนวทางในการบริหารเอกสารตั้งแต่การกำเนิดจนถึงกระบวนการส่งออกจากระบบ อันได้แก่ (1) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งในระเบียบฉบับนี้ได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงานให้หน่วยงานภาครัฐในการสร้าง การรับ การส่ง การยืม การคืน และการทำลาย ตามรูปแบบที่สำนักนายกรัฐมนตรีในฐานะหน่วยงานกลางของการบริหารประเทศได้กำหนดไว้ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการประกาศใช้ฉบับแก้ไขออกมาล่าสุดเป็นฉบับที่ 6 คือ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2564 ที่มีการประกาศใช้เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2564 (2) พระราชบัญญัติจดหมายเหตุแห่งชาติ พ.ศ. 2556 (ราชกิจจานุเบกษา, 2556) เป็นพระราชบัญญัติที่ถูกตราขึ้นเพื่อกำหนดหน้าที่ให้กรมศิลปากรมีหน้าที่รับเอกสารของหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ที่สิ้นกระแสการใช้งาน เพื่อนำมาประเมินคุณค่าและจัดเก็บถาวรเป็นเอกสารจดหมายเหตุต่อไป กฎหมายทั้งสองฉบับเป็นแนวทางและกลไกที่หน่วยงานภาครัฐได้กำหนดให้ทุกองค์กรภาครัฐจะต้องดำเนินการเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งระบบและกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการเอกสารของหน่วยงานภาครัฐ ตั้งแต่กระบวนการสร้าง จนถึงการส่งออกจากระบบ แต่สิ่งที่น่าสนใจและต้องตั้งคำถามต่อไป คือ กระบวนการตามกฎหมายทั้งสองฉบับสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากน้อย

เพียงใด เพราะเนื่องจากงานศึกษาของ (สิริภพ คู่เทียม, 2561) ที่ได้กล่าวถึงสถิติการส่งมอบและขอทำลายเอกสารของหน่วยงานภายในสังกัดกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ในส่วนกลาง ตั้งแต่ พ.ศ. 2556 ถึง พ.ศ. 2561 มีเพียงร้อยละ 30 เท่านั้นที่มีการดำเนินงาน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเอกสารอันเป็นผลจากระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เพื่อจะได้เห็นภาพกว้างและผลที่เกิดขึ้นจริงต่อหน่วยงานภาครัฐในการบริหารเอกสาร เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานสากลที่ทั่วโลกยอมรับอย่าง ISO 15489: 2016 มาตรฐานดังกล่าว เป็นมาตรฐานที่มีการออกมาแบบเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการเอกสาร ตั้งแต่กระบวนการก่อกำเนิดจนถึงกระบวนการส่งออกจากระบบ โดยมีการอธิบายขั้นตอนการนำไปใช้ ตั้งแต่การกำหนดเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายภายในองค์กร จนไปถึงกระบวนการนำไปปฏิบัติโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีการสร้างข้อกำหนดความเกี่ยวข้องระหว่างเอกสารและกระบวนการที่ต้องให้ความยินยอมของผู้ปฏิบัติงาน องค์กร รัฐบาล รัฐวิสาหกิจ ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ สามารถจัดการกับเอกสาร เพื่อใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการนำไปใช้เป็นหลักฐานในการปฏิบัติงานของหน่วยงาน นอกจากนี้ยังมีการกำหนดการเข้าถึงเอกสารตามลำดับขั้น เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ตลอดจนความเชื่อมั่นในจริยธรรมของหน่วยงาน ยิ่งไปกว่านั้นมาตรฐานนี้สามารถปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของหน่วยงานไม่ว่า ทรัพยากร บุคลากร หรือเทคโนโลยี ในหน่วยงานนั้น ๆ จะเป็นอย่างไร เพื่อให้หน่วยงานสามารถรักษาทิศทางของการจัดการเอกสารของหน่วยงานให้ดำรงอยู่ได้ในขอบเขตที่มีความน่าเชื่อถือ ตลอดจนบรรทัดฐานเดิมของหน่วยงาน

การบริหารเอกสารมีพัฒนามาอย่างยาวนานตั้งแต่ในช่วงศตวรรษที่ 17 และดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน สิ่งสำคัญที่ทำให้ทฤษฎีต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงมีอยู่ด้วยกัน 2 ประการ คือ (1) การเกิดขึ้นและพัฒนาของเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น ในอดีตการทำเอกสารเกิดขึ้นเพียงแคภายในกระดาษเท่านั้น แต่เมื่อเทคโนโลยีและสารสนเทศเปลี่ยนแปลงไป การสร้างเอกสารไม่ได้ถูกจำกัดในรูปแบบของกระดาษเพียงอย่างเดียว แต่กระจายตัวออกไปในระบบอิเล็กทรอนิกส์ด้วยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ทฤษฎีที่เคยมีอยู่ไม่ตอบโจทย์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (2) การเปลี่ยนแปลงของแนวคิดต่าง ๆ ในโลกตะวันตก กล่าวคือ การถือกำเนิดของแนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพและความหลากหลายกลายเป็นประเด็นใหญ่ของสังคมในโลกตะวันตก อันเนื่องมาจากการตระหนักถึงสิทธิและเสรีของปัจเจกบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ของโลกสมัยใหม่ เช่น เสรีภาพของกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ รวมถึง กลุ่มคนชนพื้นเมือง ที่ไม่ได้อยู่ในค่ามาตรฐานกลางในแนวคิดของภาครัฐ ซึ่งส่งผลให้การดำรงอยู่ของกลุ่มคนเหล่านี้หายไปจากหน้าประวัติศาสตร์ ในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบันทึกและกล่าวถึงในเอกสารสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลให้นักคิด นักวิชาการ นักวิจัย และนักจัดการเอกสาร (Record Manager/Officer) ได้สร้างทฤษฎีเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบริหารจัดการเอกสารซึ่งสามารถกล่าวได้กว้าง ๆ เป็น 2 ทฤษฎี คือ (1) หลักการวงจรชีวิตเอกสาร (Records Life Cycle Model) ซึ่งเป็นหลักการที่ดำเนินการในการควบคุมเอกสารโดยแบ่งออกเป็น 5

ระยะเวลา โดยเริ่มต้นจากการจัดทำ การรับเอกสาร การแจกจ่าย การใช้ การดูแลรักษา จนถึง การส่งออก (Penn, I. A. & Pennix, G. B., 1989) ซึ่งอธิบายได้ว่าการบริหารจัดการเอกสารเป็น กระบวนการในการควบคุมเอกสาร ตั้งแต่การได้รับหรือจัดทำเอกสารขึ้นเพื่อดำเนินงานตาม หน้าที่ขององค์กรไปจนถึงกระบวนการส่งออกเอกสาร เมื่อสิ้นกระแสการใช้งาน (2) หลักการ จัดการเอกสารอย่างต่อเนื่อง (Records Continuum Model) ของ Frank Upward Sue Mckemmish และ Livia Lacovino นักวิชาการชาวออสเตรเลีย ได้เสนอหลักการบริหาร เอกสารแบบใหม่ที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและแนวคิดที่เปลี่ยนแปลงไป ของโลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยหลักการจัดการเอกสารนี้ บูรณาการงานเอกสารตั้งแต่การ ออกแบบระบบงานเอกสาร การจัดทำเอกสาร การใช้งาน การดูแลรักษา จนกระทั่งเปลี่ยน สถานะเป็นจดหมายเหตุ และขยายความรวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่มีแหล่งที่มาชัดเจนอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่า ทฤษฎีการบริหารเอกสารมีพัฒนาและตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ตามยุคสมัยเพื่อให้การบริหารเอกสารได้รับประสิทธิภาพสูงสุด แต่ในประเทศไทยเมื่อพิจารณา จากแนวทางการบริหารเอกสารโดยหน่วยงานภาครัฐจะพบว่า ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ไม่ได้มีลักษณะการบริหารเอกสารตาม แนวทางดังกล่าวเลยแม้แต่น้อย อาจมีปรากฏเพียงบางส่วนที่มีความสอดคล้องกัน คือ การสร้าง เอกสารที่มีการกำหนดรูปแบบไว้อย่างชัดเจน และมีการจัดแบ่งประเภทเอกสารออกเป็น 6 ประเภทเพียงเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการบริหาร จัดการเอกสารของหน่วยงานภาครัฐในประเทศไทย รวมถึงประสบการณ์ทำงานของผู้วิจัยที่ เกี่ยวข้องกับหน่วยงานราชการทั้งในส่วนกลางและในส่วนภูมิภาค ทำให้พบว่าการบริหารจัดการ เอกสารของประเทศไทย เป็นไปในลักษณะการสร้าง การรับ และการส่งเท่านั้น นอกจากนี้เมื่อ พิจารณาจากบริบทของประวัติศาสตร์ทำให้พบว่าการบริหารจัดการหนังสือราชการภายใน ประเทศไทยปรากฏอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เมื่อมีการประกาศใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานสารบรรณของทุกกระทรวง ทบวง กรม โดยได้ประกาศใช้ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2496-2497 และเป็นฐานรากของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณฉบับต่อมา ซึ่งมีการปรับปรุงมาจนถึงปัจจุบัน (บุญชู เจนพนัสและสมศรี พนมวัน ณ อยุธยา, 2518) พบว่า มีอยู่ด้วยกัน 6 ฉบับ และฉบับล่าสุด คือ ระเบียบสำนัก นายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2564 ที่มีการประกาศใช้เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2564 ซึ่งในระเบียบฯ งานสารบรรณดังกล่าว กล่าวถึงเพียงรูปแบบในการจัดทำเอกสารขั้นตอน การรับส่ง การเก็บรักษา การยืม จนถึงการทำลาย โดยไม่ได้อธิบายถึงความสำคัญของเอกสาร องค์ประกอบของความเป็นเอกสาร การจัดหมวดหมู่เอกสารและการประเมินคุณค่าเอกสารเลย (พิศมัย ระพีพัฒนชัย, 2560) นอกจากนี้แล้วยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาผลของ กฎหมายที่มีผลต่อการจัดการเอกสาร เช่น Scottish Public Authorities (2002), Shepherd, E., et al (2011) และ Flinn, A. & Jones, H. (2009) ได้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารที่ประกาศใช้ในประเทศอังกฤษในปี ค.ศ. 2000 ส่งผลต่อ

กระบวนการบริหารเอกสารในหน่วยงานราชการหลายแห่งโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หน่วยงานราชการในระดับท้องถิ่นที่ยังขาดองค์ความรู้ด้านการจัดการเอกสาร และบุคลากรวิชาชีพการจัดการเอกสารอย่างผู้จัดการเอกสาร (Records Manager) มาดำเนินการจัดการเอกสารเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของรัฐที่มีอยู่ในตัวเอกสารเหล่านั้นให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารที่ประกาศใช้ นอกจากนี้การขาดแคลนองค์ความรู้และผู้จัดการเอกสาร (Records Manager) ยังส่งผลให้หน่วยงานราชการในระดับท้องถิ่นหลายแห่งไม่สามารถสร้างระบบจัดเก็บเอกสารกลาง (Central Records Keeping System) เพื่อบูรณาการข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานภายในแต่ละหน่วยงานมาไว้รวมกันเพื่อสะดวกต่อการเผยแพร่ให้กับประชาชนเมื่อประชาชนร้องขอมาตามกลไกของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารที่ประกาศใช้นี้ได้ งานศึกษาทั้ง 3 กรณีศึกษาที่กล่าวถึงไป มีผลการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นว่าพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารที่มีการประกาศใช้ในประเทศไทยในปี ค.ศ. 2000 ส่งผลต่อกระบวนการบริหารเอกสาร ในหน่วยงานราชการหลายแห่ง ในหลายลักษณะ ทั้งในแง่ขององค์ความรู้และบุคลากรวิชาชีพเฉพาะ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากองค์ความรู้ด้านการจัดการเอกสาร ของประเทศไทยที่มีการศึกษาในเรื่องดังกล่าวอย่างกว้างขวางเป็นระบบและได้รับการยอมรับในมาตรฐานสากล ยังประสบปัญหาในเรื่องดังกล่าว เมื่อเปรียบเทียบกับบริบทของประเทศไทย ที่มีการศึกษาในเรื่องการจัดการเอกสาร ยังเป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่ยังมีผู้วิจัยศึกษาจำนวนไม่มากและยังไม่กว้างขวาง (พิศมัย ระพีพัฒนชัย, 2560) การบังคับใช้กฎหมายทั้ง 2 ฉบับ ในการจัดการเอกสาร ของประเทศไทย ย่อมอุปมาได้ว่าส่งผลต่อกระบวนการบริหารเอกสาร ในหน่วยงานราชการของประเทศไทย อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

งานวิจัยด้านการจัดการเอกสารในประเทศไทย ทั้งของพิศมัย ระพีพัฒนชัย (2560), ณัฏฐา กล้าหาญ (2560), พนิดา วงศ์บุญ (2561), สิริภพ คู่เทียม (2561) มีการศึกษาหลักการจัดการเอกสาร ผ่านกระบวนการจัดการเอกสาร ในกระบวนการต่าง ๆ โดยมีหลักการที่เป็นจุดร่วมที่สำคัญ คือ มาตรฐาน ISO 15489 การจัดการเอกสาร (Records management) ซึ่งปัจจุบัน คือ ISO 15489-1: 2016 Information and Documentation-Records Management-Part 1, Concept and Principles ซึ่งมาตรฐานนี้มุ่งหวังที่จะควบคุมการสร้างการรับมอบ ดูแลรักษา ใช้งาน และการส่งออกเอกสารให้ได้ประสิทธิภาพและเป็นระบบ โดยครอบคลุมถึงการรวบรวมและดูแลรักษาหลักฐานการดำเนินงานขององค์กร สารสนเทศเกี่ยวกับการปฏิบัติงานขององค์กร และการดำเนินกิจกรรมขององค์กรที่อยู่ในรูปแบบเอกสาร เป็นการกำหนดแนวทางให้องค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานการจัดการเอกสารทั้งเอกสารที่เป็นกระดาษและเอกสารในลักษณะอิเล็กทรอนิกส์ (International Organization for Standardization, 2016) งานศึกษาทั้ง 4 กรณีของการศึกษาด้านการจัดการเอกสารในประเทศไทย ต่างยึดโยงและเกี่ยวข้องกันกับมาตรฐานดังกล่าว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและการได้รับการยอมรับในหมู่ผู้ที่ศึกษาเรื่องนี้โดยตรง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016 เป็นมาตรฐานกลางในการศึกษาและเปรียบเทียบกับระเบียบ

สำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งเป็นกฎหมายหลักในการบริหารเอกสารของหน่วยงานภาครัฐในประเทศไทย

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานีมีการจัดการหนังสือราชการเป็นไปตามบริบทของหน่วยงานราชการไทย โดยใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เป็นหลักในการจัดการซึ่งมีปัญหาในบางลักษณะ กล่าวคือ เมื่อหนังสือราชการนั้น ๆ ออกจากฝ่ายบริหารไปแล้ว การจัดการหนังสือราชการฉบับนั้น ๆ จะขึ้นอยู่กับเจ้าของเรื่อง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการจัดการหนังสือราชการอันเนื่องมาจากการขาดเอกภาพในการจัดการ เพราะ กระบวนการในการเก็บรักษา กระบวนการยืมหนังสือราชการ กระบวนการส่งหนังสือราชการออกจากกระบวน (การทำลายหรือการเปลี่ยนสถานะเป็นจดหมายเหตุ) เป็นไปตามความความสะดวกของผู้ปฏิบัติงานซึ่งเป็นเจ้าของเรื่องนั้น ๆ ส่งผลให้เกิดปัญหาที่มีความเนื่องจากเรื่องดังกล่าว เช่น การหาหนังสือราชการไม่เจอหรือสูญหาย การไม่มีการประเมินคุณค่าหนังสือราชการ การทำลายหนังสือราชการโดยที่ไม่มีการตั้งคณะกรรมการทำลายเอกสารตัวอย่างข้างต้น ทำให้กระบวนการจัดการหนังสือราชการภายในสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี มีปัญหาและผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงคือ ผู้ปฏิบัติงานภายในสำนักงานรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร ในฐานะหน่วยงานปลายทางในการรับหนังสือราชการมาจัดเก็บเป็นจดหมายเหตุเพื่อเป็นประโยชน์ ในการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ รวมถึงการขาดหลักฐานที่สามารถสะท้อนการทำงานและธรรมาภิบาลของหน่วยงานในอนาคต

การศึกษาการจัดการเอกสารของหน่วยงานภาครัฐ โดยใช้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงวัฒนธรรมเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นองค์กรภาครัฐที่ต้องดำเนินการตามกฎหมายทั้งสองฉบับ และประสบปัญหาในการจัดการเอกสารตามที่ได้กล่าวถึงไปแล้วข้างต้น เพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาที่หน่วยงานภาครัฐในส่วนภูมิภาคสามารถนำไปเป็นกรณีศึกษาเพื่อปรับใช้ให้การบริหารเอกสารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะเอกสารของหน่วยงานภาครัฐที่ใช้ภาษีของประชาชนในประเทศบริหารงานและดำเนินการมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งในแง่ของหลักฐานในการปฏิบัติงาน และการตรวจสอบความโปร่งใสของผู้บริหารของหน่วยงาน รวมถึงเป็นสื่อจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศที่เชื่อถือได้ของหน่วยงานภาครัฐที่เปรียบเสมือนฟันเฟืองในการบริหารประเทศ ในการตอบสนองสงสัยของประชาชนในกรณีที่มีความสงสัยในการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่หน่วยงาน

วัตถุประสงค์

ศึกษากระบวนการจัดการหนังสือราชการในความรับผิดชอบของหน่วยงานตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยใช้กรณีศึกษาของผู้ปฏิบัติงานภายในสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี เปรียบเทียบกับมาตรฐาน ISO 15489-1 : 2016

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้กระบวนการในการดำเนินการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1: กรอบแนวคิดการวิจัย (Research Framework)

ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการจัดการเอกสาร (Records Management) ตามมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016 เป็นทฤษฎีหลักในการศึกษา โดยภายในทฤษฎีส่วนดังกล่าวประกอบไปด้วย 3 ส่วนสำคัญ คือ (1) แนวคิดและหลักการ (2) กระบวนการและขั้นตอน (3) วิธีการจัดการเอกสาร อย่างไรก็ตาม เนื่องจากจุดมุ่งหมายของการวิจัย คือ การทราบการจัดการเอกสาร โดยใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ในการบริหารเอกสารภายในสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี ซึ่งในการศึกษาดังกล่าวมีประเด็นที่ต้องดำเนินการศึกษาประกอบด้วย ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติมทุกฉบับ รวมทั้งกระบวนการจัดการเอกสารภายในสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี รวมถึงความเข้าใจต่อความสำคัญของเอกสาร ในแง่ของภาพสะท้อนการดำเนินงานและธรรมาภิบาลของหน่วยงานมาเป็นกรอบและแนวทางในการศึกษาผลของการบริหารจัดการเอกสารของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ 2: การออกแบบงานวิจัยหรือวิธีวิจัย (Research Design)

ผู้วิจัยจะต้องเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จึงมีการออกแบบงานวิจัยโดยมีการเก็บข้อมูลในหลากหลายวิธี (Multiple Methods) ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ คือ (1) การทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Literature Review) เช่น นิยามความหมายลักษณะ รวมถึงองค์ประกอบและความสำคัญของเอกสาร (2) การสำรวจระบบบริหารเอกสาร (Records Management System Survey) เช่น การสำรวจทางกายภาพ (Physical Survey) (3) การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews) ใน 4 ประเด็น เช่น ความเข้าใจในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ราชกิจจานุเบกษา, 2548) โดยข้อมูลที่ได้รับจาก 3 ขั้นตอนข้างต้น จะถูกนำมาวิเคราะห์ในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสอบยัน (The Approach of Triangular Analysis) ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์แบบสอบยันจะถูกใช้เพื่อตอบคำถามงานวิจัยต่อไป

ส่วนที่ 3: วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือวิจัย เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น 3 เครื่องมือ คือ (1) การจดบันทึกจากการสังเกต (2) แบบสอบถาม และ (3) การสัมภาษณ์ ซึ่งเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยศิลปากร (Ethics Committee for Human Research of Silpakorn University) โดยวิธีการสำรวจผ่านการใช้เครื่องมือวิจัยในส่วนของการจดบันทึกจากการสังเกต และแบบสอบถามประกอบด้วย 1.1 การสำรวจเอกสารทางกายภาพ โดยการเดินสำรวจเอกสารในพื้นที่ทำงาน และพื้นที่จัดเก็บ และ 1.2 การใช้คำถามเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเอกสารกับกลุ่มผู้มีส่วนได้

ส่วนเสีย จำนวน 10 คน ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารองค์กร 5 คน ในฐานะผู้มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายในการจัดการหนังสือราชการ 2) ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการหนังสือราชการโดยตรง 3 คน เช่น เลขานุการผู้บริหารองค์กร เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป และ 3) ผู้ปฏิบัติงานที่เข้ามาปฏิบัติงานไม่เกิน 6 เดือน 2 คน เพื่อให้ทราบความเข้าใจในกระบวนการจัดการเอกสารในองค์กรในฐานะผู้ปฏิบัติงานใหม่ ที่ต้องปฏิบัติตามบรรทัดฐานของหน่วยงานในการจัดการหนังสือราชการและ เครื่องมือวิจัยในส่วนที่ 3 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยกระบวนการในส่วนนี้ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ กระบวนการสัมภาษณ์ กระบวนการถอดเสียง และกระบวนการแปลงข้อมูล โดยสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจำนวน 10 คนโดยมีองค์ประกอบที่ได้กล่าวถึงไปแล้วข้างต้น ระหว่างเดือนมกราคมถึงมีนาคม พ.ศ. 2565

ส่วนที่ 4: การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการใช้การวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะสอบยัน (The Approach of Triangular Analysis) เพราะข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจากกลุ่มประชากรที่มีขนาดเล็ก จึงจำเป็นต้องตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยการสอบยันข้อมูลดังกล่าวกับข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม การสำรวจเอกสารและการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การนำข้อมูลที่ได้จากหลากหลายวิธีการในการเก็บข้อมูลที่ถูกกำหนดภายใต้กรอบของคำถามงานวิจัยมาสอบยันกันเพื่อจัดข้อผิดพลาดหรืออคติของผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือและน้ำหนักเพียงพอต่อการตอบคำถามงานวิจัย โดยนำข้อมูลจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียทั้ง 10 คน จะถูกนำมาสอบยันซึ่งกันและกัน หลังจากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้จากทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่กำหนดไว้นามาสอบยันกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเอกสารและการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ตามคำถามงานวิจัยของการศึกษาที่วางไว้

สรุปผลการวิจัย

กระบวนการจัดการหนังสือราชการในความรับผิดชอบของหน่วยงานตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยใช้กรณีศึกษาของผู้ปฏิบัติงานภายในสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี เปรียบเทียบกับมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016 เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้มาปรับปรุงกระบวนการจัดการหนังสือราชการของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานีมีการดำเนินการจัดการหนังสือราชการ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมไปถึงกระบวนการจัดการเอกสารตามทฤษฎีการจัดการเอกสารและมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016 เฉพาะในส่วนกระบวนการ การสร้าง การรับ และการส่งหนังสือราชการ ซึ่งไม่ครบทุกกระบวนการ โดยยังขาดในกระบวนการ การเก็บรักษา การยืมหนังสือราชการ การประเมิน

คุณค่า การส่งหนังสือราชการออกจากระบบ (การทำลายหรือการเปลี่ยนสถานะเป็นจดหมาย เหตุ) ตามแนวทางของมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016 ซึ่งส่งผลให้กระบวนการจัดการหนังสือ ราชการไม่ครบทุกกระบวนการ ทำให้พบว่าการจัดการหนังสือราชการของสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดปัตตานีในปัจจุบัน มีบางส่วนที่ยังคลาดเคลื่อนมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016 อัน เนื่องมาจาก 3 ปัจจัย อันประกอบด้วย (1) การขาดความเข้าใจในกฎหมายที่ใช้ควบคุมการ จัดการเอกสาร (2) การขาดคู่มือหรือแนวทางปฏิบัติในการจัดการเอกสาร ให้เป็นไปตาม ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (3) อิทธิพล ของวัฒนธรรมองค์กรแบบระบบราชการที่ส่งผลต่อการจัดการเอกสาร

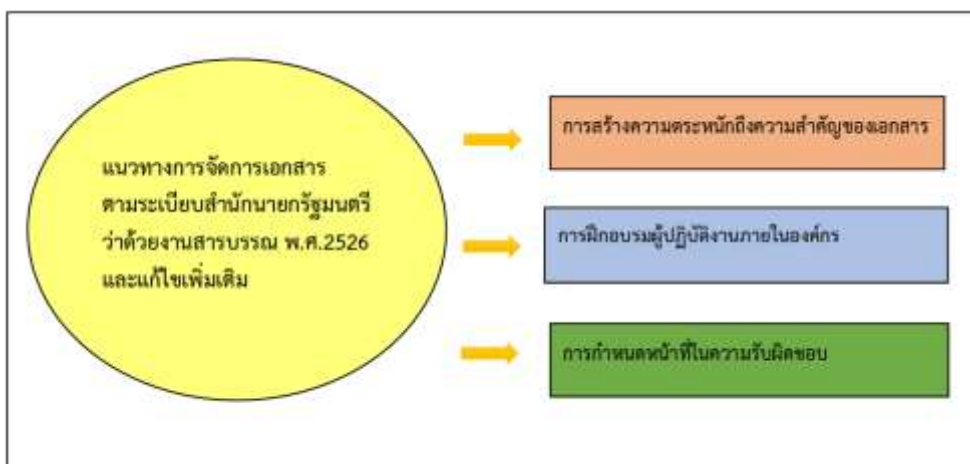
ภาพที่ 1 แผนผัง กระบวนการจัดการหนังสือราชการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือวิจัยในส่วนของการสัมภาษณ์

อภิปรายผลการวิจัย

การจัดการหนังสือราชการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม: กรณีศึกษา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงวัฒนธรรม มีลักษณะการจัดการหนังสือราชการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เพื่อใช้ในกระบวนการจัดการหนังสือราชการ แต่ไม่ครบทุกกระบวนการ มีเพียงการสร้างและการรับเท่านั้น โดยมีลักษณะของหนังสือราชการ ภายในสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี มีรูปแบบและลักษณะโดยส่วนใหญ่เป็นไปตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม แต่ก็มีส่วนที่ยังไม่สามารถดำเนินการตามรูปแบบที่กำหนดตามระเบียบฉบับดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง อันเนื่องมาจาก 3 ปัจจัย อันประกอบด้วย (1) การขาดความเข้าใจในกฎหมายที่ใช้ควบคุมการจัดการเอกสาร (2) การขาดคู่มือหรือแนวทางปฏิบัติในการจัดการเอกสาร ให้เป็นไปตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (3) อิทธิพลของวัฒนธรรมองค์กรแบบระบบราชการที่ส่งผลต่อการจัดการเอกสาร นอกจากนี้ กระบวนการจัดการหนังสือราชการของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี เปรียบเทียบกับบริบทสากลทำให้ทราบว่ากระบวนการจัดการเอกสารของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี ยังมีความคลาดเคลื่อนจากทฤษฎีการจัดการเอกสารและมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016 โดยมีปัจจัยที่ส่งผลให้การจัดการเอกสารภายในสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี คลาดเคลื่อนจากทฤษฎีการจัดการเอกสาร และมาตรฐาน ISO 15489: 2016 อันประกอบด้วย (1) การขาดนโยบายการจัดการหนังสือราชการที่เป็นลายลักษณ์อักษร (2) การขาดผู้รับผิดชอบหรือกลุ่มงานที่รับผิดชอบโดยตรง (3) การขาดการออกแบบและวางระบบการจัดการเอกสาร (4) การขาดงบประมาณและองค์ความรู้ด้านการจัดการเอกสาร

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอเสนอแนะองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี ควรมีการกำหนดนโยบายส่งเสริม โดยเฉพาะด้านความรู้และทักษะตามแนวทางการจัดการหนังสือราชการของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยสารบรรณ พ.ศ. 2526 และแก้ไขเพิ่มเติม และมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016 รวมถึงการฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการหนังสือราชการ
2. หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค ที่มีบริบทใกล้เคียงกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปประยุกต์ใช้และพัฒนากระบวนการจัดการหนังสือราชการให้เป็นไปตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และแก้ไขเพิ่มเติม รวมไปถึงมาตรฐาน ISO 15489-1: 2016

เอกสารอ้างอิง

- ณัฏฐา กล้าหาญ. (2560). *แนวทางการประเมินคุณค่าเอกสารดิจิทัลประเภทไฟล์ภาพนิ่ง ในบริบทประเทศไทยกรณีศึกษา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการจดหมายเหตุและสารสนเทศมรดกทางวัฒนธรรม). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.*
- บุญชู เจนพนัส และสมศรี พนมวัน ณ อยุธยา. (2518). *ประวัติระเบียบงานสารบรรณ คำอธิบายระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2506.* กรุงเทพฯ: บริการสวัสดิการ ก.พ.

- พนิดา วงศ์บุญ. (2561). *แนวทางการคัดเลือกและจัดเรียงเอกสารประวัติศาสตร์ร่วมสมัยของหอจดหมายเหตุแห่งชาติประเทศไทยเพื่อจัดเก็บเป็นจดหมายเหตุ:กรณีศึกษาเอกสารประวัติศาสตร์ร่วมสมัยงานฉลองพระชันษา 100 ปีสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก 3 ตุลาคม 2556*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการจดหมายเหตุและสารสนเทศมรดกทางวัฒนธรรม). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระราชบัญญัติจดหมายเหตุแห่งชาติ พ.ศ. 2556. (2556, 13 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 130 ตอนที่ 23 ก, หน้า 1-7.
- พิศมัย ระพีพัฒน์ชัย. (2560). *การจัดการเอกสารโดยใช้หลักการจัดเอกสารแบบวิเคราะห์หน้าที่กรณีศึกษา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ตลิ่งชัน*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการจดหมายเหตุและสารสนเทศมรดกทางวัฒนธรรม). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2526. (2548, 29 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 122 ตอนที่ พิเศษ 99 ง, หน้า 1-114.
- วรารณ พูลสถิตวิวัฒน์. (2562). *คู่มือการจัดการเอกสารราชการ: กรณีศึกษาสำนักงานคนบดีคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร*. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สิรภพ คู่เทียม. (2561). *การศึกษาวิเคราะห์การบังคับใช้พระราชบัญญัติจดหมายเหตุแห่งชาติ พ.ศ. 2556 ในส่วนการส่งมอบเอกสาร กรณีศึกษา: สำนักหอสมุดแห่งชาติกรมศิลปากร*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการจดหมายเหตุและสารสนเทศมรดกทางวัฒนธรรม). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Shepherd, E. et al, (2011). Records management in English local government: the effect of free of information. *Records Management Journal*, 21(2), 122-134.
- Flinn, A. & Jones, H., (2009). *Open access or empty archives? Contemporary history and freedom of information*, Routledge London. Retrieved from <https://www.routledge.com/Freedom-of-Information-Open-Access-Empty-Archives/Flinn-Jones/p/book/9781857434200>
- International Organization for Standardization. (2016). *International Standard-ISO 15489-1: 2016 Information and documentation-Records management-Part 1: Concepts and principles*. Switzerland: International Organization for Standardization.
- Penn, I. A. & Pennix, G. B. (1989). *Records Management Handbook*. Great Britain: Anchor, Essex.

Scottish Public Authorities. (2002). *Freedom of Information (Scotland) Act 2002*.
Retrieved from <https://www.legislation.gov.uk/asp/2002/13/contents>

แนวทางการบริหารการศึกษาของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์

Educational Administration Guidelines of Religious Leaders in Nakhon
Sawan Province

แพรวนภา แจ่มจำรัส¹ ปฏิธรรม สำเนียง² และวรกฤต เกื่อนช้าง³

Praewnapa Jamjumrad, Prathitham Samniang and Worrakrit Thuenchang

Received: June 05, 2022

Revised: August 23, 2022

Accepted: August 24, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการด้านการศึกษาของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์ และ 2) สังเคราะห์หลักธรรมในการบริหารจัดการด้านการศึกษาของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี โดยวิธีวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครู จำนวน 226 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่น .93 วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 9 รูป/คน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการบริหารการศึกษาของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย 4 ด้าน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.61, S.D. = 0.46) เมื่อพิจารณาจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) ด้านการบริหารงบประมาณ 2) ด้านการบริหารทั่วไป 3) ด้านการบริหารบุคคลและด้านที่น้อยที่สุด 4) ด้านการบริหารวิชาการ และ 2) สภาพการบริหารการศึกษาของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า 2.1) ด้านการบริหารงบประมาณหลักธรรมสำคัญที่ทุกศาสนาใช้ในการบริหารจะเน้นเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต 2.2) ด้านการบริหารทั่วไป หลักธรรมที่ทุกศาสนาใช้จะเน้นเรื่องความเสียสละเช่นการระดมทรัพยากรและการบริจาคในด้านต่าง ๆ 2.3) ด้านการบริหารบุคคล หลักธรรมที่ทุกศาสนาใช้จะเน้นเรื่องการอยู่ร่วมกันให้มีความสุขโดยใช้หลักธรรมของแต่ละศาสนาเข้ามามีบทบาทในการเข้าสังคม

¹ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์เขต 1; The First Education Service Area Office Nakhonsawan

²⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding author, e-mail: pn_biker@hotmail.com, Tel. 099-3856661

โดย และ 2.4) ด้านการบริหารวิชาการ ครูและผู้บริหารจะเน้นเรื่องการสอนหลักธรรมของแต่ละศาสนาให้เข้ามามีบทบาทในการใช้ชีวิตของนักเรียนในชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: แนวทางการบริหาร, การศึกษา, ผู้นำทางศาสนา

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the educational administration of religious leaders in Nakhon Sawan Province; and 2) to synthesize Dhamma in educational administration of religious leaders in Nakhon Sawan Province. It was a mixed methods research. For quantitative research, data were collected from a sample group of 226 administrators and teachers. The research tool was a questionnaire with a reliability value of .93. Data were analyzed by using frequency, percentage, mean and standard deviation. For qualitative research, a semi-structured interview method was used with 9 key informants and the data were analyzed by content analysis. The results of the research were as follows: 1) the condition of educational administration of religious leaders in Nakhon Sawan Province consisted of 4 aspects, overall, the average was at a high level ($\bar{X} = 4.61$, S.D. = 0.46). Considering from the most to the least, they were: 1) the aspect of budget management, 2) the aspect of general administration, 3) the aspect of personnel management, 4) the aspect of academic administration; and 2) the condition of educational administration of religious leaders in Nakhon Sawan Province found that 2.1) in case of budget management, the main principles (Dhamma) used by all religions in administration were focused on honesty; 2.2) in terms of general administration, Dhamma used by all religions emphasized sacrifices such as resource mobilization and donations in various fields; 2.3) in the aspect of personnel management, Dhamma that all religions used will focus on living together happily by using the principles (Dhamma) of each religion to play a role in socialization; and 2.4) in case of academic administration, teachers and administrators will focus on teaching the principles (Dhamma) of each religion to play a role in the lives of students in their daily lives.

Keywords: Administrative Guidelines, Education, Religious Leaders

บทนำ

ปัจจุบันองค์กรหลายองค์กรได้มีการบริหารจัดการที่หลากหลายรูปแบบโดยเฉพาะองค์กรทางการศึกษาที่เป็นสถานศึกษาหรือที่เรียกอีกอย่างว่าโรงเรียน การบริหารจัดการในโรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็นมาก เนื่องจากเป็นองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งกลุ่มเหล่านี้จะมีผลต่อการพัฒนามนุษย์และสังคมประเทศชาติอย่างต่อเนื่อง ปัญหาอุปสรรคที่โรงเรียนส่วนใหญ่ประสบอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่คุณภาพการศึกษาที่เกิดจากกระบวนการบริหารจัดการระบบการจัดการเรียนรู้และระบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนสืบเนื่องจากปัญหาด้านการบริหารจัดการโรงเรียนผู้บริหารขาดทักษะในการเป็นนักบริหารไม่มีระบบฐานข้อมูลงบประมาณไม่เพียงพอ ขาดความพร้อมด้านสภาพแวดล้อม สถานที่และที่สำคัญหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงโดยเฉพาะการบริหารจัดการที่ติดตามแนวทางอัลกุรอาน มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (อับดุลอาซิซ เจ๊ะมามะ, 2561) เป็นการเน้นย้ำคุณลักษณะของผู้นำและทักษะความเป็นผู้นำ ซึ่งในการกำหนดแนวคิดการบริหารจัดการที่ดีในอิสลาม ได้ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงคาดการณ์กับสิ่งที่เห็นชัดเจนเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกความเป็นจริงในสังคมผนวกกับสิ่งที่ถูกกล่าวในอัลกุรอาน และในเชิงการบริหารการศึกษาของผู้นำทางศาสนาอิสลามต้องใช้หลายปัจจัยในการดูแลองค์กรทางศาสนาให้ประสบผลสำเร็จ ในสถาบันพระพุทธศาสนา มีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย และการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลี เป็นการจัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรซึ่งมีพื้นฐานความรู้ไม่ต่ำกว่าระดับประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่าและได้ศึกษาวิชาสามัญเพิ่มเติมตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด โดยคำแนะนำของมหาเถรสมาคม ซึ่งแบ่งออกเป็นระดับ คือ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ชั้นเปรียญธรรม ประโยค เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่การจัดการศึกษาในศาสนาคริสต์ พระศาสนจักรคาทอลิกสนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาแบบการศึกษาคาทอลิก และให้มีการจัดตั้งโรงเรียนคาทอลิกทั้งนี้พระศาสนจักรคาทอลิกเรียกร้องให้โรงเรียนคาทอลิกจัดการศึกษาตามลักษณะของการจัดการศึกษาคาทอลิก และให้มีการพัฒนาการจัดการศึกษาคาทอลิกให้เหมาะสมกับบริบทของพระศาสนจักรคาทอลิกที่ตั้งอยู่ในแต่ละพื้นที่จากสภาพการณ์สังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากความเจริญด้านต่าง ๆ ทำให้มีการพัฒนาทางด้านการจัดการศึกษาทั้งนี้การพัฒนาการจัดการศึกษาคาทอลิกจะต้องสอดคล้องต่อหลักการจัดการศึกษาคาทอลิก อันเป็นอัตลักษณ์ของการศึกษาคาทอลิก เพื่อให้บรรลุจุดหมายของการจัดการศึกษาตามความหมายของการจัดการศึกษาคาทอลิกยั่งยืน (เกษม วัฒนชัย, 2549) พระศาสนจักรคาทอลิกยึดถือว่า ตนเองมีหน้าที่ประกาศนทางแห่งความรอดแก่มนุษย์ และมีหน้าที่พิเศษในการให้การการศึกษา “พระศาสนจักรมีพันธะประจักษ์แจ้งแก่ที่คอยอบรมสั่งสอนลูกของตน เพื่อให้ชีวิตของเขาเต็มเปี่ยมไปด้วยจิตตารมณ์พระคริสต์ ในขณะที่เดียวกันพระศาสน

จักรศาทอริกพยายามสุดความสามารถ ในอันที่จะส่งเสริมให้มนุษย์ทุกคนบรรลุถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ครบครัน สร้างความดีงามให้แก่สังคมโลก และสรรสร้างให้โลกนี้มีมนุษย์ธรรม สภาการศึกษาคาทอลิกแห่งประเทศไทยสังเคราะห์ความท้าทายสังคมไทยไว้ 3 ด้าน ได้แก่

1) ด้านสังคม คือ สังคมมีวิกฤติด้านคุณค่า เนื่องจากกระแสบริโภคนิยม วัตถุนิยม และสุขนิยม ทำให้เกิดค่านิยมที่ผิดและศีลธรรมที่เสื่อมลง สังคมมีความไม่สมดุล ของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีกับการเติบโตทางจริยธรรม มโนธรรมของมนุษย์ สังคมมีความเลื่อมล้ำทางสังคมเศรษฐกิจ โอกาสทางการศึกษา ทำให้เกิดความแตกแยกทางความคิด นำไปสู่ความรุนแรง สังคมขาดจิตสำนึกถึงประโยชน์ส่วนรวม นำไปสู่ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง สังคมมีความขัดแย้งในความคิด และคุณค่าที่ถูกบิดเบือนและความขัดแย้งทางการเมือง สถาบันหลักของสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์ สังคมขาดวิสัยทัศน์และการเตรียมพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน สังคมมีความไม่แน่นอนในชีวิต เนื่องจากภัยธรรมชาติที่มีความรุนแรงมากขึ้น

2) ด้านเด็กและเยาวชน คือ เด็กและเยาวชนอยู่ในสภาพครอบครัวแตกแยก ขาดความรัก ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่ ขาดแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต ขาดโอกาสในการรับการอบรมหล่อหลอมที่ดีจากครอบครัว โรงเรียน และสังคม เด็กและเยาวชนขาดเป้าหมายจุดยืน ทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความหมาย เด็กและเยาวชนไม่เห็นและเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเองและผู้อื่น ขาดความศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือขาดจิตสำนึกในคุณงามความดี เด็กและเยาวชนขาดทักษะและสมรรถภาพที่รับกับสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ขาดวิจรรย์ญาณในการแยกแยะดี-ชั่ว ถูก-ผิด มีความต้านทานต่ำต่อสิ่งเร้าจากสื่อและกระแสนิยม เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมแปลกแยก ขาดการวางแผนชีวิต ส่งผลให้ไม่มีแรงจูงใจในการทำสิ่งที่ดีและถูกต้อง

3) ด้านโรงเรียนคาทอลิก คือ โรงเรียนคาทอลิกไหลตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เน้นการแข่งขันทางด้านวิชาการ เพื่อชื่อเสียงจนขาดอัตลักษณ์ของโรงเรียนคาทอลิก โรงเรียนคาทอลิกถูกชุมชนและผู้ปกครองมองว่า จำกัดโอกาสทางการศึกษาด้วยปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ทำโรงเรียนเป็นธุรกิจ เน้นวิชาการมากกว่าการอบรมด้านศีลธรรม ชักนำนักเรียนเข้าศาสนาของตน และเป็นโรงเรียนของคนที่มีโรงเรียนคาทอลิกอยู่ภายใต้นโยบายการศึกษาของรัฐที่ขาดความชัดเจนและต่อเนื่อง การประเมินโรงเรียนและนักเรียนขาดมาตรฐาน โรงเรียนอยู่ในสภาพขาดเอกภาพ ความเสมอภาคด้านนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐ ไม่สามารถเรียกร้องสิทธิได้เท่าเทียมกับโรงเรียนของรัฐ (สภาการศึกษาคาทอลิกแห่งประเทศไทย, 2555)

ด้วยเหตุผลข้างต้นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการวิเคราะห์การบริหาร การศึกษาของผู้นำทางศาสนาที่ส่งผลต่อการพัฒนาเยาวชนในจังหวัดนครสวรรค์เนื่องจากได้เล็งเห็นถึงปัญหาในการจัดการบริหารในแต่ละศาสนามีมากมายในแต่ละด้านแตกต่างกันออกไป

ผลการวิจัยที่ได้รับ จะสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพิจารณาเพื่อจะได้นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาของผู้นำทางศาสนา ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการด้านการศึกษาของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อสังเคราะห์หลักธรรมในการบริหารจัดการด้านการศึกษาของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย

1. การวิจัยเชิงปริมาณ ได้ทำการแจกแบบสอบถามศึกษาสภาพการบริหารการศึกษาของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 12 คน และครู จำนวน 582 คน รวมทั้งสิ้น 594 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 7 คน และครู จำนวน 227 คน รวมทั้งสิ้น 234 คน จากโรงเรียนสอนศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีเทียบสัดส่วนและสุ่มอย่างง่าย

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

สถานศึกษา	ประชากร		กลุ่มตัวอย่าง	
	ผู้บริหาร	ครู	ผู้บริหาร	ครู
1. โรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม	1	3	1	2
2. โรงเรียนพระปริยัติธรรม	8	103	4	40
3. โรงเรียนสอนศาสนาคริสต์	3	444	2	185
รวม	12	550	7	227

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 รูป/คน โดยผู้เชี่ยวชาญมีคุณสมบัติ ดังนี้ เป็นผู้มีความรู้ทางด้านหลักธรรมของแต่ละศาสนา หรือเป็นผู้มีความรู้และความสามารถทางด้านบริหารการศึกษา หรือเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษา

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารจัดการด้านการศึกษาของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า สภาพการบริหารจัดการด้านการศึกษาของผู้นำทางศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์ ทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

โดยด้านบริหารงบประมาณและบริหารทั่วไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.64 รองลงมา ได้แก่ ด้านบริหารบุคคลมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 ส่วนด้านการบริหารวิชาการมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สถานภาพการบริหารการศึกษาของโรงเรียน สอนศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวม	แนวทางการบริหาร (n=226)			ลำดับที่
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
1. ด้านการบริหารวิชาการ	4.57	0.43	มาก	3
2. ด้านการบริหารบุคคล	4.57	0.44	มาก	2
3. ด้านการบริหารงบประมาณ	4.64	0.46	มาก	1
4. ด้านการบริหารทั่วไป	4.64	0.46	มาก	1
รวมเฉลี่ย	4.61	0.46	มาก	

2. การสังเคราะห์หลักธรรมในการบริหารจัดการด้านการศึกษาของผู้นำทางศาสนา
ในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า

2.1 ด้านการบริหารวิชาการ พบว่า ผู้บริหารจะต้องใช้หลักธรรมในแต่ละศาสนามาใช้ในการบริหารงานโดยในส่วนองงานวิชาการนั้นงานหลัก ๆ ที่ครอบคลุมการเรียนการสอน หลักสูตรต่าง ๆ แล้ว ดังนั้นผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาจึงถือว่าเป็นบุคคลสำคัญในชุมชนนอกจากเป็นผู้บริหารโรงเรียนแล้วยังเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชนจึงถือว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเป็นที่คาดหวังของสังคมจึงจำเป็นต้องมีทักษะในการบริหารจัดการรู้จักใช้เทคนิคการบริหารที่เหมาะสมมีการนำหลักธรรม หลักคำสอนของแต่ละศาสนามาใช้ในการบริหารงานซึ่งหลักสำคัญที่มีความคล้ายคลึงกัน คือ ต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจในงานที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้ชุมชนและผู้รับบริการเชื่อมั่นในองค์ความรู้ที่จะมอบให้ แต่ด้วยผลของค่าเฉลี่ยที่ต่ำที่สุดจากงานบริหารงานทั้ง 4 ด้าน เนื่องด้วยงานวิชาการเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรโดยตรง ในเนื้อหาการเรียนการสอนที่มุ่งแต่การวัดผลเพียงอย่างเดียวแต่ในด้านศีลธรรมซึ่งยังไม่สามารถมีการวัดผลเป็นคะแนนได้โดยตรง

2.2 ด้านการบริหารงบประมาณ พบว่า ผู้บริหารต้องสร้างความเชื่อมั่น เชื่อถือให้มากเพราะในด้านการบริหารงบประมาณจะเกี่ยวข้องหลัก ๆ คือ เรื่องการเงิน การจัดหาจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ หลักธรรมที่ใช้ในการบริหารในของแต่ละศาสนาหลัก ๆ ที่มีความคล้ายคลึงกัน คือ ต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่คดโกง ไม่นำของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง ซึ่งในแต่ละศาสนานั้นจะมีวิธีต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะความเชื่อของแต่ละศาสนาแต่ใจความสำคัญนั้นคือต้องปลูกฝังด้านศีลธรรมในด้านความซื่อสัตย์สุจริตนั่นเอง

2.3 ด้านการบริหารบุคคล พบว่า ผู้บริหารในแต่ละศาสนานั้นมีหลักปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปตามความเชื่อและหลักธรรมคำสอนของแต่ละศาสนา แต่โดยหลัก ๆ ความคล้ายคลึงกันในแต่ละศาสนา คือ ด้านการบริหารบุคคลที่ต้องใช้ความเมตตา ความเที่ยงธรรม มี

ใจเป็นกลางเพราะการบริหารงานบุคคลกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์แตกต่างกันตรงที่การบริหารงานบุคคลจะเน้นบริหารคน เน้นบริหารหน้าที่และบทบาทของบุคลากร ส่วนการบริหารทรัพยากรมนุษย์จะเน้นภาพกว้างกว่าการบริหารคน เน้นการใช้กลยุทธ์เพื่อให้สำเร็จและสอดคล้องกับเป้าหมาย ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรบุคคลให้เข้ากับงานที่ได้รับมอบหมาย และเสริมสร้างความสามารถเป็นประสบการณ์การทำงาน เพื่อให้งานที่ได้รับมอบหมายประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2.4 ด้านการบริหารทั่วไป พบว่า ผู้บริหารจะต้องรู้จักบทบาทของงานบริหารทั่วไปก่อนซึ่งขอบข่ายของการบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริการ บริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสาน ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวก ความสะดวกต่าง ๆ คลอบคลุมถึงงานอาคารสถานที่ งานธุรการ งานกิจการนักเรียน และกลุ่มงานความสัมพันธ์กับชุมชน เมื่อนำมารวมกันแล้วจัดเป็นกลุ่มงานใหม่ชื่อกลุ่มงานนี้ว่า กลุ่มงานบริหารงานทั่วไป ในกลุ่มงานบริหารงานทั่วไปได้จัดเป็นกลุ่มงานที่มีความหลากหลายในการทำงานดังนั้นผู้บริหารนอกจากจะมีความรู้ความสามารถแล้วจะต้องมีคุณธรรมอีกด้วย ซึ่งในแต่ละศาสนาหลักธรรมที่สำคัญที่คล้ายคลึงกัน คือ จะต้องมีความรัก ความรับผิดชอบ และความเสียสละ ความเป็นมิตรไมตรีต่อผู้ที่รับบริการและทุกคน แต่ปัญหาในด้านการประชาสัมพันธ์ในสื่อสังคมออนไลน์ที่สถานศึกษาที่สอนเกี่ยวกับศาสนาหลายแห่งยังขาดการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้เป็นปัจจุบันและต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารจัดการด้านการศึกษาของผู้บริหารศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่าสภาพการบริหารจัดการด้านการศึกษาของผู้บริหารศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านบริหารงบประมาณและบริหารทั่วไป มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านบริหารบุคคล ส่วนด้านการบริหารวิชาการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารของผู้บริหารศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์ ให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนในด้านวิชาการโดยมีการวัดผลไม่ครอบคลุมในคุณลักษณะที่เรียนรู้ทั้งหมด เช่นเดียวกับที่อิวัฒน์ พันธรัตน์ (2562) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาว่า การบริหารเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษา ได้มีการกำหนดทิศทางและเป้าหมายได้อย่างชัดเจน ผู้บริหารใช้ทรัพยากรในการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารสามารถกระจายงานได้อย่างทั่วถึงและเหมาะสมตามความสามารถ ส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพ รวดเร็วและบรรลุตามเป้าหมายที่ได้วางไว้

2. การสังเคราะห์หลักธรรมของผู้บริหารศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์พบว่า จากผลการสังเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 รูป/คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านหลักธรรมและผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารสถานศึกษา โดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์ทั้ง 4 ด้าน

อันได้แก่ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารบุคคล ด้านการบริหารงบประมาณและด้านการบริหารทั่วไป ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อมูลการวิจัยได้ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ ศาสนาพุทธใช้หลักไตรสิกขาเป็นหลักในการบริหารงานในการพัฒนาคนพัฒนางาน ให้เป็นผู้มีคุณภาพ ที่สำคัญที่สุดก็คือ การปลูกฝังให้คนเป็นพลเมืองดี มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม วิธีการหนึ่งที่น่าจะให้ผลดีในการปลูกฝังและพัฒนาการมีคุณธรรมจริยธรรม ก็โดยใช้หลักไตรสิกขาทั้งนี้ก็เพื่อให้บุคคลมีการดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องดีงามโดยนำหลักธรรมพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) มาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาคนในองค์กร หรือสถานศึกษาเน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้านในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนให้คนในองค์กรพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาศาสนาคริสต์ใช้หลักบัญญัติ 10 ประการในพระคัมภีร์ไบเบิลซึ่งถือว่าเป็นคัมภีร์สูงสุดของศาสนาคริสต์มาใช้ในการบริหารงานวิชาการโดยหลักความรักเป็นหลักปฏิบัติของคริสต์ศาสนาซึ่งเป็นบทบัญญัติสำคัญในการนำไปปฏิบัติ ศาสนาอิสลามหลักใช้หลักการคือการศรัทธาในอัลเลาะห์ มีความเชื่อมั่นในอัลเลาะห์เพียงองค์เดียวโดยจะนำคำสอนของอัลเลาะห์มาใช้ในการบริหารเพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านวิชาการได้บรรลุตามวัตถุประสงค์

2.2 ด้านการบริหารงบประมาณ ศาสนาพุทธได้ใช้หลักธรรม คือ อปริหานิยธรรม 7 หรือที่เรียกว่าเป็นธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม 7 ซึ่งในการทำงานร่วมกันนั้นจะต้องมีการประชุมปรึกษาหารือกันสม่ำเสมอ เพื่อแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับในเหตุผลที่ถูกต้องที่เป็นประโยชน์ เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกันของทุกคนในสังคมซึ่งความเจริญไม่เกิดความไม่เข้าใจกันประกอบกับการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีผู้นำหรือผู้บริหารที่มีความประพฤติที่ดีและมีคุณธรรมเป็นที่ตั้ง ศาสนาคริสต์ใช้หลักบัญญัติ 10 ประการโดยเน้นหลักความรัก เพราะพระเยซูคริสต์ทรงสอนมุ่งเน้นให้มอบความรักให้ทุกสรรพสิ่งเหมือนรักตัวเอง เพราะการบริหารงบประมาณนั้นถ้ามีความรักความซื่อตรงต่องานที่ทำย่อมจะทำให้งานประสบความสำเร็จศาสนาอิสลามใช้หลักการคือการศรัทธาในอัลเลาะห์ซึ่งหลักธรรมที่นำมาใช้นั้นนำมาจากพระคัมภีร์อัลกุรอานทั้งสิ้น

2.3 ด้านบริหารบุคคล ศาสนาพุทธใช้หลักการมีจิตสาธารณะมีจิตสำนึกที่ดีในการรู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบ เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นทั้งในด้านคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพราะผู้ที่มีจิตสาธารณะ จะต้องเป็น ผู้ที่ให้และคอยช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อนด้วยความเต็มใจ ไม่หวังผลตอบแทน ไม่เห็นแก่ตัว เข้าใจผู้อื่นไม่เป็นคนใจแคบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545) รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ศาสนาคริสต์ใช้หลักบัญญัติ 10 ประการโดยคำสอนสำคัญของคริสต์ศาสนา เพราะในการบริหารบุคคลในสถานศึกษาเป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษา สามารถปฏิบัติงานศาสนาอิสลามสอนให้เข้าใจระหว่างกัน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การปลูกฝังความถูกต้องและเข้าใจในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง จริยธรรมที่อยู่ในมนุษย์จะสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรม เพื่อสิ่งที่ดีงามที่

จะเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน กับความรับผิดชอบที่พวกเขามอบหมาย นอกจากนั้นแล้วหลักการพื้นฐานต้องมาจากหลักการของอิสลามปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จในชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับธีรวัชร แสงจงและคณะ (2562) พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจำนวน 2 ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะส่วนตัวและด้านความเข้าใจผู้อื่น และเมื่อจำแนกตามขนาดของสถานศึกษา พบว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันมีความคิดเห็นต่อมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2.4 ด้านบริหารทั่วไปตามหลักของศาสนาพุทธใช้หลักธรรมคือพรหมวิหาร 4 เพราะจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานอย่างมีความสุขและเป็นการสร้างขวัญกำลังใจ ซึ่งจะเสริมสร้างประสิทธิภาพการทำงานให้ดียิ่งขึ้นได้อีกด้วย ศาสนาคริสต์ใช้หลักบัญญัติ 10 ประการ เพราะการบริหารทั่วไปเป็นงานเกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้การบริหารอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพ และเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเนื่องด้วยศาสนาอิสลามเป็นศาสนาแห่งสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ส่งเสริมให้คนในศาสนามีปฏิสัมพันธ์การติดต่อประสานงาน พบปะสังสรรค์ในรูปแบบ สมาคม/องค์กร/หมู่คณะ เพื่อสร้างสรรค์และจรรโลงสังคมด้วยการแบ่งปัน เอื้ออาทร ร่วมมือ ร่วมใจร่วมคิด และร่วมรับผิดชอบ จะเห็นได้ว่าศาสนาอิสลามเน้นความสามัคคี เพราะความสามัคคีเป็นชุมกกำลังเพื่อขับเคลื่อนให้สังคมเกิดความสงบสุข เกิดสันติภาพและมีความเสียสละซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่คนศาสนาอิสลามจะรู้ได้ว่าเป็นหน้าที่ที่ตนต้องพึงกระทำ

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาและทำการวิจัย นำเสนอได้ ดังนี้

ตารางที่ 3 องค์ความรู้ใหม่

	เป้าหมายในการจัดการศึกษา	การบริหาร วิชาการ	การบริหาร งบประมาณ	การบริหาร บุคคล	การบริหาร ทั่วไป
ศาสนาพุทธ	เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดีของสังคม เพราะพระพุทธเจ้าทรงมีเป้าหมายของการสอนเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล คือ เน้นการสอนเพื่อให้มนุษย์ทุกคนมีพื้นฐานที่ดีในการดำรงชีวิตและ การดำเนินชีวิตที่ดีงามตามศักยภาพของตนเอง โดยเริ่มจากการพัฒนาภายใน คือ พัฒนา ขัดเกลาจิตใจให้เป็นคนดี มีศีลธรรม	หลักไตรสิกขา	หลักอปริหานิยธรรม 7	จิต สาธารณะ	พรหม วิหาร 4

	เป้าหมายในการจัดการศึกษา	การบริหาร วิชาการ	การบริหาร งบประมาณ	การบริหาร บุคคล	การบริหาร ทั่วไป
ศาสนาคริสต์	เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อ ธรรมชาติของการเรียนรู้ของมนุษย์แต่ ละบุคคลซึ่งแตกต่างกัน ดังนั้น การ จัดการศึกษาจึงต้องคำนึงถึงศักยภาพ ทางร่างกาย สติปัญญาและจิตใจของ นักเรียนแต่ละคนตามบริบทของเขา รวมถึงกระแสเรียกร้องของแต่ละคน ด้วย โดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลางครู หรือผู้ให้การศึกษาจึงควรเริ่มต้นที่การ ยอมรับและให้ความเคารพนักเรียน อย่างที่นักเรียนเป็นได้	หลัก บัญญัติ10 ประการ ของพระ เยซู	หลักบัญญัติ 10ประการ ของพระเยซู	หลัก บัญญัติ10 ประการ ของพระ เยซู	หลัก บัญญัติ10 ประการ ของพระ เยซู
ศาสนา อิสลาม	เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นมุสลิม ที่ดีและเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว สังคม และประเทศชาติทั้งในปัจจุบัน และอนาคต และการจัดการศึกษาให้ บรรลุตามหลักการหรือเป้าหมาย ดังกล่าว	การ ศรัทธา ในอัล เลาะห์	การศรัทธา ในอัลเลาะห์	การศรัทธา ในอัล เลาะห์	การ ศรัทธา ในอัล เลาะห์

เป้าหมายในการจัดการศึกษาของทั้ง 3 ศาสนามีความคล้ายคลึงกันคือเป้าหมายในการสร้างคนให้เป็นคนดีของสังคมและประเทศชาติด้วยหลักธรรมของแต่ละศาสนาที่แตกต่างกันออกไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารการศึกษาในแต่ละศาสนาควรมีแผนการดำเนินงานหรือปฏิทินการดำเนินงานอย่างชัดเจน เพื่อให้ชุมชนหรือสาธารณชนรับทราบถึงการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ แต่ละภาคเรียนหรือปีการศึกษา เพื่อการขอรับช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชนในด้านต่าง ๆ

2. ผู้บริหารการศึกษาในแต่ละศาสนาควรกำหนดกลยุทธ์ในด้านการส่งเสริมให้ครูและบุคลากรได้พัฒนาตนเอง เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพขององค์กรในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและในด้านการศึกษาของคนในศาสนา

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้บริหารการศึกษาในแต่ละศาสนาควรมีการส่งเสริมและสนับสนุน ด้านการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษาผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างต่อเนื่อง
2. ผู้บริหารการศึกษาในแต่ละศาสนาควรมีการส่งเสริมให้ครูและบุคลากรเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้โรงเรียนและชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- อับดุลอาซิซ เจ๊ะมามะ (2561). *ภาวะผู้นำและบทบาทของอิหม่ามในการจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดนราธิวาส*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- เกษม วัฒนชัย. (2549). *การเรียนรู้ที่แท้และพอเพียง*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ธีรวัชร แสงจง และคณะ. (2562). *การศึกษามนุษย์สัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). *ความสุขทุกแห่งมุม*. กรุงเทพฯ: ผลิติม.
- สภาการศึกษาคาทอลิกแห่งประเทศไทย. (2555). *ก้าวไปข้างหน้าด้วยอัตลักษณ์การศึกษาคาทอลิก ปี ค.ศ.2012-2015*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อัสสัมชัญ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- อธิวัฒน์ พันธรัตน์. (2562). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 9*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

ความคิดเห็นของผู้เข้ารับการประเมินรับรองความรู้ความสามารถต่อคุณภาพการให้บริการของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี

Opinions of the Applicants for the Assessment of Knowledge and Competence on the Service Quality of the Singburi Office of Skill Development

คุณานนต์ จันทรภูมิ¹

Kunanon Chantaphoom

Received: July 02, 2022

Revised: August 17, 2022

Accepted: August 24, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้เข้ารับบริการที่มีต่อการประเมินรับรองความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี และ 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เข้ารับบริการที่มีต่อการประเมินรับรองความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ จำนวนผู้เข้ารับการประเมินรับรองความรู้ความสามารถ จำนวน 107 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .980 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติ One-way ANOVA ผลการวิจัย พบว่า 1) ความคิดเห็นของผู้เข้ารับบริการที่มีต่อการประเมินรับรองความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านหลักเกณฑ์และคุณสมบัติของผู้รับบริการ ด้านการให้บริการที่มีคุณภาพ และด้านการบริการและคุณภาพการให้บริการ และ 2) ความคิดเห็นของผู้เข้ารับบริการที่มีต่อการประเมินรับรองความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี จำแนกตาม อายุ การศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ทำงาน พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี; Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: thanis.mol25@gmail.com, Tel. 084-6965489

คำสำคัญ: ระดับความคิดเห็น, การประเมินรับรองความรู้ความสามารถ, คุณภาพการให้บริการ, สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the level of opinions of service recipients towards the competency certification assessment of Singburi Skill Development Office; and 2) to compare the opinions of service recipients towards the competency certification assessment of Singburi Skill Development Office classified by individual factors. The population used in this research was 107 people who received competency certification assessment. The tools used to collect data were questionnaires with a reliability of .980. Statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation, statistics, and one-way ANOVA. The results of the research were as follows: 1) the opinions of the service recipients towards the competency certification assessment of Singburi Skill Development Office, overall, was at the highest level. When considering each aspect, they were the aspect of the criteria and qualifications of the service recipients, the aspect of providing quality service and service and service quality by sorting the average from the most to the least; and 2) the opinions of the service recipients towards the competency certification assessment of Singburi Skill Development Office classified by age, education, occupation and work experience found that there were no significant differences. There was statistical significance at the 0.05 level.

Keywords: Level of Opinions, Competency Certification Assessment, Service Quality, Singburi Skill Development Office

บทนำ

กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ถูกก่อตั้งขึ้นโดยมีพันธกิจในการพัฒนาและยกระดับมาตรฐานฝีมือแรงงานให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล, พัฒนาระบบการพัฒนาฝีมือแรงงานรองรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง, ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาฝีมือแรงงาน, พัฒนาระบบการบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพ โดยมีงานเกี่ยวกับการพัฒนาฝีมือแรงงาน ดังนี้

1. งานฝึกอบรมฝีมือแรงงาน ให้กับแรงงานใหม่ และแรงงานในสถานประกอบกิจการ

2. งานมาตรฐานฝีมือแรงงาน ได้แก่ การจัดทำมาตรฐานฝีมือแรงงาน การทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงาน และแข่งขันมาตรฐานฝีมือแรงงาน

3. งานประเมินรับรองความรู้ความสามารถ ให้กับผู้ประกอบการอาชีพในสาขาอาชีพที่อาจเป็นอันตรายต่อสาธารณะ ตามที่กรมพัฒนาฝีมือแรงงานกำหนดให้ต้องมีหนังสือรับรองความรู้ความสามารถ

จะเห็นได้ว่าการเข้ารับการประเมินความรู้ความสามารถเป็นงานสำคัญที่กรมพัฒนาฝีมือแรงงานให้ความสำคัญในการสร้างมาตรฐานและความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนโดยการออกหนังสือรับรองความรู้ความสามารถ ผู้เข้ารับการประเมินจะต้องผ่านการทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงานและการประเมินรับรองความรู้ความสามารถ ซึ่งตลอดระยะเวลาที่กรมพัฒนาฝีมือแรงงานได้ให้บริการประเมินรับรองความรู้ความสามารถนั้น มีผู้มาเข้ารับการประเมินรับรองความรู้ความสามารถเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่ผู้ประกอบการปลุกจ้างในสถานประกอบกิจการในสาขาอาชีพช่างไฟฟ้าภายในอาคารที่กรมพัฒนาฝีมือแรงงานได้กำหนดให้เป็นสาขาอาชีพที่เป็นอันตรายต่อสาธารณะจำเป็นต้องมีหนังสือรับรองความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ

สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี ได้เปิดให้บริการฝึกอาชีพ พัฒนาฝีมือแรงงาน ทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงาน ในสาขาต่าง ๆ เช่น ช่างไฟฟ้าภายในอาคาร ช่างเครื่องปรับอากาศ ช่างเชื่อมอาร์คโลหะด้วยมือ ช่างบำรุงรักษารถยนต์ และช่างตัดเย็บ เป็นต้น ให้กับกลุ่มเป้าหมายลูกจ้างในสถานประกอบกิจการ และประชาชนในพื้นที่ที่มีความรู้ ทักษะ และความสามารถในสาขาต่าง ๆ สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ และต่อมาได้มีการให้บริการการประเมินรับรองความรู้ความสามารถ เพื่อสร้างมาตรฐานและความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน และผู้ประกอบการโดยมีทั้งหมด 3 สาขา คือ สาขาช่างไฟฟ้าภายในอาคาร สาขาช่างเครื่องปรับอากาศ และสาขาช่างเชื่อมอาร์คโลหะด้วยมือ เพื่อตอบสนอง พันธกิจและงาน ของกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ตลอดระยะเวลาที่สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรีให้บริการการประเมินรับรองความรู้ความสามารถ ผู้เข้ารับการประเมินส่วนใหญ่ผู้ประกอบการปลุกจ้างในสถานประกอบกิจการ และเข้าประเมินในสาขาอาชีพช่างไฟฟ้าภายในอาคาร และสาขาช่างเครื่องปรับอากาศ ส่วนสาขาช่างเชื่อมอาร์คโลหะด้วยมือ นั้น ยังไม่มีผู้มาเข้ารับการประเมินที่สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี

ผู้ศึกษาเห็นว่า สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรีความคิดเห็นของผู้เข้ารับการประเมินรับรองความรู้ความสามารถที่มีต่อการประเมินรับรองความรู้ความสามารถนั้น ไม่ได้มีการเก็บข้อมูลความพึงพอใจของผู้เข้ารับการประเมินความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี ซึ่งความคิดเห็นของผู้เข้ารับการประเมินรับรองความรู้ความสามารถนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะสร้างคุณภาพในการให้บริการ พัฒนาระบบการของการประเมินรับรองความรู้ความสามารถที่เหมาะสม เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ ไปใช้ในการปรับปรุง แก้ไข

และพัฒนาการให้บริการกับผู้เข้ารับการประเมินรับรองความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี ให้เป็นที่ประทับใจของผู้เข้ารับการประเมินความรู้ความสามารถต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้เข้ารับการประเมินรับรองความรู้ความสามารถที่มีต่อการประเมินรับรองความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เข้ารับการประเมินรับรองความรู้ความสามารถที่มีต่อการประเมินรับรองความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี เพื่อสร้างเครื่องมือในการศึกษาโดยใช้เป็นแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ และตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาตามระยะเวลาที่กำหนด

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ผ่านการประเมินรับรองความรู้ความสามารถ ประจำปีงบประมาณ 2564 จำนวน 107 คน (สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี, 2564) ซึ่งสามารถแบ่งแบบสอบถามเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นคำถามแบบสำรวจรายการ (Check List) ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับตัวแปรอิสระต่าง ๆ ได้แก่ อายุ การศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ทำงาน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของความคิดเห็นของผู้เข้ารับการประเมินรับรองความรู้ความสามารถต่อคุณภาพการให้บริการของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรีประกอบด้วยข้อคำถาม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านขั้นตอนในการประเมินรับรองความรู้ความสามารถ ด้านหลักเกณฑ์และคุณสมบัติของผู้รับบริการ และด้านการให้บริการที่มีคุณภาพ

เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแต่ละข้อคำถาม ซึ่งค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 แสดงว่า สามารถนำไปใช้งานได้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติ One-way ANOVA โดยสามารถเขียนกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามอายุ

การให้บริการของของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1. ด้านขั้นตอนในการประเมินรับรองความรู้ความสามารถ	ระหว่างกลุ่ม	0.12	2	0.06	0.27	0.76
	ภายในกลุ่ม	23.50	104	0.23		
	รวม	23.62	106			
2. ด้านหลักเกณฑ์และคุณสมบัติของผู้รับบริการ	ระหว่างกลุ่ม	0.34	2	0.17	0.76	0.47
	ภายในกลุ่ม	23.68	104	0.23		
	รวม	24.03	106			
3. ด้านการให้บริการที่มีคุณภาพ	ระหว่างกลุ่ม	0.33	2	0.17	0.69	0.50
	ภายในกลุ่ม	25.01	104	0.24		
	รวม	25.35	106			

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามการศึกษา

การให้บริการของของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1. ด้านขั้นตอนในการประเมินรับรองความรู้ความสามารถ	ระหว่างกลุ่ม	0.57	5	0.11	0.50	0.78
	ภายในกลุ่ม	23.05	101	0.23		
	รวม	23.62	106			
2. ด้านหลักเกณฑ์และคุณสมบัติของผู้รับบริการ	ระหว่างกลุ่ม	0.60	5	0.12	0.51	0.77
	ภายในกลุ่ม	23.43	101	0.23		
	รวม	24.03	106			
3. ด้านการให้บริการที่มีคุณภาพ	ระหว่างกลุ่ม	0.48	5	0.10	0.43	0.83
	ภายในกลุ่ม	24.87	101	0.25		
	รวม	25.35	106			

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามอาชีพ

การให้บริการของของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1. ด้านขั้นตอนในการประเมินรับรองความรู้ความสามารถ	ระหว่างกลุ่ม	0.26	3	0.09	0.38	0.77
	ภายในกลุ่ม	23.37	103	0.23		
	รวม	23.62	106			
2. ด้านหลักเกณฑ์และคุณสมบัติของผู้รับบริการ	ระหว่างกลุ่ม	0.31	3	0.10	0.45	0.71
	ภายในกลุ่ม	23.71	103	0.23		
	รวม	24.03	106			

การให้บริการของของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
3. ด้านการให้บริการที่มีคุณภาพ	ระหว่างกลุ่ม	0.37	3	0.12	0.50	0.68
	ภายในกลุ่ม	24.98	103	0.25		
	รวม	25.35	106			

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน

การให้บริการของของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1. ด้านขั้นตอนในการประเมินรับรองความรู้ความสามารถ	ระหว่างกลุ่ม	0.26	3	0.09	0.38	0.77
	ภายในกลุ่ม	23.37	103	0.23		
	รวม	23.62	106			
2. ด้านหลักเกณฑ์และคุณสมบัติของผู้รับบริการ	ระหว่างกลุ่ม	0.41	3	0.14	0.54	0.62
	ภายในกลุ่ม	23.62	103	0.23		
	รวม	24.03	106			
3. ด้านการให้บริการที่มีคุณภาพ	ระหว่างกลุ่ม	0.39	3	0.13	0.52	0.66
	ภายในกลุ่ม	24.96	103	0.25		
	รวม	25.35	106			

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความคิดเห็นของผู้เข้ารับบริการที่มีต่อการประเมินรับรองความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรีในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้ เพราะเจ้าหน้าที่ ยึดถือกฎระเบียบ ข้อบังคับ ตามกฎหมายเป็นสำคัญ มีเจ้าหน้าที่ดูแลและอธิบายขั้นตอนอย่างชัดเจน สามารถอธิบายการให้คะแนนตามหลักเกณฑ์และคุณสมบัติให้กับผู้รับบริการเข้าใจได้อย่างถูกต้อง พร้อมทั้งได้แจ้งข้อมูลที่เป็นที่ผู้รับบริการต้องรับรู้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ยังมีความเอาใจใส่ กระตือรือร้น พร้อมทั้งจะให้บริการ มีความสุภาพ และพร้อมที่จะให้บริการ ให้คำแนะนำ ตอบข้อซักถามได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังสามารถแจ้งหรือร้องเรียน เรื่องต่าง ๆ ได้ตลอดเวลาจึงทำให้ผู้รับบริการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิรินทร์พร ศิลชัย (2555) พบว่า คุณภาพการให้บริการด้านการฝึกอบรมฝีมือแรงงานของศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน จังหวัดแม่ฮ่องสอนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจิราภรณ์ จินตัม (2558) พบว่า ผู้เข้าร่วมฝึกในหลักสูตรยกระดับฝีมือแรงงานของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาค4 ราชบุรีมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ผู้เข้าร่วมฝึกมีระดับความพึงพอใจในการฝึกอบรมฝีมือแรงงานด้านเวลาในการฝึกอบรม อยู่ในระดับมากที่สุด และความพึงพอใจในการฝึกอบรมฝีมือแรงงานด้านกิจกรรมฝึกอบรม อยู่ในระดับระดับน้อยที่สุด

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เข้ารับบริการที่มีต่อการประเมินรับรองความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี เมื่อจำแนกตามอายุ การศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ทำงาน พบว่า ในภาพรวม และรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรีมีการให้บริการที่รวดเร็ว มีการให้บริการด้วยความเสมอภาคไม่มีการเลือกปฏิบัติ และประกอบกับเจ้าหน้าที่เป็นผู้มีอัธยาศัยไมตรีที่ดี มีความเอาใจใส่ กระตือรือร้น มีความสุภาพ สามารถสร้างความคุ้นเคยกับผู้รับบริการได้เป็นอย่างดี ทำให้การให้บริการเป็นกันเอง ด้วยเหตุนี้ ผู้เข้ารับบริการการประเมินรับรองความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี จึงมีความคิดเห็นของผู้เข้ารับบริการที่มีต่อการประเมินรับรองความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรีไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประมาณ จันท (2559) พบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาค 2 สุพรรณบุรี จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา และอาชีพ พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวรรณ เดชน้อย เสถียรภัส ศรีวระมย์ และ นฤพล ธนจิตชัย (2564) พบว่า ผลการเปรียบเทียบคุณภาพการบริการน้ำประปาของกองประปาเทศบาลตำบลดอนหวาย จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ประชาชนที่มีเพศที่แตกต่างกัน อายุแตกต่างกัน ระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีอาชีพแตกต่างกัน จะมีระดับความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้ พบว่า ความคิดเห็นของผู้เข้ารับบริการที่มีต่อการประเมินรับรองความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย โดยลำดับแรกคือ ด้านหลักเกณฑ์และคุณสมบัติของผู้รับบริการ รองลงมา คือ ด้านการให้บริการที่มีคุณภาพ และด้านขั้นตอนในการประเมินรับรองความรู้ความสามารถ ตามลำดับดังนี้

1. ด้านการให้บริการที่มีคุณภาพ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เพราะเจ้าหน้าที่มีความเอาใจใส่ กระตือรือร้น พร้อมทั้งจะให้บริการ มีความสุภาพ และพร้อมที่จะให้บริการให้คำแนะนำ ตอบข้อซักถามได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังสามารถแจ้งหรือร้องเรียนเรื่องต่าง ๆ ได้ตลอดเวลา

2. ด้านหลักเกณฑ์และคุณสมบัติของผู้รับบริการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เพราะ ผู้ประเมินสามารถอธิบายการให้คะแนนตามหลักเกณฑ์และคุณสมบัติให้กับผู้รับบริการเข้าใจได้อย่างถูกต้อง พร้อมทั้งได้แจ้งข้อมูลที่จำเป็นที่ผู้รับบริการต้องรับรู้อย่างทั่วถึง เช่น อัตราค่าธรรมเนียม บทลงโทษ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีหลักเกณฑ์ในการให้คะแนนและคุณสมบัติ ในการประเมินความรู้ความสามารถ มีความเหมาะสม

3. ด้านขั้นตอนในการประเมินรับรองความรู้ความสามารถ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เพราะเจ้าหน้าที่ยึดถือกฎระเบียบ ข้อบังคับตามกฎหมายเป็นสำคัญ มีเจ้าหน้าที่ดูแลและอธิบายขั้นตอนอย่างชัดเจน และขั้นตอนการประเมินรวดเร็ว ไม่ยุ่งยากซับซ้อน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยทั้ง 3 ด้าน พบว่า ด้านขั้นตอนในการประเมินรับรองความรู้ความสามารถ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด จึงมีข้อเสนอแนะคือ มีการประชุมหารือปรับปรุงขั้นตอนการประเมินรับรองความรู้ความสามารถ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น นำการจ่ายเงินผ่านระบบธนาคารออนไลน์มาใช้ในการชำระเงินค่าธรรมเนียม, สร้างระบบรับสมัครออนไลน์เพื่อลดระยะเวลาการสมัครเข้ารับการประเมินรับรองความรู้ความสามารถ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ควรนำหลักการให้บริการที่ดีมาประยุกต์ใช้กับการให้บริการการประเมินรับรองความรู้ความสามารถของสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี แก้ไขปรับปรุงคุณภาพการให้บริการให้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จิราภรณ์ จินตัม. (2558). ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมฝึกในหลักสูตรยกระดับฝีมือแรงงานของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาค 4 ราชบุรี. *วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา*, 4(2), 115-121.
- ประมาณ จันโท. (2559). ความคิดเห็นของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาค 2 สุพรรณบุรี. *ลพบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี*.
- สุวรรณ เดชน้อย, เสถียรภัส ศรีวะระมย์ และนฤชล ธนจิตชัย. (2564). *คุณภาพการให้บริการของกองประปาเทศบาลตำบลดอนหวาย อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.)*, 27(1), 13-20.
- สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี. (2564). *เอกสารสรุปผลการดำเนินงาน สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานสิงห์บุรี*. (อัดสำเนา)
- ศิรินทร์พร ศิลชัย. (2555). *คุณภาพการให้บริการด้านการฝึกอบรมฝีมือแรงงานของศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน จังหวัดแม่ฮ่องสอน. (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

ปัจจัยแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบล โคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

Motivation Factors Affecting Performance Efficiency of Khok Samrong
Subdistrict Municipality Personnel, Khok Samrong District, Lopburi
Province

อาภาวี เรืองรุ่ง¹

Arpawee Ruangrung

Received: June 30, 2022

Revised: August 14, 2022

Accepted: August 19, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับปัจจัยแรงจูงใจ 2) ศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและ 3) ศึกษาปัจจัยแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณของยามานะ คือ บุคลากรของเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี จำนวน 135 คน และสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จากประชากรจำนวน 203 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือ คือ แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .984 สถิติที่ใช้ คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับแรงจูงใจด้านปัจจัยจูงใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ปัจจัยแรงจูงใจด้านความสำเร็จในการทำงานมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านลักษณะของงานที่สร้างสรรค์และท้าทาย และด้านความรับผิดชอบในงานน้อยที่สุด ด้านปัจจัยจูงใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กรมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านการปกครองบังคับบัญชา และด้านความมั่นคงในงานน้อยที่สุด 2) ระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านคุณภาพของงานมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน และด้านปริมาณงานน้อยที่สุด และ 3) ปัจจัยแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาล

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี; Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: arpawee.r@gmail.com, Tel. 091-7348362

ตำบลโคกสำโรง อำเภอกอสำโรง จังหวัดลพบุรี พบว่า ด้านปัจจัยจูงใจ ได้แก่ ความรับผิดชอบในงาน สามารถพยากรณ์ได้ร้อยละ 12.6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และด้านปัจจัยค่าจูง ได้แก่ การปกครองบังคับบัญชาและสภาพในการทำงาน สามารถพยากรณ์ได้ ร้อยละ 24.4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

ด้านปัจจัยจูงใจ = $3.407 + 0.384$ (ความรับผิดชอบในงาน)

ด้านปัจจัยค่าจูง = $4.106 + 0.370$ (การปกครองบังคับบัญชา) + 0.238 (สภาพภาพในการทำงาน)

คำสำคัญ: เทศบาลตำบลโคกสำโรง, ปัจจัยแรงจูงใจ, ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the level of motivation factors; 2) to study the level of performance efficiency; and 3) to study the motivation factors affecting performance efficiency of Khok Samrong Subdistrict Municipality personnel, Khok Samrong District, Lopburi Province by collecting data from the sample group using Yamane's calculation formula, including the personnel of Khok Samrong Subdistrict Municipality Khok Samrong District Lopburi Province, 135 people. And simple random sampling from a population of 203 people was conducted to determine the sample size. The tool was a questionnaire with a reliability of .984. The statistics used were percentage, mean, standard deviation and analysis of multiple regression. The results of the research revealed that 1) the level of motivation in terms of motivation factors, overall, was at a high level. When considering each aspect, it was found that motivation factors for success at work was the most, followed by the nature of creative and challenging work. The responsibility in work was the least. The hygiene factors, overall, were at a high level. When considering each aspect, it was found that the relationship between people in the organization was the most, followed by governance and the aspect of job security was the least; 2) the level of operational efficiency, overall, was at a high level. When considering each aspect, it was found that the aspect of work quality was the most, followed by operating expenses and the aspect of work load was the least; and 3) motivation factors affecting the performance efficiency of Khok Samrong Subdistrict Municipality personnel, Khok Samrong District, Lopburi Province found that in terms of the motivational factors, job responsibility was able to predict 12.6 percent with a statistical significance of 0.05 and in terms of the hygiene factors, supervision and working status can predict 24.4 percent with statistical significance at the 0.05 level which can be written as an equation as follows

Motivation factor = $3.407 + 0.384$ (job responsibility)

Sustaining factors = $4.106 + 0.370$ (supervision) + 0.238 (working status)

Keywords: Khok Samrong Subdistrict Municipality, Motivation Factors, Performance Efficiency

บทนำ

องค์กรทุกองค์กรจะประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดได้นั้น การใช้ทรัพยากรในองค์กร ที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพถือเป็นสิ่งสำคัญมาก ทรัพยากรในองค์กร ประกอบไปด้วย บุคลากร เงิน วัสดุครุภัณฑ์ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ และเทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้ ถือว่ามีบทบาทสำคัญที่จะช่วยนำความสำเร็จมาสู่องค์กร บุคลากรหรือที่เรียกว่าทรัพยากร มนุษย์เป็นผู้ขับเคลื่อนทุกสิ่งอย่างจนกระทั่งเกิดประสิทธิภาพ บุคลากรในหน่วยงานจึงเป็นปัจจัย สำคัญ ในการดำเนินการกิจต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี หากบุคลากรสามารถปฏิบัติหน้าที่ ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ย่อมส่งผลให้องค์กรมีความเข้มแข็ง และมีศักยภาพในการ ปฏิบัติงานให้ตรงตามความต้องการขององค์กร เพราะฉะนั้นสิ่งสำคัญก็คือ องค์กรจะอย่างไร ให้ทรัพยากรมนุษย์อยู่กับองค์กรได้นาน และองค์กรประสบความสำเร็จและบรรลุตามเป้าหมาย ที่วางไว้

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือว่าเป็นภาคส่วนที่มีความสำคัญต่อการบริหาร ประเทศ เป็นอย่างมาก ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 14 มาตรา 250 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแล และจัดทำบริการสาธารณะ และกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนายั่งยืน และมาตรา 251 การบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นไปตามที่กฎหมาย บัญญัติซึ่งต้องใช้ระบบคุณธรรมและต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและความจำเป็นของแต่ละ ท้องถิ่นและองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ การจัดให้มีมาตรฐานที่สอดคล้องกัน เพื่อให้สามารถพัฒนาร่วมกัน หรือการปรับเปลี่ยนบุคลากรระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยกันได้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำแนกออกมาได้เป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เมืองพัทยา และกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีที่ตั้งหน่วยงานทั่วประเทศไทย มีจำนวนนับพันแห่ง มีบุคลากรที่ปฏิบัติงานนับหมื่นราย ในส่วนของเทศบาลตำบลโคกสำโรง มี อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 (และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2546) (มาตรา 50 มาตรา 51) และพระราชบัญญัติกำหนดและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 (มาตรา 16) ซึ่งจะต้องใกล้ชิดกับประชาชนใน ท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เพราะหน้าที่ของเทศบาลนั้นต้องติดต่อและให้บริการแก่ประชาชน ทั้งใน เรื่องงานการทะเบียน การสาธารณสุข โภค การศึกษา การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สิน จึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุและอุปกรณ์ ในการ ดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายได้

บัญญัติไว้ โดยต้องเป็นไปเพื่อการรักษาประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานจะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยความร่วมมือและความเสียสละที่จะปฏิบัติงานอย่างจริงจัง แรงจูงใจจึงเป็นหัวใจสำคัญในการปฏิบัติงานของบุคลากร เพราะแรงจูงใจจะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลทำงานด้วยความกระตือรือร้น และเต็มใจในการปฏิบัติงาน ทำให้องค์การบรรลุเป้าหมาย และเกิดประสิทธิภาพในที่สุด แรงจูงใจจึงมีความสำคัญสำหรับผู้ปฏิบัติงาน ผู้บริหารทุกระดับจึงควรให้ความสนใจ และนำมาเป็นองค์ประกอบในการวิเคราะห์งาน และการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน อันจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและส่งผลต่อความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่หน่วยงานตั้งไว้

เทศบาลตำบลโคกสำโรงได้ทำการวิเคราะห์ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก (SWOT) เพื่อจัดทำแผนอัตรากำลัง 3 ปี ประจำปีงบประมาณ 2564-2566 (เทศบาลตำบลโคกสำโรง, 2564) ซึ่งมีจุดอ่อน (W) คือ 1) ขาดบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้านทางวิชาชีพ 2) พื้นที่พัฒนากว้าง ปัญหาทำให้บางสายงานบุคลากรไม่เพียงพอหรือไม่มี 3) อาคารสำนักงานมีบริเวณจำกัด และข้อจำกัด (T) คือ 1) มีระบบอุปถัมภ์และกลุ่มพรรคพวกจากความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ในชุมชนการดำเนินการทางวินัยเป็นไปได้ยากมักกระทบญาติพี่น้อง 2) ขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญบางสายงานความรู้ที่มีจำกัด ทำให้ต้องเพิ่มพูนความรู้ให้หลากหลายจึงจะทำงานได้ครอบคลุมภารกิจของเทศบาล สอดคล้องกับสุรพงษ์ มาลี (2554) ที่ได้กล่าวว่า จากการเลื่อนระดับตำแหน่งมีข้อจำกัด ซึ่งเกิดจากการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีขนาดเล็ก ทำให้โอกาสทางก้าวหน้าหรือจำนวนตำแหน่งระดับสูงมีน้อย วิธีการและขั้นตอนการประเมินบุคคลเพื่อขึ้นสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นมีความยุ่งยาก และไม่สะท้อนขีดความสามารถของบุคคล ตลอดจนตอบสนองต่อความต้องการของตำแหน่งงานอย่างแท้จริง ขาดความคล่องตัวและมีความล่าช้าในการโอนย้าย ซึ่งปัญหานี้ส่งผลต่อขวัญกำลังใจทางก้าวหน้า รวมถึงอัตราเงินเดือนและค่าตอบแทนยังไม่เหมาะสมกับสภาพและภาระค่าครองชีพ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรีให้ดียิ่งขึ้น และเป็นข้อมูลให้ผู้บริหารเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ใช้ประกอบการพิจารณาดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ รวมถึงนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการปฏิบัติงานของบุคลากรให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยแรงจูงใจของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรงอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

3. เพื่อศึกษาปัจจัยแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 135 คน ซึ่งเป็นตัวแทนประชากรบุคลากรของเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี จำนวน 203 คน โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของยามานะ (Taro Yamane, 1967) ที่ระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 และใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงตามสัดส่วนในแต่ละประเภทบุคลากรของแต่ละกองแล้วใช้การสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จนได้กลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ปัจจัยแรงจูงใจประกอบด้วย ความสำเร็จในการทำงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะของงานที่สร้างสรรค์และท้าทาย ความรับผิดชอบในงาน ความก้าวหน้าในอาชีพ ปัจจัยค่าจ้าง ประกอบด้วย นโยบายการบริหารขององค์กร การปกครองบังคับบัญชาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร ค่าจ้างและผลตอบแทน สถานภาพในการทำงาน ความมั่นคงในงาน และตำแหน่งงาน ซึ่งกำหนดให้ผู้ตอบเลือกตอบ (Check List) ตามรายการที่กำหนดมาให้ ลักษณะคำถามจะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ของ Likert

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ประกอบด้วย ด้านคุณภาพของงาน ด้านปริมาณงาน ด้านเวลา และด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ซึ่งกำหนดให้ผู้ตอบเลือกตอบ (Check List) ตามรายการที่กำหนดมาให้ ลักษณะคำถามจะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) ของ Likert

สำหรับแบบสอบถามส่วนที่ 2 และ 3 เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนค่าตามวิธีของลิเคอร์ (Likert) คือ มากที่สุด ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือ ดำเนินการสร้างเครื่องมือ โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำราวิชาการ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งงานวิจัยเชิงเอกสารและข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต นำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมขอบเขตการวิจัย ร่างแบบสอบถามแล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำและนำมาปรับปรุงแก้ไข ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และตัวแปร โดยได้ค่าความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.60-1.00

จากนั้นนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรง จำนวน 30 ชุด ไปทดลองใช้ (Try Out) กับบุคลากรของเทศบาลตำบลท่าโขลง อำเภอดำรง จังหวัดลพบุรี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แล้วนำผลการตอบแบบสอบถามไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .984 ถือได้ว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือ สามารถนำไปศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่างได้ และนำแบบสอบถามที่ได้มาจัดพิมพ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ

สรุปผลการวิจัย

1. ระดับปัจจัยแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอดำรง จังหวัดลพบุรี พบว่า ปัจจัยแรงจูงใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ความสำเร็จในการทำงาน ลักษณะของงานที่สร้างสรรค์และท้าทาย การได้รับการยอมรับนับถือ ด้านความก้าวหน้าในอาชีพ ด้านความรับผิดชอบในงาน และปัจจัยค่าจูงในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร การปกครองบังคับบัญชา สถานภาพในการทำงาน ตำแหน่งงาน ค่าจ้างและผลตอบแทน นโยบายการบริหารขององค์กร ความมั่นคงในงาน ผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 1 และตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแรงจูงใจด้านปัจจัยจูงใจ

ปัจจัยจูงใจ	ระดับ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลความ
1. ความสำเร็จในการทำงาน	4.16	0.32	มาก
2. การได้รับการยอมรับนับถือ	4.12	0.37	มาก
3. ลักษณะของงานที่สร้างสรรค์และท้าทาย	4.16	0.34	มาก
4. ความรับผิดชอบในงาน	4.07	0.37	มาก
5. ความก้าวหน้าในอาชีพ	4.08	0.58	มาก
รวม	4.12	0.30	มาก

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแรงจูงใจด้านปัจจัยคำจุน

ปัจจัยคำจุน	ระดับ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลความ
1.นโยบายการบริหารขององค์กร	3.95	0.45	มาก
2. การปกครองบังคับบัญชา	4.13	0.46	มาก
3. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร	4.19	0.28	มาก
4. ค่าจ้างและผลตอบแทน	4.01	0.37	มาก
5. สถานภาพในการทำงาน	4.09	0.38	มาก
6. ความมั่นคงในงาน	3.92	0.58	มาก
7. ตำแหน่งงาน	4.03	0.59	มาก
รวม	4.03	0.34	มาก

2. ระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านคุณภาพของงาน ด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ด้านเวลา ด้านปริมาณงาน ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน	ระดับ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลความ
1. ด้านคุณภาพของงาน	4.16	0.37	มาก
2. ด้านปริมาณงาน	3.95	0.35	มาก
3. ด้านเวลา	4.08	0.32	มาก
4. ด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน	4.13	0.32	มาก
รวม	4.08	0.26	มาก

3. ปัจจัยแรงจูงใจในการทำงานด้านปัจจัยจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ได้แก่ ความรับผิดชอบในงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 ปัจจัยแรงจูงใจในการทำงานด้านปัจจัยจูงใจ

ด้านปัจจัยจูงใจ	B	Std. Error	Beta	t	P-value
ค่าคงที่ (Constant)	3.407	0.428		7.962	.000*
ความสำเร็จในการทำงาน	0.168	0.103	0.169	1.638	.104
การได้รับการยอมรับนับถือ	0.012	0.102	0.014	0.120	.904
ลักษณะของงานที่สร้างสรรค์และท้าทาย	0.006	0.089	0.007	0.071	.944
ความรับผิดชอบในงาน	0.384	0.095	0.447	4.048	.000*
ความก้าวหน้าในอาชีพ	9.041	0.064	0.073	0.639	.524

R=.355, R²=.126, F=3.722, sig=.004

* มีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ปัจจัยแรงจูงใจในการทำงานด้านปัจจัยค่าจ้างที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ได้แก่ การปกครองบังคับบัญชาและสภาพในการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 5 ดังนี้

ตารางที่ 5 ปัจจัยแรงจูงใจในการทำงานด้านปัจจัยค่าจ้าง

ด้านปัจจัยค่าจ้าง	B	Std. Error	Beta	t	P-value
ค่าคงที่ (Constant)	4.106	0.413		9.937	.000
นโยบายการบริหารขององค์กร	0.090	0.085	0.126	1.062	.290
การปกครองบังคับบัญชา	0.370	0.085	0.532	4.371	.000*
ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร	0.085	0.124	0.074	0.679	.498
ค่าจ้างและผลตอบแทน	0.140	0.091	0.164	1.543	.125
สภาพในการทำงาน	0.238	0.089	0.285	2.689	.008*
ความมั่นคงในงาน	0.093	0.072	0.167	1.297	.197
ตำแหน่งงาน	0.06	0.065	0.176	1.481	.141

R=.494, R²=.244, F=5.860, sig=.000

* มีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับปัจจัยแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี พบว่า ปัจจัยจูงใจอยู่ในระดับมากด้านความสำเร็จในการทำงาน ด้านลักษณะของงานที่สร้างสรรค์และท้าทาย ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ด้านความก้าวหน้าในอาชีพ ด้านความรับผิดชอบในงาน ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าหาก

หน่วยงานมุ่งเน้นให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน ลักษณะของงานที่สร้างสรรค์และท้าทาย การได้รับการยอมรับนับถือ ความก้าวหน้าในอาชีพ และความรับผิดชอบในงาน จะทำให้อุคลากรในหน่วยงานเกิดแรงผลักดันในการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น และพัฒนานตนเองเพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นเกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยลักษณะของงานที่สร้างสรรค์และท้าทายจะเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาศักยภาพของงานที่ได้รับมอบหมายมีความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ก็จะช่วยเพิ่มโอกาสความก้าวหน้าในอาชีพ และเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นบุคลากรที่สามารถทำให้หน่วยงานมีความเจริญก้าวหน้าได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพรเพชร บุตรดี (2563) พบว่า แรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับพระพงษ์ศักดิ์ สนตมโน (เกษวงค์รอด) (2561) พบว่า ปัจจัยจูงใจ ด้านความสำเร็จในการทำงาน ($\bar{X} = 3.84$) ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.65$) ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ($\bar{X} = 3.60$) ด้านความรับผิดชอบ ($\bar{X} = 3.51$) ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน ($\bar{X} = 3.43$) ทุกด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของสาธิต แก้วทึง (2560) พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยแรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน เป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคลากรเกิดความสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ระดับปัจจัยค่าจูงที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร การปกครองบังคับบัญชา สถานภาพในการทำงาน ตำแหน่งงาน ค่าจ้างและผลตอบแทน นโยบายการบริหารขององค์กร ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากรในองค์กร ทั้งในระดับเพื่อนร่วมงานหรือระดับผู้บังคับบัญชา การที่ผู้บริหารให้ความสำคัญกับบุคลากรในองค์กรอย่างเท่าเทียมกัน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นกันเองในการทำงาน การมีสภาพแวดล้อมที่ดีและมีวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน ก็จะทำให้บุคลากรมีความสุขในการปฏิบัติงาน การพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนจากผลงานที่ปฏิบัติจริง มีการสื่อสารให้ได้รับรู้รับทราบในนโยบายการบริหารโดยทั่วถึงกัน ก็จะช่วยเสริมให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จได้ สอดคล้องกับพระพงษ์ศักดิ์ สนตมโน (เกษวงค์รอด) (2561) พบว่า ปัจจัยค่าจูง ด้านนโยบายและการบริหาร ($\bar{X} = 3.79$) ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ($\bar{X} = 3.62$) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ($\bar{X} = 3.59$) ด้านการปกครองและบังคับบัญชา ($\bar{X} = 3.47$) ด้านเงินเดือนและผลประโยชน์ตอบแทน ($\bar{X} = 3.42$) ทุกด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของสาธิต แก้วทึง (2560) พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เพื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ด้านค่าใช้จ่ายหรือความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร ด้านปริมาณงาน และด้านเวลาในการทำงาน

2. ผลจากการวิจัยระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านคุณภาพของงาน ด้านค่าใช้จ่าย

ในการดำเนินงาน ด้านเวลา และด้านปริมาณงาน ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและผลลัพธ์ของงานที่มีคุณภาพตรงตามเป้าหมาย จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงปัจจัยแรงจูงใจ และปัจจัยค้ำจุน เพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีผลงานที่ปฏิบัติได้ครบตามที่หน่วยงานกำหนด สอดคล้องกับงานวิจัยของจิรพงษ์ อินคล้า (2562) พบว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรโดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของสาธิต แก้วทึง (2560) พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ด้านค่าใช้จ่ายหรือความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร ด้านปริมาณงาน และด้านเวลาในการทำงาน

3. ปัจจัยแรงจูงใจในการทำงานด้านปัจจัยจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ได้แก่ ความรับผิดชอบในงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของสิรภพ เจริญยิ่ง (2561) พบว่า สามารถพยากรณ์ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานราชการ โรงงานผลิตเครื่องแต่งกายทหาร กรมพลธิการทหารบก ได้ร้อยละ 32.6 โดยพบว่าด้านความสำเร็จในงานของบุคคล ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ด้านความก้าวหน้า และด้านความรับผิดชอบ มีอิทธิพลต่อการพยากรณ์ประสิทธิผลการปฏิบัติงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของสาธิต แก้วทึง (2560) พบว่า แรงจูงใจในการทำงานมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับประสิทธิผลในการทำงานของพนักงานการทางพิเศษแห่งประเทศไทยฝ่ายควบคุมจราจรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ปัจจัยแรงจูงใจในการทำงานด้านปัจจัยค้ำจุนที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ได้แก่ การปกครองบังคับบัญชา และสถานภาพในการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับทฤษฎีสองปัจจัย (Two-Factor Theory) ของเฮอริชเบิร์ก (Frederick Herzberg's, 1891) ซึ่งข้อสมมุติฐานตามทฤษฎีเฮอริชเบิร์ก เชื่อว่า คนหรือผู้ปฏิบัติงานจะปฏิบัติงานได้ผลดีมีประสิทธิภาพได้นั้นย่อมขึ้นกับความพอใจของผู้ปฏิบัติงาน เพราะความพึงพอใจในงานจะช่วยเพิ่มความสนใจในงานและเพิ่มความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานมากขึ้น ย่อมทำให้ผลผลิตสูงขึ้น ที่กล่าวว่าแรงจูงใจด้านปัจจัยมี 8 ด้าน คือ นโยบายและการบริหารขององค์กร ค่าตอบแทน การบังคับบัญชาและการควบคุมดูแล ความสัมพันธ์กับหัวหน้างาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ตำแหน่งงาน ความมั่นคงในการปฏิบัติงาน และสภาพการทำงาน

องค์ความรู้ใหม่

แรงจูงใจถือเป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ หากผู้บริหารเข้าใจในเรื่องการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เพื่อให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจ และแสดงพฤติกรรมเชิง

บวกในการทำงานที่จะสร้างประโยชน์ให้กับองค์กร เพราะถ้าหากมีแรงจูงใจมาก ก็จะส่งผลต่อประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานที่จะเพิ่มมากขึ้นด้วย ฉะนั้นการมีแรงจูงใจที่ดีเสมือนเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวที่จะพัฒนาศักยภาพและบรรลุเป้าหมายสูงสุด ผู้บริหารจึงต้องให้ความสำคัญกับแรงจูงใจ เช่น ขึ้นเงินเดือน หรือการเลื่อนตำแหน่ง ผลการวิจัยครั้งนี้ไม่เพียงแต่จะได้ประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรีเท่านั้น แต่ยังส่งผลให้เกิดการพัฒนาขององค์กรในลักษณะที่ก่อให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรสูญเปล่าน้อยที่สุด ทั้งประสิทธิภาพของบุคคลและองค์กร เพื่อการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผู้วิจัยเลือกประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 3 ด้านดังนี้

1. ด้านปริมาณงาน อยู่ในระดับมาก แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านอื่น ดังนั้น เทศบาลตำบลโคกสำโรงควรมอบหมายงานบุคลากรในสังกัดให้สามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างถูกต้องครบถ้วน และสมบูรณ์ตรงตามวัตถุประสงค์ของงานนั้น ๆ มีการจัดลำดับความสำคัญของปริมาณงาน มีการวางแผนบริหารจัดการปริมาณงานที่เหมาะสม

2. ด้านเวลา อยู่ในระดับมาก แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านอื่น ดังนั้น เทศบาลตำบลโคกสำโรงควรสร้างความตระหนักในเรื่องของการบริหารจัดการเวลา ให้สามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้แล้วเสร็จทันเวลา และไม่เกิดข้อผิดพลาดในระหว่างการทำงาน มีการพัฒนาวิทยาการใหม่ ๆ นำมาใช้เพื่อลดระยะเวลาในการทำงาน

3. ด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน อยู่ในระดับมาก แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านอื่น ดังนั้น เทศบาลตำบลโคกสำโรงควรสร้างความตระหนักในเรื่องของการใช้งบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อทางราชการ รวมทั้งฝึกการบริหารจัดการ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดผลผลิตสูงสุด

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยด้านแรงจูงใจเพียงอย่างเดียว เพื่อให้การศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นเพิ่มเติม เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงานกับความผูกพันต่อเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เป็นต้น

2. การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเพียงเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยแรงจูงใจในการทำงานที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลโคกสำโรง อำเภโคกสำโรง จังหวัดลพบุรีเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จิรพงษ์ อินคล้ำ. (2562). ปัจจัยการรับรู้การสนับสนุนจากองค์กรและแรงจูงใจภายในที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลหลักห้า อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2(1), 28-40.
- เทศบาลตำบลโคกสำโรง. แผนอัตรากำลัง 3 ปี เทศบาลตำบลโคกสำโรง ประจำปีงบประมาณ 2564-2566. (อัตสำเนา).
- พรเพชร บุตรดี. (2563). อิทธิพลของแรงจูงใจในการทำงานที่มีต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). คณะวิทยาการจัดการ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- พระพงษ์ศักดิ์ สนมมโน (เกษงศรอด). (2561). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว. (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สาธิต แก้วทึง. (2560). แรงจูงใจในการทำงานกับประสิทธิผลในการทำงานของพนักงานการทางพิเศษแห่งประเทศไทยฝ่ายควบคุมจราจร. (สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธนบุรี.
- สิรภาพ เจริญยิ่ง. (2561). แรงจูงใจกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานราชการโรงงานผลิตเครื่องแต่งกายทหาร กรมพลธิการทหารบก. (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกริก.
- สุรพงษ์ มาลี. (2554). บทวิเคราะห์ประกอบการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการส่วนท้องถิ่น พ.ศ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- Frederick, H. et al. (1959). *The Motivation of work*. New York: John Wiley & Sons.
- Yamane, T. (1967). *Statistic: and introductory analysis*. New York: Harper and Row.

สมรรถนะหลักที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัด กระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง

Core Competencies Affecting Performance Efficiency of Officials under
the Ministry of Labor of Ang Thong Province

ฐานิศร์ มณีนาถ¹

Thanis Maneenart

Received: June 20, 2022

Revised: August 14, 2022

Accepted: August 18, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสมรรถนะหลักของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง 2) ศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง และ 3) ศึกษาสมรรถนะหลักที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ เจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง จำนวน 70 คน ซึ่งเป็นจำนวนทั้งหมดของประชากรเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แบบสอบถามมาตราวัดประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัย พบว่า 1) สมรรถนะหลักของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง อยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง อยู่ในระดับมาก 3) สมรรถนะหลักด้านการทำงานเป็นทีมส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง สามารถพยากรณ์โดยภาพรวมได้ ร้อยละ 30.80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการแสดงความสัมพันธ์ได้ดังนี้ สมรรถนะหลัก = $3.084 + 0.195$ (ด้านการทำงานเป็นทีม)

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี; Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: thanis.mol25@gmail.com, Tel. 084-6965489

คำสำคัญ: สรรณะหลัก, ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน, เจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน
จังหวัดอ่างทอง

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the core competencies of officials under the Ministry of Labor of Ang Thong Province; 2) to study the performance efficiency of officials under the Ministry of Labor of Ang Thong Province; and 3) to study the core competencies affecting the performance efficiency of the officials under the Ministry of Labor of Ang Thong Province. This was a quantitative research. A sample group in this research was officials under the Ministry of Labor of Ang Thong Province, 70 people, who were the total number of officials under the Ministry of Labor of Ang Thong Province. Tool used was a questionnaire weith a 5-level estimation scale. Statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation and analysis of multiple regression. The results of the research revealed that 1) the core competencies of officials under the Ministry of Labor of Ang Thong Province were at a high level; 2) performance efficiency of officials under the Ministry of Labor of Ang Thong Province was at a high level; 3) the core competencies of teamwork affecting the performance efficiency of officials under the Ministry of Labor of Ang Thong Province, overall, can be predicted 30.80 percent with a statistical significance of 0.05 which can be written as the equation showing the relationship as follows: Core Competencies = 3.084 + 0.195 (teamwork).

Keywords: Core Competencies, Performance Efficiency, Officials under the Ministry of Labor of Ang Thong Province

บทนำ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาข้าราชการพลเรือนของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (กพ.) ได้ส่งเสริมสนับสนุนและผลักดัน ให้ส่วนราชการเห็นความสำคัญของการพัฒนาข้าราชการตามกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาข้าราชการพลเรือน ที่มุ่งเน้นพัฒนาข้าราชการ โดยยึดหลักสมรรถนะ (Competency) และพัฒนาขีดความสามารถ (Capability) เพื่อให้ข้าราชการเป็นผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้ (Knowledge Worker) สามารถปฏิบัติงานภายใต้การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และระบบบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง สามารถพัฒนางานในหน้าที่อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ นักบริหารทุกระดับมีศักยภาพ

ในการเป็นผู้นำการบริหารราชการยุคใหม่ เพื่อให้ภาคราชการมีขีดความสามารถและมาตรฐาน การปฏิบัติงานในระดับสูงเทียบเท่าเกณฑ์สากล การปฏิรูประบบราชการ ในปัจจุบันจึงให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้าง บทบาท ภารกิจ และขนาดให้มีความเหมาะสม และที่สำคัญคือมีการยกขีดความสามารถ และมาตรฐานการดำเนินงานของบุคลากรให้อยู่ในระดับมาตรฐานสากล จึงจำเป็นที่ต้องการมาตรการและแนวทางในการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้เป็นบุคลากร ที่มีความรู้ มีความ สามารถและมีศักยภาพสูง พร้อมที่จะตอบสนองภารกิจขององค์กร โดยได้มองเห็นว่าเครื่องมือการในการบริหารงานบุคคลรูปแบบหนึ่งที่ใช้ในภาคเอกชน และทำให้การพัฒนาบุคลากร ในองค์กรประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากคือสมรรถนะ (Competency) ซึ่งเป็นคุณลักษณะความสามารถ ในการที่จะทำงานว่าทรัพยากรบุคคลในองค์กรนั้นควรจะมีคุณลักษณะความสามารถอย่างไรในการตอบสนองความสำเร็จหรือวัตถุประสงค์ขององค์กร นอกจากนี้สมรรถนะยังเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ องค์กรสามารถจัดวางบุคลากรให้เหมาะสมกับ ความรู้ความสามารถของบุคลากรที่มีอยู่ ซึ่งผลลัพธ์สุดท้ายคือ องค์กรจะได้บุคลากรที่มีความสามารถในระดับที่ค่อนข้างสูงและบุคลากรเหล่านี้จะทำผลงานให้เกิดขึ้นในองค์กรในระดับที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสมรรถนะหลักของข้าราชการ ประกอบด้วย 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) บริการที่ดี 3) การส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ 4) การยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม และจริยธรรม 5) การทำงานเป็นทีม (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2553)

องค์กรที่มีบุคลากรมีสมรรถนะในการทำงานสูง จะทำให้องค์กรนั้นเป็นองค์กรแห่งความสำเร็จ สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กรได้ การพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้เป็นบุคลากรที่มีสมรรถนะในการทำงานสูง จึงเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาองค์กร และจำเป็นต้องมีการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีมีความสามารถในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ มีคุณธรรมจริยธรรมในการทำงาน มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้สิ่งใหม่ มีความสนใจใฝ่รู้พัฒนาศักยภาพตนเองในด้านวิชาชีพและด้านอื่น ๆ อยู่เสมอ รวมถึงเปลี่ยนแปลงการคิด การปฏิบัติให้เข้ากับยุคสมัยการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นรอบด้านเพื่อนำมาพัฒนากับงานของตน ได้แก่ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ มีความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติให้ได้มาตรฐานสูงกว่าที่เป็นอยู่ รู้จักสร้างสรรค์พัฒนาผลงานหรือกระบวนการปฏิบัติงานตามเป้าหมายที่ยากและท้าทายได้ โดยเฉพาะการให้บริการที่ดีต่อประชาชน มีความตั้งใจที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นและรักษาสัมพันธภาพกับสมาชิกในกลุ่มได้ดี เพื่อช่วยให้องค์กรเป็นไปในแนวเดียวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และกลยุทธ์ขององค์กร

จังหวัดอ่างทองมีหน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประกอบไปด้วย สำนักงานแรงงานจังหวัดอ่างทอง สำนักงานจัดหางานจังหวัดอ่างทอง สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานอ่างทอง สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดอ่างทอง และสำนักงานประกันสังคมจังหวัดอ่างทอง มีภารกิจเพื่อพัฒนากำลังแรงงานของจังหวัดอ่างทองเป็นหลัก และแปลงนโยบายของระดับกระทรวง ระดับกรม เป็นแผนปฏิบัติ เพื่อการบรรลุเป้าหมายและเกิดผล

สัมฤทธิ์ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และเพื่อบริการประชาชน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนผู้มารับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างเป็นรูปธรรม และในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำหรับองค์กรภาครัฐมีการนำเรื่องสมรรถนะมาใช้ โดยสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนสามัญ (กพ.) เพื่อสมรรถนะสำหรับข้าราชการพลเรือน ซึ่งเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินที่จะต้องใช่วัดสมรรถนะหลัก 5 ด้าน อันได้แก่ 1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) ด้านบริการที่ดี 3) ด้านการส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ 4) ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม และจริยธรรม 5) ด้านการทำงานเป็นทีม โดยแต่ละสมรรถนะจะมีการกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ หรือตัวอย่างพฤติกรรมในแต่ละระดับ เพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร และนำผลการประเมินไปพิจารณาความดีความชอบ โดยวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ข้าราชการผู้ปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ให้ได้ดียิ่งขึ้นไป มุ่งพัฒนาให้ข้าราชการมีศักยภาพ มีความสามารถเหมาะสม สำหรับรองรับภารกิจและการเปลี่ยนแปลง หน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง เป็นหน่วยงานที่ทำงานใกล้ชิดกับประชาชนในระดับพื้นที่จากสภาพการทำงานทำให้บุคลากรซึ่งเป็นข้าราชการมักจะประสบกับสภาพแวดล้อมที่เป็นเงื่อนไขในการทำงานหลายประการ รวมทั้งความมีประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในเชิงภารกิจภาครัฐ ส่งผลให้บุคลากรในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง มีการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ให้เป็นไปตามภารกิจของกระทรวง โดยปฏิบัติตามคำสั่งมอบหมายการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่ง อาจส่งผลกระทบทำให้การปฏิบัติงานของบุคลากรขาดประสิทธิภาพ ไม่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหรือเป้าหมายของกระทรวง

จากความสำคัญและที่มาของปัญหา การวิจัยศึกษา สมรรถนะหลักส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง อย่างไร ผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษา จะทำให้ทราบถึงสมรรถนะหลักที่เหมาะสมไปดำเนินการพัฒนาปรับปรุงระบบการปฏิบัติงานภายในหน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง สามารถปฏิบัติงานได้อย่างรวดเร็ว ประหยัดคุ้มค่า ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสมรรถนะหลักของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง
3. เพื่อศึกษาสมรรถนะหลักที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 70 คน ซึ่งเป็นจำนวนทั้งหมดของประชากรเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา หน่วยงาน และระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในองค์กร

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อระดับสมรรถนะหลักของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านบริการที่ดี ด้านการส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม และจริยธรรม และด้านการทำงานเป็นทีม

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การบรรลุเป้าหมายความสำเร็จ การจัดหาและใช้ปัจจัยทรัพยากร กระบวนการปฏิบัติงาน และความพอใจของทุกฝ่าย

การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือ

ขั้นตอนในการสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือ คือ ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำราวิชาการ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะหลักที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง ทั้งงานวิจัยเชิงเอกสารและข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต นำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมขอบเขตการวิจัย ร่างแบบสอบถามแล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำและนำมาปรับปรุงแก้ไข ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อความถามกับวัตถุประสงค์และตัวแปร นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดสอบ (Try-out) กับเจ้าหน้าที่ จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง นำมาทดสอบความเชื่อมั่นโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ด้วยสูตรของ Cronbach's Alpha ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.93 ถือได้ว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือ และสามารถนำไปศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่างจริงได้ นำแบบสอบถามที่ได้มาจัดพิมพ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยเรื่องสมรรถนะหลักที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2. ความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับสมรรถนะหลักที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง ใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามจำนวน 1 ตัว กับตัวแปรอิสระตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไป เพื่ออธิบายการวิเคราะห์สมรรถนะหลักที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง สมรรถนะหลักที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 21.40 มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 38.60 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 62.90 ปฏิบัติงานในสำนักงานประกันสังคมจังหวัดอ่างทอง จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 25.70 ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในองค์กร 6-10 ปี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 45.70 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ระดับสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ($\bar{X} = 3.95$) ด้านการยึดมั่นในความถูกต้อง ซื่อสัตย์ และจริยธรรม ($\bar{X} = 3.89$) ด้านบริการที่ดี ($\bar{X} = 3.79$) ด้านการทำงานเป็นทีม ($\bar{X} = 3.66$) และด้านการส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ ($\bar{X} = 3.63$) ตามลำดับ

2.1 ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ เมื่อจำแนกเป็นรายข้อแล้ว พบว่าทุกข้ออยู่ในระดับมาก ดังนี้ การปฏิบัติหน้าที่ราชการ และปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จตามกำหนดเวลา ($\bar{X} = 4.26$) การกำหนดมาตรฐาน หรือเป้าหมายในการทำงานเพื่อให้ได้ผลงานที่ดี ($\bar{X} = 4.13$) และมีความละเอียดรอบคอบ เอาใจใส่ตรวจตราความถูกต้อง เพื่อให้ได้งานที่มีคุณภาพ ($\bar{X} = 3.86$) ตามลำดับ

2.2 ด้านบริการที่ดี เมื่อจำแนกเป็นรายข้อแล้ว พบว่าทุกข้ออยู่ในระดับมาก ดังนี้ ให้ความสำคัญกับการกำหนดแนวทาง และกลยุทธ์ให้บุคลากรในองค์กรมีค่านิยมและพฤติกรรมในการให้บริการด้วยความเต็มใจให้เป็นวัฒนธรรมขององค์กร ($\bar{X} = 3.94$) ให้ความสำคัญกับการใช้ความพยายามชักจูงผู้ร่วมงานให้มีจิตสำนึก และมีพฤติกรรมเต็มใจบริการ

อย่างเป็นรูปธรรม ($\bar{X} = 3.89$) และให้ความสำคัญกับการให้บริการด้วยความเต็มใจทุกครั้งที่มีผู้มาขอรับบริการ ($\bar{X} = 3.84$) ตามลำดับ

2.3 ด้านการส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ เมื่อจำแนกเป็นรายข้อแล้วพบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ดังนี้ สามารถนำวิชาการ ความรู้ หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติราชการได้ ($\bar{X} = 3.91$) สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ในการปฏิบัติราชการได้ ($\bar{X} = 3.67$) และสามารถนำความรู้บูรณาการในการปฏิบัติงานของตน ($\bar{X} = 3.54$) ตามลำดับ

2.4 ด้านการยึดมั่นในความถูกต้อง ชอบธรรม และจริยธรรม เมื่อจำแนกเป็นรายข้อแล้วพบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ดังนี้ สามารถปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริต ถูกต้องตามกฎหมายและวินัยข้าราชการ ($\bar{X} = 4.27$) สามารถยืนหยัดเพื่อความถูกต้องโดยมุ่งพิทักษ์ผลประโยชน์ของทางราชการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$) และไม่เปิดเผยความลับของทางราชการ และปกปิดข้อมูลส่วนบุคคล อันไม่ควรเปิดเผยที่อยู่ในความลับของหน่วยงาน ($\bar{X} = 3.80$) ตามลำดับ

2.5 ด้านการทำงานเป็นทีม เมื่อจำแนกเป็นรายข้อแล้วพบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ดังนี้ เจ้าหน้าที่เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตน และมีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับ ($\bar{X} = 3.84$) เจ้าหน้าที่ประสานสัมพันธ์ สร้างขวัญกำลังใจของทีมเพื่อปฏิบัติภารกิจของส่วนราชการให้บรรลุผล ($\bar{X} = 3.79$) และให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เพื่อนร่วมทีมแม้ไม่มีการร้องขอ ($\bar{X} = 3.61$) ตามลำดับ

2. ระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้วพบว่า ด้านกระบวนการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 3.93$) ด้านการบรรลุเป้าหมายความสำเร็จ ($\bar{X} = 3.77$) ด้านการจัดหาและใช้ปัจจัยทรัพยากร ($\bar{X} = 3.73$) และด้านความพอใจของทุกฝ่าย ($\bar{X} = 3.70$) ตามลำดับ

2.1 ด้านการบรรลุเป้าหมายความสำเร็จ เมื่อจำแนกเป็นรายข้อแล้วพบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ดังนี้ มีการวางแผนในการจัดกระบวนการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกันในแต่ละฝ่าย โดยงานเสร็จตามกำหนดเวลา และลดความขัดแย้งกันได้ ($\bar{X} = 4.03$) มีการปฏิบัติงานได้ถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ และเชื่อถือได้ ($\bar{X} = 3.84$) และหน่วยงานมีการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{X} = 3.76$) ตามลำดับ

2.2 ด้านการจัดหาและใช้ปัจจัยทรัพยากร เมื่อจำแนกเป็นรายข้อแล้วพบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ดังนี้ มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างประหยัด คัดค้าน และเกิดประโยชน์สูงสุด ($\bar{X} = 3.96$) มีการใช้วัสดุอุปกรณ์สำนักงานได้เป็นอย่างดี และนำสิ่งที่ใช้ได้ อีกล้อมกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งทำให้สามารถช่วยลดต้นทุนขององค์กร ($\bar{X} = 3.81$) และมีการปรับปรุงวิธีการทำงานในหน้าที่โดยยึดหลักความถูกต้อง ส่งผลให้การบริการมีคุณภาพและน่าเชื่อถือ ($\bar{X} = 3.77$) ตามลำดับ

2.3 ด้านกระบวนการปฏิบัติงาน เมื่อจำแนกเป็นรายข้อแล้ว พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ดังนี้ มีการให้บริการตามลำดับก่อนหลัง รวดเร็วครบถ้วนถูกต้อง ($\bar{X} = 4.11$) มีการเชื่อมโยงข่าวสารข้อมูลที่ทันสมัยของหน่วยงานและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาปรับใช้ในการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.03$) และมีการดำเนินงานตามแผนการปฏิบัติงาน ทำให้ผลงานสำเร็จตามแผนงานและเป้าหมาย ($\bar{X} = 3.89$) ตามลำดับ

2.4 ด้านความพอใจของทุกฝ่าย เมื่อจำแนกเป็นรายข้อแล้ว พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ดังนี้ สามารถปฏิบัติงานเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย และได้รับการยกย่องชมเชยจากผลการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 3.90$) สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน ทำให้เกิดความกระตือรือร้นและตั้งใจที่จะปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความสามารถ ($\bar{X} = 3.76$) และมีการปฏิบัติงาน โดยเห็นความสำคัญของผู้อื่นและเห็นคุณค่าของการทำงานเป็นทีม ($\bar{X} = 3.71$) ตามลำดับ

3. สมรรถนะหลักส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์การถดถอยสมรรถนะหลักส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง

สมรรถนะหลัก	ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน			t	P-value
	B	S.E.	Beta		
ค่าคงที่ (Constant)	3.084	.643		4.796	.000*
1. ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	.045	.087	.063	.515	.608
2. ด้านบริการที่ดี	.040	.093	.052	.429	.669
3. ด้านการส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ	-.146	.098	-.185	-1.496	.140
4. ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม และจริยธรรม	.048	.071	.085	.666	.508
5. ด้านการทำงานเป็นทีม	.195	.097	.266	2.019	.048*

R square = .308 F = 1.341 P = .000

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.1 ตัวแปรอิสระที่นำมาศึกษาทั้งหมดมีความสัมพันธ์พหุคูณกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง ร้อยละ 30.80 (Adjusted $R^2=0.38$)

4.2 สมรรถนะหลักด้านการทำงานเป็นทีม ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

1. สมรรถนะหลักการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อระดับสมรรถนะหลัก โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านการยึดมั่นในความถูกต้อง ชอบธรรม และจริยธรรม ด้านบริการที่ดี และด้านการทำงานเป็นทีม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเจ้าหน้าที่มีการแสวงหาโอกาสเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย อีกทั้งมีกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงานเพื่อให้ได้ผลงานที่ดี มีการปรับปรุงติดตามตรวจสอบคุณภาพงานให้เป็นไปตามแผนงานที่กำหนด นำความคิดสร้างสรรค์มาพัฒนางานที่ปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของไชยดี ยะยิทธิ (2562) พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฏฐ์นรินทร์ สุขลิ้ม (2562) พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของทศวรรณ แหยมดอนไพร และจำเนียร ราชแพทยาคม (2561) พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะหลักทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ด้านกระบวนการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านการบรรลุเป้าหมายความสำเร็จ ด้านการจัดหาและใช้ปัจจัยทรัพยากร และด้านความพอใจของทุกฝ่าย ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประสิทธิภาพในการทำงานเป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ โดยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า รวดเร็ว ถูกต้อง มีคุณภาพ มีผลการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจของทุกฝ่าย ประสิทธิภาพการทำงานเป็นเรื่องของการใช้ปัจจัยและกระบวนการในการดำเนินงาน โดยมีผลผลิตที่ได้รับเป็นตัวกำกับกับการแสดงประสิทธิภาพของการดำเนินงานใด ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสว่างวงศ์ หมายเทียมกลาง และนภาพร วงษ์วิชิต (2562) พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของอักรเดช ไม้จันทร์ (2560) พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก

3. สมรรถนะหลักด้านการทำงานเป็นทีมส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง พบว่าสมรรถนะหลักที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับงานวิจัยของสว่างวงศ์ หมายเทียมกลาง และนภาพร วงษ์วิชิต (2562) พบว่า มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของภาณุมาศ เวหาต (2559) พบว่า สมรรถนะหลักส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานและเป็นไปในทิศทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง ตามสมรรถนะหลักการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การประเมินของสำนักงานข้าราชการพลเรือน ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง คือ การทำงานเป็นทีม (Team Work) เป็นการทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความตั้งใจ เป็นส่วนหนึ่งของทีมหรือหน่วยงาน เจ้าหน้าที่ทุกคนมีฐานะเป็นสมาชิกในทีม สามารถสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีแก่สมาชิกในทีม ซึ่งการฝึกอบรมหรือการพัฒนาสมรรถนะสำหรับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานจะเป็นการสร้างการรับรู้เป็นทีม และส่งผลที่ดีต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและสมรรถนะหลักในด้านอื่น ๆ ร่วมด้วย การพัฒนาสมรรถนะการทำงานเป็นทีมจะส่งผลได้ดีในสภาพแวดล้อมที่มีการติดต่อสื่อสารอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา ไว้เนื้อเชื่อใจ และมีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยมีกรอบประเด็นสำคัญ คือ

1. เรียนรู้จากการการปฏิบัติ เป็นการทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ให้เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม และการนำความคิดเห็นไปใช้ในการบริหารทีมงานที่รับผิดชอบภายใต้คำแนะนำช่วยเหลือจากกลุ่มจนเกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรม
2. การตระหนักถึงปัญหา ศึกษาจากกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้น โดยทั่วไปในการปฏิบัติราชการเพื่อทราบปัญหา ว่าปัญหาเกิดผลอย่างไรกับการบริหารทีมงาน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ผู้บังคับบัญชามีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไรต่อการจัดการปัญหา
3. การบริหารทีมงาน ทำความเข้าใจและศึกษาแนวทางการบริหารทีมงาน ให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของทีม
4. การศึกษาดูงานหน่วยงานที่เป็นเลิศ ศึกษาดูงานในหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นหน่วยงานที่ราชการมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างพลังและขวัญกำลังใจให้กับสมาชิกในทีม
5. ร่วมคิดร่วมทำเพื่อสร้างสรรค์องค์กร การร่วมแรง ร่วมคิดหาแนวทางในการสร้างพันธะสัญญา ในการกำหนดหรือพัฒนากลไก การกำกับดูแล หรือส่งเสริมประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานในทีมให้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์กรควรมีนโยบายส่งเสริมให้แต่ละกลุ่มงาน มีการกำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ และนโยบายของรัฐบาล กระทรวง กรม และจังหวัด

2. องค์กรควรส่งเสริมและสร้างจิตสำนึกที่ดี ในการให้บริการแก่ข้าราชการ มีการให้บริการแบบ Service Mind และควรมีการสร้างแรงจูงใจแก่ข้าราชการในการให้บริการที่ดี

3. องค์กรควรมีนโยบายในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาความรู้ของข้าราชการอย่างต่อเนื่อง และครอบคลุมในทุกระดับ เช่น การฝึกอบรม การสัมมนา การศึกษาดูงาน การถ่ายทอดองค์ความรู้จากข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถแก่ข้าราชการใหม่

4. องค์กรควรเสริมสร้างความสามัคคีแก่เจ้าหน้าที่ในองค์กร โดยการจัดกิจกรรมนันทนาการ หรือการจัดประชุมประจำเดือนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ศึกษาเสนอแนะให้ทำการศึกษาในกลุ่มข้าราชการกรมอื่น ๆ เพื่อนำผลศึกษาที่ได้มาทำการศึกษาเปรียบเทียบกัน และนำไปใช้ประโยชน์ในการบริหารทรัพยากรบุคคลภาครัฐต่อไป

2. ควรทำการศึกษาสมรรถนะหลักของข้าราชการ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการขอรับบริการจากเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทอง เช่น ประชาชนที่เข้ามาใช้บริการจากหน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงาน เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นด้วย เพื่อนำข้อมูลและทัศนคติที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสมรรถนะหลักของเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงแรงงาน ประจำจังหวัดอ่างทองต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ไชยดี ยะยือริ. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในสังกัดสำนักงานพัฒนาชุมชน ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาสังคม). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ณัฐนันท์ สุกลิ้ม. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการในสังกัดราชการส่วนภูมิภาคประจำจังหวัดตรัง. (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ทศวรรณ แหมมดอนไพร และจำเนียร ราชแพทยาคม. (2561). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสมรรถนะหลักของเจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ระดับปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยนเรศวร. วารสารครูพิบูล, 5(1), 97-110.

ภาณุมาศ เวหาต. (2559). สมรรถนะหลักกับประสิทธิผลในการปฏิบัติงานด้านงานข่าวของข้าราชการทหารสังกัด กอง 6 ศูนย์รักษาความปลอดภัย กองบัญชาการกองทัพไทย. (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยเกริก.

- สว่างวงศ์ หมายเทียมกลาง และนภาพร วงษ์วิชิต. (2562). พนักงานในสถาบันอุดมศึกษาสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, 6(2), 290-314.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2553). คู่มือการกำหนดสมรรถนะในราชการพลเรือน: คู่มือสมรรถนะหลัก. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- อัครเดช ไม้จันทร์. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน กลุ่มอุตสาหกรรมติดตั้งเครื่องจักรสายการผลิตในจังหวัดสงขลา. (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

การศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง

Study of Knowledge and Product Development Process of the Museum
Network of Temples and Communities in Lampang Province

บุษกร วัฒนบุตร¹ ตระกูล จิตวัฒนากกร² วิโรจน์ หมื่นเทพ³ และเกียรติ บุญโย⁴
Busakorn Watthanabut, Trakul Chitwatthankorn, Wirote Muenthep and Kiat
Bunyapo

Received: September 12, 2022

Revised: November 10, 2022

Accepted: November 28, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง 2) ศึกษากระบวนการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง และ 3) สร้างระบบและกลไกของกระบวนการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 22 คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 18 คน โดยเลือกแบบเจาะจงจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผลการวิจัย พบว่า 1) พิพิธภัณฑ์ของวัดปงสนุกเหนือ วัดไหล่หินหลวง และวัดบ้านหลุก เกิดขึ้นจากการพัฒนาชุมชนให้เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ ที่จัดให้มีการศึกษาที่เกื้อหนุนให้บุคคลในชุมชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยกระจายโอกาสการเรียนรู้สู่ชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาศักยภาพของตนเองตามวิถีชีวิตที่สามารถจับต้องได้ 2) กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่าย ประกอบด้วย วิเคราะห์แหล่งที่มาของความรู้ สังเคราะห์เนื้อหาความรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ พัฒนารูปแบบการเผยแพร่ความรู้ และการถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่อการเรียนรู้ และ 3) สร้างขั้นตอนร่วมกับวัดและชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนในการสร้างระบบและกลไก พัฒนาระบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ค้นหาแกนนำท้องถิ่น สร้างทีมงานทำแผนชุมชน ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อให้สมาชิกได้เห็นถึงอัตลักษณ์ตัวตนที่

¹⁻⁴ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ; Northbangkok University

Corresponding author, email: phanu_mculp@hotmail.com, Tel. 081-8462288

แท้จริงของตนเองและชุมชน โดยมีผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น ที่หนีบกระดาษ หรือพวงกุญแจในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น

คำสำคัญ: องค์ความรู้, การพัฒนาผลิตภัณฑ์, เครือข่ายพิพิธภัณฑ์, จังหวัดลำปาง

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the knowledge of product production of the Lampang Community Museum Network; 2) to study the product development process of the Lampang Community Museum Network; and 3) to create a system and mechanism of the product development process of Lampang Community Museum Network. This was a qualitative research with documentary research and participatory action research. In-depth interviews of 22 people and focus group discussions of 18 people were selected specifically from the stakeholders. The results of the research were as follows: 1) the museum of Wat Pong Sanuk Nua, Wat Lai Hin Luang and Wat Ban Luk were formed by the development of the community to be the learning center that provided education supporting people in the community to be able to learn continuously throughout their lives by distributing learning opportunities to the community. This allowed community members to work together to develop their own potential according to their tangible way of life; 2) the product development process of the network consisted of analyzing sources of knowledge, synthesizing knowledge content, organizing the learning process, developing a form of knowledge dissemination and knowledge transfer through learning media; and 3) creating procedures with temples and communities to develop a community plan for building systems and mechanisms, improving product development process, finding a local leader, creating a community planning team, studying community history for members to see the true identity of themselves and the community by having products derived from product development such as paper clips or keychains in various forms, etc.

Keywords: Knowledge, Product Development, Museum Network, Lampang Province

บทนำ

เศรษฐกิจฐานราก (Local Economy) คือ ระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกันและกัน มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาทั้งสังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้เศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนที่ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานสำหรับคนในชุมชนอย่างพอเพียง พัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม หรือเป็นธุรกิจของชุมชน (คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, 2559)

การพัฒนาให้เศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพที่เข้มแข็งในการแข่งขัน และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนด้วยการที่คนในชุมชน มีความเข้าใจ มีส่วนร่วมขับเคลื่อนและพัฒนากระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพหิพัตถ์ชุมชน เพื่อส่งผลต่อการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชน การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนชาติ รวมถึงการสร้างโอกาสและความเสมอภาคให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึง ด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งนวัตกรรม และมีนวัตกรรมในชุมชน การใช้นวัตกรรมสังคมช่วยแก้ปัญหาในชุมชน ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทุนทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม สร้างรายได้ให้เกษตรกรและวิสาหกิจในชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562)

ทุกจังหวัดในประเทศไทยมีชุมชนที่เข้มแข็ง มีทุนทางสังคม และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง มีความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม ศิลปวัตถุ และโบราณวัตถุที่เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม ทั้งที่มีสภาพเป็นมรดก และเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมร่วมสมัย ซึ่งวัตถุเหล่านั้นมีประโยชน์ทางการศึกษา เป็นพยานวัตถุที่แสดงความเป็นมาของสังคมนั้น การรวบรวมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุเอามาเก็บรักษา และจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ที่ชุมชนช่วยกันสร้างขึ้นก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมและชุมชน ที่พร้อมรับการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าสู่การเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (ปราโมทย์ เหลาะลาภ และกาญจนา เสี่ยงผล, 2555)

จังหวัดลำปางมีตัวแทนของชุมชนที่เป็นปราชญ์ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ร่วมกันพัฒนาชุมชน ทำงานร่วมกับวัดและคนในชุมชนในหลายพื้นที่ เช่น วัดไหล่หินหลวงได้ถูกจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มั่นคงและถาวร สิ่งหนึ่งที่ทำให้การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ประสบความสำเร็จมาจากความมีศรัทธาของคนในชุมชนที่มีต่อครูบามหาปาเจ้าเกษระปัญญา ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไหล่หิน (ทรงศักดิ์ แก้วมูล, 2549) พิพิธภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือตั้งอยู่ในวัดปงสนุก ชุมชนรอบวัดตื่นตัวในการอนุรักษ์และรักษามรดกท้องถิ่นได้มีกิจกรรมพัฒนาขึ้นเป็นลำดับอย่างต่อเนื่อง ได้จัดสถานที่แสดงโบราณวัตถุ เช่น อาสนา สัตตภัณฑ์ ขันดอก แฉกพระไม้ ภาพถ่ายของวัดปงสนุก ภาพพระบฏ ตุงคำว จาวเขลางค์

เป็นต้น แล้วในปีพ.ศ. 2551 ได้รับรางวัล Award of Merit จาก UNESCO (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2565) วัดบ้านหลุกเป็นวัดประจำหมู่บ้านอยู่ในชุมชนตลาดริมน้ำ ติดแม่น้ำจาง มีทุนทางสังคมด้านการประกอบอาชีพแกะสลัก บ้านหลุกเป็นหมู่บ้านที่ชื่อเสียงด้านการแกะสลักที่แกะสลักไม่ใช่งานศิลปหัตถกรรม รวมกลุ่มแกะสลักขึ้น 40 กลุ่ม ไม้ที่นำมาแกะสลัก ได้แก่ ไม้ฉำฉา และไม้เนื้ออ่อน ซึ่งแกะสลักด้วยความประณีตเป็นชิ้นงานที่สวยงามและคงทน (กองจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, 2565) ซึ่งพิพิธภัณฑสถานชุมชนในจังหวัดลำปางเริ่มมีการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย ทุกชุมชนมีทุนทางสังคมที่โดดเด่นตามอัตลักษณ์ของตน แต่พบว่าเศรษฐกิจฐานรากยังไม่เข้มแข็ง ยังต้องการได้รับการพัฒนาองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ และมีการกระบวนการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของแต่ละพิพิธภัณฑสถาน ดังนั้นการพัฒนาาร่วมกันพัฒนากลไกเครือข่าย ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพิพิธภัณฑสถานกับหน่วยงานต่าง ๆ และช่วยเหลือแบ่งปันกัน ย่อมส่งผลให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์และชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง เพื่อสร้างระบบและกลไกของกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชน ให้เป็นรูปธรรมและเป็นการรักษานุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นสืบต่อไปด้วยความยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษากระบวนการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง
3. เพื่อสร้างระบบและกลไกของกระบวนการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดลำปาง 30 แห่ง มีจำนวน 90 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) ด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Study) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ใช้วิธีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 18 คน การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จำนวน 22 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานชุมชนจังหวัดลำปาง และเป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งประกอบไปด้วยผู้บริหาร ผู้จัดการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ 1)

ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ 2) ผู้มีความรู้ด้านการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ 3) ผู้มีส่วนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์หรือเกี่ยวข้อง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการแสวงหาความรู้ เป็นการลงพื้นที่วิจัยโดยกลุ่มบุคคลร่วมกันเรียนรู้เพื่อรู้จักตัวเอง ชุมชน และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เห็นปัญหาและทางแก้ โดยการลงมือปฏิบัติด้วยตัวเองจนเกิดองค์ความรู้ ซึ่งเป็นการดำเนินการร่วมกันของสมาชิกในเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ที่ประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน วัฒนธรรมจังหวัด พาณิชยจังหวัดลำปาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาาเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ และวิสาหกิจชุมชน

ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา แบ่งได้ 2 กลุ่ม 1) กลุ่มวัดและชุมชนในการศึกษาจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ (1) วัดและชุมชนปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง (2) วัดและชุมชนไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง (3) วัดและชุมชนบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง 2) กลุ่มเครือข่าย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ภาพที่ 1 สัมภาษณ์ ดร.อนุกุล ศิริพันธ์ ประธานสภาวัฒนธรรม อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. องค์ความรู้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ชุมชนจังหวัดลำปางพบว่า จากการลงพื้นที่ทำงานวิจัยเชิงคุณภาพกับพื้นที่ 3 แห่ง ได้แก่ วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา และวัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ ทำให้ทราบว่าองค์ความรู้ในแต่ละชุมชนเกิดขึ้นจากการพัฒนาชุมชนให้

เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ที่จัดให้มีการศึกษาที่เกื้อหนุนให้บุคคลในชุมชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยกระจายโอกาสในการเรียนรู้ ทำให้วัดและชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาศักยภาพตามวิถีชีวิตที่สามารถจับต้องได้ ด้วยความร่วมมือแรงร่วมใจและความมีจิตศรัทธาของคนในชุมชน จึงกำหนดให้วัดเป็นสถานที่เก็บรักษาวัตถุสิ่งของทั้งของวัดและชุมชนที่สามารถบอกเล่าถึงอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนที่มีมาแต่อดีตถึงปัจจุบัน เป็นศูนย์กลางที่รวบรวมสิ่งของจากผู้บริจาค แล้วนำมาจัดแสดงเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีเครื่องมือ เครื่องใช้ โบราณวัตถุ อาทิ พระพุทธรูปไม้ พระแสง พระพุทธรูปดินเผา พระพุทธรูปโลหะ ปราสาทน้อย ชันแก้วทั้งสาม ภาพลายโบราณ ธง เครื่องทอผ้า เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร เครื่องทอผ้า เครื่องครัว เครื่องดนตรี อาวุธ รถจักรยนต์ ล้อเกวียน เป็นต้น

2. กระบวนการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง พบว่า กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ต้องพิจารณาจากองค์ประกอบของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ประกอบด้วย แหล่งที่มาของความรู้ เนื้อหาความรู้ โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบที่มุ่งเน้นในขั้นตอนการมีส่วนร่วมเพื่อการแสวงหาความรู้ ซึ่งมีกลไกที่ประกอบด้วย ผู้เกี่ยวข้องมุ่งพัฒนากลไกเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ที่สนับสนุนให้คนในชุมชนได้รู้จักตัวเอง ชุมชน และสิ่งแวดล้อม แล้วเห็นปัญหาและทางแก้ โดยการลงมือปฏิบัติด้วยตัวเองจนเกิดองค์ความรู้ โดยกลไกทำหน้าที่ขับเคลื่อน มีขั้นตอน วิธีการจัดการเรียนรู้ รูปแบบการเผยแพร่ความรู้ การนำเนื้อหาความรู้จากแหล่งที่มาของความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจ ผ่านสื่อการเรียนรู้ ได้แก่ สิ่งของ เครื่องใช้ที่เป็นทั้งของพระสงฆ์ และสิ่งของที่สะท้อนถึงวิถีชุมชนที่จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ ที่ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากกว่า การได้ฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว เช่น แผ่นพับ ภาพประกอบ โมเดลจำลอง เป็นต้น

ภาพที่ 3 ผลิตภัณฑ์พวงกุญแจในรูปแบบจำลองครกไม้

3. ระบบและกลไกของกระบวนการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง พบว่า ระบบที่สร้างขึ้นนี้ประกอบด้วยการวางแผน การระดมความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ ประเมินผล เปิดรับข้อเสนอแนะ ปรับปรุงกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยมีการทำงานร่วมกับวัดและชุมชนในการค้นหาแกนนำท้องถิ่น

สร้างทีมงาน ทำแผนชุมชน ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อให้สมาชิกได้เห็นถึงอัตลักษณ์ตัวตนที่แท้จริงของตนเองและชุมชน ซึ่งกลไกที่ร่วมเป็นเครือข่ายประกอบด้วยตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ 1) กลุ่มตัวแทนจากพิพิธภัณฑ์แต่ละชุมชน 2) นักพัฒนาชุมชน 3) นักวิชาการ ส่วนกลไกระดับองค์กร ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ วัฒนธรรมจังหวัด พานิชย์จังหวัดลำปาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาศิเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ วิสาหกิจชุมชน ซึ่งผลงานผลิตภัณท์ที่ได้จากการบวนการพัฒนาผลิตภัณท์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง เช่น ที่หนีบกระดาษในรูปแบบจำลองของกระต่ายขูดมะพร้าว พวงกุญแจในรูปแบบจำลองฮอกวาย พวงกุญแจในรูปแบบจำลองครกไม้ เป็นต้น

ภาพที่ 4 เวทีสัมมนาเพื่อค้นหาองค์ความรู้

อภิปรายผลการวิจัย

1. องค์ความรู้ในการผลิตผลิตภัณท์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง พบว่าการผลิตผลิตภัณท์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปางเป็นผลผลิตจากการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกื้อหนุนภายในชุมชน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันผ่านศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ที่ดำเนินการระหว่างวัดและชุมชน ก่อประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และศักยภาพของคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย ตามวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนนั้นที่สามารถจับต้องได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรชัย วิภูอุปโคตร (2564) พบว่า การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดการศึกษาเพื่อมุ่งแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่สอดคล้องตามบริบทของพื้นที่สามารถช่วยยกระดับการสร้างผลสัมฤทธิ์ และประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น

จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และศึกษาสภาพแวดล้อมของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง พบว่าแต่ละชุมชนมีจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหาและอุปสรรคที่อาจเหมือนกันหรือแตกต่างกันได้ โดยเฉพาะเรื่องความรู้ความเข้าใจของผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ที่ยังต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปราโมทย์ เหลาะลภาวะ และกาญจนา เสี่ยงผล (2555) ที่ได้

ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์: พิพิธภัณฑ์วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม แล้วได้ผลการศึกษาวเคราะห์สภาพแวดล้อมที่ประกอบด้วย จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค มีผลดังนี้ จุดแข็ง ได้แก่ พิพิธภัณฑ์มีงบประมาณสนับสนุนและมีโบราณวัตถุที่หลากหลาย จุดอ่อน ได้แก่ เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ยังขาดความรู้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โอกาส คือ มีนโยบายส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ของรัฐบาลมาสนับสนุนการทำงานของพิพิธภัณฑ์ อุปสรรค คือ พิพิธภัณฑ์ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

2. กระบวนการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง พบว่า กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ต้องพิจารณาจากองค์ประกอบของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งมีขั้นตอน วิธีการจัดการเรียนรู้ รูปแบบการเผยแพร่ความรู้ การนำเนื้อหาความรู้จากแหล่งที่มาของความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้สนใจ ผ่านสื่อการเรียนรู้ เพื่อเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาของพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง เช่น ที่หนีบกระดาษ หรือพวงกุญแจ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปนัดดา มนุรัชฎา, รัฐไท พรเจริญ และภาณุภูมิ บุญธรรมช่วย (2555) พบว่า ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่ผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจมากที่สุดมี 2 แบบ จากกลุ่มผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่ผลิตได้ คือ 1) ชิ้นงานแกะสลักโกสสินทร์ คือ นาฬิกาแขวนผนังรูปจำลองสถานที่สำคัญในเกาะรัตนโกสินทร์ เช่น พระบรมมหาราชวัง เสาชิงช้า อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นต้น วัสดุที่ใช้ทำจากพลาสติกอะคริลิก 2) ชิ้นงานสยามไอคอน คือ ชุดแม่เหล็กสำหรับตั้งรูปหรือติดตู้เย็น วัสดุที่ใช้ทำจากพลาสติกอะคริลิก ผลิตโดยการตัดเลเซอร์ติดแม่เหล็กด้านหลัง

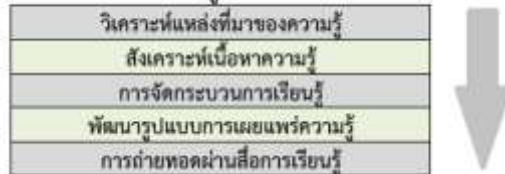
3. ระบบและกลไกของกระบวนการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง พบว่า ระบบที่ได้จากการพัฒนาที่แสดงถึงขั้นตอนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มุ่งเน้นไปที่การระดมความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มตัวแทนจากพิพิธภัณฑ์แต่ละชุมชน กลุ่มนักพัฒนาชุมชน และกลุ่มนักวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสภาพร แสงสุโพธิ์, ขจรเกียรติ ศรีนวลสม, อินสม สารินจา, อัครเดช วรหาญ และนพวรรณ บุญธรรม (2565) พบว่า ระบบการผลิตที่มีศักยภาพและการจัดการผลผลิตเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร จำเป็นต้องอาศัยกลไกในท้องถิ่นมาเป็นผู้กำหนดนโยบายใน 3 เรื่อง คือ ส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตจากฟาร์มเกษตรพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ พัฒนาระบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนของชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ คือ ทำให้ได้แนวทางการศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนจังหวัดลำปาง ที่ประกอบด้วย วิเคราะห์แหล่งที่มาของความรู้ สังเคราะห์เนื้อหาความรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ พัฒนารูปแบบการเผยแพร่ความรู้ และการถ่ายทอดผ่านสื่อการเรียนรู้ ที่

สามารถนำไปพัฒนาและปรับใช้ต่อไปได้ ซึ่งผลงานผลิตภัณฑ์ที่ได้จากกระบวนการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น ที่หนีบกระดาษในรูปแบบจำลองของกระต่ายชูตมะพร้าว พวงกุญแจในรูปแบบจำลองฮอกวาย พวงกุญแจในรูปแบบจำลองครกไม้ เป็นต้น

แนวทางการศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 5 แนวทางการศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรนำไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวางแผนการทำงานเชิงบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนาทรัพยากร ศิลปวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในวัดและชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของวัดและชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ควรเสริมสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในจังหวัดลำปางให้เข้มแข็ง และขยายเครือข่ายการเรียนรู้กับพิพิธภัณฑ์ทั่วทั้งภูมิภาค และระดับประเทศต่อไป โดยมุ่งพัฒนาศักยภาพด้านการเรียนรู้ของคนที่ส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- กองจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม. (2565). บ้านหลุก แหล่งศิลปกรรมอันควรอนุรักษ์-สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. เข้าถึงได้จาก <https://culturalenvi.onep.go.th/site/detail /986>
- คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก. (2559). การส่งเสริมการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจฐานราก. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- ทรงศักดิ์ แก้วมูล. (2549). การดำเนินการศึกษา รวบรวมข้อมูล และสังเคราะห์องค์ความรู้จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นกรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์วัดไทรใหญ่หลวง ตำบลไทรใหญ่ อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. กรุงเทพฯ: สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ.
- ปนัดดา มนุษย์ธา, รัฐไท พรเจริญ และภาคภูมิ บุญธรรมช่วย. (2555). การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายในร้านค้าพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ (มิวเซียมสยาม). วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 3(2), 55-68.

- ปราโมทย์ เหลาลาภะ และ กาญจนา เสี่ยงผล. (2555). การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์: พิพิธภัณฑ์วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 4(1), 36-49.
- วรชัย วิญญูปรโคตร. (2564). การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารปัญญาทัศน์*, 13(3), 320-332.
- ศุภณัฏฐา มานุษยวิทยาสรินธร. (2565). พิพิธภัณฑ์วัดปรางสนุก ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย. เข้าถึงได้จาก <https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/776>
- สถาพร แสงสุโพธิ์, ขจรเกียรติ ศรีนวลสม, อินสม สารินจา, อัครเดช วรหาญ, และ นพวรรณ บุญธรรม. (2565). การพัฒนาระบบและกลไกการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนของชุมชน: กรณีการจัดการผลผลิตจากฟาร์มเกษตรอินทรีย์สู่อาหารกลางวันโรงเรียน. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 5(3), 82-102.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนใน สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1

Developing a Program to Enhance Teacher's Competency on
Classroom Management in Schools under Sa Kaeo Primary Educational
Service Area Office 1

กัญญารัตน์ แหยมแก้ว¹ และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ²
Kanyarat Yamkeaw and Pimolpun Phetsombat

Received: September 13, 2022

Revised: December 02, 2022

Accepted: December 04, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้วเขต 1 2) พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1 3) ทดลองใช้โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1 และ 4) จัดทำคู่มือการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม แบบประเมิน แบบทดสอบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น และค่า t-test (การทดสอบที) ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบันสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) องค์ประกอบและตัวชี้วัดสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียน มี 4 องค์ประกอบ จำนวน 23 ตัวชี้วัด ยืนยันโดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 3) การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนที่พัฒนาขึ้นผลการประเมินโปรแกรมอยู่ในระดับมากที่สุด 4) ผลการนำโปรแกรมไปใช้ พบว่า ผลการทดสอบความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนก่อนการพัฒนามีค่าเฉลี่ย 11.66 คิดเป็นร้อยละ 58.3 และมีคะแนนหลัง

¹⁻² มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี; Rajamangala University of Technology Thanyaburi

Corresponding author, e-mail pimolpun_p@rmutt.ac.th, Tel.089-8255166

การพัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียน มีค่าเฉลี่ย 17.1 คิดเป็นร้อยละ 85.5 ครูมีความสามารถในการบริหารจัดการชั้นเรียนภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโปรแกรมโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนาโปรแกรม, เสริมสร้างสมรรถนะครู, การบริหารจัดการชั้นเรียน

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the current and desirable conditions of teacher's competency in classroom management under the Sa Kaeo Educational Service Area Office 1; 2) to develop a program to enhance teacher's competency on classroom management for Schools under Sa Kaeo Primary Educational Service Area Office 1; 3) to try out the teacher competency enhancement program for classroom management in schools under the Office of Sa Kaeo Primary Educational Service Area Office 1; 4) to prepare a manual for the development of a program for enhancing teacher's competency on classroom management in schools under the Office of Sa Kaeo Primary Educational Service Area 1. The tools used to collect data were questionnaires, assessment forms and tests. Statistics used in analyzing data were percentage, mean, standard deviation, need index and t-test. The research findings were as follows 1) the current condition of the classroom management competency, overall was at a high level but the desirable condition of the classroom administration competency, overall was at the highest level; 2) components and indicators of classroom administrative competency had 4 components, totaling 23 indicators, confirmed by experts, were appropriate at the high level; 3) the development of the program to enhance the classroom management competency developed, the program evaluation results were at the highest level; 4) as a result of the application of the program, it was found that the knowledge test results on the competency of classroom management before the development had an average of 11.66, representing 58.3 percent, and the score after developing the competency of classroom management had an average of 17.1, representing 85.5 percent. Teachers had the classroom management ability, overall were at the highest level. And the satisfaction assessment of the program participants, overall in all aspects was at the highest level.

Keywords: Program Development, Teacher's Competency Building, Classroom Management

บทนำ

จากกระแสการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้แวดวงทางการศึกษาทั่วโลกต่างก้าวพ้นรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้ครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher-Centered) มาเป็นการเรียนรู้แบบกระบวนทัศน์ใหม่ที่เรียกว่า เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาครูและเตรียมครูที่จะเข้าสู่วิชาชีพให้มีสมรรถนะสูง เพราะครูต้องพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้สามารถเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต “สมรรถนะ” หมายถึง พฤติกรรมในการทำงานของบุคคลให้เกิดผลงานที่โดดเด่น โดยอาศัยความรู้ ทักษะ/ความสามารถ และคุณลักษณะเชิงพฤติกรรม เพื่อให้เกิดผลสำเร็จของงาน (สำนักงานคณะกรรมการการข้าราชการพลเรือน, 2553) สมรรถนะการทำงานของแต่ละองค์กร มีความแตกต่างกันออกไปตามบริบทการปฏิบัติงาน ซึ่งในแต่ละองค์กรหรือหน่วยงานได้กำหนดสมรรถนะการทำงานไว้ในองค์กรเพื่อให้การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยสมรรถนะของครูนั้นได้กำหนดไว้ในคู่มือการปฏิบัติงานและในคู่มือการประเมินสมรรถนะครูสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2553 ซึ่งสมรรถนะครูสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย สมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553) สมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนอาศัยแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2549) ที่กำหนดให้การบริหารจัดการชั้นเรียนเป็นสมรรถนะประจำสายงานของครูด้านคุณภาพการปฏิบัติงาน

ปัจจุบันการพัฒนาสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สระแก้วเขต 1 ยังไม่มีความชัดเจนและไม่เป็นไปตามความต้องการของครูผู้สอนเท่าที่ควร มีเพียงคู่มือการประเมินสมรรถนะครูที่ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นแบบประเมินครูผู้สอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้และเพื่อประเมินการปฏิบัติงานประจำปีเท่านั้น แต่คู่มือที่ยังขาดรายละเอียดถึงวิธีการขั้นตอนการปฏิบัติในการได้มาของแต่ละตัวบ่งชี้ ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มงานวิจัยสำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษาที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาครูของหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งสรุปในภาพรวมว่าการพัฒนาครูนั้นยังขาดระบบการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นการพัฒนาครูจึงไม่มีคุณภาพและมาตรฐานที่ชัดเจนหลักสูตรและเนื้อหาไม่สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาตนเองของครู เน้นหลักการ ทฤษฎีมากกว่าการได้ลงมือปฏิบัติ ทำให้ครูไม่สามารถประยุกต์ใช้ความรู้จากการอบรมได้ ขาดการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องหลักการอบรม

การพัฒนาสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาจะประสบความสำเร็จหรือมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนหรือไม่นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีโปรแกรมการพัฒนาที่มีคุณภาพซึ่งสามารถบอกรายละเอียดของขั้นตอนวิธีการไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้เข้าใจง่ายและสามารถนำไปใช้ เน้นแนวทางในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพดังนั้นจะเห็นได้ว่าโปรแกรมการพัฒนาเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการที่จะบอกให้ผู้ปฏิบัติได้รับรู้ถึงขั้นตอนวิธีการในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาและเน้นไปในทิศทางที่ต้องการ จากความสำคัญและความ

เป็นมาของสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 ขึ้นเพื่อใช้ในการพัฒนาครูให้มีสมรรถนะในการบริหารจัดการชั้นเรียนด้วยตัวเองจนนำไปสู่ความเป็นครูมืออาชีพ สามารถทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างเข้มแข็ง จริงจัง และดำเนินงานด้านการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาที่ดีมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้วเขต 1
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1
3. เพื่อทดลองใช้โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1
4. เพื่อจัดทำคู่มือการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1

วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1 การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้ ศึกษาความต้องการในการพัฒนาสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นเพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานโดยใช้โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ครูผู้สอน โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษาสูงสุด และประสบการณ์ในการทำงาน

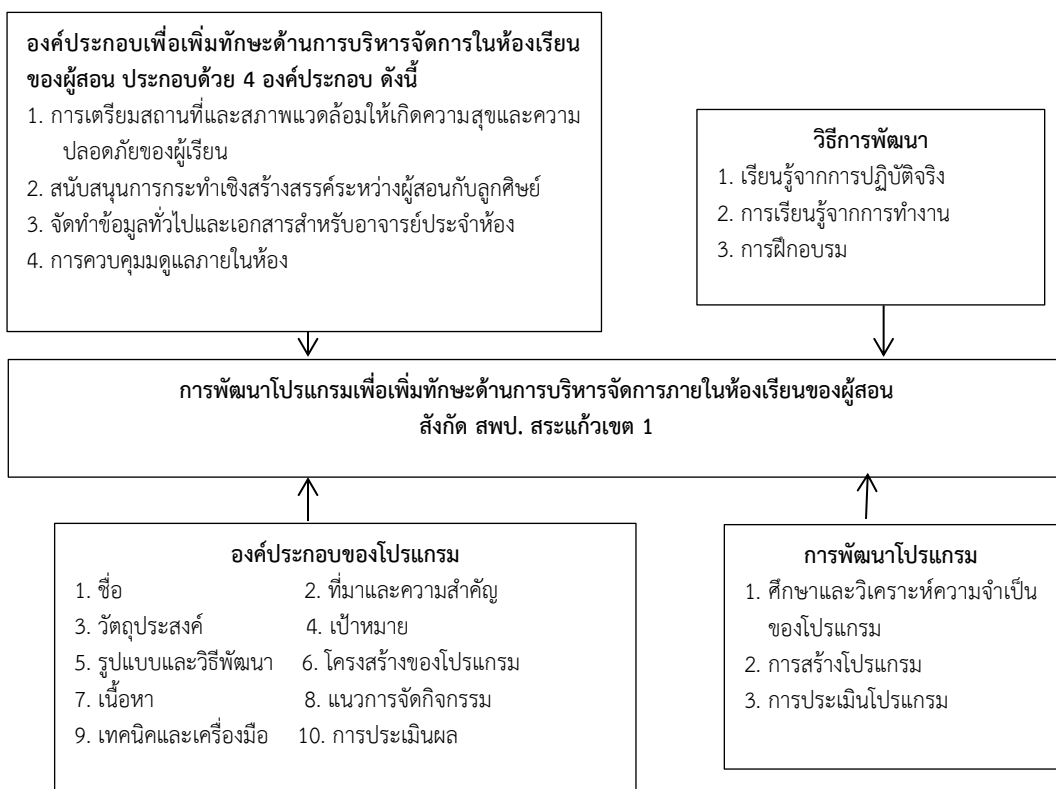
ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales)

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1 นำผลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 จัดทำโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษา ประเมินการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จัดพิมพ์โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษา และจัดทำคู่มือการดำเนินการตามแนวทางฉบับทดลอง นำไปทดลองแบบกลุ่ม (Small Group Tryout) ทดลองกับครูผู้สอนจำนวน 30 คน เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงแก้ไข จัดพิมพ์โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษา และจัดทำคู่มือการดำเนินการตามแนวทางฉบับจริง เพื่อเผยแพร่และนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ประชากรครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1 จำนวน 320 คน โดยการเทียบจำนวนประชากรทั้งหมดกับตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

สถิติที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการคำนวณโดยใช้สถิติ ดังนี้ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติที่ใช้ในการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นค่าดัชนีการเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น Priority Needs Index (PNI) และค่า t-test (การทดสอบที)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 ได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษา พบว่า สภาพปัจจุบันของสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยคือ 3.81 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยคือ 4.51 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านการจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความสุขและความปลอดภัยของผู้เรียน ด้านการจัดทำข้อมูลสารสนเทศประจำชั้นเรียน/ประจำวิชา ด้านการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกระหว่างครูกับนักเรียน อยู่ในระดับมาก คือ ด้านการกำกับดูแลชั้นเรียน

2. การสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดของโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษา ประกอบด้วย องค์กรประกอบ 4 องค์กรประกอบ และ 23

ตัวชี้วัด คือ 1) ด้านการจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความสุขและความปลอดภัยของผู้เรียนมี 5 ตัวชี้วัด 2) ด้านการกำกับดูแลชั้นเรียน มี 7 ตัวชี้วัด 3) ด้านการจัดทำข้อมูลสารสนเทศประจำชั้นเรียน/ประจำวิชา มี 6 ตัวชี้วัด 4) ด้านการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกระหว่างครูกับนักเรียน มี 5 ตัวชี้วัด ซึ่งทุกองค์ประกอบและตัวชี้วัดมีความเหมาะสมในระดับมาก ผลการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ 10 ส่วน ได้แก่ 1) ชื่อโปรแกรม 2) ที่มาและความสำคัญของโปรแกรม 3) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 4) เป้าหมาย 5) รูปแบบและวิธีการพัฒนา 6) โครงสร้างของโปรแกรม 7) เนื้อหา 8) แนวทางการจัดกิจกรรม 9) เทคนิคและเครื่องมือ และ 10) การประเมินผล และขอขายเนื้อหา แบ่งออก 4 Module ได้แก่ 1) การจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความสุขและความปลอดภัยของผู้เรียน 2) ด้านการกำกับดูแลชั้นเรียน 3) ด้านการจัดทำข้อมูลสารสนเทศประจำชั้นเรียน/ประจำวิชา 4) การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกระหว่างครูกับนักเรียน ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของโปรแกรม พบว่ามีความเหมาะสมระดับมากที่สุด มีความเป็นไปได้ ระดับมากที่สุด

3. ผลการนำโปรแกรมไปใช้ พบว่า 1) ผลการทดสอบความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนก่อนการพัฒนามีค่าเฉลี่ย 11.66 คิดเป็นร้อยละ 58.3 และมีคะแนนหลังการพัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียน มีค่าเฉลี่ย 17.1 คิดเป็นร้อยละ 85.5 ครูมีความสามารถในการบริหารจัดการชั้นเรียนภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโปรแกรมโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 มีประเด็นสำคัญสามารถนำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในการบริหารการจัดการชั้นเรียนนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ครูจะต้องจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนและภายนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับผู้เรียนและผู้เรียนกับผู้เรียน มีการตรวจสอบสิ่งอำนวยความสะดวกในห้องเรียนให้พร้อมใช้และปลอดภัยอยู่เสมอ เตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนเพื่อให้เกิดสนใจและใช้เวลาเรียนรู้เต็มที่โดยเน้นให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียนการสอน ใส่ใจติดตามการทำงานของเด็กเพื่อให้คำแนะนำหรือชมเชยเด็กที่ทำ เพื่อให้เด็กกล้าแสดงออก ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนและกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องมีการจัดทำแฟ้ม

ประวัตินักเรียนรายบุคคล มีการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษา เช่น แบบ ป.พ.ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์สูงสุดและการจัดเก็บรักษาอย่างมีระบบเป็นปัจจุบันเพื่อสะดวกต่อการนำไปใช้สนับสนุนการบริหารการตัดสินใจทั้งในระดับปฏิบัติ พัฒนานักเรียนได้เต็มตามศักยภาพ อีกทั้งการบริหารจัดการชั้นเรียนเกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัยและควบคุมชั้นเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎ กติกา ข้อตกลงในชั้นเรียนโดยแก้ปัญหาและพัฒนานักเรียนด้านระเบียบวินัยโดยการสร้างวินัยเชิงบวกในชั้นเรียนให้กับนักเรียน การบริหารชั้นเรียนจึงเป็นสมรรถนะที่มีความสำคัญที่ผลเป็นเช่นนี้ เพราะการพัฒนาครูประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1 ที่ผ่านมา แสดงให้เห็นความสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดของกัปนิภาภรณ์ ชัยโพธิ์กลาง (2561) ซึ่งได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาด้านการพัฒนาบุคคล ถือได้ว่าเป็นหัวใจหลักที่มีความจำเป็น การศึกษามีความสำคัญในการพัฒนาคน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของประเทศ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่งหวังจะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่ง “ครู” หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) สรุปได้ว่า ครู ควรจะมีสมรรถนะทางด้านการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน มีทักษะการบริหารจัดการชั้นเรียน ได้แก่ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับผลการวิจัยของนิภาภรณ์ ชัยโพธิ์กลาง (2561) พบว่า 1) การสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดของโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ และ 27 ตัวชี้วัด คือ (1) การจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความสุขและความปลอดภัยของผู้เรียน มี 5 ตัวชี้วัด (2) ด้านการกำกับดูแลชั้นเรียน มี 7 ตัวชี้วัด (3) ด้านการจัดทำข้อมูลสารสนเทศประจำชั้นเรียน/ประจำวิชา มี 4 ตัวชี้วัด (4) การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกระหว่างครูกับนักเรียน มี 6 ตัวชี้วัด (5) ความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มี 5 ตัวชี้วัด ซึ่งทุกองค์ประกอบและตัวชี้วัดมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดและมีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด 2) ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษา พบว่าสภาพปัจจุบันของสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน 3) ผลการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาประถมศึกษานครราชสี เขต 7 ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ 9 ส่วน ได้แก่ (1) ที่มาและความสำคัญของโปรแกรม (2) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม (3) เป้าหมาย (4) รูปแบบและวิธีการพัฒนา (5) โครงสร้างของโปรแกรม (6) เนื้อหา (7) แนวการจัดกิจกรรม (8) เทคนิคและเครื่องมือ และ (9) การประเมินผล และขอบข่ายเนื้อหา แบ่งออก 5 Module ได้แก่ 1) การจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความสุขและความปลอดภัยของผู้เรียน 2) ด้านการกำกับดูแลชั้นเรียน 3) ด้านการจัดทำข้อมูลสารสนเทศประจำชั้นเรียน/ประจำวิชา 4) การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกระหว่างครูกับนักเรียน และ 5) ความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของโปรแกรม พบว่า มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด ความเป็นไปได้ระดับมากที่สุด

2. ผลการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียน สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระงั่วเขต 1 ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ 10 ส่วน ได้แก่ 1) ชื่อโปรแกรม 2) ที่มาและความสำคัญของโปรแกรม 3) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 4) เป้าหมาย 5) รูปแบบและวิธีการพัฒนา 6) โครงสร้างของโปรแกรม 7) เนื้อหา 8) แนวทางการจัดกิจกรรม 9) เทคนิคและเครื่องมือ และ 10) การประเมินผล และขอบข่ายเนื้อหา แบ่งออก 4 Module ได้แก่ 1) การจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความสุขและความปลอดภัยของผู้เรียน 2) ด้านการกำกับดูแลชั้นเรียน 3) ด้านการจัดทำข้อมูลสารสนเทศประจำชั้นเรียน/ประจำวิชา 4) การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกระหว่างครูกับนักเรียน โดยมีแนวการจัดกิจกรรมคือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต การเรียนรู้เป็นกลุ่ม การระดมสมอง จัดอบรม และเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง สำหรับเทคนิคและเครื่องมือ ได้แก่ เอกสารประกอบโปรแกรม กิจกรรมทดสอบความเข้าใจ และแบบประเมินทั้งนี้อาจเป็นเพราะการใช้รูปแบบและวิธีการที่หลากหลายเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และทักษะการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งซึ่งจะทำให้ผู้เข้ารับการพัฒนาศาสามารถนำโปรแกรมไปพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

3. การประเมินผล โปรแกรมโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของโปรแกรม พบว่า มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของโปรแกรมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ในการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษา ซึ่งมีความใกล้เคียงกับงานวิจัยของสรลพร ธนดรรบ (2564) พบว่า โปรแกรม คือ แผนหรือกิจกรรมที่มีการวางแผนไว้อย่างเป็นระบบมีการกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดกิจกรรม กำหนดรายละเอียดในการจัดกิจกรรม และมีการประเมินผลอย่างมีระบบ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้ได้ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงการพัฒนาครูให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งการพัฒนาโปรแกรมในครั้งนี้เพื่อเพิ่มเติมความรู้ ทักษะ ในการบริหารจัดการชั้นเรียน และผู้วิจัยยังได้ศึกษาองค์ประกอบของโปรแกรมและขอบข่ายเนื้อหาของโปรแกรมตามแนวคิดของนักการศึกษาและนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน สรุปได้องค์ประกอบโปรแกรมทั้งหมด 10 ส่วน จึงได้ดำเนินการสร้างโปรแกรมที่ประกอบไปด้วย ชื่อโปรแกรม ที่มาและความสำคัญของโปรแกรม วัตถุประสงค์ของโปรแกรม เป้าหมาย รูปแบบและวิธีการพัฒนา โครงสร้างของโปรแกรม เนื้อหา

แนวทางการจัดกิจกรรม เทคนิคและเครื่องมือ และการประเมินผล นอกจากนี้ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับกนกอร กวานสุพรรณ (2560) พบว่า 1) โปรแกรมเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ มีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการ คือ (1) แนวคิดพื้นฐาน (2) หลักการ (3) วัตถุประสงค์ (4) เนื้อหา (5) กระบวนการและ (6) การวัดและประเมินผลกระบวนการของโปรแกรมแบ่งออกเป็น 6 ระยะเวลาที่ 1 สร้างความรู้ความเข้าใจให้เห็นคุณค่า ระยะที่ 2 นำมาฝึกปฏิบัติให้เห็นผล ระยะที่ 3 พัฒนาการให้บรรลุสู่เป้าหมาย ระยะที่ 4 ขยายการเรียนรู้ไปสู่ผลงานที่สร้างสรรค์ ระยะที่ 5 แบ่งปันและเรียนรู้กับผู้อื่น และระยะที่ 6 หักยีน มุ่งมั่น สู้ฟันที่เป็นจริง 2) ผลการทดลองใช้โปรแกรม พบว่า (1) ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับทักษะการเรียนรู้ของนิสิตหลังเข้าร่วมการพัฒนาสูงกว่าก่อนเข้าร่วมการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนหลังการพัฒนาเท่ากับ 85.85 เมื่อเทียบกับเกณฑ์ การประเมินจัดอยู่ในระดับดีที่สุดใน (2) ทักษะการเรียนรู้ของนิสิตหลังเข้าร่วมการพัฒนาสูงกว่าก่อนเข้าร่วม การพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนหลังการพัฒนาเท่ากับ 84.85 เมื่อเทียบกับเกณฑ์การประเมินจัดอยู่ในระดับมากที่สุด (3) ความพึงพอใจต่อโปรแกรมของนิสิตที่เข้าร่วมพัฒนามีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 เมื่อเทียบกับเกณฑ์การประเมินจัดอยู่ในระดับมาก

4. ผลการนำโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1 ไปใช้ พบว่า 1) ผลการทดสอบความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนก่อนการพัฒนามีค่าเฉลี่ย 11.66 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 58.3 และมีคะแนนหลังการพัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนมีค่าเฉลี่ย 17.1 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 85.5 แสดงว่าครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1 มีคะแนนหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาและผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 มีความสามารถในการบริหารจัดการชั้นเรียนภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโปรแกรมโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการนำโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1 ไปใช้ ทำให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ และทักษะการเรียนรู้ สมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนทำให้ผู้เข้ารับการพัฒนามีความสามารถนำโปรแกรมไปใช้ในการพัฒนาตนเองได้

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงกระบวนการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการบริหารจัดการเรียนรู้การบริหารจัดการชั้นเรียนของครูผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีการพัฒนาตนเองได้อย่างเป็นระบบ ได้ทราบองค์ประกอบของการพัฒนาโปรแกรมว่า ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ 10 ส่วน ได้แก่ 1) ชื่อโปรแกรม 2) ที่มาและความสำคัญของโปรแกรม 3) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 4) เป้าหมาย 5) รูปแบบและวิธีการพัฒนา 6) โครงสร้างของโปรแกรม 7) เนื้อหา 8) แนวทางการจัดกิจกรรม 9) เทคนิคและเครื่องมือ และ 10) การประเมินผล ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 องค์ประกอบการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1” ข้อค้นพบและแนวทางในพัฒนาสมรรถนะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญอันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะต่าง ๆ เกี่ยวกับ การเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษารวมทั้งนำข้อมูลจากผู้วิจัยเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผลจากการศึกษาสภาพความต้องการจำเป็นสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 โดยรวมและรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็น คือ ด้านการจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความสุขและความปลอดภัยของผู้เรียนดั่งนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาครูผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนส่งเสริมให้สถานศึกษาตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาด้านการจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความสุขและความปลอดภัยของผู้เรียน และในด้านอื่น ๆ ก็มีความสำคัญตันทันทีควรให้การสนับสนุนทั้งด้านส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกระหว่างครูกับนักเรียน ด้านข้อมูลสารสนเทศและเอกสารประจำชั้นเรียน และด้านการกำกับดูแลชั้นเรียน

2. หน่วยงานต้นสังกัดควรจัดการฝึกอบรมและการเข้าร่วมสัมมนา จัดประชุม เพื่อให้ครูผู้สอนมีคุณภาพตามสมรรถนะด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนที่สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถนำแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนทั้ง 4 ด้าน ไปใช้ในการบริหารงานวิชาการด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น
2. ควรมีการศึกษาผลสัมฤทธิ์หลังจากการนำโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1

เอกสารอ้างอิง

- กนกอร กวานสุพรรณและคณะ. (2560). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญาและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 11(2), 1-13.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- นิภาภรณ์ ช้ายโพธิ์กลาง. (2561). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 24(2), 80-95.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สร้อยพร ถนิตครอบ. (2564). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะด้านการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาศึกษา). คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *คู่มือการประเมินสมรรถนะครู*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2549). *รวมกฎหมายกฎระเบียบการบริหารงานบุคคลด้านกฎหมายของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2553). *คู่มือการกำหนดสมรรถนะในราชการพลเรือน: คู่มือสมรรถนะหลัก*. นนทบุรี: บริษัทประชุมช่าง จำกัด.

การบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข

Administration of Local Government Organizations: Problems, Obstacles and Solutions

พระเมธาวิณัยรส (สุเทพ พุทธจรรยา)¹ และสาลิณี รักกตัญญู²

Phrmedhavinaiyaros (Suthep Buddhachanya) and Salinee Raggatanyoo

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรที่ต้องใช้การบริหารจัดการดำเนินการและแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น บทความนี้จึงต้องการนำเสนอปัญหา อุปสรรค และการแก้ไขตามทฤษฎี POSDCoRB ของลูเธอร์ กูลิค ของเทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้งนี้ เพราะองค์กรนี้เคยประสบปัญหาหรืออุปสรรคหลายด้าน คือ 1) ด้านการวางแผน เช่น ทำงานโดยไม่มีการวางแผน 2) ด้านการจัดองค์กร เช่น มอบหมายงานไม่ตรงอำนาจหรือหน้าที่ 3) ด้านการจัดกำลังคน เช่น จัดบุคลากรปฏิบัติงานไม่ตรงความรู้ ความสามารถ 4) ด้านการอำนวยความสะดวก เช่น การขาดศิลปะการบริหารงาน 5) ด้านการประสานงาน เช่น การไม่ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอก 6) ด้านการรายงาน เช่น ไม่มีระบบการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจ และ 7) ด้านการงบประมาณ เช่น มีความล่าช้าในการเบิกจ่ายเงินงบประมาณ เมื่อเกิดปัญหาหรืออุปสรรคดังกล่าวในองค์กรผู้บริหารได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคทันทีตามลำดับอย่างต่อเนื่อง จนทำให้ปัญหาหรืออุปสรรคลดลงและหมดไปในที่สุด โดยการใช้วิธีการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคแต่ละด้าน ดังนี้ 1) ด้านการวางแผนโดยมีการจัดทำแผนรายปีเสนอล่วงหน้า 2) ด้านการจัดองค์กรโดยวางตำแหน่งงานหรือหน้าที่ให้ชัดเจน 3) ด้านการจัดกำลังคนโดยมีระบบกำหนดมาตรฐานคุณสมบัติผู้ปฏิบัติงาน 4) ด้านการอำนวยความสะดวกโดยจัดฝึกอบรมศิลปะการบริหารงานแก่ผู้บริหาร 5) ด้านการประสานงานโดยจัดให้มีหน่วยงานกลางรับปัญหาหรืออุปสรรคการปฏิบัติงาน 6) ด้านการรายงานโดยจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารงานปกครองท้องถิ่นกลาง และ 7) ด้านการงบประมาณโดยจัดทำระบบประเมินการเบิกจ่ายงบประมาณให้ชัดเจน

คำสำคัญ: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, การบริหารจัดการ, ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข

¹⁻² มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย; Mahamakut Buddhist University

Corresponding author, e-mail: psbud@hotmail.com, Tel. 089-8189552 and 061-5364155

Abstract

The purpose of this academic paper aimed to study the problems and solutions for the management of Thai local government organizations. It was found that local government organizations were organizations that required management, operation and solving problems or obstacles that arose. This article would like to present the problems, obstacles and solutions based on Luther Gulick's POSDCoRB theory of Phanom Sarakham Subdistrict Municipality, Chachoengsao Province, because this organization has encountered many problems or obstacles, namely 1) Planning, such as working without planning, 2) Organizing, such as assigning tasks that did not correspond to authority or duty, 3) Staffing, such as arranging personnel to perform tasks that did not match their knowledge and abilities, 4) Directing, such as lack of administrative arts, 5) Coordinating, such as not coordinating with external agencies, 6) Reporting, such as lack of a system for providing information to interested parties, and 7) Budgeting, such as delays in budget disbursement. When there were such problems or obstacles in the organization, the administrators had taken action to immediately solve problems or obstacles in successive order until causing problems or obstacles to decrease and eventually disappear by using methods to solve problems or obstacles on each aspect as follows: 1) Planning with an annual plan prepared in advance, 2) Organizing with clearly positioned jobs or duties, 3) Staffing with a standard system for worker qualifications, 4) Directing by organizing administrative art training for administrators, 5) Coordinating by setting up a central unit to handle problems or obstacles in operation, 6) Reporting by establishing a central local government information center; and 7) Budgeting by establishing a clear budget disbursement assessment system.

Keywords: Local Government Organization, Management, Problems, Obstacles and Solutions

บทนำ

การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการบริหารราชการแผ่นดินที่มีความสำคัญในประเทศที่มีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยที่รัฐบาลซึ่งเป็นกลไกในการบริหารการปกครองของรัฐมีภาระหน้าที่มากในการบริหารจัดการกิจการของประเทศให้ประชาชนได้รับความสุข ความ

สะดวกสบายในการดำรงชีวิต และเกิดความมั่นคงแก่ชาติทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แต่เป็นไปได้ที่รัฐบาลจะดูแลและดำเนินการให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงทุกพื้นที่ของประเทศเพราะมีปัญหาเรื่องความล่าช้าในการดำเนินงาน และการที่ไม่อาจจะรับรู้แล้วสนองตอบความต้องการของแต่ละชุมชนได้ทั่วถึง รวมทั้งมีข้อจำกัดเกี่ยวกับงบประมาณและตัวบุคคลากรที่จะดำเนินงานให้ทั่วทุกพื้นที่ได้ ดังนั้น การลดภาระของรัฐบาลโดยการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนและการปกครองเพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชนได้ตรงตามความต้องการ มีความสะดวก ความรวดเร็ว และสอดคล้องกับความมุ่งหวังของชุมชน สิ่งเหล่านี้ส่งผลทำให้การปกครองท้องถิ่นมีบทบาทและความสำคัญมาก

การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2540 โดยมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ทำให้ความสำคัญและมีเจตนารมณ์มุ่งเน้นให้มีการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนในหมวดที่ 9 ว่าด้วย การปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 282-290 ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ต้องการให้การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการปกครองโดยประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง สมาชิกสภาท้องถิ่นจึงต้องมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน ส่วนคณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นจะมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน (มาตรา 285) เช่นกัน และรัฐธรรมนูญต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้นโดยให้ประชาชนสามารถถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือคณะผู้บริหารท้องถิ่นออกจากตำแหน่งได้ (มาตรา 286) และให้ประชาชนสามารถเข้าชื่อเพื่อเสนอร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นให้สภาท้องถิ่นพิจารณาได้เช่นเดียวกัน (มาตรา 287) (รัฐสภา, 2560) อนึ่ง แม้ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นี้ จักได้ถูกยกเลิกหรือไม่มีผลบังคับใช้แล้ว แต่คุณูปการแห่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ในฐานะที่เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่มีบทบัญญัติว่าด้วย การปกครองส่วนท้องถิ่นอันเป็นการกระจายอำนาจการปกครองสู่ภูมิภาคก็สมควรที่จะได้รับการกล่าวถึงอย่างน่าชื่นชม

ปัจจุบันบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ว่าด้วย การปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการบรรจุเป็นบทบัญญัติทางกฎหมายไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 14 มีมาตราอันว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่นอยู่ 6 มาตราซึ่งล้วนแต่สำคัญ คือ ตั้งแต่มาตราที่ 249 ถึง มาตราที่ 254 ดังนั้น เพื่อความเข้าใจเบื้องต้นจึงขอสรุปสาระสำคัญอย่างสั้นที่สุดในแต่ละมาตรา ดังนี้

สาระสำคัญในมาตราที่ 249 คือ ให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ ต้องจัดตั้งขึ้นตามวิธีการและรูปแบบที่กฎหมายบัญญัติ และให้คำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ความสามารถในการปกครองตนเอง รายได้ จำนวนประชากร พร้อมทั้งพื้นที่ที่ต้องรับผิดชอบ

สาระสำคัญในมาตราที่ 250 คือ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแลจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น ตามหลักการพัฒนาย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นโดยให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

สาระสำคัญในมาตราที่ 251 คือ การบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติโดยต้องใช้ระบบคุณธรรมควบคู่ไปกับกฎหมาย และต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและความจำเป็นของแต่ละท้องถิ่นและแต่ละองค์กรตามรูปแบบที่เป็นอยู่

สาระสำคัญในมาตราที่ 252 คือ สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง และผู้บริหารท้องถิ่นต้องให้มาจากการเลือกตั้งหรือมาจากการเห็นชอบของสภาท้องถิ่น หรือในกรณีเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษจะให้สมาชิกสภาและผู้บริหารมาโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

สาระสำคัญในมาตราที่ 253 คือ การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น จะต้องเปิดเผยให้ประชาชนทราบด้วยการรายงานผลการดำเนินงานและต้องมีกลไกให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม ทั้งนี้ ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

สาระสำคัญในมาตราที่ 254 คือ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ มีสิทธิเข้าชื่อร่วมกันยื่นเพื่อเสนอข้อบัญญัติ หรือถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ (สำนักกฎหมาย, 2563)

สรุปได้ว่า บทบัญญัติข้อกฎหมายว่าด้วย การปกครองส่วนท้องถิ่นในรัฐธรรมนูญไทย พุทธศักราช 2560 ทั้ง 6 มาตรา มีเป้าหมายส่งเสริมให้ประชาชนมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการปกครองท้องถิ่นของตนเองด้วยตนเอง คือ ให้เริ่มที่การกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นภูมิภาคเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นทั่วประเทศซึ่งมีลักษณะและสภาพแวดล้อมแตกต่างกันได้ดำเนินการตั้งองค์กรปกครองที่เข้ากับธรรมชาติของตน และเลือกผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์กรปกครองของตนได้เองตามระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นองค์กรภาครัฐที่จัดตั้งตามหลักการกระจายอำนาจการปกครอง (Decentralization) อันเป็นหลักการที่รัฐบาลมอบอำนาจการปกครองบางส่วนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำบริการสาธารณะเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในท้องถิ่นของตน โดยกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบุคลากร งบประมาณ และมีอำนาจอิสระในการบริหารจัดการทั้งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การวางระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ การจัดทำ

บริการและสวัสดิการสังคมภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาล สำหรับประเทศไทยมีรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบหรือลักษณะ ดังนี้

1. การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบทั่วไป จัดเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการจัดตั้งขึ้น โดยมีลักษณะหรือองค์ประกอบที่มีความคล้ายคลึงกันทั่วประเทศ (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2547) ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบทั่วไปของประเทศไทยจะมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภท (สิวาพร สุขเอียด, 2564) ดังนี้

1) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) มีโครงสร้างการบริหาร คือ สมาองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดและนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้กำกับดูแล

2) เทศบาล มีโครงสร้างการบริหาร คือ สภาเทศบาลและนายกเทศมนตรี โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้กำกับดูแล (โดยแบ่งออกเป็นเทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล)

3) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีโครงสร้างการบริหาร คือ สมาองค์การบริหารส่วนตำบล และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีนายอำเภอเป็นผู้กำกับดูแล

2. การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ จัดเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีลักษณะหรือองค์ประกอบบางประการแตกต่างไปจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วไป ความแตกต่างนี้ สืบเนื่องมาจากลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นนั่นเอง เช่น เป็นท้องถิ่นที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจมาก มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น หรือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษของประเทศไทยจะมีอยู่ด้วยกันจำนวน 2 ประเภท ได้แก่

1) กรุงเทพมหานคร (กทม.) มีโครงสร้างการบริหาร คือ สภากรุงเทพมหานคร (ส.ก.) และผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

2) เมืองพัทยา มีโครงสร้างการบริหาร คือ สภาเมืองพัทยาและนายกเมืองพัทยา

ประเทศไทยในปัจจุบันมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งสิ้นประมาณ 7,852 แห่ง โดยจำแนกออกเป็นประเภทและจำนวนของแต่ละประเภทดังปรากฏตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำแนกประเภทและจำนวนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ณ วันที่ 9 กันยายน 2563)

ประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	จำนวน (แห่ง)	รวม (แห่ง)
องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.)	76	76
เทศบาล		2472
- เทศบาลนคร	30	
- เทศบาลเมือง	195	
- เทศบาลตำบล	2,247	

ประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	จำนวน (แห่ง)	รวม (แห่ง)
องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)	5,300	5,300
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ		2
- กรุงเทพมหานคร	1	
- เมืองพัทยา	1	
รวมทั้งหมด		7,850

ที่มา: กองกฎหมายและระเบียบท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2565)

เทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นองค์กรทางการเมืองการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ใช้ในประเทศไทยซึ่งมีการปรับเปลี่ยนและที่มายาวนานตามสถานการณ์และกฎหมายที่กำหนดใช้ในยุคนั้น ๆ ดังนี้ การปกครองรูปแบบเทศบาลเป็นการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นดำเนินการบริหารจัดการในการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตยโดยปี พ.ศ. 2475 ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบบเดิมที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาดคือระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้มีการกระจายอำนาจการปกครองที่สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้นโดยมีการจัดตั้งเทศบาลขึ้นในปี พ.ศ. 2476 มีการตราพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. 2476 (ราชกิจจานุเบกษา, 2476) และได้ยกฐานะสุขาภิบาลขึ้นเป็นเทศบาลหลายแห่งต่อมาได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงยกเลิกกฎหมายเกี่ยวกับเทศบาลหลายครั้ง จนในที่สุดได้มีการตราพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ยกเลิกพระราชบัญญัติเดิมทั้งหมดขณะนั้นยังมีผลบังคับใช้ซึ่งมีการแก้ไขครั้งสุดท้ายโดยพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ 13) 2552

องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 (แก้ไขเพิ่มเติมถึง ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2552) (ราชกิจจานุเบกษา, 2552) (มาตรา 50) และมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2552 (ข้อ 16) ซึ่งประกอบไปด้วยรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน รักษาความสะอาดของถนนหรือทางเดินและที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัดพวักขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชน การรักษาความปลอดภัยความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการอนามัยโรงมหรสพและสาธารณสถานอื่น ๆ การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินหรือหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

เทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้ดำเนินงานตามกรอบของอำนาจหน้าที่และการบริหารงานภายใต้บทบัญญัติของพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 (แก้ไขเพิ่มเติมถึง ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2552) (ราชกิจจานุเบกษา, 2552) (มาตรา 50 และ 51) แต่เมื่อ

พิจารณาจากรายงานผลการดำเนินงานปี 2554 ของเทศบาลตำบลสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งนี้ประสบปัญหาหรืออุปสรรคในการบริหารจัดการงานอยู่หลายด้านซึ่งในที่นี้เพื่อง่ายแก่การทำความเข้าใจในปัญหาหรืออุปสรรคและการแก้ไข รายงานที่กล่าวแล้วข้างต้นจึงทำการประมวลปัญหาหรืออุปสรรคของเทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ไว้เป็นด้านต่าง ๆ ตามกรอบทฤษฎี POSDCoRB ของ ลูเธอร์ กุลิค (Luther Halsey Gulick) ไว้แล้วด้วย ดังนี้ 1) ปัญหาหรืออุปสรรคด้านการวางแผน 2) ปัญหาหรืออุปสรรคด้านการจัดองค์การ 3) ปัญหาหรืออุปสรรคด้านการจัดกำลังคน 4) ปัญหาหรืออุปสรรคด้านการอำนวยการ 5) ปัญหาหรืออุปสรรคด้านการประสานงาน 6) ปัญหาหรืออุปสรรคด้านการรายงาน และ 7) ปัญหาหรืออุปสรรคด้านงบประมาณ (เทศบาลตำบลพนมสารคาม, 2554) และในรายงานฉบับเดียวกันได้แสดงการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคไว้ด้วยโดยยึดการนำเสนอตามกรอบทฤษฎี POSDCoRB ของ ลูเธอร์ กุลิค (Luther Halsey Gulick) เช่นเดียวกัน

ก่อนจะไปสู่ปัญหาหรืออุปสรรคและแนวทางการแก้ไขของเทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ขอนำหลักหรือแนวคิดแบบ POSDCoRB มานำเสนอก่อน ดังนี้ หลักการบริหารแบบ POSDCoRB นั้นโดดเด่นมากในช่วงยุคดั้งเดิมหรือยุคคลาสสิก นักทฤษฎี Lyndall Urwick & Luther Gulick สองนักทฤษฎีที่โดดเด่นในเรื่องทฤษฎีองค์การและกระบวนการบริหารงานที่ให้ความสำคัญของการทำหน้าที่ของฝ่ายบริหารมากกว่าการทำงานของฝ่ายพนักงานระดับล่าง และมุ่งเน้นไปยังวิธีการทำงานตลอดจนพฤติกรรมการบริหารงานของผู้บริหารระดับสูงเป็นหลัก โดยหลักการที่เป็นที่รู้จักในระดับสากลนั้นก็คือ POSDCoRB (ฐาณิศรา กาบบัวศรี, 2562)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กองทัพสหรัฐได้รวบรวมนักวิชาการเพื่อประเมินข้อผิดพลาดในการบริหารจัดการในกองทัพที่ผ่านมาเพื่อใช้ปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพสูงสุด Luther H. Gulick and Lyndall Urwick เป็นหนึ่งในกลุ่มนักวิชาการที่ได้มารวมตัวกันในครั้งนั้นราวปี ค.ศ. 1937 โดยเสนอแนวคิดและภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารแบบ POSDCoRB โดยขยายส่วนสำคัญพื้นฐานที่เรียกว่า The Elements of Management ซึ่งมีอยู่ 5 ประการของ Fayol เพื่อเป็นการเสนอให้ปรับปรุงและประยุกต์ใช้กับการบริหารงานราชการโดยได้เสนอแนะการจัดหน่วยงานในทำเนียบแก่ประธานาธิบดีแฟรงคลิน ดี รูสเวลต์ ของสหรัฐอเมริกา เพื่อให้ตอบคำถามที่ว่าอะไรคืองานของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ในที่สุดได้คำตอบที่แสนสั้นคือ POSDCoRB ซึ่งหมายถึงกระบวนการบริหาร 7 ประการ แบบ POSDCoRB เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับผู้บริหารสร้างกลไกและโครงสร้างให้กับองค์กร จัดเตรียมบุคลากรที่มีความชำนาญต่างกันให้อยู่ในแผนกที่เหมาะสมกับองค์กร บุคลากรรู้หน้าที่ และผู้บริหารสามารถบริหาร และสั่งการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ วางกรอบการทำงานให้องค์กรเพื่อเป็นแนวทางในการบริหาร ส่งเสริมการทำงานที่สอดคล้องกันภายในองค์กร

องค์ประกอบของ POSDCoRB

POSDCoRB คือ หลักการบริหารจัดการองค์กรที่ผู้มีอำนาจ หน้าที่ และบทบาท เกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรที่ภาครัฐและเอกชนนิยมใช้เพราะเป็นหลักการที่ดีมี 7 ประการ คือ

P = Planning: การวางแผน หมายถึง การวางแผนโครงการกิจกรรมซึ่งเป็นการเตรียมการก่อนลงมือปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้า ผู้บริหารต้องวางแผนการดำเนินงานทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงานด้วยความละเอียด ครบถ้วน ชัดเจน เพราะแผนงานจะเป็นแนวทางการดำเนิน หรือกรอบทิศทางซึ่งประกอบด้วแผนงานหลักและแผนงานย่อย แผนงานต้องมีลักษณะที่สามารถยืดหยุ่นได้เพื่อให้การดำเนินการสามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เทคนิคกระบวนการบริหารที่สำคัญจำเป็นต้องทำเป็นขั้นตอนโดยมีขั้นตอนในการวางแผน คือ ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นวิเคราะห์ ดำเนินการวางแผน และขั้นประเมินผล

O = Organizing: การจัดองค์การ หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับงาน เช่น การแบ่งงาน (Division of Work) เป็นกรม กอง ฝ่าย หรือแผนก โดยอาศัยปริมาณงาน คุณภาพงาน หรือจัดตามลักษณะเฉพาะของงาน (Specialization) ภาคราชการให้ความสำคัญกับโครงสร้างการบริหาร การจัดลำดับขั้นตอนของสายการบังคับบัญชา ลำดับขั้นตอนการตัดสินใจเป็นรูปเจดีย์ คือ ผู้บริหารอยู่ยอดแหลมของเจดีย์แล้วมีผู้มีอำนาจตามภารกิจรองลงมาตามลำดับจนถึงหน่วยปฏิบัติการดำเนินงาน เน้นที่ความสำเร็จของงานเป็นหลัก องค์ประกอบในการจัดองค์การมี ดังนี้ ภารกิจและวัตถุประสงค์ขององค์กร ขอบข่าย ความรับผิดชอบของงานในองค์กร สายการบังคับบัญชา จำนวนบุคลากรและการประเมินผลและควบคุมงาน

S = Staffing: การจัดบุคลากรปฏิบัติงาน หมายถึง การจัดตัวบุคลากรเป็นการบริหารงานบุคคล ได้แก่ อัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน ดังนั้น Staffing จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรมาปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการจัดแบ่งหน่วยงานที่กำหนดไว้ซึ่งมีกระบวนการสำคัญ ดังนี้ การกำหนดนโยบาย การวางแผนกำลังคน การจัดบุคคลและการสรรหาบุคคล การพัฒนาบุคลากร การให้เงินเดือนและค่าตอบแทน งานทะเบียนประวัติหรือข้อมูลบุคลากร และงานประเมินผลการทำงาน

D = Directing: การอำนวยการ หมายถึง การควบคุมบังคับบัญชาหรือการควบคุมการปฏิบัติงาน และการประเมินผลผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเหมาะสมซึ่งเป็นภารกิจที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เป็นภารกิจในการใช้ศิลปะในการบริหารงาน เช่น ภาวะผู้นำ (Leadership) มนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) การจูงใจ (Motivation) และการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นต้น กิจกรรมอำนวยการที่สำคัญมี ดังนี้ การประสานงาน การตัดสินใจและวินิจฉัย

สั่งการ การสั่งงาน การติดตาม การสร้างขวัญกำลังใจ การใช้ภาวะผู้นำ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ การจัดระบบสื่อสาร การสร้างเครือข่าย และการส่งเสริมหรือสนับสนุนกิจกรรมอื่น ๆ

C = Coordinating: การประสานงาน หน้าที่ของผู้บริหารที่สำคัญมากอีกข้อหนึ่ง คือ การประสานงาน (Coordinating) การติดต่อสื่อสาร (Communication) ผู้บริหารที่ดีจะต้องมีความสามารถในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลในทุกระดับและทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจภายในองค์กร การประสานงาน (Coordinating) เป็นการประสานงานและประสานกิจการให้ส่วนต่าง ๆ ของหน่วยงานของกระบวนการทำงานมีความต่อเนื่องกัน เพื่อให้เกิดความร่วมมือเพื่อการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายเดียวกัน และรายละเอียดของงานจนสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายเพื่อจักได้ดำเนินงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยจนเสร็จสิ้น

R = Reporting: การรายงาน หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของบุคลากรระดับต่าง ๆ ในหน่วยงานเป็นกระบวนการและเทคนิคของการแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นให้ได้รับทราบถึงผลการปฏิบัติงานโดยที่มีความสัมพันธ์กับการติดต่อสื่อสาร (Communication) ในองค์กรอยู่ด้วยเพื่อให้ผู้บริหารและสมาชิกหน่วยงานได้รับทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่า ก้าวหน้าไปเพียงใด มีความคืบหน้าของกิจการอย่างสม่าเสมอ การรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งปัจจุบันนิยมใช้ระบบสารสนเทศในการประมวลผลของรายงาน การรายงานที่ดีนั้นต้องให้ข้อมูลที่พอดีกับงานที่จะใช้ไม่มากไม่น้อยจนเกินไป ข้อมูลต้องตอบคำถามที่ต้องการได้อย่างถูกต้องเที่ยงตรง และทันเวลา การรายงานมี 2 ลักษณะ คือ การรายงานขณะปฏิบัติงานเป็นการรายงานตามขั้นตอนการปฏิบัติงาน และการรายงานเมื่อสิ้นสุดแผนงานเป็นการรวบรวมผลการดำเนินงานทั้งหมด

B = Budgeting: การงบประมาณ เป็นภารกิจที่เกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณ การวางแผนการทำบัญชี การควบคุมเกี่ยวกับการเงินและการคลัง งบประมาณเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหาร การดำเนินงานต้องอาศัยเงินงบประมาณ โดยเฉพาะส่วนราชการที่ไม่สามารถผลิตเองได้ เช่น เงินเดือน การก่อสร้างอาคาร งบประมาณสามารถแบ่งออกเป็นลักษณะได้ 2 ภาค คือ งบประมาณภาครัฐการจัดสรร (Bureaucratic Budgeting) จัดทำโดยกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ไปตามความจำเป็นโดยจัดสรรตามแผนงานโครงการ และงบประมาณของภาคเอกชน (Private Budgeting) เป็นทุนที่บริษัท ห้างร้านได้มาจากการระดมทุน เช่น หุ้น เงินกู้ จากแหล่งธุรกิจหรืออาจมาจากทุนส่วนตัวในการบริหาร จัดสรรมาจากคณะกรรมการตามแผนงานที่คณะกรรมการได้กำหนดนโยบายหรือกลยุทธ์ไว้

การนำไปใช้ประโยชน์

การนำไปใช้ประโยชน์จากแนวความคิดทางการจัดการในสมัยเดิมหรือยุคคลาสสิก จึงมีการกำหนดหลักการที่มีความเกี่ยวข้องและความสัมพันธ์กับการประสานงาน ตลอดจนการ

แบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้านซึ่งหลักการต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ยังเป็นที่ยอมรับและนำมาใช้กันอยู่ในปัจจุบัน หลักการที่สำคัญ ดังนี้

1) หลักสเกลาร์หรือสายการบังคับบัญชา เป็นการกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจนและมีการแบ่งระดับของสายการบังคับบัญชาลดหลั่นกันลงมาจากบนสู่ล่าง ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าจะมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบมากกว่าผู้อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่า

2) หลักเอกภาพในการบังคับบัญชา หลักการนี้กล่าวว่า ในการปฏิบัติหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งนั้น ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ควรจะได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา 2 คนในเวลาเดียวกันเพื่อหลีกเลี่ยงการสั่งการหรือการปฏิบัติงานที่ซ้ำซ้อน

3) หลักช่วงการบังคับบัญชา หลักการนี้อยู่บนฐานความคิดที่ว่าผู้บังคับบัญชาคนหนึ่งจะสามารถบังคับบัญชาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีผู้ใต้บังคับบัญชาจำนวนจำกัดเนื่องจากเวลาและขอบเขตความสามารถในการควบคุมดูแลของผู้บังคับบัญชามีอยู่อย่างจำกัด

4) หลักการเน้นที่สำคัญ หลักการนี้กล่าวว่าผู้บริหารจะมีเวลาและสมรรถภาพส่วนบุคคลอย่างจำกัด ดังนั้น จึงควรละเว้นจากปัญหาการตัดสินใจในปัญหาประจำวันแต่ควรเน้นตัดสินใจเฉพาะปัญหาที่สำคัญ ๆ โดยปล่อยให้การแก้ปัญหาประจำวันเป็นหน้าที่ของผู้บริหารระดับล่าง

5) หลักการจัดแบ่งแผนกงาน หลักการนี้กล่าวว่า กิจกรรมที่จะต้องดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ ดังนั้น กิจกรรมจึงควรได้รับการรวมกลุ่มเข้าไว้ด้วยกันเรียกว่าแผนกงานเพื่อการปฏิบัติและการประสานงานจนเกิดประสิทธิภาพ

6) หลักการเกี่ยวกับหน่วยงานหลักและหน่วยอำนวยการ หลักการนี้กล่าวว่า โครงสร้างขององค์การควรจัดให้มี 2 หน่วยงาน คือ หน่วยงานหลักที่จะต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อวัตถุประสงค์ขององค์การ และหน่วยงานอำนวยการซึ่งทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแนะนำต่อหน่วยงานหลัก

7) หลักการเกี่ยวกับศูนย์กำไร หลักการนี้กล่าวว่า ในโครงสร้างองค์การควรให้แต่ละหน่วยงานมีนโยบาย วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ และบุคลากรเป็นของตนเองรวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อผลกำไรและขาดทุนด้วย จะทำให้หน่วยงานเกิดความรู้สึกในการแข่งขันและทำให้ผลกำไรขององค์การดีขึ้น

สรุปได้ว่า แม้ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนไปตามกระแสสมัยนิยมแต่กระบวนการบริหารแบบ POSDCoRB ยังคงเป็นหลักการบริหารที่เป็นที่นิยมอย่างมาก แม้จะเป็นหลักการบริหารแบบดั้งเดิมในยุคคลาสสิกก็ตามและยังถือว่าเป็นหลักการบริหารพื้นฐานที่ผู้บริหารสถานศึกษาผู้บริหารการศึกษา ครูผู้สอน หรือแม้แต่ผู้บริหารในหน่วยภาคเอกชนจำเป็นต้องใช้ในการบริหาร นอกจากกระบวนการบริหารแบบ POSDCoRB แล้ว ผู้บริหารที่ดีในยุคปัจจุบันควรเพิ่มการบริหารแบบดั้งเดิมควบคู่กับระบบคุณธรรมและหลักธรรมาภิบาลอีกด้วย ดังนั้น เพื่อเป็น

ตัวอย่างที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคในองค์กร จึงขอนำปัญหาหรืออุปสรรคและการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคที่เทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทราเคยเผชิญหรือประสบมานำเสนอโดยในการนำเสนอแนะนั้นจะนำเสนอประเด็นปัญหาหรืออุปสรรคของการบริหารจัดการของเทศบาลตำบลพนมสารคามเป็นลำดับแรกและหลังจากนั้นจึงจะนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคต่อไป ทั้งนี้จะทำการนำเสนอโดยยึดลำดับหัวข้อตามทฤษฎีการบริหารจัดการแบบ POSDCoRB ของ ลูเธอร์ กุลลิค (Luther Halsey Gulick) เป็นกรอบในการนำเสนอตามลำดับ

กรณีศึกษา: เทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา (2554)

ปัญหา/อุปสรรคของเทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

1. ด้านการวางแผน คือ เทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดนครพนม เคยมีปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานด้านการวางแผน เพราะไม่มีการวางแผนงาน ไม่มีแผนปฏิบัติงาน และไม่มีการเตรียมวิธีการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้า นอกจากนี้บุคลากรที่มีหน้าที่รับผิดชอบไม่มีความรู้และความเข้าใจในการวางแผน และยิ่งไปกว่านั้นคือแผนงานไม่มีความยืดหยุ่นจึงไม่สามารถปรับเปลี่ยนแผนได้ตามสถานการณ์

2. ด้านการจัดองค์การ คือ เทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดนครพนม เคยมีปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานด้านการจัดองค์การ เพราะมอบหมายงานให้แต่ละฝ่ายไม่ตรงอำนาจหน้าที่ที่กำหนดในกฎหมาย มีความไม่ชัดเจนในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากร มีการแบ่งงานภายในกองและฝ่ายซ้ำซ้อนทำให้เกิดปัญหาเรื่องการสั่งการและการปฏิบัติงาน และมีการจัดแบ่งหน่วยงานภายในไม่ครอบคลุมตามภารกิจและหน้าที่

3. ด้านการจัดกำลังคน คือ เทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดนครพนม เคยมีปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานด้านการจัดกำลังคน เพราะมีการจัดบุคลากรให้ปฏิบัติงานไม่ตรงตามความรู้ความสามารถ ขาดการดำรงรักษาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และจำนวนบุคลากรมีไม่เพียงพอกับปริมาณงาน

4. ด้านการอำนวยการ คือ เทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดนครพนม เคยมีปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานด้านการอำนวยการ เพราะผู้บริหารในอดีตยังขาดประสบการณ์ด้านศิลปะการบริหารงาน ทักษะการวินิจฉัย สั่งการ และการควบคุมงาน จึงนำไปสู่ประเด็นปัญหาหรืออุปสรรคการบริหารจัดการองค์กร

5. ด้านการประสานงาน คือ เทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดนครพนม เคยมีปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานด้านการประสานงาน เพราะไม่ได้รับความร่วมมือในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกและการติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานภายในด้วยกันเอง

6. ด้านการรายงาน คือ เทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดนครพนม เคยมี ปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานด้านการรายงาน เพราะไม่มีระบบการให้ข้อมูลแก่สนใจ ไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ไม่มีศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ให้เป็นแหล่งความรู้แก่ประชาชน และไม่มีระบบการรายงานผลการปฏิบัติงาน

7. ด้านงบประมาณ คือ เทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดนครพนม เคยมี ปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานด้านงบประมาณ เพราะมีความล่าช้าในการพิจารณาให้ความ เห็นชอบการเบิกจ่ายเงินงบประมาณ มีการเตรียมการไม่ดีในการจัดทำงบประมาณ และการใช้ จ่ายเงินงบประมาณบางครั้งไม่เป็นไปตามแผนงาน

สรุปได้ว่า ปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นในเทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา นั้น น่าจะล้วนแต่เกิดจากการที่ผู้บริหารและบุคลากรขององค์กรยังมี ประสบการณ์และแนวทางการทำงานที่ยังไม่มากและคล่องตัวเหมือนสมัยต่อมาตราจนปัจจุบัน ที่พร้อมไปด้วยเทคโนโลยี อุปกรณ์การสื่อสาร และเครื่องมือการทำงานที่สะดวกรวดเร็วและ ทรงประสิทธิภาพก่อให้เกิดประสิทธิผลที่ดีในการทำงานอย่างที่เราคาดหวังได้ แม้กระนั้นเทศบาล ตำบลพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ก็ยังใช้ความพยายามแก้ไขปัญหามาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ให้ ลุล่วงไปได้ตามลำดับ ดังจะเห็นได้จากการที่ปัจจุบันปัญหาหรืออุปสรรคเหล่านั้นที่เคยเกิดขึ้นใน อดีตไม่ปรากฏอีกในการบริหารจัดการและการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งนี้ เพราะในรายงานผลการดำเนินการประจำปีในปีต่อ ๆ นับตั้งแต่ปี 2561 เรื่อยมาโดยเฉพาะในปี 2563-2564 ไม่มีรายงานเรื่องปัญหาหรืออุปสรรคดังที่เคยมีในการบริหารจัดการขององค์กรแห่ง นี้

การแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคของเทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

แนวทางการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคของเทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัด ฉะเชิงเทราต่อไป โดยจะนำเสนอไปตามลำดับหัวข้อทฤษฎีการบริหารจัดการแบบ POSDCoRB ของ ลูเธอร์ กุลลิก (Luther Halsey Gulick)

1. การแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคด้านการวางแผน คือ จัดการฝึกอบรมศิลปะ การบริหารแก่ผู้บริหารทุกระดับ สั่งให้แต่ละหน่วยงานทำและส่งแผนงานล่วงหน้าสู่ส่วนกลาง พิจารณาก่อนนำไปปฏิบัติจริง ประชุมวางแผนทุกสัปดาห์เพื่อติดตามความคืบหน้า และประเมิน ปัญหาหรืออุปสรรคการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

2. การแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคด้านการจัดองค์การ คือ กำหนดสายการ บริหาร ตำแหน่ง หน้าที่ และความรับผิดชอบให้ชัดเจน กำหนดคุณสมบัติของผู้จะเข้ามา ปฏิบัติงานเพื่อเป็นแนวทางการคัดเลือกบุคลากรเข้าสู่ตำแหน่งอย่างเหมาะสม การจัดทำ โครงสร้างการบริหารงานและรายละเอียดตามหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละตำแหน่งงาน ให้ชัดเจน และประเมินความเหมาะสมและความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างจริงจัง

3. การแก้ไขปัญหหรืออุปสรรคด้านการจัดกำลังคน คือ กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติเพื่อรับพนักงานสายการปฏิบัติงาน ประเมินการปฏิบัติงานเป็นรายตำแหน่งทุกเดือน โดยผู้บังคับบัญชา

4. การแก้ไขปัญหหรืออุปสรรคด้านการอำนวยการ คือ จัดฝึกอบรมศิลปะการบริหารแก่ผู้บริหารโดยเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วม เช่น ประเด็นภาวะผู้นำ มนุษย์สัมพันธ์ การจูงใจ เป็นต้น

5. การแก้ไขปัญหหรืออุปสรรคด้านการประสานงาน คือ ตั้งหน่วยงานกลางในการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนเพื่อรับเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ตั้งระบบติดต่อสื่อสารที่ทรงประสิทธิภาพ จัดทำเว็บไซต์ของหน่วยงาน และจัดตั้งแผนกติดต่อประสานงานและทำการตลาดแบบหน่วยงานภาคเอกชน

6. การแก้ไขปัญหหรืออุปสรรคด้านการรายงาน คือ ตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อกระจายข้อมูลและให้ความรู้แก่ประชาชน และจัดทำระบบให้ความรู้ ตอบข้อซักถาม หรือรับข้อร้องเรียนจากประชาชน

7. การแก้ไขปัญหหรืออุปสรรคด้านงบประมาณ คือ ตรวจสอบการเบิกจ่ายงบประมาณ มอบอำนาจตัดสินใจแก่ผู้รับผิดชอบ และกำหนดวันเวลาเพื่อการเบิกจ่ายงบประมาณ

สรุปผล

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรที่ต้องใช้การบริหารจัดการดำเนินการและแก้ไขปัญหหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น บทความนี้จึงต้องการนำเสนอปัญหาหรืออุปสรรคและการแก้ไขตามทฤษฎี POSTCoRB ของ ลูเธอร์ กุลลิค (Luther Halsey Gulick) ของเทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ให้เห็นเป็นตัวอย่างที่ดี (Best practice) กรณีที่เมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรคแล้วผู้พยายามแก้ไขจนสำเร็จลุล่วง

องค์ความรู้ใหม่

บุคคลที่เป็นผู้บริหารองค์กรทุกระดับ จำเป็นอย่างยิ่งที่จำเป็นต้องมีสมบัติหรือลักษณะของผู้นำตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา โดยเมื่อถอดความแล้ว เข้าใจ คือ มีความรู้ (ปัญญา) เข้าถึง คือ การยอมรับเงื่อนไขการปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดสันติสุข (ศีล) พัฒนา คือ การมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยว และตั้งใจทำเพื่อผลที่ดี ดุจกรณีเทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ผ่านพ้นปัญหาหรืออุปสรรคมาได้ก็ด้วยผู้บริหารที่ทรงและปฏิบัติตามคุณสมบัติที่ดีของผู้นำทั้งสามประการนี้

เอกสารอ้างอิง

- กองกฎหมายและระเบียบท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2565). *ข้อมูลจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. เข้าถึงได้จาก <http://www.dla.go.th/work/abt/index.jsp>
- ฐานิสรา กาบบัวศรี. (2562). เทคนิคและกระบวนการ POSDCoRB. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพบริหารการศึกษแห่งประเทศไทย*, 1(3), 15-20.
- เทศบาลตำบลพนมสารคาม. (2554). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปี*. ฉะเชิงเทรา: เทศบาลตำบลพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา. (อัดสำเนา)
- พระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2552. (2552, 13 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่มที่ 126 ตอนที่ 85ก, หน้า 7.
- พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2476. (2476, 17 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่มที่ 70 ตอนที่ 14, หน้า 222.
- รัฐสภา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำรัฐธรรมนูญ ฉบับสมบูรณ์ไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2547). *กฎหมายการปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี.
- สำนักกฎหมาย. (2563). บทวิเคราะห์รัฐธรรมนูญเรื่อง “รัฐธรรมนูญหมวด 14 การปกครองส่วนท้องถิ่น”. *สารวุฒิสภา*, 28(มกราคม), 21-24.
- สิวพร สุขเอียด. (2564). *การปกครองส่วนท้องถิ่น*. เข้าถึงได้จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การปกครองส่วนท้องถิ่น>

พุทธวิธีการจัดการเวลาในยุคนิวนอร์มัล

Buddhist Methods of Time Management in the new normal era

พระมนุศักดิ์ อดุลโร¹

Phra Manusak Uttaro

Received: June 13, 2022

Revised: August 20, 2022

Accepted: August 25, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบที่เปลี่ยนไปของการใช้ชีวิตและการทำงานในสถานการณ์ใหม่ที่ไม่คุ้นชิน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการจัดการเวลาให้เกิดความเหมาะสมโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า การจัดการเวลาที่จะส่งผลไปถึงการจัดการตนเอง ต้องมีการเผื่อเวลา โดยการจัดสรรเวลาอย่างไม่ประมาท ไม่ขาดสติ เกิดสมาธิ ใช้โยนิโสมนสิการ เพื่อการวางแผนในการทำงานหรือกิจกรรมอย่างยืดหยุ่น ต้องใช้เวลาในการศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ตามหลักปัญญา 3 โดยเฉพาะภาวนามยปัญญา ให้สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ เป็นการสร้างความคุ้นเคยกับการพึ่งพาตนเอง ต้องจัดสรรเวลาตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา เพื่อสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างการใช้ชีวิต การทำงาน การพักผ่อน ให้มีความเหมาะสมต่อบุคคล เพื่อไม่ให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพกายและใจ และการปรับเวลาให้มีความเหมาะสม ด้วยการยอมรับความเปลี่ยนแปลงของเวลาซึ่งเป็นอนิจจตา ความไม่แน่นอนของสถานการณ์ที่ไม่อาจคาดเดาได้ เพื่อให้งานและกิจกรรมสามารถดำเนินได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การจัดการเวลาจะนำไปสู่การจัดการตนเอง

คำสำคัญ: การจัดการเวลา, ความปกติใหม่, พุทธวิธี

Abstract

This academic article aimed to study the changing patterns of living and working in unfamiliar situations. Behavior modification in time management to be appropriate based on Buddhist principles found that time management will result in self-management that must have time by allocating time recklessly,

¹ วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์, Phokhunphamueng Buddhist College Phetchabun

Corresponding author, e-mail: manusak078@gmail.com, Tel. 086-8372434

without losing consciousness, concentrating, using Yonisomanasikara for flexible planning of work or activities. It took time to study and gained knowledge in order to develop oneself according to the 3 wisdom principles, especially Bhavanamayapanya to be able to resolve problems that arose. It was a familiarity with self-reliance. Time must be allocated according to Majjhimapatipada to create a balance among life, work and rest to be appropriate for the person in order not to cause negative effects on physical and mental health and adjusting the time to be appropriate by accepting the change of time which was Anicca which was uncertainty of an unpredictable situation so that work and activities could continue continuously. However, time management led to self-management.

Keywords: Time Management, New Normal, Buddhist Method

บทนำ

เวลาเป็นสิ่งที่สมมติ เพื่อใช้บอกเล่าถึงพฤติกรรมและเหตุการณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความชัดเจนและอธิบายถึงปรากฏการณ์นั้นว่าเกิดขึ้นเมื่อใด มีความยาวนาน ความถี่ ความห่าง อย่างไร โดยพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานอธิบายว่า เวลา หมายถึง ช่วงระยะเวลาที่ยาวนานที่มีอยู่หรือเป็นอยู่ โดยนิยามกำหนดขึ้นเป็นครุ คราว วัน เดือน ปี เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) เวลาจึงมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ไม่ได้หมายความว่าเวลากับพฤติกรรมและเหตุการณ์เหล่านั้นจะรวมอยู่ด้วยกัน ซึ่งหมายความว่า พฤติกรรมหรือเหตุการณ์เดิมที่เคยเกิดในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง อาจเกิดขึ้นเป็นครั้งที่สองหรือไม่เกิดขึ้นอีกก็ได้

เวลามีลักษณะเป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ แต่นักวิชาการหลายท่านให้ความเห็นว่า เวลาถือเป็นทรัพยากรที่มีค่าและมีความสำคัญต่อมนุษย์ เนื่องจากเวลาเป็นทรัพยากรที่มีจำกัด ใช้แล้วหมดไป ไม่สามารถจัดหา ผลิต หรือซื้อกลับคืนมา รวมถึงเก็บรักษาไว้ใช้อย่างจำเป็นได้ (สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2553) ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่ว่า กาลเวลายุ่อมกินเหล่าสัตว์ทั้งปวงพร้อมกับตัวเอง (ขุ.ชา. (ไทย) 27/190/116) เป็นการอธิบายคุณสมบัติของเวลาว่า ย่อมนำมาซึ่งความเสื่อมถอยให้กับทุกสรรพสิ่ง แม้แต่ตัวเวลาเองก็ไม่อาจรักษาให้คงสภาพเดิมไว้ได้

ดังนั้น การจัดการเวลาจึงกลายเป็นศาสตร์และศิลป์อย่างหนึ่ง ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน ซึ่งมีการแข่งขันสูงทั้งในการดำรงชีพ และการใช้ชีวิตส่วนตัว โดยสามารถพบได้ในทุกกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การทำงาน การเข้าสังคม การสร้างภาพลักษณ์ ที่เป็นส่วนหนึ่งในการได้มาของการยอมรับนับถือจากผู้อื่น จึงทำให้การบริหารเวลาเป็นศาสตร์ที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ เนื่องจากมีแนวคิด ทฤษฎี หลักเกณฑ์ ให้

ต้องศึกษา ประกอบกับการบริหารเวลาของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน ตามอาชีพ ฐานะ ช่วงอายุ และสภาพความเป็นอยู่ในสังคม จึงทำให้การบริหารเวลาเป็นศิลป์ ที่ต้องปรับใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล

วิถีชีวิตใหม่

คำว่า New Normal หรือนิวอร์มัล ถูกกล่าวถึงเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2551 โดยอ้างถึงข้อเขียนของเชมรัฐ ทรงอยู่ ได้ให้ข้อมูลไว้ในนิตยสารการเงินธนาคาร ฉบับเดือน พฤษภาคม ปี พ.ศ. 2558 ว่า “New Normal” หรือ “ความปกติในรูปแบบใหม่” เป็นคำศัพท์ที่ถูกใช้เป็นครั้งแรกโดย Bill Gross นักลงทุนการเงิน เพื่อใช้อธิบายสภาวะเศรษฐกิจโลกที่เกิดการชะลอตัว และมีแนวโน้มว่าจะมีอัตราการเจริญเติบโตเฉลี่ยในระดับใหม่ที่ต่ำกว่าที่คาดการณ์ไว้ ควบคู่กับอัตราการว่างงานที่เพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากความผันผวนทางเศรษฐกิจ และปัจจัยตัวกำหนดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่งผลให้ไม่สามารถคาดการณ์สภาวะเศรษฐกิจด้วยตัวแปรแบบเดิมได้ (กรุงเทพธุรกิจออนไลน์, 2563)

Oxford dictionary ได้ให้คำนิยามของ New Normal เป็นคำจำกัดความว่า A previously unfamiliar or atypical situation that has become standard, usual, or expected หมายถึง สถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่แต่เดิมเป็นสิ่งที่ไม่ปกติ ผู้คนไม่คุ้นเคย ไม่ใช่มาตรฐาน ต่อมาเมื่อเหตุหรือเกิดวิกฤตบางอย่าง จึงมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้สถานการณ์หรือปรากฏการณ์นั้นกลายเป็นสิ่งที่ปกติและเป็นมาตรฐาน (The Standard, 2563)

ราชบัณฑิตยสภา ได้ให้ความหมายศัพท์ภาษาอังกฤษ New Normal ว่า นิวอร์มัล หมายถึง ความปกติใหม่, ฐานวิถีชีวิตใหม่ (ราชบัณฑิตยสภา, 2563) ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าเป็นรูปแบบในการดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่แตกต่างจากอดีตซึ่งสามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า อันเนื่องมาจากการได้รับผลกระทบจากบางสิ่ง บางเหตุการณ์ จนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ไม่อาจคาดการณ์ล่วงหน้าได้ ภายใต้หลักการและมาตรฐานในการดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่ไม่คุ้นเคย

ดังนั้น นิวอร์มัล จึงเป็นการดำเนินชีวิตในรูปแบบใหม่ ที่มีบางส่วนคล้ายกับการดำเนินชีวิตในรูปแบบเดิมแต่ไม่ใช่ทั้งหมด ภายใต้สถานการณ์ซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ที่ยังไม่เกิดบทสรุปว่า การดำเนินชีวิตในรูปแบบดังกล่าวถูกต้องหรือไม่ เพราะยังไม่สามารถกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อการตัดสินใจพฤติกรรมผิดถูกเหล่านั้นได้ โดยคาดหวังว่าการปฏิบัติตามพฤติกรรมและกิจกรรมที่ไม่คุ้นชินดังกล่าว จะสามารถเข้าถึงตัวชี้วัดหรือมาตรฐานใหม่ที่มีความถูกต้องได้ในอนาคต เมื่อเกิดการระบาดของไวรัสโควิด-19 สังคมไทยมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตใหม่ที่ไม่คุ้นชิน ทั้งพฤติกรรมการใช้ชีวิตและการทำงาน นิวอร์มัล จึงเป็นตัวแทนของอนิจจัง ความไม่เที่ยง ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าถึงพฤติกรรมและรูปแบบในการดำเนินชีวิตของวันพรุ่งนี้ได้ กลายเป็นสิ่งที่สังคมไทยต้องลองผิดลองถูกในการบริหารจัดการชีวิตด้าน

ต่าง ๆ ภายใต้ความไม่คุ้นชิน และความไม่แน่นอน ซึ่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมย่อมมีความสัมพันธ์กับการปรับเปลี่ยนเวลา

ความแตกต่างระหว่างวิถีชีวิตเดิมกับวิถีชีวิตใหม่

พฤติกรรมในการทำงาน โดยปกติสังคมไทยมีความคุ้นชินกับการทำงานในสำนักงานหรือในที่ทำงาน สืบเนื่องจากแนวคิดหลังยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมโดย Robert Owen ที่ว่า Eight hours' labour, Eight hours' recreation, Eight hours' rest คือ ทำงาน 8 ชั่วโมง สันทนาการ 8 ชั่วโมง พักผ่อน 8 ชั่วโมง และทำงานไม่เกิน 40 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยอาจมีการเพิ่มเป็น 48 ชั่วโมงสำหรับบางแห่ง ซึ่งการทำงานแบบ 8 ชั่วโมงต่อวันไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ที่การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเท่านั้น แต่กลุ่มคนทำงานสำนักงาน ซึ่งมีหน้าที่ดูแลการบริหารจัดการการเงิน การตลาด หรือผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์ ก็ต้องทำงานในสำนักงานในเวลาเท่ากัน กลายเป็นวัฒนธรรมการทำงานแบบคนไทย คือต้องเข้าสำนักงานก่อนแล้วจึงจะสามารถออกไปปฏิบัติหน้าที่นอกสำนักงานได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้กระบวนการทำงานทุกขั้นตอน อยู่ในสายตาของผู้บริหาร หัวหน้างานหรือเจ้าของกิจการ และเหตุผลในการรักษาความลับของกิจการ

แต่เมื่อเกิดวิกฤตโรคระบาด ซึ่งส่งผลให้เกิดการทำงานรูปแบบใหม่ที่เรียกว่าการทำงานจากที่บ้าน (Work from home) เพื่อช่วยลดปัญหาเรื่องการเดินทาง ที่มีความเสี่ยงต่ออันตรายที่เกิดจากโรคระบาด และบางสถานประกอบการเริ่มนำวิธีการทำงานแบบ 3-2-2 ของ Lauren C. Howe (Worakan J., 2564) คือทำงานในสำนักงาน 3 วัน ทำงานที่บ้าน 2 วัน พักผ่อน 2 วัน มาใช้ ส่งผลให้การทำงานมีความยืดหยุ่นในเวลางานมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมตามนโยบายของฝ่ายบริหาร และประเภทของงาน ซึ่งงานบางประเภทก็ถูกกำหนดระยะเวลาว่าควรเสร็จสิ้นโดยใช้เวลากี่วัน และงานบางประเภทก็ถือเอาความสำเร็จของงานเป็นตัวกำหนดโดยไม่คำนึงถึงเวลา ทำให้การเกิดความยืดหยุ่นในการทำงาน ขณะเดียวกันความยืดหยุ่นก็กลายเป็นดาบสองคม เนื่องจากขาดตัวกระตุ้นในการทำงาน ทำให้งานบางงานเสร็จล่าช้ากว่ากำหนด แม้ว่าคนทำงานจะรู้สึกผ่อนคลายจากความตึงเครียดมากกว่าการทำงานในสถานประกอบการ

พฤติกรรมในการอุปโภคบริโภค แต่เดิมการเลือกซื้อสิ่งจำเป็นเพื่อใช้ในการอุปโภคและบริโภค มักเกิดจากการออกไปเลือกซื้อโดยตรงจากแหล่งผลิต แหล่งจำหน่าย เนื่องจากผู้บริโภคส่วนใหญ่ต้องการความมั่นใจว่า สินค้าหรือบริการถูกต้องตามความต้องการและตอบรับต่อความพึงพอใจของตนมากที่สุด ดังนั้น เมื่อเกิดความจำเป็นต้องใช้หรือบริโภคสินค้า ผู้บริโภคก็จะเดินทางไปเลือกซื้อตามความสะดวกของช่วงเวลาและความเร่งด่วนในการได้มาซึ่งสินค้าและบริการ ภายใต้วิกฤตการณ์โรคระบาด พฤติกรรมในการเลือกซื้อสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภค เปลี่ยนไป เริ่มมีการใช้เทคโนโลยีในการเลือกซื้อสินค้าต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น รวมไปถึงการใช้บริการขนส่งสินค้าจากผู้ผลิตมาถึงผู้บริโภคที่บ้าน เพื่อลดปัญหาในการเดินทาง ก่อให้เกิดพฤติกรรมผู้บริโภคที่แตกต่างจากเดิม คือผู้บริโภคต้องแบกรับความเสี่ยงจากการได้รับสินค้าที่

ไม่ตรงกับความต้องการ หรือได้สินค้ามาแต่ไม่ทันต่อความต้องการในการใช้ ซึ่งทำให้การเลือกซื้อสินค้าเพื่อการอุปโภคและบริโภค ต้องปฏิบัติภายใต้หลักเกณฑ์ของการรอคอย (Lead Time) สินค้าหรือบริการ คือ ต้องมีการศึกษาระยะเวลาที่สินค้าจากผู้จำหน่ายหรือผู้ผลิตจะเดินทางมาถึงมือผู้บริโภคเพื่อให้ทันต่อกำหนดเวลาในการใช้ด้วย

พฤติกรรมในการลงทุนและบริหารความเสี่ยง แต่เดิมการลงทุนเพื่อให้เกิดผลกำไร มักปฏิบัติภายใต้หลักเกณฑ์ปกติทั่วไป คือ กลไกตลาดและอัตราความเสี่ยงจากการลงทุน การลงทุนส่วนใหญ่จะต้องพึ่งพาข้อมูลด้านข่าวสารเป็นจำนวนมาก ก่อนที่จะตัดสินใจลงทุน แต่เมื่อสถานการณ์โรคระบาดเกิดขึ้น พฤติกรรมในการลงทุนเริ่มมีการหยุดชะงักเนื่องจากความไม่แน่นอนของระบบกลไกตลาด แม้ว่าความต้องการของผู้บริโภคยังคงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่ต้นทุนที่เพิ่มมากขึ้นในการขนส่งสินค้าจากผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายไปสู่ผู้บริโภคก็สูงขึ้นด้วย และผู้บริโภคส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป เริ่มมีการออมเงินมากขึ้น มีการใช้จ่ายน้อยลงเนื่องจากความไม่แน่นอนที่มีผลมาจากการระบาดของไวรัส ส่งผลให้ระบบการจำหน่ายสินค้าและบริการบางอย่างหยุดชะงักหรือมีการชะลอตัวช้าลง ทำให้ผู้ลงทุนต้องใช้เวลาในการวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความเสี่ยงจากการลงทุนน้อยที่สุด หรืออาจจะชะลอการตัดสินใจลงทุนไปก่อน

พฤติกรรมในการศึกษาหาความรู้ ระบบการศึกษาของไทยตั้งแต่ระดับเตรียมอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา ยังคงขึ้นกับการเรียนในสถานศึกษา (On Site) ซึ่งผู้รับการศึกษาต้องเดินทางจากที่พักอาศัยไปสถานศึกษาตามวันเวลาที่กำหนด เพราะหลักเกณฑ์ในการวัดผลของระบบการศึกษาในสังคมไทย ยังอาศัยชั่วโมงการเข้าเรียนเป็นส่วนหนึ่งในการวัดผลผู้เรียน จึงทำให้ผู้ที่ยังอยู่ในระบบการศึกษาส่วนใหญ่ต้องใช้เวลา 6-8 ชั่วโมงในสถานศึกษา และอาจเพิ่มขึ้นอีก 3-5 ชั่วโมงสำหรับการเดินทาง แต่เมื่อเกิดวิกฤตโรคระบาด ซึ่งส่งผลให้มีการประกาศห้ามเรียนในสถานศึกษา เปลี่ยนรูปแบบเป็นการศึกษาผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (On Line) และการรับใบงาน (On Hand) ควบคู่กัน วิถีชีวิตของผู้ที่ยังอยู่ในระบบการศึกษาก็เปลี่ยนไป คือ ไม่ต้องเสียเวลาเดินทางและใช้เวลาในห้องเรียนน้อยลง ในทางกลับกัน การมีเวลามากขึ้นและต้องศึกษาผ่านระบบออนไลน์ กลายเป็นภาระของผู้ปกครอง โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กเล็กซึ่งต้องอาศัยการดูแล ส่งผลให้เวลาในการประกอบกิจกรรมและการทำงานของผู้ปกครองลดลง ซึ่งกลายเป็นวิถีชีวิตใหม่ที่ทำให้ผู้ปกครองต้องใช้เวลาในการศึกษาพร้อมกับเด็ก แทนที่จะสามารถนำเวลาดังกล่าวไปประกอบกิจกรรมอื่น

พฤติกรรมในการสื่อสารและเข้าสังคม การสื่อสารของมนุษย์มีการพัฒนารูปแบบการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การสื่อสารด้วยท่าทาง เสียง คำพูด การใช้ศัพท์สมมติเรียกตัวอักษร และพัฒนามาเป็นการสื่อสารทางไกล การส่งจดหมาย การใช้โทรศัพท์ การส่งโทรเลข การส่งไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ การส่งข้อความผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ เช่น Line, Messenger เป็นต้น การสื่อสารจึงมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความสะดวกและลดต้นทุนในการดำเนินกิจกรรม ดังนั้น พฤติกรรมในการสื่อสารจึงมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แม้ว่าจะไม่เกิดวิกฤตการณ์ระบาดของไวรัส ส่วนพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของการสื่อสารที่เห็นชัดเจน คือ การ

ประชุมและการสัมมนา ซึ่งแต่เดิมการสื่อสารดังกล่าวจะเป็นการสื่อสารเชิงปฏิสัมพันธ์ มีผู้ตั้งคำถามและมีผู้ตอบคำถาม แต่เมื่อเกิดการระบาดของไวรัส การเดินทางไปร่วมประชุมหรือสัมมนาในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งทำได้ยากมากขึ้น จึงเกิดพฤติกรรมการสัมมนาหรือประชุมออนไลน์ ผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ เช่น Zoom, Google meet, Skype, Line, Face Time เป็นต้น ซึ่งช่วยให้เกิดความสะดวกในการสื่อสารมากยิ่งขึ้น ทั้งในเรื่องการเดินทางและสถานที่เป็นการลดต้นทุน ค่าใช้จ่าย และประหยัดเวลา

พฤติกรรมในการดูแลตนเองด้านสุขอนามัย ผู้คนส่วนหนึ่งในสังคม จัดสรรเวลาสำหรับการดูแลสุขภาพของตนเอง โดยเลือกรับประทานอาหารที่ดีมีประโยชน์และการออกกำลังกาย แต่ในชีวิตประจำวัน กลับไม่สามารถคำนึงถึงสุขอนามัยนอกบ้านได้ เนื่องจากความเร่งรีบ การแข่งขัน การจำกัดของเวลา และภาวะทางเศรษฐกิจ ดังนั้น แม้จะสามารถดูแลสุขภาพอนามัยได้บ้างแต่ไม่มีความต่อเนื่อง กลายเป็นการดูแลสุขภาพอนามัยอย่างยี่ดหย่น คือ หากสะดวกหรือมีเวลาเพียงพอก็ดูแล หากไม่สะดวกหรือไม่มีเวลาเพียงพอก็สามารถยอมรับในความไม่สะอาดหรือมีผลเสียต่อสุขภาพได้ เมื่อเข้าสู่สถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ซึ่งสาเหตุเกิดจากการไม่รักษาความสะอาดและขาดการดูแลเอาใจใส่สุขอนามัย จึงพบว่าผู้ที่อยู่นอกบ้านให้ความสำคัญกับการดูแลตนเองด้านสุขอนามัยมากยิ่งขึ้น ด้วยการสวมหน้ากากอนามัยเมื่อต้องใกล้ชิดบุคคลอื่น การรับประทานอาหารแบบแยกภาชนะ หลีกเลี่ยงการรับประทานอาหารเป็นหมู่คณะ ล้างมือบ่อย ๆ ด้วยแอลกอฮอล์หรือน้ำกับผลิตภัณฑ์สำหรับการชำระล้างแบบที่เรียบร้อยถึงเมื่อเสร็จธุระจากนอกบ้านก็รีบทำความสะอาดร่างกาย และเปลี่ยนเครื่องแต่งกายชุดใหม่ทันที (ธิติวัดน์ ศรีประสารณ์, 2564) อีกทั้งการรักษาความสะอาดยังกลายเป็นกฎเกณฑ์ที่สังคมให้การยอมรับ หากไม่ปฏิบัติตาม ก็จะถูกมองว่าไม่รับผิดชอบต่อสังคม ดังนั้น เราจะพบเห็นข้อห้ามหรือข้อปฏิบัติในสถานที่ต่าง ๆ เรื่องการบังคับให้สวมหน้ากากอนามัย การบังคับให้ตรวจโควิด ด้วยชุดตรวจ ATK (Antigen Test Kit) ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมที่มีผู้คนจำนวนมากและการเดินทางโดยเครื่องบิน

พฤติกรรมในการพักผ่อนหย่อนใจ การพักผ่อนหย่อนใจถือเป็นพฤติกรรมเฉพาะบุคคล ไม่มีหลักเกณฑ์ตายตัว ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจ บางคนใช้วิธีออกไปท่องเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศ บางคนใช้วิธีพักผ่อนด้วยการทำกิจกรรมที่ชอบ ซึ่งในสถานการณ์การระบาดของไวรัส Covid-19 ผู้ที่นิยมพักผ่อนโดยการทำกิจกรรมที่ชอบ จะได้รับผลกระทบน้อยหรือแทบไม่กระทบต่อกิจกรรมในการพักผ่อนเลย แต่ในกลุ่มที่ใช้วิธีในการออกไปท่องเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศ ต้องมีการปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ โดยเอกสารวิเคราะห์พฤติกรรมการท่องเที่ยวระบุว่า การท่องเที่ยวของคนไทยมักมีการกำหนดระยะเวลาตั้งแต่ 3-7 วัน และเพิ่มจำนวนวันมากขึ้นหากเป็นการท่องเที่ยวต่างประเทศ โดยช่วงเวลาที่ถูกกำหนดมักจะเป็นช่วงที่มีวันหยุดติดต่อกันเป็นเวลานาน (Long Weekend) ช่วงปลายปี หรือช่วงปิดภาคการศึกษา โดยสถานที่ท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักเป็นสถานที่ซึ่งได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักกันดีของนักท่องเที่ยว แต่เมื่อสถานการณ์การระบาดของไวรัสโควิด-19 และ

รูปแบบการทำงานที่เปลี่ยนไป ส่งผลให้การท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยพบว่าพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในยุค นิว นอร์มัล อยู่ในหลักปฏิบัติ 3 ประการ คือ 1) เที่ยวในประเทศ 2) เที่ยวสั้น ๆ ใกล้ ๆ ไปกลับได้ภายใน 1 วัน (One Day Trip) และ 3) เที่ยวเมืองรอง (Unseen) คนไม่พลุกพล่าน (กิตติพงษ์ เรือนทิพย์, จารุวัลย์ เหล่าสัมฤทธิ์ และพัชรพจน์ นันทรามาศ, 2563) โดยพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป เกิดจากความผันผวนไม่คงที่ของสถานการณ์ เพราะการเดินทางออกนอกประเทศ อาจประสบกับปัญหาในการเดินทางและมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัส จึงเลือกที่จะท่องเที่ยวในประเทศแทน ส่วนการเลือกท่องเที่ยวในสถานที่ใกล้ ๆ ใช้เวลาไม่มาก สามารถไปกลับได้ภายใน 1 วัน ก็เพื่อลดปัญหาการเข้าพักในสถานที่สาธารณะซึ่งไม่อาจคาดการณ์เรื่องความปลอดภัยจากเชื้อโรคได้

รูปแบบของการจัดการเวลาระหว่างตะวันตกกับตะวันออก

การทำงานไม่ว่าจะเป็นงานใหญ่หรืองานเล็ก การตั้งเป้าหมาย การกำหนดขอบเขต และการยึดมั่นในหลักการของการทำงาน จะช่วยให้งานนั้นประสบความสำเร็จ มีความถูกต้องเหมาะสมกับช่วงเวลา และยังเป็นการป้องกันความเสียหาย การสิ้นเปลืองและเสียเปล่าของทรัพยากรที่ใช้ในการทำงานได้เป็นอย่างดี ซึ่งหลักปฏิบัติดังกล่าวเรียกว่าการบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรที่มีความสำคัญเท่าเทียมกับวัตถุดิบอื่น ซึ่งเป็นต้นทุนของการทำงาน นั่นคือเวลา ก่อให้เกิดแนวคิดในการจัดการเวลาของนักวิชาการตะวันตกและนักวิชาการตะวันออก สาเหตุที่การจัดการเวลาของตะวันตกแตกต่างจากตะวันออก เนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ และวิถีชีวิตของทั้งสองซีกโลกมีความต่างกัน ทำให้มุมมองในการจัดการเวลามีความแตกต่างกันตามไปด้วย โดยมุมมองของตะวันตกเห็นว่าการจัดการเวลา คือการพยายามควบคุมและจัดสรรเวลาซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดให้ได้รับประโยชน์สูงสุด เพราะเวลากับความเร็วในการทำงานมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ดังนั้น ผู้บริหารหรือหัวหน้างานมักถูกบีบบังคับให้เร่งทำงานเพื่อให้ทันเวลา (โรเบอร์โต, ไมเคิล, อังในสุริพร พึ่งพุทธคุณ, 2549) การจัดการเวลาจึงเป็นเครื่องมือและส่วนสำคัญในกระบวนการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Downs, L. J. (2008) เกี่ยวกับการบริหารเวลา 5 ขั้นตอน ซึ่งประกอบไปด้วย (1) การจัดลำดับความสำคัญของงาน (2) การวิเคราะห์ลักษณะของงาน (3) การกลั่นกรองงาน (4) การจัดตารางงาน และ (5) การลงมือปฏิบัติอย่างรู้และเข้าใจ ซึ่งการจัดการเวลาในการทำงาน ถือเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการประหยัดเวลา เพราะช่วยลดความผิดพลาด เป็นประโยชน์ในการวางแผนงาน ลดความกังวล เพิ่มผลผลิตให้สูง

ส่วนการจัดการเวลาของตะวันออกกลับเน้นที่ความสุขและความคุ้มค่า โดยการบริหารเวลาเพื่อให้ตนเองได้ทำกิจกรรมที่มีคุณค่าต่อชีวิต ให้สัมฤทธิ์ผลมากที่สุด โดยไม่สนใจเรื่องของปริมาณหรือความสำเร็จ เปรียบได้กับเครื่องยนต์ที่สามารถทำงานได้ 10 แรงม้า แต่ใช้ไปเพียง 2 แรงม้า ชีวิตก็เกิดความเบื่อหน่ายเนื่องจากใช้งานได้ไม่เต็มที่ แต่หากเป็นเครื่องยนต์ 10 แรงม้า แต่ใช้ไป 20 แรงม้า ชีวิตก็เกิดความทุกข์ เนื่องจากเกินความสามารถที่มี การทำ

ความเข้าใจกับทักษะ ความสามารถภายในตนเอง แล้วใช้อย่างเหมาะสม ชีวิตในการทำงานก็จะมีความสุข (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2545) สอดคล้องกับแนวคิดของพัชรีย์ แซ่มซ้อย ที่กล่าวว่า พระพุทธศาสนามีแนวทางในการจัดการเวลา เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง 3 ประการ คือ

1) เพื่อความรู้ ได้แก่ การรู้เหตุ รู้ผล รู้ศักยภาพตน รู้หน้าที่ รู้ดี รู้ชอบ รู้ว่ามีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ รู้ความเหมาะสมต่อโอกาส บุคคล สถานที่ กิจกรรม เพราะความรู้และเข้าใจในธรรมชาติของเวลา ย่อมหมายถึงการเข้าใจในชีวิตของตนเอง เป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความสุขในการทำกิจกรรม โดยมุ่งหวังประโยชน์สูงสุดคือการดับความทุกข์อันเกิดจากการใช้ชีวิต ไม่ใช่เป็นการรู้เพื่อสนองตัณหาความอยากรู้ของตนเอง

2) เพื่อสารประโยชน์ ได้แก่ การทำเพื่อแก้ปัญหาความทุกข์ได้ เป็นประโยชน์จริง มีความชัดเจน มีวินัย เน้นคุณค่าของงานที่ทำ สามารถควบคุมได้ เกิดความสุขในการทำ โดยการกำหนดแผนงานในการทำงาน เพื่อให้การทำงานนั้นมีจุดมุ่งหมาย มีแรงบันดาลใจ ใช้เวลาอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์เต็มกำลัง ไม่ต้องรอทุกข์ยาม โดยการจัดลำดับความสำคัญ หลักการ ความเหมาะสม และกิจกรรมที่มีคุณค่ากับงาน ควบคุมเวลาด้วยการคิดดี พุทธิ ทำดี ใช้เวลาอย่างเหมาะสมและสมดุลกับงานและการใช้ชีวิต

3) เพื่อบรรลุผล ได้แก่ งานเสร็จตามเวลา ได้ผลจริง มีประโยชน์จริง ไม่สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและผู้อื่น โดยใช้ความเพียร คือ ใช้เวลาอย่างเต็มประสิทธิภาพ มีเป้าหมาย เสร็จทันเวลา ใช้ความต่อเนื่อง คือ เห็นผลจริง ไม่ปล่อยทิ้งเมื่องานไม่สำเร็จ มีระเบียบวินัยในการทำงาน ใช้ความไม่ประมาท คือ มีสติและความรู้เท่าทันในการทำงาน และ ให้ความคุ้มค่าจากเวลาที่เสียไป ด้วยการจดจ่ออย่างมีสมาธิในการทำงาน ไม่ปล่อยให้เวลาเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ (พัชรีย์ แซ่มซ้อย, 2560)

การจัดการเวลาตามวิถีตะวันตกใช้ปริมาณของผลผลิต ประสิทธิภาพ และความสำเร็จของงานเป็นตัวชี้วัดถึงความสำเร็จ ส่วนวิถีตะวันออกมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน จึงใช้ความความสมดุล ความสุขจากการใช้ชีวิต เป็นตัวตัดสินความสำเร็จ ดังนั้น ด้วยอิทธิพลทางพระพุทธศาสนา การจัดการเวลาของตะวันออกจึงให้คุณค่ากับปัจเจกบุคคล คือความสุขที่เกิดจากความสำเร็จของแต่ละคนไม่ได้อยู่ในจุดเดียวกัน การใช้เวลาอย่างสมดุล คุ้มค่า เกิดประโยชน์ ไม่เกิดทุกข์ ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น ตามหลักภทเทรตสูตรว่าด้วยเรื่องมีความสุขกับปัจจุบัน ไม่คำนึงถึงอดีตที่ผ่านมาแล้ว และไม่กังวลกับอนาคตที่ยังมาไม่ถึง (ม.อ. (ไทย) 14/272/319) จะช่วยให้การทำกิจกรรมต่าง ๆ เกิดความทุกข์น้อยลง และเกิดความสุขมากขึ้น

การจัดการเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมมีผลทำให้งานเสร็จตามเวลา ดังนั้นจึงต้องมีการวางแผนการใช้เวลาก่อนการปฏิบัติจริง โดยการลำดับขั้นตอนความสำคัญของงาน แล้วประเมินเวลาที่ต้องใช้ในแต่ละขั้นตอน ซึ่งความยืดหยุ่นของตะวันออกจะเกิดขึ้นในขั้นตอนการประเมินนี้ โดยคำนึงถึงศักยภาพของคนทำงานเป็นหลัก แต่ต้องควบคุมไม่ให้งานส่วนใหญ่เกิดความเสียหาย หากการจัดการเวลาก่อให้เกิดความตึงเครียด เกิดผลเสียต่อคนทำงาน การจัดการ

เวลานั้นย่อมมีผลเสียมากกว่าดี เพราะผู้ที่ได้ประโยชน์จากการจัดการเวลาแบบไม่ยืดหยุ่นนี้คือนายทุน ส่วนผู้ที่ทำงานให้นายทุน คือ ผู้เสียประโยชน์ ดังนั้นหากการจัดการเวลาของตะวันตกให้ความสำคัญต่อบุคลากร คนทำงาน มีการจัดการเวลาอย่างเหมาะสม มีความยืดหยุ่น เช่นเดียวกับตะวันออก ย่อมก่อให้เกิดความยั่งยืน มั่นคง ของกิจการ ซึ่งมีผลมาจากความภักดีของบุคลากรในองค์กร

ความสำคัญของการจัดการเวลา

เวลาเป็นต้นทุนทรัพยากรชนิดเดียวในโลก ที่แม้จะไม่ได้ใช้งานก็สามารถลดปริมาณที่เหลือลงได้ การไม่นำออกมาใช้หรือนำออกมาใช้ จึงไม่มีผลต่อการลดลงของเวลา (รัชชัย พิษผล, 2553) การทำงานรวมถึงการกำหนดรูปแบบชีวิตให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันจึงมีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตของมนุษย์ และเพื่อให้ประสบความสำเร็จ มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ได้รับความสุขในการใช้ชีวิต การจัดการเวลาให้มีความสอดคล้องกับเหตุปัจจัยจึงสำคัญ

การฝึกตนเองให้รู้จักประมาณเวลาในการทำงาน โดยการปฏิบัติตามตารางเวลา ถือว่าเป็นวิธีการจัดการเวลาที่ได้ผลวิธีหนึ่ง นอกเหนือจากการสร้างวินัยในการทำงาน ตารางเวลายังมีความสำคัญต่อผู้ใช้คือ (1) ช่วยให้สามารถพิจารณางานในแต่ละวันได้อย่างทั่วถึง ไม่หลงลืม (2) ช่วยให้ทราบปริมาณและขอบเขตของงานที่ตนเองจะต้องทำ (3) ช่วยให้เกิดทักษะในการประมาณเวลาในการทำกิจกรรม และ (4) ช่วยให้สามารถวิเคราะห์งานที่ทำให้เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ (ราฟโฟนี, เมลิสสา อังในสุริพร พึ่งพุทธคุณ, 2551) ดังนั้น การจัดการเวลาที่ดีจะช่วยให้

1) มีการกำหนดเป้าหมายในการทำงานอย่างชัดเจน เพราะเมื่อตระหนักถึงคุณค่าของเวลาที่อาจสูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ จะทำให้เกิดการสร้างวินัยในการดำเนินชีวิต เกิดสติในการจดจำกิจกรรมที่ตนเองต้องทำ เกิดการวิเคราะห์ไตร่ตรองถึงสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ว่าควรทำก่อน ทำหลัง มีการวางแผนก่อนทำเพื่อป้องกันและลดความผิดพลาดสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ช่วยให้งานสำเร็จตามเวลา ลดความตึงเครียด เกิดความสุข ความพึงพอใจในการใช้ชีวิต เข้าใจในคุณค่าและสาระอันเป็นประโยชน์ เกิดความภาคภูมิใจ เกิดความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและหน้าที่การงาน

2) สามารถจัดสรรเวลาส่วนที่เหลือให้กับครอบครัวได้ เมื่อมีเวลาในการอยู่และทำกิจกรรมกับครอบครัว ครอบครัวก็จะเกิดความอบอุ่น มีการวางแผนและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ได้ติดตามและสังเกตถึงปัญหาและความต้องการ เพื่อร่วมกันแก้ไขและให้การสนับสนุน มีความเข้มแข็ง ความสามัคคี ลดปัญหาความขัดแย้งและการหย่าร้าง

3) เกิดความรับผิดชอบชอบต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อสังคมโดยรวม และเมื่อมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการทำงาน ย่อมต้องมีการวางแผน การจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังที่ดี เกิดพัฒนาการที่ดีในการทำงาน ซึ่งจะส่งผลโดยรวมต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม

พุทธวิธีการจัดการเวลาในยุคนิวนอร์มัล

การจัดการเวลามีวัตถุประสงค์เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายในเวลาที่กำหนด แต่วิธีการจัดการเวลาในทางพระพุทธศาสนามีความต่างออกไป เพราะการจัดการเวลาด้วยพุทธวิธีให้ความสำคัญกับความสุข ความตระหนักในคุณค่าของการทำงาน ที่ได้รับพร้อมกับความสำเร็จตามเป้าหมายด้วย โดยถือสิ่งที่กล่าวมานั้น เป็นความสำเร็จของงานอย่างหนึ่ง เป็นความสำเร็จที่ไม่สามารถวัดได้ในเชิงปริมาณแต่วัดได้ในเชิงคุณภาพ ดังนั้นการจัดการเวลาเชิงพุทธในยุคนิวนอร์มัล จึงประกอบไปด้วย

1) การเผื่อเวลา (Spare Time) โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จัดสรรเวลาด้วยความไม่ประมาท ไม่ขาดสติ เกิดสมาธิ มีโยนิโสมนสิการ คือ การทำใจโดยแยบคาย พิจารณางานด้วยความละเอียดรอบคอบ หาเหตุปัจจัยและผลของงาน วิเคราะห์แยกแยะตามลำดับขั้นตอนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุปัจจัยที่มีต่อผลต่องาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) พิจารณาว่าต้องใช้เวลาในการทำงานมากน้อยเพียงใด รวมถึงพิจารณาเหตุปัจจัยอื่นที่อาจเกิดขึ้นและเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จของงาน แล้วทำการจัดสรรเวลาเพิ่มขึ้นตามสมควร โดยเวลาที่เพิ่มขึ้นต้องไม่กระทบกับภาพรวมของงาน การเผื่อเวลาจะช่วยให้เกิดความเครียดในงานน้อยลง เกิดความสุขในการทำงานมากขึ้น มีเวลาในการทบทวนความเรียบร้อยของงาน และงานหรือกิจกรรมนั้นประสบความสำเร็จตามระยะเวลาที่กำหนด โดยเวลาที่เผื่อจะถูกกำหนดในแต่ละครั้งไม่เหมือนกัน และแต่ละบุคคลจะได้รับเวลาปกติและเวลาเผื่อที่แตกต่างกัน ตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล เป็นการวางแผนด้วยความยืดหยุ่น (Flexible Plan) เพื่อป้องกันความผิดพลาด สามารถกำหนดขอบเขตและระยะเวลาในการทำงานหรือทำกิจกรรมได้ เพราะการถูกกำหนดขอบเขตและระยะเวลา มักก่อให้เกิดความเครียด ความทุกข์ ที่เกิดจากการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของการกักตัว การแยกตัว หรือการทำงานอย่างอิสระ ไม่ถูกควบคุมโดยหัวหน้างาน การเผื่อเวลา (Spare Time) ก็เพื่อกำหนดระยะเวลาที่สามารถทำงานหรือกิจกรรมดังกล่าวจนเสร็จ โดยการใช้สูตร $Std.T = NT + AT$ หรือ เวลามาตรฐานที่ควรทำงานนั้นเสร็จ = เวลาปกติที่ตนเองทำงานนั้นเสร็จ + เวลาเผื่อ โดยเวลาเผื่อที่จะนำมาบวกเพิ่มจากเวลาปกติ จะพิจารณาจาก 1) เวลาเผื่อส่วนบุคคล เช่น ในช่วงเวลานั้นอาจมีปัญหาด้านอื่นเช่น ปริมาณของงาน ปัญหาครอบครัว ปัญหาสุขภาพ ฯลฯ 2) เวลาเผื่อสำหรับความเครียด คือ การเผื่อเวลาเพื่อการพักผ่อนสมองให้เพียงพอ และ 3) เวลาเผื่อสำหรับความล่าช้า ซึ่งเป็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกะทันหัน ไม่ได้เตรียมการสำหรับการเกิดปัญหาดังกล่าวไว้

2) การใช้เวลา (Spend Time) เพื่อพัฒนาตนเอง โดยการเรียนรู้ศึกษาในเรื่องที่ตนเองยังขาดความรู้และทักษะตามหลักปัญญา ซึ่งได้แก่ จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการหาเหตุผล สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการเล่าเรียน และ ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฝึกฝนให้เชี่ยวชาญ โดยอาศัยปัญญา 2 อย่างแรก คือปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณา และปัญญาที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน โดยนำความรู้ที่เกิดจากปัญญาทั้งสองมาฝึกฝนให้เกิดความเชี่ยวชาญ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเทคโนโลยี

สมัยใหม่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานนอกสถานที่ รวมไปถึงงานด้านอื่น ๆ ที่ตนเองยังขาดความเข้าใจ จึงเป็นเรื่องที่ต้องจัดสรรเวลาดังกล่าวให้กับตนเอง เป็นการลงทุนระยะยาวเพื่อที่ในอนาคต เวลาจะเป็นผู้ทำงานแทน (Automate) แม้ในช่วงแรกของการศึกษาเรียนรู้ จะเป็นช่วงของการเสียเวลา (Waste Time) ในการทำงานหรือทำกิจกรรมด้านอื่น แต่เมื่อมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเองแล้ว ย่อมทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานที่สูงขึ้น มีเวลาเพิ่มขึ้น การเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองจึงถือเป็นการใช้เวลาอย่างคุ้มค่า (Optimizing Time) สร้างความคุ้นเคยกับการพึ่งพาตนเอง (Self Reliant) เพราะเมื่อต้องทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงาน จึงไม่อาจปฏิเสธว่า เมื่อตนเองเกิดปัญหาที่ไม่สามารถหาทางออกได้ มักจะใช้วิธีปรึกษาบุคคลอื่นเพื่อให้ความช่วยเหลือทางแก้ไข แต่ในสถานการณ์ปัจจุบัน มีบางครั้งที่ไม่สามารถปฏิบัติเช่นเดิมได้ จึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาเหล่านั้นด้วยตนเองก่อน ซึ่งการพึ่งพาตนเองก็จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในสิ่งที่ทำด้วย จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับงานของตนเองได้

3) การจัดสรรเวลา (Allocated Time) อย่างเหมาะสม เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารชีวิตให้เกิดความสมดุล เมื่อ 1 วันมี 24 ชั่วโมง การจัดสรรเวลาตามสูตร 8 : 8 : 8 จึงเป็นสูตรที่สามารถสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นกับชีวิตได้ โดยใช้เวลา 8 ชั่วโมงสำหรับการทำงาน ซึ่งใน 8 ชั่วโมงนี้จะเป็นช่วงที่ต้องให้ความสำคัญกับหน้าที่การงาน โดยไม่นำเรื่องส่วนตัว ครอบครัว หรือปัญหาต่าง ๆ มาเป็นอุปสรรคในการทำงาน ใช้เวลา 8 ชั่วโมงสำหรับผ่อนคลายและสันทนาการ ซึ่ง 8 ชั่วโมงนี้จะไปอยู่ในส่วนไหนของวันก็ได้ โดยในช่วงเวลาแห่งการผ่อนคลาย จะต้องไม่นำปัญหาในที่ทำงานกลับมาคิดหรือแก้ไข เป็น 8 ชั่วโมงสำหรับการพักผ่อนกับครอบครัว การท่องเที่ยว การดูแลสุขภาพจิตใจให้แข็งแรงเบิกบาน และ 8 ชั่วโมงที่เหลือ สำหรับการพักผ่อนนอนหลับ เพื่อฟื้นฟูและดูแลสุขภาพร่างกายให้กลับมาแข็งแรง ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างสมดุลให้ชีวิตและการทำงาน (Work Life Balance) โดยจัดสรรเวลาแบบมีขีดจำกัดปฏิบัติ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ไม่เอียงไปด้านใดด้านหนึ่ง หรือผิดพลาดไปจากการปฏิบัติที่ถูกต้อง ไม่ทำให้ชีวิตตนเองสบายเกินไปจนเกิดปัญหาในการดำรงชีพ และไม่ทรมาณตนเองหรือบีบคั้นตนเองให้เกิดความเดือดร้อน เป็นการสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นในการดำรงชีวิต ไม่ตึงเกินไป และไม่หย่อนเกินไป โดยการจัดสรรเวลาทั้งการทำงานและการใช้ชีวิตอย่างเหมาะสม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) เพื่อให้เกิดความสมดุลในการใช้ชีวิต ไม่ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ของตนเองไปในด้านใดด้านหนึ่ง เพราะการทุ่มเทให้กับงานหรือการใช้ชีวิตมากเกินไป ย่อมไม่เกิดผลดีต่ออีกด้านอย่างแน่นอน หรือหากทุ่มเทเวลาให้กับทั้งสองด้าน ก็เปรียบได้กับเครื่องจักรที่มีกำลัง 10 แรงม้า ที่ต้องเดินกำลังให้ได้ 20 แรงม้า ซึ่งไม่สามารถทำได้ เนื่องจากเป็นการฝืนกำลังตนเองมากเกินไป การจัดสรรเวลาอย่างสมดุลและเหมาะสมกับตนเองจึงเป็นสิ่งที่ควรทำ

4) การปรับเวลา (Readjust Time) ให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ใหม่ที่แตกต่างจากเดิม ถือเป็นการจัดการเวลาอย่างหนึ่ง โดยการปรับเวลาอาจเป็นการชั่วคราว แต่

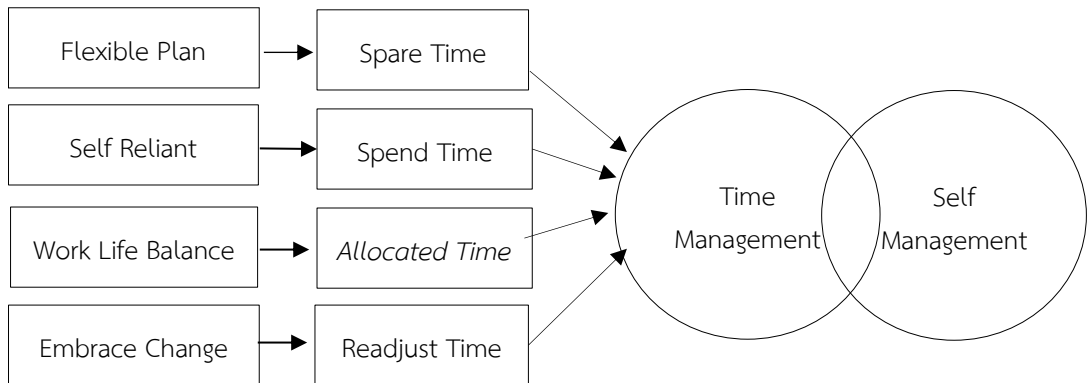
ไม่ใช่ตลอดเวลา และเมื่อสถานการณ์เป็นปกติก็กลับมาใช้เวลาเดิม ดังนั้นการกำหนดเวลาให้มีความยืดหยุ่น (Flextime) สามารถที่จะปรับเปลี่ยน โดยการเสริม เพิ่ม ลด งด เวลาเพื่อความเหมาะสมได้ โดยไม่ทำให้งานหรือกิจกรรมเกิดความติดขัด เกิดการหยุดชะงักไม่สามารถดำเนินการต่อได้ การปรับเวลา มักสร้างความรำคาญใจให้เกิดขึ้นเนื่องจากความเคยชินกับการทำกิจกรรมหรืองานในเวลาปกติ เมื่อตระหนักว่าทุกสรรพสิ่งบนโลกทั้งนามธรรมและรูปธรรม ล้วนแล้วแต่เป็นอนิจจัง คือ ความเป็นของไม่เที่ยง เป็นสภาวะความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายที่มีความไม่แน่นอน ไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) เวลาที่เช่นเดียวกัน ดังนั้น การยอมรับความเปลี่ยนแปลง (Embrace Change) ในการใช้ชีวิตยุคนิวนอร์มัล ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้เสมอทั้งการใช้ชีวิตและการทำงาน บางเรื่องสามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเปลี่ยนแปลงไปลักษณะไหน เช่น ในกรณีเด็กนักเรียนติดโควิด ก็ต้องเรียนหนังสืออยู่ที่บ้าน หากสถานที่ทำงานเกิดการระบาดของโควิด ก็ต้องหยุดทำงานชั่วคราวหรือเปลี่ยนเป็นการทำงานที่บ้านแทน และบางเรื่องเป็นสิ่งที่เหนือความคาดหมาย เช่น การประกาศให้หยุดเรียนของทางราชการ การประกาศหยุดเดินรถโดยสารสาธารณะเพื่อควบคุมการเดินทาง โดยการปรับเวลาต้องคำนึงถึงเหตุปัจจัย 3 ประการ คือ 1) ไม่กระทบต่อเป้าหมายของงานหรือกิจกรรมที่กำหนดไว้ 2) ไม่สร้างปัญหาความล่าช้าให้เกิดขึ้นกับงานด้านอื่น และ 3) แม้จะได้ประโยชน์น้อยกว่าที่ควรจะเป็น แต่ไม่ควรเกิดผลเสียต่อผู้ปฏิบัติงาน

บทสรุป

สถานการณ์การทำงานและการใช้ชีวิตที่ไม่มีความแน่นอน ไม่อาจคาดการณ์ถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ เป็นการดำรงชีวิตในรูปแบบใหม่ที่ไม่คุ้นชิน (New Normal) ทำให้ต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่ ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมในการอุปโภค บริโภค ซึ่งถูกปรับเปลี่ยนให้ต้องเลือกซื้อเลือกใช้โดยที่ไม่มีโอกาสได้สัมผัส การลงทุนที่ต้องชะลอตัวเนื่องจากสถานการณ์ไม่มีความคงที่ การศึกษาหาความรู้ที่ต้องใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีในการสื่อสารแทนการสื่อสารโดยตรงกับผู้สอน การประชุม การสัมมนา ที่ไม่สามารถพบปะพูดคุยเฉพาะหน้าได้ การพึ่งพาระบบอินเทอร์เน็ต การดูแลสุขภาพอนามัยที่ต้องใส่ใจมากกว่าปกติ และการพักผ่อนหย่อนใจที่เปลี่ยนไป การเผื่อเวลา การใช้เวลาในการเรียนรู้และพัฒนา การจัดสรรเวลา และการปรับเวลา ก็เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับวิถีชีวิตใหม่ แต่โดยนัยสำคัญแล้ว เวลา ยังคงมี 24 ชั่วโมงต่อวันเท่าเดิม ดังนั้นการบริหารเวลา (Time Management) จึงเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง โดยการบริหารตน (Self Management) ซึ่งมีผลต่อการทำงานและการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข เกิดประโยชน์และมีคุณค่าตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

องค์ความรู้ใหม่

พุทธวิธีในการจัดการเวลา (Buddhist Time Management Methods) เป็นการจัดการเวลาเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ที่ไม่คุ้นชิน โดยยังไม่ละทิ้งความสุขที่ควรได้รับจากการทำงานและการใช้ชีวิต ตามโมเดล 2SAR

ภาพที่ 1 โมเดลพุทธวิธีจัดการเวลาในยุคนิวนอร์มัล (2SAR)

พุทธวิธีจัดการเวลาในสถานการณ์ใหม่ที่ไม่คุ้นชิน เริ่มต้นจากการกำหนดเป้าหมาย แล้วจึงเลือกแนวทางที่เหมาะสมในการเข้าถึงจุดหมายนั้น

การวางแผนด้วยความยืดหยุ่น (Flexible Plan) ใช้วิธีการ เผื่อเวลา (Spare Time) เพื่อให้ความสำเร็จของงานหรือกิจกรรม มีระยะเวลาในการทำที่เหมาะสม

สร้างความคุ้นเคยกับการพึ่งพาตนเอง (Self Reliant) ใช้วิธีการ ใช้เวลา (Spend Time) เพื่อพัฒนาตนเองให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

สร้างสมดุลให้ชีวิตและการทำงาน (Work Life Balance) ใช้วิธีการ จัดสรรเวลา (Allocated Time) เพื่อแบ่งเวลาทำงาน เวลาผ่อนคลาย และเวลาพักผ่อนได้อย่างเหมาะสม

ยอมรับการเปลี่ยนแปลง (Embrace Change) ใช้วิธีการ ปรับเวลา (Readjust Time) เพื่อให้การทำงานและกิจกรรมสามารถดำเนินได้อย่างต่อเนื่อง

การจัดการเวลา (Time Management) จะนำไปสู่การจัดการตนเอง (Self Management)

เอกสารอ้างอิง

กรุงเทพธุรกิจออนไลน์. (2563). *New Normal คืออะไร? เมื่อโควิด-19 ผลักเรารู้ชีวิต ปกติวิถีใหม่*. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/882508>

- กิตติพงษ์ เรือนทิพย์, จารุวัลย์ เหล่าสัมฤทธิ์ และพัชรพจน์ นันทรามาศ. (2563). *เจาะพฤติกรรม การท่องเที่ยวใน New Normal: เมื่อโควิดทำให้ชีวิตเปลี่ยน*. เข้าถึงได้จาก <https://krungthai.com/th/financial-partner/economy-resources/business-digest>
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2545). *บริหารเวลาเพื่อความสำเร็จ*. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดีย.
- ธวัชชัย พิษผล. (2553). *เวลาคือโชค*. กรุงเทพฯ: Dดี.
- ธิติวัดน์ ศรีประสารณ์. (2564). *การปฏิบัติตัวเมื่อจำเป็นต้องมาโรงพยาบาลในช่วงโควิด-19*. เข้าถึงได้จาก <https://chulalongkornhospital.go.th/kcmh/line/>.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก.
- พัชรี แซ่ม้อย. (2560). *การบริหารเวลาเชิงพุทธบูรณาการ*. (ดุชนิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2556*. กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์ จำกัด.
- ราชบัณฑิตยสภา. (2563). *ระบบฐานข้อมูลคำทับศัพท์ของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา*. เข้าถึงได้จาก <https://transliteration.orst.go.th/search>.
- สุริพร พิงพุทศคุณ. (2549). *การบริหารจัดการเวลา (Time Management)*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- สุริพร พิงพุทศคุณ. (2551). *ทักษะการบริหารเวลา Managing time*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- สถาบันดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย. (2553). *การบริหารเวลา (Time Management)*. เข้าถึงได้จาก http://www.stabundamrong.go.th/web/book/53/b17_53.pdf.
- Downs, L. J. (2008). *Time Management Training*. Maryland: Victor Graphics, Inc.
- The Standard. (2563). *ราชบัณฑิตฯบัญญัติศัพท์ใหม่ New Normal ใช้วินวนอร์มัล-ความปกติใหม่-ฐานวิถีชีวิตใหม่*. เข้าถึงได้จาก <https://thestandard.co/new-terminology-new-normal/>
- Worakan, J. (2564). *เมื่อการทำงานแบบ 9-5 อาจไม่เวิร์กในยุคนี้ แล้วอะไรจะมาแทนที่ได้บ้าง*. เข้าถึงได้จาก <https://www.gqthailand.com/views/article/why-the-future-of-work-might-be-hybrid>.

ว่าด้วยหลักนิติรัฐ

On the Legal State

โกเมศ ขวัญเมือง¹ พระเทพปริยัติเมธี² และสุกัญญาณัฐ อปสิน³

Gomes Kwanmuang, Phratheppariyattimethi and Suganyanat Opsin

Received: August 16, 2022

Revised: December 28, 2022

Accepted: December 29, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาหลักนิติรัฐ พบว่า หลักการสำคัญของกฎหมายมหาชนที่เรียกร้องให้รัฐมีการปกครองที่ดี ตามที่หลักนิติรัฐเรียกร้องก็คือ “การปกครองโดยกฎหมาย ไม่ใช่การปกครองโดยคน” ซึ่งมีรากเหง้าจากข้อเสนอของอริสโตเติล ในวรรณกรรมชื่อ “การเมือง” ที่อริสโตเติลได้พูดถึงการปกครองที่ดีคือ “การปกครองโดยกฎหมาย เป็นเรื่องที่พึงปรารถนามากกว่าการปกครองโดยมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใดก็ตาม” ภายหลังจากที่กรุงโรมได้ถูกทำลายโดยชนเยอรมันนิก ใน ปี ค.ศ. 476 นักนิติศาสตร์ชาวเยอรมันได้นำแนวคิดเกี่ยวกับ “สิ่งสาธารณะ” ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติรัฐผสมผสานกับแนวคิดกฎหมายของชนชาวเยอรมัน อันทำให้เกิด “ระบบกฎหมายโรมานอ-เยอรมานิก” ที่มีอิทธิพลต่อระบบประมวลกฎหมายในประเทศภาคพื้นยุโรปและเป็นรากฐานสำคัญของหลักนิติรัฐ เป็นหลักที่ยึดถือและยึดมั่นในหลักการที่ว่า การปกครองที่ดี คือ “การปกครองโดยกฎหมาย ไม่ใช่โดยคน” ต่อมาภายใต้ความคิดการปกครองโดยกฎหมายของนักคิดในยุคร่วมสมัยปัจจุบัน มีความเห็นร่วมกันว่าในรัฐเสรีประชาธิปไตยปัจจุบันนั้น หลักนิติรัฐเรียกร้องว่า แม้รัฐจะมีอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดก็ตาม แต่รัฐสมัยใหม่ที่เป็นรัฐเสรีประชาธิปไตย จะต้องเคารพกฎหมายและผูกพันตนเองด้วยกฎหมายที่รัฐสร้างขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้รัฐหรือหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีอำนาจเหนือปัจเจกชนไม่ให้ใช้อำนาจในการตรากฎหรือออกคำสั่งทางปกครอง สั่งการให้ปัจเจกชนกระทำการหรือละเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดเจน และแม้ว่าจะมีกฎหมายให้อำนาจดังกล่าวไว้ก็ตาม แต่จะต้องใช้อำนาจนั้นภายในกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น จึงอาจจะกล่าวได้ในที่สุดว่า หลักนิติรัฐมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐโดยอำเภอใจ

¹⁻⁴ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: sombat01011986@gmail.com

คำสำคัญ: หลักนิติรัฐ, การปกครองโดยกฎหมาย, อำนาจเหนือของรัฐ

Abstract

This academic article focused on studying the Legal State. It was found that a key principle of the legal state that demanded good governance for the state as the legal state demands, was "rule of law not rule by people" which had its roots in Aristotle's proposal in the literary name "politics" that Aristotle talked about good governance was "rule of law" which was more desirable than rule by any human being." After Rome was destroyed by the Germanic tribes in the year 476, a German jurisprudence introduced the concept of "Public things", which was an important fundamental principle of the rule of law combined with the concept of law of the German people resulting in the "Romano-Germanic legal system" that had influence on law system in European countries and was the cornerstone of the rule of law. It was a principle that adheres to the principle that good governance was "rule of law, not rule by people." Subsequently, under the idea of rule of law of thinkers in the contemporary era, there was a consensus that in the present liberal democratic state, the rule of law called for that although the state had a sovereign power which was the ultimate power, but the modern liberal democratic state must respect the law and bind themselves to the laws created by the state to prevent the state or government agency which had power over individuals not to use their power to enact rules or issue administrative orders to order individuals to act or refrain from doing certain acts without express authorization by law. And even if there was a law granting such powers but must use that power only within the framework prescribed by law. Therefore, it can be finally said that the rule of law aimed to protect people's rights and liberties from arbitrary exercise of state power.

Keywords: Legal State, Rule of Law, Dominance

บทนำ

หลักนิติรัฐ (Legal State, Etat de Droit) มุ่งหวังสร้างหลักความสูงสุดของกฎหมายในการจำกัดอำนาจรัฐ เพราะการแสดงออกถึงการใช้อำนาจรัฐโดยองค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น ย่อมแสดงออกโดยการใช้อำนาจเหนือ (Dominate power) ประชาชน โดยการออกกฎหมายหรือคำสั่งให้เอกชนกระทำการหรือละเว้นไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดโดยที่เอกชนไม่สมัครใจก็ได้ หลักนิติรัฐจึงเรียกร้องให้องค์กรของรัฐต้องยึดถือหลักการสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก คือ เรียกร้องให้องค์กรของรัฐฝ่ายบริหารต้องไม่กระทำการใดๆ ที่เป็นการล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญรับรองคุ้มครองไว้ให้แก่ราษฎร หากจะล่วงล้ำก็จะกระทำได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจแก่องค์กรของรัฐฝ่ายบริหารกระทำการเช่นนั้นได้

ประการที่สอง คือ เรียกร้องให้องค์กรของรัฐฝ่ายนิติบัญญัติจะต้องไม่ตรากฎหมายให้อำนาจแก่องค์กรของรัฐฝ่ายบริหารล่วงล้ำเข้าไปในแดนแห่งสิทธิเสรีภาพของเอกชนเกินขอบเขตแห่งความจำเป็น โดยต้องเป็นไปเพียงเพื่ออ้างไว้ซึ่งผลประโยชน์สาธารณะส่วนรวมเท่านั้น

อนึ่ง หากองค์กรของรัฐฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือองค์กรของรัฐฝ่ายบริหารใช้อำนาจรัฐในการออกกฎหมายหรือคำสั่งทางปกครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือนอกเหนืออำนาจการกระทำขององค์กรของรัฐฝ่ายนิติบัญญัติก็ดี หรือการกระทำขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหารก็ดี ย่อมตกอยู่ภายใต้การควบคุมตรวจสอบขององค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการอีกองค์กรหนึ่ง อันได้แก่ ศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครอง ซึ่งแยกต่างหากจากองค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการ (ศาลยุติธรรม) ซึ่งทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญา

พัฒนาการของแนวความคิดเกี่ยวกับหลักนิติรัฐ

คำว่า “หลักนิติรัฐ (Legal State)” นั้น เมื่อสืบย้อนไปทบทวนความคิดเกี่ยวกับความสำคัญของกฎหมายหรือความเป็นใหญ่ของกฎหมาย (Preeminence of Law) ตามที่ปรากฏไว้ในวรรณกรรมเล่มต่าง ๆ ของนักปรัชญาสมัยกรีกโบราณจนถึงสมัยร่วมสมัยปัจจุบัน เราจะพบว่าวรรณกรรมที่เกี่ยวกับวิชารัฐศาสตร์เล่มชื่อก้องของโลกชื่อ “สาธารณรัฐ (Republic)” ที่เพลโต (Plato: 427-347 ก่อนคริสตศักราช) ปรัชญาเมธีชาวกรีก ซึ่งได้เผยแพร่แนวความคิดของท่านเกี่ยวกับ “รัฐในอุดมคติ” หรือ “อุดมรัฐ (Ideal State)” ว่า การสร้างรัฐที่ดีที่สุดขึ้นมา รัฐนั้นควรมีการปกครองในลักษณะใด ซึ่งเพลโตเสนอในเบื้องต้นว่า รัฐที่ดีต้องให้ราชา-นักปราชญ์ (Philosopher-King) ซึ่งเป็นผู้ทรงปัญญา เป็นผู้ซึ่งถึงความจริงเป็นผู้ปกครอง เพราะการเมืองเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ดังนั้นผู้ที่รู้ซึ่งและเข้ากับศิลปะแห่งการเมืองได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้อย่างดีเลิศในการปกครอง และเพลโตเชื่อต่อไปว่า นักปราชญ์เท่านั้นที่จะมีความรู้ความสามารถมากเพียงพอที่จะเป็นผู้ปกครองและนำความยุติธรรมมาสู่รัฐได้ และ

เมื่อในรัฐอุดมคติมีผู้ปกครองที่เป็นราชานักปราชญ์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ เฉลียวฉลาดอย่างดีเลิศแล้ว ความจำเป็นในเรื่องการมีกฎหมาย (Law) ก็จะหมดไป (Shorey, P., 1903)

ในบั้นปลายของชีวิตเพลโต ได้แต่งวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับการปกครองของรัฐ ชื่อ “กฎหมาย (Laws)” ในวรรณกรรมเล่มนี้ เพลโตได้เสนอแนวคิดใหม่ว่า การจะแสวงหาบุคคลที่ถึงพร้อมด้วยความรู้ คุณธรรม สติ ปัญญา ความรอบรู้ ให้เป็นผู้ปกครองที่เป็นราชานักปราชญ์ (philosopher-King) นั้น หาได้ยากยิ่ง เพลโตจะเสนอว่า สังคมใหม่อาจต้องให้กฎหมายเป็นหัวใจสำคัญในการปกครองแทนที่ราชานักปราชญ์ (วิชฌุ เครื่องงาม, 2526)

ในระยะต่อมา อริสโตเติล (384-322 ก่อนคริสต์ศักราช) สาธุศิษย์ของเพลโต ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นบิดาแห่งวิชารัฐศาสตร์ได้สานต่อความคิดเกี่ยวกับการปกครองรัฐโดยกฎหมายของเพลโตไว้ในวรรณกรรมชื่อ “Politics” ว่า “การปกครองโดยกฎหมายเป็นรัฐที่พึงปรารถนามากกว่าการปกครองโดยมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นผู้ใดก็ตาม (The Rule of law, ... is preferable to that any individual)” (Jowett, B., 1926) ภายหลังที่นครรัฐของกรีกได้เสื่อมอำนาจลง ศูนย์กลางอำนาจไปรวมศูนย์อยู่ในกรุงโรม (Rome) ซึ่งต่อมาได้แผ่ขยายอำนาจจากรูปแบบนครรัฐและกลายเป็นจักรวรรดิโรมัน (Roman Empire) ที่ยิ่งใหญ่ ศาสตราจารย์แด็งบาล (Pierre-Clément Timbal, 1961) ศาสตราจารย์คณะนิติศาสตร์และเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยปารีส ได้มีความเห็นว่า อารยธรรมโรมันในยุคต้นก่อนคริสตกาลนั้นเจริญรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะความคิดทางการเมืองและการปกครองและกฎหมาย พลเมืองในอาณาจักรโรมันนั้นประกอบด้วย 2 ชั้น คือ ชั้นแรก เป็นชาวลาตินและโรมันดั้งเดิม ที่เรียกว่า “แพทริเซียน (Patrician)” ซึ่งเป็นชนชั้นปกครอง และมีสิทธิมีเสียงในการปกครอง ส่วนชนชั้นที่สอง เป็นชนชั้นสามัญชน ที่เรียกว่า “พลีเบียน (Plebeian)” ซึ่งเป็นพวกคนต่างด้าวและพวกทาส ซึ่งเป็นชนชั้นผู้ถูกปกครองและไม่มีสิทธิมีเสียงในการปกครอง

ศาสตราจารย์ปรีดี เกษมทรัพย์ ได้กล่าวถึงประเภทของกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในอาณาจักรโรมันในขณะนั้นว่าแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ “Jus Civile” ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับพลเมืองโรมัน และ “Jus Gentium” เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับสามัญชนและคนต่างด้าวที่มีได้มีฐานะเป็นพลเมืองโรมัน โดยที่กฎหมายทั้งสองปรากฏอยู่ในรูปธรรมเนียมปฏิบัติและจารีตประเพณีของชาวโรมัน (ปรีดี เกษมทรัพย์, 2526) ที่ชนชั้นปกครอง (Patrician) เท่านั้นที่รู้กฎหมายดังกล่าว เนื่องจากเป็นผู้บัญญัติกฎหมายและตัดสินคดี ในขณะที่ชนชั้นที่ถูกปกครอง (Plebeian) ไม่มีทางรู้เลย ว่าการตัดสินคดีโดยชนชั้นผู้ปกครองนั้น จะเป็นไปตามกฎหมายหรือไม่ ดังนั้น ในปี 452 ก่อนคริสต์ศักราช หลังจากขับทาร์ควีนีซ ซูเปอร์บัส (Tarquinius Suberbus) พระมหากษัตริย์โรมพระองค์สุดท้าย ทางชาวโรมันจึงได้คัดเลือกคณะกรรมการจำนวน 10 คน เรียกว่า เรียกว่า เดเซมวีร์ (Decemvirs) ซึ่งประกอบด้วยพวกแพทริเซียนเป็นส่วนใหญ่ ได้ทำการรวบรวมเอาธรรมเนียมปฏิบัติและจารีตประเพณีมาบันทึกเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร จารึกไว้บนแผ่นทองแดงรวม 12 แผ่น วางไว้บนโต๊ะกลางตลาดในที่สาธารณะกลางเมือง เพื่อให้พลเมืองทุกคนได้รับรู้ กฎหมายที่ถูกจารึกนั้นถูกเรียกว่า “กฎหมายสิบสองโต๊ะ

(Law of Twelve Tables)” ซึ่งเป็นหัวใจของรัฐธรรมนูญโรมันและเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่เป็นสิ่งที่จะต้องเปิดเผยให้ทุกคนได้รู้ ได้ศึกษาวิเคราะห์และศึกษาด้วยเหตุผล จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นยุคการเริ่มต้นของวิชานิติศาสตร์ (ปรีดี เกษมทรัพย์, 2526) ในยุคกฎหมายสิบสองโต๊ะนี้ ศาสตราจารย์ฟริทซ์ ชูลซ์ (Fritz Schulz: ค.ศ. 1879-1957) นักกฎหมายสาขากฎหมายโรมัน ชาวเยอรมัน ผู้แต่งหนังสือชื่อ กฎหมายโรมันยุคคลาสสิก (Classical Roman Law) อธิบายว่ากฎหมายในยุคนี้แบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ

1) *กฎหมายศักดิ์สิทธิ์หรือกฎหมายศาสนา (Jus sacrum)* เป็นกฎหมายของพวกพระ ถือว่าเป็นกฎหมายโรมัน ใช้บังคับในหมู่พวกพระที่แยกเป็นอีกสังคมหนึ่งต่างหากไปจากรัฐ

2) *กฎหมายเอกชน (Jus Privatum)* เป็นกฎหมายทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับราษฎรทุกคนในชีวิตประจำวัน อันเป็นกิจการของเอกชนไม่เกี่ยวข้องการเมืองการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางแพ่งหรือทางอาญา

3) *กฎหมายมหาชน (Jus Publicum)* เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยระเบียบวิธีปฏิบัติทางการเมืองการปกครอง ซึ่งรับรู้เฉพาะผู้เกี่ยวข้องเท่านั้น ไม่มีการเผยแพร่เหมือนกฎหมายเอกชน

ศาสตราจารย์ ฟริทซ์ ชูลซ์ อธิบายว่า ในปลายยุคนี้เองที่กฎหมายมหาชนได้ขยายขอบเขตจากเดิมเป็นกิจกรรมภายในชนชั้นสูงลงมาแผ่ครอบคลุมเกี่ยวข้องกับกิจการของประชาชนทั่วไป เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งต้องอาศัยรัฐเป็นผู้จัดการดูแล ทำให้เรียกได้ว่า “กฎหมายปกครอง” ได้เกิดขึ้นในยุคนี้เอง (วิชญ์ เครืองาม, 2526) ศาสตราจารย์ ฟริทซ์ ชูลซ์ ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับกฎหมายมหาชนในยุครอมนั้นว่า กฎหมายมหาชนเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับรัฐโรมันตามที่อัลเปียน (Ulpian: ค.ศ. 170-223) นักกฎหมายชาวโรมัน ได้กล่าวถึงไว้ก่อนหน้าแล้วว่ากฎหมายมหาชน หมายถึง ความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างรัฐโรมัน (เจ้าหน้าที่ปกครองชั้นสูงหรือรัฐบาล) กับราษฎรโรมันส่วนรวม

ซีเซโร (Cicero: 106-43 ปีก่อนคริสต์ศักราช) นักปรัชญา นักกฎหมาย นักรัฐธรรมนูญนิยม ชาวโรมัน เป็นคนแรกที่ได้เสนอแนวคิดที่เกี่ยวกับประโยชน์ของชาวโรมันที่เป็นส่วนรวมที่ไม่มีบุคคลใดหรือเอกชนคนใดเป็นเจ้าของหรือผู้ทรงสิทธิ์ ซีเซโร เรียกสิ่งนั้นว่า “สิ่งของของประชาชน (Res Populi)” ต่อมาเรียกกันว่า “ทรัพย์สินที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Le bien commun)” จากนั้นก็เรียกว่า “ทรัพย์สินสาธารณะ (Le bien public)” หรือ “ประโยชน์ของส่วนรวม (Public Interest)” ซึ่งถ้อยคำเหล่านี้ ศาสตราจารย์ เอลิซาเบธ ซอลเลอร์ (Elisabeth Zoller) ศาสตราจารย์ทางกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยปารีส ได้กล่าวว่าถ้อยคำประโยชน์ของส่วนรวมที่ดี ทรัพย์สินสาธารณะที่ดี ล้วนแล้วแต่เป็นวิธีการสื่อความหมายของคำว่า Res Publica (ภาษาละติน แปลว่า สิ่งสาธารณะ) ซึ่งในปัจจุบันคำว่า “Res Publica” หมายถึง “รัฐ” นั่นเอง (Zoller, E., 2006) คำว่า “รัฐ” ในความหมายของระบบกฎหมายโรมัน หมายถึง กฎหมายมหาชน (Public law อังกฤษ: Jus Publicum ละติน) คือ กฎหมายที่

เกี่ยวข้องกับรัฐโรมัน ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งสาธารณะ (Res Publica) ในขณะที่ กฎหมายเอกชน เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของเอกชนแต่ละคน (Res Privata; ละติน: Private Interest; อังกฤษ) ซึ่งเป็นรากฐานแนวคิดของหลักนิติธรรม

ศาสตราจารย์แต็งบาล (Professor Pierre-Clément Timbal) ชาวฝรั่งเศส ได้ อธิบายถึงความเสื่อมอำนาจของจักรวรรดิโรมันภายหลังจากที่ได้รุ่งเรืองอยู่เป็นเวลาช้านานว่า กรุงโรมได้ถูกพวกวิสิโกths (Visigoths) และชาวฟรอนค์ (Franks) เป็นพวกชนเผ่าเยอรมานิกที่ อาศัยอยู่ในดินแดน “ลาโกล” (La Gaule) ซึ่งเป็นดินแดนฝรั่งเศสในปัจจุบัน เข้าบุกรุกโจมตีกรุง โรมจนแตก ในปี ค.ศ. 476 อารยธรรมตะวันตกจึงสิ้นสุดลง (Timbal, P.C., 1974) แม้ว่ากรุง โรมได้ล่มสลาย แต่สิ่งที่ติดตัวไปกับชาวเยอรมันไปด้วยก็คือแนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายโรมัน แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งสาธารณะ (Res Publica) และทั้ง 2 แนวคิดนี้เอง ทำให้ผู้เขียนมีความเห็นว่ ระบบกฎหมายเยอรมันได้รับเอาแนวคิดกฎหมายโรมันมาผสมผสานเป็นหลักในการปกครองรัฐ เยอรมันในเวลาต่อมา ภายใต้อีกกฎหมายที่เรียกว่ากฎหมายโรมานอ-เยอรมันนิค (Romano-Germanic Law) มีที่มีอิทธิพลต่อความคิดทางกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นทวีปยุโรป ในเวลาต่อมา

ตามที่คุณเขียนได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่าทุกประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ตามระบบกฎหมายโรมานอ-เยอรมันนิค ย่อมมี “สิ่งที่เป็นของสาธารณะ (Res publica)” ที่อยู่เคียงข้างและบ่งชี้ครั่งอยู่เหนือสิทธิประโยชน์ส่วนบุคคล (Res Privata) ดังนั้น กฎเกณฑ์ทางกฎหมายในการจัดการกับสถานการณ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ “สิ่ง สาธารณะ” นั้น จึงเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดกฎหมายอีกประเภทหนึ่งซึ่งเรียกว่า “กฎหมายมหาชน (Public law: Jus publicum)” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของกฎหมาย (the Ends of law) เพื่อ ค้ำครองประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ศาสตราจารย์แม็ก กูแนล (Professor Max Gounelle) ได้กล่าวถึงกฎหมายมหาชนว่า กฎหมายมหาชนเป็นกฎหมายรัฐเป็นผู้ที่ตราขึ้น แต่ รัฐก็ต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายที่รัฐตราขึ้นนั้นด้วย เพื่อป้องกันไม่ให้รัฐผู้ทรงอำนาจใช้ กำลังบังคับใช้กฎหมายเกินขอบเขตของอำนาจที่กฎหมายให้อำนาจไว้ (Gounelle, M., 1989) ด้วยเหตุนี้ ศาสตราจารย์ชาร์ลส์ กาดูซ์ (Professor Charles Cadoux) ศาสตราจารย์วิชาการ กฎหมายมหาชน ชาวฝรั่งเศส อาจารย์มหาวิทยาลัยเอ็กซ์-มาแซย์ (University of Aix-Marseille) จึงได้เน้นเพิ่มเติมว่า รัฐจะกระทำนิติกรรมใด ๆ ได้นั้น ต้องให้บุคคลธรรมดาหรือนิติ บุคคลกระทำแทน การกระทำของนิติบุคคลหรือบุคคลธรรมดา (เจ้าหน้าที่ของรัฐ) จึงถูกเรียกว่า ฝ่ายปกครอง ฉะนั้น การกระทำของฝ่ายปกครองจึงต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายที่รัฐตรา ขึ้นและใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น การณ์เช่นนี้จึงจะเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของ “ผู้อยู่ใต้ ปกครอง” อันก่อให้เกิด “หลักนิติรัฐ (Legal State)” ซึ่งเป็นหลักความชอบด้วยกฎหมาย (Principle of legality) ของการกระทำของฝ่ายปกครอง ซึ่งเป็นหลักการเคารพต่อลำดับชั้น ของนิติกรรมทางปกครอง ซึ่งมีกฎหมายอยู่ในลำดับสูงสุด การเคารพลำดับชั้นของกฎหมาย

ดังกล่าว ในรัฐเสรีประชาธิปไตยจึงถือว่าปัจเจกชนเรียกร้องให้รัฐและฝ่ายปกครองต้องเคารพต่อหลักความชอบด้วยกฎหมายด้วย

หลักนิติรัฐนั้น ศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2537) ได้อธิบายว่า ตามแนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตยถือว่า แม้รัฐจะมีอำนาจอธิปไตยแต่รัฐก็ต้องเคารพกฎหมาย ซึ่งมีอยู่ 2 ทฤษฎีหลัก ๆ คือ

1) ทฤษฎีว่าด้วยการจำกัดอำนาจตนเองด้วยความสมัครใจ (Auto-limitation) ซึ่งเยียร์ริง (Rudolf von Jhering (ค.ศ. 1818-1892) นักปรัชญาชาวเยอรมันและเจลลิเนค (Georg Jellinek (ค.ศ. 1851-1911) นักกฎหมายมหาชนชาวเยอรมัน ศาสตราจารย์ทางกฎหมายมหาวิทยาลัยเวียนนา (University of Vienna) เป็นผู้เสนอ ซึ่งมีหลักว่ารัฐไม่อาจถูกจำกัดอำนาจเว้นแต่รัฐจะสมัครใจผูกมัดตนเองด้วยกฎหมายที่รัฐตราขึ้น และกฎหมายที่รัฐตราขึ้นมานั้นก็คือ “รัฐธรรมนูญ” ซึ่งกำหนดสถานะของอำนาจของการเมืองในรัฐว่า อำนาจที่รัฐธรรมนูญมอบให้นั้นได้มอบให้แก่องค์กรใดบ้างและองค์กรนั้นมีอำนาจอะไร และมีข้อจำกัดการใช้อำนาจไว้อย่างไร

2) ทฤษฎีนิติรัฐ (Legal State: *Etat de Droit*) ซึ่งฌอง-ฌาคส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau: ค.ศ. 1712-1778) นักนิติศาสตร์ชาวสวิส และมองเตสกีเยอ (Montesquieu: ค.ศ. 1689-1755) นักปรัชญาการเมืองชาวฝรั่งเศส ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า รัฐและหน่วยงานของรัฐกระทำการเพื่อประโยชน์สาธารณะและอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าเอกชน และกฎหมายมหาชนได้ให้อำนาจให้แก่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐ เพื่อดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะตามกฎหมาย แต่กฎหมายนั้นเองก็จำกัดอำนาจของหน่วยงานของรัฐ ไม่ให้ใช้อำนาจนอกกรอบที่กฎหมายให้ไว้

สาระสำคัญของนิติรัฐ

ศาสตราจารย์ชาญชัย แสวงศักดิ์ (2553) ได้อธิบายการแบ่งแยกสาระสำคัญของหลักนิติรัฐว่ามีอยู่ 3 ประการ ดังนี้

1) หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร (ฝ่ายปกครอง) หลักการนี้ เรียกร้องให้บรรดาการกระทำทั้งหลายขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร (ฝ่ายปกครอง: หน่วยงานทางปกครอง: หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ) จะต้องชอบด้วยกฎหมายที่ตราขึ้นโดย องค์กรของรัฐฝ่ายนิติบัญญัติ เพราะองค์กรของรัฐฝ่ายบริหารจะมีอำนาจสั่งการให้บุคคลกระทำการหรือละเว้นไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดได้ก็ต่อเมื่อมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้อำนาจไว้ชัดเจน และจะต้องใช้อำนาจนั้นภายในกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้

2) กฎหมายทั้งหลายที่องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติตราขึ้นจะต้องชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หลักการนี้ เรียกร้องให้บรรดากฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติตราขึ้นต้องชอบด้วยรัฐธรรมนูญและเรียกร้องให้อำนาจองค์กรของรัฐฝ่ายบริหารจะกระทำการใดล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพของราษฎรได้นั้นก็ต่อเมื่อมีกฎหมายระบุไว้อย่างชัดเจนว่าให้องค์กรใดมีอำนาจล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพของราษฎร

ได้ในกรณีใดและภายในขอบเขตใด และกฎหมายดังกล่าวจะต้องไม่ให้อำนาจแก่องค์กรของรัฐฝ่ายบริหารล่วงล้ำเข้าไปในแดนแห่งสิทธิเสรีภาพของราษฎรเกินขอบเขตแห่งความจำเป็นเพื่อดำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์สาธารณะ

3) องค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการมีอำนาจในการควบคุมไม่ให้เกิดการกระทำขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหารขัดต่อกฎหมาย และควบคุมไม่ให้เกิดการกระทำขององค์กรฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายขัดต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งองค์กรฝ่ายตุลาการที่ทำหน้าที่เช่นว่านี้แตกต่างหากจากองค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการ ซึ่งทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาก็ได้

สรุปผล

การมีอยู่ของ “หลักนิติรัฐ” ในระบบกฎหมายมหาชนภายในของรัฐนั้น ย่อมถือว่าเป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่มีคุณค่า มีประโยชน์ มีนัยสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพราะหลักนิติรัฐเรียกร้องให้องค์กรของรัฐฝ่ายนิติบัญญัติไม่ให้เกิดการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญรับรองคุ้มครองไว้ อันเรียกว่าหลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย (Constitutionality) ที่องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติตราขึ้นประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง หลักนิติรัฐเรียกร้องให้องค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร (ฝ่ายปกครอง: หน่วยงานทางปกครอง: และเจ้าหน้าที่ของรัฐ) ไม่ให้ใช้อำนาจเหนือราษฎรในการสั่งการให้ราษฎรกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือละเว้นไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดนั้น จะกระทำได้อต่อเมื่อมีกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติตราขึ้นหรือกฎที่ฝ่ายบริหารตราขึ้นให้อำนาจไว้อย่างชัดแจ้ง และถึงแม้จะมีกฎหมายหรือกฎที่ให้อำนาจไว้ก็ตาม จะต้องใช้การกระทำภายในกรอบที่กฎหมายหรือกฎกำหนดไว้ก็ตาม แต่ห้ามมิให้องค์กรของรัฐ ทางฝ่ายบริหารใช้อำนาจเกินขอบเขตที่กฎหมายหรือกฎที่ให้อำนาจไว้ก็ตาม (Ultra Vires) ซึ่งหากองค์กรของรัฐฝ่ายบริหารใช้อำนาจโดยมิชอบด้วยกฎหมาย องค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการย่อมมีอำนาจในการตรวจสอบการใช้อำนาจขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร (ฝ่ายปกครอง) ว่าชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ องค์กรของฝ่ายตุลาการที่ทำหน้าที่เช่นว่านี้คือ “ศาลปกครอง” ส่วนองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติตราขึ้นย่อมอยู่ภายใต้การตรวจสอบของ “ศาลรัฐธรรมนูญ” ส่วนคดีพิพาททางแพ่งและทางอาญาก็แยกออกไปให้อยู่ในเขตอำนาจของ “ศาลยุติธรรม” ที่ทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิส่วนบุคคล (Res Privata) นั้นเอง

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาคราวต่อไป เพื่อความสมบูรณ์ในด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการปกครองรัฐโดยกฎหมาย ผู้เขียนเห็นว่าสมควรที่จะศึกษาเปรียบเทียบกับหลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐในแง่แหล่งกำเนิดแนวคิดเกี่ยวกับหลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐ สาระสำคัญของหลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า หากมีการศึกษาเพิ่มเติมตามหัวข้อที่เสนอมานี้จะทำให้การศึกษากฎหมายมหาชนจะครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2553). *กฎหมายมหาชน: ความเป็นมา ทฤษฎี และหลักการที่สำคัญ*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บรรศักดิ์ อวรรณโณ. (2537). *กฎหมายมหาชน: การแบ่งแยกกฎหมายมหาชน-เอกชน และพัฒนาการกฎหมายมหาชนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2526). *นิติปรัชญา ภาคสอง: บทนำทางประวัติศาสตร์. คณะนิติศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- วิชญ์ เครื่องาม. (2526). *เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายมหาชน หน่วยที่ 2 ปรัชญารากฐานในกฎหมายมหาชน*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Gounelle, M. (1989). *Introduction au droit public*. Paris: Monatchrestien.
- Jowett, B. (1926). *Aristotle's Politics*. Oxford: Clarendon Press.
- Shorey, P. (1903). *The Unity of Plato's Thought Classic*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Timbal, P.C. (1974). *Histoire des Institutions Publiques et des faits sociaux*. Paris: Dallaz.
- Zoller, E. (2006). *Introduction au droit public*. Paris: Dalloz.

พิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่น

Local Rituals and Beliefs

พระภิกษุสุเมธ (สารนอก)¹ และศิริโรจน์ นามเสนา²
PhraKritsada Sumetho(sannok) and Sirirote Namsena

Received: September 07, 2022

Revised: October 24, 2022

Accepted: December 04, 2022

บทวิจารณ์หนังสือ

ผู้เขียน: ฐาปนี

จำนวนหน้า 175 หน้า

ปีที่พิมพ์: 2549

ครั้งที่พิมพ์: 1

สถานที่พิมพ์: แสงดาว

บทคัดย่อ

บทวิจารณ์หนังสือ “พิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่น” พบว่า ได้ศึกษาค้นคว้าพิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่นโดยแบ่งเนื้อหาเป็น 4 ภาคด้วยกันคือ 1) พิธีกรรมและความเชื่อของภาคเหนือ 2) พิธีกรรมและความเชื่อของภาคกลาง 3) พิธีกรรมและความเชื่อของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ 4) พิธีกรรมและความเชื่อของภาคใต้ ซึ่งพิธีกรรมในท้องถิ่นเป็นกิจกรรมทางสังคมโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนที่เป็นมาด้วยดีด้วยความผูกพันและสามัคคีโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางหรือมีหัวหน้าหมู่บ้านเป็นตัวเชื่อมเป็นความเชื่อว่าการปฏิบัติตามแล้วจะเกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่ครอบครัวและชุมชนในทางตรงกันข้ามหากไม่มีการจัดพิธีกรรมในท้องถิ่นบางพิธีการอาจถูกละทิ้งให้ครอบครัวเดือดร้อนไม่มีความสุขก็เป็นได้

คำสำคัญ: พิธีกรรม, ความเชื่อ, ท้องถิ่น

¹ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบูรณ์; Phetchabun Provincial Office of Buddhism

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding author, e-mail: sannok182512@gmail.com, Tel. 097-2155599

Abstract

From a book entitled "Local Rituals and Beliefs", it was found that the research on local rituals and beliefs was divided into 4 parts: 1) rituals and beliefs of the North; 2) rituals and beliefs of the central region; 3) rituals and beliefs of the Northeast; and 4) the rituals and beliefs of the South. Local rituals were social activities emphasizing community participation that showed good relations local rituals were not organized, the family may be punished for suffering between communities with bonds and unity with Buddhism as the medium or the village head as a link. It was a belief that if people acted accordingly, there will be peace and happiness for families and communities. On the other hand, if some without peace

Keywords: Rituals, Beliefs, Local

บทนำ

พิธีกรรมหมายถึงพฤติกรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อทางศาสนาของตนไม่ว่าจะเป็นศาสนาใด ๆ ก็ตามต่างก็มีการปฏิบัติต่อศาสนาของตนตามความเชื่อและความศรัทธาของตนในแต่ละศาสนาจึงก่อให้เกิดเป็นพิธีกรรมทางศาสนาด้วยความเชื่อและความศรัทธาถือเป็นกิจกรรมบูชาหรือการปฏิบัติในการทำพิธีอันล้วนแต่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันทั่วไปและอ้างถึงความเชื่อเก่าแก่ของชาวหมู่บ้านในชนบททั้งสิ้นทุกอย่างบ่งบอกถึงวัฒนธรรมของบุคคลผู้อยู่ในสังคมนั้น ๆ พิธีกรรมมักมีรูปแบบรายการพัฒนาอยู่เรื่อย ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับผู้คนในแต่ละถิ่นฐานโดยมักจะผสมผสานระหว่างพิธีที่มีอยู่เดิมกับของใหม่ซึ่งเข้ามามีบทบาทดังจะเห็นได้จากสมัยโบราณมีการนับถือศาสนาพราหมณ์ต่อมาศาสนาพุทธได้มาเจริญรุ่งเรืองเข้ามามีบทบาทจึงเกิดมีการผสมผสานกันจนปัจจุบันแทบจะแยกกันไม่ออกเช่นพิธีแรกนาขวัญพิธีแต่งงานพิธีลอยกระทงในส่วนความเชื่อคือความเห็นจริงด้วยในแง่พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่เน้นหนักในเรื่องการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตให้รู้จักกำจัดความทุกข์เดือดร้อนด้วยการพิจารณาให้เห็นต้นตอของความทุกข์แล้วแก้ไขในทางที่ถูกไม่ไขให้เชื่อถืออย่างมกมายและเหตุผลความเห็นจริงด้วยนั้นต้องเป็นสิ่งที่ใช้หลักการในการลงความเชื่อนั้นลงไปซึ่งหลักการในความเชื่อนี้ในทางพระพุทธศาสนา คือ คำสอนในกามสูตรแม้ว่าคำสอนในเรื่องการเชื่อนี้จะเป็นสิ่งที่แน่นอนแต่โดยธรรมชาติของมนุษย์ผู้ยังไม่หลุดพ้นย่อมต้องการสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของตนเพื่อปกป้องใจว่าได้มีการกระทำนั้นหรือจะทำบุญนั้นขึ้นจริงและหากไม่ไขสิ่งชั่วชาก็ไม่เห็นความจำเป็นที่จะละกิเลสทั้งปวงและการมาคิดค้นความจริงดังกล่าวทำให้ทั้งพิธีบางอย่างที่ยังมีประโยชน์แอบแฝงอยู่นับเป็นการสร้างจิตสำนึกของการอยู่ร่วมกันในสังคมตลอดจนเป็นการประกาศข่าวสารต่าง ๆ ให้ผู้อื่นรับรู้อีกด้วย

สารสำคัญของเนื้อหา

ตอนที่ 1 พิธีกรรมและความเชื่อของภาคเหนือ

1.1 วิธีกวนกระยาสารทก่าแพงเพชร

ก่าแพงเพชรเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงเรื่องกล้วยไข่เป็นอย่างมากกล้วยไข่จะให้ผลผลิตมากในช่วงต้นเดือนตุลาคมซึ่งเมื่อกล้วยไข่เป็นผลไม้ขึ้นชื่อของจังหวัดแล้วจึงมีการจัดพิธีกวนกระยาสารทขึ้นซึ่งกระยาสารทนั้นเป็นขนมไทยโบราณที่มีคุณค่าทั้งยังรับประทานเคียงกับกล้วยไข่ได้อย่างเหมาะสมยิ่งนักวิธีกวนกระยาสารทนั้นทางจังหวัดก่าแพงเพชรได้จัดขึ้นตั้งแต่พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา สารระสำคัญและแง่คิด กระยาสารทเป็นขนมทำขึ้นในฤดูสารทเดือนสิบซึ่งเป็นช่วงที่ผลิตผลทางการเกษตรของก่าแพงเพชรอุดมสมบูรณ์ที่สุดของปีรวมทั้งเป็นการทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ข้าวในนา หลังจากเก็บเกี่ยวพืชผลแล้ว ช่วงระยะเวลาประกอบพิธีกรรมปลายเดือนกันยายน-ต้นเดือนตุลาคมของทุกปี

1.2 พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อปลาบึกเชียงราย

พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อปลาบึกเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษทั้งนี้เพราะชาวบ้านเชื่อว่าปลาบึกเป็นปลาคักดีสิทธิ์ที่มีเทพคอยคุ้มครองอยู่ถ้าไม่มีการบวงสรวงไหว้วอนขอจากเจ้าพ่อและไม่ปลุกขวัญย่านางเรือให้มีอำนาจเก่งกล้าผู้นั้นก็ยากที่จะจับปลาบึกได้สำเร็จความเชื่อนี้น่าจะสืบเนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า ปลาบึกนั้นไม่ใช่ปลาที่อาศัยอยู่ในเขตน่านน้ำของไทยแต่จะไหลเข้ามาในเขตไทยเมื่อถึงฤดูวางไข่และหลังจากเสร็จสิ้นการวางไข่แล้วสารระสำคัญและแง่คิดการทำพิธีบวงสรวงก่อนจับปลาบึกเป็นการสร้างขวัญกำลังใจเสริมความเป็นสิริมงคลและโชคลาภแก่ชาวประมงตลอดจนเป็นการรักษาไว้ซึ่งประเพณีที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมาทุกปี ช่วงเวลาของการบวงสรวงปลายเดือนเมษายนถึงปลายเดือนพฤษภาคมของทุกปี

1.3 พิธีบวชต้นไม้พะเยา

ต้นไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติลำดับต้น ๆ ที่มีอัตราการลดลงมากที่สุด แม้ว่าปัญหาการตัดไม้ทำลายป่ารัฐบาลจัดให้เป็นวาระแห่งชาติแล้วก็ตาม แต่การเพิ่มฐานบุกรุกป่าก็ยังไม่หมดไปการแก้ปัญหาการบุกรุกป่านั้น หากใช้แต่เพียงเครื่องมือของรัฐบาลก็น่าจะล้มเหลวเพราะป่ากับคนนั้นอยู่ใกล้กันการจะปกป้องการจับบุกรุกป่าที่ดีที่สุดควรจะใช้กำลังพลที่ใกล้ชิดกับป่ามากที่สุดพิธีบวชป่าจึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นกุศโลบายห้ามไม่ให้คนตัดไม้ทำลายป่า สารระสำคัญและแง่คิดวิธีปลูกต้นไม้เป็นการเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนซึ่งมีประเด็นร่วมคือการอนุรักษ์ป่าไม้ของหมู่บ้านของประเทศชาติโดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมรายการบวชต้นไม้ช่วงเวลาที่สามารถกระทำพิธีทำได้ตลอดปีแต่มักจะทำพิธีในช่วงฤดูแล้ว

1.4 พิธีบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเพชรบูรณ์

การบวงสรวงดวงพระวิญญาณของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้นเป็นการแสดงถึงความกตัญญูตเวทีที่มีแด่ผู้มีพระคุณต่อบ้านเมืองซึ่งทางจังหวัดเพชรบูรณ์ได้กำหนดให้มีการกระทำพิธีบวงสรวงทุกปีก่อนจะเริ่มพิธีจะต้องมีการเตรียมการโดยจัดให้มีราชวัตรฉัตรธงสัปน

โต๊ะวางเครื่องสังเวยและแท่นประทับในบริเวณมณฑลพิธีซึ่งจะต้องจัดล่วงหน้าอย่างน้อย 1 วัน ความสำคัญและแง่คิดนอกจากเป็นการแสดงความกตัญญูทวดเทวีแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีก็จะได้รับความมั่นใจและกำลังใจในการประกอบกิจการเพื่อบ้านเมืองรวมทั้งเป็นสิริมงคลแก่ตนเองทั้งยังเป็นการรวมพลังสามัคคีในหมู่คณะด้วยช่วงเวลาที่ประกอบพิธีวันที่ 25 ถึง 27 มกราคมของทุกปีซึ่งเป็นวันกองทัพไทยเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ระดับจังหวัด

1.5 พิธีสงฆ์พระสงฆ์และหม่าเจ้าเจดีย์พระบรมธาตุกำแพงเพชร

ความสำคัญเป็นพิธีกรรมเก่าแก่ของชาวเมืองกำแพงเพชรมีการจัดพิธีในช่วงเทศกาลสงกรานต์โดยจะจัดเป็นประจำทุกปีและสืบทอดมาหลายสิบปีพิธีสงฆ์พระสงฆ์จัดขึ้นในวัดบางตำบลในเมืองโดยชาวบ้านจะร่วมกันถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์และสามเณรหลังจากนั้นจะนิมนต์ให้เปลี่ยนผ้าจากชุดครองจีวรเป็นนุ่งผ้าหม้อฮ่อมและนิมนต์ไปนั่งบนเก้าอี้เรียงแถวเตรียมรับการสงฆ์ซึ่งชาวบ้านจะเตรียมน้ำอบน้ำลอยดอกไม้อาไว้เมื่อพร้อมแล้วจะมีผู้กล่าวนำถวายน้ำสำหรับสรงพระสงฆ์แล้วชาวบ้านจะร่วมกันสรงน้ำพระสงฆ์และสามเณรเมื่อสรงน้ำพระแล้วต่างก็เปลี่ยนกันสาดน้ำใส่กันอย่างสนุกสนานได้เวลาพอสมควรชาวบ้านจึงถวายผ้าสบงเพื่อผลัดเปลี่ยนครองจีวรกลับมานั่งเรียงลำดับสวดมนต์ให้พรแก่ผู้มาร่วมพิธีเป็นเสร็จพิธีสงฆ์พระสงฆ์ สารความสำคัญและแง่คิด 1) พิธีสงฆ์เพื่อให้ชาวบ้านได้แสดงความเคารพและแสดงความกตัญญูทวดเทวีต่อผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาเพื่อความเป็นสิริมงคล 2) พิธีหม่าเจ้าเจดีย์จากความเชื่อของชาวบ้านที่เชื่อว่าเจดีย์พระบรมธาตุเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า 3) เป็นกิจกรรมทางสังคมโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางช่วงเวลาในการจัดพิธีวันที่ 14 เมษายนของทุกปี

1.6 พิธีสืบทอดเมืองเชียงใหม่

การสืบทอดเมืองตามความเชื่อของชาวล้านนาเป็นพิธีที่จัดทำขึ้นเพื่อความสุขของบ้านเมือง ทั้งนี้เพราะบางครั้งเห็นว่าบ้านเมืองเกิดความเดือดร้อนจากอิทธิพลของดาวเคราะห์มาเบียดบังทำให้บ้านเมืองเกิดความปั่นป่วนวุ่นวาย เพราะการจลาจลเกิดศึกสงครามและเกิดโรคภัยไข้เจ็บแก่ประชาชนในเมือง ดังนั้นจึงต้องทำพิธีสืบทอดเมืองขึ้น พิธีสืบทอดเมืองเชียงใหม่มีการยึดถือและปฏิบัติติดต่อกันมาช้านานชาวเชียงใหม่ทุกคนต่างรู้จักและยึดถือปฏิบัติกันอยู่เพราะเชื่อว่าทุกภัยทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับเมืองจะหมดหายไปชีวิตก็จะสงบสุขอีกครั้ง เชื่อว่าก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่การงานพร้อมที่จะสู้กับชะตาชีวิตต่อไป สารสำคัญและแง่คิดพิธีสืบทอดเมืองเชียงใหม่เป็นพิธีที่ทรงคุณค่าเป็นอย่างยิ่งในหลาย ๆ ด้าน กล่าวคือเป็นการให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่ผู้คนในบ้านเมืองเป็นการบำรุงขวัญสร้างจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองดีสร้างความสมัครสมานสามัคคีระหว่างชนชั้นปกครองและชาวบ้านแสดงถึงความกตัญญูทวดเทวีต่อบรรพบุรุษผู้สร้างเมืองเชียงใหม่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ไว้ช่วงเวลาระยะเวลาระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายนของทุกปีหรือเมื่อบ้านเมืองประสบความแห้งแล้ง

1.7 พิธีโกนจุกตาก

พิธีโกนจุกสืบเนื่องมาจากพ่อแม่คลอดลูกออกมาแล้วลูกนั้นเป็นหญิง เพราะแม่เกรงว่าจะไม่ได้ทำบุญจึงไว้จุกให้ลูกหรือลูกบางคนเลี้ยงยากมักเจ็บไข้ได้ป่วยอยู่เสมอจึงไว้จุกเพื่อให้เลี้ยงง่าย โดยจะโกนผมรอบ ๆ ข้างนอกออกแล้วทำเป็นจุกไว้ตรงกลางกระหม่อม สำคัญและแนวคิดเป็นวิธีที่ทำให้พ่อแม่เด็กเกิดมีขวัญและกำลังใจในการเลี้ยงลูกและเพื่อให้ลูกได้นึกถึงว่าตนโตพอที่จะดูแลตนเองได้แล้วช่วงเวลาของการทำพิธีเมื่อเด็กมีอายุพอสมควรอาจจะอยู่ในช่วงระหว่าง 7-13 ปี

1.8 วิถีทานสลากภัตหรือกินสลากน่าน

ทานสลากภัตเป็นประเพณีเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลตามตำนานเล่าว่าขณะที่พระพุทธเจ้าประทับ ณ เขตวันมทวิหารนั้น วันหนึ่งนางกุมาริได้อุ้มลูกชายวัยหนึ่งขวบมาซึ่งจะทำร้ายลูกของนางนางเห็นจนตัวจะวิ่งหนีไปที่อื่นไม่ได้จึงวิ่งเข้าไปพึ่งพระพุทธเจ้าพระพุทธองค์ทรงตรัสสอนไม่ให้จองเวรซึ่งกันและกัน นางยกขนิษ้านึกผิดจรัสรับศีล 5 แล้วกราบทูลพระพุทธองค์ว่าเมื่อนางรับศีล 5 แล้วไม่รู้จะไปทำอะไรได้นางกุมาริเห็นดังนั้นจึงอาสาพานางยกขนิษณ์ไปอุปการะฝ่ายนางยกขนิษณ์จึงตอบแทนโดยพยากรณ์บอกเรื่องลมฟ้าอากาศและการทำนายแก่นางกุมาริและยังได้บอกแก่ชาวบ้านทั่วไปจนร่ำรวยและเพื่อตอบแทนคุณของนางยกขนิษณ์คนเหล่านั้นจึงพากันเอาเครื่องอุปโภคบริโภคมามอบให้แก่นางเป็นอันมากเมื่อเหลือใช้จึงมาทำเป็นสลากภัตโดยให้พระสงฆ์ทำการจับสลากอุปโลกนสาระสำคัญและแ่งคิดคติธรรมทานสลากภัตจะสอนใจพระสงฆ์และสามเณรไม่ให้ยึดติดในลาภสักการะ รู้จักการตัดกิเลสและหลักการทำบุญทานกัวยฉลากเป็นวิธีการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่งคือการบริจาคด้วยความบริสุทธิ์ใจรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัวยังเป็นการแสดงออกพลังสามัคคีของชาวบ้านที่ร่วมมือร่วมใจกันทำบุญกุศลโดยพร้อมหน้ากัน

วิญญาณของผู้ตายจะسابแข่งเป็นพิธีกรรมสำคัญที่จะต้องทำให้กับผู้เสียชีวิต ช่วงเวลาที่นิยมจัดพิธีนิยมจัดช่วงวันขึ้น 1 ค่ำถึง 14 ค่ำเดือน 11

เป็นศิษย์หรือที่เรียกกันในปัจจุบันเรียกว่ายกครูหรือขึ้นครูและอีกกรณีหนึ่งคือพิธีบูชาขันตั้งก่อนการทำการกิจกรรมต่างๆ เช่นการก่อสร้างการบรรเลงเพลงดนตรี

ตอนที่ 2 พฤติกรรมและความเชื่อของภาคกลาง

2.1 พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อหลักเมืองกาญจนบุรี

ความสำคัญเสาหลักเมืองกาญจนบุรีเป็นโบราณวัตถุที่สำคัญคู่บ้านคู่เมืองเป็นที่เคารพสักการะและมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่รวมวิญญาณของชาวเมืองกาญจนบุรีสามารถดลบันดาลให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่ชาวเมืองกาญจนบุรีเทศบาลเมืองกาญจนบุรีจึงจัดให้มีพิธีกรรมทุกปี สาระความสำคัญและแ่งคิดศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสร้างขึ้นในสมัยพระยาประสิทธิสงครามรามภักดีศรีวิเศษวงเล็บเจ้าเมืองกาญจนบุรีคนที่ 2 พิธีสักการะศาลเจ้าพ่อหลักเมืองได้กระทำติดต่อกันมาครั้งโบราณนอกจากเพื่อความป็นสิริมงคลของบ้านเมืองแล้วยังเป็นโอกาสให้ชาวบ้านพร้อมใจกันมาร่วมสักการะช่วงเวลาที่ดำเนินกิจกรรมวันขึ้น 6 ค่ำเดือน 6 ของทุกปี

2.2 พิธีกองข้าวบวงสรวงชลบุรี

ความสำคัญพิธีกรเข้าบวงสรวงเป็นพิธีกรรมแก่ของจังหวัดชลบุรี ในสมัยโบราณนิยมจัดการทั่วไปทุกอำเภอ ปัจจุบันอำเภอศรีราชาได้รื้อฟื้นและจัดประเพณีกองข้าวบวงสรวงเพื่อเป็นการฟื้นฟูและเสริมสร้างความสามัคคีของชาวบ้านในอำเภอศรีราชาจังหวัดชลบุรี พิธีกองข้าวบวงสรวงเป็นพิธีที่มีความเชื่อสืบต่อกันมาว่าเมื่อกระทำพิธีแล้วจะทำให้อยู่เย็นเป็นสุขเพื่อบวงสรวงดวงวิญญาณทั้งหลายและเสริมสร้างเสถียรภาพทางจิตใจ สารระความสำคัญและแง่คตินัยยะของพิธีกรเข้านั้นเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนให้เป็นปึกแผ่นให้ทุกคนรักและผูกพันช่วยเหลือซึ่งกันและกันและเป็นการพบปะกันเพื่อความสนุกสนานและกลับไปอย่างมีความสุขทั้งยังเป็นการสอนเรื่องการให้ทานแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายช่วงเวลาที่ดีดำเนินกิจกรรมหลังสงกรานต์ประมาณ 3-4 วัน

2.3 พิธีลูกโกศ เพชรบุรี

ความสำคัญพิธีลูกโกศ เป็นสิ่งที่ชาวเมืองเพชรบุรีได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วคนแล้วจนกระทั่งกลายเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของชาวเมืองเพชรบุรีจนเรียกกันติดปากทั่วไปว่าลูกโกศเมืองเพชร สารระความสำคัญพิธีลูกโกศ ที่ชาวเพชรบุรีมักใช้โกศกลมมากกว่าโกศเหลี่ยมโกศกลมส่วนยอดใหญ่ส่วนสารถจะเป็ยยอดเหลี่ยมการนำศพใส่ในโกศเริ่มต้นด้วยพิธีสุก้าหรือพิธีสุก้าศพ คือ ต้องนำศพไปต้ม รูดเอาเนื้อไปเผาเสียก่อนให้เหลือแต่กระดูกแล้วจึงนำมาใส่ในกรดบางครั้งก็รูดเนื้อทิ้งน้ำให้เป็นเหยื่อปลาแล้วนำเฉพาะกระดูกไปทำพิธีลงกตเสร็จแล้วก็มีพิธีฉลองมีมหรสพคนรำนาคพืพาทย์ประโคมหุ่นกระบอกหนังตะลุงแล้วแต่ฐานะของเจ้าภาพ

2.4 พิธีบวงสรวงพันท้ายนรสิงห์สมุทรสาคร

ความสำคัญเป็นพิธีกรรมของชาวจังหวัดสมุทรสาครที่รำลึกถึงพันท้ายนรสิงห์ซึ่งเป็นวีรบุรุษแห่งความซื่อสัตย์และรักษาไว้ซึ่งกฎหมายเฑียรบาล สารระสำคัญและแง่คิด 1) เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างความสามัคคีของชาวบ้านที่ได้ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันด้วยความภาคภูมิใจกับชุมชน 2) เป็นตัวอย่างแก่เยาวชนรุ่นหลังที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความซื่อสัตย์และการรักษากฎระเบียบชี้ให้เห็นว่าความดีเป็นสิ่งที่ไม่ตายได้รับการกล่าวขวัญยกย่องตลอดไปช่วงเวลาพิธีบวงสรวงพันท้ายนรสิงห์เริ่มขึ้นวันขึ้น 9 ค่ำเดือน 3 เวลา 9 นาฬิกา 19 นาทีจะเริ่มพิธีบวงสรวงและวันขึ้น 10 ค่ำเดือน 3 เวลา 7:00 น ชาวบ้านจะถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์

2.5 วิธีไหว้พระใหญ่ของชาวกะเหรี่ยง อุทัยธานี

ความสำคัญเป็นการมารวมกันเพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่คณะของกลุ่มกะเหรี่ยง โดยมีจุดรวมใจซึ่งชาวกะเหรี่ยงจะยึดถือคำพูดของพะเช่อหรือร่างทรงเป็นหลักกำหนดวิธีการดำรงชีวิตของกลุ่ม สารระความสำคัญและแง่คิดหมู่บ้านเจ้าวัดต้องปฏิบัติเคร่งครัดในการปฏิบัติตามข้อห้ามต่าง ๆ ตามที่บอกไว้และมีการว่ากล่าวตักเตือนลูกบ้านให้ยึดถือในวัฒนธรรมทั้งการพูดการติดต่อกับชนพื้นราบเชื่อว่าจะทำให้เกิดความอับมงคลขึ้นกับครอบครัวและชุมชนสิ่งที่ต้องห้ามอย่างเคร่งครัดคือ 1 ห้ามนำสุราเข้ามาดื่มในหมู่บ้าน 2 ห้ามเลี้ยงสัตว์หมูหรือไก่ 3 ห้ามเล่นอบายมุขทุกชนิด ช่วงเวลากิจกรรมในวันสงกรานต์วันขึ้น 15 ค่ำเดือน 5

2.6 พิธีไหว้พระแซ่สุพรรณบุรี

ความสำคัญการไหว้พระแซ่หมายถึงการไหว้พระจันทร์ซึ่งชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุพรรณจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีที่วัดประชุมชนวัดสุกณปิกชีวัดสามทองและวัดสุวรรณนาครีจัดทำขึ้นเพื่อพยากรณ์ปริมาณน้ำฝนในปีหน้าว่าจะตมมากหรือน้อยเพียงใดและชาวนาจะเริ่มทำนาให้ถูกต้องกับฤดูกาลที่ฝนตก สำระสำคัญและแง่คิดเป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อเสี่ยงทายถึงปริมาณน้ำฝนในแต่ละปีว่าจะตมมากน้อยเพียงใดและชาวนาจะเริ่มทำนาให้ถูกต้องกับฤดูกาลที่ฝนตกหรือเป็นสิริมงคลแก่ผู้ทำพิธีและสร้างความสามัคคีของคนในท้องถิ่นช่วงเวลากิจกรรมพิธีไหว้พ้อแจะจัดในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 ของทุกปี

2.7 พิธีเซ่นผีแต่งงานตราด

ความสำคัญพิธีเซ่นผีแต่งงานเป็นลำดับขั้นตอนการแต่งงานแบบไทยนับเป็นความงดงามทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง 2 ตระกูลและเพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ญาติพี่น้องสองฝ่ายได้รับรู้ว่าลูกหลานตัดสินใจพร้อมที่จะใช้ชีวิตร่วมกัน สำระสำคัญและแง่คิด การเซ่นผีแต่งงานเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้คู่บ่าวสาวได้ตระหนักว่าวันนี้เป็นวันดีเป็นวันสำคัญที่คนทั้งสองได้ตัดสินใจใช้ชีวิตร่วมกันโดยมีญาติพี่น้องทั้งสองฝ่ายเป็นสักขีพยานตลอดจนถึงบรรพบุรุษได้รับทราบเป็นเครื่องเตือนใจว่าให้คนทั้งสองมีความรักความซื่อสัตย์ต่อกันมีความอดทนช่วยเหลือเกื้อกูลกันไปตลอดชีวิต

2.8 พิธีทำบุญกลางบ้านปทุมธานี

ความสำคัญเป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณเป็นเรื่องของดวงวิญญาณผู้ตายว่าจะล่องลอยไปตามบุญบาปเป็นการทำบุญตลอดจนบูชาอุทิศส่วนกุศลให้พระภูมิเจ้าที่เจ้ากรรมนายเวรเพื่อความคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุขและประสบความสำเร็จรุ่งเรืองในหน้าที่การงานขับไล่สิ่งเลวร้ายต่าง ๆ ที่ผ่านมาให้หมดสิ้นไปด้วยการสะเดาะเคราะห์และขอให้ฝนตกตามฤดูกาลอันจะทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ทั้งยังเป็นการสร้างความสามัคคีของคนในหมู่บ้านให้มีความรักความสามัคคีไต่ถามทุกข์สุขซึ่งกันและกันมีปัญหาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สำระความสำคัญและแง่คิดการทำบุญกลางบ้านเชื่อว่าเป็นการอุทิศส่วนกุศลไปให้กับดวงวิญญาณทั้งหลายที่ตายก่อนสิ้นอายุขัยจะไม่มารบกวนคนและสัตว์ให้เกิดการเจ็บป่วยตายทำให้ทุกคนเกิดความสบายใจในการทำบุญ ช่วงเวลากิจกรรมภายในเดือน 3 วันใดก็ได้ใช้เวลา 1 วัน

ตอนที่ 3 พิธีกรรมและความเชื่อของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.1 พิธีบายศรีสู่ขวัญกาฬสินธุ์

ความสำคัญการบายศรีสู่ขวัญเป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลนิยมจัดทำกันในโอกาสอันเป็นมงคลต่าง ๆ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค แต่งงาน เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่ง ภิขุเลื่อนสมณศักดิ์ หรือผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือมาสู่ทองที่จะต้องเดินทางไกลย้ายที่อยู่เป็นพิธีมงคลที่นิยมทำกันมากทั้งงานเล็กน้อยภายในครอบครัวหรือจัดเป็นพิธีใหญ่โตตามฐานะ สำระสำคัญและแนวคิดการบายศรีสู่ขวัญทำขึ้นเพื่อเรียกขวัญให้กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัวให้บุคคลนั้นอยู่เย็นเป็น

สุขมั่งมีศรีสุขอายุมันขวัญยืนเจริญก้าวหน้าประสบโชคชัยพลอบประโลมจิตใจให้เข้มแข็งมัน คงปราศจากความหวาดกลัวเดินทางขอให้ปลอดภัย

3.2 พิธีขอขมาวัวควายนครราชสีมา

ความสำคัญวัวควายมีความสำคัญตามประเพณีการทำนาของชาวโคราชเป็นอย่างดี ยิ่งเพราะวัวควายเป็นผู้ให้แรงงานมีบุญคุณชาวนาจะทำพิธีขอมาที่ต้องใช้แรงงานทนต์ดำทอต่าง ๆ และขอให้วัวควายแข็งแรงอย่าได้เจ็บได้ป่วยตลอดฤดูกาลทำนาวิธีการขอขมาวัวควายจะมีอุปกรณ์ในการประกอบพิธีได้แก่กรวยกันแหลมกรวยดอกไม้บุหรืมน้ำมัน 2 มวลและหมากพลู สารระคายเคืองและเป็นพิธีกรรมที่ให้ความสำคัญคือเรื่องการแสดงคุณธรรมด้านสามัคคีธรรมเมตตาธรรมและสำนึกในบุญคุณของผู้มีพระคุณ

3.3 พิธีสมโภชและงานนมัสการพระธาตุศรีสองรักเลย

ความสำคัญพิธีสมโภชและงานนมัสการพระธาตุศรีสองรักจัดขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านนมัสการบูชาพระธาตุและช่วยกันทำความสะอาดตลอดจนซ่อมแซมสถานที่ชำรุดทรุดโทรมบริเวณพระธาตุให้อยู่คู่กับบ้านเมืองตลอดไปพิธีสมโภชและนมัสการเริ่มด้วยจากการทำความสะอาดพระธาตุและซ่อมแซมสถานที่ชำรุดทรุดโทรมก่อนจะถึงวันงานจริงพิธีจะเริ่มด้วยการบูชาพระธาตุ สารระคายเคืองและแนวคิดพิธีสมโภชและนมัสการพระธาตุศรีสองรักเป็นประเพณีที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมและความเชื่อของอำเภอด่านซ้ายที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณที่ลูกหลานจะต้องปฏิบัติเพื่อความเป็นสิริมงคลให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุขมั่งมีศรีสุขแคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวงอีกทั้งทำให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ช่วงเวลาที่ทำกิจกรรมนิยมจัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 หรือเดือนพฤษภาคมของทุกปี

3.4 พิธีเชิญวิญญาณผู้ตายคืนเรือนของชาวไทยโซ่ง สกลนคร

ความสำคัญชาวกะโซ่งมีผิวดำกว่าไทลื้อถิ่นฐานเดิมของชาวกะโซ่งอยู่ที่เมืองมหาชัยกองแก้วและแขวงเมืองคำม่วนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอพยพเข้ามาในภาคอีสานสมัยรัชกาลที่ 3 หลังจากที่ปราบกบฏอนุวงศ์เจ้าก็ส่งที่ตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มก้อนได้แก่อำเภอกุสุมาลย์มีเจ้าเมืองเป็นชาวประสงค์ สารระคายเคืองและแนวคิดพูดทำให้เห็นความเชื่อในระบบภูตผีวิญญาณของชาวโซ่งซึ่งนับถือนับถือผีมากกว่าพระพุทธศาสนาชาวโซ่งเชื่อว่าการทำพิธีศพให้ถูกต้องจะทำให้เป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวหากไม่ปฏิบัติตามพิธีกรรมแล้วผีจะรบกวนซึ่งจะนำสิ่งร้าย ๆ มาสู่ชีวิตได้ประเพณีชาวโซ่งบางหมู่บ้านจะให้คนนำศพลงจากเรือนด้านอื่นที่มีไช้บันไดขึ้นบ้านเช่นทะเลสาบบ้านหรือลงหลังบ้านเป็นต้นอย่างไรก็ดีเมื่อจัดพิธีศพแล้วชาวโซ่งเชื่อว่าวิญญาณผีจะต้องมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งมีฉะนั้นอาจไปทำให้ผู้อื่นเจ็บป่วยได้จึงต้องทำพิธีลงตะกรุดเชิญวิญญาณผีมาไว้ที่มุมเรือนของตนรวมทั้งการไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับบริเวณมุมผีเรือนช่วงเวลากิจกรรมเมื่อมีคนในครอบครัวเสียชีวิต

3.5 พิธีเลี้ยงผีปู่ตาหนองคาย

ความสำคัญชาวบ้านในท้องถิ่นภาคอีสานเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ลงมาให้คุณและโทษต่อคนได้ใครปฏิบัติดีก็ได้ดีใครปฏิบัติไม่ดีก็ได้โทษโดยเฉพาะผีปู่ตาเป็นผี

บรรพชนหรือวิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วแต่ยังมีความรักความผูกพันเป็นห่วงลูกหลาน อยู่จึงยังคงคอยเฝ้าดูแลรักษาคุ้มครองป้องกันภัยร้ายทั้งปวงที่จะเกิดขึ้นแก่บุตรหลานในชุมชนของตน หมู่บ้านแต่ละแห่งจึงสร้างศาลเจ้าหรือศาลปู่ตาไว้ที่ป่าหัวบ้านหรือท้ายบ้านไว้สำหรับให้ผีปู่ตาอาศัยโดยเมื่อครบปีชาวบ้านก็จะจัดทำพิธีเลี้ยงผีปู่ตา 1 ถึง 2 ครั้งเป็นการตอบแทนที่ผีปู่ตาที่คอยปกป้องคุ้มครองตลอดมา สำคัญและแง่คิดพิธีเลี้ยงผีปู่ตาเป็นความเชื่อของชาวอีสานที่มีความรักความผูกพันกับภูตผีของบรรพบุรุษด้วยความเชื่อที่ว่าบรรพบุรุษยังมีความรักความห่วงใยเกิดลูกหลานอยู่เสมอจึงพร้อมใจกันจัดหาที่พักและเลี้ยงดูเพื่อตอบสนองในคุณของบรรพบุรุษ

3.6 พิธีกรรมมงคลเกี่ยวกับบ้านกาฬสินธุ์

ความสำคัญของคนไทยในสมัยโบราณถือว่าเรือนเป็นสถานที่สำคัญเพราะเป็นที่อยู่อาศัยคนใดจะปลูกบ้านต้องหาฤกษ์ยามเพื่อความเป็นสิริมงคลอยู่ดีมีสุขและประกอบพิธีกรรมให้ถูกต้องพิธีกรรมมงคลเกี่ยวกับบ้าน 1 วิธีย้ายแม่ธรณีมีเครื่องประกอบพิธี ได้แก่ พาหวน 2 พา ค่ายา 2 มวนแล้วกล่าวคำขอมาแม่ธรณีเสร็จแล้วหยิบบดิน 3 ครั้งพร้อมนำเครื่องประกอบพิธีออกไป สำคัญและแง่คิดการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนอีสานต้องทำให้ถูกต้องแล้วจะมีความสุขความเจริญพิธีปลูกบ้านจึงมีพิธีกรรมตั้งแต่เริ่มต้นปลูกเมื่อปลูกแล้วยังต้องทำพิธีขึ้นบ้านใหม่อีกต่อไป

3.7 พิธีรำผีฟ้าขอนแก่น

ความสำคัญลำผีฟ้าเป็นการเช่นสรวงบูชาผีฟ้าพญาแถนหรือเทวดาที่สถิตอยู่บนท้องฟ้าเพื่อความเป็นสิริมงคลโดยอัญเชิญท่านเข้าร่างทรงเพื่อช่วยบำบัดทุกข์โรคภัยและสิ่งไม่ดีทั้งยังเป็นพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยที่มีสุขภาพจิตไม่ดีหรืออาการเจ็บป่วยที่เกิดจากจิตใจทำให้หายจากการเจ็บป่วยได้นอกจากนี้จะทำให้ครอบครัวและญาติพี่น้องเกิดความสามัคคีกันทำให้ทุกคนต้องทบทวนพฤติกรรมหรือการกระทำของตนอยู่เสมอว่ามีอะไรผิดจากทำนองคลองธรรมหรือไม่ สำคัญและแง่คิดเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อในประเพณีวัฒนธรรมของหมู่บ้านที่ตกทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษโดยเฉพาะเรื่องผีซึ่งชาวบ้านจะให้ความเคารพยำเกรงมากเพราะเชื่อว่าหากทำถูกต้องตามประเพณีของหมู่บ้านผีก็จะคุ้มครองและอำนวยพรให้แต่หากทำผิดผีเมื่อไหร่ผีก็สามารถลงโทษได้เช่นกัน

3.8 พิธีสรงเต็นสากนครพนม

ความสำคัญเป็นการบวงสรวงวิญญาณของบรรพบุรุษของชาวแตกและเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่องานที่บรรพบุรุษที่ได้ช่วยให้อยู่เย็นเป็นสุขและประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพจะมีไม้ทำเป็นดาบทาสืออยู่รอบ 3 สันนิษฐานว่าแสดงถึงความสามารถในการต่อสู้ซึ่งสามารถนำชาวบ้านพักพวกของตนมาหาชัยภูมิมาเหมาะสมเมื่อทำพิธีถวายอาหารเครื่องต้มแล้วก็จะไม่มีจะมีพิธีสรงเต็นสากโดยให้ชาวแตกชายหญิงประมาณ 10 คน 10 คู่ออกมาเต็นสากเป็นการบวงสรวงศาลองหมี่ด้วย สำคัญและแง่คิดเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจของชาวแตกในหมู่บ้านและความกตัญญูต่องานที่ต่อผู้มีพระคุณ

นอกจากนั้นยังแสดงถึงความเชื่อทางไสยศาสตร์เพราะชาวแตงก้นถือผีแบบชาวอีสานทั่วไป แตกต่างกันตรงที่ชาวแตงจะสานตะกร้าด้วยไม้ไผ่ซ้อนไว้หรือซุกไผ่มุดไผ่มุดหนึ่งของบ้านเพื่อให้ผีได้มาพักอาศัยอยู่ในนั้นเวลาเวลาเจ็บป่วยก็จะมีหมอเฒ่ามาทำพิธีคล้ายกับรำบอผีฟ้ารำผีฟ้า และรักษาสมนไพรปัจจุบันชาวแตงก็ดำเนินชีวิตของชาวอีสานทั่วไป

ตอนที่ 4 พิธีกรรมและความเชื่อของภาคใต้

4.1 พิธีสวดมาลัยชุมพร

ความสำคัญการสวดมาลัยเป็นการสวดเพื่อสรรเสริญพระรัตนตรัยอันเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาพิธีสวดมาลัยเป็นพิธีสวดประจำงานศพแต่เดิมพระสงฆ์ผู้สวดโดยจะสวดหลังจากที่สวดพระอภิธรรมเสร็จแล้วโดยใช้บทสวดจากหนังสือพระมาลัยหรือที่เรียกว่าพระมาลัยคำสวดเนื้อหาเป็นธรรมะสั่งสอนให้ผู้ฟังเกรงกลัวต่อบาปกลัวกุศลกรรมการสวดมาลัยเนื่องจากเพื่อสั่งสอนสาธุชนแล้วยังเป็นวิธีให้เจ้าภาพหรือญาติผู้ตายทุเลาความเศร้าโศกด้วย สาระความสำคัญและแง่คิดหนึ่งเป็นการสั่งสอนหลักธรรมเพื่อให้ตระหนักถึงบาปบุญคุณโทษตามคำสอนของพระพุทธศาสนาใช้เป็นกุศโลบายคลายความเศร้าโศกในงานศพ

4.2 พิธีแห่ผ้าขึ้นธาตุนครศรีธรรมราช

ชาวนครศรีธรรมราชเชื่อว่าการทำบุญและการกราบไหว้บูชาให้ได้บุญกุศลจริง ๆ ต้องปฏิบัติต่อพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าและใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้าให้มากที่สุดเมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้วยังมีสัญลักษณ์ของพระองค์อยู่ได้แก่พระธาตุเจดีย์พระพุทธรูปการกราบไหว้บูชาสิ่งเหล่านี้เท่ากับการกราบไหว้บูชาต่อหน้าพระพักตร์พระพุทธองค์เช่นเดียวกันการที่ชาวนครศรีธรรมราชนำผ้าไปปูพระบรมธาตุด้วยการอบรมองค์พระบรมธาตุเจดีย์ถือว่าพระบรมธาตุเจดีย์เป็นเสมือนพระพุทธเจ้าเป็นการบูชาที่สนิทแนบกับพระพุทธองค์สาระสำคัญและแง่คิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาทำให้พุทธศาสนิกชนมีจิตใจแน่วแน่ที่จะบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตปีหนึ่งจะต้องมาห่มผ้าพระธาตุครั้งหนึ่งไม่ให้ขาดประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุจึงให้สาระสำคัญดังนี้ 1 แสดงให้เห็นลักษณะของชาวนครศรีธรรมราชที่ยึดมั่นอยู่ในพระพุทธศาสนาการทำบุญเพื่ออุทิศแก่พระพุทธรูปบูชาเพื่อความสะดวกจะอยู่ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้า 2 แสดงให้เห็นว่าองค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของพระพุทธศาสนิกชนทั่วทุกทิศช่วงเวลา และกิจกรรมการแห่ผ้าขึ้นพระธาตุมีปีละ 2 ครั้ง คือ ในวันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชา

4.3 พิธีของขวัญเด็กนครศรีธรรมราช

ความสำคัญพิธีทำขวัญเด็กมีความสำคัญคือเพื่อให้เด็กหายจากเจ็บไข้ได้ป่วยหวาดผวาสะดุ้งตกใจเพราะเชื่อกันว่าขวัญจะมีอยู่ในตัวคนแต่เมื่อได้รับความตกใจแล้วขวัญก็จะหนีออกจากร่างทำให้เกิดความเจ็บป่วยเพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่กับตัวจึงต้องทำพิธีเรียกขวัญให้กลับเข้ามาอยู่ในร่างกายปกป้องรักษาเด็กให้อยู่เย็นเป็นสุขให้เกิดสิริมงคลอายุยืนขวัญยืนจักรพรรดิ

4.4 พิธีสระหัวบะดัน นราธิวาส

ความสำคัญเป็นพิธีที่นิยมจัดขึ้นในวันหลังจากที่หมอต๋ายได้ทำคลอดให้กับผู้หญิงคลอดลูกและเชื่อกันว่าหมอต๋ายได้ทำคลอดแล้วหากไม่ทำพิธีกรรมนี้ขึ้นจะทำให้บาปติดตัวผู้หญิงคลอดและสามีคือผู้ตายไปแล้วฝ่ายหญิงก็ต้องทนเตาไฟฝ่ายชายก็ต้องแบกเคียวในการอยู่ไฟของผู้หญิง สาระความสำคัญและแนวคิดสระหัวบะตัน เป็นพิธีกรรมส่วนหนึ่งของประเพณีที่นิยมทำที่จังหวัดนครราชสีมาเพื่อเป็นการทำความสะอาดหรือการขอขมาหมอต๋ายหลังจากการทำคลอด

4.5 ลาซังโตะชุมพุก ปัตตานี

เป็นพิธีกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการประกอบอาชีพชาวนา หลังจากเหน็ดเหนื่อยจากการทำนามาทั้งปี ร้านทำโตะชุมพุกได้ช่วยผ่อนคลายให้ชาวบ้านได้สนุกสนานอีกครั้งเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจที่จะใช้หว่านนาในต่อไปจึงเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่เรากล่าวอนุรักษ์ไว้สืบคู่เคียงกับความกตัญญูซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ดีงามของไทย สาระความสำคัญและแนวคิดลาซังโตะชุมพุกของอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี เป็นประเพณีปฏิบัติอย่างหนึ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมได้เห็นการทำงานร่วมกันของคนในท้องถิ่นที่เปี่ยมด้วยความสมัครสมานสามัคคีและที่สำคัญที่สุดคือความเป็นยอดแห่งความกตัญญูทเวทที่มีต่อพระแม่โพสพซึ่งเป็นเทพแห่งรวงข้าว

4.6 พิธีเกียห่านพังงา

ความสำคัญของอาหารเป็นพิธีการสะเดาะเคราะห์อย่างหนึ่งของชาวจีนซึ่งถือว่าปีหนึ่งจะต้องมีการล้างความอัปมงคลผู้ที่ผ่านพิธีนี้แล้วจะรู้สึกเหมือนได้ชำระล้างสิ่งชั่วร้ายออกจากร่างกายและจิตใจรู้สึกว่ามีจิตเมตตาโปร่งใสปราศจากโรคภัยและสิ่งชั่วร้ายใด ๆ สาระความสำคัญและแนวคิดงานเป็นพิธีกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อสะเดาะเคราะห์ให้รู้สึกว่ามีจิตใจผ่องใสปราศจากทุกข์โรคภัยและสิ่งชั่วร้ายจะทำเพื่อล้างสิ่งอัปมงคลให้กับผู้ร่วมพิธีช่วงเวลากิจกรรมกลัวยห่านเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกินเจจัดขึ้นเฉพาะเมื่อมีงานแซ่ฮิดของพระจีนรูปใดรูปหนึ่งซึ่งจะมีหรือไม่นั้นย่อมขึ้นอยู่กับแต่จะบอกรวมทั้งกำหนดการด้วยว่าควรทำตอนไหนเวลาใดแซ่ฮิดงานแซ่ฮิด

4.7 พิธีลอยเรือชาวเลภูเก็ต

ความสำคัญการลอยเรือของชาวเลและชาวเลสิงห์ถือเป็นการนำสิ่งชั่วร้ายที่มีอยู่ในร่างกายและหมู่บ้านของชาวเลทั้งสองกลุ่มออกไปทิ้งในท้องทะเลลึกเพื่อให้ชาวเลทั้งสองกลุ่มมีชีวิตที่เป็นสุขเป็นความเชื่อที่ก่อให้เกิดความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจของผู้ที่ได้อาศัยทะเลในการดำรงชีวิตการประกอบพิธีลอยเรื่อนั้นชาวเลและชาวเลสิงห์ได้ประกอบพิธีปีละ 2 ครั้งทำให้ชาวเลและชาวเลสิงห์มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น สาระสำคัญในแง่คิด 1) ประเพณีลอยเรือชาวเลและชาวเลสิงห์เป็นพิธียึดเหนี่ยวจิตใจให้ดำรงเผ่าพันธุ์สืบต่อกันมาเป็นกลุ่มเผ่าอยู่ได้ทั้งนี้เพราะชาวเลและชาวเลสิงห์เป็นกลุ่มที่เร่ร่อนเป็นการได้มาร่วมพิธีกรรมของกลุ่มอย่างน้อยปีละ 2 ครั้งหากไม่มีพิธีลอยเรือชาวเลทั้ง 2 กลุ่มจะแยกย้ายหรือล้มหายตายจากพระธาตุจากกลุ่มเผ่าของตนออกไป 2) เป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีสนุกสนานรื่นเริงลำดับขั้นตอนในการ

ประกอบพิธีลอยเรือตั้งแต่การเตรียมวัสดุสำหรับสร้างเรือต่อเรือตกแต่งการละเล่นประกอบพิธีทางความเชื่อและการลอยเรือเพื่อขจัดความทุกข์และโรคภัยที่มาเบียดเบียน 3) เป็นความเชื่อเกี่ยวกับกันรอยความไม่ดีของร่างกายออกไปเพื่อนำไปทิ้งไม่ให้กลับมาสู่ร่างกายและหมู่บ้าน

4.8 วิธีทำเคราะห์บ้านตรัง

ความสำคัญวิธีทำเข้านั้นเชื่อกันว่าจะเกิดสิริมงคลกับเจ้าของบ้านปราศจากภัยร้ายต่าง ๆ มารบกวนอีกทั้งยังเกิดโชคลาภแก่ชาวบ้านอีกด้วยตามปกติและวิธีทำคอบ้านนั้นมักจะทำเมื่อมีเหตุการณ์แปลกๆเกิดขึ้นในบ้านเช่นรุ่งกินน้ำต้นไม้แมวออกลูกแล้วกินลูกเองงูใหญ่เข้าบ้านจับหลังคาเหี้ยเข้าบ้านหมาขึ้นนอนบนบ้านไกร้องเหมือนออกถ่ายตอนหัวค่ำนี้เป็นสัญลักษณ์แห่งความชั่วร้ายที่เกิดขึ้น สารความสำคัญและแง่คิด 1 ความเชื่อในพิธีกรรมเคราะห์บ้านสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างความเชื่อผีพราหมณ์และพุทธเป็นความเชื่อเกี่ยวกับเสนียดจัญไรเมื่อมีเหตุการณ์เป็นปกติแปลกๆเกิดขึ้นในบ้านจะทำให้คนในบ้านเกิดความเดือดร้อนเมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นก็ต้องแก้ไขและป้องกันไม่ให้เกิดการทำพิธีไล่เสนียดจัญไรวิธีทำคอบ้านจึงเป็นพิธีกรรมที่ยึดถือปฏิบัติเฉลยมาเพื่อความเป็นมงคลของคนในบ้านให้มีความสุขสบายเจริญรุ่งเรือง

บทวิจารณ์

จากเนื้อความในหนังสือเรื่อง “พิธีกรรมกับความเชื่อท้องถิ่น” มาเรียบเรียงทำให้พบจุดเด่นและจุดด้อย ดังนี้

จุดเด่นของหนังสือ

จุดเด่นของหนังสือเรื่อง “พิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่น” ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียนมีเนื้อหาสาระสมบูรณ์มีประโยชน์แก่ผู้อ่านมากที่สุดโดยเฉพาะให้ความรู้ด้านพิธีกรรมต่างๆ ทั้ง 4 ภาคของประเทศไทยได้เชื่อมโยงแนวคิดเรื่องพิธีกรรมกับความเชื่อได้สอดคล้องกับผลที่ได้รับทางใจของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2551) ได้กล่าวว่าความศรัทธาหรือความเชื่อต้องประกอบด้วยเหตุผลคือ 1) กัมมสัทธา เชื่อกรรม 2) วิปากสัทธา เชื่อวิปาก 3) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อสัตว์มีกรรมเป็นของตน เมื่อเชื่อด้วยเหตุผลเช่นนี้จะทำให้เกิดความสงบสุขเป็นประโยชน์แก่ครอบครัวและชุมชนที่ได้กระทำพิธีกรรมดังกล่าวแฝงด้วยปรัชญาความเชื่อทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของศรีศักร วัลลิโภดม (2546) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมและความเชื่อว่าความกลัวและความไม่รู้ทำให้เกิดความเชื่อ และความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งทำให้เกิดศาสนา ศาสนาหรือระบบความเชื่อมีความหลากหลายอย่างตามความเข้าใจของแต่ละบุคคล แต่โดยทั่วไปนักมานุษยวิทยา มองศาสนาในฐานะที่เป็น ระบบความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่พบเฉพาะในสังคมมนุษย์ครอบคลุมถึงความเชื่อในระบบจักรวาลและค่านิยม เมื่อพิธีกรรมเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อ อันเป็นลักษณะอย่างหนึ่งทางสังคมวัฒนธรรมของมนุษย์ พิธีกรรมจึงเป็น

การกระทำของกลุ่มคนที่มาพบปะสังสรรค์กันและสร้างแบบแผนพิธีขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จุดด้อยของหนังสือ

จุดด้อยของหนังสือเรื่อง “พิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่น” ผู้วิจารณ์ไม่เห็นด้วยกับหนังสือเล่มนี้ คือ ไม่มีเชิงอรรถอ้างอิง มีบรรณานุกรมน้อยไปหน่อยให้สับสนเพิ่มเติม โดยเฉพาะด้านพิธีกรรมบางพิธีกรรมอาจล้าสมัยไปบ้างถ้ามีการปรับปรุงเนื้อหาให้น่าสนใจและโดดเด่นยิ่งขึ้น (สงวน โชติสุขรัตน์, 2553) ประเพณีหลักของชนล้านนาและแยกประเภทประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและที่ไม่เกี่ยวกับศาสนาไว้ชัดเจนซึ่งประเพณีการทำบุญและชีวิตประจำวันของชาวเหนือ นั้น ดำเนินไปอย่างมีระเบียบและมีประเพณีที่คลุกคลีกับพระพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิด เนื่องจากศรัทธาปสาธะของชาวเหนือที่มีต่อพระพุทธศาสนา นี้เอง ที่ทำให้วิถีชีวิตของชาวไทยภาคเหนือเป็นผู้รักสงบ สันโดษและมีจิตใจสูง มีดวงหน้าอันยิ้มแย้มแจ่มใสเสมอมีความสุขและความพอใจในชีวิตไม่ละโมภอันเป็นหนทางนำชีวิตไปสู่สันติสุข

สรุปผล

พิธีกรรมและความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทยมีความสำคัญมาก ก่อให้เกิดอิทธิพลต่อจิตใจที่มีผลต่อพฤติกรรมทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม นอกจากนี้ บทบาทหน้าที่ ต่อการดำรงรักษาประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นแล้ว ความเชื่อในเรื่องผีของคนไทย ยังมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมเพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและก่อให้เกิดสันติสุขต่อสังคมโดยรวมด้วยความเชื่อว่าการล่วงละเมิดผิดผีไม่เพียงแต่สมาชิกในสังคมคนใดคนหนึ่งจะมีอันตราย แต่ยังส่งผลกระทบต่อการล่มสลายของชุมชนนั้นอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

ฐาปณี. (2549). *พิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

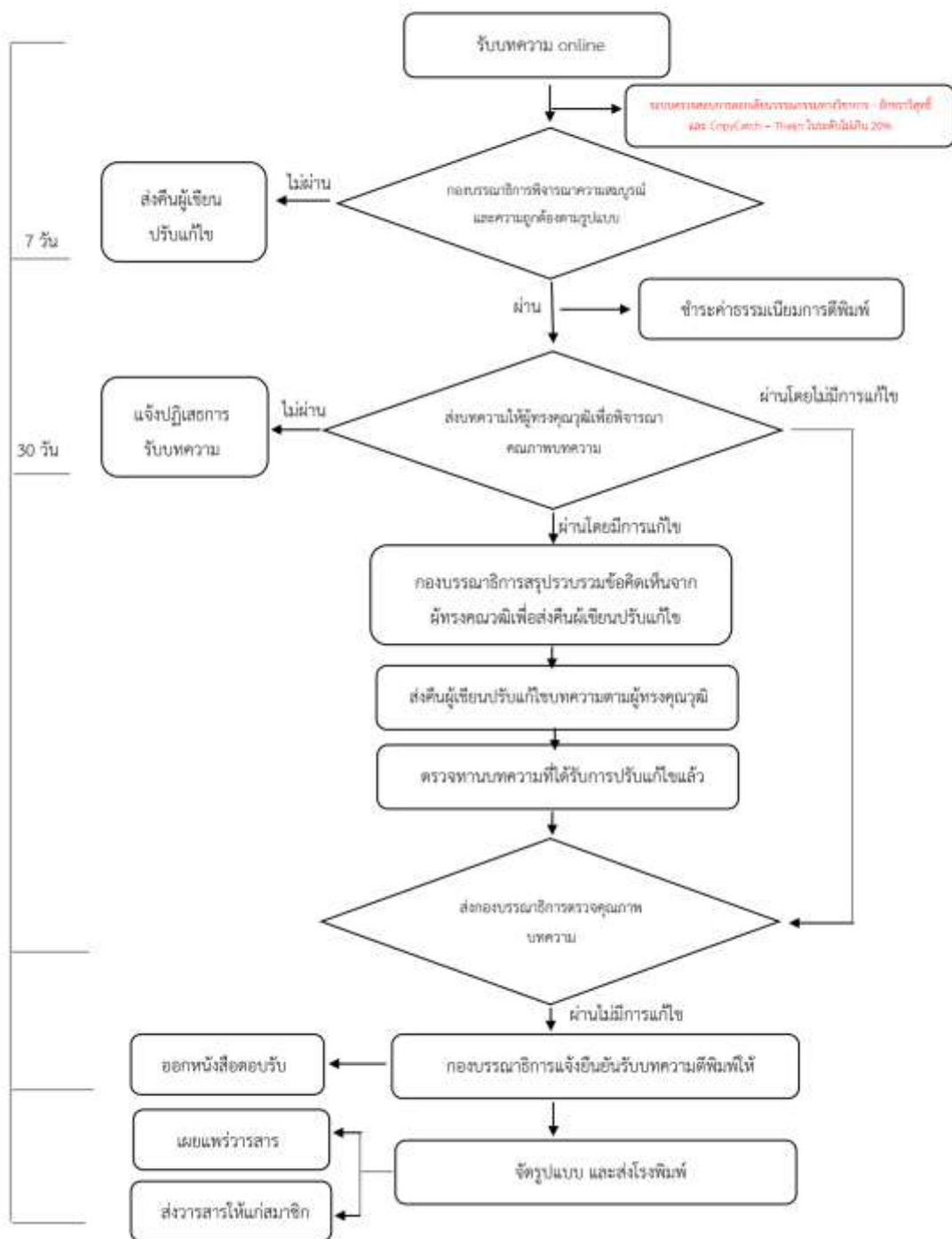
ศรีศักร วัลลิโภดม. (2546). *ประเพณี 12 เดือน: พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปรายงานวิจัย*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

สงวน โชติสุขรัตน์. (2553). *ประเพณีไทยภาคเหนือ*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.

ภาคผนวก

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารวิจัยวิชาการ

แนวปฏิบัติในการเตรียมต้นฉบับบทความเพื่อลงตีพิมพ์ใน วารสารวิจัยวิชาการ

การส่งบทความต้องจัดพิมพ์ตามรูปแบบที่กำหนด และต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ จึงจะได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร ผู้เขียนต้องส่งต้นฉบับผ่านทาง Online โดยแนบไฟล์ (Word) ของบทความต้นฉบับส่งมาที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra> การเตรียมต้นฉบับที่จะมาลงตีพิมพ์ ควรปฏิบัติตามคำแนะนำ ดังนี้

1. ประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

1.1 วารสารวิจัยวิชาการตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1 บทความทางวิชาการ หมายถึง งานเขียนทางวิชาการในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่มีการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็น ข้อยุติ ข้อเสนอแนะและประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบโดยผู้เขียนค้นคว้าจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ เป็นต้น แล้ววิเคราะห์อย่างสมเหตุสมผล บทความวิชาการมีหลายลักษณะ เช่น บทความแสดงความคิดเห็นที่วิเคราะห์ผลงานใหม่ ๆ ที่มีความสำคัญในสาขาวิชาของวารสารนั้น บทความจากบรรณาธิการที่แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง บทความวิจารณ์ที่อาจเป็นการแสดงข้อสนับสนุนหรือข้อโต้แย้งเชิงเหตุผลโดยผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการมีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป

1.1.2 บทความวิจัย (Research Article) หมายถึง บทความที่นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าใหม่ ๆ ทั้งในด้านทฤษฎี และด้านปฏิบัติที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในศาสตร์สาขาต่าง ๆ มากขึ้นกว่าเดิม โดยมีข้อมูลและเนื้อหาที่ทำให้ผู้อ่านมีความรู้ในศาสตร์สาขานั้นสามารถศึกษาในลักษณะเดียวกันและสามารถตัดสินใจได้ว่าบทความนั้นมีความสำคัญต่อสาขาวิชาเพียงใด บทความวิจัยมีลักษณะเด่นตรงที่เป็นการนำเสนอปัญหาที่ผู้เขียนได้ศึกษาหรือประเด็นที่ต้องการคำตอบ มีการกำหนดกรอบแนวคิด การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งสรุปปัญหาอย่างชัดเจน อันเป็นการสร้างฐานความรู้ที่มีคุณค่าทางวิชาการ

1.1.3 บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) หมายถึง บทความที่วิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาสาระคุณค่า และคุณภาพของหนังสือ บทความ หรือผลงานด้านศิลปะ เช่น นิทรรศการทัศนศิลป์ และการแสดงละครหรือดนตรี โดยใช้หลักวิชา และดุลยพินิจอันเหมาะสม

1.2 การตรวจสอบบทความ และพิสูจน์อักษร

วารสารวิจัยวิชาการได้กำหนดการตรวจสอบการลอกเลียนวรรณกรรมทางวิชาการ (อักษราวิสุทธิ์) และการตรวจสอบการคัดลอกเอกสารอิเล็กทรอนิกส์แบบอัตโนมัติ

CopyCatch (Copyright, Academic Work and Thesis Checking System) โดยจะต้องมีระดับความซ้ำซ้อน ไม่เกิน 20%

ผู้เขียนควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับกองบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์บทความมีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

2. การเตรียมบทความ

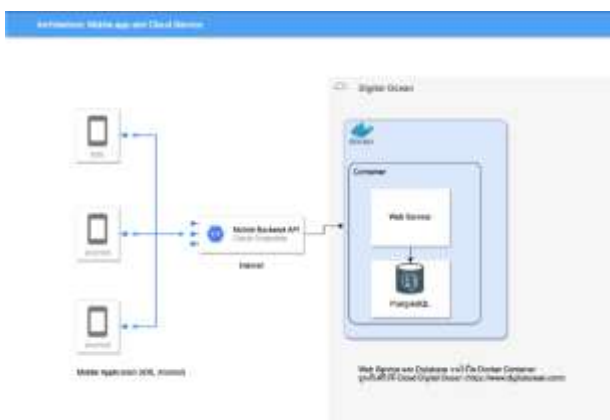
รูปแบบการเตรียมต้นฉบับของวารสารวิจัยวิชาการ ประกอบด้วย

2.1 บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ โดยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK)

2.2 เนื้อหา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และจัดพิมพ์เนื้อหาภาษาอังกฤษให้จัดพิมพ์เป็น Single Space

2.3 ถ้ามีรูปภาพ/ตารางประกอบ ควรมีภาพที่ชัดเจน ถ้าเป็นรูปถ่ายควรมีภาพถ่ายจริงแนบด้วย ให้จัดพิมพ์แยกออกจากเนื้อหา ให้ระบุคำว่า “**ภาพที่**” จัดกึ่งกลางของหน้ากระดาษได้ภาพ และ “**ตารางที่**” จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ บนตาราง ตามด้วยหมายเลขกำกับใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวหนา แสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่องด้วยข้อความที่กะทัดรัด ชัดเจน ส่วนคำอธิบายใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ รูปภาพ/ตารางที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพ/ตารางทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

ตัวอย่างการเขียน “**ภาพที่**”

ตัวอย่างการเขียน "ตารางที่"

ตารางที่ 1 ตัวอย่างตัวชี้วัด สำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนเชิงสร้างสรรค์		
ตัวแปร	ดัชนี	ตัวชี้วัด
การจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนเชิง สร้างสรรค์	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้าม วัฒนธรรม (Reciprocating)	1. มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน 2. มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม 3. ได้รับความภาคภูมิใจและ ปลูกถ่ายวิถีชีวิตจาก วัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ 4. ความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน 5. มีระบบเครือข่ายสนับสนุนการเรียนรู้
	การมีประสบการณ์ตรงใน พื้นที่ท่องเที่ยว (Experiencing)	1. ประสบการณ์การเรียนรู้ (ประสบการณ์) 2. ประสบการณ์ทางอารมณ์ (ความรู้สึก) 3. ประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ (ความคิด) 4. ประสบการณ์ทางกายภาพ พฤติกรรม และวิถี ชีวิต (การปฏิบัติ) 5. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสังคม (สังคม)
	การชื่นชมเข้าใจจิต วิญญาณของพื้นที่ (Appreciating)	1. เข้าใจในคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม 2. เข้าใจภาพแวดล้อมของพื้นที่การท่องเที่ยว 3. มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์ และประสบการณ์จริง 4. ไม่ทำลายคุณค่าของชุมชน และวิถีชีวิต 5. มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างความประทับใจ ทำให้ นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจในท้องถิ่นมากขึ้น
การเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง (Lifelong Education)		1. ประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ (ความคิด) 2. นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาคุณภาพในการ สร้างสรรค์ของตนเอง 3. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกับเจ้าของพื้นที่ 4. การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวที่เกิดจากฐาน ข้อมูลท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม 5. การแสวงหาประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและ วัฒนธรรมที่แท้จริงของนักท่องเที่ยว

2.4 พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์สี่ขนาดบีห้า (B5) ขนาดของตัวอักษรเท่ากับ 16 ส่วนเลขหน้าขนาด 14 และใส่เลขหน้าตั้งแต่ต้นจนจบบทความ ยกเว้นหน้าแรก โดยมีเนื้อหาบทความรวมบรรณานุกรม ระหว่าง 8-15 หน้า

2.5 การตั้งค่าน้ำกระดาษพิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน 1 นิ้ว และด้านขวากับด้านล่าง 0.5 นิ้ว

2.6 การเตรียมข้อมูลต้นฉบับบทความตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้

2.6.1 ชื่อบทความภาษาไทย ใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

2.6.2 ชื่อบทความภาษาอังกฤษ ใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 ปกติ

2.6.3 ชื่อผู้เขียน และผู้ร่วมเขียน ใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

2.6.4 หัวข้อหลัก ใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

2.6.5 หัวข้อย่อย ใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 หนา

2.6.6 เนื้อเรื่อง ใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

2.7 ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้หน้าแรกชิดขวาหน้ากระดาษ

2.8 ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใส่ให้ครบทุกคน แต่ไม่เกิน 5 รูปหรือคน ใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ จัดชิดกันหน้าซ้าย และใส่ Footnote เป็นตัวเลขอารบิกต่อท้ายแต่ละชื่อโดยระบุสังกัด หากเป็นมหาวิทยาลัยให้ระบุ คณะและมหาวิทยาลัย หากเป็นหน่วยงานราชการให้ระบุกรมและกระทรวงที่สังกัด หากเป็นคณะสงฆ์ให้ระบุวัดและจังหวัด แต่หากเป็นภาคเอกชนให้ระบุบริษัทหรือองค์กรและจังหวัด ให้ตรงกับเครื่องหมายที่กำกับไว้ข้างบน โดยให้ระบุเป็นรายบุคคลภาษาไทยและคั่นด้วย (;) ก่อนระบุเป็นภาษาอังกฤษและขึ้นบรรทัดใหม่เพื่อระบุ Corresponding author, e-mail:, Tel. ของผู้เขียนหลัก

2.9 บทคัดย่อภาษาไทย และ Abstract ภาษาอังกฤษ ควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์ (Objective) วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) ผลการวิจัย (Results) ผลการวิจัยโดยสรุปให้สั้นกะทัดรัด หรือไม่เกิน 500 คำ และคำสำคัญ (Keywords) ควรมีคำสำคัญ 3-5 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมาย (,)

2.10 การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ตั้งระยะย่อหน้า 0.7” หรือเริ่มพิมพ์ตัวอักษรที่ 9 และหัวข้อย่อยถัดไปตั้งระยะย่อหน้า 1.1” หรือเริ่มพิมพ์ตัวอักษรที่ 16 เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะพิมพ์ เพิ่มอีก 0.5 ช่วงบรรทัด

3. ส่วนประกอบของบทความ

3.1 บทความวิจัย ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

3.1.1 บทนำ (Introduction) เขียนให้เห็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา การวิจัย หรือโจทย์วิจัย

3.1.2 วัตถุประสงค์ (Objective) ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

3.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุรูปแบบของการวิจัย การคำนวณหากกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1.4 สรุปผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Research) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์ การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

3.1.5 อภิปรายผลการวิจัย/วิจารณ์ (Discussion) เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

3.1.6 องค์ความรู้ใหม่ เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการวิจัย สามารถนำเสนอรูปแบบของการเขียนความเรียง หรือโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย (ปรับปรุงและกำหนดใช้กับวารสารปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (2563) เป็นต้นไป)

3.1.7 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) ให้นำเสนอใน 2 ประเด็น คือ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

3.1.8 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) (ถ้ามี) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณ ต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุน วิจัย และหมายเลขของทุนวิจัย (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีซื้อ บทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัย วิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์)

3.1.9 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้ แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการ อ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการ อ้างอิงทั้งหมด

ตั้งหน้ากระดาษ 85
ด้านบนและด้านซ้าย 1.0 นิ้ว
ด้านล่างและด้านขวา 0.5 นิ้ว

วารสารวิจัยวิชาการ วิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย | 1

(TH SarabunPSK ขนาด 18 point ตัวหนา จัดวางหน้ากระดาษ)

ชื่อเรื่องภาษาไทย

(TH SarabunPSK ขนาด 18 point ตัวปกติ จัดวางหน้ากระดาษ)

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ

(TH SarabunPSK ขนาด
16 point ตัวปกติ)

ชื่อผู้เขียนหลัก¹, ผู้ร่วมเขียนคนที่ 2² และผู้ร่วมเขียนคนที่ 3³ (ภาษาไทย)
ชื่อผู้เขียน, ผู้ร่วมเขียนคนที่ 2 และผู้ร่วมเขียนคนที่ 3 (ภาษาอังกฤษ)

บทคัดย่อ (TH SarabunPSK ขนาด 18 point)

ย่อหน้า 0.7" หรือเริ่มพิมพ์ตัวอักษรที่ 9 TH SarabunPSK ขนาด 16 ปกติ

ควรระบุว่า บทความวิจัย/วิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ (Objective) สรุปให้สั้นกะทัดรัด หรือไม่เกิน 300-500

คำ

คำสำคัญ: 3-5 คำ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมาย (,)

Abstract (TH SarabunPSK ขนาด 18 point)

ย่อหน้า 0.7" หรือเริ่มพิมพ์ตัวอักษรที่ 9 TH SarabunPSK ขนาด 16 ปกติ เขียนให้ตรงกับบทคัดย่อภาษาไทย

Keywords: 3-5 Words

¹ สังกัด/หน่วยงานภาษาไทย: สังกัด/หน่วยงานภาษาอังกฤษ

² สังกัด/หน่วยงานภาษาไทย: สังกัด/หน่วยงานภาษาอังกฤษ

³ สังกัด/หน่วยงานภาษาไทย: สังกัด/หน่วยงานภาษาอังกฤษ

Corresponding author, e-mail:, Tel. (ผู้เขียนหลัก)

บทนำ (TH SarabunPSK ขนาด 18 point ตัวหนา จัดซ้ายหน้ากระดาษ)

ย่อหน้า 0.7* หรือเริ่มพิมพ์ตัวอักษรที่ 9 TH SarabunPSK ขนาด 16 ปกติ

เขียนให้เห็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย หรือโจทย์วิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อ TH SarabunPSK ขนาด 16 ปกติ

2. เพื่อ

3. เพื่อ

วิธีดำเนินการวิจัย

ระบุรูปแบบของการวิจัย การคำนวณหากผลตัวอย่างและให้ข้อมูลสำคัญ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

อภิปรายผลการวิจัย

เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ว่ามีความ

สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของใคร เป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎีของใคร

เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

องค์ความรู้ใหม่

นำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการวิจัย สามารถนำเสนอ

รูปแบบของการเขียนความเรียง หรือโมเดลหรือคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

ค่าดัชนีวารสาร 85
 ศีลธรรมและจริยธรรม 1.0 นี:
 คำนวณและค่าเวลา 0.5 นี:

วารสารวิจัยวิชาการ วิทยาลัยนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาลงกรณ์ราชวิทยาลัย | 3

ข้อเสนอแนะ

ให้นำเสนอใน 2 ประเด็น คือ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และ 2) ข้อเสนอแนะใน
 การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)

กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย
 รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัย และหมายเลขของทุนวิจัย (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณี
 ที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีขอความช่วยเหลือเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัย
 วิทยานิพนธ์หรือคุณูปการ)

เอกสารอ้างอิง

รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological
 Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้
 นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิง
 ทั้งหมด

3.2 บทความวิชาการและบทความวิจารณ์หนังสือ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

3.2.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ ควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างดี

3.2.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ สามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล ได้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน

ส่วนย่อยที่ 3 เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

3.2.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

3.2.4 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับโดยให้แยกออกเป็นหัวข้อย่อย ๆ ให้ชัดเจน เช่น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ หรือข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

3.2.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

แบบฟอร์มการเขียนบทความวิชาการ

ตั้งค่าน้ำกระดาษ 85
ด้านบนและด้านซ้าย 1.0 นิ้ว
ด้านล่างและด้านขวา 0.5 นิ้ว

วารสารวิจัยวิชาการ วิทยาลัยนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย | 1

(TH SarabunPSK ขนาด 18 point ตัวหนา ขีดขวหน้ากระดาษ)

ชื่อเรื่องภาษาไทย

(TH SarabunPSK ขนาด 18 point ตัวปกติ ขีดขวหน้ากระดาษ)

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ

(TH SarabunPSK ขนาด

ชื่อผู้เขียนหลัก¹, ผู้ร่วมเขียนคนที่ 2² และผู้ร่วมเขียนคนที่ 3³ (ภาษาไทย)

16 point ตัวปกติ

ชื่อผู้เขียน, ผู้ร่วมเขียนคนที่ 2 และผู้ร่วมเขียนคนที่ 3 (ภาษาอังกฤษ)

บทคัดย่อ (TH SarabunPSK ขนาด 18 point)

ย่อหน้า 0.7" หรือเริ่มพิมพ์ตัวอักษรที่ 9 TH SarabunPSK ขนาด 16 ปกติ

ควรระบุว่า บทความวิจัย/วิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ (Objective) สรุปให้สั้นกะทัดรัด หรือไม่เกิน 300-500

คำ

คำสำคัญ: 3-5 คำ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และค้นด้วยเครื่องหมาย (.)

Abstract (TH SarabunPSK ขนาด 18 point)

ย่อหน้า 0.7" หรือเริ่มพิมพ์ตัวอักษรที่ 9 TH SarabunPSK ขนาด 16 ปกติ เขียนให้ตรงกับบทคัดย่อภาษาไทย

Keywords: 3-5 Words

¹ สังกัด/หน่วยงานภาษาไทย: สังกัด/หน่วยงานภาษาอังกฤษ

² สังกัด/หน่วยงานภาษาไทย: สังกัด/หน่วยงานภาษาอังกฤษ

³ สังกัด/หน่วยงานภาษาไทย: สังกัด/หน่วยงานภาษาอังกฤษ

Corresponding author, e-mail: Tel: (ผู้เขียนหลัก)

บทนำ (TH SarabunPSK ขนาด 18 point ตัวหนา จัดซ้ายหน้ากระดาษ)

ย่อหน้า 0.7" หรือเริ่มพิมพ์ตัวอักษรที่ 9 TH SarabunPSK ขนาด 16 ปกติ

ควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

เนื้อเรื่อง

สามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล ได้อย่างชัดเจน ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน

ส่วนย่อยที่ 3 เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

สรุปผล

การเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปทำอะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

เอกสารอ้างอิง

รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้

นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิง

ทั้งหมด

แบบฟอร์มการเขียนบทวิจารณ์หนังสือ

ตั้งค่าน้ำกระดาษ 85
ค่าน้ำและค่าน้ำ 1.0 นิ้ว
ค่าน้ำและค่าน้ำ 0.5 นิ้ว

วารสารวิจัยวิชาการ วิทยาลัยนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาลงกรณ์ราชวิทยาลัย | 1

(TH SarabunPSK ขนาด 18 point ตัวหนา จิตราหน้ากระดาษ)

(TH SarabunPSK ขนาด 18 point ตัวปกติ จิตราหน้ากระดาษ)

ชื่อเรื่องภาษาไทย
ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ

(TH SarabunPSK ขนาด 16 point ตัวปกติ) ชื่อผู้เขียนหลัก¹, ผู้ร่วมเขียนคนที่ 2² และผู้ร่วมเขียนคนที่ 3³ (ภาษาไทย)
ไม่ต้องระบุค่าน้ำหน้ากระดาษ จิตราหน้ากระดาษ) ชื่อผู้เขียน, ผู้ร่วมเขียนคนที่ 2 และผู้ร่วมเขียนคนที่ 3 (ภาษาอังกฤษ)

ภาพหน้าปกหนังสือ

บทวิจารณ์หนังสือ

ผู้เขียน:
จำนวนหน้า:
ปีที่พิมพ์:
ครั้งที่พิมพ์:
สถานที่พิมพ์:

บทคัดย่อ

(TH SarabunPSK ขนาด 18 point ตัวหนา จิตราหน้ากระดาษ)

ย่อหน้า 0.7" หรือเริ่มพิมพ์ตัวอักษรที่ 9 TH SarabunPSK ขนาด 16 point

ควรระบุว่าเป็นบทความวิจัย/วิชาการที่มีวัตถุประสงค์ (Objective) สรุปให้สั้นกะทัดรัด หรือไม่เกิน 300-350 คำ.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และค้นด้วยเครื่องหมาย (.)

Abstract

(TH SarabunPSK ขนาด 18 point ตัวหนา จิตราหน้ากระดาษ)

วารสารวิจัยวิชาการขอแจ้งให้ผู้เขียนทราบว่า.....ยังไม่ต้องแปลบทคัดย่อภาษาอังกฤษ จนกว่าจะมีการประเมินและแก้ไขบทความเสร็จเรียบร้อยแล้ว เพื่อความเป็นมาตรฐานเดียวกัน ทางวารสารฯ ขอสงวนสิทธิ์ในการจัดหาผู้แปลภาษาอังกฤษ ในอัตราบทคัดย่อละ 500.-บาท (ผู้เขียนรับผิดชอบชำระเอง)

¹ สังกัด/หน่วยงานภาษาไทย: สังกัด/หน่วยงานภาษาอังกฤษ

² สังกัด/หน่วยงานภาษาไทย: สังกัด/หน่วยงานภาษาอังกฤษ

³ สังกัด/หน่วยงานภาษาไทย: สังกัด/หน่วยงานภาษาอังกฤษ

Corresponding author, e-mail: Tel. (ผู้เขียนหลัก)

Keywords: 3-5 Words

บทนำ (TH SarabunPSK ขนาด 18 point ตัวหนา ชิดซ้ายหน้ากระดาษ)

ย่อหน้า 0.7" หรือเริ่มพิมพ์ตัวอักษรที่ 9 TH SarabunPSK ขนาด 16 ปกติ

เนื้อเรื่อง

บทวิจารณ์

สรุปผล

การเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความเขียนพจนานุกรมไว้ก่อนนั้น ๆ หัวขบพ หรือจะนำวิธีการนอก
ผลิตสิ่งต่างสิ่งทีด่าแวมมีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้ละไว้ได้นั้น หรือจะก่อให้เกิดอะไรต่อไป หรือ
อาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นที่ท้าทายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนา
เรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปงานของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

เอกสารอ้างอิง

รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมให้แบบ APA (American Psychological
Association). ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้
นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิง
ทั้งหมด

4. การเขียนหนังสืออ้างอิง

การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition มีการปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยเพื่อรองรับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทั้งนี้ผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือเลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป รวมทั้งทัศนคติและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารวิจัยวิชาการถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนคติและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารวิจัยวิชาการ รวมทั้งผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย ไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง ซึ่งทางวารสารได้กำหนดความซ้ำของผลงาน ด้วยโปรแกรม การตรวจสอบการลอกเลียนวรรณกรรมทางวิชาการ (อักขราวิสุทธิ์) และการตรวจสอบการคัดลอกเอกสารอิเล็กทรอนิกส์แบบอัตโนมัติ CopyCatch (Copyright, Academic Work and Thesis Checking System) โดยจะต้องมีระดับความซ้ำซ้อน ไม่เกิน 20%

1. ผู้แต่งชาวไทยให้ใส่ชื่อและนามสกุลโดยไม่ต้องใส่คำนำหน้าชื่อ ยกเว้นราชทินนามฐานันดรศักดิ์ ให้นำไปใส่ท้ายชื่อโดยใช้เครื่องหมายจุลภาคคั่นระหว่างชื่อกับ ราชทินนามและฐานันดรศักดิ์ ส่วนสมณศักดิ์ให้คงรูปตามเดิม

2. กรณีผู้แต่ง 2 คน ให้ใส่ชื่อทั้งสองคนตามลำดับที่ปรากฏ เชื่อมด้วยคำว่า “และ” สำหรับเอกสารภาษาไทย และใช้เครื่องหมาย “&” สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ ระหว่างคนที่ 1 และคนที่ 2 โดยเว้น 1 ระยะก่อนและหลัง

3. ผู้แต่งชาวต่างประเทศ ให้ขึ้นต้นด้วยชื่อสกุล ตามด้วยตัวอักษรย่อชื่อต้นโดย เว้น 1 ระยะ และอักษรย่อชื่อกลาง (ถ้ามี) ทั้งนี้การกลับชื่อสกุลให้ใช้ตามความนิยมของคนในชาตินั้น โดยใช้เครื่องหมายจุลภาคคั่นระหว่างชื่อสกุลและอักษรย่อชื่อต้น อักษรย่อชื่อกลาง หากกรณีผู้แต่งมีคำต่อท้าย เช่น Jr. หรือคำอื่น ๆ ให้ใส่คำดังกล่าวต่อท้ายอักษรย่อชื่อต้นหรืออักษรย่อชื่อต้น (ถ้ามี) โดยคั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค

4. ผู้แต่งที่เป็นสถาบัน ให้ลงรายการโดยเรียงลำดับจากหน่วยงานใหญ่ไปหาหน่วยงานย่อย และเว้นวรรคจากชื่อหน่วยใหญ่ไปหาชื่อหน่วยงานย่อย

5. การอ้างอิงจากเอกสารภาษาไทยประเภทพระไตรปิฎกและอรรถกถา ให้อ้างอิงย่อ คัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า. และให้วงเล็บ คำว่า (บาลี) ไว้หลังคำย่อ ในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี หรือวงเล็บคำว่า (ไทย) ไว้หลังคำย่อ ในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เช่น ขุ.ชา. (บาลี) 27/87/53, ขุ.ชา. (ไทย) 27/87/87. และให้เขียนอ้างอิงไว้ท้ายบทความตามพระไตรปิฎกฉบับที่อ้างอิงถึง เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คู่มือการอ้างอิงแบบ American Psychological Association 6th edition

อ้างอิงมาจาก Publication Manual of the American Psychological Association (American Psychological Association, 2010)

(สำหรับบทความตีพิมพ์ในวารสารวิจัยวิชาการ)

รูปแบบ	การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง	รายการอ้างอิง (ท้ายบทความ) สัญลักษณ์ / หมายถึง การเว้นวรรค
หนังสือ	(ชื่อผู้แต่ง/ปีพิมพ์)	ชื่อ/สกุล/(ปีพิมพ์)/ชื่อหนังสือ/(พิมพ์ครั้งที่)/สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์
ผู้แต่ง 1 คน	(อีกรเดช พรหมกัปป, 2559) (Driscoll, M., 2002)	อีกรเดช พรหมกัปป. (2559). <i>ทฤษฎีรูปแบบกระบวนการเรียนรู้</i> . นครสวรรค์: นครสวรรค์ บรอดแคสต์ ซิสเต็ม. Driscoll, M. (2002). <i>Web-Based Training: creation e-learning experience</i> . (2 nd ed). San Francisco: John Wiley & Sons.
ผู้แต่ง 2 คน	(กาญจนา แก้วเทพและพินิจพร เมื่อนเรไร, 2554) (Cohen, J.M. & Uphoff, N.T., 1977)	กาญจนา แก้วเทพและพินิจพร เมื่อนเรไร. (2554). <i>การสื่อสาร ศาสนา กิฬา</i> . กรุงเทพฯ: โครงการ เนอีรียอากูโฮ Cohen, J.M. & Uphoff, N.T. (1977). <i>Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarity Through Specific</i> . New York: Cornell University.

2 | The Journal of Research and Academics, Graduate Programme, MCU Nakhonsavan Campus

รูปแบบ	การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง	รายการอ้างอิง (ท้ายบทความ) สัญลักษณ์ / หมายถึง การเว้นวรรค
ผู้แต่ง 3-6 คน		ผู้แต่ง1/ผู้แต่ง2/และผู้แต่ง3/ (ปีพิมพ์)/ชื่อหนังสือ/(พิมพ์ครั้งที่)/สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์ กรณีที่มีผู้แต่ง 6 คนหรือมากกว่า 6 คนขึ้นไปเฉพาะผู้แต่งคนแรกตามด้วยคำว่า et al. หรือ และคณะ
ชื่อผู้แต่งและปีที่ พิมพ์เหมือนกัน แต่ต่างชื่อเรื่อง	(สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551 ก) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551 ข) กรณีภาษาต่างประเทศใช้ a, b ตามหลัง ค.ศ.	สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2551 ก). <i>ทฤษฎีและกระบวนการพัฒนาสังคม</i> . กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2551 ข). <i>สังคมวิทยาของการ</i> . กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
หนังสือแปล	(คอตเลอร์, ฟิลิป และเลวิตต์, ซี ไอเคอร์, 2557)	คอตเลอร์, ฟิลิป และเลวิตต์, ซีไอเคอร์. (2557). <i>การบริหารการตลาด (Harvard business review on reinventing your marketing)</i> (ฉัฐธา สันตรการผล, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท
ใช้รูปแบบเดียวกับ หนังสือทั่วไป		
การอ้างอิงเอกสาร ทุติยภูมิ (อ้างถึงใน)	(Bazzano, 2011 อ้างถึงใน วีโรจน์ สารวิเทศ, 2556) (Bennett, 2000 as cited in Stone, 2013)	วีโรจน์ สารวิเทศ. (2556). <i>กระบวนการค้นคว้าทางการศึกษา: กรณีศึกษาต่อการศึกษาศาสตร์ปีที่ 21</i> . กรุงเทพฯ: พิทยวิสุทธิ. Stone, R. J. (2013). <i>Managing human resources</i> . (4 th ed.). Milton, Australia: Wiley.

รูปแบบ	การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง	รายการอ้างอิง (ท้ายบทความ) สัญลักษณ์ / หมายถึง การเว้นวรรค
วิทยานิพนธ์/ คุณฐิณีพนธ์	(ชื่อผู้แต่ง/ปีพิมพ์) (อีกรเลข พรหมกัลป์, 2557) (Johnson, M. D., 2004)	ผู้แต่ง./ปีพิมพ์./ชื่อเรื่อง/วิทยานิพนธ์./วิทยานิพนธ์ปริญญาโท/วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต/สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์หรือชื่อมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษา. อีกรเลข พรหมกัลป์. (2557). การพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาควณด้วยสมการเชิงอนุกรม ขององค์ประกอบของส่วนท้องถิ่น. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์คุณฐิณีพนธ์ สาขาวิชา ศาสตร). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. Johnson, M. D. (2004). <i>A methodology for determining engineering costs and their effects on the development of product families</i> . (Dissertation Doctor of Philosophy, Mechanical Engineering Department of Mechanical Engineering). Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology.
รายงานการวิจัย	(ชื่อผู้แต่ง/ปีพิมพ์) (อีกรเลข พรหมกัลป์และคณะ, 2559)	ผู้แต่ง./ปีพิมพ์./ชื่อเรื่อง./รายงานการวิจัย/สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์. อีกรเลข พรหมกัลป์และคณะ. (2559). การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงกลยุทธศาสตร์ในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาอุทกภัย. (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รูปแบบ	การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง	รายการอ้างอิง (ท้ายบทความ) สัญลักษณ์ / หมายถึง การเว้นวรรค
	(Lipsey, M. W., Farran, D. C., & Hofer, K. G., 2015)	Lipsey, M. W., Farran, D. C., & Hofer, K. G. (2015). <i>A randomized control trial of a statewide voluntary prekindergarten program on children's skills and behaviors through Third Grade</i> . (Research Report). Nashville, TN: Vanderbilt University, Peabody Research Institute.
บทความวารสาร	(ชื่อผู้แต่ง/ปีพิมพ์) (พระมหาสุติศักดิ์ อภิบาลโท (แหม ทอง)และรัตติยา เหนืออำนาจ, 2562) (Sarkar, A., 2019)	ชื่อผู้แต่ง./ปีพิมพ์./ชื่อบทความ/ชื่อวารสาร./ปีที่ฉบับที่./เลขหน้า. พระมหาสุติศักดิ์ อภิบาลโท (แหมทอง) และรัตติยา เหนืออำนาจ. (2562). การจัดการเครือข่าย วัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทาง วัฒนธรรมกับประชาชนอาเซียน. <i>วารสารวิจัยวิชาการ</i> , 2(3), 1-17. Sarkar, A. (2019). Validating a theoretical model for hotel brand love amongst young Indian tourists. <i>Journal of Administrative and Business Studies</i> , 5(4), 228-243.
หนังสือพิมพ์	(ชื่อผู้แต่ง/ผู้เขียน/ปีพิมพ์) (สมหมาย จันทร์เรือง, 2559) (Erich, R.S., 1994)	ชื่อผู้แต่ง./ปีพิมพ์, วัน เดือน./ชื่อบทความ/ชื่อหนังสือพิมพ์/หน้า. สมหมาย จันทร์เรือง. (2559, 21 ธันวาคม). กฎหมายปราบปราม. <i>มติชน</i> . น. 15. Erich, R.S. (1994, June 28). Chain a paradise for counterfeit CDs. <i>Bangkok Post</i> , p. 4.

รูปแบบ	การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง	รายการอ้างอิง (ท้ายบทความ) สัญลักษณ์ / หมายถึง การเว้นวรรค
ราชกิจจานุเบกษา	(ชื่อพระราชบัญญัติ./ปีที่พิมพ์) (พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559, 2559) (ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./ปีพิมพ์, วัน เดือน ที่สัมภาษณ์)	ชื่อพระราชบัญญัติ./ปีที่พิมพ์./วันที่/เดือน./ราชกิจจานุเบกษา./เล่มที่../ตอนที่../หน้า... พระราชบัญญัติ มาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกัน และปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559. (2559, 29 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 133 ตอนที่ 38 ก, หน้า 39-48. ปภาวี พงษ์สุธา. (2562, 17 กุมภาพันธ์). กระบวนการและเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลท่าไม้. (นางสาววิศิตา เหมืออำนาจ, ผู้สัมภาษณ์).
การสัมภาษณ์	(ชื่อผู้แต่ง./ปีที่จัดทำ)	ผู้แต่ง./ปีที่พิมพ์./ชื่อบทความ./เข้าถึงได้จาก/http://www.xxxxxxxx (ใช้คำว่า เข้าถึงได้จากสำหรับเอกสารภาษาไทย และคำว่า Retrieved from สำหรับเอกสารภาษาอังกฤษต่างประเทศ)
เอกสารประเภทอิเล็กทรอนิกส์	(กระทรวงพาณิชย์, 2559) (World Health Organization, 2014)	กระทรวงพาณิชย์. (2559). สถิติการค้าระหว่างประเทศของไทย. เข้าถึงได้จาก http://www2.ops3.moc.go.th World Health Organization. (2014). Pneumonia. Retrieved from http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs331/en/

รูปแบบ	การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง	รายการอ้างอิง (ท้ายบทความ) สัญลักษณ์ / หมายถึง การเว้นวรรค
เอกสารการประชุมทางวิชาการ	(ชื่อผู้แต่ง./ปีที่พิมพ์. น. หรือ p. หรือ pp. เลขหน้า) (พระมหาสุศักดิ์ อภิรัตนโท, อัครเดช พรหมกัลป์ และวิศิตา พรหมกัลป์, 2561, น. 1892) (Soutar, G., & Mazzarol, T. W. 1995)	ผู้แต่ง./ปีที่พิมพ์./ชื่อบทความหรือชื่อเรื่องของบท. น. หรือ In ชื่อบรรณาธิการ (น.ก. หรือ Ed. หรือ Eds.), ชื่อการประชุม (น. หรือ p. หรือ pp. เลขหน้า). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์ พระมหาสุศักดิ์ อภิรัตนโท, อัครเดช พรหมกัลป์ และวิศิตา พรหมกัลป์. (2561). คณะสงฆ์กับการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธในอุบลภูมิภาคลุ่มน้ำโขง. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 INC2019 (น. 1892). น่าน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. Soutar, G., & Mazzarol, T. W. (1995). Gaining competitive advantage in education : services exports: Forward integration and strategic alliances in a maturing market. In G. Tower (Ed.), <i>Proceeding of the Academy of International Business Southeast Asia Regional Conference, Asia Pacific International Business: Regional integration and global competitiveness</i> (pp. 85-110). Perth: Murdoch University.

สามารถศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จากแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับ APA Style 6th edition เช่น APA Formatting and Style Guide. from [https://owl.english.purdue.edu/owl/resource/560/01/American Psychological Association \(APA\) 6th edition style Examples](https://owl.english.purdue.edu/owl/resource/560/01/American%20Psychological%20Association%20(APA)%206th%20edition%20style%20Examples). from www.lib.monash.edu.au/tutorials/citing/apa-a4.pdf

5. ลิขสิทธิ์

เนื้อหาและข้อมูลในบทความที่ลงพิมพ์กับวารสารวิจัยวิชาการ ถือเป็นข้อคิดเห็น และความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความโดยตรงซึ่งกองบรรณาธิการวารสารไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย หรือร่วมรับผิดชอบใด ๆ บทความ ข้อมูล เนื้อหา รูปภาพ ฯลฯ ที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารวิจัยวิชาการ ถือเป็นลิขสิทธิ์ของวารสารวิจัยวิชาการ หากบุคคลหรือหน่วยงานใดต้องการนำทั้งหมดหรือส่วนหนึ่งส่วนใดไปเผยแพร่ต่อหรือเพื่อการกระทำการใด ๆ จะต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากวารสารวิจัยวิชาการก่อนเท่านั้น

6. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารวิจัยวิชาการ กรุณาติดต่อ “บรรณาธิการวารสารวิจัยวิชาการ” กรุณาติดต่อสำนักงานวารสารวิจัยวิชาการ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ เลขที่ 999 หมู่ 6 ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 60000 โทรศัพท์ 056-219999, 099-2969229 โทรสาร 056-219998 E-mail journal.jra@gmail.com

8. อัตราค่าวารสาร

กำหนดออกรวสารปีละ 6 ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ 250 บาท ไม่รวมค่าส่ง

9. อัตราค่าสมาชิก

ปีละ 300 บาท

หนังสือขอส่งบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์ในวารสารวิจัยวิชาการ

ชื่อเรื่องภาษาไทย:

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ:

ชื่อผู้เขียน (ทุกคน): 1. ชื่อ-สกุล (ไทย)

(อังกฤษ)

E-mail Address:

2. ชื่อ-สกุล (ไทย)

(อังกฤษ)

E-mail Address:

3. ชื่อ-สกุล (ไทย)

(อังกฤษ)

E-mail Address:

ที่อยู่/สถานที่ทำงาน:

หมายเลขโทรศัพท์: E-mail Address:

ระบุประเภทของต้นฉบับ

☐ บทความทางวิชาการ (Academic Article) จำนวน หน้าต่อบทความ

☐ บทความวิจัย (Research Article) จำนวน หน้าต่อบทความ

☐ จำนวน หน้าต่อบทความ

คำรับรองของผู้เขียน: ผู้เขียนทุกคน ขอรับรองว่า

☒ บทความที่เสนอมานี้ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่มาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น

☒ หากผู้เขียนต้องการถอนบทความไม่ว่ากรณีใด ๆ ผู้เขียนยินดีชดเชยค่าดำเนินการพิจารณาบทความ

☒ ผู้เขียนยินดีให้กองบรรณาธิการสรรหาผู้กลั่นกรองโดยอิสระ เพื่อพิจารณาบทความนี้ และสามารถตรวจแก้ไขบทความดังกล่าวได้ตามที่เห็นสมควร

☒ ลิขสิทธิ์ในการทำซ้ำ ตัดแปลง หรือนำออกโฆษณา ไม่ว่าในรูปลักษณะอย่างไร หรือวิธีใด เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

ลายมือชื่อผู้เขียน (ทุกคน)

วันที่.....

☐ กองบรรณาธิการวารสารตรวจสอบความ
สมบูรณ์และความถูกต้องของต้นฉบับ

ลงชื่อ.....กองบรรณาธิการ
(.....)

ตำแหน่ง

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

☐ ยินดีรับบทความเพื่อเสนอให้ Peer Review

พิจารณาก่อนการตอบรับให้ตีพิมพ์บทความลงวารสาร

ลงชื่อ.....
(.....)

ตำแหน่ง

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ใบสมัครสมาชิก

ที่.....
วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

กราบพนมัสการ/เรียน บรรณาธิการวารวิจัยวิชาการ

ข้าพเจ้า ชื่อ-ฉายา/นามสกุล (ภาษาไทย)

(ภาษาอังกฤษ).....

ที่อยู่/สถานที่ทำงาน :.....

หมายเลขโทรศัพท์: E-mail Address:.....

มีความประสงค์จะขอสมัครเป็นสมาชิกวารสารวิจัยวิชาการ

☐ สมาชิกประเภทรายปี 750 บาท (จำนวน 3 เล่ม)

☐ เล่มละ 250 บาท

พร้อมนี้ข้าพเจ้าได้ส่ง

☐ เงินสด

☐ ธนาณัติ สั่งจ่าย.....

☐

โปรดนำส่งวารสารวิจัยวิชาการ

.....

.....

ลงชื่อ

(.....)

(สำหรับเจ้าหน้าที่)

ค่าบำรุงปี พ.ศ..... เลขที่ใบเสร็จ.....

ลงวันที่..... เดือน..... พ.ศ..... ลงบัญชีแล้ว.....